

मह-नालन्दा-महाविहार-ग्रन्थमाला

मनोरथपूरणी
(अङ्गुत्तरनिकाय-अट्ठकथा)
षष्ठो भागो

संशोधक

डा० मन्मथशिशोर प्रसाद

नव-नालन्दा-महाविहार-ग्रन्थमाला

बिहाररज्जाणाय प्रकाशिता

मनोरथपूरणी

(अङ्गुत्तरनिकाय-अट्ठकथा)

पठमो भागो

प्रधान संसोधको

डा० नथमल टाटिया,

एम० ए०, डि० लिट्०,

निदेशक,

नव नालन्दा महाविहार, नालन्दा

संसोधको

डा० नन्दकिशोर प्रसाद,

एम० ए० (द्वय) पी०-एच० डी०

पालि प्राध्यापक

नव नालन्दा महाविहार, नालन्दा

नव नालन्दा महाविहार

नालन्दा (बिहार)

बुद्धाब्द २५२०

ई० १९७६

विक्रमाब्द २०३३

मुख्य वितरक :—

चौखम्बा संस्कृत सिरीज,
गोपाल मन्दिर लेन,
पो० बाँ० नं० ८,
वाराणसी-१
(उत्तर प्रदेश)

मूल्य ३५/- रुपये मात्र

मुद्रक :—

बिहार राज्य शिक्षक सहयोग संघ लि० प्रेस,
एकजीवीशन रोड, पटना-८००००१

Nava Nālandā Mahāvihāra Publication
Published under the authority of
Government of Bihar

THE
MANORATHAPŪRANĪ
(*Anguttaranikāya-Atthakathā*)
Vol. I

General Editor,
Dr. Nathmal Tatia,
M. A., D. Litt.
Director, Nava Nālandā Mahāvihāra, Nālandā

Editor,
Dr. Nand Kishore Prasad,
M. A. (Double), Ph. D.
Professor of Pali
NAVA NALANDA MAHAVIHARA

NAVA NĀLANDĀ MAHĀVIHĀRA
NĀLANDA (Bihar)

(४)

Sole Agents :—

M/s. Chaukhamba Sanskrit Series
Gopal Mandira Lane,
Post Box No. 8,
Varanasi-1
(U. P.)

242.4

31/5/18

Price : Rs. 35/- only.

Printed by :—

Bihar Rajya Shikshak Sahayog Sangh Ltd. Press,
Exhibition Road, Patna-800001.

The Government of Bihar established the Nalanda Institute of Post-Graduate Studies and Research in Buddhist Learning and Pali (**The Nava Nalanda Mahavihara**) at Nalanda in 1951 with the object, *inter alia*, to promote advanced studies and to publish works of permanent value to scholars. This Institute is one of the five others, planned by the Government as a token of their homage to the tradition of learning and scholarship for which ancient Bihar was noted. It has been doing useful work in the field of scholarship for the last twentyfive years.

As part of the programme of rehabilitating and reorientating ancient learning and scholarship, the edition and publication of the *Aṭṭhakatha* have been undertaken with the co-operation of the scholars of the Institute. The Government of Bihar hope to continue to sponsor such projects and trust that this humble service to the work of scholarship and learning would bear fruit in the fulness of time.

The Commission on the History of the United States
has been organized to study the history of the United States
in the light of the present and to make recommendations
to the President and Congress. The Commission is composed
of members from various departments and agencies of the
Government and from the private sector. Its work is to be
done in a systematic and thorough manner, and its
findings are to be reported to the President and Congress
in a timely and useful manner.

As part of the program of publishing and distributing
ancient history and culture, the Commission has been
authorized to publish a series of books on the history of the
United States. These books will be published in a series
of volumes, each dealing with a different aspect of the
history of the United States. The Commission is authorized
to publish these books in a series of volumes, each dealing
with a different aspect of the history of the United States.

General Editor's note

This is the first volume of the *Āṅguttaranikāya*. *Aṭṭhakathā* called *Manorathapūraṇī*, edited by Dr. N. K. Prasad who has performed his job creditably utilising all the editions available in print. The volume covers the *Aṭṭhakathā* on *Ekakanipāta* only.

The meaning of the title *Āṅguttara* has been explained in various ways by modern scholars. An equivalent of the form *Āṅguttara* is given as *Ekottara* in the *Mitindapañho*, which may be justified in view of the ascending numerical order of the *nipatas*. The word *Āṅguttara* may also be explained as an MIA form of the Sanskrit word *Aṅkottara* which well explains the arrangement of the *nipatas* in ascending numerical order. The Jaina scripture has got in its *Sathānāṅga Sūtra* a text which is similar in arrangement to the *Āṅguttaranikāya* of the Buddhist canon. Many of the topics of the two texts are common. In his Gujrati translation of the *Sthānāṅga* and the *Samavāyāṅga Sūtras*, Prof. D. Malvaniya has pointed out, in foot-notes, similarities of topics in the two texts, which provide much valuable material for their comparative study.

The editor has written an elaborate introduction in which he has drawn our attention to the various kinds of commentaries which were prevalent in ancient times. He has also thrown considerable light on the nature of Buddhaghosa's indebtedness to the Sinhala *Aṭṭhakathas* and his own original contribution in the matter of the exposition of terms and concepts.

Dr. N. K. Prasad made a valuable contribution to the study of Buddhist Vinaya by his work "Studies in Buddhist and Jaina Monachism" and now by editing an important text of the Suttapiṭaka, he has further enriched his scholarship of Pali Buddhism. I wish that he should continue on his comparative studies in all the three Pitakas, a task for which he is admirably equipped.

The Nava Nalanda Mahavihara has done a very valuable service to the field of Pali Studies by publishing the entire Tipiṭaka and also some of the *Aṭṭhakathas* in the Devanāgarī script and it is hoped the publication of the *Aṭṭhakathas* will be completed in a couple of years. With the publication thus of the complete set of the Pali and the *Aṭṭhakathā* texts, the Nava Nalanda Mahavihara would

be in a convenient position to compile a Pali-Hindi dictionary, fully utilising the Pali-English dictionaries of Childers as well as T. W. Rhys Davids and other lexicons that have seen the light of the day. The Government of Bihar will, I hope, sponsor such plan of Pali-Hindi dictionary and provide funds as they have done for the publication of the abridged editing of the Tipiṭaka. A Part of the annual publication grant may be earmarked right from now for the preparatory work of the dictionary.

NATHMAL TATIA.

PREFACE

After publishing the complete Pali Tipiṭaka in Devanagari script for the first time, the Mahavihara took up the publication of the Pali Aṭṭhakathas sometime back. *Manorathapūraṇī* which is the Aṭṭhakathā (commentary) on the *Aṅguttaranikāya* written by Ācārya Buddhaghosa, the doyen of the Pali Aṭṭhakathācariyas, is a text in that series, i. e. it is being published for the first time in Devanagari.

The Chaṭṭha Saṅgāyana text of *Manorathapūraṇī* edited in Burma in the year 1958 has been adopted as a basic text for preparing the manuscript. Besides, efforts have also been made to present a collated edition of the text based on the Sinhalese, Siamese and Roman editions published in 1923, 2463 (B. E.) and 1973 by Simon Hewavitarne Bequest, Mahamakuta Raja Vidyalaya and Pali Text Society respectively. The variant readings found in these texts have been given in the foot-notes and where the readings of other texts have been preferred, the readings of the Chaṭṭha Saṅgāyana edition have been inserted in the foot-notes.

A slight change in the arrangement of paragraphs and method of punctuation have also been made. Some new headings and sub-headings have also been introduced to this edition of the text with a view to make it more interesting and easily comprehensible. The original text commented upon by Buddhaghosa have been given in black type so that the readers may easily distinguish them from the words of the commentator. All the words of the commentator getting further elucidation have been kept within inverted commas. The paragraph number given in this book corresponds to the text of *Aṅguttaranikāya* of Nalanda Devanagari Pali series. The page number of Chaṭṭha Saṅgāyana and Roman editions have been given in the margin with a view to facilitate tracing out references given in P. T. S. Dictionary and other allied works.

I regret to mention that in spite of the best efforts of the authorities, printing mistakes could not be avoided due to some unavoidable reasons. However a correction-slip has been introduced to this volume in order to facilitate a correct reading of the text.

I owe a deep debt of gratitude to my revered Guru Dr. Nathmal Tatia, M. A., D. Litt., Director, Nava Nalanda Mahavihara at whose instance I took the text for editing. I am also thankful to my

respected teacher Dr. C. S. Upasak, M. A. (Double), Ph.D. (London) who always inspired me to complete the work at the earliest. I must also acknowledge my indebtedness to my respected gurus Dr. U. Dhammaratana, M. A., Ph. D., Dr. M. Tiwari, M. A. (Double), Ph.D. and Dr. D. K. Banerjee, M. A. (Triple), Ph. D. whose valuable suggestions made my task easy to a great extent. I express my deep sense of gratitude and profound respects to them.

I am also thankful to my esteemed colleagues Prof. R. L. Lama and Dr. U. Zagarabhivamsa for their valuable advice. My friend and colleague Shri Mithileswar Prasad, Librarian, deserves my heart-felt thanks for prompt supply of books needed for the preparation of the MSS even from sources other than his own. I must also take the opportunity to thank my colleagues and friends Dr. P. N. Sinha, Registrar and Dr. N. K. Upadhyay, Lecturer in Hindi whose cooperation and good wishes helped me in many ways.

I must also thank my colleagues Dr. A. R. Chaudhary, Prof. U. S. Vyas, Prof. C. S. Prasad, Prof. V. K. Sharma and Prof. K. Chaudhary whose close association helped me in one way or the other in finishing the work in time.

Thanks are also due to Dr. Mahavir Sharma, Dr. Devendra Prasad and Dr. Parmeshwar Dayal Singh who helped me in the comparison of the MSS with Sinhalese, Siamese and Roman editions. Shri Gopal Sharan Singh, M. A., Research scholar, deserves my heart-felt thanks for his alacrious assistance extended to me in the preparation of index. I must also thank Shri Satyendra Prasad Singh, M. A. for going through the proofs. Shri Hari Prasad also deserves my thanks for his ungrudging assistance in making the books accessible to me from the library.

My thanks are also due to the authorities and employees of the Bihar Rajya Shikshaka Sahyoga Sangh Ltd. Press, Patna in general and Shri Thakur Dayal Singh, Manager, and Shri Yogendra Tiwari, Foreman in particular for their alacrity in printing of this volume in time.

Nand Kishore Prasad

INTRODUCTION

(a) The meaning of the word Anguttara

The fourth *nikāya* of the Suttapiṭaka is popularly called *Aṅguttara*. In the *Milindapañho*, we find another name for this *nikāya* as *Ekottara* which seems to have become obsolete in course of time. The name given to this *nikāya* by the Sarvāstivādins is in conformity with the *Milindapañho* as they call it *Ekottarāgama*. The aṭṭhakathā (commentary) on it ascribed to Ācariya Buddhaghosa is named *Manorathapūraṇī*. Before introducing it, a brief discussion of the title of this *nikāya* may be attempted.

As regards the titles of the fourth *nikāya* just mentioned, Bhikkhu J. Kashyap, the learned editor of the *Aṅguttaranikāya* in Devanagari script remarks thus in his introduction to the text— "...it is evident that this title of it also must have been in vogue at a time or in a circle, which expresses a meaning not different from that of *Aṅguttara*". That scholars accept *Aṅguttara* and *Ekottara* as synonymous is evident from the above statement. This led the scholars to regard the term *aṅga* as a synonym for *eka*. But when examined closely it does not appear as such. Out of these two titles, the word *Aṅguttara* is composed of two terms, viz. *aṅga* and *uttara*. It may be noted in this context that the term *aṅga* is not a synonym for *eka*. It has been used in its derivative sense of one and it is in this sense that Buddhaghosa-ācariya has interpreted the term. The term *uttara* is rendered as 'beyond' or 'over'. *Aṅguttara* may, therefore, be interpreted as "grouping classifications of the contents in ascending numerical order".

Another possible meaning may, however, be suggested in the light of the general meaning of the term *aṅga*. We find at least two important uses of the term *aṅga* in the Pali literature. One of them is its use in the sense of a constituent unit in words like *Jhānaṅga*, *Bojjhaṅga*, etc. and the second in the sense of original teaching of the Buddha in words like *Navaṅga*, etc. Like *aṅga*, we also come across in the Pali canon, the use of the term *uttara* in various senses purposeful among them being one that means "beyond, over" etc. and the other carrying the meaning of "subsequent to, following, based upon, derived from" etc. Hence the term *aṅga* and *uttara* when combined

together in the first sense (i. e. *aṅga*—constituent unit and *uttara*—beyond) will mean “grouping constituent units in ascending numerical order” and in the second (i. e. *aṅga*—original teachings of the Buddha and *uttara*—subsequent to) will mean a text “subsequent to or based upon or derived from (*uttara*) the original teachings of the Buddha (*aṅga*)”. Ācariya Buddhaghosa¹ refers to the first meaning in his definition of the *Āṅguttara* when he remarks—“*ekekaṅgātīrekavasena* ¹”, i.e. “adding (one) extra constituent unit to the *nīpātas* (groups) in ascending numerical order”. But in consideration of the nature and contents of the *Āṅguttaranikāya* which includes important passages and dhammas compiled from different texts of the canon arranged in ascending numerical order, the second meaning seems to be more appropriate than the first.

Ekottara, the second title, like *Āṅguttara*, is also composed of two terms, viz. *eka* and *uttara*. Here *eka* means ‘one’ and ‘*uttara*’ carries the first meaning as referred to in the preceding para, i. e. ‘beyond’ or ‘over’. *Ekottara*, therefore, may be interpreted as “grouping the contents in numerical order beyond one”. Thus this title appears to be in conformity with the planning of the book, i.e., grouping the contents in ascending numerical order. Accordingly, it may be pointed out that the first title, i. e., *Āṅguttara* accounts for the contents of the fourth *Nikāya* where as the second, i. e. *Ekottara* justifies its planning.

(b) The Atthakathas of Acariya Buddhaghosa

Manorathapūraṇī whose authorship is attributed to Ācariya Buddhaghosa is the commentary on the *Āṅguttaranikāya*, the fourth book of the *Suttapiṭaka*. So far as the Pali exegetical literature is concerned, the tradition gives the credit to Buddhaghosācariya of writing nine Atthakathas on different texts of the Pali canon. Besides these nine Atthakathas, the commentaries on four texts of the *Khuddakanikāya*, namely, *Khuddakapāṭha*, *Dhammapada*, *Suttanīpāta* and *Jātaka* are also attributed to him. Thus the total number of commentaries by Buddhaghosācariya come to 13 which are as below :—

VINAYAPITAKA

Name of the commentaries

1. Samantapāsādikā
2. Kaṅkhāvitarāṇī

Name of the texts

- Vinayapīṭaka
Pātimokkha

1. Samāṅgalavilasini, I, p. 31.

SUTTAPITAKA

3. Sumaṅgalavilāsinī	Dīghanikāya
4. Papañcasūdanī	Majjhimanikāya
5. Sāratthappakāsinī	Saṃyuttanikāya
6. Manorathapūraṇī	Aṅguttaranikāya
7. Paramatthajotikā	Khuddakapāṭha
8. Dhammapada-aṭṭhakathā	Dhammapada
9. Paramatthajotikā	Suttanipāta
10. Jātaka-aṭṭhakathā	Jātaka

ABHIDHAMMAPITAKA

11. Aṭṭhasālinī	1. Dhammasaṅgaṇī
12. Sammohavinodanī	2. Vibhaṅga
13. Pañcappakaraṇa-aṭṭhakathā	3. Kathāvatthu
	4. Puggalapaññatti,
	5. Dhātukathā,
	6. Yamak, and
	7. Paṭṭhāna

In other words, it is believed that Buddhaghosācariya wrote commentaries on all the texts of the Vinaya including the *Pāṭimokkha* the first four nikayas and four texts of the *Khuddakanikāya* and on all, texts of the *Abhidhammapitaka*.

On the authority of the *Mahāvamsa*, the great cronicle of Ceylon, a dispute is raised by scholars that Buddhaghosācariya is not the author of these commentaries, but simply a translator or restorer of the commentaries brought to Ceylon by Mahinda and translated by him into Sinhala. In support of their stand, they argue that Buddhaghosācariya first wrote the *Visuddhimagga* which helped him in dropping the repetitions in course of translating the Sinhala commentaries back into Pali. In this way he would have reduced the voluminous size of the Sinhala commentaries to a handy one. But this contention does not appear to be quite reasonable as Buddhaghosācariya, being a pious and devoted Mahathera, would not have dared changing the work of his seniors in course of their translation from Sinhala to Pali by way of inserting his own explanations and interpretations in them. If he would have at all intended to do so, he would have preferred quoting suitable passages from the commentaries extant at the time to profusely referring to his own work, the *Visuddhimagga*. This remark is attested by the following passage of the *Samantapāsādikā*¹

1. Op. cit., I. p. 278.

where the Ācariya not only refers to the commentaries available at the time but also compiles suitable passages from them in order to make the exposition lucid and the information complete :—

महापच्चरियं ताव “एकभङ्गेन निपन्नको येव मुच्चति । पादे पन भूमितो मोचेत्वा निपन्नो यक्खगहितको पि विसञ्जीभूतो पि न मुच्चती” ति वुत्तं । कुरुन्दट्टकथायं पन “बन्धित्वा निपज्जितो व मुच्चती” ति वुत्तं । महाअट्टकथायं पन “यो चङ्कमतो मुच्छित्वा पतितो तथेव सुपति, तस्सा पि अवसत्ता आपत्ति न दिस्सति । आचरिया पन एवं न कथयन्ति । तस्मा आपत्ति येवा ति । महापदुमत्थेरेन वुत्तं । द्वे पन जना आपत्तितो मुच्चन्ति येव, यो च यक्खगहितको यो च बन्धित्वा निपज्जापितो” ति ।

This is an evidence to Ācariya's efforts not to cut short the details at the cost of the lucidness of the exposition or the thoroughness of the information. But this does not mean that he would have no where omitted the details. He would have profusely done it wherever he could have done so without marring the lucidness of the exposition and the thoroughness of the information. In the opening stanzas of the *Sumaṅgalavilāsinī*¹, the aṭṭhakathā on the *Dīghanikāya*, Buddhaghosācariya, referring to the contents of the *Visuddhimagga* declares to drop the repetition as below :—

इति पन सब्बं यस्मा, विमुद्धिमग्गे मया सुपरिसुद्धं ।
वुत्तं तस्मा भिय्यो न तं इध विचारयिस्सामि ॥
मज्झे विमुद्धिमग्गे, एस चनुन्नं पन आगमानं हि ।
ठत्वा पकासयिस्सति, तत्थ यथा भासितमत्थं ॥

This attitude of the Ācariya also finds expression in the opening stanzas of the *Papañcasūdanī*, *Sāratthappakāsanī* and *Manorathapūraṇī*, the aṭṭhakathas on the *Majjhimanikāya*, *Saṃyuttanikāya* and *Ānguttaranikāya* respectively. In addition to it, in the prologue of the *Manorathapūraṇī*² Buddhaghosācariya also plans to drop giving a detailed account of the towns and narrating the stories in detail which have already been stated in the aforesaid commentaries :—

सावत्थिपभूतीनं, नगरानं वण्णता कता हेट्ठा ।
दीघस्स मज्झिमस्स च, मा मे अत्थं वदन्तेन ॥
वित्थारवसेन सुदं, वत्थूनि च तत्थ यानि वुत्तानि ।
तेसं पि न इध भिय्यो, वित्थारकथं करिस्सामि ॥

1. Op. cit., I, p. 4.

2. Op. cit., I, p. 4.

Contrary to this, he himself says¹ :—

सुत्तानं पन अत्था, न विना वत्थूहि ये पकासेन्ति ।

तेसं पकासनत्थं, वत्थूनि पि दस्सयिस्सामि ॥

Or, “with a view to make the meaning intelligible, I shall also relate stories regarding those suttas whose meaning is feared to be unintelligible without them”.

What I intend to emphasize is that curtailing the details by way of referring to his own work, the *Visuddhimagga* does not prove that Buddhaghosa is merely the translator of the Sinhala commentaries. On the contrary, it bears testimony to the fact that at least those commentaries in which *Visuddhimagga* is referred to are his original contributions. Besides, there are ample evidences which also substantiate the view that some of the commentaries were written by the Ācariya while others were translated by him.

Buddhaghosācariya's plan to base his exposition of the suttas on stories in the opening stanza of the *Manorathapūraṇī* quoted above refers to the stories appended to the exposition of the suttas in general and to the stories of *Etadaggavaggavapṇanā* in particular. It is remarkable that some of the stories stated in the *Etadaggavaggavapṇanā* also occur in the *Dhammapada-aṭṭhakathā*, some of which taken for instance may be enumerated as Rādhatheravattu, Paṭācārātherīvatthu, Kisāgotamītherīvatthu, Viśākhāvatthu, etc. A comparison of passages depicting the same episode picked up from these two versions reveals that the accounts given for the same episode in them vary considerably. According to the *Manorathapūraṇī*² Rādhā was initiated to the Buddhist order by Sāriputta after he was hinted by the Buddha to do so respectfully. On the contrary, according to *Dhammapada-aṭṭhakathā*³,

1. *Manorathapurani*, I, p. 4.

2. सत्या सारिपुत्तथेस्स सज्जं अदासि । थेरो सत्थु वचनं सिरसा सम्पटिच्छित्वा राधब्राह्मणं पब्बाजेत्वा चिन्तेसि—‘सत्या इमं ब्राह्मणं सादरेण पब्बजापेसि, न खो मे एतं अनादरेण परिहरितुं वट्ठी’ ति राधथेरं आदाय गामकावासं अगमासि ।

—*Manorathapurani*, I, P. 346.

3. सत्या एतस्मिं निदाने भिक्षुसङ्घं सन्निपातापेत्वा तमत्थं पुच्छित्वा—“भिक्षुवे, अत्थि कोचि इमस्स ब्राह्मणस्स अधिकारं सरती” ति पुच्छि । सारिपुत्तथेरो—“अहं भन्ते सरामि, अयं मे राजगहे पिण्डाय चरन्तस्स अत्तनो अभिहटं कटच्छुभिक्षवं दापेसि, इमस्साहं अधिकारं सरामी” ति आह । सो सत्यारा, “किं पन ते सारिपुत्त एवं कतूपकारं दुक्खतो मोचेतुं न वट्ठी” ति वुत्ते—“साधु भन्ते, पब्बाजेस्सामी” ति तं ब्राह्मणं पब्बाजेसि ।

—*Dhammapada-aṭṭhakatha*, II, p. 234.

he was admitted into the Buddhist order by Sāriputta when he was reminded by the Buddha of the service rendered to him by Rādhā. Besides other details which differ considerably in the two versions of the Visākhāvatthu, the men in search of a beautiful girl for Puṇṇavaḍḍhaṇakumāra, the son of Setṭhi Migāra of Sāvatti, according to the *Manorathapūraṇī*¹, wanted to know whether Visākhā was a sweet-tongue lady or not, whereas according to the *Dhammapada-aṭṭhakathā*², their effort was to see the beauty of her teeth.

This difference in the accounts of the two versions leads us to infer that either the stories occurring in the *Dhammapada-aṭṭhakathā*, had not come into being when Buddhaghosācariya was engaged in writing his own commentaries or if they had sprung up, were not known to the Ācariya. On this account, it may be said that *Dhammapada-aṭṭhakathā*, which is also attributed to Buddhaghosācariya, was not written by him. It is just possible that he might have taken up its translation from the Sinhala version in the later part of his life.

The lineage of the exegetical literature of the Theravada Buddhism started right from the life-time of the Buddha, which was kept alive in the Buddhist Viharas for long. Naturally, marked with vast differences in methodology, style and technique of treatment, the commentarial literature contains a number of strata which are named according to the group or time to which they belong, Thus *Vibhaṅga*, *Niddesa*, *Aṭṭhakathā*, *Atthasaṁvaṇṇanā*, *Atthavaṇṇanā*, *Ṭīkā*, *Anuṭīkā* etc. are some of the important terms which were coined by the commentators from time to time to name their respective works. In this context, it is remarkable to note that the commentaries on four texts of the *Khuddakanikāya*, namely, *Khuddakapāṭha*, *Dhammapada*, *Suttanipāta* and *Jātaka*, instead of being called *Aṭṭhakathā* are named *Atthavaṇṇanā*³.

1. ते पुरिसा तं दिस्वा चिन्तयिषु—रूपवती ताव कञ्जा एतपरमा भवेच्च, रूपं पनेतं एकच्चाय कारितपत्तं विद्य होति, कथं समुद्रापेत्वा कथेन्ता जानिस्साम मधुरवचना वा नो वा” ति ।

—Manorathapurani, I, p. 427.

2. ब्राह्मणा तस्सा चत्तारि कल्याणानि दिस्वा दन्ते पस्सितुकाभा, “अलसजातिका अम्हाकं धीता, एतस्सा सामिको कल्लिकमत्तम्पि न लभिस्सति मज्जे” ति अञ्जमञ्ज कथयिषु । अथ ने विस्वात्ता आह—“किं वदेथ तुम्हे” ति । “तं कथेम अम्मा” ति । मधुरो हि तस्सा सद्दो कंसतावठसरो विद्य निच्छरति ।

—Dhammapada-atthakatha, II, p. 97-8.

3. खुद्दकानं करिस्सामि, केसञ्चि अरयवण्णनं । —*Khuddakapāṭha-aṭṭhakathā*, p. 1.
परम्परामता तस्स, निपुणा अरयवण्णना । —*Dhammapada-aṭṭhakathā*, I, p. 1.
तस्स सुत्तनिपातस्स, करिस्सामत्थवण्णनं । —*Suttanipāta-aṭṭhakathā*, I, p. 1.
तस्स विज्जोत्तयन्तस्स, जातकस्सत्थवण्णनं । —*Jātaka-aṭṭhakathā*, I, p. 4.

Besides, the author of the commentary on the *Khuddakapāṭha* quotes the view of the *Atthakathācariyas* in course of his exposition¹ which clearly establishes that he does not count himself among the *Atthakathācariyas*. It is a clear cut indication of the fact that the commentator himself regarded his work simply as *Atthavaṇṇanā*, or *Vaṇṇanā*, and not as *Atthakathā*. This view is further corroborated by the colophon of this work (*Khuddakapāṭha-atthakathā*) which though ascribes its authorship to *Buddhaghosācariya*, instead of calling it as *Atthakathā* mentions as *Vaṇṇanā*². *Atthavaṇṇanā* or *Vaṇṇanā* most probably is a stratum of the exegetical literature just succeeding the *Atthakathā*. If it is so, it may be inferred that either these commentaries are not the works of *Buddhaghosācariya* or if they are, *Buddhaghosa*, besides writing *Atthakathas*, also translated some of the Sinhala commentaries and instead of naming them as *Atthakathā*, called *Atthavaṇṇanā* as they differed much from his original contributions, the *Atthakathas*, in nature, style and methodology of exposition. The following statement of the *Ācariya* in the opening stanzas of the *Dhammapada-atthakathā*³ bears evidence to this remark :—

सद्धम्मट्टितिकामेन, सक्कच्चं अभियाचितो ।
तं भासं अतिवित्थार-गतञ्च वचनक्कमं ।
पहायारोपितवान्, तन्तिभासं मनोरमं ।
गाथानं व्यञ्जनपदं, यं तत्थ न विभावितं ।
केवलं तं विभावित्वा, सेसं तमेव अत्थतो ।
भासन्तरेन भासिस्सं, आवहन्तो विभाविनं ।
मनसो पीतिपामोज्जं, अत्थधम्मूपनिस्सितं ॥

Or, “being entreated respectfully, I shall take up the translation of the exposition omitting unnecessary details in that (Sinhala) version into the beautiful language of the scripture, (and) having exposed the meaning of the works that was left there unexplained, I shall also translate the remaining following the meaning and the essence (of the exposition) with a view to produce zest and joy in the hearts of the wise so that the *Saddhamma* may survive for long.”

1. अट्ठकथाचरिया पन भणन्ति : “यं किञ्चि मनुस्सानं उपभोगपरिभोगं, सद्धं एत्थ अत्थी ति सावत्थि,... —मङ्गलमुत्तवण्णना, खुदकपाठ-अट्ठकथा ।
2. खुदधोसा ति गरुहि गहितनामधेय्येन थेरेन कता अयं खुदकपाठवण्णना । —Colophon to खुदकपाठ-अट्ठकथा ।
3. *Dhammapada-atthakatha*, I. p. 3.

It shows that the Ācariya being an original and accomplished commentator not only translated some of the Sinhala commentaries but also made a considerable improvement on them by giving up the unwanted repetitions on the one hand and incorporating his own expositions of the terms and concepts not commented upon on the other.

On the contrary, the commentaries written by Buddhaghosācariya are distinguished from his translations just referred to as he calls them *Atthakathā*. But it is also true that his exposition was based on the *Atthakathas* extant at the time which he himself acknowledges in the introduction to the *Samantapāsādikā*¹. In the *Atthakathas* on the *nikāyas*, readers are often referred to *Visuddhimagga* regarding the exposition of the philosophical terms and concepts. It is, therefore, obvious that Buddhaghosācariya wrote his work *Visuddhimagga* by compiling expositions of the philosophical intricacies picked up from these *Atthakathas*. Accordingly, he advises his readers in the following words² :—

मञ्जु विमुद्धिमगो, एस चतुस्सं पि आगमानं हि ।
ठत्वा पकासविस्सति, तत्थ यथा भासितमत्थं ॥
इच्चेव कतो तस्मा, तं पि गहेत्वान सद्धिमेताय ।
अट्टकथाय विजानाथ, दीघागमनिस्सितं अत्थं ति ॥

Or, "the *Atthakathas* on the four *nikayas* are to be read with reference to the *Visuddhimagga*, as many important philosophical issues which come up in the former have been elaborately explained in the latter."

The name of the commentaries attributed to Buddhaghosācariya are not less significant. They serve as a clue in determining the chronology of the commentaries attributed to him on the one hand and in distinguishing the *Atthakathas* written by him from his translation on the other. It is remarkable that most of the commentaries attributed to the Ācariya bear an independent title apart from the names given to them with the word *Atthakathā* appended to the title of the text commented upon. The titles, therefore, come as follows :—

1. संवयणनं तं च समारभन्तो, तस्मा महाअट्टकथं सरीरं ।
कत्वा महावच्चरियं तथेव, कुरुदिनामादिषु विस्सुतासु ॥
विनिच्छयो अट्टकथासु बुत्तो, यो सुत्तमत्थं अपरिच्चजन्तो ।
ततो पि अन्तोपधेयवादं, संवयणनं सम्म समारभिस्सं ॥

—*Samantapasadika*, I, p. 4-5.

2. *Sumangalavilasini*, I, p. 4,

'Samantapāsādikā nāma Vinaya-aṭṭhakathā', 'Aṭṭhasālinī nāma Dhammasaṅgaṇipparakaraṇa-aṭṭhakathā', 'Sumaṅgalavilāsinī nāma Dighanikāya-aṭṭhakathā' etc. As the title is suggestive of one or the other trait of the work, BuddhaghosaĀcariya has not selected the titles at random, His justification for the title *Samantapāsādikā* bears testimony to this remark :—

सम्पत्सत्तं न दिस्सति किञ्च अपसादिकं यतो यत्थ ।

विज्झान्मयं तस्मा समन्तपासादिका त्वेव ॥

Or, "as nothing is left in it that would cause a doubt to those who have properly understood it, it is rightly called the remover of all sided doubts and the generator of confidence to the wise".

A similar explanation of the title *Aṭṭhasālinī* is also propounded in the concluding chapter of this work :—

अनाकुलानमत्थानं संभवा अट्टसालिनी ।

इति नामेन सा एसा सन्निट्ठानमुपागता ॥

Or, "the *Aṭṭhasālinī* justifies its title on account of its being the source of topics which are mutually coherent, (the word) *Aṭṭhasālinī* literally standing for 'a treatise which is rich in meaning'".

Thus Buddhaghosa was satisfied to find out that while his efforts in writing commentary on the Vinaya resulted in "removing all sided doubts and generating confidence to the wise", that on the *Dhammasaṅgaṇī* came out as "a store-house of meanings".

Though such explanations of the titles are lacking in other cases, they contain revealing information about the works of the Ācariya. Though *Sumaṅgalavilāsinī*, the commentary on the *Dighanikāya*, is alluded to have been written at the instance of *Daṭṭhānāga Mahāthera of Sumaṅgala Pariveṇa*², it may be interpreted as "unfolding auspicious start" which points out that it might have been the first book of the Aṭṭhakathas written by the Ācariya after the compilation of the *Visuddhimagga*. Similarly, the *Manorathapūraṇī*, "the wish-fulfiller" might have been his last work as his desire to write Aṭṭhakathas was accomplished with the completion of this work.

It may be noted that the commentaries on the *Suttanipāta* and the *Khuddakapāṭha* bear a common name as *Paramatthajotikā*, which is obviously confusing. Normally, Ācariya Buddhaghosa is not expected to give a common name to the commentaries on two different texts of the canon as instead of enclusing the commentaries on the Vinaya

1. Introduction to *Samantapasadika*, Vol. III, p. IX.

2, *Sumangalavilāsinī*. Introduction, p. 82,

texts and the *Pātimokkha* under a common title *Samantapāsādikā*, he preferred an independent name to it as *Kaṅkhāvitaraṇī*. Accordingly, it may be surmised that these commentaries are the works, original or translation from the Sinhala version of two contemporary commentators who inadvertently might have given a common name to their respective works. But this conjecture apparently does not find support as not only the commentaries on the gathas on the common suttas; namely, *Mettasutta*, *Ratanasutta* and *Maṅgalasutta*, and the colophons of the two works are almost the same in both the versions but the colophons also attribute their authorship to Buddhaghosa¹.

However the factual discrepancies found in the two versions of the commentaries on the common suttas come to our rescue. Some of these discrepancies which may be put forward in support of our conjecture are as follows. In the first place, the commentary on the *Ratanasutta* in the *Suttanipāta-aṭṭhakathā* attributes the whole sutta to the Buddha while the *Khuddakapāṭha-aṭṭhakathā* attributes to him the first five gathas only and the rest to Ānanda, Buddha's *upāṭṭhāka*². Secondly, there is a marked variation in the etymological expositions of the word *Sāvattī* in the two versions³. As such discrepancies are not expected in case of a common commentator, it may therefore be inferred that the *Suttanipāta-aṭṭhakathā* and *Khuddakapāṭha-aṭṭhakathā* are not the works of the same person.

1. बुद्धोसो ति गरूहि गहितनामधेयेन थेरेन कता अयं खुद्धकपाठवर्णना ।

—Colophon to Khuddakapatha-atthakatha.

- बुद्धोसो ति गरूहि गहितनामधेयेन कता अयं परमत्थजोतिका नाम सुत्तनिपातटुक्का ।

—Colophon to Suttanipata-atthakatha.

2. तत्थ भगवा सव्वेसं तदेव रतनमुत्तं अभासी ति ।

—Suttanipata-atthakatha, II, p. 10.

तत्थ भगवा सव्वेसं तदेव रतनमुत्तं अभासी ति ।...अपरे पन वदन्ति: “आदित्तो पञ्चेव गाथा भगवता बुत्ता, सेसा परिक्करणसमये आनन्दत्थेरेना” ति ।

—Khuddakapatha-atthakatha.

3. तं किर सवत्थस्स नाम इसिनो निवासट्ठानं अहोसि । तस्मा यथा कुसम्बस्स निवासो कोसम्बी, काकण्डस्स निवासो काकण्डी ति, एवं इत्थिलिङ्गवसेन “सावत्थी” ति वुच्चति । पोरणा पन वण्णयन्ति—यस्मा तस्मिं ठाने सत्थसमायोगे “किं भण्डमत्थी” ति पुच्छते “सव्वमत्थी” ति आहंत्तु, तस्मा तं वचनमुपादाय “सावत्थी” ति वुच्चति ।

—Suttanipata-atthakatha, II, p. 73.

...सावत्थी ति सावत्थस्स इसिनो निवासनट्ठानभूता नगरी, यथा काकन्दी माकन्दी ती एवं इत्थिलिङ्ग- वसेन सावत्थी ति वुच्चति,—एवं अक्खरविन्तका; अट्ठकथाचरिया पन भणन्ति: “यं किञ्चि मनुस्सानं उपभोगपरिमोगं, सव्व पत्थ अत्थो ति सावत्थि, सत्थसमायोगे च “किं भण्ड” अत्थो” ति पुच्छते “सव्वं अत्थी” ति वचनं उपादाय सावत्थि, ... ।

—Khuddakapatha-atthakatha.

So far as the title *Paramatthajotikā* is concerned, it also deserves some illucidation. At the very out set, it may be pointed out that the colophon of the *Khuddakapāṭha-aṭṭhakathā*, instead of naming it as *Paramatthajotikā*, records it simply as *Khuddakapāṭha-vanṇanā*. On the contrary, the colophon of the *Suttanipāta-aṭṭhakathā* specifically mentions it as *Paramatthajotikā*. As such it may be said that *Paramatthajotikā* is a name given to the *Suttanipāta-aṭṭhakathā* only.

This discussion on Buddhaghosa and his commentaries enables us to infer that most of the commentaries which bear independent names are his original contributions and the commentaries on the *Khuddakapāṭha*, *Dhammapada* and *Jātaka* are translation by him from the Sinhala version.

(c) The Present Volume

Manorathapūraṇī is the *Aṭṭhakathā* on the *Aṅguttaranikāya*, the fourth of the five nikayas of the Suttapiṭaka. The *Aṅguttaranikāya* consists of eleven nipātas or books, named in ascending numerical order as *Ekakanipāta*, *Dukanipāta*, *Tikanipāta* and so on. The present volume contains the commentary only on the "Book of ones" (*Ekakanipāta*) which comprises twenty vaggas, opening with the *Rupādivagga* and ending with the *Amatavagga*.

It has been shown in the previous pages that *Manorathapūraṇī* is an original work of Buddhaghosa's *ācariya*. It is also evident from its title that this *Aṭṭhakathā* is the last work of the *Ācariya* at least in the series of his *Aṭṭhakathās* on the first four nikāyas. Besides, *Ācariya* Buddhaghosa's plan to drop the topics already taken up in detail in the commentaries on the *Dīghanikāya* and others on the one hand and to explain some of the suttas with the help of stories on the other also attest to the same fact.

The style and method of exposition adopted in the *Manorathapūraṇī* are more or less the same as those followed in his other commentaries. In the first place the etymological explanations of the terms are given. It follows the verbal exposition with reference to their synonyms. Then after compiling the different meanings of the terms supported by their suitable uses picked up from the canon, their meanings in a particular context are ascertained. Buddhaghosa's explanation of *itthirūpa*¹ quoted here in extenso will make the point intelligible :—

1. *Manorathapurani*, I, p. 25.

इतिरूपं ति इतिथया रूपं । “तत्थ किञ्च, भिक्खवे, रूपं वदेथ । रूपपती ति, खो भिक्खवे, तस्मा रूपं ति वुच्चति । केन रूपपति ? सीतेन पि रूपपति, उण्हेन पि रूपपती” ति सुत्तानुसारेण रूपस्स वचनत्थो च सामञ्जालवखणं च वेदितव्वं । अयं पन रूपसद्दो खन्धभवनिमित्तपच्चयसरीरवण्णसण्ठानादीसु अनेकेसु अत्थेसु वत्तति । अयं हि “यं किञ्च रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं” ति एत्थ रूपवखन्धे वत्तति । रूपपत्तिया मगं भावेती ति एत्थ रूपभवे । “अज्झत्तं अरूपसञ्जी बहिद्धा रूपाणि पस्सती” ति एत्थ कसिणनिमित्ते । “सरूपा, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा नो अरूपा” ति एत्थ पच्चये । “आकासो परिवारितो रूपन्तेव सङ्गं गच्छती” ति एत्थ सरीरे । “चक्खुं च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्जाणं” ति एत्थ वण्णे । “रूपप्पमाणो रूपप्पसन्नो” ति एत्थ सण्ठाने । आदिसद्देन “पियरूपं सातरूपं, अरसरूपो” ति आदीनि पि सङ्गहिहतव्वानि । इध पनेस इतिथया चतुसमुट्ठाने रूपायतन-सङ्घाते वण्णे वत्तति । अपि च यो कोचि इतिथया निवत्थनिवासनस्स वा अलङ्कारस्स वा गन्धवण्णकादीनं वा पिलन्धनमालादीनं वा ति कायप्पटिबद्धो च वण्णो पुरिस्स चक्खुविञ्जाणस्स आरम्भणं हुत्वा उपक्कपति, सब्बमेतं इतिथरूपन्तेव वेदितव्वं ।

—मनोरथपुराणी, I. p. 25.

This sole instance is sufficient to opine that the method of exposition adopted by Buddhaghosācariya is encyclopaedic as he not only traces the etymology of the words but also compiles their variant uses in the canon. Besides, the etymological explanations of proper names given by him are ingenious. For instance, the explanation of the word Paṭācārā may be put forward as an example in point. The word is explained in two ways as follows :—

(a) अयं पटाचारं पटपरिहरणं विना चरती ति पटाचारा तेव नामं अकंसु ।

Or, “as this Paṭācārā walked (from place to place) without dressing herself, she was given the name Paṭācārā”, and

(b) यस्मा चस्सा नग्गभावेन अलज्जीआचारो पाकटो अहोसि, तस्मा पतितो आचारो अस्सा ति पटाचारात्तेव नामं अकंसु ।

Or, “since she did not feel ashamed of her nakedness and did not conform to the normal behaviour, she was given the name Paṭācārā”.

Apart from the scholarly exposition of terms and concepts, the Aṭṭhakathas of Buddhaghosa are replete with data as regards social, cultural, religious, political, economic, historical and geographical conditions of his time. The reply made by Visākhā to the question of the men of Puṇṇavaḍḍhanakumāra as to why she did not run in order to avoid getting wet with rain water is of universal importance for Indian society. She observed :—

“ताता साटका नाम न दुल्लभा, सुलभा मय्हं कुले साटका, वयप्पत्ता मातुगामां पन पणियमण्डसदिसा, हत्थे वा पादे वा भग्गे अङ्गविकलं मातुगामं जिगुच्छन्ता निट्ठु भित्त्वा गच्छन्ति, तस्मा सणिकं आगताम्ही ति ।”

Or, “O brothers, it is not difficult to procure wrappers, procuring wrappers is very easy for our family. Womenfolk attaining (marriage-able) age are like commodities. In case hands or legs are broken, (people) disgusted with a woman defective of any limb go away disliking her, therefore I walked slowly”.

The remark made by Kisāgotami¹ after her realization that there is not a single house unvisited by the omnipresent death is equally important :—

“पुत्तक, अहं इमं मरणं तवेव उत्पन्नं ति चिन्तेसि, न पनेत्तं तवेव, महाजन-साधारणो एस घम्मो ।”

Or, O son, I thought that this death has occurred only to you, (but) it is not so, it is a phenomenon common to all”.

The ten symbolical instructions² which Visākhā's father gave her at the time of her departure to her husband's house represent not only the social philosophy of the time, but all times to come. These instructions become more important as the exposition of their symbolical meaning by Visākhā to Migāra, her father-in-law convinced the latter of the former's wisdom, which helped her in making Migāra devoted to the Buddha and his teachings.

The commentary on the Etadaggavagga deserves special mention as it covers more than half of the total number of pages of this volume. The most striking feature of this *vaṇṇanā* is that it gives an account of as many as seventy-five disciples and devotees who were recognised by the Master as foremost in their attainments and achievements in one respect or the other. The accounts specially refers to the Buddha in whose time the aspiration was made, the time of renunciation, the realisation of the Dhamma for the first time and placing the person concerned in the pre-eminent position by the Buddha³. It is the acquisition of the ability of interpretation (अट्ठु पत्तितो), the ability of understanding the scripture (आगमनतो), the uninterrupted practice of the four noble truths (चिरणवसितो) and/or the

1. Manorathapurani, I, p. 399.

2. Ibid. p. 430.

3. अयं पन धेरो कतरबुद्धकाले पुब्बपरत्थनं अभिनीहारं अकासि । कदा पम्भजितो, कदा अनेन पठमं घम्मो अधिगतो, कदा ठानन्तरे ठपितो ति ? इमिना नयेन सब्बेषु पि पतदग्गेषु पच्चकम्मं वेदितव्वं ।

Ibid., p. 149.

excessive merit (गुणातिरेकतो) that makes a person worthy of pre-eminence¹. A similar account about most of these persons is also found in the *Dhammapada-aṭṭhakathā*. But the information given by the former is certainly more significant than that of the latter as it also contains the history of their past lives (पुण्यपत्यना) which may be equated with the अतीतवत्थु of the *Jātaka-aṭṭhakathā*. It may be said that the relation of the eminent disciples and devotees with this aspect of the account is like Lord Buddha's relation with the *Jataka* stories. A comparative study of these two versions, therefore, may enable a scholar to break some new ground in this respect.

Besides, this volume abounds in names of persons and places of historical and quasi-historical importance. Though detailed information is not available in all cases, the information whatsoever at our disposal is of great importance for reconstruction of the history of Buddhism in India and Ceylon.

Nand Kishore Prasad

१. अयं च एतदगसन्निकखेपो नाम चतुर्हि कारणेहि लब्धति—अट्टुप्पत्तितो आगमनतो चिण्णवसितो गुणातिरेकतो ति । तस्य कोचि थेरो एकेन कारणेन एतदगद्वानं लभति, कोचि द्वीहि, कोचि तीहि, कोचि सन्वेहेव चतुर्हि पि आयस्मा सारिपुत्तथेरो विय ।

Manorathapurani, I, p. 137.

मनोरथपूरणी

अङ्गुत्तरनिकाय अट्ठकथा

पठमो भागो

विसय-सूची

मातिका	पिट्ठका
(क) गन्थारम्भकथा	३
(ख) निदानवर्णना	६
१. रूपादिवग्गवर्णना	२३
२. नीवरणप्पहानवग्गवर्णना	३५
३. अकम्मनियवग्गवर्णना	६०
४. अदन्तवग्गवर्णना	६२
५. पणिहितअच्छवग्गवर्णना	६३
६. अच्छरासङ्घातवग्गवर्णना	६९
७. वीरियारम्भादिवग्गवर्णना	८३
८. कल्याणमित्तादिवग्गवर्णना	९१
९. पमादादिवग्गवर्णना	९४
१०. दुतियपमादादिवग्गवर्णना	९५
११. अधम्मवग्गवर्णना	१०५
१२. अनापत्तिवग्गवर्णना	१०६
१३. एकपुग्गलवग्गवर्णना	१०७
१४. एतदग्गवग्गपदवर्णना	१३७

(क) पठमवग्गो

१. अञ्जासिकोण्डञ्जत्थेरवत्थु	१४८
२-३. सारिपुत्त-मोग्गल्लानत्थेरवत्थु	१६२
४. महाकस्सपत्थेरवत्थु	१७६
५. अनुरुद्धत्थेरवत्थु	१९९
६. भद्दियत्थेरवत्थु	२०९
७. लकुण्डकभद्दियत्थेरवत्थु	२११
८. पिण्डोलभारद्वाजत्थेरवत्थु	२१३
९. मन्ताणिपुत्त-पुण्णत्थेरवत्थु	२१६
१०. महाकच्चानत्थेरवत्थु	२२२

(ख) दुतियवगो

१-३. चळमहापन्थकत्थेरवत्थु	२२७
४-५. सुभूतित्थेरवत्थु	२३८
६. खदिरवनियरेवतत्थेरवत्थु	२४१
७. कङ्खारेवतत्थेरवत्थु	२४८
८. सोणकोळिविसत्थेरवत्थु	२५०
९. सोणकुटिकणत्थेरवत्थु	२५५
१०. सीवलित्थेरवत्थु	२६२
११. वक्कलित्थेरवत्थु	२६८

(ग) ततियवगो

१-२. राहुल-रट्टपालत्थेरवत्थु	२७०
३. कुण्डधानत्थेरवत्थु	२८०
४. वङ्गीसत्थेरवत्थु	२८६
५. उपसेनवङ्गन्तपुत्तत्थेरवत्थु	२९०
६. दब्बत्थेरवत्थु	२९२
७. पिलिन्दवच्छत्थेरवत्थु	२९६
८. बाहियदारुचीरियत्थेरवत्थु	२९८
९. कुमारकस्सपत्थेरवत्थु	३०३
१०. महाकोट्टित्थेरवत्थु	३०५

(घ) चतुत्थवगो

१. आनन्दत्थेरवत्थु	३०६
२. उरूवेलकस्सपत्थेरवत्थु	३१६
३. कालुदायित्थेरवत्थु	३२०
४. बाकुलत्थेरवत्थु	३२३
५. सोभितत्थेरवत्थु	३२९
६. उपालित्थेरवत्थु	३३०
७. नन्दकत्थेरवत्थु	३३१
८. नन्दत्थेरवत्थु	३३३
९. महाकप्पिनत्थेरवत्थु	३३६
१०. सागतत्थेरवत्थु	३४२
११. राघत्थेरवत्थु	३४५
१२. मोघराजत्थेरवत्थु	३४९

मातिका

पिटङ्का

(ड) पञ्चमवगो

१. महापजापतिगोतमीथेरीवत्थु	३५६
२. खेमाथेरीवत्थु	३६०
३. उत्पलवण्णाथेरीवत्थु	३६३
४. पटाचाराथेरीवत्थु	३७५
५. धम्मदिन्नाथेरीवत्थु	३७९
६. नन्दाथेरीवत्थु	३८२
७. सोणाथेरीवत्थु	३८३
८. बकुलाथेरीवत्थु	३८६
९. भद्दाकुण्डलकेसाथेरीवत्थु	३८६
१०. भद्दाकापिलानीथेरीवत्थु	३९४
११. भद्दाकच्चानाथेरीवत्थु	३९५
१२. किसानगोतमीथेरीवत्थु	३९७
१३. सिङ्गालकमाताथेरीवत्थु	४००

(च) छट्ठवगो

१. तपुस्स-भल्लिकवत्थु	४०१
२. सुदत्तगहपतिअनाथपिण्डकसेट्ठिवत्थु	४०३
३. चित्तगहपतिवत्थु	४०४
४. हत्थकआळवकवत्थु	४०८
५. महानामसक्कवत्थु	४१२
६. उग्गगहपतिवत्थु	४१३
७. उग्गतगहपतिवत्थु	४१४
८. सूरम्बट्टवत्थु	४१५
९. जीवककोमारभच्चवत्थु	४१७
१०. नकुलपितुगहपतिवत्थु	४१९

(छ) सत्तमवगो

१. सुजातावत्थु	४२१
२. विसाखाभिगारमातावत्थु	४२४
३-४. खुज्जुत्तरा-सामावतीवत्थु	४३८
५. उत्तरानन्दमातावत्थु	४६५
६. सुप्पवासाकोलियधीतावत्थु	४७२
७. सुप्पियावत्थु	४७३

मातिका	पिटुङ्का
८. कातियानीवत्थु	४७५
९. नकुलमातावत्थु	४७७
१०. कालीकुररघरिकावत्थु	४७७
१५. अट्टानपाळिवण्णना	४७८
(क) पठमवग्गवण्णना	
(ख) दुतियवग्गवण्णना	४९१
१६. एकधम्मपाळिवण्णना	४९७
(क) पठमवग्गवण्णना	
(ख) दुतियवग्गवण्णना	५००
(ग) ततियवग्गवण्णना	५०४
(घ) चतुत्थवग्गवण्णना	५११
१७. पसादकरधम्मवग्गवण्णना	५१५
१८. अपरअच्छरासङ्घातिवग्गवण्णना	५१६
१९. कायगतासतिवग्गवण्णना	५५५
२०. अमतवग्गवण्णना	५६३

सुद्धिपण्णं

पिट्ठे	पन्तियं	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो
६	२०	पटिक्कमितब्ब	पटिक्कमितब्बं
७	२२	अथव्यञ्जनसम्पन्नं	अथव्यञ्जनसम्पन्नं
९	५	ज्ञानानुवुत्ता	ज्ञानानुयुत्ता
९	२३	सुत्तं	सुत्तं
१०	३	सुत्तं	सुत्तं
१०	७	'सुत्त'	'सुत्त'
१०	४	विञ्जाणकिच्चनिद्देसो	विञ्जाणकिच्चनिद्देसो
१०	१४	'सुत्त'	'सुत्तं' ति
११	१९	अप्पतिरूपदेसे	अप्पतिरूपदेसे
१२	३	सुरियस्स	सुरियस्स
१३	४	व्यञ्जने	व्यञ्जने
१३	२४	समणमुण्डिकापुत्तो	समणमुण्डिकापुत्तो
१५	११	करणवचने, निद्देसो	करणवचनेन निद्देसो
१७	६	रूपकायपरिनिब्बानं	रूपकायपरिनिब्बानं
१८	१३	पब्बजितानुरूपनिवासनट्टान- निदस्सन्तथं	पब्बजितानुरूपनिवासनट्टान- निदसनत्थं
१८	२१	निरूपलेपतं	निरूपलेपतं
१९	१७	कथासवनयुत्तयुग्गलवचनं	कथासवनयुत्तपुग्गलवचनं
२३	१	एकरूपं	एकरूपं
२३	१२	सेय्यथीदं ?	सेय्यथीदं
२३	१६	बोज्झङ्गा संयुत्तानि	बोज्झङ्गसंयुत्तानि
२४	३	इत्थिरूपतो	इत्थिरूपतो
२४	३	एकरूपं	एकरूपं
२४	३	रूपं	रूपं
२४	४	समनुपस्सनाभाण- समनुपस्सना	समनुपस्सना—भाण- समनुपस्सना
२४	६	रूपं	रूपं
२४	१०	एकरूपं	एकरूपं
२४	१२	रूपं रूपगरुकस्स	रूपं रूपगरुकस्स
२४	१७	रूपं	रूपं

पिठे	पन्तिथं	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो
२५	१	इत्थिरूपं	इत्थिरूपं
२५	२	रूपं	रूपं
२५	४	रूपपति	रूपपति
२५	६	०पञ्चयसहीरवण्ण०	०पञ्चयसरीरवण्ण०
२५	७	किञ्च	किञ्चि
२५	९	रूपभवे	रूपभवे
२५	१०	अज्झत्तं	“अज्झत्तं
२५	११	“। सरूपा	। “सरूपा
२५	१६	आदिसद्देन	“आदिसद्देन
२५	२०	विलन्धनमालादीनं	पिलन्धनमालादीनं
२५	२२	इत्थिरूपं	इत्थिरूपं
२६	१	इत्थिरूपं	इत्थिरूपं
२६	३	इत्थिरूपस्स	इत्थिरूपस्स
२६	९	रूपारम्भणे	रूपारम्भणे
२७	१२	एवरूपा	एवरूपा
२७	१४	इत्थिरूपं	इत्थिरूपं
२७	१७	कथितगीवादितसद्दो	कथितगीतवादितसद्दो
३१	२०	रूपगरूकस्स	रूपगरूकस्स
३२	२	मेसा	सेसा
३२	६	पञ्चगरूकजातकं	पञ्चगरूकजातकं
३६	१६	मठमज्झानादीसु	पठमज्झानादीसु
३७	१९	सज्जातो	सज्जातो
३९	७	ओलीयसा	ओलीयना
४१	१३	आरद्धो	आरद्धो ।
४२	६	वत्तोभिरतो	वत्ताभिरतो
४४	१६	आपुणि	पापुणि
४७	१	आकासं	ओकासं
४८	३	मञ्चपीथं	मञ्चपीठं
४८	५	गरहत्तं	अरहत्तं
५१	१९	तस्सासयं	तस्सासयं
५२	३	पनिकम्मं	परिकम्मं
५४	५	पञ्चविधेन	पञ्चविधेन
५४	१९	चेतोविमुत्ती	चेतोविमुत्ती ति
५५	२१	ठाननिसजादीसु	ठाननिसज्जादीसु

पिट्ठे	पन्थियं	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो
५७	६	द्वीहि	द्वीहि
५८	३	उद्धच्चकुक्कुच्चस्स	उद्धच्चकुक्कुच्चस्स
५८	४	बुद्धसेविता	बुद्धसेविता
६१	२०	सुखाधिवाहं	सुखाधिवाहं
६२	६	ततिय	ततिये
६५	१५	आविलेना	आविलेना ति
६६	६	जाननट्टे त	जाननट्टे न
६६	१०	एकच्छरक्खणे	एकच्छराक्खणे
७२	७	पासादकूटागारादीनि	पासादकूटागारादीनि
७३	६	ओवदति	ओवदति—
७४	५	उत्तरासङ्गं	उत्तरासङ्गं
७७	१६	पुच्छि	पुच्छि—
७९	११	अच्छरासङ्घातमत्तं	अच्छरासङ्घातमत्तं
७९	२१	रट्ठपिण्ड परिभोगो	रट्ठपिण्डपरिभोगो
८०	३	भिक्षुनोदिन्नदानं	भिक्षुनो दिन्नदानं
८१	२१	अठमे	अट्ठमे
८७	१	सन्तुट्ठिता ति	सन्तुट्ठिता
८९	८	थेरचीरपब्बजितबसुस्सुत०	थेरचीरपब्बजितबहुस्सुत०
९१	१९	मग्गोफलं	मग्गो फलं
९२	१	अट्ठप्पत्तिको	अट्ठप्पत्तिको
९८	७	नामज्ञानविपस्सना०	नाम ज्ञानविपस्सना
९९	१६	निदानवरगो	निदानवरगो,
१०१	२	ओतरेत्वा	ओतारेत्वा
१०२	२३	सन्निपतितादेवसङ्घा	सन्निपतिता देवसङ्घा
१०७	५	ब्राह्मणे	ब्राह्मणो
१०९	१६	दस्सन्नं	दस्सन्नं
११०	१९	उपज्जमानोउपज्जती ति	उपज्जमानो उपज्जती ति
११५	५	देवेने	देवेन
११५	२३	खन्तिसच्चाधिट्ठानसेत्ता०	खन्तिसच्चाधिट्ठानमेत्ता०
११६	१	इसे	इमे
११७	५	तब्बदिसानुविलोकनं	सब्बदिसानुविलोकनं
११८	२५	अभिसङ्खारणलक्खणं	अभिसङ्खारणलक्खणं
१२०	१	आयतनलक्खणं	आयतनलक्खणं,
१२०	२	पदहनलक्खणं	पदहनलक्खणं,

पिठे	पन्तिथं	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो
१२५	८	पूरेत्वाबुद्धेन	पूरेत्वा बुद्धेन
१२९	१९	सवनानुत्तरियंलभानुत्तरियं	सवनानुत्तरियं लाभानुत्तरियं
१३२	१२	वार्तिस	वार्तिस
१३३	१२	व्याकरणं	व्याकरणं
१३८	९	निसिन्नो	निसिन्नो
१३९	६	महजनो	महाजनो
१३९	१०	यागुमत्तं	यागुभत्तं
१३९	१८	दुवलोकं	देवलोकं
१४०	१	महजनो	महाजनो
१४२	५	पञ्चसतमत्ता	पञ्चसतमत्ता
१४२	९	पुच्छिसु	पुच्छिसु
१४४	१३	अट्ठप्पति	अट्ठप्पति
१४८	२	ठपेतब्ब युत्तके	ठपेतब्बयुत्तके
१५३	६	कप्पासमतिक्कन्ता	कप्पा समतिक्कन्ता
१५५	१४	लाभामा ति	लभामा ति
१५६	१९	खेत्तसु	खेत्तेसु
१५६	२३	मज्झेभिन्दित्वा	मज्झे भिन्दित्वा
१५८	१७	राहुलकुमारस्स	राहुलकुमारस्स
१६२	८	भाविनेय्य	भागिनेय्य
१६८	१	अग्गसावकोभवेय्यं	अग्गसावको भवेय्यं
१७०	१६	कुलपुरिवट्ठा	कुलपरिवट्ठा
१७२	२	उदाहु	उदाहु
१७४	६	पत्तिट्ठति	पत्तिट्ठहि
१७७	१९	धुना ति	धुनाति
१७९	५	पत्त	पत्तं
१८४	४	चावित्वा	चवित्वा
१९०	३	दुतियस्स	दुतियस्स
१९०	८	वप्समेत्वा	वप्समेत्वा
१९०	११	मरणंउप्पज्जति	मरणं उप्पज्जति
१९०	१६-१७	पवत्तितरधम्मचक्का	पवत्तितरधम्मचक्को
१९३	९	ठपेसि भद्दापि,	ठपेसि, भद्दापि
१९४	१०	तिलचुम्भे	तिलकुम्भे
१९५	६	आहारापेत्वा	आहारापेत्वा
१९५	१४	नप्पहो ति	नप्पहोति

पिठे	पन्तियं	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो
१९६	१३	अञ्ज	अञ्ज
१९६	२०	वेलुवनमहाविहारे	वेळुवनमहाविहारे
१९८	१८	गवेतुं	गहेतुं
२००	१०	भिक्षुसंघेन	भिक्षुसंघेन
२००	११	भिक्षुसंघस्स	भिक्षुसंघस्स
२०२	१७	भागभत्तं	भागभत्तं
२०२	१८	भमितब्बं	भवितब्बं
२०५	१५	खनन्तातं	खनन्तानं
२०६	१७	बुद्धिप्पत्तो	बुद्धिप्पत्तो
२०६	१७	महाभिनिक्खमनं	महाभिनिक्खमनं
२१२	४	भिक्षुसंघपरिवृत्तं	भिक्षुसंघपरिवृत्तं
२१३	१५	पदुमुत्तरबुद्धकाले	पदुमुत्तरबुद्धकाले
२१३	१६	हंसवतियं	हंसवतियं
२१४	१९	पथेत्वा	पथेत्वा
२१५	२	ईसकं	ईसकं
२१५	१६	उत्तरिमनुस्स	उत्तरिमनुस्स—
२१६	१६	अयं	अयं
२२१	६	चारिकं	चारिकं
२२१	६	वेलुवन	वेळुवन
२२२	१२	बुद्धिप्पत्तो	बुद्धिप्पत्तो
२२३	१३	मयं	मयं
२२८	१९	अङ्गद्वेयपूरकेन	अङ्गद्वेयपूरकेन
२२८	२०	मनोमयमङ्गेन	मनोमयमङ्गेन
२३१	१३	दट्ठु	दट्ठु
२३२	२	सद्धि ।	सद्धि
२३७	६	सञ्ज	सञ्ज
२३८	१३	अग्गि व व	अग्गि व
२४१	१९	अग्गट्ठाहे	अग्गट्ठाने
२४७	११	०तेलनालि०	०तेलनाळि०
२४७	१८	पेलनाळि	तेलनाळि
२५५	३	काय	कायं
२५६	८	भवितुं	भवितुं
२५६	२२	दससहस्स चक्कवालदेवता	दससहस्सचक्कवाळदेवता
२५७	९	हिमवन्तकीलितं कीलिस्सामी	हिमवन्तकीळितं कीळिस्सामी

पिठे	पन्तिथं	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो
२५७	११	कालिउपासिकाय	कालिउपासिकाय
२५७	१७	कीलिस्सामी	कीलिस्सामी
२५८	२१	हेवमतो	हेमवतो
२५९	३	काली	काळी
२६३	४	गुलदधि	गुळदधि
२६५	७	कुब्धिगते	कुच्छिगते
२६६	३	मङ्गलभत्तं	मङ्गलभत्तं
२६७	१०	पठम	पठमं
२६९	८	सज्जा	सक्का
२६९	२२	सम्मुखीभाव	सम्मुखीभावं
२७०	१२	अकासे	आकासे
२७१	६	सममत्थो	समत्थो
२७२	८	आगतथ	आगतत्थ
२७२	८	अहंसु	आहंसु
२७३	११	तंखणे	तङ्खणे
२७४	९	भिव्खुसङ्घं,	भिव्खुसङ्घं
२७४	१५	निसीदन्तेसू	निसीदन्तेसु
२७४	२०	दसबलस्स	दसबलस्स
२७५	१५	पब्बजितो,	पब्बजितो'
२७६	३	बुद्धे	बुद्धो
२७७	१	पटिजगन्तेहि	पटिजगन्तेहि
२७७	१६	सतानि ति	सतानी ति
२७९	४	अवस्सिभिव्खु काले	अवस्सिकभिव्खु काले
२८२	३	मातुगामं पस्सामी ति	मातुगामं पस्सामी ति
२८४	६	नरेसि	नेरेसि
२८५	२	पमज्जित्था, ति	पमज्जित्था' ति
२८५	१४	देही, ति	देही' ति
२८५	१५-६	अरिभाव	अरियाव
२८५	१६	, आहरावुसो	'आहरावुसो
२८५	१८	दापेती, ति	दापेती' ति
२८७	१५	वट्टती, ति	वट्टती' ति
२८८	३	उप्पन्नस्स,	उप्पन्नस्स
२८८	१५	कथेथा ति	कथेथा' ति
२८९	२१	तेन	'तेन

पिटु	पन्तिथं	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो
२८९	२२	निद्रितं ति	निद्रितं' ति
२९२	४	पालियं	पाळियं
२९४	१९	आरोपनं	ओरोपनं
२९९	११	करिस्सामी	करिस्सामी'
३००	७	एमे	इमे
३००	१६	कालानुकालं । ते	कालानुकालं ते
३०१	२१	ओ	सो
३०२	१	चीळखण्डानि	चोळखण्डानि
३०२	२१	संङ्खमज्झे	संङ्खमज्जे
३०३	१७	सत्त्वा	सत्था
३०४	८	से	मे
३०८	१४	गन्धकुटि	गन्धकुटि
३०९	३	सुमन	'सुमन
३१४	२	जपट्टाककिच्चं	उपट्टाककिच्चं
३१५	१२	इच्छित्तिच्छ तक्खणे	इच्छित्तिच्छित्तक्खणे
३१५	१८	वीघरत्तं	दीघरत्तं
३१७	३	दिस्सा	दिस्वा
३१८	१४	इद्धिमयपत्तचीवरधरा	इद्धिमयपत्तचीवरधरा
३१९	७	उरुवेलकस्सपदस्स	उरुवेलकस्सपस्स
३२१	१९	कथयिंसुं	कथयिंसु
३२४	३	भेसज्जस्स	भेसज्जस्स
३२४	२२	हिमवतिपुप्फितानं	हिमवति पुप्फितानं
३२५	२०	विजयित्वा	विजायित्वा
३२७	११	उभो' पि	उभो पि
३२९	९	निवृत्थक्खन्धन्तानं	निवृत्थक्खन्धसन्तानं
३३०	१३	भारुकच्छकवत्थु	भारुकच्छकवत्थुं
३३३	१६	दस्से ति	दस्सेति
३३४	१०	०आवाह—मङ्गलेसु	०आवाहमङ्गलेसु
३३६	२१	कस्सपसम्मा सम्बुद्धकाले	कस्सपसम्मासम्बुद्धकाले
३३८	३	करमाना	फरमाना
३३८	१३	देवं	देव
३३९	३	सामिकान	सामिकानं
३४७	२	चिरस्सेवअरहत्तं	चिरस्सेव अरहत्तं
३५२	१९	इत्तवण्णनि	इत्तवण्णानि

पिट्टे	पन्तिथं	अमुद्धपाठो	मुद्धपाठो
३५४	१०	अजितमाणवो	अजितमाणवो
३५४	१५	पेसं	तेसं
३५४	१८	लज्जायन्तो	लज्जायन्तो
३५६	६	अग्गट्टाने सत्थु ठपेन्तं	अग्गट्टाने ठपेन्तं
३५७	५	गट्ठे कदासी	जेट्ठकदासी
३५७	११-१२	गण्हथा' ति । निमन्तेत्वा	गण्हथा' ति निमन्तेत्वा
३५९	४	व्याकरिंसु	व्याकरिंसु
३६१	१४	आहं	अहं
३६१	१५	एकं	एतं
३६२	४	मा नम्हि	मानम्हि
३६२	५	इत्थिया	इत्थियो
३६२	१४	चिन्तितक्खणे	चिन्तितक्खणे
३६७	१०	इत्थियो हस्सापकता	इत्थियो इस्सापकता
३७०	८	गेवि	देवि
३७४	१३	सक्कार	सक्कारं
३७७	१५	विधं	विधं
३७८	२२	उपस्सयं	उपस्सयं
३७९	४	पञ्चमे धम्मकथिकानं	पञ्चमे धम्मकथिकानं ति
३७९	२१	व्याहरि	व्याहरि
३८०	११	आचरियपज्झायानं	आचरियुपज्झायानं
३८१	२	विस्सजेसि	विस्सज्जेसि
३८२	१८	रूपं	रूपं
३८२	२०	रूपमदमत्तभावं	रूपमदमत्तभावं
३८३	१	इत्थि रूपं	इत्थिरूपं
३८३	२	रूपनन्दा	रूपनन्दा
३८३	३	एवरूपा	एवरूपा
३८३	४	रूपं एतासं रूपस्स	रूपं एतासं रूपस्स
३८३	१२	रूपे	रूपे
३८३	१४	रूपनन्दा	रूपनन्दा
३८४	१५	द्वित्तिसकारं	द्वित्तिसाकारं
३८६	१४	विब्बत्ता	निब्बत्ता
३८७	१३	पीलाय	पीळाय
३९५	१६	पुब्बनिवासव्राणे	पुब्बेनिवासव्राणे
३९६	७	तस्मा	तस्सा

पिढे	पन्ति	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो
४००	११	सद्धाधिमुत्तानं	सद्धाधिमुत्तानं
४०१	३	थेरपालिया	थेरिपाळिया
४०२	१९	नेस	नेसं
४०४	७	पञ्चही	पञ्चही ति
४०४	१८	निब्बतो	निब्बतो
४०५	५	घर	घरं
४०५	२१	बुद्धपादे	बुद्धपादे
४०८	१६	अञ्ज	अञ्जं
४१४	२१	सङ्खपट्टाकानं	सङ्खपट्टाकानं
४१८	२०	सूरम्बट्टो	सूरम्बट्टो
४१९	१२	बुद्धपादे	बुद्धपादे
४२०	७	दिस्सा	दिस्वा
४२१		उपासकपालिया	उपासकपाळिया
४२१	९	सुणन्तु	सुणन्ती
४२२	२	थनमुले	थनमूले
४२३	४	परिभुज्जित्वा	परिभुज्जित्वा
४२३	५	आरुय्य	आरुय्ह
४२४	१७	सङ्खदामी	सङ्खदासी
४२९	२०	निट्ठितभावं	निट्ठितभावं
४३२	१७	खादन्ती' ति	खादती' ति
४३३	१९	आजानीयवळाय	आजानीयवळवाय
४३७	२	निसीदि	निसीद
४३७	१४	धम्मकथ	धम्मकथं
४३८	१४	पपेन्तो	ठपेन्तो
४४२	९	विजाता, ति	विजाता' ति
४४३	४	मतभावं	मतभावं
४४७	१४	पण्णं' ति	पण्णं
४४९	७	सेट्ठिट्ठानाराहं	सेट्ठिट्ठानारहं
४५०	१९	अदसि	अदोसि
४५३	४	माने	मासे
४५५	१७	चित्तो	चित्तो
४५८	१३	भिक्खुसङ्घपरिवुतो	भिक्खुसङ्घपरिवुतो
४६०	२	बुद्धे	बुद्धे

पिट्ठे	पन्तिथं	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो
४६१	११	अब्भुम्मे	'अब्भुम्मे
४६३	७	साधु	'साधु
४६५	१२	मेत्तविहारीनं	मेत्ताविहारीनं
४६५	१३	पञ्चमे	पञ्चमे
४६७	८	सामी	'सामी
४६७	२०	अय्य	'अय्य
४६८	७	भद्दे	'भद्दे
४७०	२	सम्पटिच्छि	सम्पटिच्छि ।
४७४	१६	सत्था	'सत्था
४७५	७	अचलप्पसादेन	अचलप्पसादेन
४७५	२०	फञ्चमत्तानि	पञ्चमत्तानि
४७६	१३	अज्ज	अज्ज
४७७	१	उपासिका	उपासिकाय
४७७	१७	काली	काळी
४७८	९	सातारिहेमवतानं	सातागिरहेमवतानं
४७९	१	अट्टानपालियं	अट्टानपाळियं
४८०	१५	मातरं	मातरं
४८३	१७	पत	पन
४८५	२	सङ्घाभेदो	सङ्घभेदो
४८५	२०	सङ्घं	सङ्घं
४८६	१९	धम्मचक्कप्पवत्तेन	धम्मचक्कप्पवत्तेन
४८६	२०	आणक्खेत्तं	आणाक्खेत्तं
४८८	२	देसेतब्बोसिया	देसेतब्बोसिया
४८८	१३	सत्तातिसबोधि०	सत्ततिसबोधि०
४९१	१६	आचरिमं	अचरिमं
५०१	१५	तत्था	तत्थ
५०१	१६	अय	अयं
५०५	२२	दुक्खातधम्म०	दुरक्खातधम्म०
५०५	२३	दुक्खातो	दुरक्खातो
५०६	११	बहु	'बहु
५१०	७	सो,	,सो
५१४	२	अनेळमूखा	अनेळमुखा
५१५	५	कपालाभत्तेन	कपालाभतेन

पिठे	पन्थियं	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो
५१७	१३	सुञ्जत—अनिमित्तः	सुञ्जतअनिमित्त
५२०	१५	अनुपपन्ना	'अनुपपन्ना
५२२	१५	किलेस	किलेसे
५२५	३	तत्राय	तत्रायं
५२५	१८	असमाहिते	असमाहिते
५२५	१९	परिवज्जयतो	परिवज्जयतो
५२७	६	सतिसम्बोज्झङ्गवे	सतिसम्बोज्झङ्गो ।
५३०	२२	बलवपञ्जो	बलवपञ्जो
५३१	१०	अप्पन्नं	अप्पन्नं
५३१	२०	दुप्पञ्जपुगलपरिवज्जना'	'दुप्पञ्जपुगलः
५३५	१२	सालाकभत्तं	सलाकभत्तं
५३९	८	दारुभण्डक—महातिस्सस्स	दारुभण्डकमहातिस्सस्स
५३९	१४	आचिक्खुं सु	आचिक्खुसु
५३९	१६	पट्कभत्तं	पुट्कभत्तं
५३९	१८	'गच्छतं थेरं सज्जान	'गच्छ तं थेरं सज्जान
५३९	२२	गच्छ	'गच्छ
५३९	२३	कूटागारं	'कूटागारं
५४०	४	कारणेहि	कण्णेहि
५४०	१५	सत्थुमहत्तं	'सत्थुमहत्तं
५४०	१८	आगत—ओक्काकराजवंसे	आगत-ओक्काकराजवंसे
५४०	२०	सारिपुत्त-मोग्गल्लाना	'सारिपुत्त-मोग्गल्लाना
५४३	१२	तदधिमुत्तता	तदधिमुत्तता
५४३	२३	सवेगवत्थूनि	सवेगवत्थूनि
५४४	२	वुच्चति, समये	वुच्चति, 'समये
५४४	८	अज्झपेक्खता'	अज्झपेक्खनता'
५४४	१२	निन्न पोणपब्भारचित्तता	निन्नपोणपब्भारचित्तता
५४४	१६	समाधि सम्बोज्झङ्गं	समाधिसम्बोज्झङ्गं
५४५	६	अनद्धनियं	'अनद्धनियं

पिठे	पन्तियं	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो
५४६	१९	सम्पयुत्त धम्मे	सम्पयुत्तधम्मे
५४६	२१	आरम्मण	आरम्मणं
५४७	१४	अयं हि	'अयं हि
५४७	१६	अपिज्जन्धकारं	अविज्जन्धकारं
५४७	२४	इमे	'इमे
५५२	११	करुणामुदिता—उपेक्खा०	करुणामुदिताउपेक्खा०
५५४	६	पटिपीळनसङ्घत-दुक्ख०	पटिपीळनसङ्घात-दुक्ख०
५५४	२०	बुद्धानुसति	बुद्धानुसति
५५६	२	विज्जाविमुत्तीनं	विज्जाविमुत्तीनं
५५६	२३	होती	होति

संकेत-सूची

अ० नि०	=	अङ्गुत्तरनिकायो
इ० वु०	=	इतिवृत्तकं
उ०	=	उदानं
क० व०	=	कथावत्थु
खु० पा०	=	खुद्दकपाठो
चु० नि०	=	चुल्लनिद्दो सो
चु० व०	=	चुल्लवग्गो
जा०	=	जातकं
थेर० गा०	=	थेरगाथा
थेराअप०	=	थेराअपदान
थेरी अप०	=	थेरीअपदान
थेरी गा०	=	थेरीगाथा
दी० नि०	=	दीघनिकायो
ध० प०	=	धम्मपदं
ध० सं०	=	धम्मसङ्गणि
पटि० म०	=	पटिसम्भदामग्गो
परि०	=	परिवारो
पाचि०	=	पाचित्तियपालि
पारा०	=	पाराजिकपालि
पु० प०	=	पुग्गलपञ्चत्ति
पे० व०	=	पेतवत्थु
म० नि०	=	मज्झिमनिकायो
म० व०	=	महावग्गो
मि० प०	=	मिलिन्दपञ्चहो
विभं०	=	विभङ्गो
विमा०	=	विमानवत्थु
वि० म०	=	विसुद्धिमग्गो
सं० नि०	=	संयुत्तनिकायो
सु० नि०	=	सुत्तनिपातो

पादसंकेता

न०	=	बर्मी
रो०	=	रोमन
सी०	=	सिंहली
स्या०	=	स्यामी

मनोरथपूणी

(अङ्गुत्तरनिकाय-अट्ठकथा)

गिर्याराम

(गिर्याराम-गिर्याराम)

मनोरथपूरणी

(अङ्गुत्तरनिकाय-अट्ठकथा)

(क) गन्थारम्भकथा

B. vol. I, 1
R. vol. I, 1

करुणासीतलहृदयं, पञ्चापञ्चोतविहतमोहतमं ।

सनरामरलोकगुरुं^१, वन्दे सुगतं गतिविमुक्तं ॥

बुद्धो पि बुद्धभावं, भावेत्वा चेव सच्छिकत्वा च ।

यं उपगतो गतमलं^२, वन्दे तमनुत्तरं धम्मं ॥

सुगतस्स ओरसानं, पुत्तानं मारसेन - मथनानं ।

5

अट्ठन्नं पि समूहं, सिरसा वन्दे अरियसंङ्घं ॥

इति मे पसन्नमतिनो, रतनत्तयवन्दनामयं पुञ्जं ।

यं सुविहतन्तरायो, हुत्वा तस्सानुभावेन ॥

एककदुकादिपटिमण्डितस्स^३, अङ्गुत्तरागमवरस्स ।

धम्मकथिकपुङ्गवानं, विचित्तपटिभानजननस्स ॥

10

अत्थप्पकासनत्थं, अट्ठकथा आदितो वसिसतेहि ।

पञ्चहि या सङ्गीता^४, अनुसङ्गीता च पञ्चा पि ॥

सीहलदीपं पन^५ आभताथ^६, वसिना महामहिन्देन ।

ठपिता सीहलभासाय, दीपवासीनमत्थाय ॥

अपनेत्वान ततोहं, सीहलभासं मनोरमं भासं ।

15 B. 2
R. 2

तन्तिनयानुच्छविकं, आरोपेन्तो विगतदोसं ॥

१. ०लोकगुरुं—सी०, स्या० ।

२. विगतमलं—स्या० ।

३. ०पल्लिमण्डितस्स—म० ।

४. ०च—स्या० ।

५. हि—स्या० ।

६. आभता—स्या० ।

- समयं अविलोमेन्तो^१, थेरानं थेरवंसदीपानं^२ ।
 सुनिपुणविनिच्छयानं, महाविहारे^३ निवासीनं^३ ॥
 हित्वा पुनप्पुनागतमत्थं, अत्थं पकासयिस्सामि ।
 सुजनस्स च तुट्ठत्थं, चिरद्वितत्थं च धम्मस्स ॥
 5 सावत्थिपभूतीनं^४, नगरानं वण्णना कता हेट्ठा ।
 दीघस्स मज्झिमस्स च^५, मा मे अत्थं वदन्तेन ॥
 वित्थारवसेन सुदं, वत्थूनि च तत्थ यानि वुत्तानि ।
 तेसं पि न इध भिय्यो, वित्थारकथं करिस्सामि ॥
 सुत्तानं पन अत्था, न विना वत्थूहि ये पकासन्ति ।
 10 तेसं पकासनत्थं, वत्थूनि पि दस्सयिस्सामि^६ ॥
 सीलकथा धुतधम्मा, कम्मट्ठानानि चेव सब्बानि ।
 चरियाविधानसहितो, भानसमापत्तिवित्थारो ॥
 सब्बा च अभिञ्जायो, पञ्जासङ्कलननिच्छयो^७ चेव ।
 खन्धधातायतनिन्द्रियानि, अरियानि चेव चत्तारि^८ ॥
 15 सच्चानि पच्चयाकारदेसना, सुपरिसुद्धनिपुणनया ।
 अविमुत्ततन्तिमग्गा, विपस्सना भावना चेव ॥
 इति पन सब्बं यस्मा^९, विसुद्धिमग्गे मया सुपरिसुद्धं ।
 वुत्तं तस्मा^{११} भिय्यो, न तं^{१२} इध विचारयिस्सामि ॥

१. अविलोमेन्तो—स्या० ।

२. थेरवंसपदीपानं—सी०, स्या० ।

३-३. महाविहारायिवासीनं—सी० ;

४. सावत्थिपभूतीनं—स्या० ।

महाविहार वासीनं—स्या०, रो० । ५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

६. कथेस्सामि—स्या० ।

७. पञ्जासकलविनिच्छयो—स्या० ।

८. रो० पोत्थके. नत्थि ।

९. ०च—स्या० ।

१०. ०पन—स्या० ।

११. ०हि—स्या० ।

१२. नेतं—स्या० ।

“मज्झे विसुद्धिमग्गो, एस चतुन्नं पि आगमानं द्वि^१ ।
ठत्वा पकासयिस्सति, तत्थ यथाभासितमत्थं” ॥
इच्चेव कतो तस्मा, तं पि गहेत्वान सद्धिमेताय ।
अट्ठकथाय विजानथ^२, अङ्गुत्तरनिस्सितं^३ अत्थं ति ॥

R. 3

गन्धारम्भकथा निवृत्ता ।

१. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. विजानाय—स्या० ।

३. अङ्गुत्तरागमनिदस्सितं—स्या० ।

तत्थ अङ्गुत्तरागमो नाम एककनिपातो^१ दुकनिपातो तिकनिपातो
चतुक्कनिपातो पञ्चकनिपातो छक्कनिपातो सत्तकनिपातो अट्ठकनिपातो
नवकनिपातो दसकनिपातो एकादसकनिपातो ति एकादस निपाता
होन्ति । सुत्ततो—

- 5 नव सुत्तसहस्सानि, पञ्च सुत्तसतानि च ।
सत्तपञ्चास सुत्तानि, होन्ति अङ्गुत्तरागमे ॥

तस्स निपातेसु एककनिपातो आदि, सुत्तेसु चित्तपरियादानसुत्तं ।
तस्सा पि “एवं^२ मे^३ सुत्तं” ति आदिकं आयस्मता आनन्देन पठममहा-
सङ्गीतिकाले वुत्तं निदानमादि । सा पनेसा पठममहासङ्गीति
10 सुमङ्गलविलासिनिया दीघनिकायट्ठकथाय आदिमिह वित्थारिता,
तस्मा सा तत्थ वित्थारितनयेनेव वेदितब्बा ।

१. यं पनेतं “एवं मे सुत्तं” ति आदिकं निदानं, तत्थ एवं ति
निपातपदं, मे ति आदीनि नामपदानि सावत्थियं विहरती ति एत्थ
वो ति उपसगगपदं, हरती ति आख्यातपदं ति^३ इमिना ताव नयेन
15 पदविभागो वेदितब्बो ।

अत्थतो पन ‘एवं’ सद्दो ताव उपमूपदेससम्पहंसनगरहणवचन-
सम्पटिग्गहाकारनिदस्सनावधारणादिअनेकत्थप्पभेदो^४ । तथाहेस—
“एवं जातेन मच्चेन, कत्तब्बं कुसलं बहु” (ध० प० २२) ति
एवमादीसु उपमायं आगतो । “एवं ते अभिक्कमितब्बं^५, एवं^६ ते
20 पटिक्कमितब्बं^६” (अं० नि० २१२९) ति आदीसु उपदेसे । “एवमेतं

१. एकनिपातो—स्या०, रो० ।

२-२. एवमेव—सी० ।

३. आख्यातपदं—स्या० ।

४. ०सम्पटिच्छनाकारनिदस्सनाव-

५. अभिक्कमितब्बं—सी० ।

धारणादि०—सी०, स्या०, रो० ।

६-६. सी० पोत्थके नत्थि; एवं पटिक्क-

मितब्बं—स्या० ।

भगवा, एवमेतं सुगता" (अ० नि० ११७६) ति आदीसु सम्पहंसने ।
 "एवमेवं पनायं वसली यस्मि वा तस्मि वा तस्स मुण्डकस्स समण-
 कस्स वर्णं भासती" (सं० नि० ११६०) ति आदीसु गरहणे । "एवं,
 भन्ते, ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं" (म० नि० ११) ति
 आदीसु वचनसम्पटिग्गहे^१ । एवं व्याखो अहं, भन्ते, भगवता धम्मं^२
 देसितं आजानामी" (म० नि० १३१७) ति आदीसु आकारे ।
 "एहि, त्वं, माणवक^३, येन समणो आनन्दो तेनुपसङ्कम, उपसङ्कमित्वा
 मम वचनेन समणं आनन्दं अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्टानं बलं फासु-
 विहारं पुच्छ । सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो भवन्तं आनन्दं अप्पाबाधं
 अप्पातङ्कं लहुट्टानं बलं फासुविहारं पुच्छती" ति^४ । एवं च वदेहि^५
 'साधु किर भवं आनन्दो येन सुभस्स माणवस्स तोदेय्यपुत्तस्स निवेसनं,
 तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया" (दी० नि० ११६९) ति आदीसु ।
 निदस्सने । "तं किं मञ्जथ, कालामा^६, इमे धम्मा कुसला वा
 अकुसला वा ति ? अकुसला, भन्ते^७ । सावज्जा वा अनवज्जा वा ति ?
 सावज्जा, भन्ते । विञ्जुगरहिता वा विञ्जुप्पसत्था^८ वा ति ?^{१५}
 विञ्जुगरहिता, भन्ते । समत्ता समादिन्ना अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ति
 नो वा, कथं वो^९ एत्थ होती ति ? समत्ता, भन्ते, समादिन्ना
 अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ति, एवं नो एत्थ होती"
 (अ० नि० ११७५-७६) ति आदीसु अवधारणे । स्वायमिध
 आकारनिदस्सनावधारणेसु दट्ठब्बो ।^{२०}

B. 4

R. 5

तत्थ आकारत्थेन एवं सद्देन एतमत्थं दीपेति—नानानयनिपुणं
 अनेकज्झासयसमुट्ठानं, अथव्यञ्जनसम्पन्नं, विविधपाटिहारियं,
 धम्मत्थदेसनापटिवेधगम्भीरं, सब्बसत्तानं सकसकभासानुरूपतो

१. वच सम्पटिच्छने—सी०, रो० ।

२. माणव—सी० ।

३. पुच्छति—स्या० ।

४. माणव—स्या० ।

५. भन्ते ति—स्या० पोत्थके एवमेव ।

६. विञ्जुप्पसत्था—स्या० ।

७. वा—स्या० ।

८. नानानयनिपुण—स्या० ।

सोतपथमागच्छन्तं तस्स भगवतो वचनं सब्बप्पकारेण को समत्थो विञ्जातुं, सब्बथामेण पन सोतुकामतं जनेत्वा पि 'एवं मे सुतं' मया पि एकेनाकारेण सुतं ति ।

5 निदस्सनत्थेन—“नाहं सयम्भू, न मया इदं सच्छिकतं” ति अत्तानं परिमोचेन्तो—‘एवं मे सुतं’, ‘मया पि एवं सुतं ति इदानि वत्तब्बं सकलं सुत्तं निदस्सेति ।

R. 6 10 अवधारणत्थेन^१—“एतदग्गं, भिक्खवे, मम सावकानं भिक्खून् बहुस्सुतानं यदिदं आनन्दो, सतिमन्तानं, गतिमन्तानं, धितिमन्तानं, उपट्ठाकानं यदिदं आनन्दो” (अं० नि० १.२५) ति । एवं भगवता —“आयस्मा आनन्दो अत्थकुसलो, धम्मकुसलो, व्यञ्जनकुसलो, निरुत्तिकुसलो, पुब्बापरकुसलो” (अं० नि० २.४४८) ति । एवं धम्मसेनापतिना च पसत्थभावानुरूपं अत्तनो धारणबलं दस्सेन्तो सत्तानं सोतुकामतं^२ जनेति—‘एवं मे सुतं’ । तं च खो अत्थतो वा व्यञ्जनतो वा अनूनमनधिकं^३, एवमेव, न अञ्जथा दट्ठब्बं ति ।

B. 5 15 ‘मे’ सद्दो तीसु अत्थेसु दिस्सति । तथा हिस्स—“गाथाभिगीतं मे अभोजनेय्यं” (सु० नि २८२) ति आदीसु मया ति अत्थो । “साधु मे, भन्ते, भगवा संखित्तेन धम्मं देसेत्तु” (सं० नि० ३.५६) ति आदीसु मय्हं ति अत्थो । “धम्मदायादा मे, भिक्खवे, भवथा” (म० नि० १.१८) ति आदीसु ममा ति अत्थो । इध पन मया सुतं 20 ति च, मम सुतं” ति च अत्थद्वये युज्जति ।

‘सुतं’ ति अयं ‘सुत’ सद्दो सउपसग्गो च^४ अनुपसग्गो च— गमनविस्सुतकिलिन्नउपचितानुयोगसोतविञ्जेय्यसोतद्वारानुसारविञ्जा- तादिअनेकत्थप्पभेदो । तथा हिस्स “सेनाय पसुतो” ति आदीसु गच्छन्तो ति अत्थो । “सुतधम्मस्स पस्सतो” (उदा० ७३) ति

१. ० एवं सद्देन—स्या० ।

३. अनूनमधिकं—स्या० ।

४. अभोजनीय—स्या० ।

२. सोतुकम्यतं—सी०, सोतुकाम्यतं—स्या० ।

५. सी० पोत्थके नत्थि ।

आदीसु विस्सुतधम्मस्सा ति अत्थो । “अवस्सुता^१ अवस्सुतस्सा^१”
 (पाचि० २८६) ति आदीसु किलिन्नाकिलिन्नस्सा ति अत्थो ।
 “तुम्हेहि पुञ्जं पसुतं अनप्पकं” (खु० पा० १०) ति आदीसु
 उपचितं ति अत्थो । “ये भानपसुता^२ धीरा” (ध० प० ३४) ति R. 7
 आदीसु भानानुपुत्ता ति अत्थो । “दिट्ठं सुतं मुतं” (म० नि० १.१८०) 5
 ति आदीसु सोतविञ्जाय्यं ति अत्थो । “सुतधरो सुतसन्निचयो”
 (म० नि० १.२६७) ति आदीसु सोतद्वारानुसारविञ्जातधरो ति^३
 अत्थो । इध पनस्स^४ सोतद्वारानुसारेण उपधारितं ति वा उपधारणं
 ति वा ति अत्थो । ‘मे’ सदस्स हि ‘मया’ ति अत्थे सति ‘एवं
 मया सुतं’ सोतद्वारानुसारेण उपधारितं ति युज्जति । ‘ममा’ ति अत्थे 10
 सति एवं मम सुतं सोतद्वारानुसारेण उपधारणं ति युज्जति ।

एवमेतेसु तीसु^५ पदेसु ‘एवं’ ति सोतविञ्जाणादिविञ्जाण-
 किच्चनिदस्सनं । ‘मे’ ति वुत्तविञ्जाण-समङ्गि-पुग्गल-निदस्सनं ।
 ‘सुतं’ ति अस्सवनभावपटिक्खेपतो अनूनाधिकाविपरीतग्गहणनिदस्सनं ।
 तथा ‘एवं’ ति तस्सा सोतद्वारानुसारेण पवत्ताय विञ्जाणवीथिया 15
 नानप्पकारेण आरम्मणे पवत्तभावप्पकासनं । ‘मे’ ति अत्तप्पकासनं ।
 ‘सुतं’ ति धम्मप्पकासनं ।

अयं हेत्थ सङ्खेपो — “नानप्पकारेण आरम्मणे पवत्ताय
 विञ्जाणवीथिया मया न अञ्जं कतं इदं पन कतं, अयं धम्मो
 सुतो” ति । 20

तथा ‘एवं’ ति निद्विसितब्बप्पकासनं । ‘मे’ ति पुग्गलप्पकासनं ।
 ‘सुतं’ ति पुग्गलकिच्चप्पकासनं — इदं वुत्तं होति । “यं सुत्तं
 निद्विसिस्सामि, तं मया एवं सुत्तं” ति ।

१-१. अवस्सुत अन्वस्सुतस्सा—स्या० । २. भानप्पसुता—म० ।

३. सोतद्वारानुसारेण विञ्जातधरो— ४. पनेस—स्या० ।

स्या०, रो० । ५. तीसुपि—सी०, रो० ।

B. 6

तथा 'एवं' ति यस्स चित्तसन्तानस्स नानाकारप्पवत्तिया^१
नानत्थव्यञ्जनगहणं^२ होति, तस्स नानाकारनिद्देशो । 'एवं' ति हि
अयं आकारपञ्चत्ति^३ । 'मे' ति कत्तु-निद्देशो^४ । 'सुत्तं' ति विसय-
निद्देशो । एत्तावता नानाकारप्पवत्तेन^५ चित्तसन्तानेन तं समञ्जिनो
८५ कत्तु विसये^६ गहणसन्निट्ठानं कतं होति ।

R. 8

अथवा 'एवं' ति पुग्गलकिच्च-निद्देशो । 'सुत्त' ति विञ्जाकिच्च-
निद्देशो । 'मे' ति उभयकिच्चयुत्त-पुग्गल-निद्देशो । अयं पनेत्थ सङ्खेपो
—मया सवन-किच्च-विञ्जाणसमञ्जिना पुग्गलेन विञ्जाणवसेन
लद्धसवनकिच्चवोहारेण सुत्तं ति ।

10

तत्थ^७ 'एवं' ति च 'मे' ति च सच्चिकट्टपरमत्थवसेन^८
अविज्जमानपञ्चत्ति । किं हेत्थ तं परमत्थतो अत्थि, यं 'एवं' ति वा
'मे' ति वा निद्देशं लभेत्थ^९ ? 'सुत्तं' ति विज्जमान-पञ्चत्ति । 'यं' हि
तं एत्थ सोत्तेन उपलद्धं, तं परमत्थतो विज्जमानं ति । तथा 'एवं'
ति च 'मे' ति च तं तं उपादाय वत्तव्वतो उपादा-पञ्चत्ति^{१०} । 'सुत्तं'

15

दिट्ठादीनि उपनिधाय वत्तव्वतो उपनिधा-पञ्चत्ति^{११} ।

एत्थ च 'एवं' ति वचनेन असम्मोहं दीपेति । न हि सम्मुळ्हो
नानप्पकारपटिवेधसमत्थो होति 'सुत्तं' ति वचनेन सुतस्स असम्मोसं^{१२}
दीपेति । यस्स हि सुत्तं सम्मुट्ठं होति, न सो कालन्तरेण^{१३} मया सुत्तं
ति पटिजानाति । इच्चस्स असम्मोहेन पञ्जा-सिद्धि, असम्मोसेन

20

पन^{१४} सति-सिद्धि ।

१. नानप्पकारप्पवत्तिया—सी० एवमेव । २. नानत्थव्यञ्जनगहणं—स्या० पोत्थके

३. ०निद्देशो—स्या० । एवमेव ।

४. कत्तार निद्देशो—सी० ।

५. नानप्पकारप्पत्तेन — स्या० पोत्थके

६. विसय—स्या० ।

एवमेव ।

७. तथा—रो० ।

८. सच्चिकट्टपरमत्थवसेन—सी० ।

९. लभेत्थ—रो० ।

१०. उपादायपञ्चत्ति—सी०, स्या०, रो० ।

११. उपनिधायपञ्चत्ति—सी०, स्या०, रो० । १२. असम्मोहं—स्या० ।

१३. कालन्तरे—सी० । १४. सी०, स्या० पोत्थकेसु नत्थि ।

तत्थ^१ पञ्चा-पुब्बङ्गमाय सतिया व्यञ्जनावधारणसमत्थता,
सति-पुब्बङ्गमाय पञ्चाय अत्थपटिवेधसमत्थता । तदुभय-समत्थता-
योगेन^२ अत्थ-व्यञ्जन-सम्पन्नस्स धम्मकोसस्स^३ अनुपालन-समत्थतो
धम्मभण्डागारिकत्त-सिद्धि । अपरो नयो । 'एवं' ति^४ वचनेन
योनिसो-मनसिकारं दीपेति, अयोनिसो-मनसिकरोतो हि^५ नानप्प- 5
कारपटिवेधाभावतो । 'सुतं' ति^६ वचनेन अविकल्पं दीपेति, विक्खित्त-
चित्तस्स सवनाभावतो । तथा हि विक्खित्तचित्तो पुग्गलो सब्ब-
सम्पत्तिया वुच्चमानो पि "न मया सुतं, पुन भणथा" ति भणति ।
योनिसो मनसिकारेण चेत्य अत्तसम्मापणिधिं पुब्बे च कतपुञ्जतं 10
साधेति, सम्मा अप्पणिहितत्तस्स पुब्बे अकतपुञ्जस्स वा^७ तद-
भावतो । तथा^८ अविकल्पेण सद्धम्मस्सवनं सप्पुरिसूपनिस्सयं^९ च
साधेति । न हि विक्खित्तचित्तो^{१०} सोतुं सक्कोति, न च सप्पुरिसे
अनुपस्सयमानस्स संवनं अत्थी ति ।

R. 9

10

B. 7

अपरो नयो । यस्मा 'एवं' ति यस्स चित्तसन्तानस्स नानाकार-
प्पवत्तिया^{११} नानत्थव्यञ्जनग्गहणं होति, तस्स नानाकारनिद्देशो ति 15
वुत्तं, सो च एवं भद्दको आकारो न सम्माअप्पणिहितत्तनो पुब्बे
अकतपुञ्जस्स वा होति, तस्मा 'एवं' ति इमिना भद्दकेनाकारेण पच्छिम-
चक्कद्वयसम्पत्तिमत्तनो दीपेति । 'सुतं' ति सवनयोगेण पुरिमचक्कद्वय-
सम्पत्ति । न हि अप्पतिरूपदेसे वसतो सप्पुरिसूपनिस्सयविरहितस्स
वा सवनं अत्थि । इच्चस्स पच्छिमचक्कद्वयसिद्धिया आसयसुद्धिसिद्धा 20
होति, पुरिमचक्कद्वयसिद्धिया पयोगसुद्धि । ताय च आसयसुद्धिया

15

20

१. तथा—रो० ।

२. योगे—स्या० ।

३. धम्मकोसलस्स—स्या० ।

४. च—स्या० ।

५. सी०, स्या० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. च—स्या० ।

७. च—स्या० ।

८. स्या० पोत्थके नत्थि ।

९. सप्पुरिसूपस्सयं—सी० ।

१०. विक्खित्तो—सी० ।

११. नानप्पकार०—सी० ।

अधिगमव्यक्तिसिद्धि, पयोगसुद्धिया आगमव्यक्तिसिद्धि^१ । इति पयोगासयसुद्धस्स आगमाधिगमसम्पन्नस्स वचनं अरुणुगं^२ विय सुरियस्स उदयतो योनिसो मनसिकारो विय च कुसलकम्मस्स अर-
हति भगवतो वचनस्स पुब्बङ्गमं भवितुं ति ठाने निदानं ठपेन्तो—

5 “एवं मे सुतं” ति आदिमाह ।

- अपरो नयो । ‘एवं’ ति इमिना नानप्पकारपटिवेधदीपकेन वचनेन अत्तनो अत्थपटिभानपटिसम्भिदासम्पत्तिसम्भावं दीपेति ।
- R. 10 ‘सुतं’ ति इमिना सोतब्बभेदपटिवेधदीपकेन वचनेन^३ धम्मनिश्चितिपटि-
सम्भिदासम्पत्तिसम्भावं । ‘एवं’ ति च इदं योनिसो मनसिकारदीपकं
- 10 वचनं भासमानो—“एते मया धम्मा मनसा अनुपेक्खिता, दिट्ठिया सुप्पटिविद्धा” ति दीपेति । ‘सुतं’ ति इदं सवनयोगदीपकं वचनं भासमानो—“बहु मया धम्मा सुता धाता^४ वचसा परिचिता” ति दीपेति । तदुभयेन पि अत्थव्यञ्जनपरिपुर्णं हि धम्मं आदरेण अस्सुणन्तो महता
- 15 हिता परिबाहिरो होती ति आदरं जनेत्वा सक्कच्चं धम्मो सोतब्बो^५ ति । ‘एवं मे सुतं’ ति इमिना पन सकलेन वचनेन आयस्सा आनन्दो तथागतप्पवेदितं^६ धम्मं अत्तनो अदहन्तो असप्पुरिसभूमिं अतिकक-
मति । सावकत्तं पटिजानन्तो सप्पुरिसभूमिं ओक्कमति । तथा असद्धम्मा चित्तं वुट्ठापेति, सद्धम्मे चित्तं पटिट्ठापेति । “केवलं सुतमेवेतं
- B. 8 20 मया, तस्सेव पन भगवतो वचनं” ति दीपेन्तो अत्तानं परिमोचेति सत्थारं अपदिसति,^७ जिनवचनं अप्पेति, धम्मनेत्ति पटिट्ठापेति ।

अपि च “एवं मे सुतं” ति अत्तनो उप्पादितभावं अप्पटि-
जानन्तो पुरिमवचनं विवरन्तो—‘सम्मुखा पटिग्गहितमिदं मया तस्स

१. अधिगमव्यक्तिसिद्धि—स्या० ।

२. अरुणुगं—सी०, रो० ।

३. सी० पोत्थके नत्थि ।

४. धता—सी०, स्या०, रो० ।

५. सोतब्बो—सी०, रो० ।

६. तथागतस्स पवेदितं—स्या० ।

७. अपदिसति—स्या० ।

भगवतो चतुवेसारज्जविसारदस्स दसबलधरस्स^१ आसभट्टानट्ठायिनो^२
सीहनादनादिनो सब्बसत्तुत्तमस्स धम्मिस्सरस्स धम्मराजस्स
धम्माधिपतिनो धम्मदीपस्स धम्मसरणस्स सद्धम्मवरचक्कवत्तिनो
सम्मासम्बुद्धस्स वचनं^३ । न एत्थ अत्थे वा धम्मे वा पदे वा व्यञ्जने वा
कङ्का वा विमति वा कात्तब्बा^४ ति सब्बदेवमनुस्सानं इमस्मिं धम्मे 5
अस्सद्धियं विनासेति, सद्धा-सम्पदं उप्पादेति । तेनेतं वुच्चति—

“विनासयति अस्सद्धं, सद्धं वड्ढेति सासने ।

एवं मे सुतमिच्चेवं, वदं गोतमसावको” ति ॥

एकं (अं० नि० १.१.१) ति गणनपरिच्छेदनिद्देशो । समयं ति R. 11
परिच्छिन्ननिद्देशो । एकं समयं ति अनियमितपरिदीपनं^५ । तत्थ 10
समयसद्वो—

समवाये खणे काले, समूहे हेतुदिट्ठिसु ।

पटिलाभे पहाने च, पटिवेधे च दिस्सति ॥

तथा हिस्स—“अप्पेवनाम^६ स्वे पि उपसङ्कमेय्याम कालं च समयं
च उपादाया” (दी० नि० १.१.६९) ति एवमादीसु समवायो अत्थो । 15
एको, व^७ खो भिक्खवे, खणो च समयो च ब्रह्मचरियवासाया”
(अं० नि० ३.३.२९) ति आदीसु खणो । “उण्हसमयो परिळाहसमयो”
(वि० २.१.६१) ति आदीसु कालो । “महासमयो पवनस्मिं”
(दी० नि० २.१.८९) ति आदीसु समूहो । “समयो पि खो ते,
भट्ठालि, अप्पटिविद्धो अहोसि, भगवा खो सावत्थियं विहरति, भगवा 20
पि मं जानिस्सति, ‘भट्ठालि नाम भिक्खु सत्थु सासने सिक्खाय
अपरिपूरकारी’, ति । अयं पि खो, ते भट्ठालि, समयो अप्पटिविद्धो
अहोसो” (म० नि० २.१.२१) ति आदीसु हेतु । “तेन खो पन
समयेन उग्गाहमानो परिब्बाजको समणमूण्डिकापुत्तो^८ समयप्पवादके

१. बलधरस्स—स्या० ।

३. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. अप्पेव—रो० ।

७. अपरिपूरिकारी ति—स्या० ।

२. आसभण्ठानट्ठायिनो—सी० ।

४. अनियमितपरिदीपनं—सी० ।

६. एको च—स्या० ।

८. समणमण्डिका पुत्तो—सी० ।

तिन्दुकाचीरे एकसालके मल्लिकाय आरामे पटिवसती"
(म० नि० २२४७) ति आदीसु दिट्ठि ।

B. 9

"दिट्ठे^१ धम्मे च^२ यो अत्थो, यो चत्थो सम्परायिको ।

अत्थाभिसमया धीरो, पण्डितो ति पवुच्चती"

5

(सं० नि० १८६) ति ॥

R. 12

आदीसु पटिलाभो । "सम्मा मनोभिसमया^३ अन्तमकासि दुक्खस्सा"
(अं० नि० ३.१५७) ति आदीसु पहानं । "दुक्खस्स पीळनट्ठो सङ्खतट्ठो
सन्तापट्ठो विपरिणामट्ठो अभिसमयट्ठो" (पटि० १३२) ति आदीसु
पटिवेधो । इध पनस्स कालो अत्थो । तेन संवच्छरउतुमासअड्डमास-
10 रत्तिदिवपुब्बहमज्झन्तिकसायन्हपठममज्झिमपच्छिमयाममुहुत्तादीसु ^४
कालप्पभेदभूतेसु समयेसु एकं समयं ति दीपेति ।

तत्थ किञ्चापि एतेसु संवच्छरादीसु यं यं सुत्तं यम्हि यम्हि
संवच्छरे उतुम्हि मासे पक्खे रत्तिभागे दिवसभागे वा वुत्तं, सब्बं तं
थेरस्स सुविदितं सुववत्थापितं पञ्चाय । यस्मा पन—'एवं मे सुत्तं'
15 असुकसंवच्छरे असुकउतुम्हि असुकमासे असुकपक्खे असुकरत्तिभागे
असुकदिवसभागे^५ वा ति एवं वुत्ते न सक्का सुखेन धारेतुं वा
उद्दिसितुं वा उद्दिसापेतुं वा, बहु^६ च वत्तब्बं होति; तस्मा एकेनेव
पदेन तमत्थं^७ समोधानेत्वा "एकं समयं" ति आह ।

ये वा^८ इमे गब्भोक्कन्तिसमयो, जातिसमयो, संवेगसमयो,
20 अभिनिक्खमनसमयो, दुक्करकारिकसमयो, मारविजयसमयो,
अभिसम्बोधिसमयो, दिट्ठधम्मसुखविहारसमयो, देसनासमयो,

१. दिट्ठेव—सी०, रो० ।

२. मानाभिसमया—सी० ।

३. दिवसभागे—सी० ।

४. सब्बमेत्थ—सी० ।

५. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. मज्झन्तिक०—रो० ।

७. बहु—रो० ।

८. वा पन—सी०, रो० ।

परिनिब्बानसमयो ति; एवमादयो भगवतो देवमनुस्सेसु अतिविय
सुप्पकासा^१ अनेककालप्पभेदा एव समया । तेसु समयेसु
देसनासमयसङ्घातं एकं समयं ति दीपेति ।

यो चायं आणकरुणाकिच्चसमयेसु करुणा-किच्चसमयो, अत्तहित-
परहितपटिपत्तिसमयेसु परहितपटिपत्तिसमयो, सन्निपत्तितानं करणीय- 5
द्वयसमयेसु^२ धम्मिकथासमयो^३, देसनापटिपत्तिसमयेसु देसनासमयो;
तेसु पि समयेसु अञ्जतरं सन्धाय “एकं समयं” ति आह ।

कस्मा पनेत्थ यथा अभिधम्मे—“यस्मिं समये कामावचरं” R. 13
(ध० सं० १६) ति च, इतो अञ्जेसु च सुत्तपदेसु—“यस्मिं समये,
भिक्षवे, भिक्षु विविच्चेव कामेही” ति च भुम्मवचनेन निद्देसो कतो, 10
विनये च—“तेन समयेन बुद्धो भगवा” ति करणवचनेन, निद्देसो^४
कतो^५, तथा अकत्वा “एकं समयं” ति उपयोगवचनेन निद्देसो कतो
ति ? तत्थ तथा, इध च अञ्जथा अत्थसम्भवतो । तत्थ हि अभिधम्मे
इतो अञ्जेसु सुत्तपदेसु च अधिकरणत्थो भावेन भावलक्खणत्थो च
सम्भवति । अधिकरणं हि कालत्थो समूहत्थो च समयो । तत्थ वुत्तानं 15
फस्सादिधम्मानं खणसमवायहेतुसङ्घातस्स च समयस्स भावेन तेसं
भावो लक्खीयति, तस्मा तदत्थजोतनत्थं तत्थ भुम्मवचनेन निद्देसो
कतो ।

विनये च हेतुअत्थो करणत्थो च सम्भवति । यो हि सो सिक्खापद-
पञ्चत्ति-समयो सारिपुत्तादीहि पि^५ दुब्बिञ्जेय्यो, तेन समयेन हेतु- 20
भूतेन करणभूतेन च सिक्खापदानि पञ्जापयन्तो सिक्खापदपञ्चत्तिहेतुं
च अपेक्खमानो भगवा तत्थ तत्थ विहासि । तस्मा तदत्थजोतनत्थं
तत्थ करणवचनेन निद्देसो कतो ।

१. पकासा—सी० ।

२-२. वो भिक्षवे, द्वयकरणीय समयेसु

३-३. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

सद्धम्मकथा समयो—स्या० ।

४. लक्खीयति—स्या० ।

५. सारिपुत्तादीहि—रो० ।

इध पन अञ्जस्मिं च एवं जातिके^१ अच्चन्तसंयोगत्थो सम्भवति ।
यं हि समयं भगवा इमं अञ्जं वा सुत्तन्तं देसेसि, अच्चन्तमेव तं
समयं करुणाविहारेण विहासि, तस्मा तदत्थजोतनत्थं इध उपयोग-
वचननिद्देशो कतो ति ।

5 तेनेतं वुच्चति—

“तं तं अत्थमपेक्खित्वा, भुम्मेन करणेन च ।

अञ्जत्र समयो वुत्तो, उपयोगेन सो इधा” ति ॥

पोराणा पन वण्णयन्ति—“तस्मिं समये” ति वा “तेन समयेना”
ति वा एकं^२ समयं” ति वा अभिलापमत्तभेदो एस सब्बत्थ भुम्ममे-
वत्थो ति^३ । तस्मा “एकं समयं” ति वुत्ते पि “एकस्मिं समये” ति
R. 14 10 अत्थो वेदितब्बो^४ ।

भगवा ति गरु । गरुं हि लोके “भगवा” ति वदन्ति । अयं च
सब्बगुण विसिद्धताय सब्बसत्तानं गरु तस्मा भगवा ति वेदितब्बो ।
पोराणे हि पि वुत्तं—

15 “भगवा ति वचनं सेट्ठं, भगवा ति वचनमुत्तमं ।

गरु गारवयुत्तो सो, भगवा तेन वुच्चती” ति ॥

अपि च—

B. 11 “भाग्यवा^५ भगवा^६ युत्तो, भगेहि च विभत्तवा ।

भत्तवा वन्तगमनो, भवेसु भगवा ततो” ति ॥

20 इमिस्सा पि^७ गाथाय वसेनस्स पदस्स वित्थारतो अत्थो वेदितब्बो ।
सो च^८ विसुद्धिमग्गे बुद्धानुस्सतिनिद्देशे (वि० म० ७.१४२-४४)
वुत्तो येव ।

१. एवंजातके—स्या० ।

२. तं—सी०, स्या०, रो० ।

३. भुम्ममेवत्थो—सी०, स्या० ।

४. वेदितब्बो ति—सी० ।

५-५. भाग्यवा भगवा—स्या० ।

६. इमिस्सा—स्या० ।

७. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

एतावता चेत्थ 'एवं मे सुतं' ति वचनेन यथासुतं धम्मं दस्सेन्तो^१ भगवतो धम्मसरीरं पच्चक्खं करोति । तेन "नयिदं अतिक्कन्तसत्थुकं पावचनं, अयं वो सत्था" ति सत्थु-अदस्सनेन उक्कण्ठितं जनं समस्सासेति ।

'एकं समयं भगवा' ति वचनेन तस्मिं समये भगवतो अविज्जमान- 5 भावं दस्सेन्तो रूपकायपरिनिब्बानं साधेति^२ । तेन "एवं विधस्स नाम अरियधम्मस्स^३ देसको^४ दसबलधरो वजिरसङ्घात-समानकायो सो पि भगवा परिनिब्बुतो, केन अञ्जेन जीविते आसा जनेतब्बा" ति जीवितमदमत्तं जनं संवेजेति, सद्धम्मे चस्स उस्साहं जनेति ।

'एवं' ति च भणन्तो^५ देसनासम्पत्तिं निद्दिसति^६, 'मे सुतं' ति 10 सावकसम्पत्तिः^७, 'एकं समयं' ति कालसम्पत्तिः, 'भगवा' ति देसकसम्पत्तिः ।

सावत्थियं (अ० नि० १.१.१) ति एवंनामके नगरे । समीपत्थे 15 चेत्तं भुम्मवचनं । विहरती ति अविसेसेन इरियापथदिब्बब्रह्मावरिय-विहारेसु अञ्जतरविहारसमङ्गिपरिदीपनमेत्तं । इध पन ठानगमन- 15 निसज्जासयनप्पभेदेसु^८ इरियापथेसु अञ्जतरइरियापथसमायोगपरि-दीपनं । तेन ठितो पि गच्छन्तो पि निसिन्नो पि सयानो पि भगवा विहरतिच्चेव वेदितब्बो । सो हि एकं इरियापथबाधनं अञ्जेन^९ इरियापथेन विच्छिन्दित्वा अपरिपतन्तं अत्तभावं हरति^{१०} पवत्तेति, तस्मा "विहरती" ति वुच्चति । 20

जेतवने ति जेतस्स राजकुमारस्स वने । तं हि तेन रोपितं 25 संवड्ढितं परिपालितं^{११} । सो^{१२} च अस्स सामी^{१३} अहोसि, तस्मा जेतवनं

१. देसेन्तो—सी०, स्या० ।

२. सारेति—सी०; सावेति—रो० ।

३. अरियस्स धम्मस्स—स्या० ।

४. देसेता—सी०; देसेन्तो—स्या० ।

५. वदन्तो—सी० ।

६. निद्दिसति—स्या० ।

७. ०निद्दिसति — सी० पोत्थके अधिको ८. ठानगमनासनसयनप्पभेदेसु — सी०, पाठो । रो० ।

९. एकेन—सी०, स्या०, रो० ।

१०. विहरति—स्या० ।

११. सम्परिपालितं—स्या०;

१२-१३. सो चस्स सामी—सी०, रो० पोत्थकेसु

०अहोसि—रो० ।

नत्थि ।

B. 12 तित सङ्ख्यं^१ गतं । तस्मिन् जेतवने अनापिण्डकस्स आरामे तित अनाथ-
पिण्डकेन गहपतिना चतुपञ्चासहिरञ्जकोटिपरिच्चागेन बुद्धप्प-
मुखस्स भिक्खुसङ्घस्स निय्यातितत्ता अनाथपिण्डकस्सा तित सङ्ख्यं गते
आरामे । अयं एत्थ सङ्खेपो । वित्थारो पन पपञ्चसूदनिया

5 मज्झिमवृत्तकथाय सव्वासवसुत्तवण्णनायं वुत्तो ।

तत्थ सिया—यदि ताव भगवा सावत्थियं विहरति, “जेतवने”
तित न वत्तब्बं, अथ तत्थ विहरति, “सावत्थियं” तित न वत्तब्बं, न हि
सक्का उभयत्थ एकं समयं विहरितुं तित । न खो पनेतं एवं दट्ठब्बं ।
ननु अवोचुम्ह^२ “समीपत्थे भुम्मवचनं” तित । तस्मा यथा गङ्गा-
10 यमुनादीनं^३ समीपे गोयुथानि चरन्तानि “गङ्गाय चरन्ति, यमुनाय
चरन्ती” तित वुच्चन्ति, एवं इधापि यदिदं सावत्थिया समीपे जेतवनं,
तत्थ विहरन्तो वुच्चति “सावत्थियं विहरति जेतवने” तित । गोचर-
गामनिदस्सनत्थं हिस्स सावत्थिवचनं, पब्बजितानुरूपनिवासनट्टान-
निदस्सनत्थं^४ सेसवचनं ।

R. 16 15

तत्थ सावत्थिवचनेन आयस्मा आनन्दो भगवतो गहट्टानुगहकरणं
दस्सेति, जेतवनादिकित्तनेन^५ पब्बजितानुगहकरणं । तथा पुरिमेन
पच्चयगगहणतो अत्तकिलमथानुयोगविवज्जनं, पच्छिमेन वत्थुकामप्पहा-
नतो^६ कामसुखल्लिकानुयोगविवज्जनपायदस्सनं । पुरिमेन च^७
धम्मदेसनाभियोगं, पच्छिमेन विवेकाधिमुत्ति । पुरिमेन करुणाय
20 उपगमनं, पच्छिमेन पञ्चाय अपगमनं । पुरिमेन सत्तानं
हितसुखनिष्पादनाधिमुत्तितं^८, पच्छिमेन परहितसुखकरणे निरुपलेपतं ।^९
पुरिमेन धम्मिकसुखापरिच्चागनिमित्तफासुविहारं^{१०}, पच्छिमेन

१. संख्यं—स्या० ।

३. गङ्गायमुनादीनं—रो० ।

५. जेतवनाभिकित्तनेन—स्या० ।

७. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९. निरुपलेपनं—रो० ।

१०. धम्मिकसुखापरिच्चाग निमित्त फासु-
विहारं—स्या० ।

२. अवोचुम्हा—स्या० ।

४. ० निवासट्टाननिदस्सनत्थं—सी० ।

६. वत्थुकामतो—स्या० ।

८. हितसुखनिष्पादनाधिमुत्तं—सी०,
स्या० ।

उत्तरिमनुस्सधम्मामनुयोगनिमित्तं । पुरिमेन मनुस्सानं उपकारबहुलतं,
पच्छिमेन देवतानं^१ । पुरिमेन लोके जातस्स लोके संबुद्धभावं, पच्छिमेन
लोकेन^२ अनुपलित्ततं । पुरिमेन “एकपुग्गलो, भिक्खवे, लोके उप्पज्जमानो
उप्पज्जति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय^३ अत्थाय हिताय
सुखाय देवमनुस्सानं । कतमो एकपुग्गलो ? तथागतो अरहं सम्मा- 5
सम्बुद्धो” (अं० नि० १२२) ति वचनतो यदत्थं भगवा उप्पन्नो,
तदत्थपरिनिष्फादनं; पच्छिमेन यत्थ उप्पन्नो, तदनुरूपविहारं ।
भगवा हि पठमं लुम्बिनिवने, दुतियं बोधिमण्डे ति लोकियलोकुत्तराय
उप्पत्तिया वने येव उप्पन्नो, तेनस्स वने येव विहारं दस्सेती ति एवं
आदिना नयेन एत्थ अत्थयोजना वेदितब्बा । 10

तत्रा ति देसकालपरिदीपनं । तं हि यं समयं विहरति, तत्र समये ।
यस्मिं च आरामे विहरति, तत्र आरामे ति दीपेति । भासितब्बयुत्ते
वा देसकाले दीपेति । न हि भगवा अयुत्ते देसे वा^४ काले वा धम्मं
भासति, “अकालो खो ताव बाहिया” (उ० ७१) ति आदि चेत्थ
साधकं । खो ति पदपूरणमत्ते अवधारणे^५ आदिकालत्थे वा निपातो^६ । 15 R. 17
भगवा ति लोकगस्सीपनं ।

भिक्खू ति कथासवनयुत्तयुग्गलवचनं । अपि च एत्थ “भिक्खको
ति भिक्खु, भिक्खाचरियं अज्झुपगतो ति भिक्खु” (वि० २९५;
पारा० २९) ति आदिना नयेन वचनत्थो वेदितब्बो ।

आमन्तेसी ति आलपि अभासि सम्बोधेसी ति^७ अयमेत्थ अत्थो । 20
अञ्जत्र पन आपने पि होति । यथाह “आमन्तयामि वो भिक्खवे,
पटिवेदयामि वो भिक्खवे” ति पक्कोसने पि, यथाह “एहि त्वं भिक्खु
मम वचनेन सारिपुत्तं आमन्तेही” (सं० नि० २४४; अं० नि० ४२१)
ति ।

१. देवानं—सी०, स्या० ।

२. लोकानुकम्पकाय—सी० ।

३. अवधारणं—स्या० ।

४. सम्बोधेसि—सी०, स्या०, रो० ।

५. लोके—स्या० ।

६. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७. निपातो ति—स्या० ।

- भिक्षवो ति आमन्तनाकारपरिदीपनं^१ । तं च भिक्षनसीलतादि-
 गुणयोगसिद्धता वृत्तं । भिक्षनसीलतागुणयुक्तोऽपि हि भिक्षु^२,
 भिक्षनधम्मतागुणयुक्तोऽपि भिक्षु^३, भिक्षने^४ साधुकारितागुणयुक्तोऽपि
 ति सद्विदू मञ्जन्ति । तेन च^५ नेसं भिक्षनसीलतादिगुणयोगसिद्धेन
 5 वचनेन हीनाधिकजनसेवितं वृत्तिं पकासेन्तो उद्धतदीनभावनिगहं^६
 करोति । भिक्षवो ति इमिना करुणाविष्फारसोम्महदय^७नयननिपात-
 पुबङ्गमेन वचनेन ते अत्तनो मुखाभिमुखे करोति^८ । तेनेव च^९
 कथेतुकम्यतादीपकेन वचनेन^{१०} तेसं^{१०} सोतुकम्यतं जनेति । तेनेव च
 सम्बोधनत्थेन साधुकं सवनमनसिकारेऽपि ते नियोजेति । साधुकं^{११}
 10 सवनमनसिकारायत्ता हि सासनसम्पत्तिः ।

R. 18

81. 4

81. 15

अपरेषुऽपि देवमनुस्सेषु विज्जमानेषु कस्मा भिक्षू येव आमन्तेसी
 ति चे ? जेट्ठसेट्ठासन्नसदासन्निहितभावतो । सब्बपरिससाधारणा
 हि भगवतो धम्मदेसना । परिसायं^{१२} च जेट्ठा भिक्षू पठमुप्पन्नत्ता,
 सेट्ठा अनगारियभावं आदिं कत्वा सत्थुचरियानुविधायकत्ता^{१३} सकल-
 15 सासनपटिगहकत्ता च । आसन्ना ते तत्थ निसिन्नेषु सत्थुसन्ति-
 कत्ता । सदासन्निहिता सत्थुसन्तिकावचरत्ता ति । अपि च ते
 धम्मदेसनाय भाजनं यथानुसिट्ठं पटिपत्तिसम्भावतो ति पि ते एव^{१४}
 आमन्तेसि ।

B. 14

- किमत्थं पन भगवा धम्मं देसेन्ती पठमं भिक्षू आमन्तेसि न
 20 धम्मं एव देसेसी ति ? सतिजननत्थं । भिक्षू हि अञ्जं चिन्तेन्ता
 पि विक्खित्तचित्ता पि धम्मं पच्चवेक्खन्ता पि कम्मट्ठानं मनसिकरोन्ता
 पि निसिन्ना होन्ति । ते अनामन्तेत्वा धम्मे देसियमाने “अयं देसना

१. आमन्तनाकारदीपनं—सी०, रो० । २. स्या० पोत्थके नत्थि ।

३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

४. भिक्षन—स्या० ।

५. स्या० पोत्थके नत्थि; व—रो० ।

६. उद्धतादीनभावनिगह—स्या० ।

७. सोमहृदय—स्या० ।

८. करोन्तो—सी०, रो० ।

९. सी०, रो० पोत्थकेषु नत्थि ।

१०-१०. तेसं वचनेन—सी०, रो० ।

११. साधुक—सी० ।

१२. परिसायं—रो० ।

१३. विनायकता—स्या० ।

१४. एवं—स्या० ।

किं निदाना किं पच्चया कतमाय^१ अट्ठुप्पत्तिया देसिता” ति सल्ल-
क्खेतुं असक्कोन्ता दुग्गहितं वा गण्हेय्युं, न वा गण्हेय्युं । तेन नेसं
सतिजननत्थं भगवा पठमं आमन्तेत्वा पच्छा धम्मं देसेति^२ ।

भदन्ते ति गारववचनमेतं, सत्थु पटिवचनदानं वा । अपि चेत्य
“भिक्षवो” ति वदमानो भगवा ते भिक्षू आलपति । “भदन्ते” ति 5
वदमाना ते^३ भगवन्तं पच्छालपन्ति^४ । तथा ‘भिक्षवो’ ति भगवा
आदिमिह भासति, ‘भदन्ते’ ति ते पच्चाभासन्ति^५ । ‘भिक्षवो’ ति
पटिवचनं^६ दापेति^६ । ‘भदन्ते’ ति पटिवचनं देन्ति । ते भिक्षू ति ये
भगवा आमन्तेसि, ते^७ । भगवतो पच्चस्सोसुं ति भगवतो आमन्तनं
पटिअस्सोसुं^८; अभिमुखा हुत्वा सुणिसु सम्पटिच्छिसु पटिग्गहेसुं ति 10
अत्थो । भगवा एतदवोच्चा ति भगवा एतं इदानि वत्तब्बं सकलं सुत्तं^९
अवोच । एत्तावता च यं आयस्मता आनन्देन इमस्स सुत्तस्स
सुखावगाहणत्थं कालदेसदेसकपरिसापदेसपटिमण्डितं^{१०} निदानं भासितं,
तस्स अत्थवण्णना समत्ता ति^{११} ।

R. 19

निदानवण्णना निट्ठिता ।

—०—

१. कतराय—सी० ।

३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

५. पच्छाभासन्ति—स्या० ।

७. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९. सकलसुत्तं—स्या० ।

११. समत्ता—सी०, रो० ।

२. देसेसि—स्या० ।

४. पच्छालपन्ति—स्या० ।

६-९. वचनं वदापेति—स्या० ।

८. पतिअस्सोसुं—सी० ।

१०. ०पटिमण्डितं—सी०; कालदेसकेदेस०—
स्या० ।

एककनिपातवर्णना

१. रूपादिवर्गवर्णना

१. इदानीं नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकरूपं पि समनुपस्सामी
(अ० नि० १.१.१) ति आदिना नयेन भगवता निक्खित्तस्स सुत्तस्स
वर्णनाय ओकासो अनुप्पत्तो । सा पनेसा सुत्तवर्णना यस्मा
सुत्तनिक्खेपं विचारेत्वा व बुच्चमाना पाकटा होति, तस्मा सुत्तनिक्खेप-
विचारणा ताव वेदितब्बा । चत्तारो हि सुत्तनिक्खेपा-अत्तज्झासयो, 5
परज्झासयो, पुच्छावसिको, अट्ठुप्पत्तिको ति । तत्थ यानि सुत्तानि
भगवा परेहि अनज्झिद्धो केवलं अत्तनो अज्झासयेनेव^१ कथेसि, सेय्यथिदं
आकङ्खेय्यसुत्तं वत्थसुत्तं ति एवमादीनि, तेसं अत्तज्झासयो निक्खेपो ।
यानि पन^२ “परिपक्का खो राहुलस्स विमुत्तिपरिपाचनीया धम्मा,
यंनूनाहं राहुलं उत्तरि आसवानं खये विनेय्यं” (म० नि० ३.३७६; 10
सं० नि० ३.९६-९७) ति एवं परेसं अज्झासयं खन्ति मनं अभिनिहारं
बुज्झनभावं च ओलोकेत्वा परज्झासयवसेन कथितानि, सेय्यथिदं ?
राहुलोवादसुत्तं धम्मचक्कप्पवत्तनं ति, एवमादीनि तेसं परज्झासयो
निक्खेपो । भगवन्तं पन उपसङ्कमित्र्वा ते ते^३ देवमनुस्सा तथा तथा
पञ्चं पुच्छन्ति । एवं पुट्ठेन भगवता यानि कथितानि देवतासंयुत्त- 15
बोज्झङ्गा संयुत्तादीनि, तेसं पुच्छावसिको निक्खेपो । यानि पन
उप्पन्नं कारणं पटिच्च कथितानि धम्मदायादसुत्तपुत्तमंसूपमादीनि^४, तेसं
अट्ठुप्पत्तिको निक्खेपो । एवं इमेसु चतूसु निक्खेपेसु^५ इमस्स सुत्तस्स
परज्झासयो निक्खेपो । परज्झासयवसेन हेतं निक्खित्तं । केसं
अज्झासयेना ति ? रूपगरूकानं पुरिसानं ।

B. 15

R. 20

20

१. एकनिपात—स्या०, रो० ।

२. अज्झासयेन—स्या० ।

३. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

५. धम्मदायादपुत्तमंसूपमादीनि—सी० । ६. सुत्तनिक्खेपेसु—स्या० ।

तत्थ नाहं भिक्खवे ति आदीसु नकारो पटिसेधत्थो । अहं ति
 अत्तानं निदिसति । भिक्खवे ति ते^१ भिक्खू आलपति । अञ्जं ति
 इदानि वत्तब्बा^२ इत्थिरुपतो अञ्जं । एकरूपं पी ति एकं पि रूपं ।
 समनुपस्सामी ति द्वे समनुपस्सनावाणसमनुपस्सना च दिट्ठिसमनु-
 ५ पस्सना च । तत्थ “अनिच्चतो समनुपस्सति, नो निच्चतो”
 (पटि० म० ४९७) ति अयं वाणसमनुपस्सना नाम । “रूपं अत्ततो
 समनुपस्सती” (पटि० म० १५९) ति आदिका^३ पन दिट्ठिसमनु-
 पस्सना नाम । तासु इध वाणसमनुपस्सना अधिप्पेता । इमस्स पन
 पदस्स नकारेन सम्बन्धो वेदितब्बो । इदं हि वुत्तं होति—अहं,
 १० भिक्खवे, सब्बञ्जुतञ्जाणेन^४ ओलोकेन्तो पि अञ्जं एकरूपं पि न
 समनुपस्सामी ति । यं एवं पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठती ति यं
 रूपं रुपगरुकस्स पुरिसस्स चतुभूमककुसलचित्तं परियादियित्वा
 गण्हित्वा खेपेत्वा तिट्ठति । “सब्बं हत्थिकायं^५ परियादियित्वा”
 (सं० नि० १.८३) तिआदीसु हि गहणं परियादानं^६ नाम ।
 १५ “अनिच्चसञ्जा, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता सब्बं कामरागं
 परियादियती” (सं० नि० २.३७०) ति आदीसु खेपनं । इध उभयं
 पि वट्ठति । तत्थ इदं रूपं चतुभूमककुसलचित्तं गण्हन्तं न
 नीलुप्पलकलापं पुरिसो विय हत्थेन गण्हाति, ना पि^७ खेपयमानं
 अग्गि विय उद्धने उदकं सन्तापेत्वा खेपेति । उप्पत्तिं चस्स^८
 R. 21 20 निवारयमानमेव^९ चतुभूमकं पि^{१०} कुसलचित्तं गण्हाति चेव खेपेति चा
 ति^{११} वेदितब्बं । तेन वुत्तं “पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठति”
 ति ।

१. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. आदि—सी०, रो० ।

५. इत्थिकायं—स्या० ।

७. परियादायाति—स्या० ।

९. चतुभूमिकं—स्या० ।

११. पनस्स—रो० ।

१३. चतुभूमिकं—स्या० ।

२. वत्तब्बं—स्या० ।

४. ञ्जाणेन—सी०, स्या० ।

६. परियादा—स्या० ।

८. इध—स्या० ।

१०. नाम—स्या० ।

१२. निवारयमानमेव—स्या० ।

१४. च—स्या० ।

यथयिदं (अ० नि० १.१.१) ति यथा यिदं । इत्थिरूपं ति इत्थिया रूपं । तत्थ “किञ्च, भिक्खवे, रूपं वदेथ । रूप्पती ति खो, भिक्खवे, तस्मा रूपं ति वुच्चति । केन रूप्पति ? सीतेन पि^१ रूप्पति^१, उण्हेन^२ पि रूप्पती” (सं० नि० २.३१२) ति^३ सुत्तानुसारेण रूपस्स वचनत्थो चेव सामञ्जसलक्षणं च वेदितव्वं । अयं पण रूपसद्दो खन्ध- 5 B. 16
भवनिमित्तपच्चयसहीरवण्णसण्ठानादीसु अनेकेसु अत्थेसु वत्तति । अयं हि “यं किञ्च रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं” (व० १; म० व० १७) ति एत्थ रूपवखन्धे वत्तति । रूपुपपत्तिया मग्गं भावेती (ध० सं० ४५; वि० ३१६) ति एत्थ रूपभावे ।

अज्झत्तं अरूपसज्जी बहिद्वा रूपानि पस्सती” (ध० सं० ५७) 10
ति एत्थ कसिणनिमित्ते “। सरूपा, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा नो अरूपा” (अ० नि० १.७६) ति एत्थ पच्चये । “आकासो परिवारितो रूपन्तेव सङ्खं^३ गच्छती (म० नि० १.२४०) ति एत्थ सरीरे । “चक्खुं च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविज्झाणं (म० नि० १.३१८; ३.३८१) ति एत्थ वण्णे । “रूपप्पमाणो रूपप्प- 15
सन्नो” (अ० नि० २.७५) ति एत्थ सण्ठाने । आदिसद्देण पियरूपं सातरूपं, अरसरूपो” ति आदीनि पि सङ्गण्हितव्वानि । इध पनेस इत्थिया चतुसमुद्धाने रूपायतनसङ्घाते वण्णे वत्तति । अपि च यो कोचि इत्थिया निवत्थनिवासनस्स वा अलङ्कारस्स वा गन्धवण्णका- R. 22
दीनं वा विलन्धनमालादीनं^४ वा ति^५ कायप्पटिबद्धो च^५ वण्णो 20
पुरिसस्स चक्खुविज्झाणस्स आरम्भणं हुत्वा उपकप्पति, सब्बमेतं इत्थिरूपन्तेव वेदितव्वं । इत्थिरूपं, भिक्खवे, पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठती ति इदं पुरिमस्सेव दळ्हीकरणत्थं वुत्तं । पुरिमं वा “यथयिदं,

१-१. रूप्पतीति—सी०;

२-२. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

सीलेन—रूप्पती ति—रो० ।

३. संख्यं—स्या० ।

४-४. विलन्धनमालानं वा—स्या० ।

५. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

भिवखवे, इत्थिरूपं' ति एवं ओपम्मवसेन वुत्तं, इदं परियादानानुभाव-
दस्सनवसेन^१ ।

तत्रिदं इत्थिरूपस्स परियादानानुभावे वत्थु—महादाठिकनागराजा
किर चेतियगिरिम्हि अम्बत्थले^२ महाथूपं कारापेत्वा^३ गिरिभण्डपूजं^४
5 नाम कत्वा कालेन कालं ओरोधगणपरिवुतो^५ चेतियगिरिं गन्त्वा
भिवखुसङ्घस्स महादानं देति । बहूनंसन्निपातट्टाने^६ नाम न सब्बेसं
सति सुपट्ठिता होति । रञ्जो च दमिलदेवी नाम महेसी^७ पठमवये
ठिता दस्सनीया पासादिका । अथेको चित्तत्थेरो नाम वुड्डपब्बजितो
असंवरनियामेन ओलोकेन्तो तस्सा रुपारम्मणे निमित्तं गहेत्वा
10 उम्मादप्पत्तो विय ठितनिसिन्नट्टानेसु^८ 'हन्द^९ दमिलदेवी, हन्द
B. 17 दमिलदेवी' ति^{१०} वदन्तो विचरति । ततो पट्टाय चस्स^{११} दहरसामणेरा
उम्मत्तकचित्तत्थेरोत्वेव नामं कत्वा वोहरिंसु । अथ सा देवी न
चिरस्सेव कालमकासि । भिवखुसङ्घे सिवथिकदस्सनं^{१२} गन्त्वा आगते
दहरसामणेरा तस्स सन्तिकं गन्त्वा एवमाहंसु—'भन्ते, चित्तत्थेर^{१३}
15 यस्सत्थाय^{१४} त्वं विलपसि, मयं तस्सा देविया सिवथिकदस्सनं गन्त्वा
आगता' ति । एवं वुत्ते पि अस्सद्दहन्तो^{१५} 'यस्सा वा तस्सा^{१६} वा
R. 23 तुम्हे सिवथिकदस्सनत्थाय^{१६} गता, मुखं तुम्हाकं धुमवण्णं^{१७}, ति
उम्मत्तकवचनमेव अवोच । एवं उम्मत्तकचित्तत्थेरस्स चित्तं परियादाय
अट्टासि, इदं इत्थिरूपं ।

१. परियादानानुभावदस्सनवसेन—सी० ; २. अम्बट्टलेणे—स्या० ।

परियादानभावदस्सनवसेन—स्या०— ३. कारेत्वा—सी० ।

एवमेव । ४. गिरिभण्डवाहनपूजं—सी०, स्या० ।

५. ओरोधपरिवुतो—सी० एवमेव । ६. सन्निपातट्टानं—स्या० ।

७. अगमहेसी—स्या० । ८. ठाने—रो० ।

९-९. सुभं दमिलदेवी सुभं दमिलदेवी' १०. अस्स—स्या० ।

ति—सी० । ११. सिवथिकाय दस्सनं—सी०, स्या०—
एवमेव ।

१२. तिससत्थेर—सी० ।

१३. यस्सात्थाय—सी० ।

१४. वाहस्सा—सी०, रो० ।

१५. धुपवण्णं—सी० ।

१६. आह—सी०, रो० ।

१७. सिवथिकादस्सनत्थाय—सी० ।

अपरं पि वत्थु । सद्धातिस्समहाराजा किर एकदिवसं ओरोधगण-
परिवृतो विहारं आगतो । एको दहरो लोहपासादद्वारकोट्टके ठत्वा
असंवरे ठितो एकं इत्थि ओलोकेसि । सा पि गमनं^१ पच्छिन्दित्वा तं
ओलोकेसि । उभो पि अब्भन्तरे उट्ठितेन रागग्गिना डड्हित्वा^२
कालमकंसु । एवं इत्थिरूपं दहरस्स चित्तं परियादाय तिट्ठति^३ । 5

अपरं पि वत्थु । कल्याणियमहाविहारतो किरको दहरो
उद्देसत्थाय कालदीघवापिगामद्वारविहारं गन्त्वा निट्ठितुद्देसकिच्चो
अत्थकामानं वचनं अगगहेत्वा 'गतट्ठाने दहरसामणेरेहि पुट्ठेन गामस्स
निविट्ठाकारो कथेतब्बो भविस्सती' ति गामे पिण्डाय चरन्तो
विसभागारम्मणे निमित्तं गहेत्वा अत्तनो वसनट्ठानं गतो ताय 10
निवत्थवत्थं सञ्जानित्वा 'कहं^४ भन्ते^५, इदं लद्धं' ति पुच्छन्तो तस्सा
मतभावं अत्वा 'एवरूपा नाम इत्थी मं निस्साय मता' ति चिन्तेन्तो
अन्तोउट्ठितेन रागग्गिना डड्हित्वा^६ जीवितक्खयं पापुणि । एवं पि
इदं इत्थिरूपं पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठती ति वेदितब्बं ।

२. दुत्तियादीनि सद्गुरुकादीनं आसयवसेन^६ वुत्तानि । तेसु 15
इत्थिसद्दो (अं० नि० १.१.२) ति इत्थिया चित्तसमुट्ठानो
कथितगीवादितसद्दो^७ । अपि च इत्थिया निवत्थनिवासनस्सा^८ पि
अलङ्कतालङ्कारस्सा पि^९ इत्थिपयोग निप्फादितो वीणासङ्खपणवादि-
सद्दो पि^{१०} इत्थिसद्दोत्वेव वेदितब्बो । सब्बो पि हेसो^{११} पुरिसस्स चित्तं
परियादाय तिट्ठति । 20

तत्थ सुवण्णककटकसुवण्णभोरदहरभिकखुआदीनं वत्थूनि
वेदितब्बानि । पब्बतन्तरं किर निस्साय महन्तं हत्थिनागकुलं वसति ।

B. 18
R. 24

१. आगमनं—स्या० ।	२. डड्हिता—स्या० ।
३. अट्ठासि—सी०, स्या०, रो० ।	४-४. कहन्ते—सी० ।
५. डड्हितो—स्या० ।	६. वसेन—स्या० ।
७. ०रोदितसद्दो—रो० ।	८. निवट्ठो—स्या० ।
९. ०अलङ्कारस्सापि—स्या० ।	१०. वीणावेणुसङ्खपणवादिसद्दो—सी० ।
११. हिंसो—स्या० ।	

अविदूरद्वाने चस्स महापरिभोगसरो^१ अत्थि^२ । तस्मिं कायूपपन्नो
सुवण्णकक्कटको अत्थि । सो तं सरं ओत्तिण्णोत्तिण्णे सण्डासेन विय
अळ्ळेहि पादे गहेत्वा अत्तनो वसं नेत्वा मारेति । तस्स ओतारापेक्खा
हत्थिनागा एकं महाहत्थि जेट्टकं कत्वा विचरन्ति । सो एकदिवसं तं
५ हत्थिनागं गण्हि । थामसतिसम्पन्नोहत्थिनागो चिन्तेसि—‘सचाहं
भीतरवं^३ रविस्सामि, सब्बे यथारुचिया अकीळित्वा पलायिस्सन्ती’
ति निच्चलोव अट्ठासि । अथ सब्बेसं उत्तिण्णभावं अत्वा^४ तेन
गहितभावं अत्तनो भरियं जानापेतुं विरवित्वा एवमाह—

१० “सिङ्गामिगो^५ आयतचक्खुनेत्तो,
अट्ठित्तचो वारिसयो अलोमो ।
तेना^६ भिभूतो कपणं रुदामि,
मा हेव मं पाणसमं जहेय्या”
(जा० १.७२) ति ॥

सा तं सुत्वा सामिकस्स गहितभावं अत्वा तं तम्हा^६ भया
१५ मोचेतुं हत्थिना च^७ कुळीरेन च^८ सद्धि सल्लपन्ती एवमाह—

“अय्य न^९ तं जहिस्सामि, कुञ्जरं^९ सट्ठिहायनं^९ ।
पथब्बया चातुरन्ताय, सुप्पियो होसि मे तुवं ॥
ये कुलीरा समुद्दस्मि, गङ्गाय धमुनाय^{१०} च ।
तेसं त्वं वारिजो सेट्ठो, मुञ्च रोदन्तिया पतिं”
२० (जा० १.७२) ति ॥

कुळीरो सह इत्थिसदस्सवनेन^{११} गहणं सिथिलं अकासि । अथ^{१२}
हत्थिनागो “अयमेवेतस्स ओकासो” ति एकं पादं गहिताकारेनेव

१. महापरिभोगे सरो—सी० ।	२. सी० पोतथके नत्थि ।
३. भीतरावं—सी० ।	४. जानित्वा—सी० ।
५. सिङ्गि हि मिगो—स्या० ।	६. तस्मा—सी० ।
७-७. पि कुळीरेन पि—स्मा० ।	८-८. तं न—सी० ।
९-९. कुञ्जर सट्ठिहायन—सी० ।	१०. नम्मदाय—रो० ।
११. ०सवनेन—सी० ।	१२. ०नं—सी०, स्या०, रो० ।

ठपेत्वा दुतियं उक्खिपित्वा तं पिट्टिकपाले^१ अक्कमित्वा विचुण्णिकं^२ R. 25
कत्वा^३ थोकं^३ आकङ्खित्वा तीरे खिपि । अथ नं सब्बहत्थिनो^४
सन्निपत्तित्वा 'अम्हाकं वेरी' ति विचुण्णयिसु । एवं ताव इत्थिसद्दो
सुवण्णककटकस्स चित्तं परियादियित्वा^५ तिट्ठति^५ ।

सुवण्णमोरो पि हिमवन्तं अनुपविसित्वा महन्तं पब्बतगहनं 5 B. 19
निस्साय^६ वसन्तो निच्चकालं सूरियस्स उदयकाले^७ सूरियमण्डलं
उल्लोकेत्वा^८ अत्तनो रक्खं करोन्तो एवं वदति—

“उद्देतयं चक्खुमा एकराजा,
हरिस्सवण्णो पथविप्पभासो ।
तं तं नमस्सामि हरिस्सवण्णं पथविप्पभासं,
तयाज्ज^९ गुत्ता विहरेमु दिवसं ॥
ये ब्राह्मणा वेदगू^{१०} सब्बधम्मो,
ते मे नमो ते च मं पालयन्तु ।
नमत्थु बुद्धानं नमत्थु बोधिया,
नमो विमुत्तानं नमो विमुत्तिया ॥
इमं सो परित्तं कत्वा, मोरो चरति एसना”
(जा० १.३६) ति^{११} ॥

सो^{१२} दिवसं गोचरं गहेत्वा सायन्हसमये वसनट्ठानं पविसन्तो
अत्थज्झत्तं^{१३} सूरियमण्डलं ओलोकेत्वा पि इमं गाथं^{१४} वदति—

१. पिट्टिकपाले—स्या० ।	२. विचुण्णिकपिट्ठि—सी० ;
३-३. सी० पोत्थके नत्थि; कत्वा तं—
स्या० ।	विचुण्णितपिट्ठि—रो० ।
४. परियादियीति—सी०, रो० ;
परियादियि—स्या० ।	४. सब्बे हत्थिनो—स्या० ।
५. उल्लोकेत्वा—स्या० ।	६. उपनिस्साय—सी० ।
१०. वेदगु—स्या० ।	७. उदयनकाले—सी० ।
१२. ०च—सी० ।	९. तयाज्ज—सी० ।
१४. थूति—रो० ।	११. एसना—सी० ।
	१३. अत्थमेत्तं—सी० ; अट्ठज्झत्तं—स्या० ।

“अपेतयं चक्खुमा एकराजा,
हरिस्सवण्णो पथविप्पभासो ।
तं तं नमस्सामि हरिस्सवण्णं पथविप्पभासं,
तयाज्ज^१ गुत्ता विहरेमु रत्तिं ॥
ये ब्राह्मणा वेदगू^२ सब्बधम्ममे,
ते मे नमो ते च मं पालयन्तु ।
नमत्थु बुद्धानं नमत्थु बोधिया,
नमो विमुत्तानं नमो विमुत्तिया ॥
इमं सो परित्तं कत्वा, मोरो वासमकप्पयी’

ति ॥

R. 26

इमिना^३ नियामेन सत्त वस्ससतानि वीतिनामेत्वा एकदिवसं
परित्तकम्मतो पुरेतरेमेव मोरकुक्कुटिकाय सद्दं सुत्वा परित्तकम्मं
असरित्वा रज्ज्वा पेसितस्स लुद्धकस्स वसं^४ उपगतो । एवं इत्थिसद्दो
सुवण्णमोरस्स चित्तं परियादियित्वा^५ तिट्ठती ति^६ ।

B. 20 15

छातपब्बतवासी दहरो^७ पन सुधामुण्डकवासी दहरो च^८ इत्थिसद्दं
सुत्वा अनयव्यसनं पत्ता ति^९ ।

३. ततिये इत्थिगन्धो (अं० नि० १.१.३) ति इत्थिया चतुसमुट्ठानिकं
गन्धायतनं । स्वायं इत्थिया सरीरगन्धो दुग्गन्धो होति, कायाखल्लहो
पन आगन्तुकअनुलेपनादिगन्धो^६ इध अधिप्पेतो । एकच्चा हि इत्थी
अस्सगन्धिनी होति, एकच्चा मेण्डकगन्धिनी, एकच्चा सेदगन्धिनी, एकच्चा
सोणीतगन्धिनी । एकच्चो अन्धबालो एवरूपाय^{१०} पि इत्थिया रज्ज्वेव ।
चक्कवत्तिनो पन इत्थिरतनस्स कायतो चन्दनगन्धो वायति, मुखतो
च^{११} उप्पलगन्धो । अयं न सब्बासं होति, आगन्तुकअनुलेपनादिगन्धो

१. तयज्ज—सी०, स्या० ।

२. वेदगु—स्या० ।

३. सो०—स्या०

४. पासं—स्या० ।

५-५. परियादि यी ति—सी०, रो० ।

६. किरिको०—स्या० ।

७. पि—रो० ।

८. पत्तायि—रो० ।

९. आगन्तुको०—सी०, स्या०, रो० । १०. एवरूपाय—स्या० ।

११. स्या०, रो०, पोत्थकेसु नत्थि ।

व इध अधिप्येतो । तिरच्छानगता पन हत्थिअस्सगोणादयो
तिरच्छानगतानं सजातिइत्थीनं उतुगन्धेन योजनद्वियोजनतियोजन-
चतुयोजनं पि गच्छन्ति । इत्थिकाये^१ गन्धो वा होतु इत्थिया
निवत्थनिवासनअनुलित्तालेपनपिळन्धमालादिगन्धो^२ वा, सब्बो पि
इत्थिगन्धोत्वेव वेदितब्बो ।

5

४. चतुत्थे^३ इत्थिरसो (अं० नि० १.१.४) ति इत्थिया
चतुसमुद्धानिकं रसायतनं । तिपिटकचूळनागचूळाभयत्थेरा^४ पन
“य्वायं इत्थिया किंकारपटिस्सावितादिवसेन सवनरसो^५ चेव
परिभोगरसो च, अयं इत्थिरसो” ति वदन्ति । किं^६ तेन^६ ? यो
पनायं इत्थिया ओट्टमंससम्मक्खनखेळादिरसो पि, सामिकस्स 10 R. 27
दिन्नयागुभत्तादीनं रसो पि, सब्बो सो इत्थिरसोत्वेव वेदितब्बो ।
अनेके^७ हि सत्ता अत्तनो मातुगामेन यं किञ्चि सहत्था दिन्नमेव मधुरं
ति गहेत्वा अनयव्यसनं पत्ता ति^८ ।

५. पञ्चमे^९ इत्थिफोट्टब्बो (अं० नि १.१.५) ति इत्थिया
कायसम्पस्सो, इत्थिसरीराख्खहानं वत्थालङ्कारमालादीनं पि फस्सो 15
इत्थिफोट्टब्बोत्वेव वेदितब्बो । सब्बो पेस पुरिसस्स चित्तं परियादियति
महाचेतियङ्गणे गणसज्झायं गणहन्तस्स^{१०} दहरभिक्खुनो विसभागारम्मण-
फस्सो विया ति ।

इति सत्था सत्तानं आसयानुसयवसेन रूपादीसु एकेकं गहेत्वा
अज्झं ईदिसं न पस्सामी ति आह । यथा हि रूपगरूकस्स पुरिसस्स 20

१. इत्थिकाय—सी० ; इति काय—रो० । २. अनुलित्तानुलेपन०—सी०, स्या०, रो० ।

३. सो० पोत्थके नत्थि । ४. भयत्थेरो—स्या० ।

५. अस्सवरसो—सी०, रो० । ६-६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

७. अनेका—स्या० । ८. पत्ता—सी० ।

९. सी०, स्या० पोत्थकेसु नत्थि । १०. गणन्तस्स — स्या०, रो० पोत्थकेसु
नत्थि ।

इत्थिरूपं चित्तुप्पादं गमेति पलिबुन्धति^१ बज्जापेति^२ बद्धापेति^३
 मोहेति संमोहेति^४, न^५ तथा मेसा सदादयो । यथा च सदादिगरुकानं
 सदादयो, न^६ तथा रूपादीनि आरम्भणानि । एकच्चस्स च^७ रूपादीसु
 एकमेवारम्भणं चित्तं परियादियति, एकच्चस्स द्वे पि तीणि पि
 B. 21 5 चत्तारि पि पञ्च पि । इति इमे पञ्च सुत्तन्ता पञ्चगरुकवसेन कथिता,
 न पञ्चगरुकजातकवसेन । पञ्चगरुकजातकं पन सक्खिभावत्थाय
 आहरित्वा कथेतब्बं । तत्र हि अमनुस्सेहि कन्तारमज्जे कताय
 आपणादिविचारणाय^८ महापुरिसस्स पञ्चसु सहायेसु रूपगरुको
 रूपारम्भणे बज्झित्वा अनयव्यसनं पत्तो, सदादिगरुका
 10 सदारम्भणादीसु । इति तं^९ सक्खिभावत्थाय आहरित्वा कथेतब्बं ।
 इमे पन पञ्च सुत्तन्ता पञ्चगरुकवसेनेव कथिता ।

६. यस्मा च^{१०} न केवलं पुरिसा येव पञ्चगरुका होन्ति,
 इत्थियो पि होन्ति येव, तस्मा तासं पि वसेन पुन पञ्च सुत्तन्ते
 कथेसि । तेसं पि अत्थो वुत्तनयेनेव वेदितब्बा^{११} । वत्थूसु पि पठमसुत्ते
 15 लोहपासादद्वारे ठितं दहरं ओलोकेत्वा मताय राजोरोधाय^{१२} वत्थु
 वेदितब्बं । तं हेट्ठा वित्थारितमेव ।

७. दुतियसुत्ते बाराणसियं रूपूजीविनो^{१३} मातुगामस्स वत्थु
 वेदितब्बं । गुत्तिलवीणावादको किरेकिस्सा इत्थिया सहस्सं पहिणि ।
 सा तं^{१४} उप्पण्डेत्वा गण्हितुं न इच्छि । सो 'करिस्साम एत्थ कत्तब्बं'
 20 ति सायन्हकालसमनन्तरे^{१५} अलङ्कृतपटियत्तो तस्सा गेहस्स
 अभिमुखट्टाने अज्जस्मिं गेहद्वारे निसिन्नो वीणाय तन्तियो^{१६} समे गुणे

१. पलिबुज्झति—सी० ।

२. मज्जापेति—सी०, रो० ।

३. पमज्जापेति—सी०, स्या०, रो० ।

४. पमोहेति—रो० ।

५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

७. सी०, स्या० पोत्थकेसु नत्थि ।

८. आपणरचनाय—सी०, स्या०, रो० ।

९. नं—रो० ।

१०. पन—स्या० ।

११. वेदितब्बो—सी० ।

१२. महाराजोरोधाय—स्या० ।

१३. रूपुपजीविनो—स्या० ।

१४. सी०, स्या० पोत्थकेसु नत्थि ।

१५. सायन्हसमनन्तरे—स्या० ।

१६. तन्तिया—स्या० ।

पतिट्ठापेत्वा^१ तन्तिस्सरेन गीतस्सरं^२ अनतिक्रमन्तो^३ गायि । सा इत्थि^४ तस्स गीतसद्दं सुत्वा द्वारं ति सञ्जाय 'विवट्वातपानेन तस्स सन्तिकं गमिस्सामो' ति आकासे येव जीवितक्खयं पत्ता ।

८. ततियसुत्ते चक्कवत्तिरञ्जो कायतो चन्दनगन्धो वायति, मुखतो च^५ उप्पलगन्धो ति इदं आहरितब्बं । इदं चेत्य वत्थु वेदितब्बं । 5
सावत्थियं किरेकिस्सा^६ कुटुम्बिकधीताय^७ सामिको सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा 'न सक्का मया अयं धम्मो गिहिभूतेन पूरेतु' ति अञ्जतरस्स पिण्डपातिकत्थेरस्स सन्तिके पब्बजि । अथस्स भरियं 'अस्सामिका अयं' ति अत्वा राजा पसेनदिकोसलो अन्तेपुरं आहरापेत्वा^८ एकदिवसं एकं नीलुप्पलकलापं आदाय अन्तेपुरं पविट्ठो एकेकिस्सा एकेकं^९ 10
नीलुप्पलं^९ दापेसि । पुप्फेसु भाजियमानेसु तस्सा इत्थिया द्वे हत्थं पत्तानि । सा पहट्ठाकारं दस्सेत्वा उपसिञ्चित्वा परोदि । राजा तस्सा उभयाकारं दिस्वा तं पक्कोसापेत्वा पुच्छि । सा^{१०} अत्तनो पहट्ट-
कारणं च^{११} रोदनकारणं च कथेसि । यावततियं कथिते पि राजा अस्सद्दहन्तो पुनदिवसे सकलराजनिवेसने सब्बमालादिलेपनादिसुगन्ध- 15
गन्धं हरापेत्वा बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स आसनानि पञ्चापेत्वा बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स महादानं दत्वा भत्तकिच्चपरियोसाने तं इत्थि 'कतरो ते^{१२} थेरो' ति पुच्छित्वा 'अयं' ति वुत्ते अत्वा^{१३} सत्थारं वन्दित्वा 'भन्ते, तुम्हेहि सद्धि^{१४} भिक्खुसङ्घो गच्छतु, अम्हाकं असुकत्थेरो अनुमोदनं करिस्सती' ति आह । सत्था^{१५} तं भिक्खु^{१५} ठपेत्वा विहारं 20

B. 22

१. पतिट्ठापेत्वा—स्या० ।

२. गीतसद्दं—स्या० ।

३. नातिक्रमन्तो—सी० ।

४. इत्थी—म० ।

५. सी० पोत्थके नत्थि ।

६. किरेकस्स—सी० ।

७. कुटुम्बिकयस्स०—सी० ।

८. अतिहरापेत्वा—सी०, रो० ।

९-९. एकेकुप्पलं—स्या० ।

१०. सापि—स्या० ।

११. तुट्टिकारणञ्च—सी०, स्या०, रो० । १२. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१३. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१५-१५. सत्था यं भिक्खुं—सी०, तं सत्था

भिक्खुं—स्या० ।

R. 29

गतो । थेरे अनुमोदनं वत्थुं आरद्धमत्ते सकलं राजनिवेसनं गन्धपूरं
विय जातं । राजा 'सच्चमेवेसा आहा' ति पसीदित्वा पुनदिवसे
सत्थारं तं कारणं पुच्छि । सत्था "अयं अतीते धम्मकथं सुणन्तो
'साधु साधू' ति साधुकारं पवत्तेन्तो सक्कच्चं अस्सोसि । तम्मूलको
5 तेन महाराज अयमानिसंसो लद्धो" ति आचिक्खि ।

सद्धम्मदेसनाकाले, साधु साधूति भासतो ।

मुखतो जायते^१ गन्धो उप्पलं व^२ यथोदके ति^३ ॥

सेसं^४ सब्बत्थ उत्तानमेवा ति^५ इमस्मि वग्गे वट्टमेव^६ कथितं ।

रूपादिवग्गवण्णना^१ निद्धिता ।

१. निव्वत्तति—सी०, रो० ।

३. तेसं—रो० ।

५. वत्थुमेव—स्या० ।

२-२. उप्पलं विय वायती ति—स्या० ।

४. उत्तानत्थमेवा ति—सी० ।

६. रूपाळि—रो० ।

२. नीवरणप्पहानवग्गवण्णना

१. दुतियस्स पठमे एक धम्मं पी (अं०नि०१.२.१) ति एत्थ तस्मिं
 खो पन समये धम्मा होन्ती (ध०सं०३७) ति आदीसु विय निस्सत्तट्ठेन
 धम्मो वेदितब्बो । तस्मा एकधम्मं पी ति निस्सत्तं एकसभावं पी ति
 अयमेत्थ अत्थो । अनुप्पन्नो वा ति एत्थ पन भूतानं वा सत्तानं ठितिया
 सम्भवेसीनं वा अनुग्गहाय (म०नि०१.३२०; सं०नि०२.१२) यावता, 5
 भिक्खवे, सत्ता अपदा वा द्विपदा वा (अं०नि० २.३७; इ०वु० २४१)
 ति एवमादीसु विय समुच्चयत्थो^१ वासदो दट्ठब्बो^२ न विकप्पत्थो^३ । अयं B. 23
 हेत्थ अत्थो—येन धम्मेन अनुप्पन्नो च कामच्छन्दो उप्पज्जति,
 उप्पन्नो च कामच्छन्दो^४ भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तति, तमहं यथा
 सुभनिमित्तं, एवं अञ्चं न पस्सामी ति । तत्थ अनुप्पन्नो ति 10
 अजातो असञ्जातो अपातुभूतो असमुदागतो । कामच्छन्दो ति “यो
 कामेसु कामच्छन्दो कामरागो कामनन्दो कामतण्हा” (ध०सं० २५८)
 ति आदिना नयेन वित्थारितं कामच्छन्दनीवरणं । उप्पज्जती ति
 निब्बत्तति पातुभवति । सो^५ पनेस असमुदाचारवसेन वा R. 30
 अननुभूतारम्मणवसेन वा अनुप्पन्नो उप्पज्जती ति वेदितब्बो । 15
 अञ्चथा हि अनमतग्गे संसारे अनुप्पन्नो नाम नत्थि ।

तत्थ एकच्चस्स वत्तवसेन किलेसो न समुदाचरति, एकच्चस्स
 गन्थधुतङ्गसमाधिविपस्सनानवकम्मादीनं^६ अञ्जतरवसेन । कथं^७ ?
 एकच्चो हि वत्तसम्पन्नो होति, तस्स द्वेअसीति खुदकवत्तानि च्चुदस
 महावत्तानि चेतियङ्गणबोधियङ्गणानीयमाळकउपोसथागारआगन्तुक- 20
 गमिकवत्तानि^८ च करोन्तस्सेव किलेसो ओकासं न लभति । अपरभागे

१. समच्चयत्थे—सी० ।

२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

३. विकप्पत्थे—सी०, रो० ।

४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

५. यो०—रो० ।

६. नवकम्मभावनां—सी०;

७. स्या० पोत्थके नत्थि ।

नवकम्मकतानं—स्या० ।

८. चेतियङ्गबोधियङ्गणानीयमाळ०—सी० ।

पनस्स वत्तं विस्सज्जेत्वा भिन्नवत्तस्स चरतो अयोनिसोमनसिकारं चेव^१
सतिवोस्सग्गं^२ च आगम्म उप्पज्जति । एवं पि^३ असमुदाचारवसेन
अनुप्पन्नो उप्पज्जति नाम ।

एकच्चो गन्थयुत्तो होति, एकं पि निकायं गण्हाति^४ द्वे पि तयो पि
5 चत्तारो पि पञ्च पि । तस्स तेपिटकं बुद्धवचनं अत्थवसेन पाळिवसेन
अनुसन्धिवसेन पुब्बापरवसेन गण्हन्तस्स सज्जायन्तस्स वाचेन्तस्स
देसेन्तस्स पकासेन्तस्स किलेसो ओकासं न लभति । अपरभागे पनस्स
गन्थकम्मं पहाय कुसीतस्स चरतो अयोनिसोमनसिकारसतिवोस्सग्गे
आगम्म उप्पज्जति । एवं पि असमुदाचारवसेन अनुप्पन्नो उप्पज्जति
10 नाम ।

एकच्चो पन धुतङ्गधरो^५ होति, तेरस धुतङ्गगुणे समादाय
वत्तति । तस्स पन^६ धुतङ्गगुणे परिहरन्तस्स किलेसो ओकासं न
लभति । अपरभागे पनस्स धुतङ्गानि विस्सज्जेत्वा बाहुल्लाय
R. 31 आवत्तस्स चरतो^७ अयोनिसोमनसिकारसतिवोस्सग्गे आगम्म
15 उप्पज्जति । एवं पि असमुदाचारवसेन अनुप्पन्नो उप्पज्जति नाम ।

एकच्चो अट्टसु समापत्तीसु चिण्णवसी होति, तस्स मठमज्झाना-
दीसु^८ आवज्जनवसिआदीनं वसेन विहरन्तस्स किलेसो ओकासं न
लभति । अपरभागे पनस्स परिहीनज्झानस्स वा विस्सट्टज्झानस्स वा
भस्सादीसु अनुयुत्तस्स विहरतो अयोनिसोमनसिकारसतिवोस्सग्गे
20 आगम्म उप्पज्जति । एवं पि असमुदाचारवसेन अनुप्पन्नो उप्पज्जति
नाम ।

एकच्चो पन विपस्सको होति, सत्तसु वा अनुपस्सनासु^९ अट्टारससु
वा महाविपस्सनासु कम्मं करोन्तो विहरति । तस्सेवं विहरतो

१. अयोनिसोमनसिकार येव—सी० ।

२. सतिवोस्सग्ग—सी० ।

३. एवम्पिस्स—स्या० ।

४. गण्हन्तो—स्या० ।

५. धुतङ्गधरो—सी०, रो०—एवमेव ।

६. सी०, रो०, पोत्थकेसु नत्थि ।

७. विहरतो—सी०, रो० ।

८. अनुयुत्तस्स विहरतो—स्या० ।

९. अनुविपस्सनासु—स्या० ।

अपरं पि वत्थु । सद्धातिस्समहाराजा किर एकदिवसं ओरोधगण-
परिवृतो विहारं आगतो । एको दहरो लोहपासादद्वारकोट्टके ठत्वा
असंवरे ठितो एकं इत्थि ओलोकेसि । सा पि गमनं^१ पच्छिन्दित्वा तं
ओलोकेसि । उभो पि अब्भन्तरे उट्ठितेन रागगिगना डग्घित्वा^२
कालमकंसु । एवं इत्थिरूपं दहरस्स चित्तं परियादाय तिट्ठति^३ । 5

अपरं पि वत्थु । कल्याणियमहाविहारतो किरको दहरो
उद्देसत्थाय कालदीघवापिगामद्वारविहारं गन्त्वा निट्ठितुद्देसकिच्चो
अत्थकामानं वचनं अग्गहेत्वा 'गतट्ठाने दहरसामणेरेहि पुट्ठेन गामस्स
निविट्ठाकारो कथेतब्बो भविस्सती' ति गामे पिण्डाय चरन्तो
विसभागारम्मणे निमित्तं गहेत्वा अत्तनो वसनट्ठानं गतो ताय 10
निवत्थवत्थं सञ्ज्ञानित्वा 'कहं^४ भन्ते^५, इदं लद्धं' ति पुच्छन्तो तस्सा
मतभावं अत्वा 'एवरूपा नाम इत्थी मं निस्साय मता' ति चिन्तेन्तो
अन्तोउट्ठितेन रागगिगना डग्घित्वा^६ जीवितक्खयं पापुणि । एवं पि
इदं इत्थिरूपं पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठती ति वेदितब्बं ।

२. दुत्तियादीनि सद्गुरुकादीनं आसयवसेन^६ वुत्तानि । तेसु 15
इत्थिसद्दो (अं० नि० १.१.२) ति इत्थिया चित्तसमुट्ठानो
कथितगीवादितसद्दो^७ । अपि च इत्थिया निवत्थनिवासनस्सा^८ पि
अलङ्कृतालङ्कारस्सा पि^९ इत्थिपयोग निष्फादितो वीणासङ्खपणवादि-
सद्दो पि^{१०} इत्थिसद्दोत्वेव वेदितब्बो । सब्बो पि हेसो^{११} पुरिसस्स चित्तं
परियादाय तिट्ठति । 20

तत्थ सुवण्णककटकसुवण्णमोरदहरभिकखुआदीनं वत्थूनि
वेदितब्बानि । पब्बतन्तरं किर निस्साय महन्तं हत्थिनागकुलं वसति ।

B. 18
R. 24

१. आगमनं—स्या० ।	२. डग्घिता—स्या० ।
३. अट्ठासि—सी०, स्या०, रो० ।	४-४. कहन्ते—सी० ।
५. डग्घितो—स्या० ।	६. वसेन—स्या० ।
७. ०रोदितसद्दो—रो० ।	८. निवट्ठ०—स्या० ।
९. ०अलङ्कारस्सापि—स्या० ।	१०. वीणावेणुसङ्खपणवादिसद्दो—सी० ।
११. हिंसो—स्या० ।	

सुभनिमित्तं (अ० नि० १.२.१) ति रागद्वानियं आरम्भणं ।
 “सनिमित्ता^१, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो
 अनिमित्ता” (अ० नि० १.७६) ति एत्थ^२ निमित्तं ति पच्चयस्स
 नामं । “अधिचित्तमनुयुत्तेन, भिक्खवे, भिक्खुना पञ्च निमित्तानि
 5 कालेन कालं मनसिकातब्बानी” (म० नि० १.१५९) ति एत्थ
 कारणस्स । सो तं निमित्तं आसेवति भावेती” (अ० नि० ४.५८)
 ति एत्थ समाधिस्स । “यं निमित्तं आगम्म यं निमित्तं मनसिकरोतो
 अनन्तरा^३ आसवानं खयो होतो” (अ० नि० ३.३७) ति एत्थ
 विपस्सनाय । इध पन रागद्वानियो इट्ठारम्मणधम्मो ‘सुभनिमित्तं’
 10 ति अधिप्पेतो । अयोनिसोमनसिकरोतो ति “तत्थ कतमो अयो-
 निसोमनसिकारो ? अनिच्चे निच्चं ति दुक्खे सुखं ति अनत्तनि
 अत्ता ति असुभे सुभं ति अयोनिसोमनसिकारो उप्पथमनसिकारो,
 सच्चविप्पटिकूलेन^४ वा चित्तस्स आवज्जना अन्वावज्जना आभोगो
 समन्नाहारो मनसिकारो^५, अयं^६ वुच्चति अयोनिसोमनसिकारो”
 15 (वि० ४४७-४८) ति । इमस्स मनसिकारस्स वसेन अनुपायेन
 मनसिकरोन्तस्सा ति ।

R. 33

२. दुतिये व्यापादो (अ० नि० १.२.२) ति भत्तव्यापत्ति विय
 चित्तस्स व्यापज्जनं पकतिविजहनभावो । “तत्थ कतमं व्यापाद-
 नीवरणं ? अनत्थं मे अचरी ति आघातो जायती” (ध० सं० २५८)
 20 ति एवं वित्थारितस्स व्यापादनीवरणस्सेतं अधिवचनं । पटिघनिमित्तं
 ति अनिट्ठं निमित्तं^७ । पटिघस्स पि^८ पटिघारम्मणस्स पि^९ एतं
 अधिवचनं । वुत्तं पि चेतं अट्ठकथायं “पटिघं पि पटिघनिमित्तं,
 05 पटिघारम्मणो पि धम्मो पटिघनिमित्तं” ति । सेसमेत्थं^{१०} कामच्छन्दे

१. सुभनिमित्ता—स्या० ।

२. ० हि—सी०, स्या०, रो० ।

३. अनन्तरं—स्या० ।

४. सच्चपटिकूलेन—सी० ।

५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

६. अयं पि—स्या० ।

७. स्या० पोत्थके नत्थि ।

८-९. पटिघस्सा पि पटिघारम्मणस्सा

९. सेसं—सी०; सेसं यथा—स्या० ।

पि—सी०, रो० ।

वुत्तनयेनेव वेदितब्बं । यथा चेत्य, एवं इतो परेसु पि, तत्थ^१ तत्थ हि^१ विसेसमत्तमेव वक्खामा ति ।

३. ततिये थिनमिद्धं^२ (अ० नि० १.२.३) ति थिनं चेव^३ मिद्धं च । तेसु चित्तस्स अकम्मञ्जता थिनं, आलसियभावस्सेतं अधिवचनं । तिण्णं खन्धानं अकम्मञ्जता मिद्धं, कपिमिद्धस्स पचलायिकभावस्सेतं^४ 5 B. 26 अधिवचनं । उभित्थं पि “तत्थ कतमं थिनं ? या चित्तस्स अकल्यता^५ अकम्मञ्जता ओलीयसा सल्लीयना । तत्थ कतमं मिद्धं ? या कायस्स अकल्यता अकम्मञ्जता ओनाहो परियोनाहो” (ध० सं २५९) ति आदिना नयेन वित्थारो वेदितब्बो । अरती ति आदीनि विभङ्गे विभत्तनयेनेव वेदितब्बानि । वुत्तं हेतं— 10

“तत्थ कतमा अरति ? पन्तेसु वा सेनासनेसु अञ्जतरञ्जतरेसु वा अधिकुसलेसु धम्मेसु अरति अरतिता^६ अनभिरति अनभिरमना उक्कण्ठिता^७ परितस्सिता^८, अयं वुच्चति अरति । R. 34

तत्थ कतमा तन्दी^९ ? या तन्दी तन्दियना तन्दियनता आलस्सं^{१०} आलस्सायना आलस्सायितत्तं, अयं वुच्चति तन्दी । 15

तत्थ कतमा विजम्भिता^{१०} ? या कायस्स जम्भना विजम्भना आनमना विनमना सन्नमना पणमना^{११} व्याधियकं, अयं वुच्चति विजम्भिता ।

तत्थ कतमो भत्तसम्मदो ? या^{१२} भुत्ताविस्स भत्तमुच्छा भत्तकिलमथो भत्तपरिळाहो कायदुट्ठुल्लं^{१३} अयं वुच्चति भत्तसम्मदो । 20

१-१. स्या० पोत्थके नत्थि ।

३. मेव—सी० ।

५. अकल्लता—सी० एवमेव ।

७-७. उक्कण्ठिका परितस्सिका—रो० ।

९. आलस्यं—स्या० ।

११. पठम्भना — स्या० पोत्थके अधिको पाठो ।

२. थिन०—सी०, स्या० एवमेव ।

४. पचलायिक०—स्या० ।

६. अरतिका—सी०, स्या०, रो० ।

८. तन्दी—रो० एवमेव ।

१०. विजम्भिका—स्या०, रो० एवमेव ।

१२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१३. कायदुट्ठुल्लं—स्या० ।

तत्थ कतमं चेतसो च लीनत्तं ? या चित्तस्स अकल्यता
अकम्मञ्जता ओलीयना सल्लीयना लीनं^१ लीयना^१ लीयितत्तं^२ थिनं
थियना थियितत्तं चित्तस्स, इदं वुच्चति चेतसो च लीनत्तं” (वि० ४१८)
ति ।

- 5 एत्थ च पुरिमा चत्तारो धम्मा थिनमिद्धनीवरणस्स सहजातवसेना
पि^३ उपनिस्सयवसेना^३ पि पच्चया होन्ति । चेतसो च^४ लीनत्तं
अत्तनो^५ व अत्तना सहजातं न होति, उपनिस्सयकोटिया पन
होती ति ।

४. चतुत्थे उद्धच्चकुक्कुच्चं (अं० नि० १.२.४) ति उद्धच्चं
10 चेव कुक्कुच्चं च । तत्थ उद्धच्चं नाम चित्तस्स उद्धताकारो ।
कुक्कुच्चं नाम अकतकल्याणस्स कतपापस्स तप्पच्चया विप्पटिसारो ।
चेतसो अवूपसमो ति उद्धच्चकुक्कुच्चस्सेवेतं नामं । अवूपसन्तचित्तस्सा
R. 35 ति भानेन वा विपस्सनाय वा अवूपसमितचित्तस्स । अयं पन
अवूपसमो उद्धच्चकुक्कुच्चस्स उपनिस्सयकोटिया पच्चयो होती ति ।

B. 27 15 ५. पञ्चमे विचिकिच्छा (अं० नि० १.२.५) ति “सत्थरि
कङ्कती” (ध० सं० २५९) ति आदिना नयेन वित्थारितं
विचिकिच्छानीवरणं । अयोनिमोमनसिकारो वुत्तलक्खणोयेवा ति ।

६, छट्ठे अनुप्पन्नो वा कामच्छन्दो नुप्पज्जती (अं० नि० १.२.६)
ति असमुदाचारवसेन वा^६ अननुभूतारम्मणवसेन वा ति^६ द्वीहेव
20 कारणेहि अनुप्पन्नो न उप्पज्जति, तथा विक्खम्भितो व होति, पुन हेतुं
वा पच्चयं वा न लभति । इथा पि वत्तादीनं येव^७ वसेन असमुदाचारो
वेदितब्बो ।

१-१. स्या० पोत्थके नत्थि ।

३-३. सहजातवसेन पि उपनिस्सयवसेन
पि—सी० ।

६. चेव—सी०, रो० ।

८ स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. ओलीयितत्तं—स्या० ।

४. सी०, स्या० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. अत्तनो च—स्या० ।

७. वा—स्या०; चा ति—रो० ।

एकचस्स हि वुत्तनयेनेव वत्ते युत्तस्स वत्तं करोन्तस्सेव किलेसो ओकासं न लभति, वत्तवसेन विक्खम्भितो होति । सो तं^१ तथाविक्खम्भितमेव कत्वा विवट्टेत्वा अरहत्तं गण्हाति मिलक्ख-
तिस्सत्थेरो विय ।

मिलक्खतिस्सत्थेरवत्थु

सो किरायस्मा रोहणजनपदे गामेण्डवालमहाविहारस्स^२ 5
भिक्षाचारे नेसादकुले निब्बत्तो । वयं आगम्म कतघरावासो “पुत्तदारं
पोसेस्सामी” ति अदूहलसत्तं सण्ठपेत्वा पाससत्तं योजेत्वा सूलसत्तं
रोपेत्वा बहुं पापं आयूहन्तो एकदिवसं गेहतो^३ अग्निं च लोणं च
गहेत्वा अरञ्जं गतो । पासे बद्धमिगं वेधित्वा अङ्गारपक्कमसं
खादित्वा पिपासितो हुत्वा गामेण्डवालमहाविहारं पविट्ठो पानीय- 10
माळके दसमत्तेसु पानीयघटेसु पिपासाविनोदनमत्तं पि^४ पानीयं
अलभन्तो ‘किं नामेतं एत्तकानं भिक्खूनं वसनट्टाने पिपासाय आगतानं
पिपासाविनोदनमत्तं पानीयं नत्थी’ ति उज्झायितुं आरद्धो
चूळपिण्डपातिकतिस्सत्थेरो तस्स कथं सुत्वा तस्स सन्तिकं गच्छन्तो
पानीयमाळके दसमत्ते पानीयघटे पूरे दिस्वा ‘जीवमानपेतकसत्तो 15
अयं भविस्सती’ ति चिन्तेत्वा ‘उपासक, सचे पिपासितोसि, पिव
पानीयं’ ति वत्वा कुटं उक्खिपित्वा तस्स हृत्येसु आसिञ्चि । तस्स
कम्मं पटिच्च पीतपीतं पानीयं तत्तकपाले पक्खित्तं इव^५ नस्सति^६ ।
सकले पि घटे^७ पिवतो^८ पिपासा न पच्छिज्जि । अथ नं थेरो आह—
‘याव दारुणं च ते उपासक कम्मं कत्तं, इदानीव^९ पेतो जातो, विपाको 20
कीदिसो भविस्सती’ ति ? सो तस्स^६ कथं सुत्वा लद्धसंवेगो थेरं

R. 36

१. स्या० पोत्थके नत्थि ।
२. गामेण्डवासी०—स्या० इति सब्बत्थ ।
३. ०गेहतोव—सी०, रो० ।
४. पिपासाविनोदनमत्तं—सी० ;
पिपासाविनोदनमत्तं—रो० ।
- ५-५. विय विनस्सति—स्या० ।
६. पीवतो—स्या० ।
७. इदानीवासि—सी०, रो० ।
८. तं—सी०, रो० ।

B. 28

वन्दित्वा तानि अदूहलादीनि विसङ्हरित्वा वेगेन घरं गन्त्वा पुत्तदारं
ओलोकेत्वा सत्थानि^१ भिन्दित्वा दीपकमिगपक्खिनो अरञ्जे
विस्सज्जेत्वा थेरं पच्चुपसङ्कमित्वा^२ पब्बज्जं याचि । 'दुक्करा आवुसो,
पब्बज्जा, कथं त्वं^३ पब्बजिस्ससी' ति ? 'भन्ते, एवरूपं पच्चक्खकारणं

5 दिस्वा कथं न पब्बजिस्सामी' ति ? थेरो तच्चपञ्चककम्मट्टानं दत्त्वा
पब्बाजेसि । सो वत्तोरभितो^४ हुत्वा बुद्धवचनं उग्गण्हन्तो एकदिवसं
देवदूतसुत्ते "तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला पुन महानिरये पक्खिपन्ती"
(म० नि० ३.२५८; अ० नि० १.१३१) ति इमं ठानं सुत्वा 'एत्तकं

10 दुक्खरासिं अनुभवितसत्तं पुन महानिरये पक्खिपन्ति, अहो भारियो,
भन्ते, महानिरयो' ति आह । 'आम आवुसो, भारियो' ति । 'सक्का
भन्ते, पस्सितु' ति । 'न सक्का पस्सितु', दिट्ठसदिसं कातुं एकं

R. 37

कारणं दस्सेस्सामी' ति सामणेरे समादपेत्वा पासाणपिट्ठे अल्ल-
दारुरासिं कारेही ति । सो तथा कारेसि । थेरो यथानिसिन्नो व इद्धिया
अभिसङ्हरित्वा महानिरयतो खज्जोपनकमत्तं अग्गिपपटिकं नीहरित्वा

15 पस्सन्तस्सेव तस्स थेरस्स दारुरासिम्हि पक्खिपि । तस्स^५ तत्थ निपातो
च^६ दारुरासिनो भायित्वा छारिकभावूपगमनं च अपच्छा अपुरिमं
अहोसि ।

सो तं दिस्वा 'भन्ते, इमस्मिं सासने कति धुरानि नामा' ति
पुच्छि । 'आवुसो, विपस्सनाधुरं^७ गन्थधुरं' ति^८ । 'भन्ते, गन्थो नाम
20 पटिबलस्स भारो^९, मय्हं पन दुक्खूपनिसा^{१०} सद्धा, विपस्सनाधुरं
पूरेस्सामि, कम्मट्टानं मे देथा' ति वन्दित्वा निसीदि ।
थेरो 'वत्तसम्पन्नो भिक्खू' ति वत्तसीसे ठत्वा तस्स कम्मट्टानं
कथेसि । सो कम्मट्टानं गहेत्वा विपस्सनाय च कम्मं करोति, वत्तं च

१. सत्ति—सी०, स्या०, रो० ।

३. सो०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. तस्सा—सी०, रो० ।

७. वासधुरं च—सी०, रो०, सब्बथ ।

९. भावो—स्या० ।

२. उपसङ्कमित्वा—सी० ।

४. वत्ताभिरतो—सी०, स्या०, रो० ।

६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

८. गन्थधुरं चा ति—सी०, स्या०, रो० ।

१०. दुक्खूपनिसा—स्या० ।

पूरेति । एकदिवसं चित्तलपब्बतमहाविहारे वत्तं करोति, एकदिवसं
गामेण्डवालमहाविहारे^१, एकदिवसं गोचरगाममहाविहारे^२ ।
थिनमिद्धे^३ ओक्कन्तमत्ते वत्तपरिहानिभयेन पलालवरणकं^४ तेमेत्वा
सीसे ठपेत्वा पादे उदके ओतारेत्वा निसीदति^५ । सो एकदिवसं
चित्तलपब्बतमहाविहारे द्वे यामे वत्तं कत्वा बलवपच्चूसकाले निदाय 5
ओक्कमितुं आरद्धाय अल्लपलालं सीसे ठपेत्वा निसिन्नो पाचीनपब्बत-
पस्से सामणेरस्स अरुणवतियसुत्तन्तं^६ सज्जायन्तस्स—

“आरम्भथ निक्कमथ^७, युञ्जथ बुद्धसासने ।
धुनाथ मच्चुनो सेनं, नळागारं व कुञ्जरो ॥
यो इमस्मिं धम्मविनये, अप्पमत्तो विहस्सति^८ ।
पहाय जातिसंसारं, दुक्खस्सन्तं करिस्सती”
(सं० नि० १.१५६) ति ॥

10 B. 29

इदं ठानं सुत्वा ‘मादिसस्स आरद्धवीरियस्स भिक्खुनो
सम्मासम्बुद्धेन इदं कथितं भविस्सती’ ति पीतिं उप्पादेत्वा भानं R. 38
निब्बत्तेत्वा तदेव पादकं कत्वा अनागामिफले पतिट्ठाय अपरापरं 15
वायमन्तो सह पटिसम्भिदाहि अरहत्तं पापुणि । परिनिब्बानकाले च^९
तदेव^{१०} कारणं दस्सेन्तो एवमाह—

“अल्लं पलालपुञ्जाहं, सीसेनादाय चङ्कमिं ।
पत्तोस्मि ततियं ठानं, एत्थ^{११} मे नत्थि^{११} संसयो” ति ॥

एवरूपस्स वत्तवसेन विक्खम्भितकिलेसो तथा विक्खम्भितो व 20
होति ।

१. गामेण्डवासी०—स्या० ।

२. काजर०—सी०, रौ० ।

३. थिनमिद्धे—रो० ।

४. पलालावरणकं—सी०, पलासं—स्या० ।

५. निसीदि—स्या० ।

६. अरुणवति०—स्या० ।

७. निक्कमथ—स्या०, रो० ।

८. विहस्सति — सी०, विहरिस्सति—

९. पि—स्या० ।

स्या० ।

१०. एतदेव—सी०, रो० ।

११-११. नत्थि मे एत्थ—स्या० ।

मलियदेवत्थेरवत्थु

एकच्चस्स वुत्तनयेनेव गन्थे^१ युत्तस्स गन्थं उग्गण्हन्तस्स^२
सज्झायन्तस्स^३ वाचेन्तस्स^३ देसेन्तस्स पकासेन्तस्स^४ च^५ किलेसो
ओकासं न लभति, गन्थवसेन विक्खम्भितो व^६ होति । सो तं तथा
विक्खम्भितमेव कत्वा विवट्ठेत्वा अरहत्तं गण्हाति मलियदेवत्थेरो
५ विय ।

सो किरायस्मा तिवस्सभिव्खुकाले कल्लगामके मण्डलाराम-
महाविहारे^७ उद्देसं च गण्हाति, विपस्सनाय च कम्मं करोति ।
तस्सेकदिवसं^८ कल्लगामे भिव्खाय चरतो एका उपासिका यागुउलुङ्कं^९
दत्वा पुत्तसिनेहं उप्पादेत्वा थेरं अन्तोनिवेसने निसीदापेत्वा
१० पणीतभोजनं भोजेत्वा^{१०} 'कतरगामवासिकोसि ताता' ति पुच्छि ।
'मण्डलाराममहाविहारे गन्थकम्मं करोमि उपासिके' ति । तेन हि
तात याव गन्थकम्मं^{११} करोसि^{११}, इधेव निबद्धं भिव्खं गण्हा' ति ।
सो तं^{१२} अधिवासेत्वा तत्थ निबद्धं भिव्खं गण्हाति, भत्तकिच्चावसाने^{१३}
अनुमोदनं करोन्तो 'सुखं^{१४} होतु, दुक्खा मुच्चतू' ति^{१५} पदद्वयमेव कथेत्वा
१५ गच्छति । अन्तोवस्से तेमासं तस्सायेव सज्झहं करोन्तो पिण्डापचित्तिं^{१६}
कत्वा महापवारणाय सह पटिसम्भिदाहि अरहत्तं आपुणि ।
नेवासिकमहाथेरो^{१७} आह^{१८}—आवुसो महादेव^{१९}, अज्ज विहारे महाज्जो
सन्निपत्तिस्सति, तस्स धम्मदानं ददेय्यासी' ति । थेरो अधिवासेसि ।

R. 39

१. गन्थेसु—स्या० ।

२. गण्हन्तस्स—सी०, रो० ।

३-३. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु
नत्थि ।४. पकासेन्तस्सेव—सी०, रो०; पका-
सेन्तस्स—स्या० ।

५. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. विक्खम्भितो—सी०, रो० ।

७. मण्डलारामक०—सी०, रो० ।

८. ततो०—स्या० ।

९. यागुउलुङ्क—स्या० ।

१०. दत्वा—स्या० ।

११-११. गन्थकम्मकरणा—सी०, स्या०, रो० ।

१२. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१३. ०च—सी० ।

१४. सुखी—रो० ।

१५. मुच्चा ति—सी०, स्या०, रो०—

१६. पिण्डायपचित्ति—स्या० ।

एवमेव ।

१७-१७. ०थेरा आहंसु—रो० ।

१८. स्या० पोत्थकेसु नत्थि ।

दहरसामणेरा उपासिकाय सञ्जं अदंसु 'अज्ज ते पुत्तो धम्मं कथेस्सति^१, विहारं गन्त्वा सुणेय्यासी' ति । 'ताता न सब्बेव धम्म- कथं जानन्ति, मम पुत्तो एत्तकं कालं मय्हं कथेन्तो—सुखं^२ होतु, दुक्खा मुच्चतु ति पदद्वयमेव कथेसि, मा केळिं करोथा ति । 'मा त्वं उपासिके जाननं वा अजाननं वा उपट्ठहस्सु^३, विहारं गन्त्वा धम्ममेव सुणाही' ति । उपासिका गन्धमालादीनि^४ गहेत्वा गन्त्वा पूजेत्वा परिसन्ते^५ धम्मं सुणमाना निसीदि । दिवाधम्मकथिको^६ च सरभाणको^७ च अत्तनो पमाणं अत्वा उट्ठहिंसु । ततो मलियदेवत्थेरो^८ धम्मासने निसीदित्वा चित्तबीजनिं गहेत्वा अनुपुब्बि^९ कथं^{१०} वत्वा 'मया महाउपासिकाय तयो मासे द्वीहेव पदेहि अनुमोदना कता, अज्ज सब्बरत्ति तीहि पिटकेहि सम्मसित्वा तस्सेव पदद्वयस्स अत्थं कथेस्सामी' ति धम्मदेसनं आरभित्वा सब्बरत्तिं कथेसि । अरुणुग्गमने^{११} देसना-परियोसाने^{१२} महाउपासिका सोतापत्तिफले पतिट्ठासि ।

तिस्सभूतित्थेरवत्थु

अपरो पि तस्मिं येव महाविहारे^{१३} तिस्सभूतित्थेरो नाम विनयं गण्हन्तो भिक्खाचारवेलायं अन्तोगामं पविट्ठो विसभागारम्मणं ओलोकेसि । तस्स लोभो उप्पज्जि । सो पतिट्ठितपादं^{१४} अचालेत्वा अत्तनो पत्ते यागुं^{१५} उपट्ठाकदहरस्स पत्ते आकिरित्वा 'अयं वितक्को वड्डमानो मं चतूसु अपायेसु संसीदापेस्सती' ति ततोव^{१६} निवत्तित्वा

१. कथेति—स्या० ।	२. सुखी—रो० ।
३. पट्ठपयस्सु—सी०, रो० ;
उपट्ठयस्सु—स्या० ।	४. गन्धमालं—सी०, रो० ।
६. दिवाकथिको—सी० ।	५. परिन्तो—स्या० ।
८. मालि यदेवत्थेरो—स्या० ।	७. पदभानको—रो० ।
१०. अरुणग्गे—सी०, रो० ।	९-९. पुब्बगाथा—सी०, रो० ;
पुब्बकथं—स्या० ।
११. परियोसानम्हि—सी० ।	१२. विहारे—स्या० ।
१३. पतिट्ठितं पदं—सी०, रो० ।	१४. पत्तयागुं—स्या० ।
१५. ततो—स्या० ।	

- आचरियस्स सन्तिकं गत्वा वन्दित्वा एकमन्तं ठितो आह—‘एको मे व्याधि उप्पन्नो, अहं एतं तिकिच्छित्तुं सक्कोन्तो’ आगमिस्सामि, इतरथा नागमिस्सामि, तुम्हे दिवा उद्देसं च सायं उद्देसं च मं ओलोकेत्वा ठपेथ, पच्चूसकाले उद्देसं पन मा उपयित्था’ ति^२ एवं वत्वा
- 5 मलयवासि-महासङ्घरक्खितत्थेरस्स सन्तिकं अगमासि । थेरो अत्तनो पण्णसालाय परिभण्डं करोन्तो तं अनोलोकेत्वा व^३ ‘पटिसामेहि आवुसो, तव पत्तचीवरं’ ति आह । ‘भन्ते, एको मे व्याधि अत्थि, सचे तुम्हे तं तिकिच्छित्तुं सक्कोथ, पटिसामेस्सामी’ ति । ‘आवुसो, उप्पन्नं रोगं तिकिच्छित्तुं समत्थस्स सन्तिकं आगतोसि पटिसामेही’
- 10 ति । सुब्बचो भिक्खू ‘अम्हाकं आचरियो अजानित्वा एवं न वक्खती’ ति पत्तचीवरं ठपेत्वा थेरस्स वत्तं दस्सेत्वा वन्दित्वा एकमन्तं निसीदि ।

B. 31

- थेरो ‘रागचरितो अयं’ ति अत्वा असुभकम्मट्टानं कथेसि । सो उट्ठाय पत्तचीवरं अंसे लग्गेत्वा थेरं पुनप्पुनं वन्दि । ‘कि आवुसो
- 15 महाभूति^४, अतिरेकनिपच्चाकारं^५ दस्सेसी’ ति ? “भन्ते, सचे अत्तनो किच्चं कातुं सक्खिस्सामि, इच्चेतं कुसलं, नो चे, इदं मे^६ पच्छिम-दस्सनं’ ति । ‘गच्छ, आवुसो महाभूति, तादिसस्स युत्तयोगस्स कुलपुत्तस्स न भानं वा विपस्सना वा मग्गो वा फलं वा दुल्लभं’ ति । सो थेरस्स कथं सुत्वा निपच्चाकारं^७ दस्सेत्वा आगमनकाले ववत्थापितं
- 20 छन्नं सेपण्णिगच्छमूलं गत्वा पल्लङ्केन निसिन्नो असुभकम्मट्टानं पादकं कत्वा विपस्सनं पट्टपेत्वा अरहत्ते पतिट्ठाय पच्चूसकाले उद्देसं सम्पापुणि । एवखूपानं गन्थवसेन विक्खम्भिता किलेसा तथा विक्खम्भिताव होन्ति ।

१. असक्कोन्तो—स्या० ।

२. ठपयित्था ति—स्या०, रो० ।

३. अनोलोकेत्वा—स्या० ।

४. महाभूत—स्या० एवमेव ।

५. अतिरेकनिपच्चाकारं—सी० ।

६. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७. निपच्चाकारं—सी०, रो० ।

महासीवत्थेरवत्थु

एकच्चस्स पन वुत्तनयेनेव धुतङ्गानि परिहरतो किलेसो आकासं न लभति, धुतङ्गवसेन विक्खम्भितो व होति । सो तं तथा विक्खम्भितमेव कत्वा विवट्टेत्वा^१ अरहत्तं गण्हाति गामन्तपम्भारवासी-महासीवत्थेरो विय ।

थेरो किर महागामे तिस्समहाविहारे वसन्तो तेपिटकं अत्थवसेन 5
च पाळिवसेन च अट्टारस महागणे वाचेति । थेरस्स ओवादे ठत्वा
सट्ठिसहस्स^२ भिक्खू अरहत्तं पापुणिसु । तेसु^३ एको भिक्खु अत्तना^४ R. 41
पटिविद्धधम्मं आरब्भ उप्पन्नसोमनस्सो चिन्तेसि 'अत्थि नु खो इदं
सुखं अम्हाकं आचरियस्सा' ति ? सो^५ आवज्जेन्तो थेरस्स
पुथुज्जनभावं अत्वा 'एकेनुपायेन थेरस्स संवेगं उप्पादेस्सामी' ति 10
अत्तनो वसनट्टानतो थेरस्स सन्तिकं गन्त्वा वन्दित्वा वत्तं दस्सेत्वा
निसीदि । अथ नं थेरो 'किं आगतोसि, आवुसो, पिण्डपातिका' ति
आह । 'सचे मे ओकासं करिस्सथ, एकं धम्मपदं गण्हिस्सामी ति
आगतोस्मि भन्ते' ति । 'बहू, आवुसो, गण्हन्ति, तुय्हं^६ ओकासो न
भविस्सती' ति । सो^७ सब्बेसु रत्तिदिवसभागेसु^८ ओकासं अलभन्तो 15
'भन्ते एवं ओकासे असति मरणस्स कथं ओकासं लभिस्सथा' ति
आह । तदा थेरो चिन्तेसि—'नायं उद्देसत्थाय आगतो, मय्हं पनेस
संवेगजननत्थाय आगतो' ति । सो पि थेरो^९ 'भिक्खुना नाम, भन्ते,
मादिसेन भवितब्बं' ति वत्वा थेरं वन्दित्वा मणिवण्णे^९ आकासे
उप्पतित्वा अगमासि । 20

थेरो तस्स गतकालतो पट्टाय जातसंवेगो दिवा उद्देसं च सायं
उद्देसं च वाचेत्वा पत्तचीवरं हत्थपासे ठपेत्वा पच्चूसकाले उद्देसं

B. 32

१. विवज्जेत्वा—स्या० ।

२. तिससहस्सा—सी०, स्या०, रो० ।

३. एतेसु—सी०, रो० ।

४. अत्तनो—रो० ।

५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

६. तुम्हाकं—रो० ।

७-७. सब्बरत्ति दिवाभागेसु—रो० ।

८. थेरेन—सी० ।

९. मणिवन्नो—रो० ।

गहेत्वा ओतरन्तेन भिक्खुना सद्धिं पत्तचीवरमादाय ओतिण्णो तेरस
 धुतगुणे^१ परिपुण्णे अधिट्ठाय गामन्तपम्भारसेनासनं गन्त्वा पम्भारं
 पटिजग्गित्वा मञ्चपीथं उस्सापेत्वा 'अरहत्तं अपत्त्वा मञ्चे पिट्ठि न
 पसारेस्सामी' ति मानसं बन्धित्वा चङ्कमं ओतरि । तस्स 'अज्ज
 5 गरहत्तं गण्हिस्सामि, अज्ज^२ अरहत्तं गण्हिस्सामी^३' ति घटेन्तस्सेव^४
 पवारणा सम्पत्ता । सो पवारणाय उपकट्ठाय 'पुथुज्जनभावं पहाय
 विसुद्धिपवारणं पवारेस्सामी' ति चिन्तेन्तो अतिविय किलमति । सो
 ताव पवारणाय मग्गं वा फलं वा उप्पादेतुं असक्कोन्तो 'मादिसो
 पि नाम आरद्धविपस्सको न लभति याव, दुल्लभं च^५ वतिदं^६ अरहत्तं'
 10 ति वत्वा तेनेव नियामेन ठानचङ्कमबहुलो^७ हुत्वा तिस वस्सानि
 समणधम्मं कत्वा महापवारणाय मज्जे ठितं पुण्णचन्दं दिस्वा 'किं
 नु खो चन्दमण्डलं विसुद्धं, उदाहु मय्हं सीलं' ति चिन्तेन्तो
 'चन्दमण्डले^८ ससलक्खणं पञ्जायति, मय्हं पन उपसम्पदतो पट्ठा
 यावज्जदिवसा सीलस्मिं कालकं वा तिलको वा नत्थी' ति आवज्जेत्वा
 15 सञ्जातपीतिसोमनस्सो परिपक्कवाणत्ता पीतिं विक्खम्भेत्वा सह
 पटिसम्भिदाहि अरहत्तं पापुणि । एवरूपस्स धुतङ्गवसेन विक्खम्भितो
 किलेसो तथा विक्खम्भितो व होति ।

महातिस्सत्थेरवत्थु

एकच्चस्स वुत्तनयेनेव पठमज्झानादिसमापज्जनबहुलताय किलेसो
 ओकासं न लभति । समापत्तिवसेन विक्खम्भितो व^९ होति । सो तं^{१०}
 20 तथा विक्खम्भितमेव कत्वा विवट्ठेत्वा अरहत्तं गण्हाति महातिस्सत्थेरो
 विय ।

१. धुतङ्गगुणे—स्या० ।

३. घटेन्तस्स एव—रो० ।

५. इदं—स्या० ।

७. चन्दमण्डलस्स—स्या० ।

९. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२-२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

६. ०परो—सी०, रो० ।

८. विक्खम्भितो—रो०

थेरो किर अपस्सिककालतो^१ पट्टाय अट्टसमापत्तिलाभी^२ । सो समापत्तिविकखम्भितानं किलेसानं असमुदाचारेण उगगहपरिपुच्छा-
वसेनेव अरियमग्गसामन्तं कथेति, सट्ठिवस्सकाले पि अत्तनो पुथुज्जन-
भावं न जानाति । अथेकदिवसं महागामे तिस्समहाविहारतो भिक्खु-
सङ्घो तलङ्गरवासि^३-धम्मदिन्तत्थेरस्स सासनं पेसेसि 'थेरो आगन्त्वा 5
अम्हाकं धम्मकथं कथेतु' ति । थेरो अधिवासेत्वा 'मम सन्तिके
महत्तलकतरो भिक्खु नत्थि, महातिस्सत्थेरो खो पन मे कम्मट्टाना-
चरियो, तं सङ्घत्थेरं कत्वा गमिस्सामी' ति चिन्तेन्तो^४ भिक्खुसङ्घ-
परिवुतो थेरस्स विहारं गन्त्वा दिवाट्टाने थेरस्स वत्तं दस्सेत्वा
एकमन्तं^५ निसीदि । 10

B. 33

थेरो आह—किं धम्मदिन्न चिरस्सं आगतोसी' ति । 'आम भन्ते,
तिस्समहाविहारतो मे भिक्खुसङ्घो सासनं पेसेसि, अहं एकको^६ न
गमिस्सामि^७, तुम्हेहि पन सट्ठि गन्तुकामो हुत्वा आगतोम्ही' ति
सारणीयकथं^८ कथेन्तो व पपञ्चेत्वा 'कदा, भन्ते, तुम्हेहि अयं धम्मो
अधिगतो' ति पुच्छि । 'सट्ठिमत्तानि, आवुसो धम्मदिन्न, वस्सानि 15
होन्ति^९' ति । समापत्तिं^{१०} पन^{११} भन्ते, वळ्ळजेथा' ति ? आम
आवुसो' ति । एकं पोक्खरणि मापेतुं सक्कुण्येयाथ भन्ते' ति ? 'न
आवुसो, एतं भारियं' ति वत्वा सम्मुखट्टाने पोक्खरणि मापेसि ।
'एत्थ, भन्ते, एकं पदुमगच्छं मापेथा' ति च वुत्तो^{१२} तं पि मापेसि ।
इदानेतथ महन्तं पुप्फं दस्सेथा' ति । थेरो तं पि दस्सेसि । 'एत्थ 20
सोळसवस्सुद्देसिकं इत्थिरूपं दस्सेथा' ति । थेरो^{१३} सोळसवस्सुद्देसिकं
इत्थिरूपं दस्सेसि^{१४} । ततो न आह—'इदं भन्ते पुनप्पुनं सुभतो मनसि

R. 43

१-१. अट्टपस्सिककालतो पभूति
समापत्तिलाभी—स्या० ।

२. ०वासिक—स्या० ।

४. एकमन्ते—सी० ।

३. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. साराणीय०—सी०, रो०;

५-५. एककोव नागमिस्सामि—स्या० ।

सो साराणीय कथं—स्या० ।

७. होति—स्या० ।

९. स्या० पोत्थके नत्थि ।

८. समधि—रो० ।

१०. वुत्ते—रो० ।

११-११. तम्पि दस्सेसि—सी; वुत्तो तम्पि
दस्सेसि—स्या०, रो० ।

करोथा' ति । थेरो अत्तना व मापितं इत्थिरूपं ओलोकेन्तो लोभं
उप्पादेसि^१ । तदा अत्तनो पुथुज्जनभावं अत्वा 'अवस्सयो मे सप्पुरिस
होही' ति अन्तेवासिकस्स सन्तिके उक्कुटिकं निसीदि । 'एतदत्थमेवाहं
भन्ते, आगतो' ति थेरस्स असुभवसेन सल्लहुकं कत्वा कम्मट्टानं कथेत्वा
5 थेरस्स ओकासं कातुं बहि निक्खन्तो । सुपरिमदितसङ्घारो^२
थेरो तस्मिं दिवाट्टानतो निक्खन्तमत्ते येव सह पटिसम्भिदाहि
अरहत्तं पापुणि । अथ नं सङ्घत्थेरं कत्वा धम्मदिन्नत्थेरो
तिस्समहाविहारं गन्त्वा सङ्घस्स धम्मकथं कथेसि । एवरूपस्स
समापत्तिवसेन विक्खम्भितो किलेसो तथा विक्खम्भितो व होति ।

आरद्धविपस्सकभिक्षूवत्थु

10 एकच्चस्स पन वुत्तनयेनेव विपस्सनाय कम्मं करोन्तस्स किलेसो
ओकासं न लभति । विपस्सनावसेन विक्खम्भितो व^३ होति । सो तं^४
तथा विक्खम्भितमेव कत्वा विवट्टेत्वा अरहत्तं गण्हाति बुद्धकाले
सट्ठिमत्ता आरद्धविपस्सका भिक्षू विय । ते किर सत्थु सन्तिके
कम्मट्टानं गहेत्वा विवित्तं अरञ्जं पविसित्वा विपस्सनाय कम्मं
15 करोन्ता किलेसानं असमुदाचारवसेन^५ 'पटिविद्धमगगफला मयं' ति
B. 34 सञ्जाय मगगफलत्थाय वायामं अक्त्वा 'अम्हेहि पटिविद्धधम्मं
R. 44 दसवलस्स आरोचेस्सामा' ति सत्थु सन्तिकं आगच्छन्ति ।

सत्था तेसं पुरे आगमनतो व आनन्दत्थेरं आह—“आनन्द,
पधानकम्मिका भिक्षू अज्ज मं पस्सितुं आगमिस्सन्ति, तेसं ममं
20 दस्सनाय ओकासं अक्त्वा 'आमकसुसानं गन्त्वा अल्लअसुभभावनं
करोथा' ति पहिण्येयासी" ति । थेरो तेसं आगतानं सत्थारा कथित-
सासनं आरोचेसि । ते 'तथागतो अजानित्वा न कथेस्सति, अद्धा

१. उप्पादेति—स्या० ।

३. विक्खम्भितो—रो० ।

५. असमुदाचारेन—सी०, स्या० ।

२. समुदितसङ्घारो—सी०, रो० ।

४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

एत्थ कारणं भविस्सती' ति आमकसुसानं गन्त्वा अल्लअसुभं ओलोकेन्ता लोभं उप्पादेत्वा 'इदं नूनं सम्मासम्बुद्धेन दिट्ठं भविस्सती' ति जातसंवेगा लद्धमग्गं कम्मट्ठानं आदितो पट्ठाय आरभिसु । सत्था तेसं विपस्सनाय आरद्धभावं अत्वा गन्धकुटियं निसिन्नोव इमं ओभासगाथमाह—

5

“यानिमानि अपत्तानि^१, अलाबूनेव^२ सारदे ।

कापोतकानि अट्ठीनि, तानि दिस्वान का रती”

(ध० प० ३१) ति ॥

गाथापरियोसाने अरहत्तफले पतिट्ठहिंसु । एवरूपानं विपस्सनावसेन विक्खम्भिता^३ किलेसा तथा विक्खम्भिता व होन्ति ।

10

तिस्सत्थेरवत्थु

एकच्चस्स वुत्तनयेनेव नवकम्मं करोन्तस्स किलेसो ओकासं न लभति, नवकम्मवसेन विक्खम्भितो व होति । सो तं तथा विक्खम्भितमेव कत्वा विवट्ठेत्वा^४ अरहत्तं गण्हाति चित्तलपब्बते तिस्सत्थेरो विय । तस्स किर अट्ठवस्सिककाले^५ अनभिरति उप्पज्झि । सो तं विनोदेतुं असक्कोन्तो अत्तनो^६ चीवरं धोवित्वा रजित्वा पत्तं^७ पचित्वा^८ केसे ओहारेत्वा उपज्झायं वन्दित्वा अट्ठासि । अथ नं थेरो आह—‘किं, आवुसो महातिस्स, अतुट्ठस्स विय ते आकारो’ ति ? ‘आम, भन्ते, अनभिरति मे उप्पज्झा, तं विनोदेतुं न सक्कोमी’ ति । थेरो तस्सासयं^९ ओलोकेन्तो अरहत्तस्स उपनिस्सयं दिस्वा अनुकम्पावसेन आह—‘आवुसो तिस्स^६, मयं महल्लका, एकं नो वसनट्ठानं करोही’ ति । दुतियकथं अकथितपुब्बो भिक्खु ‘साधु भन्ते’ ति सम्पटिच्छि ।

15

20

R. 45

१. अपत्तानि—सी० ।

२. अलाबूनेव—सी०, रो० ।

३. विक्खम्भिताव—स्या० ।

४. विवज्जेत्वा—स्या० ।

५. अवस्सिककाले—सी०, रो० ।

६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

७. ७. स्या० पोत्थके नत्थि ।

८. तस्साज्झासयं—स्या० ।

९. स्या० पोत्थके नत्थि ।

B. 35

- अथ नं थेरो आह—‘आवुसो, नवकम्मं करोन्तो उदेसमग्गं^१ च मा विस्सज्जि^२, कम्मट्ठानं च मनसिकरोहि, कालेन च कालं कसिण-पनिकम्मं करोही’ ति । ‘एवं करिस्सामि भन्ते’ ति थेरं वन्दित्वा तथारूपं सप्पायट्ठानं^३ ओलोकेत्वा ‘एत्थ कातुं सक्का’ ति दारुहि^४ 5 पूरेत्वा^५ भापेत्वा सोधेत्वा इट्ठकाहि परिकल्पित्वा द्वारवातपानादीनि^६ योजेत्वा सद्धि चङ्कमनभूमिभित्तिपरिकम्मादीहि^७ लेणं निट्ठापेत्वा^८ मञ्चपीठं सन्थरित्वा थेरस्स सन्तिकं गन्त्वा वन्दित्वा ‘भन्ते, निट्ठितं लेणे^९ परिकम्मं^{१०}, वसथा’ ति आह^{११} । ‘आवुसो, दुक्खेन तथा एतं कम्मं कतं, अज्ज एकदिवसं त्वञ्चेवेत्थ^{१२} वसाही’ ति । सो ‘साधु भन्ते’ 10 ति वन्दित्वा^{१३} पादे धोवित्वा लेणं पविसित्वा पल्लङ्कं आभुजित्वा निसिन्नो अत्तना कतकम्मं आवज्जि^{१४} । तस्स ‘मनापं मया उपज्झायस्स कायवेय्यावच्चं कतं’ ति चिन्तेन्तस्स अब्भन्तरे पीति उप्पन्ना । सो तं विक्खम्भेत्वा विपस्सनं पट्टपेत्वा^{१५} अगगफलं अरहत्तं पापुणि । एवरूपस्स नवकम्मवसेन विक्खम्भितो किलेसो तथा विक्खम्भितो व होति ।

महाकस्सपवत्थु

- 15 एकच्चो पन ब्रह्मलोकतो^{१६} आगतो सुद्धसत्तो होति । तस्स अनासेवनताय किलेसो न समुदाचरति, भववसेन विक्खम्भितो होति । सो तं तथा विक्खम्भितमेव कत्वा^{१७} विवट्टेत्वा^{१८} अरहत्तं गण्हाति आयस्मा महाकस्सपो विय ।

१-१. उदेसमत्तं च मा चज्जि—स्या० ।

३-३. दारुहि नेत्वा—स्या० ।

४. द्वारवातपानानि—स्या० ।

६. निट्ठपेत्वा—सी०, स्या०, रो० ।

८. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१०. वन्दा—सी०; वत्वा—स्या० ।

१२. वट्टेत्वा—स्या० ।

१३. ब्रह्मलोका—रो० ।

१५. विवज्जेत्वा—स्या० एवमेव ।

२. सम्भारट्ठानं—सी०, स्या०;

पम्भारट्ठानं—रो० ।

५. चङ्कमनभूमिइट्ठकं—स्या० ।

७-७. लेणकम्मं—स्या० ।

९. त्वञ्चेदेत्थ—स्या० ।

११. आवज्जेति—स्या०;

आवज्जित्वा—रो० ।

१४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

सो हि आयस्मा अगारमज्जेपि कामे अपरिभुञ्जित्वा महासम्पत्तिं^१
पहाय पब्बजित्वा निक्खन्तो अन्तरामग्गे पच्चुग्गमनत्थाय आगतं
सत्थारं दिस्वा वन्दित्वा तीहि ओवादेहि उपसम्पदं लभित्वा अट्टमे
अरुणे सह पटिसम्भिदाहि अरहत्तं पापुणि । एवरूपस्स भववसेन
विक्खम्भितो किलेसो तथा विक्खम्भितो व होति ।

5

यो^२ पन अननुभूतपुब्बं रूपादिआरम्मणं लभित्वा तत्थेव विपस्सनं
पट्टपेत्वा विवट्टेत्वा अरहत्तं गण्हाति, एवरूपस्स अननुभूतारम्मणवसेन
कामच्छन्दो^३ अनुप्पन्नो व^३ नुप्पज्जति नाम ।

R. 46

उप्पन्नो वा कामच्छन्दो पहीयती (अं० नि० १.२.६) ति एत्थ
उप्पन्नो ति जातो भूतो समुदागतो । पहीयती ति तदङ्गप्पहानं
विक्खम्भनप्पहानं समुच्छेदप्पहानं पटिप्पस्सद्विप्पहानं निस्सरणप्पहानं
ति इमेहि पञ्चहि पहानेहि पहीयती, न पुन उप्पज्जती ति अत्थो ।
तत्थ विपस्सनाय किलेसा तदङ्गवसेन पहीयन्ति ति विपस्सना तदङ्ग-
प्पहानं ति वेदितब्बा ।

10

B. 36

समापत्ति पन किलेसे विक्खम्भेती ति सा विक्खम्भनप्पहानं ति
वेदितब्बा । मग्गो समुच्छिन्दन्तो उप्पज्जति, फलं पटिप्पस्सम्भयमानं^४
निब्बानं सब्बकिलेसेहि निस्सटं ति^५ इमानि तीणि समुच्छेद-पटिप-
स्सद्वि-निस्सरणप्पहानानी ति वुच्चन्ति । इमेहि लोकियलोकुत्तरेहि
पञ्चहि पहानेहि पहीयती ति अत्थो ।

15

असुभनिमित्तं (अं० नि० १.२.६) ति दससु असुभेसु उप्पन्नं
सारम्मणं पठमज्झानं । तेनाहु पोराणा “असुभं पि^६ असुभनिमित्तं,
असुभारम्मणा^७ धम्मा पि^७ असुभनिमित्तं” ति । योनिमनसिकरोतो

20

१. महति०—सी०, रो०;

२. सो०—रो० ।

महति सम्पत्ति—स्या० ।

३-३. अनुप्पन्नोव कामच्छन्दो—स्या० ।

४. पटिप्पस्सम्भयमानं—स्या०, रो० ।

५. निस्सरणं ति—स्या०, रो० ।

६. असुभस्मि—स्या० ।

७-७. असुभारम्मणो पि धम्मो—सी०, रो०;

धम्मा—स्या० ।

ति “तत्थ कतमो योनिसोमनसिकारो, अनिच्चे अनिच्चं” ति
आदिना नयेन वुत्तस्स^१ उपायमनसिकारस्स वसेन मनसिकरोतो ।
अनुप्पन्नो चेव कामच्छन्दो नुप्पज्जती ति असमुदागतो न समुदा-
गच्छति । उप्पन्नो च^२ कामच्छन्दो पहीयती ति समुदागतो च^३
5 कामच्छन्दो पञ्जविधेन पहानेन पहीयति ।

अपि च छ धम्मा कामच्छन्दस्स पहानाय संवत्तन्ति —असुभ-
निमित्तस्स उग्गहो असुभभावनानुयोगो इन्द्रियेसु गुत्तद्वारता भोजने
R. 47 मत्तञ्जुता कल्याणमित्ता सप्पायकथा ति । दसविधं हि असुभनिमित्तं
उग्गहन्तस्सा पि^४ कामच्छन्दो पहीयति, भावेन्तस्सा पि, इन्द्रियेसु
10 पिहितद्वारस्सा पि^५, चतुन्नं पञ्चन्नं आलोपानं ओकासे सति उदकं
पिवित्वा यापनसीलताय भोजने मत्तञ्जुनो पि । तेनेतं^६ वुत्तं—

“चत्तारो पञ्च आलोपे, अभुत्वा उदकं^७ पिवे ।

अलं फासुविहाराय, पहितत्तस्स भिक्खुनो”

(थेरगा० ३६६) ति ॥

15 असुभकम्मिक-तिस्सत्थेरसदिसे असुभभावनारते कल्याणमित्ते
सेवन्तस्सा पि कामच्छन्दो पहीयति, ठाननिसज्जादीसु दसअसुभनिसिस्त-
सप्पायकथाय पि^८ पहीयति । तेन वुत्तं “छ धम्मा कामच्छन्दस्स
पहानाय संवत्तन्ती” ति ।

७. सत्तमे मेत्ता चेतोविमुत्ती (अं० नि० १.२.७) सब्बसत्तेसु हित-
20 फरणका मेत्ता । यस्मा पन तंसम्पयुत्तचित्तं नीवरणादीहि पच्चनीक-
धम्मेहि^९ विमुच्चति^{१०}, तस्मा सा चेतोविमुत्ती ति वुच्चति । विसेसतो

१. सब्बस्स—स्या० ।

२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

४. उग्गहन्तस्स—स्या० ।

५. गुत्तद्वारस्सा पि—स्या० ।

६. तेनेव—सी०, रो०; तेन—स्या० ।

७. उदहं—रो० ।

८. सप्पायकथाय—स्या० ।

९. पच्चनीकेहि—रो० ।

१०. सी० पोत्थके नत्थि ।

वा^१ सब्बव्यापादपरियुट्ठानेन^१ विमुत्तत्ता^२ सा^२ चेतोविमुत्ती ति वेदितब्बा । तत्थ मेत्ता ति एत्तावता पुब्बभागो^३ पि वट्ठति^४, चेतोविमुत्ती ति वुत्तत्ता^५ पन इध तिकचतुक्कज्झानवसेन अप्पना व अधिप्पेता । योनिसो मनसिकरोतो ति तं मेत्तं चेतोविमुत्ति^६ वुत्तलक्खणेन उपायमनसिकारेन मनसिकरोन्तस्स ।

B. 37

5

अपि च छ धम्मा व्यापादस्स पहानाय संवत्तन्ति—मेत्तानि-
मित्तस्स उग्गहो, मेत्ताभावनानुयोगो, कम्मस्सकतापच्चवेक्खणा^७,
पटिसङ्खानबहुलता, कल्याणमित्तता, सप्पायकथा ति । ओदिस्सक-
अनोदिस्सक-दिसाफरणानं हि अज्जतरवसेन मेत्तं उग्गण्हन्तस्सा पि
व्यापादो पहीयति, ओधिसो-अनोधिसो-दिसाफरणवसेन मेत्तं
भावेन्तस्सा पि । “त्वं एतस्स कुद्धो किं करिस्ससि, किमस्स सीला-
दीनि नासेतुं सक्खिस्ससि, ननु त्वं अत्तनो कम्मेन आगन्त्वा अत्तनो
कम्मेनेव गमिस्ससि ? परस्स कुज्झनं नाम वीतच्चित्तङ्गारतत्त-
अयसलाकगूथादीनि^८ गहेत्वा परं पहरितुकामतासदिसं होति । एसो पि
तव कुद्धो किं करिस्ससि, किं ते सीलादीनि नासेतुं^९ सक्खिस्ससि ? एस
अत्तनो कम्मेन आगन्त्वा अत्तनो कम्मेनेव गमिस्ससि, अप्पटिच्छित्त-
पहेणकं^{१०} विय पटिवातं खित्तरजोमुट्ठि विय च एतस्सेवेस कोधो मत्थके
पतिस्सती” ति एवं अत्तनो च परस्स च कम्मस्स कतं पच्चवेक्खतो
पि, उभयकम्मस्स कतं पच्चवेक्खित्वा पटिसङ्खाने ठितस्सा पि,
अस्सगुत्तत्थेरसदिसे मेत्ताभावनारते कल्याणमित्ते सेवन्तस्सा पि
व्यापादो पहीयति, ठाननिसजादीसु मेत्तानिस्सितसप्पायकथाय पि
पहीयति । तेन वुत्तं—“छ धम्मा व्यापादस्स पहानाय संवत्तन्ती”

R. 48

10

15

20

१-१. व्यापादपरियुट्ठानेन—सी०, रो० ।

२-२. विमुत्ततो चेसा—सी०, स्या०;

३. पुब्बभागा पि—सी०, स्या० ।

विमुत्ततो चेतसा—रो० ।

४. वट्ठति—रो० ।

५. वुत्ततो—रो० ।

६. चेतोविमुत्ती ति—स्या० ।

७. कम्मस्सकता—सी०, स्या०, रो० ।

८. वीतच्चित्तङ्गारं—सी०, रो०;

९. विनासेतुं—रो० ।

वीतच्छित्तङ्गारं—स्या० ।

१०. ममहोदकं—स्या० ।

ति । सेसमिध इतो पुरेसु^१ च वुत्तनयेनेव वेदितब्बं, विसेसमत्तमेव पन वक्खामा ति ।

८. अट्ठमे आरम्भधातु (अ० नि० १.२.८) तिआदीसु आरम्भ-
धातु नाम पठमारम्भवीरियं^२ । निक्कमधातु नाम कोसज्जतो
5 निक्खन्तत्ता^३ ततो बलवतरं । परक्कमधातु नाम परं परं ठानं
R. 49 अक्कमनतो ततो पि बलवतरं । अट्ठकथायं पन “आरम्भो चेतसो^४
कामानं पनूदनाय, निक्कमो चेतसो पलिघुग्घाटनाय^५, परक्कमो चेतसो
बन्धनच्छेदनाया” ति वत्वा “तीहि पेटेहि^६ अधिमत्तवीरियमेव
कथितं” ति वुत्तं ।

10 आरद्धवीरियस्सा ति परिपुण्णवीरियस्स चैव पग्गहितवीरियस्स
च । तत्थ चतुदोसापगतं वीरियं आरद्धं ति वेदितब्बं । न च
B. 38 अतिलीनं^७ होति, न च अतिपग्गहितं, न च^८ अज्झत्तं संखित्तं, न च^९
बहिद्धा विक्खित्तं । तदेतं दुविधं होति—कायिकं चेतसिकं च । तत्थ
“इध भिक्खु दिवसं चङ्कुमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्ममेहि चित्तं
15 परिसोधेती” (वि० ३००) ति एवं रत्तिदिवस्स^{१०} पञ्च कोट्टासे कायेन
घटेन्तस्स वायमन्तस्स^{११} कायिकवीरियं वेदितब्बं । “न तावाहं इतो
लेणा निक्खमिस्सामि, याव मे न अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चती”
ति एवं ओकासपरिच्छेदेन वा, “न तावाहं इमं पल्लङ्गं भिन्दिस्सामी”
ति एवं निसज्जादिपरिच्छेदेन वा मानसं बन्धित्वा घटेन्तस्स^{१२} वाय-
20 मन्तस्स चेतसिकवीरियं वेदितब्बं । तदुभयं पि इध वट्टति । दुविधेना
पि हि इमिना वीरियेन आरद्धवीरियस्स अनुप्पन्नं चैव थिनमिद्धं

१. परेसु—रो० ।

३. निक्खन्तताय—सी० ।

५. पटिघाताय—स्या;
पलिघुग्घाटतनाय—रो० ।

८. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१०. रत्तिदिवस्स—रो० ।

१२. घटन्तस्स—सी०, रो० ।

२. पठमवीरियं—स्या० ।

४. चे सो—स्या० एवमेव ।

६. चेतहि—स्या० ।

७. अलीनं—रो० ।

८. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

११. घटतो वायमतो—सी०, रो० ।

नुप्पज्जति, उप्पन्त्रं च थिनमिद्धं पहीयति मिलक्खतिस्सत्थेरस्स विय,
गामन्तपब्भारवासि-महासीवत्थेरस्स विय, पीतिमल्लकत्थेरस्स विय,
कुटुम्बियपुत्त-तिस्सत्थेरस्स विय च । एतेसु हि पुरिमा तयो अञ्जे च
एवरूपा कायिकवीरियेन आरद्धवीरिया, कुटुम्बियपुत्ततिस्सत्थेरो
अञ्जे च एवरूपा चेतसिकवीरियेन आरद्धवीरिया, उच्चावालुकवासी- 5 R. 50
महानागतथेरो पन द्वीहि पि वीरियेहि आरद्धवीरियो व । थेरो किर
एकं सत्ताहं चङ्कमति, एकं तिट्ठति, एकं निसीदति, एकं निप्पज्जति ।
महात्थेरस्स एकइरियापथो पि असप्पायो नाम नत्थि, चतुत्थे सत्ताहे
विपस्सनं वड्ढेत्वा अरहत्ते पतिट्ठासि ।

अपि च छ धम्मा थिनमिद्धस्स पहानाय संवत्तन्ति—अतिभोजने 10
निमित्तग्गाहो, इरियापथ सम्परिवत्तनता, आलोकसञ्जामनसिकारो
अब्भोकासवासो, कल्याणमित्तता, सप्पायकथा ति । आहरहत्थकभुत्तव-
मितकतत्रवट्टकअलंसाटककाकमासकब्राह्मणादयो^१ विय भोजनं^२
भुञ्जित्वा रत्तिट्ठानदिवाट्ठाने निसिन्नस्स^३ हि समणधम्मं करोतो
थिनमिद्धं महाहत्थी विय ओत्थरन्तं आगच्छति, चतुपञ्चआलोप- 15
ओकासं पन ठपेत्वा पानीयं पिबित्वा यापनसीलस्स भिक्खुनो तं न
होती ति, एवं अतिभोजने निमित्तं गण्हन्तस्सा पि थिनमिद्धं पहीयति ।
यस्मिं इरियापथे थिनमिद्धं ओक्कमति, ततो अञ्जं परिवत्तेन्तस्सा पि,
रत्ति चन्दा लोकदीपालोक-उक्कालोके^४ दिवा सूरियालोकं मनसि- B. 39
करोन्तस्सा पि, अब्भोकासे वसन्तस्सा पि, महाकस्सपत्थेरसदिसे 20
पहीनथिनमिद्धे कल्याणमित्ते सेवन्तस्सा पि थिनमिद्धं पहीयति,
ठाननिसज्जादीसु धुतङ्गनिस्सितसप्पायकथाय पि पहीयति । तेन
वुत्तं—“छ धम्मा थिनमिद्धस्स पहानाय संवत्तन्ती” ति ।

१. उच्चवालिकवासी—सी०, रो० । २-२. आहरहत्थकअलंसावकतत्थवट्टककाकमासक-

३. ०पि—सी०, रो० ।

४. ०उक्कालोक—स्या० ।

भुत्तवमितकभोजनं — सी०; ०तत्थवट्टक-

अलंसाटककाकमासकभोजनं—स्या०;

आहारहत्थकअलंसाटकतत्रवट्टककाकमासक-

भुत्तवमितकभोजनं—रो० ।

९. नवमे वूपसन्तचित्तस्सा (अ० नि० १.२.९) ति भानेन वा विपस्सनाय वा वूपसमितचित्तस्स ।

R. 51 अपि च छ धम्मा उद्धच्चकुक्कुच्चस्स पहानाय संवत्तन्ति—
 बहुस्सुतता, परिपुच्छकता, विनये^१ पकतञ्जुता, बुद्धसेविता, कल्याण-
 5 मित्तता, सप्पायकथा ति । बाहुसच्चेना पि^२ हि एकं वा द्वे वा
 तयो वा चत्तारो वा पञ्च वा निकाये पाळिवसेन च अत्थवसेन च
 उगगण्हन्तस्सा पि उद्धच्चकुक्कुच्चं पहीयति^३, कप्पियाकप्पियपरिपुच्छा-
 बहुलस्सा पि, विनयपञ्चत्तियं^४ चिण्णवसीभावताय पकतञ्जुनो पि,
 बुद्धे^५ महल्लकत्थेरे उपसक्कमन्तस्सा पि, उपालित्थेरसदिसे विनयधरे
 10 कल्यामित्ते सेवन्तस्सा पि उद्धच्चकुक्कुच्चं पहीयति, ठाननिसज्जादीसु
 कप्पियाकप्पियनिस्सितसप्पायकथाय पि पहीयति । तेन वुत्तं—“छ
 धम्मा उद्धच्चकुक्कुच्चस्स पहानाय संवत्तन्ती” ति ।

१०. दसमे योनिसो भिक्खवे मनसिकरोतो (अ० नि० १.२.१०)
 ति वुत्तयेनेव उपायतो मनसिकरोन्तस्स ।

15 अपि च छ धम्मा विचिकिच्छाय पहानाय संवत्तन्ति—
 बहुस्सुतता, परिपुच्छकता, विनये पकतञ्जुता, अधिमोक्खबहुलता,
 कल्याणमित्तता, सप्पायकथा ति । बहुसच्चेना पि^६ हि^७ एकं वा द्वे
 वा तयो वा चत्तारो वा पञ्च वा निकाये पाळिवसेन च^८ अत्थवसेन
 च उगगण्हन्तस्सा पि विचिकिच्छा पहीयति, तीणि रतनानि आरब्भ
 20 परिपुच्छाबहुलस्सा पि, विनये चिण्णवसीभावस्सा पि, तीसु रतनेसु^९

१. विनाय—म०, स्या० ।

३. ठाननिसज्जादीसु—स्या० ।

५. बुद्धे—रो०

७. स्या० पोत्थके नत्थि ।

८. रो० पोत्थके नत्थि ।

२. ० वा पि—रो० ।

४. विनयपकतिया—स्या० ।

६. बाहुसच्चेना पि—सी० ;

बहुसच्चेन पि—रो० ।

९. ठानेसु—स्या० ।

ओकप्पनियसद्धासद्धातअधिमोक्खबहुलस्सा पि, सद्धाधिमुत्ते वक्कलि-
त्थेरसदिसे कल्याणमित्ते सेवन्तस्सा पि विचिकिच्छा पहीयति,
ठाननिसज्जादीसु तिण्णं रतनानं गुणनिस्सितसप्पायकथाय पि
पहीयति, तेन वुत्तं—“छ धम्मा विचिकिच्छाय पहानाय संवत्तन्ती”
ति ।

5

इमस्मि नीवरणप्पहानवग्गे वट्टविट्ठं कथितं ति ।

नीवरणप्पहानवग्गवण्णना निट्ठिता ।

01

81

३. अकम्मनियवगवणना

१. ततियस्स पठमे अभावितं (अं० नि० १.३.१) ति अवड्डितं भावनावसेन अप्पवत्तितं । अकम्मनियं होती ति कम्मक्खमं कम्मयोगं न होति^१ ।

२. दुतिये वुत्तविपरियायेन^२ अत्थो वेदितब्बो । एत्थ च^३ पठमे चित्तं (अं० नि० १.३.२) ति वट्टवसेन उप्पन्नचित्तं । दुतिये^४ विवट्ट-
वसेन उप्पन्नचित्तं^५ । तत्थ च^६ वट्टं वट्टपादं, विवट्टं विवट्टपादं ति अयं पभेदो वेदितब्बो । वट्टं नाम तेभूक्कवट्टं^७, वट्टपादं नाम वट्टपटिलाभाय कम्मं । विवट्टं नाम नव लोकुत्तरधम्मा, विवट्टपादं नाम विवट्ट-
पटिलाभाय कम्मं । इति इमेसु सुत्तेसु वट्टविवट्टमेव कथितं ति^८ ।

३. ततिये^९ वट्टवसेनेव उप्पन्नचित्तं वेदितब्बं । महतो अनत्थाय संवत्तती (अं० नि० १.३.३) ति देवमनुस्ससम्पत्तियो मारब्रह्म-
इस्सरियानि च ददमानं पि पुनप्पुनं^{१०} जातिजराव्याधिमरणसोक-
परिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासेसु^{११} खन्धधातुआयतनपटिच्चसमुप्पादवट्टानि
च ददमानं केवलं दुक्खक्खन्धमेव देती ति महतो अनत्थाय संवत्तति
नामा ति ।

४. चतुत्थे चित्तं (अं० नि० १.३.४) विवट्टवसेनेव उप्पन्नचित्तं ।

५-६. पञ्चमच्छट्ठेसु अभावितं अपातुभूतं (अं० नि० १.३.५६) ति अयं विसेसो । तत्रायं अधिप्पायो^{१२}—वट्टवसेन उप्पन्नचित्तं^{१३} नाम^{१४}

१. होती ति—रो० ।

३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

५. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

८. ०पि—सी०, रो० ।

१०. ०दुक्खदोमनस्सुपायासे—म० ।

१२-१३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. वुत्तविपरियेन—सी० ।

४-५. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. तेभूमिकं—स्या० ।

७. कथितं—सी०, स्या०, रो० ।

९. पुनप्पुन—रो० ।

११. तत्राधिप्पायो—सी०, रो० ।

उप्पन्नं पि अभावितं अपातुभूतमेव होति । कस्मा ? लोकुत्तरपादक-
ज्झानविपस्सनामग्गफलनिब्बानेसु पक्खन्दितुं असमत्थत्ता । विवट्ट-
वसेन उप्पन्नं पन भावितं पातुभूतं नाम होति । कस्मा^१ ? तेसु
धम्मेषु पक्खन्दितुं समत्थत्ता । कुरुन्दकवासी-फुस्समित्तत्थेरो^२ पनाह-
'मग्गचित्तमेव, आवुसो, भावितं पातुभूतं नाम होती' ति ।

5

७-८. सत्तमट्टेसु अबहुलीकतं (अं० नि० १.३.७.८) ति पुनप्पुनं^३
अकतं । इमानि पि द्वे वट्टविवट्टवसेन उप्पन्नचित्तानेव वेदितव्वानी ति ।

९. नवमे "जाति पि दुक्खा" ति आदिना नयेन वुत्तं^४ दुक्खं^५
अधिवहति^६ आहरती ति दुक्खाधिवहं^७ (अं० नि० १.३.९) ।
दुक्खाधिवाहं ति पि पाठो । तस्सत्थो—लोकुत्तरपादकज्झानादि^८
अरियधम्माभिमुखं दुक्खेन अधिवाहीयति पेसीयती ति दुक्खाधिवाहं^९ ।
इदम्पि वट्टवसेन उप्पन्नचित्तमेव । तं हि वुत्तप्पकारा देवमनुस्सादि-
सम्पत्तियो^{१०} ददमानं पि जातिआदीनं अधिवहनतो^{११} दुक्खाधिवहं^{१२},
अरियधम्माधिगमाय दुप्पेसनतो दुक्खाधिवाहं च नाम होती ति ।

10 B. 41

१०. दसमे विवट्टवसेन उप्पन्नचित्तमेव चित्तं । तं हि मानुसक-
सुखतो^{१३} दिब्बसुखं, दिब्बसुखतो भानसुखं, भानसुखतो विपस्सनासुखं,
विपस्सनासुखतो मग्गसुखं, मग्गसुखतो, फलसुखं, फलसुखतो निब्बान-
सुखं अधिवहति^{१४} आहरती ति सुखाधिवहं^{१५} (अं० नि० १.३.१०)
नाम होति, सुखाधिवाहं वा । तं हि^{१६} लोकुत्तरपादकज्झानादिअरिय-
धम्माभिमुखं सुपेसयं^{१७} विस्सट्टइन्दवजिरसदिसं होती ति सुखधिवाहं
ति पि वुच्चति । इमस्मि पि वग्गे वट्टविवट्टमेव कथितं ति ।

15

20 R. 54

अकम्मनियवग्गवण्णना निट्ठिता ।

१. सी० पोत्थके नत्थि ।	२. पुस्समित्तत्थेरो—स्या० ।
३. पुनप्पुन—सी० ।	४-४. वट्टदुक्खं—स्या० ।
५-५. आवहति आहरती ति दुक्खावहं—
सी०, रो० ।	६. ०ज्झानादिसु—सी०, रो० ।
७. देवमनुस्ससम्पत्तियो—सी० ।	७. दुक्खाधिवाहितं—स्या० ।
१०. मनुस्ससुखतो—स्या० ।	८-९. आवहनतो दुक्ख वहं—सी०, रो०;
अधिवाहनतो दुक्खाधिवाहं—स्या० ।
११. आवहति—सी०, रो० ।	१२. सुखावहं—सी०, रो० ।
१३. तं च—सी० ।	१४. सुपेसयं—रो० ।

४. अदन्तवर्गवर्णना

१. चतुर्थस्स पठमे अदन्तं (अ० नि० १.४.१) ति सविसेवनं
अदन्तहृत्थिअस्सादिसदिसं । चित्तं ति वट्टवसेन उप्पन्नचित्तमेव ।

२. दुतिये दन्तं (अ० नि० १.४.२) ति निब्बिसेवनं, दन्तहृत्थि-
अस्सादिसदिसं । इमस्मिं पि^१ सुत्तद्वये वट्टविट्टवसेन उप्पन्नचित्तमेव
५ कथितं । यथा^२ चेत्थ^३, एवं इतो^३ परेसुपी ति ।

३. ततिय अगुत्तं (अ० नि० १.४.३) ति अगोपितं सतिसंवर-
रहितं अगुत्तहृत्थिअस्सादिसदिसं ।

४. चतुत्थे गुत्तं (अ० नि० १.४.४) ति गोपितं अविस्सट्ठसति-
संवरं गुत्तहृत्थिअस्सादिसदिसं ।

१० ५-६. पञ्चमच्छट्ठानि अरक्खितं रक्खितं (अ० नि० १.४.५.६)
ति पदवसेन वुज्झनकानं अज्झासयेन वुत्तानि । अत्थो पनेत्थ
पुरिमसदिसो येव ।

B. 42 ७-८. सत्तमट्ठमेसु पि एसेव नयो । उपमा पनेत्थ असंवुत्तघर-
द्वारादिवसेन वेदितब्बा ।

१० १५ ९-१०. नवमदसमानि चतूहि पि पदेहि योजेत्वा वुत्तानि ।
इमस्मिं पि वग्गे वट्टविट्टमेव कथितं ति ।

अदन्तवर्गवर्णना निट्ठिता ।

१. इमस्मिं—स्या० संबत्थ ।

२-२. यथाएत्थ—रो० ।

३-३. इतरेसु पी ति—सी०, रो० ।

४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

५. पणिहितअच्छवगवण्णना

१. पञ्चमस्स पठमे सेय्यथापी (अं० नि० १.५.१) ति ओपम्मत्थे निपातो । तत्र भगवा कत्थचि अत्थेन उपमं परिवारेत्वा दस्सेति वत्थसुत्ते (म०नि० १.४९) विय, पारिच्छत्तकोपम (अं०नि० ३.२४२) अग्गिक्खन्धोपमादिसुत्तेसु^१ (अं० नि० ३.२५१) विय च, कत्थचि उपमाय अत्थं परिवारेत्वा दस्सेति लोणम्बिलसुत्ते (अं० नि० १.२३०) 5 विय, सुवण्णकारसुत्तसूरियोपमादिसुत्तेसु (अं० नि० ३.२३०) विय, च । इमस्मिं पन सालिसूकोपमे उपमाय अत्थं परिवारेत्वा दस्सेन्तो सेय्यथापि, भिक्खवे, तिआदिमाह । तत्थ सालिसूकं ति सालिफलस्स सूकं । यवसूके पि एसेव नयो । वा-सद्दो विकप्पत्थो । मिच्छापणिहितं ति मिच्छाठपितं । यथा विज्झितुं सक्कोति, न एवं उद्धगं कत्वा 10 ठपितं ति अत्थो । भेच्छती^२ ति भिन्दिस्सति, छविं छिन्दिस्सती ति अत्थो । मिच्छापणिहितेन चित्तेना ति मिच्छाठपितेन चित्तेन वट्ठवसेन उप्पन्नचित्तं सन्धायेतं वुत्तं । अविज्जं ति अट्ठसु ठानेसु अज्झाणभूतं घनबहुलं^३ महाअविज्जं । विज्जं उप्पादेस्सती ति एत्थ विज्जं^४ ति अरहत्तमग्गजाणं । निब्बानं ति तण्हावानतो निक्खन्तभावेन एवं 15 वुत्तं अमतं । सच्छिकरिस्सती ति पच्चक्खं करिस्सति ।

२. दुतिये सम्मापणिहितं (अं नि० १.५.२) ति यथा भिन्दितुं सक्कोति, एवं उद्धगं कत्वा सुट्ठु ठपितं । अक्कन्तं ति एत्थ पादेनेव अक्कन्तं नाम होति, हत्थेन उप्पीळितं । शळ्हिहसद्दवसेन पन अक्कन्तन्तेव वुत्तं । अयं हेत्थ अरियवोहारो । कस्मा पन अज्जे 20 R. 56 सेपणिकण्टकमदनकण्टकादयो^५ महन्ते अग्गहेत्वा सुखुमं दुब्बलं सालिसूकयवसूकमेव गहितं ति ? अप्पमत्तकस्सा पि कुसलकम्मस्स

१. अग्गिक्खन्धोपमसुत्तेसु—स्या० ।

२. भिज्जिस्सती ति—स्या० ।

३. ०घनबहुलं—स्या० ।

४. विज्जा ति—स्या० ।

५. सेपणिकण्टकादयो—स्या० ।

- विवट्टाय^१ समत्थभावदस्सनत्थं । यथा हि सुखुमं दुब्बलं सालिसूकं वा यवसूकं वा होतु, महन्तमहन्ता^२ सेपणिकण्टकमदनकण्टकादयो^३ वा, एतेसु यं किञ्चि मिच्छा ठपितं हत्थं वा पादं वा भिन्दितु^४ लोहितं वा उप्पादेतुं न सक्कोति, सम्मा ठपितं पन सक्कोति, एवमेव^५ अप्पमत्तकं 5 तिण्णमुट्ठिमत्तदानकुसलं^६ वा होतु, महन्तं वेलामदानादिकुसलं वा, सचे वट्टसम्पत्तिं पत्थेत्वा वट्टसन्निसितवसेन मिच्छा ठपितं होति, वट्टमेव आहरितुं सक्कोति, नो विवट्टं । इदं मे दानं आसवक्खयावहं होतु' ति एवं पन विवट्टं पत्थेन्तेन विवट्टवसेन सम्मा ठपितं अरहत्तं पि पच्चेकबोधिआणं पि सब्बञ्जुतञ्जाणं पि^७ दातुं सक्कोति येव ।
- 10 वुत्तं हेतं—

“पटिसम्भिदा विमोक्खा च, या^८ च^९ सावकपारमी ।
पच्चेकबोधि बुद्धभूमि, सब्बमेतेन लब्भती”
(खु० पा० ११) ति ॥

- इमस्मिं सुत्तद्वये च^{१०} वट्टविवट्टं कथितं ।
- 15 ३. ततिये पदुट्टचित्तं (अं० नि० १.५.३) ति दोसेन पदुट्टचित्तं । चेतसा चेतोपरिच्छा ति अत्तनो चित्तेन तस्स चित्तं परिच्छिन्दित्वा । यथाभतं निक्खित्तो ति^{११} यथा आहरित्वा ठपितो । एवं निरये ति एवं निरये ठितोयेवा ति वत्तब्बो^{१२} । अपायं ति आदि सब्बं निरय-वेवचनमेव । निरयो हि अयसङ्घाता सुखा अपेतो ति अपायो, दुक्खस्स 20 गति पटिसरणं ति दुग्गति, दुक्कटकारिनो^{१३} एत्थ विवसा निपतन्ती ति विनिपातो, निरस्सादत्थेन निरयो ।

२. वधाय—स्या० ।

३. सेपणिमदनकण्टकादयो—सी०, रो० ।

५. एवं एवं—रो० ।

७. इदं—रो० ।

९-९. याव—रो० ।

११. निक्खित्तो ति—स्या० ।

१३. दुक्कटकारिनो—सी०, रो० ।

२. महन्ता—स्या० ।

४. छिन्दितुं—स्या० ।

६. पण्णमुट्ठि—सी०, स्या०, रो० ।

८. स्या. पोत्थके नत्थि ।

१०. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१२. दट्टब्बो—रो० ।

४. चतुत्थे पसन्नं (अ० नि० १.५.४) ति सद्वापसादेन पसन्नं ।
सुगतिं ति सुखस्स गतिं । सगलोकं ति रूपादिसम्पत्तीहि सुट्ठु अगं
लोकं ।

५. पञ्चमे उदकरहदो (अ० नि० १.५.५) ति उदकदहो ।
आविलो ति अविप्पसन्नो । लुट्ठितो ति^१ अपरिसण्ठितो^२ ।

5

कललीभूतो ति कद्दीभूतो । सिप्पिसम्बुक्कं ति आदीसु सिप्पियो
च सम्बुक्का च सिप्पिसम्बुक्कं । सक्खरा च कठलानि च सक्खरकठलं^३ ।
मच्छानं गुम्बं घटा ति मच्छगुम्बं । चरन्तं पि तिट्ठन्तं पीति एत्थ
सक्खरकठलं तिट्ठति येव, इतरानि चरन्ति पि तिट्ठन्ति पि । यथा
पन अन्तरन्तरा ठितासु पि निसिन्नासु पि निपज्जमानासु पि 'एता 10
गावियो^४ चरन्ती' ति चरन्तियो उपादाय इतरा पि 'चरन्ती' ति
वुच्चन्ति, एवं तिट्ठन्तमेव सक्खरकठलं उपादाय इतरं पि द्वयं 'तिट्ठन्तं'
ति वुत्तं, इतरं^५ द्वयं^६ चरन्तं उपादाय सक्खरकठलं पि 'चरन्तं' ति
वुत्तं ।

B. 44

आविलेना पञ्चहि नीवरणेहि परियोनद्धेन । अत्तत्थं वा ति आदीसु 15
अत्तनो दिट्ठधम्मिको लोकियलोकुत्तरमिस्सको अत्थो, अत्तत्थो नाम ।
अत्तनोव^६ सम्पराये लोकियलोकुत्तरमिस्सको अत्थो, परत्थो नाम
होति^७ । सो हि^८ परत्थ-अत्थो ति^९ परत्थो, तदुभयं उभयत्थो नाम ।
अपि च अत्तनो दिट्ठधम्मिकसम्परायिको पि^{१०} लोकियलोकुत्तरो अत्थो
अत्तत्थो नाम, परस्स तादिसोव अत्थो परत्थो नाम, तदुभयं पि^{११} 20
उभयत्थो नाम । उत्तरि वा मनुस्सधम्मा ति दसकुसलकम्मपथसङ्घाता

R. 58

१. लुट्ठितो ति—स्या०, रो० ।	२. अपरिसुद्धो—स्या० ।
३. सक्खरानि च कथलानि च
सक्खरकथलं—स्या० ।	४. गावो—सी०, रो० ।
५. अत्तनो वा—सी०, रो०;
अत्तनो—स्या० ।	५-५. इतरद्वये—सी०, रो० ।
६. पात्थयुत्तो—स्या० ।	७. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
११. तदुभयं हि—सी०;	८. पि—स्या० ।
	१०. दिट्ठधम्मिकसम्परायिको—स्या० ।

मनुस्सधम्मा उत्तरिं । अयं हि दसविधो धम्मो विना पि अञ्जं
समादापकं^१ सत्थन्तरकप्पावसाने जातसंवेगेहि मनुस्सेहि सयमेव
समादिन्नत्ता मनुस्सधम्मो ति वुच्चति । ततो उत्तरिं पन भानविपस्सना-
मग्गफलानि वेदितव्वानि । अलमरियजाणदस्सनविसेसं ति
5 अरियानं युत्तं, अरियभावं वा कातुं समत्थं जाणदस्सनसङ्घातं
विसेसं । जाणमेव हि जाननद्वेत जाणं, दस्सनद्वेन दस्सनं ति वेदितव्वं,
दिब्बचक्खुजाणविपस्सनाजाणमग्गजाणफलजाणपच्चवेक्खणजाणानमेतं
अधिवचनं ।

६. छट्ठे अच्छो (अं० नि० १.५.६) ति अबहलो^२, पसन्नोति पि
10 वट्टति । विप्पसन्नो ति सुट्ठु पसन्नो । अनाविलो ति न आविलो,
परिसुट्ठो ति अत्थो, फेणपुब्बुल्लसङ्खसेवालपणकविरहितो ति^३ वुत्तं
होति । अनाविलेना ति पञ्चनीवरणविमुत्तेन^४ । सेसं चतुत्थे
वुत्तनयमेव । इमस्मिं पि^५ सुत्तद्वये वट्टविट्टमेव कथितं ।

७. सत्तमे रुक्खजातानं (अं० नि० १.५.७) ति पच्चत्ते
15 सामिवचनं । रुक्खजातानी ति अत्थो । रुक्खानमेतं^६ अधिवचनं ।
R. 59 यदिदं ति निपातमतं । मुदुताया ति मुदुभावेन । कोचि हि रुक्खो
वण्णेन अगो होति, कोचि गन्धेन, कोचि रसेन, कोचि थद्धताय^७ ।
फन्दनो^८ पन मुदुताय चैव कम्मञ्जताय च अगो सेट्ठो ति दस्सेति ।
चित्तं, भिक्खवे, भावितं बहुलीकतं ति एत्थ समथविपस्सनावसेन
B. 45 20 भावितं चैव पुनप्पुनं कतं च चित्तं अधिप्पेतं । कुरुन्दकवासी-
फुस्समित्तत्थेरो^९ पनाह—‘एकन्तं मुदु चैव कम्मनियं च चित्तं^{१०} नाम
अभिञ्जापादकचतुत्थज्झानचित्तमेव आवुसो’ ति ।

१. समादापके—स्या० ।

२. अमलो—स्या० ।

३. फेणपुब्बुल्लसङ्खसेवालपणकरहितो

४. ० विप्पयुत्तन—सी०, स्या० ।

ति—सी०, रो०; फेणपुब्बुल्ल—रहितो

५-५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

ति—स्या० ।

६. रुक्खानमेवेतं—सी० ।

७. फण्डताय—रो० ।

८. चन्दनो—स्या० ।

९. फुस्समित्तत्थेरो—स्या० ।

१०. सी०, स्या०, रो०, पोत्थकेसु नत्थि ।

८. अट्टमे एवं लहुपरिवत्तं (अ० नि० १.५.८) ति एवं लहुं
उप्पजित्वा लहुं निरुज्झनकं । यावञ्चा ति अधिमत्तपमाणत्थे
निपातो । अतिविय न सुकरा ति^१ अत्थो । इदं ति निपातमत्तं ।
चित्तं ति एकच्चे ताव आचरिया 'भवङ्गचित्तं' ति वदन्ति, तं पन
पटिक्खित्वा इध चित्तं ति यं किञ्चि अन्तमसो चक्खुविञ्जाणं पि 5
अधिप्पेतमेवा ति वुत्तं । इमस्मिं पनत्थे^२ मिलिन्दराजा धम्मकथिकं
नागसेनत्थेरं पुच्छि — "भन्ते नागसेन, एकस्मिं अच्छराक्खणे
पवत्तितचित्तसङ्ख्यारा सच्चे रूपिनो अस्सु, कीव महारासि भवेय्या"
ति ? "वाहसतानं^३ खो महाराज, वीहीनं अट्टचूळं च वाहा
वीहिसत्तम्भणानि^४ द्वे च तुम्बा एकच्छरक्खणे पवत्तितस्स चित्तस्स 10
सङ्खं पि न उपेन्ति, कलं पि न उपेन्ति, कलभागं पि^५ न उपेन्ती"
(मि० प०, १०५) ति । अथ कस्मा सम्मासम्बुद्धेन "उपमा पि न
सुकरा" ति वुत्तं ? यथेव हि^६ उपमं पटिक्खित्वा पि कप्पदीघ-
भावस्स योजनिकपब्बतेन योजनिकसासपपुण्णनगरेन^७, निरयदुक्खस्स
सत्तिसताहतोपमेन, सग्गसुखस्स चक्कवत्तिसम्पत्तिया उपमा कता, 15
एवमिधा पि कातब्बा ति ? तत्थ "सक्का पन भन्ते उपमा कातुं"
ति एवं पुच्छावसेन उपमा कता, इमस्मिं सुत्ते पुच्छाय अभावेन न
कता । इदं हि सुत्तं धम्मदेसनापरियोसाने वुत्तं । इति इमस्मिं सुत्ते
चित्तरासि नाम कथितो ति^८ ।

R. 60

९. नवमे पभस्सरं (अ० नि० १.५.९) ति पण्डरं परिसुद्धं । 20
चित्तं ति भवङ्गचित्तं । किं पन चित्तस्स वण्णो नाम अत्थी ति ?
नत्थि । नीलादीनं हि अञ्जतरं वण्णं वा होतु अवण्णं वा, यं किञ्चि
परिसुद्धताय पभस्सरं ति वुच्चति, इदं पि निरुपक्खिलेसताय परिसुद्धं

१. सुकरो ति—स्या० ।

२. पन ठाने—स्या० ।

३. वाहसतं—स्या० ।

४. वीहिसत्तम्भणानि — सी०; वीहीनं
सत्तम्भणानि—स्या० ।

५. कलभागं पि—सी०; कलभागं पि
—स्या० ।

६. वीहि—स्या० ।

७. ०च—स्या० ।

८. कथितो होति—रो० ।

- ति पभस्सरं । तं च खो ति तं भवङ्गचित्तं । आगन्तुकेही ति असहजातेहि, पच्छा जवनक्खणे उप्पज्जनकेहि । उपक्किलेसेही ति रागादीहि उपक्किलिट्ठा^१ उपक्किलिट्ठं नामा ति वुच्चति । कथं ? यथा हि सीलवन्ता^२ आचारसम्पन्ना मातापितरो वा आचरियु-
 5 पज्झाया वा दुस्सीलानं दुराचारानं अवत्तसम्पन्नानं पुत्तानं चेव अन्तेवासिकसद्धिविहारिकानं च वसेन अत्तनो पुत्ते वा अन्तेवासिकसद्धिविहारिके वा न तज्जेन्ति न सिक्खापेन्ति न ओवदन्ति नानुसासन्ती ति अवण्णं अकित्ति लभन्ति, एवं सम्पदमिदं वेदितव्वं । आचारसम्पन्ना मातापितरो विय च^३ आचरियुपज्झाया
 10 विय च भवङ्गचित्तं दट्ठव्वं, पुत्तादीनं वसेन तेसं अकित्तिलाभो विय जवनक्खणे रज्जनदुस्सनमुय्हनसभावानं^४ लोभसहगतादीनं^५ चित्तानं वसेन उप्पन्नेहि आगन्तुकेहि उपक्किलेसेहि पकतिपरिसुद्धमि भवङ्गचित्तं
 R. 61 उपक्किलिट्ठं नाम होती ति ।

१०. दसमे पि भवङ्गचित्तमेव चित्तं । विप्पमुत्तं
 15 (अ० नि० १.५.१०) ति जवनक्खणे अरज्जमानं अदुस्समानं अमुय्हमानं तिहेतुकब्बाणसम्पयुत्तादिकुसलवसेन उप्पज्जमानं आगन्तुकेहि उपक्किलेसेहि विप्पमुत्तं नाम होति । इधा पि यथा सीलवन्तानं आचारसम्पन्नानं पुत्तादीनं वसेन मातादयो सोभना एतेयेव अत्तनो पुत्तकादयो सिक्खापेन्ति ओवदन्ति अनुसासन्ती ति^६ वण्णकित्ति-
 20 लाभिनो होन्ति, एवं जवनक्खणे उप्पन्नकुसलचित्तवसेन^७ इदं भवङ्गचित्तं आगन्तुकेहि उपक्किलेसेहि विप्पमुत्तं ति वुच्चती ति ।

पणिहितअच्छवग्गवण्णना निट्ठिता ।

१. उपक्किलिट्ठं ति—सी० ; उपक्किलिट्ठं ति—रो० ।
 २. सीलवन्तो वा—सी०, स्या०, रो० ।
 ३. हि—सी०, रो० ।
 ४. अज्जनदुस्सन—रो० ।
 ५. लोभदोसमोहसहगतानं—स्या० ।
 ६. अनुसासन्ति—स्या० ; अनुसासेन्ति—सी० ; उप्पन्नानं वसेन कुसलचित्तवसानं वसेन—रो० ।
 ७. उप्पन्नानं कुसलचित्तवसानं वसेन—सी० ; उप्पन्नानं वसेन कुसलचित्तानं—रो० ।

६. अच्छरासङ्घातवगवण्णना

१. छट्ठस्स पठमे तं अस्सुतवा पुथुज्जनो (अं० नि० १.६.१)
ति तं भवङ्गचित्तं सुतविरहितो पुथुज्जनो । तत्थ आगमाधिगमाभावा
वेय्यो अस्सुतवा इति । यो हि इदं सुत्तं आदितो पट्ठाय अत्थवसेन
उपपरिक्खन्तो^१ 'इदं भवङ्गचित्तं नाम पकतिपरिसुद्धं पि जवनक्खणे
उप्पन्नेहि लोभादीहि उपक्किलेसेहि उपक्किलिट्ठं' ति नेव आगमवसेन 5
न अधिगमवसेन जानाति, यस्स च खन्धधातुआयतनपच्चयाकारसति-
पट्टानादीसु उग्गहपरिपुच्छाविनिच्छयविरहितत्ता^२ यथाभूतजाण-
पटिवेधसाधको नेव आगमो, पटिपत्तिया अधिगन्तव्वस्स अनधिगतत्ता
न अधिगमो अत्थि, सो आगमाधिगमाभावा वेय्यो अस्सुतवा इति ।
स्वायं—

पुथूनं जननादीहि, कारणेहि पुथुज्जनो ।

10

R. 62

पुथुज्जनन्तो गधत्ता, पुथुवायं जनो इति ॥

सो हि पुथूनं नानप्पकारानं किलेसादीनं^३ जननादीहि कारणेहि
पुथुज्जनो । यथाह—

B. 47

"पुथु^४ किलेसे जनेन्ती ति पुथुज्जना, पुथु अविहतसक्कायदिट्ठिका ति^५ 15
पुथुज्जना, पुथु सत्थारानं मुखुल्लोकिका ति^६ पुथुज्जना, पुथु सम्बगतीहि
अवुट्ठिता ति पुथुज्जना, पुथु नानाभिसङ्खारे^७ अभिसङ्खरोन्ती ति
पुथुज्जना, पुथु नानाओघेहि वुहन्ती ति पुथुज्जना^८, पुथु^९
नानासन्तापेहि^९ सन्तप्पन्ती ति पुथुज्जना^{१०}, पुथु नानापरिळाहेहि^{११}

१. उपपरिक्खन्तो—स्या० ।

२. उग्गहगुच्छाय विरहितत्ता—स्या० ।

३. किलेसानं—सी०, स्या० ।

२. पुथू—स्या० ।

४. अविरहित० — स्या०; अविहत-
सक्काय दिट्ठि ति—रो० ।

४. मुखुल्लोकिकाति—सी०, रो०; मुखोलो-
किका ति—स्या० ।

५. नानासंङ्खारेहि—स्या०; नानाहि
सङ्खारेहि—रो० ।

६-६. सी० पोत्थके नत्थि ।

७. सन्तापेहि—सी०, स्या० ।

८. सी० पोत्थके नत्थि ।

९. परिळाहेहि—स्या० ।

परिड्यहन्ती ति पुथुज्जना, पुथु पञ्चसु कामगुणेषु रत्ता^१ गिद्धा गधिता मुच्छिता अज्झोपत्ता^२ लगा लगिता पलिवुद्धा ति पुथुज्जना, पुथु पञ्चहि नीवरणेहि आवुता^३ निवुता ओवुता पिहिता पटिच्छन्ना पटिकुज्जिता ति पुथुज्जना” (महा० नि० १२३) ति^४ ।

- 5 पुथूनं वा गणनपथमतीतानं^५ अरियधम्मपरम्मुखानं नीचधम्म-समाचारानं जनानं अन्तोगधत्ता पि पुथुज्जनो^६ । पुथु वा अयं विसुं येव सङ्गं गतो, विसंसट्ठो सीलसुतादिगुणयुत्तेहि अरियेहि जनो ति^७ पुथुज्जनो । एवमेतेहि ‘अस्सुतवा पुथुज्जनो’ ति द्वीहि^८ पदेहि ये ते—

दुवे पुथुज्जना वुत्ता, बुद्धेनादिच्चबन्धुना ।

- 10 अन्धोपुथुज्जनो एको, कल्याणोको पुथुज्जनो ति ॥

द्वे पुथुज्जना वुत्ता, तेसु अन्धपुथुज्जनो वुत्तो होती ति वेदितब्बो ।

- R. 63 यथाभूतं नप्पजानाती ति इदं च^९ भवङ्गचित्तं एवं आगन्तुकेहि उपक्किलेसेहि उपक्किलिट्ठं नाम होति । एवं विप्पमुत्तं नामा ति यथासभावतो न जानाति । तस्मा ति यस्मा न जानाति, तस्मा ।

- 15 चित्तभावना नत्थी ति चित्तद्विति चित्तपरिगगहो नत्थि, नत्थिभावेनेव नत्थी ति वदामी ति दस्सेति ।

- B. 48 २. दुतिये सुतवा (अं० नि० १.६.२) ति सुभसम्पन्नो^{१०} । वित्थारतो पनेत्थ अस्सुतवा ति पदस्स पटिपक्खवसेन अत्थो वेदितब्बो । अरियसावको ति अत्थि अरियो न सावको सेय्यथापि बुद्धा^{११} चेव पच्चेकबुद्धा च^{११}, अत्थि सावको न अरियो सेय्यथापि गिही अनागतफलो, अत्थि नेव अरियो न सावको च सेय्यथापि पुथुतित्थिया । अत्थि अरियो चेव सावको च सेय्यथापि समणा

१. रता—स्या० ।

३. आवुटा—सी०, स्या० ।

५. गणनपथातीतानं—स्या० ।

७. जनोति पि—सी०, रो० ।

९. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

११-११. बुद्धो चेव पच्चेकबुद्धो च—स्या० ।

२. अज्झापत्ता—सी०, स्या०, रो० ।

४. . सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. पुथुज्जना—सी०, स्या०, रो० ।

८. द्वीहि पि—सी०, रो० ।

१०. सुतसम्पन्नो—रो० ।

सक्यपुत्तिया आगतफलाविज्जातसासना । इध पन गिही वा होतु
पब्बजितो वा, यो कोचि सुतवा ति एत्थ वुत्तस्स अत्थस्स वसेन
सुतसम्पन्नो, अयं अरियसावको ति वेदितब्बो । यथाभूतं पजानाती
ति 'एवमिदं भवज्जचित्तं आगन्तुकेहि उपक्किलेसेहि विप्पमुत्तं होति,
एवं उपक्किलिट्ठं' ति यथासभावतो जानाति^१ । चित्तभावना अत्थी ५
ति चित्तद्विति चित्तपरिग्गहो अत्थि । अत्थिभावेनेव अत्थी ति वदामी
ति^२ दस्सेति । इमस्मिं सुत्ते बलवविपस्सना कथिता केचि तरुण-
विपस्सना ति वदन्ति ।

३. ततियं अट्ठप्पत्तियं कथितं । कतरायं^३ पन^४ अट्ठप्पत्तियं ?
अग्गिक्खन्धोपमसुत्तन्तअट्ठप्पत्तियं । भगवा किर एकस्मिं समये 10
सावत्थि^५ उपनिस्साय जेतवनमहाविहारे पटिवसति । बुद्धानं च यत्थ
कत्थचि पटिवसन्तानं पञ्चविधं किच्चं अविजहितमेव होति । पञ्च हि^६
बुद्धकिच्चानि^७—पुरेभत्तकिच्चं पच्छाभत्तकिच्चं पुरिमयामकिच्चं मज्झिम-
यामकिच्चं पच्छिमयामकिच्चं ति ।

R. 64

तत्रिदं पुरेभत्तकिच्चं—भगवा हि पातोव बुढाय^८ उपट्ठाकानुग- 15
हत्थं सरीरफासुकत्थं च मुखधोवनादि सरीरपरिकम्मं कत्वा याव
भिक्षाचारवेला, ताव विवित्तासने वीतिनामेत्वा भिक्षाचारवेलाय^९
निवासेत्वा कायबन्धनं बन्धित्वा चीवरं पारुपित्वा पत्तमादाय कदाचि
एको व^{१०}, कदाचि भिक्खुसङ्घपरिवुतो गामं वा निगमं वा पिण्डाय
पविसति कदाचि पकतिया, कदाचि अनेकेहि पाटिहारियेहि 20
वत्तमानेहि^{११} । सेय्यथिदं पिण्डाय पविसतो लोकनाथस्स पुरतो पुरतो

१. पजानाति—स्या० ।

२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

३. कतर—सी०, स्या०, रो० ।

४. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. सावत्थियं—स्या० ।

६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

७. णाम—स्या० ।

८. उढाय—सी०, रो० ।

९. भिक्षाचारवेलायं—सी०, रो० । १०. एको व—सी०; एको—रो० ।

११. पवत्तमानेहि—स्या० ।

B. 49

- गत्वा मुदुगतवाता^१ पथवि सोधेन्ति, बलाहका उदककुसितानि
 मुञ्चन्ता^२ मग्गे रेणुं वूपसमेत्वा उपरि वितानं हुत्वा तिष्ठन्ति, अपरे
 वाता पुष्कानि उपसंहरित्वा मग्गे ओकिरन्ति, उन्नता^३ भूमिप्पदेसा
 ओनमन्ति, ओनता उन्नमन्ति, पादनिक्वेपसमये समा व^४ भूमि होति,
 ५ सुखसम्पस्सानि पदुमपुष्कानि वा पादे सम्पटिच्छन्ति, इन्दखीलस्स
 अन्तो ठपितमत्ते दक्खिणपादे सरीरतो^५ छब्बणरस्मियो निक्खमित्वा
 सुवण्णरसपिञ्जरानि^६ विय चित्रपटपरिक्खित्तानि^७ विय च पसाद-
 कूटागारादीनि अलङ्करोन्तियो^८ इतो चित्तो च धावन्ति^९, हत्थिअस्स-
 विहङ्गादयो सकसकट्टानेसु ठिता येव मधुरेनाकारेण सद्दं करोन्ति, तथा
 १० भेरिवीणादीनि^{१०} तूरियानि मनुस्सानं च कायूपगानि आभरणानि,
 तेन सञ्जाणेन मनुस्सा जानन्ति—“अज्ज भगवा इध पिण्डाय पविट्ठो”
 ति । ते सुनिवत्था सुपास्ता गन्धपुष्कादीनि आदाय घरा निक्खमित्वा
 R. 65 अन्तरवीथिं पटिपज्जित्वा भगवन्तं गन्धपुष्कादीहिं सक्कच्चं पूजेत्वा
 वन्दित्वा “अम्हाकं भन्ते दस भिक्खू, अम्हाकं वीसति, पञ्चासं
 १५ ...पे०...सतं देथा” ति याचित्वा भगवतो पि पत्तं गहेत्वा आसनं
 पञ्चापेत्वा सक्कच्चं पिण्डपातेन पटिमानेन्ति । भगवा कतभत्तकिञ्चो
 तेसं उपनिस्सयचित्तसन्तानानि^{११} ओलोकेत्वा तथा^{१२} धम्मं देसेति, यथा
 केचि सरणगमनेसु^{१३} पटिठ्ठहन्ति, केचि पञ्चसु सीलेसु, केचि सोतापत्ति-
 सकदागामिअनागामिफलानं अञ्जतरस्मिं, केचि पब्बजित्वा अरगफले
 २० अरहत्ते ति । एवं महाजनं अनुगगहेत्वा उट्ठायासना विहारं गच्छति ।

१. मुदुगतयो वाता—सी०, रो०;
 मुदुगता वाता—स्या० ।

३. उन्नत—स्या० ।

५. सरीरा—सी०, स्या०, रो० ।

७. चित्तपट्टं—सी०;
 विचित्रवट्टि—स्या० ।

१०. भेरिपणवादीनि—स्या० ।

१२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. मुञ्चेन्ता—सी० रो०; मुञ्चिन्ता
 —स्या० ।

४. समा—सी०, रो०; समतला—स्या० ।

६. सुवण्णपिञ्जरानि—स्या० ।

८. कुरोन्तियो—सी०, स्या० ।

९. विधावन्ति—सी०, रो० ।

११. सन्तानानि—सी०, स्या०, रो० ।

१३. सरणगमने—सी०, स्या०, रो० ।

तत्थ गन्त्वा^१ गन्धमण्डलमाले^२ पञ्चत्तरबुद्धासने निसीदति भिक्खून्
भत्तकिच्चपरियोसानं^३ आगमयमानो । ततो भिक्खून् भत्तकिच्चपरियो-
साने उपट्ठाको भगवतो निवेदेति । अथ भगवा गन्धकुटि पविसति ।
इदं ताव पुरेभत्तकिच्चं ।

अथ भगवा एवं कतपुरेभत्तकिच्चो गन्धकुटिया उपट्ठाने^४ निसीदित्वा 5
पादे पक्खालेत्वा^५ पादपीठे ठत्वा भिक्खुसङ्घं ओवदति “भिक्खवे,
अप्पमादेन सम्पादेथ, दुल्लभो बुद्धुप्पादो लोकस्मिं, दुल्लभो मनुस्सत्त-
पटिलाभो, दुल्लभा खणसम्पत्ति, दुल्लभा पब्बज्जा, दुल्लभं
सद्धम्मस्सवनं” ति । तत्थ केचि भगवन्तं कम्मट्ठानं पुच्छन्ति ।
भगवा तेसं चरियानुरूपं कम्मट्ठानं देति । ततो सब्बेपि भगवन्तं 10
वन्दित्वा अत्तनो अत्तनो^६ रत्तिट्ठानदिवाट्ठानानि गच्छन्ति, केचि
अरञ्जं केचि रुक्खमूलं, केचि पब्बतादीनं अञ्जतरं, केचि
चातुमहाराजिकभवनं ...पे०...केचि वसवत्तिभवनं ति । ततो भगवा B. 50
गन्धकुटि पविसित्वा सचे आकल्ल्वति, दक्खिणेन पस्सेन सतो सम्पजानो
मुहुत्तं सीहसेय्यं कप्पेति । अथ समस्सासितकायो उट्ठित्वा दुतियभागे 15
लोकं वोलोकेति^७ । ततियभागे यं गामं वा निगमं वा उपनिस्साय
विहरति, तत्थ महाजनो^८ पुरेभत्तं दानं दत्वा पच्छाभत्तं सुनिवत्थो
सुपासतो गन्धपुष्पादीनि आदाय विहारे सन्निपतति । ततो भगवा
सम्पत्तपरिसाय अनुरूपेण पाटिहारियेण गन्त्वा धम्मसभायं पञ्चत्तर-
बुद्धासने निसज्ज धम्मं देसेति कालयुत्तं समययुत्तं । अथ कालं विदित्वा 20
परिसं उय्योजेति । मनुस्सा भगवन्तं वन्दित्वा पक्कमन्ति । इदं
पच्छाभत्तकिच्चं ।

१. रो० पोत्थके नत्थि ।

२. गन्धमण्डलमाले—सी० ।

३. ०परियोसाने—स्या० ।

४. पमुजट्ठाने—स्या० ।

५. षोवित्वा—स्या० ।

६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

७. ओलोकेति—रो० ।

८. जनो—सी०, रो० ।

सो एवं निद्रितपच्छाभक्तकिच्चो सचे गत्तानि ओसिञ्चितुकामो
होति, बुद्धासना उट्ठाया न्हानकोट्टकं पविसित्वा उपट्ठाकेन पटियादित-
उदकेन गत्तानि उतुं गण्हापेति^१ । उपट्ठाको पि बुद्धासनं आनेत्वा
गन्धकुटिपरिवेणे पञ्चपेति^२ । भगवा सुरत्तदुपट्टं^३ निवासेत्वा

5 कायबन्धनं बन्धित्वा उत्तरासङ्घं एकसं कत्वा तत्थ आगन्त्वा
निसीदति एककोव मुहुत्तं पटिसल्लीनो । अथ भिक्खू ततो ततो
आगम्म भगवतो उपट्ठानं आगच्छन्ति^४ । तत्थ एकच्चे पञ्चं पुच्छन्ति,
एकच्चे कम्मट्ठानं, एकच्चे धम्मस्सवनं^५ याचन्ति । भगवा तेसं
अधिप्पायं सम्पादेन्तो पुरिमयामं वीतिनामेति । इदं पुरिमयामकिच्चं ।

10 पुरिमयामकिच्चपरियोसाने पन भिक्खूसु भगवन्तं वन्दित्वा
पक्कन्तेसु सकलदससहस्सिलोकधातुदेवतायो ओकासं लभमाना
भगवन्तं उपसङ्कमित्वा पञ्चं पुच्छन्ति यथाभिसङ्कतं अन्तमसो चतुरक्खरं
पि । भगवा तासं देवतानं पञ्चं विस्सज्जेन्तो मज्झिमयामं
वितिनामेति । इदं मज्झिमयामकिच्चं ।

15 पच्छिमयामं पन तयो कोट्ठासे कत्वा पुरेभत्ततो पट्ठाया निसज्जा-
पीळितस्स सरीरस्स किलासुभावमोचनत्थं एकं कोट्ठासं चङ्कमेन
वीतिनामेति, दुतियकोट्ठासे गन्धकुटिं पविसित्वा दक्खिणेन पस्सेन
सतो सम्पजानो सीहसेय्यं कप्पेति, ततियकोट्ठासे पच्चुट्ठाया
निसिदित्वा पुरिमबुद्धानं सन्तिके दानसीलादिवसेन कताधिकारपुग्गल-

R. 67

20 दस्सनत्थं बुद्धचक्खुना लोकं वोलोकेति । इदं पच्छिमयामकिच्चं ।

B. 51

तं पि^६ दिवसं^६ भगवा इमस्मि येव किच्चे ठितो लोकं ओलोकेन्तो
इदं अद्दस—मया कोसलरट्ठे चारिकं^७ चरन्तेन अग्गिक्खन्धेन उपमेत्वा
एकस्मि सुत्ते देसिते सट्ठि भिक्खू अरहत्तं पापुणिस्सन्ति, सट्ठिमत्तानं
उण्हं लोहितं मुखतो उग्गच्छिस्सति, सट्ठिमत्ता गिहिभावं गमिस्सन्ति^८ ।

१. गाहापेति—रो० ।

२. पञ्चापेति—रो० ।

३. रत्तदुपट्टं—सी०, रो० ।

४. गच्छन्ति—रो० ।

५. धम्मसवनं—सी०, रो० ।

६-६. तं दिवसम्पि—सी०, रो० ।

७. चारिकाय—सी०, रो० ।

८. संकमिस्सन्ति—रो० ।

तत्थ ये अरहत्तं पापुणिस्सन्ति, ते यं किञ्चि धम्मदेसनं सुत्वा
पापुणिस्सन्तेव । इतरेसं पन भिक्खूनं सङ्गहत्थाय चारिकं चरितुकामो
हुत्वा “आनन्द, भिक्खूनं आरोचेही” ति आह ।

थेरो अनुपरिवेणं गन्त्वा “आवुसो, सत्था महाजनस्स सङ्गहत्थाय
चारिकं चरितुकामो, गन्तुकामा आगच्छथा” ति आह । भिक्खू 5
महालाभं लभित्वा विय तुट्ठमानसा ‘लभिस्साम वत महाजनस्स
धम्मं देसेन्तस्स भगवतो सुवण्णवण्णं सरीरं ओलोकेतुं मधुरं च
धम्मकथं सोतु’ ति पण्हकेसा केसे ओहारेत्वा^१ मलग्गहितपत्ता
पत्ते पचित्वा किलिट्ठचीवरा चीवरानि धोवित्वा गमनसज्जा अहेसुं ।
सत्था अपरिच्छिन्नेन भिक्खुसङ्घेन परिवुतो कोसलरट्ठं चारिकायं 10
निक्खन्तो गामनिगमपटिपाटिया एकदिवसं गावुतअड्डयोजन-
तिगावुतयोजनपरमं चारिकं चरन्तो एकस्मिं पदेसे महन्तं सुसिरक्खं
अग्गिना सम्पज्जलितं दिस्वा “इममेव वत्थुं कत्वा सत्तहि अङ्गेहि
पटिमण्डेत्वा धम्मदेसनं कथेस्सामी” ति गमनं पच्छिन्दित्वा अञ्जतरं
रक्खमूलं उपसङ्कमित्वा निसज्जाकारं दस्सेसि । आनन्दत्थेरो सत्थु 15
अधिप्पायं अत्वा “अद्धा कारणं भविस्सति, न अकारणेन^२ तथागता
गमनं पच्छिन्दित्वा^३ निसीदन्ती” ति चतुग्गुणं संघाटिं पञ्जापेसि ।
सत्था निसीदित्वा भिक्खू आमन्तेत्वा “पस्सथ नो तुम्हे,
भिक्खवे, अमुं महन्तं अग्गिक्खन्धं” ति अग्गिक्खन्धोपमसुत्तन्तं
(अं० नि० ३.२५१) देसेति^४ ।

20

इमस्मिं च पन वेय्याकरणे भञ्जमाने सट्ठिमत्तानं भिक्खूनं उण्हं
लोहितं मुखतो उग्गञ्छि, सट्ठिमत्ता भिक्खू सिक्खं पच्चक्खाय
हीनायावत्तिसु, सट्ठिमत्तानं भिक्खूनं अनुपादाय आसवेहि चित्तानि
विमुच्चिसु । तं हि वेय्याकरणं सुत्वा सट्ठिमत्तानं भिक्खूनं नामकायो
सन्तत्तो, नामकाये सन्तत्ते करजकाये सन्तत्तो, करजकाये सन्तत्ते 25

१. ओहारापेत्वा—सी०, रो० ।

२. अकारणे—सी० ।

३. विच्छिन्दित्वा—रो० ।

४. देसेसि—सी०, रो० ।

B. 52

निधानगतं उण्हं लोहितं मुखतो उग्गञ्छि । सट्ठिमत्ता भिक्खू
 “दुक्करं^१ वत^२ बुद्धसासने यावजीवं परिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं
 चरितुं” ति सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्ता, सट्ठिमत्ता भिक्खू सत्थु
 देसनाभिमुखं आणं पेसेत्वा सह पटिसम्भिदाहि अरहत्तं पत्ता ।

5 तत्थ येसं^३ उण्हं लोहितं मुखतो उग्गञ्छि, ते पाराजिकं
 आपज्जिसु । ये गिहिभावं पत्ता, ते खुद्धानुखुदकानि सिक्खापदानि
 मद्दन्ता विचरिंसु । ये अरहत्तं पत्ता, ते परिसुद्धसीला व अहेसुं ।
 सत्थु धम्मदेसना इमेसं तिण्णं पि सफला व जाता ति । अरहत्तं
 पत्तानं ताव सफला होतु, इतरेसं कथं सफला जाता ति ? ते पि

10 हि सचे इमं धम्मदेसनं न सुणेय्युं, पमत्ता व^४ हुत्वा ठानं जहितुं
 न सक्कुणेय्युं^५ । ततो नेसं तं पापं वड्डमानं अपायेसु येव संसीदापेय्य ।

R. 69

इमं पन देसनं सुत्वा जातसंवेगा ठानं जहित्वा सामणेरभूमियं ठिता
 दस सीलानि पूरेत्वा योनिसो मनसिकारे युत्तप्पयुत्ता, केचि
 सोतापन्ना, केचि सकदागामिनो, केचि अनागामिनो अहेसुं, केचि
 15 देवलोके निब्बत्तिसु, एवं पाराजिकापन्नानं पि सफला अहोसि । इतरे

80 पन सचे^६ इमं धम्मदेसनं न सुणेय्युं, गच्छन्ते गच्छन्ते काले
 अनुपुब्बेन^७ सट्ठादिसेसं पि पाराजिकं पि पापुणित्वा^८ अपायेसु येव^९
 उप्पज्जित्वा महादुक्खं अनुभवेय्युं^{१०} । इमं पन देसनं सुत्वा ‘अहो
 सल्लेखितं बुद्धसासनं, न सक्का अम्हेहि यावजीवं इमं पटिपत्ति पूरेतुं

20 सिक्खं पच्चक्खाय उपासकधम्मं पूरेत्वा दुक्खा मुच्चिस्सामा’ ति

१. दुक्करं भगवा सुदुक्करं भगवा—

सी०, रो० ।

२. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. येस च—सी०, रो० ।

४. जाता—सी०, रो० ।

५. पमत्ता—सी०, रो० ।

८९

६. सक्कुणेय्युं ति—सी०; सक्कुणेय्युं—

७. सी० पोत्थके नत्थि ।

रो० ।

८. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९. आपज्जय्युं—सी०, रो० ।

१०-१०. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

गिहिभावं उपगमिसु^१ । ते तेसु^२ सरणेषु पतिट्ठाय पञ्चसीलानि
रक्खित्वा उपासकधम्मं पूरेत्वा केचि सोतापत्ता, केचि सकदागामिनो,
केचि अनागामिनो जाता, केचि देवलोके निब्बत्ता ति एवं तेसं पि
सफला व अहोसि ।

इमं पन सत्थु^३ धम्मदेसनं^३ सुत्वा देवसंङ्घा येहि पि सुता, 5
येहि पि न सुता, सब्बेसं येव आरोचेन्ता^४ विचरिसु । भिक्खू सुत्वा
सुत्वा 'दुक्करं भो, बुद्धानं सासने यावजीवं परिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं
चरितुं' ति एकक्खणेनेव दस पि भिक्खू वीसति पि^५ सट्ठि पि^६ सतं
पि सहस्स पि भिक्खू गिही होन्ति । सत्था यथारुचिया चारिकं
चरित्वा पुन जेतवनमेव आगन्त्वा भिक्खू आमन्तेसि "भिक्खवे, 10
तथागतो चारिकं चरमानो चिरं आकिण्णो विहासि, इच्छामहं,
भिक्खवे, अड्डमासं पटिसल्लीयितुं, नाग्हि^७ केनचि उपसङ्कमितब्बो
अञ्जत्र एकेन पिण्डपातनीहारकेना" ति ।

अड्डमासं एकीभावेन वीतिनामेत्वा पटिसल्लाना वुट्ठितो आनन्द-
त्थेरेन सद्धिं विहारचारिकं चरमानो ओलोकितोलोकितट्ठाने तनुभूतं 15
भिक्खुसङ्घं दिस्वा जानन्तो येव थेरं पुच्छि "आनन्द, अञ्जस्मि काले
तथागते चारिकं चरित्वा जेतवनं आगते सकलविहारो कासावपज्जोतो
इसिवातप्पट्ठिवातो^८ होति, इदानीं पन^९ तनुभूतो^{१०} भिक्खुसङ्घो
दिस्सति, येभ्येन च उप्पण्डुपण्डुकजाता भिक्खू, किं नु खो एतं" 20
ति ? एतरहि^{११} भगवा तुम्हाकं अग्गिक्खन्धोपमधम्मदेसनं कथित-
कालतो पट्ठाय भिक्खू संवेगप्पत्ता हुत्वा "मयं एतं धम्मं सब्बप्पकारेन

B. 53

15

R. 70

20

१. उपसंकमिसु—रो० ।

२. तीसु—सी०, रो० ।

३-३. सत्थुदेसनं—सी०, रो० ।

४. आरोचेन्ताव—सी०, रो० ।

५. वीसति पि—रो० ।

६. सट्ठि पि—रो० ।

७. नाग्हि—सी०, रो० ।

८. पतनुभूतं—सी०, रो० ।

९. इसिवातपरिवातो—सी०, रो० ।

१०. रो० पोत्थके नत्थि ।

११. पतनुभूतो—सी०, रो० ।

१२. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

परिपूरेतुं^१ न सखिस्साम, असम्मावत्तन्तानं च जनस्स सद्वादेय्यं
परिभुञ्जितुं अयुत्तं^२ ति गिहिभावं सङ्कमन्ती ति ।

तस्मिं खणे भगवतो धम्मसंवेगो उप्पज्जि । ततो थेरं आह—
“मयि पटिसल्लाने^३ वीतिनामेन्ते न^४ कोचि मम पुत्तानं एकं
५ अस्सासट्ठानं कथेसि । सागरस्स हि ओतरणतित्थानि विय बहूनि
इमस्मिं सासने अस्सासकारणानि । गच्छ, आनन्द, गन्धकुटिपरिवेगे
बुद्धासनं पञ्चापेत्वा भिक्खुसङ्घं सन्निपातेही” ति । थेरो तथा
अकासि । सत्था बुद्धासनवरगतो भिक्खू आमन्तेत्वा “भिक्खवे, मेत्ताय
सब्बपुब्बपुब्बभागो^५ नाम नेव अप्पना, न उपचारो, सत्तानं हितफरण-
१० मत्तमेवा” ति वत्वा इमिस्सा अटुप्पत्तिया इमं चूळच्छरासङ्घातसुत्तं^६
देसेसि ।

तत्थ अच्छरासङ्घातमत्तं (अं० नि० १.६.३) ति अच्छरा-
पहरणमत्तं, द्वे अङ्गुलियो पहरित्वा सदकरणमत्तं ति अत्थो ।
मेत्ताचित्तं^७ ति सब्बसत्तानं हितफरणचित्तं । आसेवती ति कथं
१५ आसेवति ? “आवज्जन्तो^८ आसेवति, जानन्तो आसेवति, पस्सन्तो
आसेवति, पच्चवेक्खन्तो आसेवति, चित्तं^९ अधिद्वहन्तो आसेवति,
सद्वाय अधिमुच्चन्तो आसेवति, वीरियं पगणहन्तो आसेवति, सति
उपट्ठापेन्तो^{१०} आसेवति, चित्तं समादहन्तो आसेवति, पञ्चाय
पजानन्तो आसेवति, अभिञ्जेय्यं अभिजानन्तो आसेवति, परिञ्जेय्यं
२० परिजानन्तो आसेवति, पहातब्बं पजहन्तो आसेवति, भावेतब्बं
भावेन्तो आसेवति, सच्छिकातब्बं सच्छिकरोन्तो आसेवती”
(पटि० म० ३४०) ति । इध पन मेत्तापुब्बभागेन हितफरणप्पवत्तन-
मत्तेनेव^{१०} आसेवती ति वेदितब्बो^{११} ।

१. पूरेतुं—सी०, रो० ।

३. न नाम—सी०, रो० ।

५. चूलच्छरासङ्घातसुत्तं—रो० ।

७. आवज्जन्तो—म० ।

८-८. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१०. हितफरणपवत्तमत्तेनेव—स्या० ।

२. पतिसल्लाने—रो० ।

४. सब्बपुब्बभागो—रो० ।

६. मेत्तचित्तं—सी०; मेत्तचित्तं—स्या०
एवमेव ।

९. पच्चपट्टपेन्तो—स्या० ।

११. वेदितब्बं—स्या०, रो० ।

अरित्तज्झानो ति अतुच्छज्झानो अपरिचत्तज्झानो वा । विहरती
ति इरियति पवत्तति पालेति यपेति यापेति चरति विहरति । तेन
वुच्चति विहरती ति । इमिना पदेन मेत्तं आसेवन्तस्स भिक्खुनो
इरियापथविहारो कथितो । सत्थुसासनकरो ति^१ सत्थु अनुसासनिकरो ।
ओवादपतिकरो ति^२ ओवादकारको । एत्थ च सकिं वचनं ओवादो, 5
पुनपुनवचनं अनुसासनी । सम्मुखावचनं पि ओवादो, पेसेत्वा
परम्मुखावचनं अनुसासनी । ओतिण्णे वत्थुस्मिं वचनं ओवादो, ओतिण्णे
वा अनोतिण्णे वा वत्थुस्मिं^३ तन्तिठपनवसेन^४ वचनं अनुसासनी ।
एवं विसेसो वेदितब्बो । परमत्थतो पन ओवादो ति अनुसासनी ति
वा एसे^५ एके एकट्ठे समे समभागे^६ तज्जाते तज्जेवा ति । एत्थ च 10
“अच्छरासङ्घातमत्तं पि चे, भिक्खवे, भिक्खु मेत्ताचित्तं^७ आसेवति”
ति इदमेव सत्थु सासनं चेव ओवादो च, तस्स करणतो एस सासन-
करो ओवादपतिकरोति वेदितब्बो ।

अमोघं ति अतुच्छं । रट्ठपिण्डं ति आतिपरिवट्टं पहाय रट्ठं
निस्साय पब्बजितेन परेसं गेहतो पटिलद्धत्ता^८ पिण्डपातो रट्ठपिण्डो 15
नाम वुच्चति । परिभुज्जती ति चत्तारो परिभोगा थ्येयपरिभोगो
इणपरिभोगो दायज्जपरिभोगो सामिपरिभोगो ति । तत्थ दुस्सीलस्स
परिभोगो थ्येयपरिभोगो नाम । सीलवतो अपच्चवेक्खितपरिभोगो
इणपरिभोगो नाम । सत्तन्नं सेक्खानं^९ परिभोगो दायज्जपरिभोगो
नाम । खीणासवस्स परिभोगो सामिपरिभोगो नाम । तत्थ इमस्स 20 R. 72
भिक्खुनो अयं रट्ठपिण्ड परिभोगो द्वीहि कारणेहि अमोघो होति ।
अच्छरासङ्घातमत्तं पि^{१०} मेत्ताचित्तं आसेवन्तो भिक्खु रट्ठपिण्डस्स^{११}

१. सत्थुसासन करोति—सी० ।	२. ओवादपटि करोति—स्या०, एवमेव ।
३. पन—स्या० ; रो० पोत्थके नत्थि ।	४. स्या० पोत्थके नत्थि ।
५. एसे—स्या० ।	६. सभागे—स्या० ।
७. मेत्तचित्तं—स्या० ।	८. लद्धत्ता—सी०, रो० ।
९. सेक्खान—सी०, स्या० ।	१०. अच्छरासङ्घातमत्तकालं मेत्तं—सी०,
११. रट्ठपिण्डस्स—स्या० ।	रो ; ०मेत्तचित्तं—स्या० ।

सामिको^१ हुत्वा अणणो^२ हुत्वा दायादो हुत्वा^३ परिभुञ्जतीपिस्स
अमोघो रट्टपिण्डपरिभोगो । अच्चरासङ्घातमत्तं पि मेत्तं^४ आसेवन्तस्स
भिक्षुनोदिन्नदानं महद्वियं^५ होति महप्फलं महानिसं^६ महाजुतिकं
महाविप्फारं^७ ति पिस्स अमोघो रट्टपिण्डपरिभोगो । को पन वादो ये
५ नं बहुलीकरोन्ती ति ये पन इमं^८ मेत्ताचित्तं बहुलं आसेवन्ति भावेन्ति
पुनप्पुनं करोन्ति, ते अमोघं रट्टपिण्डं परिभुञ्जन्ती ति एत्थ वत्तब्बमेव
किं ? एवरूपा हि भिक्षू रट्टपिण्डस्स सामिनो अणणा^९ दायादा हुत्वा
परिभुञ्जन्ती ति ।

B. 55

४. चतुत्थे भावेती (अ० नि० १.६.४) ति उप्पादेति वड्ढेति ।

10

५. पञ्चमे मनसिकरोती (अ० नि० १.६.५) ति मनस्मिं करोति ।
सेसं इमेसु द्वीसु पि ततिये वुत्तनयेनेव वेदितब्बं । यो हि आसेवति,
अयमेव भावेति, अयं मनसिकरोति । येन चित्तेन आसेवति, तेनेव
भावेति, तेन मनसिकरोति^९ । सम्मासम्बुद्धो^{१०} पन याय धम्मधातुया
सुप्पटिविद्धत्ता देसनाविलासप्पत्तो^{११} नाम होति^{१०}, तस्सा सुप्पटि-
१५ विद्धत्ता^{११} अत्तनो देसनाविलासं धम्मस्सरियतं पटिसम्भिदापभेद-
कुसलतं अप्पटिहतसब्बञ्जुतञ्जाणं च^{१२} निस्साय एकक्खणे उप्पन्नं
एकचित्तमेव तीहि कोट्ठासेहि विभजित्वा दस्सेसी ति ।

R. 73 20

६. छट्ठे ये केच्ची (अ० नि० १.६.६) ति अनियामितवचनं ।
अकुसला ति तेसं नियामितवचनं^{१३} । एत्तावता सब्बाकुसला असेसतो
परियादिन्ना होन्ति । अकुसलभागिया अकुसलपक्खिका ति अकुसलान-
मेवेतं नामं । अकुसला येव हि एकच्चे अकुसलं^{१४} सहजातवसेन,

१. सामी—सी०, रो० ।

२. मेत्तचित्तं—स्या० ।

४. महिद्वियं—रो० ।

६. अणणो—रो० ।

८. सम्मासम्बुद्धा—रो० ।

१०. होन्ति—रो० ।

११. सुट्टुपटिविद्धताय—सी०, रो० ।

१३. नियमवचनं—सी०, रो० ।

२-२. दायादको०—सी०, रो०;
स्या० पोत्थके नत्थि ।

५. इदं—सी०, रो० ।

७. मनसिकरोति ति—रो० ।

९. देसनाविलाससम्पन्नो—सी०, स्या०;
देसनाविलासपत्ता—रो० ।

१२. ञ्जाणञ्च—सी०, स्या० ।

१४. अकुसला—स्या० ।

एकच्चे उपनिस्सयवसेन भजन्ति चेव, तेसं च पक्खा भवन्ती ति
 “अकुसलभागिया अकुसलपक्खिका” ति वुच्चन्ति । सब्बे ते
 मनोपुब्बङ्गमा ति मनो पुब्बं पठमतंरं गच्छति एतेसं ति मनो-
 पुब्बङ्गमा । एते हि किञ्चापि मनेन सद्धिं एकुप्पादा एकवत्थुका
 एकनिरोधा एकारम्मणा च^१ होन्ति । यस्मा पन तेसं मनो उप्पादको 5
 कारको जनको समुट्ठापको निब्बत्तको, तस्मा मनोपुब्बङ्गमा
 नाम होन्ति ।

पठमं उप्पज्जती ति यथा नाम राजा निक्खन्तो ति वुत्ते
 राजायेव^२ निक्खन्तो^३, सेसा राजसेना निक्खन्ता अनिक्खन्ता ति
 पुच्छित्तब्बकारणं नत्थि, सब्बा निक्खन्तातेव पञ्चायन्ति, एवमेव मनो 10
 उप्पन्तो ति वुत्तकालतो पट्ठाय अवसेसा सहजातसंसद्वसम्पयुता उप्पन्ना
 न उप्पन्ना ति पुच्छित्तब्बकारणं नत्थि, सब्बे ते^४ उप्पन्नातेव^५
 पञ्चायन्ति । एतमत्थवसं पटिच्च तेहि संसद्वसम्पयुत्तो एकुप्पादेक-
 निरोधो पि समानो, मनो तेसं धम्मानं पठमं उप्पज्जती ति वुत्तो ।
 अन्वदेवा ति अनुदेव, सहेव एकतोयेवा ति अत्थो । व्यञ्जनच्छायं पन 15
 गहेत्वा पठमं चित्तं उप्पज्जति, पच्छा चेतसिका ति न गहेत्तब्बं । अत्थो
 हि पटिसरणं, न^६ व्यञ्जनं । “मनोपुब्बङ्गमा धम्मा, मनोसेट्ठा
 मनोमया” (ध० प० १) ति गाथाय पि एसेव नयो । B. 56

७. सत्तमे कुसला (अ० नि० १.६.७) ति चतुभूमका पि^३ कुसला
 धम्मा कथिता । सेसं छट्ठे वुत्तनयेनेव वेदितब्बं । 20

८. अठमे यथयिदं, भिक्खवे, पमादो (अ० नि० १.६.८) ति R. 74
 एत्थ भिक्खवे ति आलपनं, यथा अयं पमादो ति अत्थो । पमादो ति

१. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२-२. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. रो० पोत्थके नत्थि ।

४. उप्पन्नातेव—स्या० ।

५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

६. चतुभूमिका पि—स्या०, रो० ।

पमज्जनाकारो । वुत्तं हेतं—“तत्थ कतमो पमादो, कायदुच्चरिते^१ वा वचीदुच्चरिते वा मनोदुच्चरिते^२ वा पञ्चसु वा^३ कामगुणेषु चित्तस्स वोस्सग्गो वोस्सग्गानुप्पदानं कुसलानं वा धम्मानं^४ भावनाय असक्कचकिरियता असातच्चकिरियता अनट्ठितकिरियता ओलीनवुत्तित्ता
 5 निक्खित्तद्धन्दता निक्खित्तधुरता अनधिट्ठानं^५ अननुयोगो अनासेवना अभावना अबहुलीकम्मं^६, यो एवरूपो पमादो पमज्जना पमज्जितत्तं, अयं वुच्चति पमादो” (वि० ४१५-१६) ति ।

उप्पन्ना च कुसला धम्मा परिहायन्ती ति इदं भानविपस्सनानं वसेन वुत्तं । मग्गफलानं पन सकिं उप्पन्नानं पुन परिहानं नाम
 10 नत्थि ।

९. नवमे अप्पमादो (अं० नि० १.६.९) पमादस्स पटिपक्ख-
 वसेन वित्थारतो वेदितब्बो ।

१०. दसमे कोसज्जं (अं० नि० १.६.१०) ति कुसीतभावो ।
 ८१ सेसं वुत्तनयमेवा ति ।

अच्छरासङ्घातवग्गवण्णना निट्ठिता ।

१-१. कायदुच्चरितेन वा वचीदुच्चरितेन
 वा मनोदुच्चरितेन—रो० ।

२. स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. वसेन—रो० ।

४-४. अनासेवना अभावना अबहुली-
 कता—स्या० ।

७. वीरियारम्भादिवगवण्णना

१. सत्तमस्स पठमे वीरियारम्भो (अं० नि० १.७.१) ति चतुकिच्चस्स सम्मप्पधानवीरियस्स आरम्भो, आरद्धपग्गहितपरिपुण्ण-वीरियता ति^१ अत्थो ।

२. दुतिये महिच्छता (अं० नि० १.७.२) ति महालोभो । अं 5
सन्धाय वुत्तं—“तत्थ कतमा महिच्छता, इतरीतरचीवरपिण्डपात-
सेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारेहि पञ्चहि वा कामगुणेहि
असन्तुट्ठस्स भिय्योकम्यता, या एवरूपा इच्छा इच्छागता^२ महिच्छता
रागो सारागो चित्तस्स सारागो । अयं वुच्चति महिच्छता”
(वि० ४१६) ति ।

३. ततिये अप्पिच्छता (अं० नि० १.७.३) ति अलोभो । 10 R. 75
अप्पिच्छस्सा ति अनिच्छस्स । एत्थ हि व्यञ्जनं सावसेसं विय, अत्थो
पन निरवसेसो । न हि अप्पमत्तिकाय इच्छाय अत्थिभावेन सो
अप्पिच्छो ति वुत्तो, इच्छाय पन अभावेन पुनप्पुनं आसेवितस्स
अलोभस्सेव भावेन अप्पिच्छो ति वुत्तो ।

अपि चेत्थ अत्रिच्छता पापिच्छता महिच्छता अप्पिच्छता ति^३ 15
अयं भेदो वेदितब्बो । तत्थ सकलाभे अतित्तस्स^४ परलाभे^५ पत्थना^६
अत्रिच्छता नाम । ताय^७ समन्नागतस्स एकभाजने पक्कपूवे पि अत्तनो
पत्ते पतिते^८ न सुपक्को विय खुद्दको विय च^९ खायति, स्वेव पन^{१०}

१. पग्गहितपरिपुण्णवीरियता ति—
सी०, स्या०, रो० ।

४. वत्तते—स्या० ।

६. पट्टना—स्या० ।

८. पक्खित्ते—स्या० ।

१०. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. इच्छागतं—सी०, स्या०, रो० ।

३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

५. परलोभ—रो० ।

७. आय—सी०, रो० ।

९. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

- परस्स पत्ते पक्खित्तो सुपक्को विय महन्तो विय च खायति ।
 असन्तगुणसम्भावनता^१ पन^२ पटिग्गहणे च^३ अमत्तञ्जुता
 पापिच्छता नाम । सा^३ “इधेकच्चो अस्सद्धो समानो सद्धो ति मं जनो
 जानातू” तिआदिना नयेन अभिधम्मे आगता येव । ताय समन्नागतो
 5 पुग्गलो कोहञ्जे पतिट्ठा ति । सन्तगुणसम्भावनता पन पटिग्गहणे
 च अमत्तञ्जुता महिच्छता नाम, सा पि “इधेकच्चो सद्धो समानो
 सद्धो ति मं जनो जानातू ति इच्छति, सीलवा समानो सीलवा ति
 मं जनो जानातू” ति इमिना नयेन आगता येव । ताय समन्नागतो
 पुग्गलो दुस्सन्तप्पयो^४ होति, विजातमातापिस्स^५ चित्तं गहेतुं न
 10 सकोति । तेनेतं वुच्चति—

“अग्गिक्खन्धो समुद्दो च, महिच्छो चा पि^६ पुग्गलो ।

सकटेन पच्चये^७ देन्तु^८, तयोपेते अतप्पया^९”

(स० वि० ४७८) ति ॥

B. 58

सन्तगुणनिगूहनता पन पटिग्गहणे च^{१०} मत्तञ्जुता अप्पिच्छा

- 15 नाम । ताय समन्नागतो पुग्गलो अत्तनि विज्जमानं पि गुणं
 पटिच्छादेतुकामताय सद्धो समानो “सद्धो ति मं जनो जानातू” ति
 न इच्छति । सीलवा, पविवित्तो, बहुस्सुतो, आरद्धवीरियो, समाधि-
 R. 76 सम्पन्नो, पञ्चवा, खीणासवो समानो “खीणासवो ति मं जनो
 जानातू” ति न इच्छति सेय्यथा पि मज्झन्तिकत्थेरो ।

20

थेरोकिर महाखीणासवो अहोसि, पत्तचीवरं पनस्स पादमत्तमेव
 अगघति । सो असोकस्स धम्मरञ्जो विहारमहदिवसे सङ्घत्थेरो
 अहोसि । अथस्स अतिलूखभावं दिस्वा मनुस्सा ‘भन्ते, थोकं बहि

१. ०पभावन्ता—सी०; ०पकसन्ता—

स्या० एवमेव ।

४. दुत्तप्पयो—स्या० ।

६. वापि—स्या० ।

८. देन्तो—स्या० ।

१०. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२-२ पटिग्गहणे—स्या० एवमेव ।

३. सा पि—स्या० ।

५. विजातमातापितस्स—सी०, रो० ।

७. पच्चयं—सी०, रो० ।

९. अतप्पिया—स्या०, रो० ।

होथा' ति आहंसु । थेरो 'मादिसे खीणासवे रञ्जो सङ्गहं अकरोन्ते
अञ्जो को करिस्सती' ति पथवियं निमुज्जित्वा सङ्घत्थेरस्स
उक्खित्तपिण्डं गण्हन्तो येव उम्मुज्जि । एवं खीणासवो समानो
'खीणासवो ति मं जनो जानातू' ति न इच्छति । एवं अप्पिच्छो च^१
पन भिक्खु अनुप्पन्नं लाभं उप्पादेति, उप्पन्नं^२ थावरं करोति, 5
दायकानं चित्तं आराधेति । यथा यथा हि सो अत्तनो अप्पिच्छताय
अप्पं गण्हाति, तथा तथा^३ तस्स^३ वत्ते पसन्ना मनुस्सा बहु^४ देन्ति ।

अपरो पि चतुब्बिधो अप्पिच्छो — पच्चयअप्पिच्छो धुतङ्ग-
अप्पिच्छो^५ परियत्तिअप्पिच्छो अधिगमअप्पिच्छो ति । तत्थ चतूसु
पच्चयेसु अप्पिच्छो पच्चयअप्पिच्छो नाम । सो दायकस्स वसं जानाति 10
देय्यधम्मस्स वसं जानाति, अत्तनो थामं जानाति । यदि हि^६ देय्य
धम्मो बहु होति, दायको अप्पमत्तकं^७ दातुकामो, दायकस्स वसेन
अप्पं गण्हाति^८ । देय्यधम्मो अप्पो, दायको बहु^८ दातुकामो,
देय्यधम्मस्स वसेन अप्पं गण्हाति । देय्यधम्मो पि बहु, दायको पि
बहु^८ दातुकामो, अत्तनो थामं अत्वा पमाणेनेव^९ गण्हाति । 15

धुतङ्गसमादानस्स अत्तनि अत्थिभावं न जानापेतुकामो धुतङ्ग-
अप्पिच्छो नाम । तस्स विभावनत्थं इमानि वत्थूनि—सोसानिक- R. 77
महाकुमारत्थेरो^{१०} किर सट्ठि वस्सानि सुसानेवसि । अञ्जो एकभिक्खु
पि न अञ्जासि । तेनेवाह—

“सुसाने सट्ठि वस्सानि, अब्बोकिण्णं वसामहं ।

20 B. 59

दुतियो मं न जानेय्य; अहो सोसानिकुत्तमो”

ति ॥

१. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२-३. तथास्स—सी०, रो० ।

५. धुतङ्गअप्पिच्छो—सी०, स्या० ।

७. अप्पं—सी०, स्या०, रो० ।

९. पमाणमेव—स्या० ।

२. उप्पन्नं वा—स्या० ।

४. बहु—रो० ।

६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

८. गण्हति—रो० एवमेव ।

१०. सोसानिकमहाकुमारकस्सपथेरो—
स्या० ।

चेतियपब्बते द्वे भातिकत्थेरा^१ वसिसु । कनिट्ठो उपट्ठाकेन पेसितं^२
 उच्छुखण्डिकं^३ गहेत्वा जेट्ठस्स सन्तिकं अगमासि 'परिभोगं, भन्ते,
 करोथा' ति । थेरस्स च भत्तकिच्चं कत्वा मुखविक्खालनकालो
 अहोसि । सो 'अलं आवुसो' ति आह । 'कच्चिभन्ते, एकासनिकत्था'
 5 ति ? 'आहरावुसो, उच्छुखण्डिकं' ति । पञ्चासं^४ वस्सानि एकासनिको
 समानो पि धुतङ्गं निगूहमानो परिभोगं कत्वा मुखं विक्खालेत्वा पुन
 धुतङ्गं अधिट्ठाय गतो ।

यो पन साकेततिस्सत्थेरो विय बहुस्सुतभावं जानापेतुं न इच्छति,
 अयं परियत्तिअप्पिच्छो नाम । थेरो किर 'खणो^५ नत्थी' ति उद्देस-
 10 परिपुच्छासु ओकासं अकरोन्तो 'कदा^६ मरणक्खणं भन्ते, लभिस्सथा'
 ति चोदितो गणं विस्सज्जेत्वा कणिकारवालिकसमुद्दविहारं^७ गतो ।
 तत्थ^८ अन्तोवस्सं थेरनवमज्झिमानं उपकारो हुत्वा महापवारणाय
 उपोसथदिवसे धम्मकथाय जनपदं खोभेत्वा गतो ।

यो पन सोतापन्नादीसु अञ्जतरो हुत्वा सोतापन्नादिभावं
 15 जानापेतुं न इच्छति, अयं अधिगमअप्पिच्छो नाम तयो कुलपुत्ता
 (म० नि० १.२५६) विय घटीकारकुम्भकारो (म० नि० २.२७२)
 विय च । इमस्मि पनत्थे लद्धासेवनेन बलवअलोभेन समन्नागतो सेक्खो
 पि^९ पुथुज्जनो पि अप्पिच्छो ति वेदितब्बो ।

४. चतुत्थे असन्तुट्ठिता (अं० नि० १.७.४) ति असन्तुट्ठे पुग्गले
 20 सेवन्तस्स भजन्तस्स पयिरुपासन्तस्स उप्पन्नो असन्तोससङ्घातो
 लोभो ।

१. भातियत्थेरा—सी० ।

३. उच्छुखण्डिकं—सी०; उच्छुखण्डिके
 —स्या०; उच्छुखण्डिका—रो० ।

६. सी० रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

८. तत्र—सी०, रो० ।

९. सेक्खो—स्या० ।

२. पेसिते—स्या०; पेसिता—रो० ।

४. पण्णास—सी०, स्या० ।

५. खणे—रो० ।

७. कणिकारवालिकसमुद्दमहाविहारं—
 रो० ।

५. पञ्चमे सन्तुष्टिता ति (अ० नि० १.७५) ति सन्तुष्टे पुग्गले R. 78
 सेवन्तस्स भजन्तस्स पयिरुपासन्तस्स उप्पन्नो अलोभसङ्घातो
 सन्तोसो । सन्तुष्टस्सा ति इतरीतरपच्चयसन्तोसेन समन्नागतस्स ।
 सो पनेस^१ सन्तोसो^१ द्वादसनिधो होति । सेय्यथिदं^२ चीवरे यथालाभ- B. 60
 सन्तोसो यथाबलसन्तोसो यथा सारुप्पसन्तोसोति तिविधो । एवं 5
 पिण्डपातादीसु ।

तस्सायं पभेदसंवण्णना—इध भिक्खु चीवरंलभति सुन्दरं वा
 असुन्दरं वा । सो तेनेव यापेति अञ्चं न पत्थेति, लभन्तो पि न
 गण्हाति^३ । अयमस्स चीवरे यथालाभसन्तोसो । अथ^४ पन पकति-
 दुब्बलो वा होति, आबाधजराभिभूतो वा, गरुं चीवरं पारुप्पन्तो 10
 किलमति । सो सभागेन भिक्खुना सद्धिं तं परिवत्तेत्वा लहुकेन यापेन्तो
 पि सन्तुष्टो व^५ होति ।

अयमस्स चीवरे यथाबलसन्तोसो । अपरो पणीतपच्चयलाभी
 होति । सो पट्टचीवरादीनं^६ अञ्चतरं महग्घचीवरं बहूनि वा पन
 चीवरानि लभित्वा 'इदं थेरानं चिरपब्बजितानं, इदं बहुस्सुतानं, 15
 अनुरुपं, इदं गिलानानं, इदं अप्पलाभानं^७ होतु' ति दत्त्वा तेसं
 पुराणचीवरं वा सङ्कारकूटादितो वा^८ नन्तकानि^९ उच्चिनित्वा तेहि
 सङ्घाटिं कत्वा धारेन्तो पि सन्तुष्टो व होति । अयमस्स चीवरे
 यथासारुप्पसन्तोसो ।

इध पन भिक्खु पिण्डपातं लभति लूखं वा पणीतं वा, सो तेनेव 20
 यापेति, अञ्चं न पत्थेति, लभन्तो पि न गण्हाति । अयमस्स
 पिण्डपाते यथालाभसन्तोसो । यो पन अत्तनो पकतिविरुद्धं वा ब्याधि-
 विरुद्धं वा पिण्डपातं लभति, येनस्स परिभुत्तेन अफासु होति, सो

१-१. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. सेय्यथिदं—रो० ।

३. गण्हाति—रो० ।

४. अपरो—सी०, स्या०, रो० ।

५. सन्तुष्टो—स्या० ।

६. सोमारपट्टचीवरादीनं—स्या० ।

७. अप्पलाभीनं—स्या० ।

८. वा पन—सी०, रो० ।

९. यापणन्तरिकानि—स्या० ।

R. 79 सभागस्स भिक्खुनो तं दत्त्वा तस्स हत्थतो सप्पायभोजनं भुञ्जित्वा
समणधम्मं करोन्तो पि सन्तुट्ठो व होति । अयमस्स पिण्डपाते यथाबल-
सन्तोसो । अपरो बहुं पणीतं पिण्डपातं लभति । सो तं चीवरं विय
थेरचिरपब्बजितबहुस्सुतअप्पलाभगिलानानं^१ दत्त्वा तेसं वा सेसकं^२
5 पिण्डाय वा चरित्वा मिस्सकाहारं भुञ्जन्तो पि सन्तुट्ठो व होति ।
अयमस्स पिण्डपाते यथासारुप्पसन्तोसो ।

B. 61 इध पन भिक्खु सेनासनं लभति मनापं वा अमनापं वा । सो
तेन नेव सोमनस्सं न दोमनस्सं^३ उप्पादेति, अन्तमसोतिणसन्थारकेना
पि यथालद्धेनेव तुस्सति । अयमस्स सेनासने यथालाभसन्तोसो ।
10 यो पन अत्तनो पकतिविरुद्धं वा व्याधिविरुद्धं वा सेनासनं लभति,
यत्थस्स वसतो अफासु होति, सो तं सभागस्स भिक्खुनो दत्त्वा तस्स
सन्तके सप्पायसेनासने वसन्तो पि सन्तुट्ठो व होति । अयमस्स
सेनासने यथाबलसन्तोसो ।

अपरो महापुञ्जो लेणमण्डपकूटागारादीनि बहूनि
15 पणीतसेनासनानि लभति । सो तानि^४ चीवरादीनि विय थेरचिर-
पब्बजितबहुस्सुतअप्पलाभगिलानानं दत्त्वा यत्थ कत्थचि वसन्तो पि
सन्तुट्ठो व होति । अयमस्स सेनासने यथासारुप्पसन्तोसो । यो पि
'उत्तमसेनासनं नाम पमादट्ठानं, यत्थ^५ निसिन्नस्स थिनमिद्धं ओक्कमति,
निद्दाभिभूतस्स पुन^६ पटिबुज्झतो पापवितक्का पातुभवन्ती' ति
20 पटिसञ्चिक्खित्वा तादिसं सेनासनं पत्तं पि न सम्पटिच्छति, सो तं
पटिक्खित्वा अब्भोकासरक्खमूलादीसु वसन्तो पि सन्तुट्ठो व होति ।
अयं पिस्स^७ सेनासने यथासारुप्पसन्तोसो ।

१. चिरपब्बजितबहुस्सुतअप्पलाभ-
गिलानानं—सी०, स्या०, रो०,
एवमेव ।

५. तत्थ—म०, स्या० ।

७. अयमस्स—सी०, स्या०, रो० ।

२. सन्तिकं—सी०; सन्तिका—स्या० ।

३. पटिघं—सी०, स्या० ।

४. तानि पि—सी०, स्या० ।

६. पन—स्या० ।

इध पन भिक्खु भेसज्जं लभति लूखं वा पणीतं वा । सो यं लभति, तेनेव तुस्सति, अञ्जं न पत्थेति^१, लभन्तो पि न गण्हाति^२ । अयमस्स गिलानपच्चये यथालाभसन्तोसो । यो पन तेलेन अत्थिको फाणितं लभति, सो तं सभागस्स भिक्खुनो दत्त्वा तस्स हत्थतो तेलं गहेत्वा अञ्जदेव वा परियेसित्वा भेसज्जं करोन्तो पि सन्तुट्ठो 5 व होति । अयमस्स गिलानपच्चये यथाबलसन्तोसो ।

अपरो महापुञ्जो बहुं तेलमधुफाणितादिपणीतभेसज्जं^३ लभति । सो तं चीवरं विय थेरचीरपब्बजितबसुस्सुतअप्पलाभगिलानानं दत्त्वा तेसं आभतेन^४ येन^५ केनचि यापेन्तो पि सन्तुट्ठो व होति । R. 80 यो पन एकस्मिं भाजने मुत्तहरीतकं^६ ठपेत्वा एकस्मिं चतुमधुरं 10 'गण्हथ, भन्ते, यदिच्छकं' ति^७ वुच्चमानो 'सचस्स तेसु अञ्जतरेन पि रोगो वूपसम्मति, अथ मुत्तहरीतकं नाम बुद्धादीहि वणिणतं' ति चतुमधुरं पटिक्खपित्वा मुत्तहरीतकेन भेसज्जं करोन्तो पि परमसन्तुट्ठो व होति । अयमस्स गिलानपच्चये यथासारूपसन्तोसो । इमेसं पन^८ पच्चेकपच्चयेसु तिण्णं तिण्णं^९ सन्तोसानं यथासारूपसन्तोसो 15 व अगो ।

६-७. छट्ठसत्तमेसु अयोनिसोमनसिकारयोनिमनसिकारा हेट्ठा वुत्तलक्खणा व । सेसमेत्थ उत्तानत्थमेवा ति^९ । B. 62

८. अट्ठमे असम्पजञ्जं (अं० नि० १.७.८) ति असम्प-जानभावो, मोहस्सेतं अधिवचनं । असम्पजानस्सा ति अजानन्तस्स 20 सम्मुळ्हस्स^{१०} ।

९. नवमे सम्पजञ्जं (अं० नि० १.७.९) ति सम्पजानभावो, पञ्चायेतं नामं । सम्पजानस्सा ति सम्पजानन्तस्स ।

१. पट्ठेसि—स्या० ।

२. गण्हति—रो० ।

३. तेलफाणितादि०—स्या० ।

४-४. आगतकेन येन—सी०; आगतनयेन—

५. मुत्तहरीटकं—सी०, स्या०—एवमेव ।

स्या०; आगतकेन येन—रो० ।

६. यदिच्छसी ति—सी०, स्या०, रो० ।

७. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

८. स्या० पोत्थके नत्थि ।

९. उत्थानत्थमेव—रो० ।

१०. मुळ्हस्स—स्या०, रो० ।

१०. दसमे पापमित्तता (अं० नि० १.७.१०) ति यस्स पापा
लामका मित्ता, सो पापमित्तो । पापमित्तस्स भावो पापमित्तता ।
तेनाकारेन^१ पवत्तानं चतुन्नं खन्धानमेवेतं नामं । वुत्तं पि चेत्तं—

R. 81 5 “तत्थ कतमा पापमित्तता ? ये ते पुग्गला अस्सद्धा दुस्सीला
अप्पस्सुता मच्छरिनो दुप्पञ्जा, या^२ तेसं सेवना निसेवना संसेवना
भजना सम्भजना भत्ति सम्भत्ति सम्पवद्धता^३, अयं वुच्चति पापमित्तता”
(वि० ४२९) ति ।

वीरियारम्भादिवग्गवण्णना निट्ठिता ।

१. तेन कारेन—रो ।

२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

३. तंसम्पवद्धता—सी०, रो० ।

८. कल्याणमित्ततादिवगवणना

१. अट्टमस्स पठमे कल्याणमित्तता (अं० नि० १.८.१) ति कल्याणा मित्ता अस्सा ति कल्याणमित्तो, तस्स भावो कल्याणमित्तता । सेसं वुत्तपटिपक्खनयेन^१ वेदितब्बं ।

२. दुतिये अनुयोगो (अं० नि० १.८.२) ति योगो पयोगो । अननुयोगो ति अयोगो अप्पयोगो । अनुयोगा ति अनुयोगेन । 5 अननुयोगा ति अननुयोगेन । कुसलानं धम्मानं ति चतुभूमककुसल-धम्मानं ।

३. ततियं उत्तानत्थमेव ।

४. चतुत्थे बोज्झङ्गा (अं० नि० १.८.४) ति बुज्झनकसत्तस्स अङ्गभूता सत्त धम्मा । याय वा धम्मसामगिया सो बुज्झति, 10 सम्मोहनिदातो^२ वा वुट्ठाति^३, चतुसच्चधम्मं वा^४ सच्छिकरोति । तस्सा बोधिया अङ्गभूताति पि बोज्झङ्गा । “बोज्झङ्गा ति केनट्ठेन बोज्झङ्गा ? बुज्झन्ती ति बोज्झङ्गा, अनुबुज्झन्ती ति बोज्झङ्गा, पटिबुज्झन्ती ति बोज्झङ्गा, सम्बुज्झन्ती ति बोज्झङ्गा, बोधाय संवत्तन्ती ति बोज्झङ्गा” (पटि० ३६३) ति एवं पनेतं पदं 15 विभत्तमेव ।

५. पञ्चमे भावनापारिपूर्णिं गच्छन्ती (अं० नि० १.८.५) ति इमिना पदेन बोज्झङ्गानं याथावसरसभूमि नाम कथिता । सा पनेसा चतुब्बिधा होति—विपस्सना विपस्सनापादकज्झानं मग्गोफलं ति । तत्थ विपस्सनाय उप्पज्जनकाले बोज्झङ्गा कामावचरा होन्ति, 20 विपस्सनापादकज्झानमिह उप्पज्जनकाले रूपावचर-अरूपावचरा, मग्गफलेसु उप्पज्जनकाले लोक्तरा । इति इमस्मिं सुत्ते बोज्झङ्गा चतुभूमका^५ कथिता ।

१. नयेनेव—सी० ।

२. वट्ठतो—सी०, स्या०, रो० ।

३. उट्ठाति—सी०, रो० ।

४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

५. चतुभूमिका—रो० ।

६. छट्ठस्स अट्ठप्पत्तिको निक्खेपो । अट्ठप्पत्तियं हेतं निक्खित्तं ।
 सम्बहुला किर भिक्खू धम्मसभायं सन्निसिन्ना^१ । तेसं अन्तरे
 बन्धुलमल्लसेनापतिं आरब्भ अयं कथा उदपादि 'आवुसो, असुकं
 नाम कुलं पुब्बे बहुजातिकं अहोसि बहुपक्खं, इदानी अप्पजातिकं
 5 अप्पपक्खं जातं' ति । अथ भगवा तेसं चित्ताचारं जत्वा
 "मयि गते महती देसना भविस्सती" ति जत्वा गन्धकुटितो
 भिक्खवे, एतरहि कथाय सन्निसिन्ना" ति आह । 'भगवा^२ अज्जा
 गामनिगमादिकथा नत्थि, असुकं नाम^३ कुलं पुब्बे बहुजातिकं अहोसि
 10 बहुपक्खं, इदानी अप्पजातिकं अप्पपक्खं जातं ति वदन्ता निसिन्नम्हा
 ति । सत्था इमिस्सा अट्ठप्पत्तिया अप्पमत्तिका एसा भिक्खवे,
 परिहानी (अं० नि० १.८.६) ति इदं सुत्तं आरभि ।

तत्थ अप्पमत्तिका ति परिता^४ परित्तप्पमाणा । एताय हि
 परिहानिया सग्गतो वा मग्गतो वा परिहानि नाम^५ नत्थि, दिट्ठ-
 15 धम्मिकपरिहानिमत्तमेव एतं ति आह^६ । एतं पत्तिकिट्ठं ति एतं पच्छिमं
 एतं लामकं । यदिदं पज्जापरिहानी ति या मम सासने कम्मस्सकत-
 पज्जाय भानपज्जाय विपस्सनापज्जाय मग्गपज्जाय फलपज्जाय
 च परिहानि, एसा^७ पच्छिमा एसा लामका छट्ठतीया ति अत्थो ।

B. 64
R. 83

७. सत्तमं पि^{१०} अट्ठप्पत्तियमेव कथितं । धम्मसभायं किर
 20 निसिन्नेसु भिक्खूसु एकच्चे एवं आहंसु—'असुकं नाम कुलं पुब्बे
 अप्पजातिकं अप्पपक्खं अहोसि, इदानी^{११} तं^{१२} बहुजातिकं बहुपक्खं
 जातं' ति । कं^{१२} सन्धाय एवमाहंसू ति । विसाखं उपासिकं वैसालिके

१. निसिन्ना—सी०, रो० ।

३. अथ भगवा—स्या० ।

५. रो० पोत्थके नत्थि ।

७. आदिमाह—स्या० ।

९. स्या० पोत्थके नत्थि ।

११-१२. तं इदानी—सी०, स्या०, रो० । १२. तं—स्या० ।

२. पज्जात्तपवरबुद्धासने—स्या० ।

४. पत्त—सी०, स्या०, रो० ।

६. परिहायन्ता—सी०, रो० ।

८. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१०. सत्तमं—स्या० ।

च लिच्छवी । सत्था तेसं चित्ताचारं अत्वा पुरिमनयेनेव आगन्त्वा^१
धम्मासने निसिन्नो “काय नुत्थ, भिक्खवे, एतरहि कथाय
सन्निसिन्ना” ति पुच्छि । ते यथाभूतं कथयिंसु । सत्था इमिस्सा
अट्ठप्पत्तिया इमं सुत्तं आरभि । तत्थ अप्पमत्तिका (अं० नि० १.८.७)
ति तं सम्पत्ति निस्साय सग्गं वा मग्गं वा सम्पत्तानं^२ अभावतो परित्ता । 5
यदिदं पञ्जावुद्धी ति कम्मस्सकतपञ्जादीनं बुद्धि । तस्मा ति यस्मा
आतीनं बुद्धि नाम दिट्ठधम्मिकमत्ता अप्पा परित्ता, सा^३ सग्गं वा
मग्गं वा पापेतुं असमत्था, तस्मा । पञ्जावुद्धिया ति कम्मस्स-
कतादिपञ्जाय बुद्धिया ।

८. अट्ठमं पि अट्ठप्पत्तियमेव कथितं । सम्बहुला किर भिक्खू 10
धम्मसभायं सन्निसिन्ना^४ महाधनसेट्ठिपुत्तं आरब्भ ‘असुकं नाम कुलं
पुब्बे महाभोगं महाहिरञ्जसुवण्णं’^५ अहोसि, तं इदानी अप्पभोगं जातं’
ति कथयिंसु । सत्था पुरिमनयेनेव आगन्त्वा तेसं वचनं सुत्वा इमं
सुत्तं आरभि ।

९. नवमं पि अट्ठप्पत्तियमेव वुत्तं । धम्मसभायं किर सन्निसिन्ना 15
भिक्खू काकवलियसेट्ठिं च पुण्णसेट्ठिं च आरब्भ “असुकं नाम कुलं पुब्बे
अप्पभोगं अहोसि, तं इदानी महाभोगं जातं’ ति कथयिंसु । सत्था
पुरिमनयेनेव आगन्त्वा तेसं वचनं सुत्वा इमं सुत्तं आरभि । सेसं इमेसु
द्वीसु पि हेट्ठा वुत्तनयेनेव वेदितब्बं ।

१०. दसमं पि अट्ठप्पत्तियं वुत्तं । धम्मसभायं किर भिक्खू 20 R. 84
कोसलमहाराजानं आरब्भ ‘असुकं नाम कुलं पुब्बे महायसं महा-
परिवारं अहोसि, इदानी अप्पयसं अप्पपरिवारं जातं’ ति कथयिंसु ।
भगवा पुरिमनयेनेव आगन्त्वा तेसं वचनं सुत्वा इमं धम्मदेसनं
आरभि । सेसं वुत्तनयेनेव वेदितब्बं ति^६ ।

कल्याणमित्ततादिवग्गवण्णना निट्ठिता ।

१. गन्त्वा—रो० ।

३. सी०, स्या० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. महाहिरञ्जं—सी०, रो० ।

२. पत्तानं—सी०, रो० ।

४. निसिन्ना—सी०, एवमेव ।

६. वेदितब्बं—रो० ।

६. पमादादिवग्गवण्णना

१. नवमस्सा पि पठमं अटुप्पत्तियमेव कथितं । सम्बहुला किर भिक्खू धम्मसभायं निसिन्ना कुम्भघोसकं आरब्ध 'असुकं नाम कुलं पुब्बे अप्पयसं अण्णपरिवारं अहोसिं, इदानीं महायसं महापरिवारं जातं' ति कथयिंसु । सत्था पुरिमनयेनेव आगन्त्वा तेसं वचनं सुत्वा
5 इमं सुत्तं आरभि । तस्सत्थो हेट्ठा वुत्तनयेनेव वेदितब्बो ।

२-१०. दुतियादीसु महतो अनत्थाया (अं० नि० १.९.२-१०) ति महन्तस्स अनत्थस्स अत्थाय । सेसमेत्थ उत्तानमेवा ति ।

पमादादिवग्गवण्णना निट्ठिता ।

१०. दुतियपमादादिवगवण्णना

१. दसमे^१ अज्झत्तिकं (अं० नि० १.१०.१) ति नियकज्झत्तवसेन अज्झत्तिकं । अज्झं ति कारणं । इति करित्वा ति एवं कत्वा । इदं वुत्तं होति—भिवखवे, अज्झत्तं पच्चत्तं अत्तनो सन्ताने समुट्ठितं कारणं ति कत्वा न अज्झं एकं कारणं पि^२ समनुपस्सामी ति^३ ।

१४. बाहिरं (अं० नि० १.१०.१४) ति अज्झत्तसन्तानतो बहि 5 R. 85 भवं^४ ।

१७. सद्धम्मस्सा (अं० नि० १.१०.१७) ति^५ सुधम्मस्स^६, सासनस्सा ति अत्थो । सम्मोसाया ति विनासाय । अन्तरधानाया ति अपज्जाणत्थाय ।

१८. ठितिया (अं० नि० १.१०.१८) ति चिरट्ठितत्थं । 10 असम्मोसाय अनन्तरधानाया ति वुत्तपटिपक्खनयेनेव वेदितब्बं^६ । सेसमेत्थ चतुकोटिके^७ वुत्तनयमेव ।

३३-३४. इतो परेसु अधम्मं धम्मो ति दीपेन्ती (अं० नि० १.१०.३३-३४) ति आदीसु सुत्तन्तपरियायेन ताव दस कुसलकम्मपथा धम्मो^८, दस अकुसलकम्मपथा अधम्मो^९ । तथा चत्तारो 15 सत्तिपट्टाना चत्तारो सम्मप्पधाना चत्तारो इद्धिपादा पञ्चिन्द्रियाणि पञ्च बलानि सत्त बोज्झङ्गा अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो ति सत्तत्तिस^{१०} बोधिपक्खियधम्मा^{१०} धम्मो^{११} नाम^{११} । तयो सत्तिपट्टाना तयो सम्मप्पधाना तयो इद्धिपादा छ इन्द्रियाणि छ बलानि अट्ठ बोज्झङ्गा

B. 66

१. ०वग्गे—सी०, स्या०, रो० ।

२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

३. पस्सामी ति—सी०, रो० ।

४. भावं—स्या० ।

५-५. धम्मस्सा ति सधम्मस्स—स्या० ;

६. वेदितब्बो स्या० ।

सधम्मस्सा ति सुधम्मस्स—रो० । ७. चतुकोटिये—स्या० ; चतुकोटिके—रो० ।

८. धम्मा—रो० ।

९. अधम्मा—रो० ।

१०-१०. स्या० पोत्थके नत्थि । ११-११. स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

नवङ्गिको मग्गो ति च^१ चत्तारो उपादाना पञ्च नीवरणानि सत्त
अनुसया अट्ट मिच्छत्ता ति^२ च अयं^३ अधम्मो^४ ।

तत्थ^५ यं किञ्चि एकं अधम्मकोट्टासं गहेत्वा 'इमं अधम्मं धम्मो ति
करिस्साम, एवं अम्हाकं आचरियकुलं^६ निग्यानिकं भविस्सति, मयं च
५ लोके पाकटा भविस्सामा' ति तं अधम्मं 'धम्मो अयं' ति कथयन्ता
अधम्मं धम्मो ति दीपेन्ति नाम । तथेव धम्मकोट्टासेसु^७ एकं गहेत्वा
'अयं अधम्मो' ति कथेन्ता^८ धम्मं अधम्मो ति दीपेन्ति नाम । विनय-
परियायेन पन भूतेन वत्थुना चोदेत्वा सारेत्वा ययापटिञ्जाय कत्तब्बं
कम्मं धम्मो नाम, अभूतेन वत्थुना अचोदेत्वा असारेत्वा अपटिञ्जाय
१० कत्तब्बं कम्मं अधम्मो नाम ।

३५.-४२. सुत्तन्तपरियायेन रागविनयो दोसविनयो मोहविनयो
संवरो पहानं पटिसङ्गा ति अयं विनयो नाम, रागादीनं अविनयो
R. 86 असंवरो अप्पहानं अपटिसङ्गा ति अयं अविनयो नाम । विनय-
परियायेन वत्थुसम्पत्ति अत्तिस्सम्पत्ति अनुस्सावनसम्पत्ति^९ सीमासम्पत्ति
१५ परिससम्पत्ती ति^{१०} अयं विनयो नाम । वत्थुविपत्ति अत्तिविपत्ति
अनुस्सावनविपत्ति सीमाविपत्ति परिसविपत्ती ति अयं अविनयो
नाम ।

सुत्तन्तपरियायेन चत्तारो सतिपट्टाना चत्तारो सम्मप्पधाना
...पे०...अरियो अट्टङ्गिको मग्गो ति इदं भासितं लपितं तथागतेन,
२० तयो सतिपट्टाना तयो सम्मप्पधाना तयो इद्धिपादा छ इन्द्रियाणि
छ बलानि अट्ट बोज्झङ्गा^{११} नवङ्गिको मग्गो ति इदं अभासितं अलपितं

१. च अयं अधम्मो—सी०, रो० ।

२. मिच्छत्तानि—रो० ।

३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

४. धम्मो—सी०, रो० ।

५. ०धम्मो ति—स्या० ।

६. आचरियस्स कुसलं—स्या० ।

७. धम्मकोट्टासे—स्या० ।

८. कथेन्तो—रो० ।

९. अनुस्सावनसम्पत्ति—रो० ।

१०. स्या० पोत्थके नत्थि ।

११. सम्बोज्झङ्गा—स्या० ।

तथागतेन । विनयपरियायेन चत्तारो पाराजिका तेरस संघादिसैसा द्वे अनियता तिस निस्सग्गिया पाचित्तिया ति इदं 'भासितं लपितं तथागतेन', तयो पाराजिका चुद्दस संघादिसेसा तयो अनियता एकतिस निस्सग्गिया पाचित्तिया ति इदं 'अभासितं अलपितं तथागतेन' । ३५

सुत्तन्तपरियायेन देवसिकं फलसमापत्तिसमापन्नं महाकरुणा-समापत्तिसमापन्नं बुद्धचक्खुना लोकवोलोकनं अट्टप्पत्तिवसेन सुत्तन्त-देसना जातककथा ति इदं आचिण्णं, न देवसिकं फलसमापत्ति-समापन्नं...पे०...न जातककथा ति इदं अनाचिण्णं । विनयपरियायेन निमन्तितस्स वस्सावासं वसित्वा अपलोकेत्वा चारिकापक्कमनं^१ पवारेत्वा चारिकापक्कमनं आगन्तुकेहि सद्धिं पठमं पटिसन्धारकरणं ति इदं आचिण्णं, तस्सेव आचिण्णस्स अकरणं अनाचिण्णं^२ नाम । B. 67 10

सुत्तन्तपरियायेन चत्तारो सतिपट्टाना...पे०...अट्टङ्गिको मग्गो ति इदं पञ्जत्तं नाम, तयो सतिपट्टाना...पे०...नवङ्गिको मग्गो ति इदं अपञ्जत्तं नाम । विनयपरियायेन चत्तारो पाराजिका ...पे०... तिस निस्सग्गिया पाचित्तिया ति इदं पञ्जत्तं नाम, तयो पाराजिका ...पे०...एकतिस निस्सग्गिया पाचित्तिया ति इदं अपञ्जत्तं नाम । 15

यं पनेतं सब्बसुत्तानं परियोसाने ते चिमं सद्धम्मं अन्तरधापेन्ती ति वुत्तं, तत्थ पञ्च अन्तरधानानि नाम — अधिगमअन्तरधानं पटिपत्तिअन्तरधानं परियत्तिअन्तरधानं लिङ्गअन्तरधानं धातुअन्तर-धानं ति । तत्थ अधिगमो ति चत्तारो मग्गा चत्तारि फलानि चतस्सो पटिसम्भिदा तिसो विज्जा छ अभिज्जा ति । सो परिहायमानो पटिसम्भिदातो^३ पट्टाय परिहायति । बुद्धानं हि परिनिब्बानतो वस्ससहस्समेव पटिसम्भिदा निब्बत्तेतुं सकोन्ति^४, ततो परं छ R. 87 20

१. चारिकपक्कमनं—सी०, स्या०, रो० । २. इदं०—स्या० ।

३. पटिसम्भिदतो—रो० । ४. न०—स्या० ।

अभिञ्जा, ततो ता पि निब्वत्तेतुं^१ असक्कोन्ता तिस्सो विज्जा निब्वत्तेन्ति । गच्छन्ते गच्छन्ते काले ता पि^२ निब्वत्तेतुं असक्कोन्ता सुखविपस्सका होन्ति । एतेनेव उपायेन अनागामिनो सकदागामिनो सोतापन्ना ति । तेसु धरन्तेसु अधिगमो अन्तरहितो नाम न^३ होति ।
 5 पच्छिमकस्स पन^४ सोतापन्नस्स जीवितक्खयेन अधिगमो अन्तरहितो नाम होति । इदं अधिगमअन्तरधानं नाम^५ ।

पटिपत्तिअन्तरधानं नामभानविपस्सनामग्गफलानि निब्वत्तेतुं असक्कोन्ता चतुपारिसुद्धिसीलमत्तं रक्खन्ति । गच्छन्ते गच्छन्ते काले 'सीलं परिपुण्णं कत्वा रक्खाम, पधानं च अनुयुञ्जाम, न च^६ मग्गं
 10 वा फलं वा सच्छिकातुं' सक्कोम, नत्थि इदानि अरियधम्मपटिवेधो' ति वोसानं आपज्जित्वा कोसज्जबहुला अञ्चमञ्चं चोदेन्ति न^७ सारेन्ति^८ अकुक्कुच्चका होन्ति । ततो पट्टाय खुदानुखुद्दकानि मद्दन्ति । गच्छन्ते गच्छन्ते काले पाचित्तियथुलच्चयानि आपज्जन्ति । ततो गरुकापत्तिं । पाराजिकमत्तमेव तिट्ठति । चत्तारि पाराजिकानि
 15 रक्खन्तानं भिक्खूनं सते पि सहस्से पि धरमाने पटिपत्ति अन्तरहिता^९ नाम न होति^{१०} । पच्छिमकस्स पन^६ भिक्खुनो सीलभेदेन वा जीवितक्खयेन वा अन्तरहिता होती ति इदं पटिपत्तिअन्तरधानं नाम ।

B. 68
R. 88

परियत्ती ति तेपिटकं^{१०} बुद्धवचनं^{१०} साट्ठकथा पाळि । याव सा
 20 तिट्ठति, ताव परियत्ति परिपुण्णा^{११} नाम होति । गच्छन्ते गच्छन्ते काले राजयुवराजानो^{१२} अधम्मिका होन्ति । तेसु अधम्मिकेसु राजा-मच्चादयो अधम्मिका होन्ति, ततो रट्टजनपदवासिनो ति । एतेसं

१. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

३. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४. सी० पोत्थके नत्थि ।

५. सी० पोत्थके नत्थि ।

६. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७-७. स्या० पोत्थके नत्थि ।

८-८. अनन्तरहिता नाम होति—सी०, रो० ।

९. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१०-१०. तेपिटके बुद्धवचने—स्या० ।

११. परिपुण्णं—रो० ।

१२. कलियुगराजानो—सी०, रो०; कलियुगे राजयुवराजानो—स्या० ।

अधम्मिकताय देवो न सम्मा वस्सति, ततो^१ सस्सानि न सम्पज्जन्ति ।
 तेषु असम्पज्जन्तेसु पच्चयदायका भिक्खुसङ्घस्स पच्चये दातुं न
 सक्कोन्ति । भिक्खू पच्चयेहि किलमन्ता अन्तेवासिके सङ्गहेतुं^२
 न सक्कोन्ति । गच्छन्ते गच्छन्ते काले परियत्ति परिहायति ।
 अत्थवसेन धारेतुं न सक्कोन्ति, पाळिवसेनेव धारेन्ति । ततो 5
 गच्छन्ते^३ गच्छन्ते काले^३ पाळि पि सकलं धारेतुं न सक्कोन्ति ।
 पठमं अभिधम्मपिटकं परिहायति । परिहायमानं मत्थकतो पट्टाय
 परिहायति । पठममेव हि पट्टानमहापकरणं^४ परिहायति । तस्मिं
 परिहीने यमकं, कथावत्थु, पुग्गलपञ्चत्ति, धातुकथा, विभङ्गो,
 धम्मसङ्गहो ति^५ ।

10

एवं अभिधम्मपिटके परिहीने मत्थकतो पट्टाय सुत्तन्तपिटकं
 परिहायति । पठमं हि अङ्गुत्तरनिकायो परिहायति, तस्मिं पि पठमं
 एकादसकनिपातो, ततो दसकनिपातो...पे०...ततो एककनिपातो
 ति^६ । एवं अङ्गुत्तरे परिहीने मत्थकतो पट्टाय संयुत्तनिकायो
 परिहायति । पठमं हि महावग्गो परिहायति । ततो सळायतनवग्गो,
 खन्धवग्गो, निदानवग्गो सगाथावग्गो ति^७ । एवं संयुत्तनिकाये 15
 परिहीने मत्थकतो पट्टाय मज्झिमनिकायो परिहायति । पठमं हि
 उपरिपण्णासको परिहायति, ततो मज्झिमपण्णासको, ततो
 मूलपण्णासको ति । एवं मज्झिमनिकाये परिहीने मत्थकतो पट्टाय
 दीघनिकायो परिहायति । पठमं हि पाथिकवग्गो^८ परिहायति । ततो 20 R. 89
 महावग्गो, ततो सीलक्खन्धवग्गो ति । एवं^९ दीघनिकाये परिहीने
 सुत्तन्तपिटकं परिहीनं नाम होति । विनयपिटकेन सद्धिं जातकमेव
 धारेन्ति^{१०} । विनयपिटकं लज्जिनो व धारेन्ति । लाभकामा पन

१. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. गहेतुं—सी० ।

३-३. काले गच्छन्ते—सी०, स्या०, रो० ।

४. महापकरणं—सी०, रो० ।

५. धम्मसङ्गणी—स्या० ।

६. एकनिपातो—स्या० ।

७. सगाथवग्गो—सी०, स्या० ।

८. पाठियवग्गो—सी०, स्या० ।

९. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१०. धारेन्ति पि—रो० ।

B. 69

“सुत्तन्ते कथिते पि सल्लखेन्ता नत्थी” ति जातकमेव धारेन्ति । गच्छन्ते गच्छन्ते काले जातकं पि धारेतुं न सक्कोन्ति । अथ नेसं^१ पठमं वेस्सन्तरजातकं परिहायति । ततो पटिलोमक्कमेन पुण्णकजातकं, महानारदजातकं^२ ति परियोसाने अपण्णकजातकं परिहायति । एवं
5 जातके^३ परिहीने विनयपिटकमेव धारेन्ति ।

गच्छन्ते गच्छन्ते काले विनयपिटकं पि^४ मत्थकतो पट्टाय परिहायति । पठमं हि परिवारो परिहायति, ततो खन्धको, भिक्खुनीविभङ्गो, महाविभङ्गो ति । अनुक्कमेन उपोसथक्खन्धक-
मत्तमेव धारेन्ति । तदा पि परियत्ति अन्तरहिता^५ न^६ होति ।
10 याव पन मनुस्सेसु चातुप्पदिकगाथा पि^६ पवत्ति^७, ताव परियत्ति अनन्तरहिताव^८ होति । यदा सद्धो पसन्नो राजा हत्थिक्खन्धे सुवण्णचङ्कोटकम्हि सहस्सत्थविकं ठपापेत्वा “बुद्धेहि कथितं चातुप्प-
दिकगाथं जानन्तो इमं सहस्सं गणहत्तु” ति नगरे भेरिं चरापेत्वा^९
गणहनकं अलभित्वा ‘एकवारं चरापिते नाम सुणन्ता पि होन्ति
15 अस्सुणन्तापी’ ति^{१०} यावत्तियं चरापेत्वा गणहनकं अलभित्वा राजपुरिसा तं^{११} सहस्सत्थविकं पुन राजकुलं पवेसेन्ति, तदा परियत्ति अन्तरहिता नाम होति । इदं परियत्तिअन्तरधानं नाम ।

R. 90

गच्छन्ते गच्छन्ते काले चीवरगहणं^{१२} पत्तगहणं^{१२} समिञ्जनपसारणं^{१३} आलौकितविलोकितं न पासादिकं होति । निगण्ठसमणा^{१४} विय
20 अलाबुपत्तं भिक्खू पत्तं अगगबाहाय पक्खिपित्वा आदाय विचरन्ति^{१५} ।

१. तेसं—रो० ।	२. महानारदकस्सपजातकं—सी०, रो० ।
३. जातके व—रो० ।	४. तं पि—सी०, रो०; विनयपिटकं पि धारेतुं न सक्कोन्ति ततो—स्या० ।
५-५. अन्तरहिताव—सी०, स्या०, रो० ।	६. चतुप्पदिकगाथा—सी०, रो०—एवमेव; ७. परिवत्तिता—स्या० ।
६. चतुप्पदिकगाथा—सी०, रो०—एवमेव; ७. परिवत्तिता—स्या० ।	८. अनन्तरहिता—सी०; अनन्तरहिता न—स्या० ।
९. चरापेति—सी० ।	१०. अस्सुणन्ता पि—रो० ।
१०. अस्सुणन्ता पि—रो० ।	११. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
१२-१२. चीवरगहणं पत्तगहणं—रो० ।	१३. समिञ्जनपसारणं—रो० ।
१४. ०समणियो—सी०, रो०;	१५. चरन्ति—रो० ।
०समणि—स्या० ।	

एत्तावता पि लिङ्गं अनन्तरहितमेव होति । गच्छन्ते गच्छन्ते^१ पन
काले अग्गवाहतो ओतरेत्वा हत्थेन वा सिक्काय वा ओलम्बित्वा^२
विचरन्ति । चीवरं पि रजनसारुपं अकत्वा ओट्टट्टिवण्णं कत्वा
विचरन्ति । गच्छन्ते गच्छन्ते काले रजनं पि न होति दसच्छिन्दनं
पि ओवट्टिकविज्झानं पि । कप्पमत्तं कत्वा वळञ्जेन्ति । पुन 5
ओवट्टिकं विज्झित्वा कप्पं न करोन्ति ।

ततो उभयं पि अकत्वा दसा छेत्वा परिब्बाजका विय चरन्ति ।
गच्छन्ते गच्छन्ते काले 'को इमिना अम्हाकं अत्थो' ति खुद्दकं कासाव-
खण्डं^३ हत्थे वा^४ गोवाय वा बन्धन्ति, केसेसु वा अल्लीयापेन्ति,^५
दारभरणं वा करोन्ता कसित्वा वपित्वा जीविकं कप्पेन्ता^६ विचरन्ति । 10
तदा दक्खिणं देन्ता^७ सङ्गं उद्दिस्स एतेसं देन्ति^८ । इदं सन्धाय
भगवता वुत्तं "भविस्सन्ति खो पन आनन्द, अनागतमद्धानं गोत्रभूतो
कासावकण्ठा दुस्सीला पापधम्मा । तेसु दुस्सीलेसु सङ्गं उद्दिस्स दानं
दस्सन्ति । तदापाहं, आनन्द, सङ्गगतं दक्खिणं असङ्खेय्यं अप्पमेय्यं B. 70
वदामी" (म०नि० ३.३४२) ति । ततो गच्छन्ते^९ काले नानाविधानि 15
कम्मानी करोन्ता 'पपञ्चो^{१०} एस, किं इमिना अम्हाकं' ति कासावखण्डं
छिन्दित्वा अरञ्जे खिपन्ति । एतस्मि काले लिङ्गं अन्तरहितं नाम
होति । कस्सपदसबलस्स किर कालतो^{१०} पट्टाय योनकानं सेतवत्थं^{१०} R. 91
पारुपित्वा चरणं चारित्तं जातन्ति^{११} । इदं लिङ्गान्तरधानं
नाम^{१२} । 20

१. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।	२. ओलम्बित्वा—सी०, रो० ।
३३- कासावकण्ठं गहेत्वा—रो० ।	४. अल्लियापेन्ति—रो० ।
५. कप्पेत्वा—रो० ।	६. देन्तो जनो—सी०, स्या०, रो० ।
७. देति—सी०, स्या०, रो० ।	८. गच्छन्ते गच्छन्ते—स्या० ।
९. पपञ्चि नाम—स्या० ।	१०-१०. काले तेसं तेसं सेतकानि वत्थानि—
११. एतस्मि काले लिङ्गं अन्तरहितं	स्या० पोत्थके अधिको पाठो ।
नाम — सी० पोत्थके अधिको	१२. ०होति—स्या० ।
पाठो ।	

- धातुअन्तरधानं* पन^१ एवं वेदितब्बं—तीणि^२ परिनिब्बानानि^३—
 किलेसपरिनिब्बानं खन्धपरिनिब्बानं धातुपरिनिब्बानं ति । तत्थ
 किलेसपरिनिब्बानं बोधिपल्लङ्के अहोसि, खन्धपरिनिब्बानं कुसिनारायं,
 धातुपरिनिब्बानं अनागते भविस्सति । कथं* ? ततो तत्थ तत्थ
 5 सक्कारसम्मानं अलभमाना धातुयो बुद्धानं अधिट्ठानबलेन सक्कार-
 सम्मानलभनकट्टानं गच्छन्ति । गच्छन्ते गच्छन्ते काले सब्बट्टानेसु
 सक्कारसम्मानो न होति । सासनस्स* हि ओसक्कनकाले इमस्मिं
 तम्बपण्णिदीपे सब्बा धातुयो सन्निपतित्वा महाचेतियं, ततो^३ नागदीपे
 राजायतनचेतियं^३, ततो बोधिपल्लङ्कं गमिस्सन्ति । नागभवनतो पि
 10 देवलोकतो पि ब्रह्मलोकतो पि धातुयो महाबोधिपल्लङ्कमेव
 गमिस्सन्ति । सासपमत्ता पि धातु अन्तरा न नस्सिस्सति* । सब्बा
 धातुयो महाबोधिमण्डे सन्निपतित्वा बुद्धरूपं गहेत्वा बोधिमण्डे पल्लङ्केन
 निसिन्नबुद्धसरीरसिं^४ दस्सेन्ति । द्वत्तिस — महापुरिसलवखणानि
 असीतिअनुव्यञ्जनानि व्यामप्पभा ति सब्बं परिपुण्णमेव होति । ततो
 15 यमकपाटिहारियदिवसे विय पाटिहारियं कत्वा दस्सेन्ति । तदा^५
 मनुस्सभूतसत्तो नाम तत्थ गतो^६ नत्थि । दससहस्सचक्रवाळे पन
 देवता सब्बा व सन्निपतित्वा “अब्ज दसबलो परिनिब्बायति, इतोदानि
 पट्ठाय अन्धकारं भविस्सती” ति परिदेवन्ति । अथ धातुसरीरतो
 तेजो समुट्ठाय तं सरीरं अपण्णत्तिकभावं गमेति । धातुसरीरतो*
 20 समुट्ठिता जाला याव ब्रह्मलोका उगच्छिस्सति । सासपमत्ताय सेसाय
 पि धातुया सति एकजालाव भविस्सति । धातुसु परियादानं गभासु^७
 पच्छिज्जिस्सति । एवं महन्तं आनुभावं दस्सेत्वा धातुयो अन्तर-
 धायन्ति* । तदासन्निपतितादेवसङ्घा^८ बुद्धानं परिनिब्बुतदिवसे विय

B. 71

१ नाम—स्या० ।

३-३. गामिस्सन्ति महाचेतियतो
 नागदीपचेतियं—स्या० ।

४. निसिन्नबुद्धसरीरं—स्या० ।

६. गन्ता—रो० ।

८. देवसङ्घो—सी०, स्या०, रो० ।

२-२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. तं ठानं—सी०, स्या०, रो० ।

७. गतासु—स्या० ।

.. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

दिब्बगन्धमालातुरियादीहि^१ सक्कारं कत्वा^२ तिकखत्तुं पदक्खिणं कत्वा वन्दित्वा “अनागते उप्पज्जनकं बुद्धं पस्सितुं लभिस्साम भगवा” ति वत्वा सकसकट्टानमेव गच्छन्ति । इदं धातुअन्तरधानं नाम ।

इमस्स पञ्चविधस्स अन्तरधानस्स परियत्तिअन्तरधानमेव मूलं । परियत्तिया हि अन्तरहिताय पटिपत्ति अन्तरधायति, परियत्तिया 5 ठिताय पटिपत्ति^३ पतिट्ठाति^३ । तेनेव इमस्मिं दीपे चण्डालतिस्स-महाभये सक्को देवराजा महाउळुम्पं मापेत्वा भिक्खूनां आरोचापेसि— “महन्तं भयं भविस्सति, न सम्मा देवो वस्सीस्सति, भिक्खू पच्चयेहि किलमन्ता परियत्ति सन्धारेतुं न सक्खिस्सन्ति, परतीरं गत्वा 10 अय्येहि जीवितं रक्खितुं वट्ठति । इमं महाउळुम्पं आरुय्ह गच्छथ 10 भन्ते, येसं एत्थ निसज्जट्टानं नप्पहोति, ते कट्ठखण्डे पि^४ उरं ठपेत्वा गच्छन्तु, सब्बेसं पि भयं न भविस्सती” ति । तदा समुद्दीरं पत्वा सट्ठि भिक्खू कतिकं कत्वा ‘अम्हाकं एत्थ गमनकिच्चं नत्थि, मयं इधेव हुत्वा तेपिटकं रक्खिस्सामा’ ति ततो निवत्तित्वा दक्खिणमलयजनपदं गत्वा कन्दमूलपण्णेहि जीविकं कप्पेन्ता वसिसु । 15 काये वहन्ते निसीदित्वा सज्झायं करोन्ति, अवहन्ते वालिकं उस्सारेत्वा^५ परिवारेत्वा सीसानि एकट्टाने कत्वा परियत्ति सम्मसन्ति । इमिना नियामेन द्वादस संवच्छरानि साट्ठकथं तेपिटकं परिपुण्णं कत्वा^६ धारयिसु ।

भये वूपसन्ते सत्तसता भिक्खू अत्तनो गतट्टाने साट्ठकथे तेपिटके 20 एकक्खरं पि एकव्यञ्जनं पि अनासेत्वा इममेव दीपमागम्म कल्लगाम-जनपदे मण्डलारामविहारं पविसिसु । थेरानं आगमनपवत्ति^७ सुत्वा इमस्मिं दीपे ओहीना सट्ठि भिक्खू ‘थेरे पस्सिस्सामा’ ति गत्वा

१. दिब्बगन्धमालातुरियादीहि—रो० ।

२. करित्वा—रो० ।

३-३. तिट्ठति—सी०, स्या०, रो० ।

४. दट्ठकण्डे पि—रो० ।

५. उस्सापेत्वा—सी०, स्या०, रो० ।

६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

७. आगमनपवत्ति—स्या० ;

आगतपवत्ति—रो० ।

- थेरेहि सद्धिं तेपिटकं सोधेन्ता एकक्खरं पि एकव्यञ्जनं पि असमेन्तं
 नाम न पस्सिसु । तस्मिं ठाने थेरानं अयं^१ कथा उदपादि—
 “परियत्ति नु खो सासनस्स मूलं, उदाहु, पटिपत्ती” ति ?
 R. 93 पंसुकूलिकत्थेरा “पटिपत्तिमूलं” ति आहंसु, धम्मकथिका “परियत्ती”
 5 ति । अथ ने थेरा “तुम्हाकं द्वित्रं पि जनानं वचनमत्तेनेव न करोम,
 जिनभासितं सुत्तं आहरथा” ति आहंसु । सुत्तं आहरितुं न भारो
 B. 72 ति । “इमे च^२ सुभद् भिक्खू सम्मा विहरेय्युं, असुञ्जो लोको
 अरहन्तेहि अस्साति (दी० नि० २.११७) । पटिपत्तिमूलकं महाराज,
 सत्थुसासनं पटिपत्तिसारकं^३ । पटिपत्तिया^४ धरन्ताय^५ तिट्ठती”
 10 (मि० प० १३६) ति सुत्तं आहरिसु । इमं सुत्तं सुत्वा धम्मकथिका
 अत्तनो वादठपनत्थाय इमं सुत्तं आहरिसु—

- “याव तिट्ठन्ति सुत्तन्ता, विनयो याव दिप्पति ।
 ताव^६ दक्खन्ति^७ आलोकं, सूरिये^८ अब्भुद्धिते यथा ॥
 सुत्तन्तेसु असन्तेसु, पमुट्ठे विनयमिह च ।
 15 तमो भविस्सति लोके, सूरिये अत्थङ्गते यथा ॥
 सुत्तन्ते रक्खिते सन्ते, पटिपत्ति होति रक्खिता ।
 पटिपत्तियं ठितो धीरो, योगक्खेमा न धंसती” ति ॥

- इमस्मिं सुत्ते आहटे पंसुकूलिकत्थेरा तुण्ही अहेसुं । धम्मकथि-
 कत्थेरानं येव वचनं पुरतो अहोसि । यथा हि गवसतस्स वा^९
 20 गवसहस्सस्स वा अन्तरे पवेणिपालिकाय धेनुया असति सो वंसो सा

१. रो० पोत्थके नत्थि ।

३. पटिपत्तिसारिकं—स्या० ।

५-५. तावो दक्खन्ति—रो० ।

७. रो० पोत्थके नत्थि ।

२. इधेव—स्या० ।

४-४. पटिपत्तियं धरन्तं—सी०, स्या०, रो० ।

६. सूरिये—रो० ।

पवेणि न घटीयति, एवमेवं^१ आरद्धविपस्सकानं भिक्खूनां सते पि सहस्से पि संविज्जमाने परियत्तिया असति अरियमग्गपटिवेधो नाम न होति । यथा च निधिकुम्भिया जाननत्थाय पासाणपिट्ठे अक्खरेसु ठपितेषु^२ याव अक्खरानि^३ धरन्ति ताव निधिकुम्भि नट्ठा नाम न होति । एवमेवं परियत्तिया धरमानाय सासनं अन्तरहितं नाम 5 न होती ति ।

दुतियपमादादिवग्गवण्णना निट्ठिता ।

११. अधम्मवग्गवण्णना

एकादसमे वग्गे अधम्मं अधम्मो ति आदीनि वुत्तनयेनेव वेदितब्बानि । सेसमेत्थ उत्तानमेवा ति ।

R. 94

अधम्मवग्गवण्णना निट्ठिता ।

१२. अनापत्तिवगवणना

१-२. द्वादसमे पन अनापत्ति^१ आपत्ती (अं० नि० १.१२.१-२)
 ति आदीसु 'अनापत्ति अजानन्तस्स अथेय्यचित्तस्स न मरणाधिप्पायस्स
 अनुत्लपनाधिप्पायस्स न मोचनाधिप्पायस्सा' ति तत्थ तत्थ वुत्ता
 अनापत्ति^२ अनापत्ति^३ नाम । 'जानन्तस्स थेय्यचित्तस्सा' ति
 5 आदिना नयेन वुत्ता आपत्ति^३ आपत्ति नाम ।

३-१०. पञ्चापत्तिक्खन्धा लहुकापत्ति (अं० नि० १.१२.३-१०)
 नाम, द्वे आपत्तिक्खन्धा गरुकापत्ति नाम । द्वे आपत्तिक्खन्धा
 दुट्ठुल्लापत्ति नाम, पञ्चापत्तिक्खन्धा अदुट्ठुल्लापत्ति नाम । छ
 आपत्तिक्खन्धा सावसेसापत्ति नाम, एको पाराजिकापत्तिक्खन्धो
 10 अनवसेसापत्ति नाम । सप्पटिकम्मापत्ति नाम सावसेसापत्ति येव,
 अप्पटिकम्मापत्ति नाम अनवसेसापत्ति येव ।

११-२०. सेसं सब्बत्थ उत्तानमेवा ति^४ ।

अनापत्तिवगवणना निट्ठिता ।

१. अनापत्ति—स्या० ।

३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२-२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१३. एकपुगलवगवणना

१. एकपुगलवगस्स पठमे एकपुगलो (अ० नि० १.१३.१)
ति एको^१ पुगलो^१। एत्थ एको ति दुतियादिपटिक्खेपत्थो^२
गणनपरिच्छेदो। पुगलो ति सम्मुतिकथा, न परमत्थकथा। बुद्धस्स
हि भगवतो दुविधा देसना—सम्मुतिदेसना परमत्थदेसना चा ति।
तत्थ 'पुगलो सत्तो इत्थी पुरिसो खत्तियो ब्राह्मणे देवो मारो' ति 5 R. 95
एवरूपा सम्मुतिदेसना, 'अनिच्चं दुक्खं अनत्ता खन्धा धातू
आयतनानि^३ सतिपट्टाना^३' ति एवरूपा परमत्थदेसना।

तत्थ भगवा ये सम्मुतिवसेन देसनं सुत्वा अत्थं पटिविज्झित्वा
मोहं पहाय विसेसं अधिगन्तुं समत्था, तेसं सम्मुतिदेसनं देसेति।
ये पन परमत्थवसेन देसनं सुत्वा अत्थं पटिविज्झित्वा मोहं पहाय 10
विसेसमधिगन्तुं समत्था, तेसं परमत्थदेसनं देसेति। तत्रायं उपमा—
यथा हि देसभासाकुसलो^४ तिण्णं वेदानं अत्थसंवणनको आचरियो ये
दमिळभासाय वुत्ते अत्थं जानन्ति, तेसं दमिळभासाय आचिक्खति।
ये अन्धभासादीसु अञ्जतराय भासाय^५, तेसं ताय ताय^६ भासाय। B. 74
एवं ते माणवका छेकं व्यत्तं आचरियमागम्म खिप्पमेव सिप्पं 15
उगगण्हन्ति। तत्थ आचरियो विय बुद्धो भगवा, तयो वेदा विय
कथेतब्बभावे ठितानि तीणि पिटकानि, देसभासाकोसल्लमिव^७
सम्मुतिपरमत्थकोसल्लं, नानादेसभासा^८ माणवका विय
सम्मुतिपरमत्थवसेन पटिविज्झनसमत्था वेनेय्यसत्ता, आचरियस्स
दमिळभासादिआचिक्खनं विय भगवतो सम्मुतिपरमत्थवसेन देसना 20
वेदितब्बा। आह चेत्थ—

१-१. रो० पोत्थके नत्थि।

३-३. आयतन०—रो०।

५. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि।

७. देसभासाय०—स्या०, रो०।

२. ०पटिक्खेपत्थे—सी०, रो०।

४. देसभासायकुसलो—स्या०।

६. रो० पोत्थके नत्थि।

८. नानादेसभासाय—स्या०।

- “दुवे सच्चानि अक्खासि, सम्बुद्धो वदतं वरो ।
 सम्मुतिं परमत्थञ्च, ततियं नुपलब्धति ॥
 सङ्केतवचनं सच्चं, लोकसम्मृतिकारणा ।
 परमत्थवचनं सच्चं, धम्मानं भूतकारणा ॥
 5 तस्मा वोहारकुसलस्स, लोकनाथस्स सत्थुनो ।
 सम्मुतिं वोहरन्तस्स, मुसावादो न जायती” ति ॥

- अपि च अट्ठहि कारणेहि भगवा पुग्गलकथं कथेति—
 हिरोत्तप्पदीपनत्थं कम्मस्सकतादीपनत्थं पच्चत्तपुरिसकारदीपनत्थं
 आनन्तरियदीपनत्थं ब्रह्मविहारदीपनत्थं पुब्बेनिवासदीपनत्थं
 10 दक्खिणाविसुद्धिदीपनत्थं लोकसम्मृतिया अप्पहानत्थं चा ति ।
 R. 96 ‘खन्धधातुआयतनानि हिरियन्ति^१ ओत्तप्पन्ती^२’ ति हि वुत्ते महाजो
 न जानाति, सम्मोहमापज्जति, पटिसत्तु होति ‘किमिदं
 खन्धधातुआयतनानि हिरियन्ति ओत्तप्पन्ति नामा’ ति । ‘इत्थी
 हिरियति ओत्तप्पति, पुरिसो खत्तियो ब्राह्मणो देवो मारो’ ति वुत्ते
 15 पन जानाति, न सम्मोहमापज्जति, न पटिसत्तु होति । तस्मा भगवा
 हिरोत्तप्पदीपनत्थं पुग्गलकथं कथेति ।

- ‘खन्धा कम्मस्सका^३, धातुयो आयतनानी’ ति वुत्ते पि एसेव
 नयो । तस्मा भगवा कम्मस्सकतादीपनत्थं पुग्गलकथं कथेति ।

- ‘वेळुवनादयो महाविहारा खन्धेहि कारापिता, धातुहि
 20 आयतनेही’ ति वुत्ते पि एसेव नयो । तस्मा भगवा पच्चत्तपुरिसकार-
 दीपनत्थं पुग्गलकथं कथेति ।

- B. 75 ‘खन्धा मातरं जीविता वोरोपेन्ति, पितरं अरहन्तं,
 रुहिरुप्पादकम्मं सङ्खभेदकम्मं करोन्ति, धातुयो^३ आयतनानी’ ति
 वुत्ते पि एसेव नयो । तस्मा भगवा आनन्तरियदीपनत्थं पुग्गलकथं
 25 कथेति ।

१. हिरियन्ति ओत्तप्पीयन्ति—रो०
 एवमेव ।

२. कम्मस्सकता—स्या० ।

३. धातु—सी०, री० पोत्थकेसु नत्थि ।

‘खन्धा मेत्तायन्ति^१, धातुयो आयतनानी’ ति वुत्ते पि एसेव नयो । तस्मा भगवा ब्रह्मविहारदीपनत्थं पुग्गलकथं कथेति ।

‘‘खन्धा पुब्बेनिवासमनुस्सरन्ति, धातुयो आयतनानी’ ति वुत्ते पि एसेव नयो । तस्मा भगवा पुब्बेनिवासदीपनत्थं पुग्गलकथं कथेति ।

खन्धा दानं पटिग्गण्हन्ति^२, धातुयो आयतनानी’ ति वुत्ते पि 5
महाजनो न जानाति, सम्मोहं आपज्जति, पटिसत्तु होति ‘किमिदं खन्धधातुआयतनानि पटिग्गण्हन्ति नामा^३’ ति ? ‘पुग्गला^४ पटिग्गण्हन्ति^५ सीलवन्तो कल्याणधम्मा’ ति वुत्ते पन जानाति, न सम्मोहं आपज्जति, न^६ पटिसत्तु होति^७ । तस्मा भगवा दक्खिणा-
विसुद्धिदीपनत्थं पुग्गलकथं कथेति । 10

लोकसम्मुत्ति च बुद्धा भगवन्तो नप्पजहन्ति, लोकसमञ्जाय 8
लोकनिरुत्तिया लोकाभिलापे ठितायेव धम्मं देसेन्ति । तस्मा भगवा लोकसम्मुत्तिया अप्पहानत्थं’ पि पुग्गलकथं कथेति । R. 97

इति एको च सो पुग्गलो चा ति एकपुग्गलो । केनट्ठेन^८ 15
एकपुग्गलो ? असदिसट्ठेन गुणविसिद्धट्ठेन असमसमट्ठेना ति । सो हि 15
दस्सन्नं पारमीनं पटिपाटिया आवज्जनं आदिं कत्वा बोधिसम्भारगुणेहि चैव बुद्धगुणेहि च सेसमहाजनेन असदिसो ति असदिसट्ठेन पि एकपुग्गलो । ये चस्स ते गुणा, ते^९ सेससत्तानं^९ गुणेहि विसिद्धा ति गुणविसिद्धट्ठेन पि एकपुग्गलो । पुरिमका सम्मासम्बुद्धा सब्ब सत्तेहि असमा, तेहि सद्धिं अयमेव एको रूपकायगुणेहि चैव नामकायगुणेहि 20
च समो ति असमसमट्ठेन पि एकपुग्गलो ।

१. मेत्तयन्ति—रो० ।

२. पटिग्गण्हन्ति—सी०—एवमेव ।

३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

४-४. स्या० पोत्थके नत्थि; पुग्गलो

५-५. स्या० पोत्थके नत्थि;

पटिग्गण्हति—रो० ।

०होती ति—रो० ।

६. केनट्ठेन—स्या० ।

७-७. तेसं सत्तानं—स्या० ।

B. 76

लोके ति तयो लोका—सत्तलोको ओकासलोको सङ्घारलोको
ति । तेसं वित्थारकथा विसुद्धिमग्गे वुत्ता । तेसु इध सत्तलोको
अधिप्पेतो । सत्तलोके उप्पज्जमानो पि चेस न देवलोके, न ब्रह्मलोके,
मनुस्सलोके येव^१ उप्पज्जति । मनुस्सलोके पि न अञ्जस्मि चक्कवाळे,
५ इमस्मिं येव चक्कवाळे उप्पज्जति । तत्रा पि न सब्बट्टानेसु ।

R. 98 10

“पुरत्थिमाय दिसाय गजङ्गलं^२ नाम निगमो, तस्स परेन^३
महासाला, ततो परा^४ पच्चन्तिमा जनपदा, ओरतो मज्जे ।
पुरत्थिमदक्खिणाय दिसाय सल्लवती नाम नदी, ततो परा पच्चन्तिमा
जनपदा, ओरतो मज्जे । दक्खिणाय दिसाय सेतकण्णिकं नाम
निगमो, ततो परा पच्चन्तिमा जनपदा, ओरतो मज्जे । पच्छिमाय
दिसाय थूणं नाम ब्राह्मणगामो, ततो परा पच्चन्तिमा जनपदा, ओरतो
मज्जे । उत्तराय दिसाय उसीरद्धजो नाम पब्बतो, ततो परा
पच्चन्तिमा जनपदा, ओरतो मज्जे” (म० व० २१६) ति एवं
परिच्छिन्ने आयामतो तियोजनसते वित्थारतो अङ्कुतेय्ययोजनसते^५
१५ परिक्लेपतो नवयोजनसते मज्झिमदेसे उप्पज्जति । न केवलं च
तथागतो व, पच्चेकबुद्धा अगगसावका असीति महाथेरा^६ बुद्धमाता
बुद्धपिता चक्कवत्ती राजा अञ्जे च सारप्पत्ता ब्राह्मणगहपतिका एत्थेव
उप्पज्जन्ति ।

उप्पज्जमानोउप्पज्जती ति इदं पन उभयं पि विप्पकतवचनमेव ।
२० उप्पज्जमानो^७ बहुजनहिताय^८ उप्पज्जति, न अञ्जेन कारणेना ति एवं
पनेत्थ अत्थो वेदितब्बो । एवरूपं चेत्थ^९ लक्खणं न सक्का एतं अञ्जेन
सद्दलक्खणेन पटिबाहितुं ।

१. मनुस्सलोकेव—रो० ।

३. अपरेन—सी०, स्या०, रो० ।

५. अट्ठतिययोजनसते—सी० रो०;

नियद्धयोजनसते—स्या० ।

७. उप्पज्जन्तो—सी०, स्या०, रो० ।

९. हेत्थ—सी०, रो० ।

२. कजङ्गलं—सी०, स्या० ।

४. परं—सी०, स्या०, रो०—एवमेव ।

६. अञ्जेपि पुञ्जावन्ता उप्पज्जन्ति—

स्या० पोत्थके अधिको पाठो ।

८. बहुजनहितत्थाय—सी०, स्या० ।

अपि च उप्पज्जमानो नाम, उप्पज्जति नाम, उप्पन्नो नामा ति
 अयमेत्थ भेदो वेदितब्बो । एस हि दीपङ्कुरपादमूलतो पट्टाय^१
 लद्धव्याकरणो बुद्धकारके धम्मो परियेसन्तो दस पारमियो दिस्वा
 'इमे धम्मा मया पूरेतब्बा' ति कतसन्निट्ठानो दानपारमिं
 पूरेन्तो पि उप्पज्जमानो नाम । सीलपारमी ... पे० ... 5
 उपेक्खापारमी ति इमा दस पारमियो पूरेन्तो पि, दस उपपारमियो
 पूरेन्तो पि उप्पज्जमानो नाम । दस परमत्थपारमियो पूरेन्तो पि
 उप्पज्जमानो व नाम । पञ्च महापरिचागे परिचजन्तो पि उप्पज्जमानो^२
 नाम । अत्तत्थचरियं^३ आतत्थचरियं लोकत्थचरियं पूरयमानो पि
 उप्पज्जमानो नाम । कप्पसतसहस्साधिकानि चत्तारि असङ्ख्येयानि 10
 बुद्धकारके धम्मो मत्थकं पापेन्तो पि उप्पज्जमानो नाम । वेस्सन्तरत्तभावं^४
 पहाय तुसितपुरे पटिसन्धि गहेत्वा सट्ठिवस्ससतसहस्साधिका
 सत्तपण्णासवस्सकोटियो तिट्ठन्तो पि उप्पज्जमानो नाम । देवताहि
 याचितो पञ्चमहाविलोकितं विलोकेत्वा महामायादेविया^५ कुच्छिमिह^५
 पटिसन्धि गण्हन्तो पि, अनूनाधिके दस मासे गब्भवासं वसन्तो पि 15
 उप्पज्जमानो नाम । एकूनतिस वस्सानि अगारमज्जे तिट्ठन्तो पि
 उप्पज्जमानो नाम । कामेसु आदीनवं नेक्खम्मे च आनिसंसं दिस्वा
 राहुलभट्टस जातदिवसे छन्नसहायो कन्थकं^६ वाहनवरं^७ आरुह
 निक्खमन्तो पि उप्पज्जमानो व नाम । तीणी रज्जानि अतिक्रमन्तो पि
 अनोमानदीतीरे पब्बजन्तो पि^८ उप्पज्जमानो नाम । छब्बस्सानि 20
 महापधानं करोन्तो पि उप्पज्जमानो नाम । परिपक्कगते^९ आपो
 ओळारिकाहारं आहरन्तो पि उप्पज्जमानो व नाम । सायन्हसमये
 विसाखपुण्णमाय महाबोधिमण्डं आरुह मारबलं विधमेत्वा पठमयामे
 पुब्बेनिवासं अनुस्सरित्वा मज्झिमयामे दिब्बचक्खुं परिसोधेत्वा

B. 77
R. 99

१. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि । २. उप्पज्जमानोव-रो०-एवमेव ।
३. बुद्धिचरियं-सी०, रो०; ४. वेस्सन्तरत्तभावं-रो० ।
- बुद्धत्थचरियं-स्या० । ५-५. मायादेविया कुच्छिमि-रो० ।
६. कण्डकं-म०, स्या० । ७. हयवरं-सी०, रो०; अस्सवरं-स्या० ।
८. पि च-सी०, स्या०, रो० । ९. परिपाकगते-सी०, स्या०, रो० ।

- पच्छिमयामसमनन्तरे द्वादसङ्गं पटिच्चसमुप्पादं अनुलोमपटिलोमतो सम्मसित्वा सोतापत्तिमगं पटिविज्झन्तो पि उप्पज्जमानो व नाम । सोतापत्तिफलक्खणे पि सकदागामिमगक्खणे पि सकदागामिफलक्खणे पि अनागामिमगक्खणे पि अनागामिफलक्खणे पि उप्पज्जमानो व नाम ।
- 5 अरहत्तमगक्खणे पन उप्पज्जति नाम । अरहत्तफलक्खणे उप्पन्नो नाम । बुद्धानं हि सावकानं विय न पटिपाटिया इद्विविधआणादीनि उप्पज्जन्ति, सहेव पन अरहत्तमग्गेन सकलो पि सब्बज्जुतज्जाणादि^१ गुणरासि^२ आगतो व नाम होति । तस्मा ते निप्फत्तसब्बकिच्चत्ता^३ अरहत्तफलक्खणे उप्पन्ना नाम होन्ति । इमस्मि पि सुत्ते
- 10 अरहत्तफलक्खणं येव सन्धाय उप्पज्जती ति वेदितब्बो, उप्पन्नो होती ति अयं हेत्थ अत्थो ।

R. 100

बहुजनहिताया ति महाजनस्स हितत्थाय उप्पज्जति । बहुजनसुखाया ति महाजनस्स सुखत्थाय उप्पज्जति । लोकानुकम्पाया ति सत्तलोकस्स अनुकम्पं पटिच्च उप्पज्जति । कतरसत्तलोकस्सा ति ?

- 15 यो तथागतस्स धम्मदेसनं सुत्वा अमतपानं पिवित्वा^४ धम्मं पटिविज्झि, तस्स^५ । भगवता हि^६ महाबोधिमण्डे^७ सत्तसत्ताहं वीतिनामेत्वा बोधिमण्डा इसिपतनं आगम्म “द्वेमे, भिक्खवे, अन्ता पब्बजितेन न सेवितब्बा” ति धम्मचक्रपवत्तनसुत्ते^८ (म० व० १३; सं० नि० ४.३६०) देसिते आयस्मता अज्जासिकोण्डज्जत्थेरेन^९ सद्धि
- 20 अट्टारसकोटिसद्धा ब्रह्मानो अमतपानं पिविसु । एतस्स सत्तलोकस्स अनुकम्पाय उप्पन्नो । पञ्चमदिवसे अनत्तलक्खणसुत्तन्तपरियोसाने (म० व० १६; सं० नि० २.२९५) पञ्चवगिया थेरा अरहत्ते पतिट्ठहिंसु । एतस्स पि सत्तलोकस्स अनुकम्पाय उप्पन्नो । ततो यसदारकप्पमुखे पञ्चपण्णास पुरिसे अरहत्ते पतिट्ठापेसि । ततो

B. 78

१-१. सब्बज्जुत्ताणगुणरासि—रो० ।

३. पिवि—सी०, रो० ।

४. तस्सत्थाय—स्या० ।

६. बोधिमण्डे—स्या० ।

७. अज्जा—रो० ।

२. निब्बत्त०—सी०, रो०; निब्बत्तित—स्या० ।

५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

८. सुत्तन्ते—रो० ।

कप्पासिकवनसण्डे तिस भद्दवग्गिये तयो मग्गे च तीणि फलानि च
सम्पापेसि । एतस्स पि सत्तलोकस्स अनुकम्पाय उप्पन्नो । गयासीसे
आदित्तपरियायसुत्तपरियोसाने (म० व० ३४) जटिलसहस्स अरहुत्ते
पतिट्ठापेसि । तालट्ठिवने^१ बिम्बिसारप्पमुखा एकादस नहुता
ब्राह्मणगहपतिका सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा सोतापत्तिफले पतिट्ठहिंसु, 5
एकं नहुतं सरणेषु पतिट्ठितं । तिरोकुड्डानुमोदनावसाने^२
चतुरासीतिया पाणसहस्सेहि अमतपानं पीतं । सुमनमालाकारसमागमे
चतुरासीतिया च^३, धनपालकसमागमे दसहि पाणसहस्सेहि,
खदिरङ्गारजातकसमागमे चतुरासीतिया पाणसहस्सेहि,
जम्बुकआजीवकसमागमे चतुरासीतिया च^४, आनन्दसेट्ठिसमागमे 10
चतुरासीतिया च^५ पाणसहस्सेहि अमतपानं पीतं । पासाणकचेतिये
पारायनसुत्तन्तकथादिवसे चुद्दस कोटियो^६ अमतपानं पिबिंसु ।
यमकपाटिहारियदिवसे वीसति पाणकोटियो, तावत्तिसभवने
पण्डुकम्बलसिलाय निसीदित्वा मातरं कायसक्खि कत्वा सत्तप्पकरणं
अभिधम्मं देसेन्तस्स असीति पाणकोटियो, देवोरोहने तिस पाणकोटियो, 15
सक्कपञ्चसुत्तन्ते असीति देवतासहस्सानि अमतपानं पिबिंसु ।
महासमयसुत्तन्ते मङ्गलसुत्तन्ते चूळराहुलोवादे समचित्तपटिपदाया
ति इमेसु चतूंसु ठानेसु अभिसमयं पत्तसत्तानं परिच्छेदो नत्थि ।
एतस्स पि सत्तलोकस्स अनुकम्पाय उप्पन्नो ति । यावज्जदिवसा इतो
परं अनागते च सासनं निस्साय सग्गमोक्खमग्गे पतिट्ठहन्तानं वसेना 20
पि अयमत्थो वेदितब्बो ।

देवमनुस्सानं ति न केवलं देवमनुस्सानं येव, अवसेसानं
नागसुपण्णादीनं पि अत्थाय हिताय सुखायेव उप्पन्नो ।
सहेतुकपटिसन्धिके पन मग्गफलसच्छिकिरियाय भब्बे पुग्गले दस्सेतुं
एवं वुत्तं । तस्मा एतेसं पि अत्थाय हिताय सुखायेव उप्पन्नो ति 25
वेदितब्बो ।

१. तथा लट्ठिवने—सी०, स्या०, रो० । २. तिरोकुड्ड०—रो० ।

३. पाणसहस्सेहि—स्या० । ४. पाणसहस्सेहि—स्या० ।

५. स्या० पोत्थके नत्थि । ६. पाण०—स्या० ।

कतमो एकपुग्गलो ति अयं पुच्छा ? पुच्छा च नामेसा पञ्चविधा होति—अदिट्ठजोतना पुच्छा दिट्ठसंसन्दना पुच्छा विमतिच्छेदना पुच्छा अनुमतिपुच्छा कथेतुकम्यतापुच्छा ति ।

R. 102 तासं इदं नानत्तं—कतमा अदिट्ठजोतना पुच्छा ? पकतिया लक्खणं अज्जातं होति अदिट्ठं अतुलितं अतीरितं अविभूतं अभावितं^१ । तस्स^२ आणाय दस्सनाय तुलनाय तीरणाय विभूतत्थाय विभावनत्थाय पञ्चं पुच्छति, अयं अदिट्ठजोतना पुच्छा ।

कतमा दिट्ठसंसन्दना पुच्छा ? पकतिया लक्खणं आतं होति दिट्ठं तुलितं तीरितं विभूतं विभावितं^३ । सो अज्जेहि पण्डितेहि सद्धिं ससन्दनत्थाय पञ्चं पुच्छति, अयं दिट्ठसंसन्दना पुच्छा ।

कतमा विमतिच्छेदना पुच्छा ? पकतिया संसयपक्खन्दो^४ होति विमतिपक्खन्दो^५ द्वेळ्हकजातो “एवं नु खो, न^६ नु खो^६, किं नु खो, कथं नु खो” ति । सो विमतिच्छेदनत्थाय पञ्चं पुच्छति, अयं विमतिच्छेदना पुच्छा ।

15 कतमा अनुमतिपुच्छा ? भगवा हि भिक्खून् अनुमतिया पञ्चं पुच्छति—“तं किं मज्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ? ‘अनिच्चं भन्ते’ । “यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ? ‘दुक्खं भन्ते’ । “यं पन अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु खो^७ तं समनुपस्सितुं एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता” ति ? 20 नो हेतं भन्ते’ ति । अयं अनुमतिपुच्छा ।

कतमा कथेतुकम्यतापुच्छा ? भगवा भिक्खून् कथेतुकम्यताय पञ्चं पुच्छति—“चत्तारोमे, भिक्खवे, सतिपट्ठाना । कतमे चत्तारो” ति ? अयं कथेतुकम्यतापुच्छा ति । (महा०नि० २८७; चु०नि० ५३) ।

१. अविभावितं—रो० ।

३. विभावितं च—स्या० ।

४. स्या० पोत्थके नत्थि;

विमतिपक्खन्तो—रो० ।

२. तस्स च—स्या० ।

४. संसयपक्खन्तो—रो० ।

६-६. रो० पोत्थके नत्थि ।

७. रो० पोत्थके नत्थि ।

तत्थ बुद्धानं पुरिमा तिस्सो पुच्छा नत्थि । कस्मा ? बुद्धानं हि तीसु अद्धासु किञ्चि सङ्खतं अद्धाविमुत्तं वा असङ्खतं अदिट्ठं अजानितं अतुलितं अतीरितं अविभूतं अविभावितं^१ नाम नत्थि । तस्मा^२ तेसं अदिट्ठजोतनापुच्छा नत्थि । यं पन भगवता अत्तनो आणेन पटिविद्धं, तस्स अञ्जेन समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेने वा मारेन वा ब्रह्मना वा सद्धि संसन्दनकिच्चं नत्थि । तेनस्स दिट्ठसंसन्दनापुच्छा नत्थि । यस्मा पनेस^३ अकथंकथी तिण्णविचिकिच्छो सब्बधम्मेषु विहतसंसयो, तेनस्स विमतिच्छेदनापुच्छा नत्थि । इतरा पन द्वे पुच्छा भगवतो अत्थि । तासु अयं कथेतुकम्यतापुच्छा ति वेदितव्वा ।

5 R. 103

B. 80

इदानीं तां पुच्छाय पुटं एकपुगलं विभावेन्तो तथागतो अरहं सम्मासम्बुद्धो ति आह । तत्थ तथागतो ति अट्ठहि कारणेहि भगवा तथागतो—तथा आगतो ति तथागतो, तथा गतो ति तथागतो, तथलक्खणं आगतो ति तथागतो, तथधम्मे याथावतो^४ अभिसम्बुद्धो ति तथागतो, तथदस्सिताय तथागतो, तथवादिताय तथागतो, तथाकारिताय तथागतो, अभिभवनट्ठेन तथागतो ति ।

15

कथं भगवा तथाआगतो ति तथागतो ? यथा सब्बलोकहिताय उस्सुक्कमापन्ना पुरिमका सम्मासम्बुद्धा आगता, यथा विपस्सी भगवा आगतो, यथा सिखी भगवा, यथा वेस्सभू भगवा, यथा ककुसन्धो भगवा, यथा कोणागमनो भगवा, यथा कस्सपो भगवा आगतो ति । किं वुत्तं होति ? येन अभिनीहारेण एते भगवन्तो आगता, तेनेव अम्हाकं पि भगवा आगतो । अथ वा यथा विपस्सी भगवा...पे०... यथा कस्सपो भगवा दानपारमिं पूरेत्वा, सीलनेक्खम्मपञ्जावीरियखन्तिसच्चाधिट्ठानसेत्ताउपेक्खापारमिं^५ पूरेत्वा इमा दस पारमियो दस उपपारमियो दस परमत्थपारमियो ति समत्तिस पारमियो पूरेत्वा,

20

१. अभावितं—रो० ।

२. तेन—सी०, रो० ।

३. पनेत्थ—स्या० ।

४. यथावतो—रो० ।

५. ०सच्चमधिट्ठानसेत्ताउपेक्खापारमिं—

रो० ।

- R. 104 अङ्गपरिच्चागं नयनधनरञ्जपुत्तदारपरिच्चागं ति^१ इसे पञ्च महापरिच्चागे
परिच्चजित्वा, पुब्बयोगपुब्बचरियधम्मक्खानजातत्थचरियादयो पूरेत्वा
बुद्धिचरियाय कोटिं पत्वा आगतो, तथा अम्हाकं पि भगवा आगतो ।
5 यथा च विपस्सी भगवा ... पे० ... कस्सपो भगवा चत्तारो
सतिपट्टाने चत्तारो सम्मप्पधाने चत्तारो इद्धिपादे पञ्चिन्द्रियानि पञ्च
बलानि सत्त बोज्झङ्गे अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेत्वा ब्रूहेत्वा
आगतो, तथा अम्हाकं पि भगवा आगतो ति^२ तथागतो ।

B. 81

- यथेव लोकम्हि विपस्सिआदयो,
सब्बञ्जुभावं मुनयो इधागता ।
10 तथा अयं सक्कमुनी पि आगतो,
तथागतो वुच्चति तेन चक्खुमा ति ॥

एवं तथा आगतो ति तथागतो ।

- कथं तथा गतो ति तथागतो ? यथा सम्पत्तिजातो विपस्सी
भगवा गतो...पे०...कस्सपो भगवा गतो । कथं च सो गतो ति^३ ?
15 सो हि सम्पत्तिजातो व समेहि पादेहि पथवियं पतिट्ठाय उत्तराभिमुखो
सत्तपदवीतिहारेण गतो । यथाह—“सम्पत्तिजातो, आनन्द, बोधिसत्तो
समेहि पादेहि पथवियं पतिट्ठित्वा उत्तराभिमुखो सत्तपदवीतिहारेण
गच्छति, सेतम्हि छत्ते अनुधारियमाने सब्बा च दिसा अनुविलोकेति,
आसभि च वाचं भासति—“अगोहमस्मि लोकस्स, जेट्ठोहमस्मि
20 लोकस्स, सेट्ठोहमस्मि लोकस्स, अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि
पुनब्भवो' ति' (म० नि० ३.१८८) तं चस्स गमनं तथं^४ अहोसि
अवितथं अनेकेसं विसेसाविगमानं पुब्बनिमित्तभावेन । यं हि सो
सम्पत्तिजातो व समेहि पादेहि पतिट्ठहि, इदमस्स चतुरिद्धिपाद-
पटिलाभस्स पुब्बनिमित्तं । उत्तराभिमुखभावो पन^५ सब्बलोकुत्तर

१. धन०—रो० ।

३. गतो—रो० ।

५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. ० एवं तथा आगतो ति—सी०, रो० ।

४. तथा—रो० ।

भावस्स पुब्बनिमित्तं । सत्तपदवीतिहारो^१ सत्तबोज्झङ्गरतन-
पटिलाभस्स । ‘‘सुवण्णदण्डा^२ वीतिपतन्ति चामरा’’ (सु०नि० ६७६)
ति एत्थ वुत्तचामरुक्खेपो पन सब्बतिथियनिम्मथनस्स पुब्बनिमित्तं^३,
सेतच्छत्तधारणं अरहत्तफलविमुत्तिवरविमलसेतच्छत्तपटिलाभस्स^४
पुब्बनिमित्तं, तब्बदिसानुविलोकनं सब्बञ्जुतानावरणञ्जाणपटिलाभस्स
पुब्बनिमित्तं^५, आसभिवाचाभासनं अप्पटिवत्तियवरधम्मचक्कप्पवत्तनस्स
पुब्बनिमित्तं । तथा अयं भगवा पि गतो । तं चस्स गमनं तथं^६ अहोसि
अवितथं तेसं येव विसेसाधिगमानं पुब्बनिमित्तभावेन । तेनाहु
पोराणा—

R. 105

5

‘‘मुहुत्तजातो व गवम्पती यथा,
समेहि पादेहि फुसी वसुन्धरं ।
सो विक्कमी सत्त पदानि गोतमो,
सेतञ्च छत्तं अनुधारयुं मरू ।
गन्त्वान सो सत्त पदानि गोतमो,
दिसा विलोकेसि समा समन्ततो ।
अट्टङ्गुपेतं गिरमब्भुदीरयि,
सीहो यथा पब्बतमुद्धनिट्ठितो’’ ति ॥

10

B. 82

15

एवं तथा गतो ति तथागतो ।

अथ वा यथा विपस्सी भगवा...पे०...यथा कस्सपो भगवा, अयं
पि भगवा तथेव नेक्खम्मेन कामच्छन्दं पहाय गतो, अब्यापादेन
व्यापादं,^७ आलोकसञ्जाय थिनमिद्धं । अविक्खेपेन उद्धच्चकुक्कुच्चं^८,
धम्मववत्थानेन विचिकिच्छं पहाय गतो, आणेन अविज्जं पदालेत्वा
गतो, पामोज्जेन^९ अरतिं विनोदेत्वा, पठमज्झानेन नीवरणकवाटं

20

१. सत्तपदवीतिहारा—सी० ।

२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

३. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४. अरहत्तविमुत्ति०—रो० ।

५. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. कथं—रो० ।

७. पहाय—स्या० ।

८. उद्धच्चं—रो० ।

९. पामोज्जेन—रो० ।

उग्राटेत्वा, दुतियज्झानेन वितक्कविचारं^१ वूपसमेत्वा, ततियज्झानेन
पीति विराजेत्वा, चतुत्थज्झानेन सुखदुक्खं पहाय, आकासानञ्चायतन-
समापत्तिया रूपसञ्जापटिघसञ्जानानत्तसञ्जायो समतिक्रमित्वा,
विज्जाणञ्चायतनसमापत्तिया आकासानञ्चायतनसञ्जं आकिञ्चञ्जा-
R. 106 5 यतनसमापत्तिया विज्जाणञ्चायतनसञ्जं, नेवसञ्जानासञ्चायतन-
समापत्तिया आकिञ्चञ्चायतनसञ्जं समतिक्रमित्वा गतो ।

अनिच्चानुपस्सनाय निच्चसञ्जं पहाय, दुक्खानुपस्सनाय सुखसञ्जं,
अनत्तानुपस्सनाय अत्तसञ्जं, निब्बिदानुपस्सनाय नन्दि,
विरागानुपस्सनाय रागं, निरोधानुपस्सनाय समुदयं, पटिनिस्सग्गानु-
10 पस्सनाय^२ आदानं, खयानुपस्सनाय धनसञ्जं, वयानुपस्सनाय
आयूहनं, विपरिणामानुपस्सनाय धुवसञ्जं, अनिमित्तानुपस्सनाय
निमित्तसञ्जं, अप्पणिहितानुपस्सनाय पणिधिं, सुञ्जतानुपस्सनाय
अभिनिवेसं, अधिपञ्चाधम्मविपस्सनाय सारादानाभिनिवेसं,
यथाभूतञ्जाणदस्सनेन सम्मोहाभिनिवेसं, आदीनवानुपस्सनाय
15 आलयाभिनिवेसं, पटिसङ्खानुपस्सनाय अप्पटिसङ्खं, विवट्टानुपस्सनाय
संयोगाभिनिवेसं, सोतापत्तिमग्गेन दिट्ठेकट्ठे किलेसे भञ्जित्वा^३,
सकदागामिमग्गेन ओळारिके किलेसे पहाय, अनागामिमग्गेन
अणुसहगते किलेसे समुग्रातेत्वा, अरहत्तमग्गेन सब्बकिलेसे
समुच्चिन्दित्वा गतो । एवं पि तथा गतो ति तथागतो ।

B. 83 20 कथं तथलक्खणं आगतो ति तथागतो ? पथवीधातुया^४
कक्खळत्तलक्खणं तथं अवितथं, आपोधातुया पग्घरणलक्खणं,
तेजोधातुया उण्हत्तलक्खणं, वायोधातुया वित्थम्भनलक्खणं आकास-
धातुया असम्फुट्टलक्खणं, विज्जाणधातुया विजाननलक्खणं ।

रूपस्स रूपनलक्खणं, वेदनाय वेदयितलक्खणं, सञ्जाय
25 सञ्जाननलक्खणं, सङ्खारानं अभिसङ्खारणलक्खणं, विज्जाणस्स

१. वूपसमं—स्या०; ०धूमं—सी०, रो० । २. उपसम्मानुपस्सनाय—सी०, स्या०, रो० ।

३. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि । ४. पठवी०—रो० ।

विजाननलक्खणं । वितक्कस्स अभिनिरोपनलक्खणं, विचारस्स अनुमज्जनलक्खणं,^१ पीतिया फरणलक्खणं, सुखस्स सातलक्खणं, चित्तेकग्गताय अविकखेपलक्खणं, फस्सस्स फुसनलक्खणं ।

सद्धिन्द्रियस्स अधिमोक्खलक्खणं, वीरियिन्द्रियस्स^२ पग्गहलक्खणं, सतिन्द्रियस्स उपट्टानलक्खणं, समाधिन्द्रियस्स अविकखेपलक्खणं, 5 R. 107 पञ्चिन्द्रियस्स पजाननलक्खणं ।

सद्धाबलस्स अस्सद्धिये अकम्पियलक्खणं, वीरियबलस्स कोसज्जे, सतिबलस्स मुट्ठस्सच्चे^३, समाधिबलस्स उद्धच्चे, पञ्चाबलस्स अविज्जाय अकम्पियलक्खणं ।

सतिसम्बोज्झस्स उपट्टानलक्खणं, धम्मविचयसम्बोज्झस्स 10 पविचयलक्खणं, वीरियसम्बोज्झस्स पग्गहलक्खणं, पीतिसम्बोज्झस्स फरणलक्खणं, पस्सद्विसम्बोज्झस्स वूपसमलक्खणं^३, समाधिसम्बोज्झस्स अविकखेपलक्खणं, उपेक्खासम्बोज्झस्स पटिसङ्खानलक्खणं ।

सम्मादिट्ठिया दस्सनलक्खणं, सम्मासङ्कप्पस्स अभिनिरोपनलक्खणं, 15 सम्मावाचाय परिग्गहलक्खणं, सम्माकम्मन्तस्स समुट्टानलक्खणं, सम्माआजीवस्स वोदानलक्खणं, सम्मावायामस्स पग्गहलक्खणं, सम्मासतिया उपट्टानलक्खणं, सम्मासमाधिस्स अविकखेपलक्खणं ।

अविज्जाय अञ्जाणलक्खणं, सङ्खारानं चेतनालक्खणं, विञ्जाणस्स विजाननलक्खणं, नामस्स नमनलक्खणं, रूपस्स रूप्पनलक्खणं, 20 सत्तायतनस्स आयतनलक्खणं, फस्सस्स फुसनलक्खणं, वेदनाय वेदयितलक्खणं, तण्हाय हेतुलक्खणं, उपादानस्स गहणलक्खणं, भवस्स आयूहनलक्खणं, जातिया निब्बत्तिलक्खणं जराय जीरणलक्खणं मरणस्स चुतिलक्खणं ।

१-१. विरियिन्द्रियस्स—रो० ।

२. मुट्ठस्सच्चे—रो० ।

३. उपसमलक्खणं—रो० ।

B. 84

धातुनं सुञ्जतालकखणं, आयतनानं आयतनलकखणं सतिपट्टानानं
उपट्टानलकखणं, सम्मप्यधानानं पदहनलकखणं इद्धिपादानं
इज्झनलकखणं, इन्द्रियानं अधिपतिलकखणं, बलानं अकम्पियलकखणं
बोज्झङ्गानं निय्यानलकखणं, मग्गस्स हेतुलकखणं ।

5

सच्चानं तथलकखणं, समथस्स अविकखेपलकखणं, विपस्सनाय
अनुपस्सनालकखणं, समथविपस्सनानं एकरसलकखणं, युगनद्धानं
अनतिवत्तनलकखणं^१ ।

R. 108

सीलविसुद्धिया संवरणलकखणं, चित्तविसुद्धिया अविकखेपलकखणं,
दिट्ठिविसुद्धिया दस्सनलकखणं । खये जाणस्स समुच्छेदलकखणं
10 अनुप्पादे जाणस्स पस्सद्विलकखणं ।

15

छन्दस्स मूललकखणं, मनसिकारस्स समुट्टानलकखणं, फस्सस्स
समोधानलकखणं, वेदनाय समोसरणलकखणं, समाधिस्स पमुखलकखणं,
सतिया आधिपतेय्यलकखणं, पञ्चाय तदुत्तरियलकखणं^२, विमुत्तिया
सारलकखणं, अमतोगधस्स निब्बानस्स परियोसानलकखणं तथं
अवितथं । एवं तथलकखणं जाणगतिया आगतो अविरज्जित्वा^३ पत्तो
अनुप्पत्तो^४ ति तथागतो^५ । एवं तथलकखणं आगतो ति तथागतो ।

20

कथं तथधम्ममे याथावतो अभिसम्बुद्धो ति तथागतो ? तथधम्मा
नाम चत्तारि अरियसच्चानि । यथाह—“चत्तारिमानि, भिक्खवे,
तथानि अवितथानि अनञ्जथानि । कतमानि चत्तारि ? “इदं दुक्खं
ति, भिक्खवे, तथमेतं अवितथमेतं अनञ्जथमेतं” (सं०नि० ४.३६९)
ति वित्थारो । तानि च भगवा अभिसम्बुद्धो, तस्मा तथानं
अभिसम्बुद्धत्ता तथागतो ति वुच्चति अभिसम्बोधत्थो हि एत्थ
गतसद्दो ।

१. इद्धिपादानं इज्झनलकखणं—रो०

पोत्थके अधिको पाठो ।

४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. तदुत्तरियलकखणं—स्या० ।

३. अविरज्जित्वा—स्या० ।

५. तथागतो ति—रो० ।

अपि च जरामरणस्स जातिपच्चयसम्भूतसमुदागतद्वो तथो
अवितथो अनञ्जथो...पे०...सङ्खारानं अविज्जापच्चयसम्भूतसमुदागतद्वो
तथो अवितथो अनञ्जथो । तथा^१ अविज्जाय सङ्खारानं पच्चयद्वो,
सङ्खारानं विज्जाणस्स पच्चयद्वो...पे०...जातिया जरामरणस्स पच्चयद्वो
तथो अवितथो अनञ्जथो । तं सब्बं भगवा अभिसम्बुद्धो । तस्मा पि 5 B. 85
तथानं धम्मानं^२ अभिसम्बुद्धत्ता तथागतो ति वुच्चति । एवं तथधम्मे
याथावतो अभिसम्बुद्धो ति तथागतो ।

कथं तथदस्सिताय तथागतो ? भगवा यं सदेवके लोके...पे०... R. 109
सदेवमनुस्साय अपरिमाणासु लोकधातुसु अपरिमाणानं सत्तानं
चक्खुद्वारे आपाथं आगच्छन्तं रूपारम्भणं नाम अत्थि तं सब्बाकारतो 10
जानाति पस्सति । एवं जानता पस्सता च तेन तं इट्ठानिट्ठादिवसेन
वा दिट्ठसुतमुतविज्जातेसु^३ लब्भमानकपदवसेन वा । “कतमं तं रूपं
रूपायतनं ? यं रूपं चतुन्नं महाभूतानं उपादाय वण्णनिभा^४
सनिदस्सनं सण्णट्ठिणं नीलं पीतकं” (ध० सं० १६६-६७) ति
आदिना नयेन अनेकेहि नामेहि तेरसहि वारेहि द्वेपञ्चासाय नयेहि 15
विभज्जमानं तथमेव होति, वितथं नत्थि । एस नयो सोतद्वारादीसु
पि आपाथमागच्छन्तेसु सदादीसु । वुत्तं हेतु^५ भगवता — “यं,
भिक्खवे, सदेवकस्स लोकस्स...पे०...सदेवमनुस्साय दिट्ठं सुतं मुतं
विज्जातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं मनसा, तमहं जानामि, तमहं
अब्भञ्जासि^६, तं तथागतस्स विदितं, तं तथागतो न उपट्ठासी” 20
(अं० नि० २.२८-२९) ति । एवं तथदस्सिताय तथागतो । तत्थ
तथदस्सीअत्थे तथागतो ति पदसम्भवो वेदितब्बो ।

कथं तथवादिताय तथागतो ? यं रत्ति भगवा बोधिमण्डे
अपराजितपलङ्के^७ निसिन्नो तिण्णं मारानं मत्थकं महित्वा अनुत्तरं

१. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. ०च-सी०, रो० ।

४. वण्णनिभं-सी० ।

५. चेतं-सी०, स्या०, रो० ।

६. अभिञ्जासि-रो० ।

- सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो, यं च रत्तिं यमकसालानं अन्तरे अनुपादि-
 सेसाय निब्बानधातुया परिनिब्बायि, एत्थन्तरे पञ्चचत्ताळीसवस्स-
 परिमाणे काले पठमबोधिया पि मज्झिमबोधिया पि पच्छिमबोधिया
 R. 110 पि यं भगवता भासितं सुत्तं गेय्यं पे...वेदल्लं, सब्बं तं अत्थतो च
 5 व्यञ्जनतो च अनुपवज्जं अनूनं अनधिकं सब्बाकारपरिपुण्णं रागमद-
 निम्मदनं^१ दोसमोहमदनिम्मदनं^२, नत्थि तत्थ वालग्गमत्तं पि
 अक्खलितं, सब्बं तं एकमुद्दिक्काय लज्झितं विय एकनाळिकाय^४ मितं
 विय एकतुलाय तुलितं विय च तथमेव होति अवितथं । तेनाह—
 “यं च, चुन्द, रत्तिं तथागतो अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुज्झति,
 10 यं च रत्तिं अनुपादिसेसाय निब्बानधातुया परिनिब्बायति, यं एतस्मिं
 B. 86 अन्तरे भासति लपति निद्दिसति, सब्बं तं तथेव होति नो अञ्जथा ।
 तस्मा तथागतो ति वुच्चती” (दी०नि० ३.१०४) ति^५ । गदत्थो^६
 हि एत्थ गतसद्दो । एवं तथवादिताय तथागतो ।

- अपि च आगदनं आगदो, वचनं ति अत्थो । तथो अविपरीतो
 15 आगदो अस्सा ति दकारस्स तकारं कत्वा तथागतो ति । एवं^७ पि
 एतस्मिं^८ अत्थे पदसिद्धिं वेदितब्बा ।

- कथं तथाकारिताय तथागतो ? भगवतो हि वाचाय कायो
 अनुलोमेति कायस्स पि वाचा, तस्मा यथावादी तथाकारी यथाकारी
 तथावादी च होति । एवं भूतस्स चस्स यथा वाचा, कायो पि तथा
 20 गतो, पवत्तो ति^९ अत्थो । यथा च कायो, वाचा पि तथा गता
 ति तथागतो । तेनेवाह—“यथावादी, भिक्खवे तथागतो तथाकारी,
 यथाकारी तथावादी । इति यथावादी तथाकारी, यथाकारी
 तथावादी । तस्मा तथागतो ति वुच्चति” (अं०नि० २.२६) ति । एवं
 तथाकारिताय तथागतो ।

१. रागमदनं—स्या० ।

३. लज्झितं—रो० ।

५. वुच्चति—रो० ।

७-७. एवमेव तस्मिं—स्या० ।

२. स्या पोत्थके नत्थि ।

४. एकनाळिया—सी०, स्या०, रो० ।

६. गदअत्थो—स्या०, रो० ।

८. पि वत्तो—रो० ।

कथं अभिभवनट्टेन तथागतो ? उपरि भवग्गं हेट्ठा अवीचिं
परियन्तं कत्वा^१ तिरियं अपरिमाणासु लोकधातूसु सब्बसत्ते R. 111
अभिभवति सीलेन पि समाधिना पि पञ्जाय पि विमुत्तिया पि, न
तस्स तुला वा पमाणं वा अत्थि, अतुलो अप्पमेय्यो अनुत्तरो
राजराजो^२ देवदेवो सकानमतिसक्को ब्रह्मानमतibrह्मा । तेनाह—“सदेवके 5
लोके भिक्खवे, ...पे...सदेवमनुस्साय तथागतो अभिभू अनभिभूतो
अञ्जदत्थु दसो वसवत्ती । तस्मा ‘तथागतो’ ति वुच्चती”
(अ०नि०२.२७) ति ।

तत्रेवं पदसिद्धि वेदितव्वा—अगदो विय अगदो । को पनेस ?
देसनाविलासो चैव पुञ्जुस्सयो च । तेन हेस महानुभावो भिसक्को 10
दिब्बागदेन सप्पे विय सब्बपरप्पवादिनो सदेवकं च लोकं
अभिभवति । इति सब्बलोकाभिभवने तथो अविपरीतो देसनाविलासो^३
चैव पुञ्जुस्सयो^४ च अगदो अस्सा ति दकारस्स तकारं कत्वा
तथागतो ति वेदितव्वो । एवं अभिभवनट्टेन तथागतो ।

अपि च तथाय^५ गतो ति पि तथागतो । तथं^६ गतो ति पि 15 B. 87
तथागतो^६, गतो ति^७ अवगतो अतीतो पत्तो पटिपन्नो ति अत्थो ।
तत्थ सकललोकं तीरणपरिञ्जाय तथाय गतो अवगतो ति तथागतो ।
लोकसमुदयं पहानपरिञ्जाय तथाय गतो अतीतो ति तथागतो,
लोकनिरोधं सच्चिकिरियाय तथाय गतो पत्तो ति तथागतो,
लोकनिरोधगामिनिं पटिपदं तथाय^८ गतो पटिपन्नो ति तथागतो । 20
तेन यं^९ वुत्तं भगवता—

१. करित्वा—सी० ।

२. राजराजा—रो० ।

३. देसनाविलासमयो—रो० ।

४. पुञ्जमयो—रो० ।

५. तथा—रो०—एवमेव ।

६-६. रो० पोत्थके नत्थि ।

७. सी०—स्या० पोत्थकेसु नत्थि ।

८. तथं—सी०, स्या० ।

९. वुत्तं—स्या० ।

R. 112

“लोको, भिक्खवे, तथागतेन अभिसम्बुद्धो, लोकस्मा^१ तथागतो विसंयुतो । लोकसमुदयो, भिक्खवे, तथागतेन अभिसम्बुद्धो, लोकसमुदयो तथागतस्स पहीनो । लोकनिरोधो, भिक्खवे, तथागतेन अभिसम्बुद्धो, लोकनिरोधो तथागतस्स सच्छिदकतो ।

5 लोकनिरोधगामिनी पटिपदा, भिक्खवे, तथागतेन अभिसम्बुद्धा, लोकनिरोधगामिनी पटिपदा तथागतस्स भाविता । यं, भिक्खवे, सदेवकस्स लोकस्स ...पे०... सब्बं तं तथागतेन अभिसम्बुद्धं । तस्मा तथागतो ति वुच्चती” (अ० नि० २.२६) ति ।

तस्स पि^२ एवं अत्थो वेदितब्बो । इदं पि च तथागतस्स

10 तथागतभावदीपने मुखमत्तमेव, सब्बाकारेण पन तथागतो व तथागतस्स तथागतभावं वण्णयेय ।

अरहं सम्मासम्बुद्धो ति पनद्वये पन आरकत्ता, अरीनं अरानं च हतत्ता, पच्चयादीनं अरहत्ता, पापकरणे रहाभावा ति इमेहि ताव कारणेहि अरहं ति वेदितब्बो । सम्मा सामं च सब्बधम्मानं बुद्धत्ता

15 पन सम्मासम्बुद्धो ति अयमेत्थ सङ्खेपो, वित्थारतो पनेतं पदद्वयं विसुद्धिमग्गे बुद्धानुस्सतिवण्णनायं (वि० म० १३३-१४४) पकासितं ति ।

२. दुतिये पातुभावो (अ० नि० १.१३.२) ति उप्पत्ति निप्पत्ति । दुल्लभो लोक्स्मि ति इमस्मि सत्तलोके दुल्लभो सुदुल्लभो^३

20 परमदुल्लभो । कस्मा दुल्लभो ति ? एकवारं दानपारमिं पूरेत्वा बुद्धेन भवितुं न सक्का, द्वे वारे दस वारे वीसति वारे पञ्चास^४ वारे वारसतं वारसहस्सं वारसतसहस्सं वारकोटिसतसहस्सं पि^५ दानपारमिं पूरेत्वा बुद्धेन भवितुं न सक्का । तथा एकदिवसं द्वे दिवसे दसदिवसे वीसति दिवसे पञ्चास दिवसे दिवससतं

B. 88

१. लोकस्मि—स्या० ।

३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. तस्स एवं पि—रो० ।

४-४. ० वार सतवार सहस्सवार कोटिवार कोटिसतसहस्सवारं चा पि—स्या० ।

दिवससहस्रं दिवससतसहस्रं दिवसकोटिसतसहस्रं । एकमासं R. 113
 द्वे मासे ... पे० ... मासकोटिसतसहस्रं । एकसंवच्छरं द्वे
 संवच्छरे ... पे० ... संवच्छरकोटिसतसहस्रं । एककप्पं द्वे कप्पे...पे०...
 कप्पकोटिसतसहस्रं । कप्पानं^१ एकं असङ्ख्यं द्वे असङ्ख्य्यानि
 तीणि असङ्ख्य्यानि दानपारमिं^२ पूरेत्वा बुद्धेन भवितुं न सक्का । 5
 सीलपारमीनेक्खम्मपारमी ... पे०... उपेक्खापारमीसु पि एसेव नयो ।
 पच्छिमकोटिया पन कप्पसतसहससाधिकानि चत्तारि असङ्ख्य्यानि
 दस पारमियो पूरेत्वाबुद्धेन भवितुं सक्का ति, इमिना कारणेन
 दुल्लभो^३ ।

३. ततिये अच्छरियमनुस्सो (अं० नि० १.१३.३) ति अच्छरियो 10
 मनुस्सो । अच्छरियो ति अन्धस्स पब्बतारोहणं विय निच्चं न
 होती ति अत्थो । अयं ताव सद्दनयो । अयं पन अट्टकथानयो—
 अच्छरायोगो ति अच्छरियो, अच्छरं पहरित्वा पस्सितब्बो ति
 अत्थो । अपि च “तथागतस्स, भिक्खवे, अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स
 पातुभावा चत्तारो अच्छरिया अब्भुता धम्मा पातुभवन्ती” 15
 (अं० नि० २.१३६) ति एवमादीहि अनेकेहि अच्छरियम्भुतधम्मेहि
 समन्नागतत्ता पि अच्छरियमनुस्सो । आचिण्णमनुस्सो ति पि^४
 अच्छरियमनुस्सो । अभिनीहारस्स हि सम्पादके अट्ट धम्मे समोधानेत्वा
 एकबुद्धस्स सम्मुखे महाबोधिमण्डे मानसं बन्धित्वा निसज्जनं^५ नाम न
 अञ्जस्स कस्सचि आचिण्णं, सब्बञ्जुबोधिसत्तस्सेव आचिण्णं । तथा 20
 बुद्धानं सन्तिके व्याकरणं लभित्वा अनिवत्तकेन हुत्वा वीरियाधिट्ठानं
 अधिट्ठाय बुद्धकारकधम्मानं पूरणं पि न अञ्जस्स कस्सचि आचिण्णं,
 सब्बञ्जुबोधिसत्तस्सेव आचिण्णं । तथा पारमियो गब्भं गण्हापेत्वा
 वेस्सन्तरत्तभावसदिसे अत्तभावे ठत्वा सब्बालङ्कारपटिमण्डितानं R. 114

१. रो० पोत्थके नत्थि ।

२. दानपारमियो—रो० ।

३. होति—स्या० ।

४. वा—सी०, रो० ।

५. निपज्जनं—रो० ।

- हृत्थीनं सत्तसतानि अस्सानं सत्तसतानी ति एवं सत्तसतकमहादानं
 दत्वा जालिकुमारसदिसं पुत्तं कण्हाजिनासदिसं धीतरं महीदेविसदिसं
 भरियं च दानमुखे निध्यातेत्वा^१ यावतायुकं ठत्वा दुतिये अत्तभावे
 तुसितभवने^२ पटिसन्धिग्गहणं पि^३ न अञ्जस्स कस्सचि आचिण्णं,
 5 सव्वञ्जुबोधिसत्तस्सेव आचिण्णं । तुसितपुरे यावतायुकं ठत्वा देवतानं
 B. 89 आयाचनं सम्पटिच्छित्वा^४ पञ्चमहाविलोकनं^५ विलोकेत्वा सतस्स
 सम्पजानस्स तुसितपुरा चवित्वा महाभोगकुले पटिसन्धिग्गहणं पि न
 अञ्जस्स कस्सचि आचिण्णं, सव्वञ्जुबोधिसत्तस्सेव आचिण्णं । तथा
 पटिसन्धिग्गहणदिवसे दससहस्सिलोकधातुकम्पनं पि, सतस्स
 10 सम्पजानस्स मातुकुच्छियं निवासो पि, सतस्स सम्पजानस्स
 मातुकुच्छित्तो निक्खमनदिवसे^६ दससहस्सिलोकधातुकम्पनं पि,
 सम्पतिजातस्स सत्तपदवीतिहारगमनं पि, दिव्वसेत्तच्छत्तधारणं पि,
 दिव्ववाळवीजनुक्खेपो पि, सब्बदिसासु सीहविलोकनं^७ विलोकेत्वा
 अत्तना पटिसमं कञ्चि सत्तं अदिस्वा, “अग्गौहमस्मि लोकस्सा” ति
 15 एवं सीहनादनदनं पि, परिपाकगते आणे महासम्पत्तिं पहाय
 महाभिनिक्खमनं पि, महाबोधिमण्डे पल्लङ्केन निसिन्नस्स मारविजयं
 आदिं कत्वा पुब्बेनिवासानुस्सतिदिव्वचक्खुविसोधनानि कत्वा
 पच्चूससमये सव्वञ्जुतञ्जाणगुणरासिपटिविद्वक्खणे^८ दससहस्सि-
 लोकधातुकम्पनं पि, पठमधम्मदेसनाय अनुत्तरं तिपरिवट्टं
 20 धम्मचक्कप्पवत्तनं पी ति एवमादि सब्बं न अञ्जस्स कस्सचि आचिण्णं,
 सव्वञ्जुबुद्धस्सेव आचिण्णं । एवं आचिण्णमनुस्सो ती पि
 अच्छरियमनुस्सो ।

१. निध्यादेत्वा—स्या०, रो० ।

२. तुसितपुरे—सी०, रो० ।

३. ०च—स्या० ।

४. पटिच्छित्वा—रो० ।

५. ०विलोकितं—रो० ।

६. ०पि—स्या० ।

७. सीहविलोकितं—रो० ।

८. सव्वञ्जुतञ्जाणरासिपटिविद्वक्खणे
—सी०, रो० ।

४. चतुत्थे कालकिरिया (अं० १.१३.४) ति एकस्मिं काले पाकटा किरिया ति कालकिरिया । तथागतो हि पञ्चचत्तारीसं वस्सानि ठत्वा तीणि पिटकानि पञ्च निकाये नवज्जं सत्थुसासनं चतुरासीति धम्मक्खन्धसहस्सानि पकासेत्वा महाजनं निब्बाननिघ्नं निब्बानपोणं कत्वा यमकसालानमन्तरे निपन्नो भिक्खुसङ्घं आमन्तेत्वा अप्पमादेन ओवदित्वा सतो सम्पजानो अनुपादिसेसाय निब्बानधातुया परिनिब्बायि । अयमस्स किरिया^१ यावज्जतना^२ पाकटा ति एकस्मिं काले पाकटा किरिया ति कालकिरिया । अनुतप्पा^३ होती ति अनुतापकरा होति । तत्थ चक्कवत्तिरञ्जो कालकिरिया एकचक्कवाळे देवमनुस्सानं अनुतापकरा होति । बुद्धानं कालकिरिया दससहस्स-चक्कवाळेसु^४ देवमनुस्सानं अनुतापकरा होति । तेन वुत्तं, बहुनो जनस्स अनुतप्पा होती' ति ।

५. पञ्चमे अदुतियो (अं० नि० १.१३.५) ति दुतियस्स^५ बुद्धस्स अभावा अदुतियो । चत्तारो हि बुद्धा—सुतबुद्धो चतुसच्चबुद्धो पच्चेकबुद्धो सब्बञ्जुबुद्धो ति । तत्थ बहुस्सुतो भिक्खु सुतबुद्धो नाम । खीणासवो चतुसच्चबुद्धो नाम । कप्पसतसहस्साधिकानि द्वे असङ्ख्येय्यानि पारमियो पूरेत्वा सामं पटिविद्धपच्चेकबोधिजाणो^६ पच्चेकबुद्धो नाम । कप्पसतसहस्साधिकानि चत्तारि वा अट्ठ वा सोळस वा असङ्ख्येय्यानि पारमियो पूरेत्वा तिण्णं मारानं मत्थकं महित्वा पटिविद्धसब्बञ्जुतञ्जाणो^७ सब्बञ्जुबुद्धो नाम । इमेसु चतूसु बुद्धेसु सब्बञ्जुबुद्धो व अदुतियो नाम । न हि तेन सद्धिं अञ्जो सब्बञ्जुबुद्धो नाम उप्पज्जति ।

१. पञ्चचत्तारीसं—सी०, रो०; पञ्च- २. काल०—स्या० ।

चत्तारीसं—स्या० ।

३. यावज्जकाला—सी०, स्या०, रो० ।

४. आनुतप्पा—सी० ।

५. ०चक्कवाळे—पी०, स्या०, रो० ।

६. दुतियकस्स—रो० ।

७. ०जाणे—रो० ।

८. ०जाणे—रो० ।

असहायो ति अत्तभावेन वा पटिविद्धधम्मेहि वा सदिसो सहायो
 नाम अस्स नत्थी ति असहायो । 'लद्धसहायो खो पन सो भगवा
 सेखानं^१ चेव पटिपदानं' ति इमिना पन परियायेन सेखासेखा बुद्धानं
 R. 116 सहाया नाम होन्ति । अप्पटिमो ति पटिमा वुच्चति अत्तभावो ।
 5 तस्स अत्तभावसदिसा अञ्जा पटिमा नत्थी ति अप्पटिमो । या पि
 च मनुस्सा सुवण्णरजतादिमया पटिमा करोन्ति, तासु वालग्गमत्तं
 पि ओकासं तथागतस्स अत्तभावसदिसं कातुं समत्थो नाम नत्थी ति
 सब्बथा पि अप्पटिमो ।

अप्पटिसमो ति अत्तभावेनेवस्स पटिसमो नाम कोचि नत्थी ति
 10 अप्पटिसमो । अप्पटिभागो ति ये तथागतेन, "चत्तारो सतिपट्टाना"
 ति आदिना नयेन धम्मा देसिता, तेसु^२, 'न चत्तारो सतिपट्टाना,
 तयो वा पञ्च वा" ति आदिना नयेन पटिभागं कातुं^३ समत्थो नाम
 नत्थी ति अप्पटिभागो । अप्पटिपुग्गलो ति अञ्जो कोचि 'अहं बुद्धो'
 ति एवं^४ पटिञ्जं कातुं^५ समत्थो^६ पुग्गलो नत्थी ति अप्पटिपुग्गलो ।
 15 असमो ति अप्पटिपुग्गलत्ता व सब्बसत्तेहि असमो । असमसमो ति
 असमा वुच्चन्ति अतीतानागता सब्बञ्जुबुद्धा । तेहि असमेहि समो
 ति असमसमो ।

द्विपदानं अगो ति सम्मासम्बुद्धो अपदानं द्विपदानं चतुप्पदानं
 बहुप्पदानं रूपीनं अरूपीनं सञ्जीनं असञ्जीनं नेवसञ्जीनासञ्जीनं
 20 सत्तानं अगो व । कस्मा इध द्विपदानं अगो ति वुत्तो ? सेट्ठतरवसेन ।
 इमस्मिं हि लोके सेट्ठो नाम उप्पज्जमानो अपदचतुप्पदबहुप्पदेसु न
 उप्पज्जति, द्विपदेसु येव उप्पज्जति । कतरद्विपद्वेसू ति ? मनुस्सेसु चेव
 देवेसु च । मनुस्सेसु उप्पज्जमानो तिसहस्सिमहासहस्सिलोकधातुं वसे

१. सेक्खासेखानञ्जोव—स्या० ।

२. तेन पुन—स्या० ।

३. दातुं—रो० ।

४. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. दातुं—सी०, स्या०, रो० ।

६. ०नामस्स—सी०, रो०; नाम—स्या० ।

वत्तेतुं समत्थो बुद्धो हुत्वा उप्पज्जति । देवेसु उप्पज्जमानो B. 91
दससहस्सिलोकधातुं वसवत्ती महाब्रह्मा हुत्वा उप्पज्जति । सो तस्स
कप्पियकारको वा आरामिको वा सम्पज्जति । इति ततो पि R. 117
सेट्ठतरवसेनेस द्विपदानं अगो ति वुत्तो ।

६-१७. छट्ठादीसु एकपुगलस्स भिक्खवे, पातुभावा महतो 5
चक्खुस्स पातुभावो होती (अं० नि० १.१३.६-१७) ति, भिक्खवे,
एकपुगलस्स तथागतस्स अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पातुभावेन
महन्तस्स चक्खुस्स पातुभावो होति । तस्मिं पुगले पातुभूते तं^१
पातुभूतमेव होति, न विना तस्स पातुभावेन पातुभवति । पातुभावो
ति उप्पत्ति निष्फत्ति । कतमस्स चक्खुस्सा ति ? पञ्चाचक्खुस्स । 10
कीवरूपस्सा ति ? सारिपुत्तथेरस्स विपस्सनापञ्चासदिसस्स
महामोग्गल्लान्तथेरस्स समाधिपञ्चासदिसस्सा ति । आलोकादीसु
पि एसेव नयो । उभिन्नं अगगसावकानं पञ्चाआलोकसदिसोयेव हि^२
एत्थ आलोको, पञ्चाओभाससदिसो येव^३ ओभासो अधिप्पेतो ।
महतो चक्खुस्स, महतो आलोकस्स, महतो ओभासस्सा ति इमानि 15
च पन तीणि पि लोकियलोकुत्तरमिस्सकानि कथितानी ति
वेदितव्वानि ।

छन्नं अनुत्तरियानं ति उत्तरितरविरहितानं छन्नं उत्तमधम्मानं ।
तत्थ दस्सनानुत्तरियं सवनानुत्तरियंलाभानुत्तरियं सिक्खानुत्तरियं
पारिचरियानुत्तरियं अनुस्सतानुत्तरियं ति इमानि छ अनुत्तरियानि । 20
इमेसं पातुभावो होती ति अत्थो ।

आयस्मा हि आनन्दत्थेरो सायं-पातं तथागतं चक्खुविज्जाणेन
दट्ठुं लभति, इदं दस्सनानुत्तरियं । अज्जो पि सोतापन्नो वा
सकदागामी वा अनागामी वा आनन्दत्थेरो विय तथागतं दस्सनाय
लभति, इदं पि दस्सनानुत्तरियं । अपरो पन पुथुज्जनकल्याणको 25 R. 118

१ तं पि—स्या० ।

२. होति—रो० ।

३. ०च—सी०, स्या०, रो० ।

१०.४ आनन्दत्थेरो विय दसबलं दस्सनाय लभित्वा तं^१ दस्सनं वड्डुत्वा
 ११.४ सोतापत्तिमग्गं पापेति, इदं दस्सनमेव नाम, मूलदस्सनं पन
 दस्सनानुत्तरियं नाम

आनन्दत्थेरो येव च अभिक्खणं दसबलस्स वचनं सोतविज्जाणेन
 5 सोतुं लभति, इदं सवनानुत्तरियं । अज्जे पि सोतापन्नादयो
 आनन्दत्थेरो विय तथागतस्स वचनं सवनाय लभन्ति, इदं पि
 सवनानुत्तरियं । अपरो पन पुथुज्जनकल्याणको आनन्दत्थेरो विय
 B. 92 तथागतस्स वचनं सोतुं लभित्वा तं सवनं वड्डुत्वा सोतापत्तिमग्गं
 पापेति । इदं सवनमेव नाम, मूलसवनं पन सवनानुत्तरियं नाम ।

10 आनन्दत्थेरो येव^१ च दसबले सद्धं पटिलभति, इदं
 लाभानुत्तरियं । अज्जे पि सोतापन्नादयो आनन्दत्थेरो विय दसबले
 सद्धापटिलाभं लभन्ति, इदं पि लाभानुत्तरियं । अपरो पन
 पुथुज्जनकल्याणको आनन्दत्थेरो विय दसबले सद्धापटिलाभं लभित्वा
 तं लाभं वड्डुत्वा सोतापत्तिमग्गं पापेति, अयं लाभो येव नाम,
 15 मूललाभो पन लाभानुत्तरियं नाम ।

आनन्दत्थेरो येव च दसबलस्स सासने तिस्सो सिक्खा सिक्खति,
 इदं सिक्खानुत्तरियं । अज्जे पि सोतापन्नादयो आनन्दत्थेरो विय
 दसबलस्स सासने तिस्सो सिक्खा सिक्खन्ति, इदं पि सिक्खानुत्तरियं ।
 अपरो पन पुथुज्जनकल्याणको आनन्दत्थेरो विय दसबलस्स सासने
 20 तिस्सो सिक्खा सिक्खित्वा ता सिक्खा वड्डुत्वा सोतापत्तिमग्गं पापेति ।
 अयं सिक्खा येव नाम, मूलसिक्खा पन सिक्खानुत्तरियं नाम ।

आनन्दत्थेरो येव च अभिण्हं दसबलं परिचरति, इदं
 पारिचरियानुत्तरियं । अज्जे पि सोतापन्नादयो आनन्दत्थेरो विय
 अभिण्हं दसबलं परिचरन्ति, इदं पि पारिचरियानुत्तरियं । अपरो
 ११.४.८२ पन पुथुज्जनकल्याणको आनन्दत्थेरो विय दसबलं परिचरित्वा तं
 R. 119 25

पारिचरियं वड्डेत्वा सोतापत्तिमग्गं पापेति । अयं पारिचरिया येव^१ नाम, मूलपारिचरिया पन पारिचरियानुत्तरियं नाम ।

आनन्दत्थेरो येव च दसबलस्स लोकियलोकुत्तरे गुणे अनुस्सरति, इदं अनुस्सतानुत्तरियं । अञ्जे पि सोतापन्नादयो आनन्दत्थेरो विय दसबलस्स लोकियलोकुत्तरे गुणे अनुस्सरन्ति, इदं पि अनुस्सतानुत्तरियं ।^५ अपरो पन पुथुज्जनकल्याणको आनन्दत्थेरो विय दसबलस्स लोकियलोकुत्तरे गुणे अनुस्सरित्वा तं अनुस्सति वड्डेत्वा सोतापत्तिमग्गं पापेति, अयं अनुस्सति येव नाम, मूलानुस्सति पन अनुस्सतानुत्तरियं नाम ।

इमानि छ अनुत्तरियानि । इमेसं पातुभावो होति । इमानि च^{१०} पन छ अनुत्तरियानि लोकियलोकुत्तरमिस्सकानि कथितानी ति वेदितब्बानि ।

चतुन्नं पटिसम्भिदानं सच्छिकिरिया होती ति चतस्सो हि^{B. 93} पटिसम्भिदायो^२—अत्थपटिसम्भिदा धम्मपटिसम्भिदा निरुत्तिपटिसम्भिदा पटिभानपटिसम्भिदा ति । तत्थ अत्थेसु आणं अत्थपटिसम्भिदा, धम्मेषु आणं धम्मपटिसम्भिदा, अत्थधम्मनिरुत्ताभिलापे^{१५} आणं निरुत्तिपटिसम्भिदा, आणेषु आणं पटिभानपटिसम्भिदा । अयमेत्थ सङ्खेपो, वित्थारो पनेतासं अभिधम्मे (वि० ३५०) आगतो येव । इमासं चतस्सन्नं^३ पटिसम्भिदानं बुद्धुप्पादे पच्चक्खकिरिया होति^४, न विना बुद्धुप्पादा । एतासं^५ सच्छिकिरिया ति^६ अत्थो ।^{२०} इमा पि लोकियलोकुत्तरा व कथिता ति वेदितब्बा ।^{०३}

अनेकधातुपटिवेधो (अं० नि० १.१३.६-१७) ति “चक्खुधातु रूपधातु” ति आदीनं अट्टारसन्नं धातूनं बुद्धुप्पादे येव पटिवेधो होति,

१. पारिचारिया व—रो० ।

२. पटिसम्भिदा—सी०, रो० ।

३. चतुन्नं—सी०, स्या०, रो० ।

४. उप्पादो—सी० ।

५. एता—सी०, रो० ।

६. सच्छिकिरियन्ती ति—सी०, रो०;
०होती ति—स्या० ।

R. 120 न विना बुद्धुप्पादेना ति अत्थो । नानाधातुपटिवेधो ति^१ एत्थ
इमा व^२ अट्टारस धातुयो नानासभावतो नानाधातुयो ति वेदितब्बा ।
यो पनेतासं "नानासभावा एता" ति एवं नानाकरणतो पटिवेधो,
अयं नानाधातुपटिवेधो नाम । विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरिया ति
5 एत्थ विज्जा ति फले आण^३, विमुत्ती ति तदवसेसा फलसम्पयुत्ता^४
धम्मा । सोतापत्तिफलसच्छिकिरिया ति सोतो ति पठममग्गो, तेन
सोतेन पत्तब्बं^५ फलं ति^६ सोतापत्तिफलं । सकदागामिफलादीनि
पाकटानेव ।

१८. अनुत्तरं (अं०नि०१.१३.१८) निरुत्तरं । धम्मचक्कं ति
10 सेट्टचक्कं । चक्कसदो हेस—

"चतुब्भि अट्टज्झगमा, अट्टाहि पि^१ च सोळस ।

सोळसाहि च बातिस^२, अत्रिच्छं चक्कमासदो ।

इच्छाहतस्स पोसस्स, चक्कं भमति मत्थके"

(जा० १.१२३) ति ॥

15 एत्थ उरचक्के^३ आगतो । "चक्कसमारुळ्हा जानपदा परियायन्ती"
(अं०नि०१.१६५; अं०नि०२.३३०) ति एत्थ इरियापथचक्के ।
"अथ खो सो, भिक्खवे, रथकारो यं तं चक्कं छहिमासेहि निट्ठितं तं
पवत्तेसी" (अं०नि० १.१०२) ति एत्थ दारुचक्के । "अदसा खो दोणो
ब्राह्मणो भगवतो पादेसु चक्कानि^४ सहस्सरानी^५" (अं०नि०२.४०)
20 ति एत्थ लक्खणचक्के । "चत्तारिमानि, भिक्खवे, चक्कानि, येहि
B. 94 समन्नागतानं देवमनुस्सानं चतुचक्कं वत्तती" (अं०नि० २.३५) ति एत्थ

१. ०होती ति—स्या० ।

२. च—स्या० ।

३. फलसम्पयुत्तका—सी०, रो० ।

४-४. पवत्तफलं ति—रो० ।

५. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि; अट्टाभि

६. बत्तिस—सी०, रो०; छत्तिसा—स्या० ।

वेव—स्या० ।

७. उरुचक्के—स्या० ।

८. जातानि—रो० ।

९. सहस्सरानि—रो० ।

सम्पत्तिचक्के । “दिब्बं चक्ररतनं पातुभवती” (दी० नि० २.१३२; म० नि० ३.२४३) ति एत्थ रतनचक्के । इध पन धम्मचक्के आगतो ।

पवत्तितं ति एत्थ च धम्मचक्कं अभिनीहरति नाम, अभिनीहटं नाम, उप्पादेति नाम, उप्पादितं नाम, पवत्तेति नाम, पवत्तितं नामा ति अयं पभेदो वेदितव्वो । कुतो पट्टाय धम्मचक्कं अभिनीहरति नामा ति ? यदा सुमेधब्राह्मणो हुत्वा कामेसु आदीनवं नेक्खम्मे च आनिसंसं दिस्वा सत्तसत्तकमहादानं^१ दत्वा इसिपव्वज्जं पव्वजित्वा पञ्च अभिञ्जा अट्ट समापत्तियो निव्वत्तेसि^२, ततो पट्टाय धम्मचक्कं अभिनीहरति नाम ।

10

कुतो पट्टाय अभिनीहटं नामा ति ? यदा अट्ट धम्मे समोधानेत्वा दीपङ्करपादमूले महाबोधिमण्डत्थाय मानसं बन्धित्वा, “व्याकरणं अलद्धा न वुट्ठहिस्सामी” ति वीरियाधिष्ठानं अधिष्ठाय निपन्नो दसबलस्स सन्तिका व्याकरणं लभि, ततो पट्टाय धम्मचक्कं अभिनीहटं नाम ।

15

कुतो पट्टाय उप्पादेति नामा ति ? ततो^३ पट्टाय दानपारमिं पूरेन्तो पि धम्मचक्कं उप्पादेति नाम, सीलपारमिं पूरेन्तो पि ...पे०... उपेक्खापारमिं पूरेन्तो पि धम्मचक्कं उप्पादेति नाम । दस पारमियो दस उपपारमियो दस परमत्थपारमियो पूरेन्तो पि, पञ्च महापरिच्चागे परिच्चजन्तो पि, आतत्थचरियं पूरेन्तो पि धम्मचक्कं उप्पादेति नाम । वेस्सन्तरत्तभावे ठत्वा सत्तसत्तकमहादानं दत्वा पुत्तदारं दानमुखे निय्यातेत्वा पारमिकूटं गहेत्वा तुसितपुरे निव्वत्तित्वा तत्थ यावतायुकं ठत्वा देवताहि आयाचितो पटिञ्चं दत्वा पञ्चमहाविलोकनं^४ विलोकेन्तो पि धम्मचक्कं उप्पादेति येव नाम । मातुकुच्छियं पटिसन्धिं गण्हन्तो पि, पटिसन्धिक्खणे

20

25

१. सत्ताहं महादानं—सी०, रो० ।

२. निव्वत्तेति—रो० ।

३. ततो व—सी०; ततो च—रो० ।

४. महाविलोकितं—रो० ।

- दससहस्रचक्रवाळं कम्पेन्तो पि, मातुकुच्छितो निक्खन्तदिवसे तथेव
 लोकं कम्पेन्तो पि, सम्पत्तिजातो सत्त पदानि गत्वा, “अगोहमस्मी”
 ति सीहनादं नदन्तो पि, एकूनत्तिसं संवच्छरानि अगारमज्जे वसन्तो
 पि, महाभिनिक्खमनं निक्खमन्तो पि, अनोमानदीतीरे पब्बजन्तो
 5 पि, महापधाने ब्रह्मस्सानि वीरियं करोन्तो पि, सुजाताय दिन्नं
 मधुपायासं भुञ्जित्वा सुवण्णपातिं नदिया पवाहेत्वा सायन्हसमये
 बोधिमण्डवरगतो पुरत्थिमं लोकधातुं ओलोकेन्तो^१ निसीदित्वा
 B. 95 सूरिये धरमानेयेव मारबलं विधमेत्वा पठमयामे पुब्बेनिवासं
 अनुस्सरन्तो पि, मज्झिमयामे दिब्बचक्खुं विसोधेन्तो पि,
 10 पच्चूसकालसमनन्तरे पच्चयाकारं सम्मसित्वा सोतापत्तिमगं
 पटिविज्झन्तो पि, सोतापत्तिफलं सच्छिकरोन्तो पि, सकदागामिमगं
 सकदागामिफलं अनागामिमगं अनागामिफलं सच्छिकरोन्तो पि,
 अरहत्तमगं पटिविज्झन्तो पि धम्मचक्कं उप्पादेति येव नाम ।

- अरहत्तफलखणे पन तेन धम्मचक्कं उप्पादितं नाम । बुद्धानं
 15 हि सकललोकियलोकुत्तरगुणरासि^२ अरहत्तफलेनेव सद्धिं इज्झति ।
 तस्मा तेन तस्मिं खणे धम्मचक्कं उप्पादितं नाम होति ।

कदा पवत्ते ति नाम^३ ? बोधिमण्डे सत्तसत्ताहं वीतिनामेत्वा
 इसिपतने मिगदाये अञ्जाकोण्डञ्जत्थेरेण कायसक्खि कत्वा
 धम्मचक्कपवत्तनसुत्तन्तं देसेन्तो धम्मचक्कं पवत्तेति नाम ।

- 20 यदा पन अञ्जाकोण्डञ्जत्थेरेण दसबलस्स देसनाज्जाणानुभाव-
 निब्बत्तं सवनं लभित्वा सब्बपठमं धम्मो अधिगतो, ततो पट्टाय
 R. 123 धम्मचक्कं पवत्तितं नाम होती ति वेदितव्वं^४ । धम्मचक्कं ति चेत्तं
 देसनाज्जाणस्स पि नामं पटिवेधज्जाणस्स पि । तेसु देसनाज्जाणं
 लोकियं, पटिवेधज्जाणं लोकुत्तरं । कस्स देसनापटिवेधज्जाणं ति ? न^५

१. ओलोकेन्तो पि—रो० ।

२. सकलगुणरासि—सी०, रो०; सकलो

३. नामा ति—रो० ।

गुणरासि—स्या० ।

४. ज्ञातव्वं—रो० ।

५. रो० पोत्थके नत्थि ।

अञ्जस्स कस्सचि, सम्मासम्बुद्धस्सेव देसनाञ्जाणं च पटिवेधञ्जाणं
चा ति वेदितब्बं ।

सम्मदेवा ति हेतुना नयेन कारणेनेव । अनुप्पवत्तेती ति यथा
पुरतो गच्छन्तस्स पच्छतो गच्छन्तो तं अनुगच्छति नाम, एवं
पठमतरं सत्थारा पवत्तितं थेरो अनुप्पवत्तेति नाम । कथं ? सत्था 5
हि, “चत्तारोमे, भिक्खवे, सतिपट्टाना । कतमे चत्तारो” ति कथेन्तो
धम्मचक्कं पवत्तेति नाम । धम्मसेनापति सारिपुत्तथेरो पि^१,
“चत्तारोमे आवुसो, सतिपट्टाना” ति कथेन्तो धम्मचक्कं
अनुप्पवत्तेति नाम सम्मप्पधानादीसु पि एसेव नयो । न केवलं च
बोधिपक्खियधम्मेसु, “चत्तारिमानि, भिक्खवे, अरियसच्चानि । 10
चत्तारोमे, भिक्खवे, अरियवंसा” ति आदीसु पि अयं नयो नेतब्बो
व । एवं सम्मासम्बुद्धो धम्मचक्कं पवत्तेति नाम, थेरो दसबलेन
पवत्तितं धम्मचक्कं अनुप्पवत्तेति नाम ।

एवं धम्मचक्कं अनुप्पवत्तेन्तेन पन थेरेन धम्मो देसितो पि
पकासितो पि सत्थारा व देसितो पकासितो होति । यो हि कोचि 15
भिक्खु वा भिक्खुनी वा उपासको वा उपासिका वा देवो वा सक्को
वा मारो वा ब्रह्मा वा^२ धम्मं देसेतु पकासेतु, सब्बो सो सत्थारा
देसितो पकासितो व नाम होति । सेसजनो पन लेखहारकपक्खे^३
ठितो व नाम होति । कथं ? यथा हि रञ्जा दिन्नं पण्णं^४ वाचेत्वा^५
यं यं^६ कम्मं करोन्ति, तं^६ तं कम्मं^६ येन केनचि कतं पि^७ कारितं 20 R. 124
पि रञ्जा कारितन्तेव वुच्चति^८ । महाराजा विय हि सम्मासम्बुद्धो ।
राजपण्णं विय तेपिटकं बुद्धवचनं । पण्णदानं विय तेपिटके

B. 96

१. ते येव चत्तारो सतिपट्टाने येव—रो० । २. ‘कोचि वा’ अधिको पाठो—रो० ।

३. नयमुखदाने—सी०, रो० ।

४. पमाणपण्णं—सी०, रो० ।

५-५. वाचेत्वा वाचेत्वा—सी०, रो०; ६-६. स्या० पोत्थके नत्थि; तं कम्मं—
वाचेत्वा तं—स्या० । —सी०, रो० ।

७. तथा—सी०, स्या०, रो० ।

८. पवुच्चति—स्या० ।

नयमुखदानं पणं वाचेत्वा^१ तं तं^२ कम्मानं करणं^३ विय चतुनं
परिसानं अत्तनो बलेन बुद्धवचनं उगण्हित्वा^४ परेसं देसना
पकासना । तत्थ यथा पणं वाचेत्वा येन केनचि कतं पि कारितं
पि तं कम्मं रञ्जा कारितमेव होति, एवमेव^५ येन केनचि देसितो पि
५ पकासितो पि धम्मो सत्थारा^६ देसितो पकासितो व नाम होती ति
वेदितब्बो । सेसं सब्बत्थ उत्तानत्थमेवा ति ।

एकपुग्गलवग्गवण्णना निट्ठिता ।

१-१. वाचेत्वा वाचेत्वा—सी०, रो०;

वाचेत्वा—स्या० ।

४. एवमेव—सी० ।

२. कारणं—सी०, रो० ।

३. उगण्हपेत्वा—स्या० ।

५. सत्थारा व—सी०, स्या०, रो० ।

१४. एतदगवगपदवर्णना

(क) पठमवग्गो

१. एतदग्गोसु पठमवग्गस्स पठमे एतदग्गं (अ० नि० १.१४, १.१)
 ति एतं अग्गं । एत्थ च अयं अग्गसद्दो आदिकोटिकोट्टाससेट्ठेसु
 दिस्सति । “अज्जतग्गे सम्म दोवारिक, आवरामि द्वारं निगण्ठानं
 निगण्ठीनं” (म० नि० २.५३) ति आदीसु हि^१ आदिम्मिह दिस्सति ।
 “तेनेव अङ्गुलग्गेन तं अङ्गुलग्गं परामसेय्य, उच्छग्गं वेळग्गं” 5
 (क० व० २८१) ति आदीसु कोटियं । “अनुजानामि भिक्खवे,
 अम्बिलग्गं वा मधुरग्गं वा तित्तकग्गं वा (स० नि० ४.१२९)
 विहारग्गेन वा परिवेणग्गेन वा भाजेतुं” (चु० व० २६२) ति
 आदीसु कोट्टासे । “यावता, भिक्खवे, सत्ता अपदा वा...पे०...
 तथागतो तेसं अग्गमक्खायती” (अ० नि० २.३७; इ० वु० २४१) 10
 ति आदीसु सेट्ठे । स्वायमिध कोटियं पि वट्ठति सेट्ठेपि^२ । ते हि
 थेरा अत्तनो अत्तनो ठाने कोटिभूता ति पि अग्गा, सेट्ठभूता ति पि ।
 तस्मा एतदग्गं ति एसा कोटि एसो सेट्ठो ति अयमेत्थ अत्थो ।
 एसेव^३ नयो सब्बसुत्तेसु ।

अयं च एतदग्गसन्निक्खेपो नाम चतुहि कारणेहि लब्भति— 15 B. 97
 अट्ठप्पत्तितो आगमनतो चिण्णवसितो गुणातिरेकतो ति । तत्थ
 कोचि थेरो एकेन कारणेन एतदग्गट्ठानं लभति, कोचि द्वीहि, कोचि
 तीहि, कोचि सब्बेहेव चतुहि पि आयस्मा सारिपुत्तत्थेरो विय ।
 सो हि अट्ठप्पत्तितो पि महापञ्चताय एतदग्गट्ठानं लभि
 आगमनादीहि पि । कथं ? एकस्मिं हि समये सत्था जेतवनमहाविहारे 20

१. स्या० पोत्थके नत्थि । २. ०वट्ठति—सी०, रो० ।

३. एस—रो० ।

- विहरन्तो कण्डम्बरुखमूले^१ तित्थियमद्दं यमकपाटिहारियं दस्सेत्वा,
 “कहं नु खो पुरिमबुद्धा^२ यमकपाटिहारियं कत्वा वस्सं उपगच्छन्ती”
 ति आवज्जेन्तो^३, “तावतिसभवने” ति अत्वा द्वे पदन्तरानि
 दस्सेत्वा ततियेन पदेन तावतिसभवने पच्चुट्ठासि । सक्को देवराजा
 5 भगवन्तं दिस्वा पण्डुकम्बलसिलातो उट्ठाय सद्धि देवगणेन पच्चुग्गमनं
 अगमासि । देवा चिन्तयिसु—“सक्को देवराजा देवगणपरिवुतो
 सद्धियोजनायामाय^४ पण्डुकम्बलसिलाय^५ निसीदित्वा सम्पत्ति
 अनुभवति, बुद्धानं नाम^६ निसिन्नकालतो पट्ठाय न सक्का अज्जेन एत्थ
 हत्थं पि ठपेतु” ति । सत्था पि तत्थ निसिन्नो^७ तेसं चित्ताचारं
 10 अत्वा महापंसुकूलिको विय खुद्दीठकं^८ सब्बमेव पण्डुकम्बलसिलं
 अवत्थरित्वा निसीदि । एवं निसीदन्तो पन अत्तनो वा सरीरं
 R. 126 सहन्तं कत्वा मापेसि, पण्डुकम्बलसिलं वा खुद्दकं अकासी ति न
 सल्लखेतब्बं । अचिन्तेय्यो हि^९ बुद्धविसयो । एवं निसिन्नो पन
 मातरं कायसक्खि कत्वा दससहस्सचक्कवाळदेवतानं^{१०}, “कुसला धम्मा
 15 अकुसला धम्मा अब्याकता धम्मा” ति अभिधम्मपिटकं देसेसि ।
 पाटिहारियट्ठाने पि सब्बा पि^{११} द्वादसयोजनिका परिसा
 अनुरुद्धत्थेरं उपसङ्कमित्वा, “कहं भन्ते, दसबलो गतो^{१२}” ति पुच्छि^{१३} ।
 तावतिसभवने पण्डुकम्बलसिलायं वस्सं उपगन्त्वा अभिधम्मकथं
 देसेतुं गतो ति^{१४} । “भन्ते न मयं सत्थारं अदिस्वा गमिस्साम ।
 20 कदा सत्था आगमिस्सती ति^{१५} सत्थु आगमनकालं जानाथा” ति ?
 “महामोग्गल्लानत्थेरस्स भारं करोथ, सो बुद्धानं सन्तिकं गन्त्वा
 १. गण्डम्बरुखमूले—सी०, स्या०, रो० । २. अतीतबुद्धा—स्या० ।
 ३. आवज्जेन्तो—रो० । ४. सद्धियोजनाय—सी०, रो० ।
 ५. पण्डुकम्बलसिलायं—स्या० । ६. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
 ७. निसिदन्तो व—सी०, रो०; ०च—स्या० । ८. मुण्डपीठकं—म० ।
 ९. सी० पोत्थके नत्थि । १०. दससहस्सचक्कवाळे देवतानं—सी०,
 ११. स्या० पोत्थके नत्थि । रो० ।
 १२. ठितो—स्या० । १३. पुच्छिसु—स्या० ।
 १४. आरद्धो ति—रो० । १५. आगमिस्सति—रो० ।

सासनं आहरिस्सती' ति । 'किं पन थेरस्स तत्थ गन्तुं बलं नत्थी' ति ? 'अत्थि, विसेसवन्तानं पन विसेसं पस्सन्तु' ति एवमाह । महाजनो महामोग्गल्लानत्थेरं उपसङ्कमित्वा सत्थु सासनं गहेत्वा आगमनत्थाय याचि । थेरो पस्सन्तेयेव^१ महाजने पथवियं^२ निमुञ्जित्वा अन्तो-सिनेरुना गन्त्वा सत्थारं वन्दित्वा आह—^५ "भन्ते, महाजनो तुम्हाकं दस्सनकामो, आगमनदिवसं वो जानितुं इच्छती" ति । तेन हि "इतो तेमासच्चयेन सङ्कस्सनगरद्वारे पस्सथा"^३ ति^४ वदेही ति । थेरो भगवतो सासनं आहरित्वा महाजनस्स कथेसि । महाजनो तत्थेव तेमासं खन्धावारं बन्धित्वा वसि । चूलअनाथपिण्डिको^५ द्वादसयोजनाय परिसाय तेमासं यागुमत्तं^६ अदासि^७ ।

B. 98

सत्था पि सत्तप्पकरणानि देसेत्वा मनुस्सलोकं आगमनत्थाय आकप्पं दस्सेसि । सक्को देवराजा विस्सकम्मं आमन्तेत्वा तथागतस्स ओतरणत्थाय सोपानं मापेतुं आणापेसि । सो एकतो सोवण्णमयं एकतो रजतमयं सोपानं मापेत्वा मज्झे मणिमयं मापेसि । सत्था मणिमये सोपाने ठत्वा, "महाजनो मं पस्सतु" ति अधिट्ठासि । अत्तनो आनुभावेनेव^८, "महाजनो अविचिमहानिरयं पस्सतु" ति पि अधिट्ठासि । निरयदस्सनेन चस्स उप्पन्नसंवेगतं अत्वा दुवलोकं दस्सेसि । अथस्स ओतरन्तस्स महाब्रह्मा छत्तं धारेसि । सक्को देवराजा पत्तं^९ गण्हि । सुयामो देवराजा दिब्बं वाळ्ळीजनिं बीजि । पञ्चसिखो गन्धब्बदेवपुत्तो^{१०} बेलुवपण्डुवीणं समपञ्जासाय^{११} मुच्छन्ताहि मुच्छित्वा^{१२} वादेन्तो पुरतो^{१३} ओतरि । बुद्धानं पथवियं^{१४} पतिट्ठितकाले, 'अहं पठमं

10 ०० B

15 R. 127

88 128 R

20

१-१. पस्सन्तेस्सेव महाजनस्स महापठवियं—सी०, स्या०, रो० ।

४. आदासि—म० ।

५. ०च—सी०, रो० ।

७. गन्धब्बपुत्तो—सी०, रो० ।

९. मुच्छित्वा—सी०, रो० ।

११. पठवियं—सी०, स्या०, रो० ।

२. तिस्स—म०, ति तस्स—रो० ।

३. चूलअनाथपिण्डिको—स्या०,

चूलअनाथपिण्डियो—रो० ।

६. पत्तचीवरं—सी०, रो० ।

८. ०तन्तिया—स्या० ।

१०. पुरतो पुरतो—सी०, रो० ।

वन्दिस्सामि” अहं पठमं वन्दिस्सामी ति महजनो अट्ठासि । सह
महापथवीअक्कमनेन^१ पन भगवतो नेव महाजनो न असीतिमहासावका
पठमकवन्दनं^२ सम्पापुणिं सु, धम्मसेनापति सारिपुत्तथेरो येव
पन सम्पापुणि ।

- 5 — अथ सत्था द्वादसयोजनाय परिसाय अन्तरे “थेरस्स
पञ्चानुभावं जानन्तू” ति पुथुज्जनपञ्चकं पञ्चं आरभि । पठमं
लोकियमहाजनो सल्लक्खेस्सती ति पुथुज्जनपञ्चं^३ पुच्छि । ये ये
सल्लक्खिं सु, ते ते कथयिं सु । दुतियं पुथुज्जनविसयं अतिकमित्वा
सोतापत्तिमग्गे पञ्चं पुच्छि । पुथुज्जना तुण्ही अहेसुं, सोतापत्ता व
B. 99 10 कथयिं सु । ततो सोतापत्तानं विसयं अतिकमित्वा सकदागामिमग्गे
पञ्चं पुच्छि । सोतापत्ता तुण्ही अहेसुं, सकदागामिनो व कथयिं सु ।
तेसं पि विसयं अतिकमित्वा अनागामिमग्गे पञ्चं पुच्छि ।
सकदागामिनो तुण्ही अहेसुं, अनागामिनो व कथयिं सु । तेसं पि विसयं
अतिकमित्वा अरहत्तमग्गे पञ्चं पुच्छि । अनागामिनो तुण्ही अहेसुं,
15 अरहन्ता व^४ कथयिं सु । ततो हेट्ठिमकोटितो पट्ठाय अभिज्जाते
अभिज्जाते^५ सावके पुच्छि । ते अत्तनो अत्तनो पटिसम्भिदाविसये
R. 128 ठत्वा कथयिं सु । अथ महामोग्गल्लानं पुच्छि, सेससावका तुण्ही
अहेसुं, थेरो व कथेसि । तस्सा पि^६ विसयं अतिकमित्वा
सारिपुत्तथेरस्स विसये पञ्चं पुच्छि । महामोग्गल्लानो तुण्ही अहोसि,
20 सारिपुत्तथेरो व कथेसि । थेरस्सा पि^७ विसयं अतिकमित्वा
बुद्धविसये पञ्चं पुच्छि । धम्मसेनापति आवज्जेन्तो पि पस्सितुं न
सक्कोति, पुरत्थिमपच्छिमुत्तरदक्खिणा चतस्सो दिसा चतस्सो
अनुदिसा ति इतो चितो ओलोकेन्तो पञ्हुप्पत्तिट्ठानं सल्लक्खेतुं
नासक्खि ।

१. महापठविअक्कमनेन—सी०,
स्या०, रो० ।

४. अरहन्तोव—सी०, स्या०, रो० ।

६. तस्स पि—सी०, रो० ।

२. पठमं वन्दनं—स्या० ।

३. रो० पोत्थके नत्थि ।

५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

७. थेरस्स पि—सी०, स्या० ।

सत्था थेरस्स किलमनभावं जानित्वा^१, “सारिपुत्तो किलमति,
नयमुखमस्स दस्सेस्सामी” ति “आगमेहि त्वं सारिपुत्ता” ति वत्वा,
“नायं तुय्हं विसयो पञ्चो, बुद्धानं एस विसयो सब्बञ्चूनं यसस्सीनं”
ति बुद्धविसयभावं आचिक्खित्वा^२, “भूतमिदं ति सारिपुत्त,
समनुपस्ससी^३” ति आह । थेरो, “चतुमहाभूतिककायपरिगहं 5
मे भगवा आचिक्खती” ति वत्वा, “अञ्जातं भगवा, अञ्जातं
सुगता” ति आह । एतस्मिं ठाने अयं कथा उदपादि—महापञ्चो
वत भो सारिपुत्तथेरो, यत्र^४ हि^५ नाम सब्बेहि अनञ्जातं पञ्चं
कथेसि, बुद्धेहि च^६ दिन्ननये ठत्वा बुद्धविसये पञ्चं कथेसि ।
इति थेरस्स पञ्चानुभावो यत्तकं ठानं बुद्धानं कित्तिसद्देन ओत्थटं 10
सब्बं अञ्जोत्थरित्वा गतो ति । एवं ताव^६ थेरो अट्टुप्पत्तितो
महापञ्चताय एतदगगट्ठानं लभि । कथं आगमनतो ? इमिस्सा येव
हि अट्टुप्पत्तिया सत्था आह—सारिपुत्तो न इदानीव पञ्चवा^७,
अतीते पञ्च जातिसतानि इसिपब्बज्जं पब्बजित्वा पि महापञ्चो
व अहोसि—

15

“यो पब्बजी जातिसतानि पञ्च,
पहाय कामानि मनोरमानि ।
तं वीतरागं सुसमाहितिन्द्रियं,
परिनिब्बुतं वन्दथ सारिपुत्तं” ति ॥

B. 100

एवं पब्बज्जं उपब्रूह्यमानो एकस्मिं समये बाराणसियं ब्राह्मण-
कुले निब्बत्तो । तयो वेदे उगगणिहत्वा तत्थ सारं अपस्सन्तो,
'पब्बजित्वा एकं मोक्खधम्मं गवेसितुं वट्ठती' ति चित्तं उप्पादेसि ।
तस्मिं काले बोधिसत्तो पि कासिरट्ठे उदिच्चब्राह्मणमहासालकुले

20 R. 129

१. आत्वा—सी०, स्या०, रो० ।

२. आविक्कत्वा—स्या० ।

३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

४-४. सी०-स्या० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

६. नाम—सी०, स्या०, रो० ।

७. पञ्चवा ति—स्या० ।

निब्वत्तो वुद्धिमन्वाय उगगहितसिप्पो कामेसु आदीनवं नेक्खम्मे च
आनिसंसं दिस्वा घरावासं पहाय हिमवन्तं पविसित्वा कसिणपरिकम्मं
कत्वा पञ्च अभिञ्जा अट्ट समापत्तियो निब्वत्तेत्वा वनमूलफलाहारो
हिमवन्तप्पदेसे वसति । सो पि माणवो^१ निक्खमित्वा तस्सेव
5 सन्तिके पब्बजि । परिवारो महा अहोसि पञ्जसतमत्ता इसयो ।

अथस्स सो जेट्टन्तेवासिको एकदेसं परिसं गहेत्वा लोणम्बिल-
सेवनत्थं मनुस्सपथं अगमासि । तस्मिं समये बोधिसत्तो तस्मिं
येव हिमवन्तप्पदेसे कालं अकासि । कालकिरियसमये व^२ नं
अन्तेवासिका सन्निपत्तित्वा पुच्छिसु—“अत्थि तुम्हेहि कोचि विसेसो
10 अधिगतो” ति । बोधिसत्तो, “नत्थि किञ्ची” ति वत्वा
अपरिहीनज्झानो आभस्सरब्रह्मलोके निब्वत्तो । सो किञ्चा पि
आकिञ्चञ्जायतनस्स लाभो, बोधिसत्तानं पन अरूपावचरे पटिसन्धि
नाम न होति । कस्मा ? अभब्बट्टानत्ता । इति सो अरूपसमापत्तिलाभो
समानो पि^३ रूपावचरे निब्वत्ति । अन्तेवासिका पिस्स^४, ‘आचरियो
15 नत्थि किञ्ची’ ति आहु, मोघा तस्स कालकिरिया’ ति न किञ्चि
सक्कारसम्मानं अकंसु । अथ सो जेट्टन्तेवासिको अतिक्रान्ते वस्सावासे
आगन्त्वा, ‘कहं^५ आचरियो’ ति पुच्छि । ‘कालं कतो ति । ‘अपि नु
आचरियेन लद्धगुणं पुच्छित्था ति ? ‘आम पुच्छिम्हा’ ति । किं
वदेती’ ति^६ ? ‘नत्थि किञ्ची’ ति । ‘मयं पि आचरियेन लद्धगुणो
20 नाम नत्थी ति नास्स सक्कारसम्मानं करिम्हा’ ति । ‘तुम्हे भासितस्स
अत्थं न जानित्थ, आचरियो आकिञ्चञ्जायतनस्स लाभो’ ति ।

B. 101
R. 130

अथ^७ ते^८ जेट्टन्तेवासिकस्स कथं न सद्दहिंसु । सो पुनपुनं
कथेन्तो पि सद्दहापेतुं नासक्खि । अथ बोधिसत्तो आवज्जमानो
“अन्धबालो महाजनो मय्हं जेट्टन्तेवासिकस्स कथं न गण्हाति^९ इमं

१. माणवको—सी०, रो । २. पन—स्या०; च—रो० ।
३. स्या० पोत्थके नत्थि । ४. पि—स्या० ।
५. कुहि—सी०, रो० । ६. वदेती—सी०, रो० ।
७-७. अवसेसा—सी०, रो०; अथ खो ते—स्या० । ८. गण्हाति—रो० ।

कारणं पाकटं करिस्सामी” ति ब्रह्मलोकतो ओतरित्वा अस्समपद-
मत्थके ठितो आकासगतो व जेट्ठन्तेवासिकस्स पञ्चानुभावं वण्णेत्वा
इमं गाथं अभासि—

“परोसहस्सम्पि समागतानं,
कन्देय्युं ते वस्ससतं अपञ्चा ।
एको व सेय्यो पुरिसो सपञ्चो,
यो भासितस्स विजानाति अत्थं”

(जा० १.२३) ति ॥

एवं इसिगणं सञ्जापेत्वा बोधिसत्तो ब्रह्मलोकमेव गतो ।
सेसइसिगणो पि अपरिहीनज्झानो हुत्वा कालं कत्वा ब्रह्मलोकपरायणो
जातो । तत्थ बोधिसत्तो सब्बञ्चुतं पत्तो, जेट्ठन्तेवासिको सारिपुत्तत्थेरो
जातो । सेसा इसयो बुद्धपरिसाजाता ति । एवं अतीते पि सारिपुत्तो
महापञ्चो व^१ संखित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं जानितुं समत्थो
ति वेदितब्बो ।

इदमेव च पुथुज्जनपञ्चकं अट्ठप्पत्तिं कत्वा—

“परोसतञ्चे पि समागतानं,
भायेय्युं ते वस्ससतं अपञ्चा ।
एको व सेय्यो पुरिसो सपञ्चो,
सो^२ भासितस्स विजानाति अत्थं”

(जा० १.२३-२४) ति ॥

इमं पि^३ जातकं कथेसि । तस्स पुरिमजातके वुत्तनयेनेव अत्थो
वेदितब्बो ।

अपरं पि इदमेव पुथुज्जनपञ्चकं अट्ठप्पत्तिं कत्वा—

“ये सञ्चिनो ते पि दुग्गता, ये पि असञ्चिनो ते पि दुग्गता ।

एतं उभयं विवज्जय, तं समापत्तिमुखं अनङ्गणं”

(जा० १.३०) ति,

B. 102

R. 131

इमं अनङ्गणजातकं कथेसि । एत्थ च आचरियो कालं करोन्तौ
अन्तेवासिकेहि पुच्छितो, “नेवसञ्जी नासञ्जी” ति आह । सेसं
वुत्तनयेनेव वेदितब्बं ।

अपरं पि इदमेव पुथुज्जनपञ्चकं अट्ठप्पत्तिं कत्वा—

5

“चन्दाभं सूरियाभञ्च, योध पञ्चाय गाधति ।
अवितक्केन भानेन, होति आभस्सरूपगो”
(जा० १.३०) ति,

इदं चन्दाभजातकं कथेसि । एत्था पि आचरियो कालं करोन्तो
अन्तेवासिकेहि पुच्छितो, ओदातकसिणं चन्दाभं नाम, पीतकसिणं
10 सूरियाभं नामा ति तं उभयं यो पञ्चाय गाधति पविसति पक्खन्दति,
सो अवितक्केन दुतियज्ज्भानेन आभस्सरूपगो होति, तादिसो अहं’ ति
सन्धाय, ‘चन्दाभं सूरियाभं’ ति आह । सेसं पुरिमनयेनेव वेदितब्बं ।

इदमेव च पुथुज्जनपञ्चकं अट्ठप्पत्तिं कत्वा—

15

“आसीसेथेव^१ पुरिसो, न निब्बिन्देय्य पण्डितो ।
पस्सामि वोहं अत्तानं, यथा इच्छि तथा अहु ॥
आसीसेथेव^२ पुरिसो, न निब्बिन्देय्य पण्डितो ।
पस्सामि वोहं अत्तानं, उदका थलमुब्भतं ॥
वायमेथेव पुरिसो, न निब्बिन्देय्य पण्डितो ।
पस्सामि वोहं अत्तानं, यथा इच्छि तथा अहु^३ ॥
20 वायमेथेव पुरिसो, न निब्बिन्देय्य पण्डितो ।
पस्सामि वोहं अत्तानं, उदका थलमुब्भतं ॥

20

25

दुक्खूपनीतो पि नरो सपञ्जो,
आसं न छिन्देय्य सुखागमाय ।
बहू हि फस्सा अहिता हिता च,
अवितक्किता मच्चमुपव्वजन्ति^३ ॥

१. आसिसेथेव—सी०, रो०;
आसिसेथेव—स्या० ।

२-२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

३. मच्चमुखं वजन्ति—स्या० ।

अचिन्तितम्पि भवति, चिन्तितम्पि विनस्सति ।

न हि चिन्तामया भोगा, इत्थिया पुरिसस्स वा ॥

सरभं गिरिदुग्गस्मिं, यं त्वं अनुसरी पुरे ।

B. 103

अलीनचित्तस्स^१ तुवं, विक्कन्तमनुजीवसि ॥

यो तं विदुग्गा नरका समुद्धरि^२,

5 R. 132

सिलाय योग्गं^३ सरभो करित्वा ।

दुक्खूपनीतं मच्चुमुखा पमोचयि,

अलीनचित्तं तं^४ मिगं^५ वदेसि ॥

किं^६ त्वं नु तत्थेव तदा अहोसि,

उदाहु ते कोचि नं एतदक्खा ।

10

विवट्टच्छद्दो^६ नुसि सब्बदस्सी,

जाणं नु ते ब्राह्मण भिसरूपं ॥

न चेवहं तत्थ तदा अहोसि,

न चापि मे कोचि नं एतदक्खा ।

गाथापदानं च सुभासितानं,

15

अत्थं तदानेत्ति जनिन्द धीरा”

(जा० १.२६४-६५) ति ॥

इमं तेरसनिपाते सरभजातकं च कथेसि ।

इमानि पन पञ्च पि^७ जातकानि “अतीते पि संखित्तेन भासितस्स
वित्थारेन अत्थं मय्हं पुत्तो जानाती” ति सत्थारा धम्मसेनापति- 20
सारिपुत्तत्थेरस्स^८ पञ्चानुभावप्पकासनत्थमेव कथितानी ति एवं
आगमनतो पि थेरो महापञ्चताय एतदग्गट्ठानं लभि ।

१. अलीनचित्तं तस्स—सी० ।

२. उद्धरि—सी० ।

३. योग्गं—स्या० ।

४-५. तमिगं—सी०, स्या०, रो० ।

५. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. विवट्टच्छद्दो—सी०, रो०;

७. पञ्च—स्या०, रो० ।

विवट्टच्छद्दो—स्या० ।

८. सारिपुत्तस्स—सी० ।

कथं चिण्णवसितो ति ? चिण्णं किरेतं थेरस्स चतुपरिसमज्जे
धम्मं कथेत्तो चत्तारि सच्चानि अमुञ्चित्वा कथेती ति एवं चिण्णवसितो
पि थेरो महापञ्चताय एतदग्गट्ठानं लभि ।

कथं गुणातिरेकतो ति ? ठपेत्वा हि दसबलं अञ्जो कोचि^१
R. 133 ५ एकसावको पि महापञ्चताय धम्मसेनापतिना सदिसो नाम नत्थी
ति एवं गुणातिरेकतो पि थेरो महापञ्चताय एतदग्गट्ठानं लभि ।

यथा च सारिपुत्तथेरो, एवं महामोग्गल्लान्तथेरो पि सब्बहेव
चतूहि पि इमेहि कारणेहि एतदग्गट्ठानं लभि । कथं ? थेरो हि^२
महिद्धिको महानुभावो नन्दोपनन्दसदिसं पि^३ नागराजानं दमेसी ति ।
B. 104 १० एवं ताव अटुप्पत्तितो लभि^४ । न पनेस इदानीव महिद्धिको
महानुभावो, अतीते पञ्च जातिसतानि इसिपब्बज्जं पब्बजितो पि
महिद्धिको महानुभावो अहोसी ति^५ ।

यो पब्बजी जातिसतानि पञ्च,
पहाय कामानि मनोरमानि ।
तं वीतरागं सुसमाहितिन्द्रियं,
परिनिब्बुतं वन्दथ मोग्गल्लानं ति ॥

एवं आगमनतो पि^६ लभि । चिण्णं चेतं थेरस्स निरयं गन्त्वा
अत्तनो इद्धिबलेन निरयसत्तानं अस्सासजननत्थं सीतं^७ अधिट्ठाय
चक्रमत्तं पदुमं मापेत्वा पदुमकणिकायं निसीदित्वा धम्मकथं कथेति,
20 देवलोकं गन्त्वा देवसङ्घं कम्मगतिं जानापेत्वा सच्चकथं कथेती ति ।
एवं चिण्णवसितो लभि^८ । ठपेत्वा^९ च^८ सम्मासम्बुद्धं अञ्जो^{१०} सावको

१. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. पि-सी० ।

३. नन्दोपनन्दसदिसं-स्या० ।

४. लभति-स्या० ।

५. च अहोसी ति-सी०, रो० ।

६. आगमनतो० च-स्या० ।

७. सीलं-स्या०, रो० ।

८. लभति । कथं गुणातिरेकतो ति-

९-९. ठपेत्वा-स्या० ।

स्या० ।

१०. कोचि-स्या० ।

महामोग्गल्लानो विय महिद्धिको महानुभावो नत्थी ति । एवं गुणातिरेकतो लभि^१ ।

यथा चेस^२, एवं महाकस्सपत्थेरो पि सब्बेहेविमेहि^३ कारणेहि एतद्गगट्टानं लभि । कथं ? सम्मासम्बुद्धो हि थेरस्स तिगावुतं मग्गं पच्चुग्गमनं कत्वा तीहि ओवादेहि उपसम्पादेत्वा चीवरं परिवत्तेत्वा ५ अदासि । तस्मिं समये महापथवी उदकपरियन्तं कत्वा कम्पि, महाजनस्स अब्भन्तरे थेरस्स कित्तिसद्दो अज्झोत्थरित्वा गतो । एवं अट्ठुप्पत्तितो लभि । न चेस इदानेव धुतधरो^४ । अतीते पञ्च जातिसतानि इसिपब्बज्जं पब्बजितो पि धुतधरो व^५ अहोसि ।

यो पब्बजी जातिसतानि पञ्च,
पहाय कामानि मनोरमानि ।
तं वीतरागं सुसमाहितिन्द्रियं,
परिनिब्बुतं वन्दथ महाकस्सपं ति^६ ॥,

10 R.134

281 .A

एवं आगमनतो पि लभि । चिण्णं चेतं थेरस्स चतुपरिसमज्झगतो धम्मं कथेन्तो दस कथावत्थूनि अविजहित्वा व कथेती ति, एवं 15 चिण्णवसितो लभि । ठपेत्वा च सम्मासम्बुद्धं अज्झो सावको तेरसहि धुतगुणेहि महाकस्सपसदिसो नत्थी ति, एवं गुणातिरेकतो लभि । इमिना व नियामेन तेसं तेसं थेरानं यथालाभतो गुणे कित्तेतुं वट्ठति^७ ।

B. 105

गुणवसेनेव हि सम्मासम्बुद्धो यथा नाम राजा चक्कवत्ती 20 चक्ररतनानुभावेन चक्कवाळगब्भे रज्जसिरिं^८ पत्वा, पत्तब्बं^९ मे^९ पत्तं, किं मे इदानि महाजनेन ओलोकितेना^{१०} ति न अप्पोस्सुक्को हुत्वा रज्जसिरिं येव अनुभोति, कालेन पन कालं विनिच्छयट्टाने निसीदित्वा

१. लभति—स्या० ।

२. पेस—स्या० ।

३. सब्बेहि पी इमेहि—स्या० ।

४. धुतवादो—सी०, स्या०, रो० ।

५. धुतवादो—सी०, रो०; धुतवादो—
स्या० ।

६. कस्सपं ति—स्या० ।

७. वट्ठती ति—रो० ।

८. चक्कवत्तिसिरिं—सी०, रो० ।

९-९. पत्तब्बमेव—सी० रो० ।

निग्गहेतब्बे निग्गण्हाति, पग्गहेतब्बे पग्गण्हाति, ठानन्तरेसु च
 ठपेतब्ब युत्तके ठानन्तरेसु ठपेति, एवमेवं महाबोधिमण्डे अधिगतस्स
 सब्बञ्जुतञ्जाणस्स आनुभावेन अनुप्पत्तधम्मराजो धम्मराजा पि,
 "किं मे इदानीं लोकेन ओलोकितेन, अनुत्तरं फलसमापत्तिसुखं
 5 अनुभविस्सामी" ति अप्पोस्सुक्कतं अनापज्जित्वा चतुपरिसमज्जे
 पञ्चत्तवरबुद्धासने निसिन्नो अट्टङ्गसमन्नागतं ब्रह्मस्सरं निच्छारेत्वा
 धम्मं देसयमानो निग्गहेतब्बयुत्ते कण्हधम्मे पुग्गले सिनेरूपादे^१
 पक्खिपन्तो विय अपायभयसन्तज्जेनेन निग्गहेत्वा पग्गहेतब्बयुत्ते
 कल्याणधम्मे पुग्गले उक्खिपित्वा भवग्गे निसीदापेन्तो विय
 10 पग्गण्हित्वा^२ ठानन्तरेसु^३ ठपेतब्बयुत्तके अञ्जासिकोण्डञ्जत्थेरादयो^४
 R. 135 सावके याथावसरसगुणवसेनेव^५ ठानन्तरेसु ठपेन्तो एतदग्गं, भिक्खवे,
 मम सावकानं भिक्खूनं रत्तञ्जूनं, यदिदं अञ्जासिकोण्डञ्जो ति^६
 आदिमाह ।

(१) अञ्जासिकोण्डञ्जत्थेरवत्थु

तत्थ एतदग्गं (अं० नि० १.१४, १.१) ति^७ पदं^८ वुत्तत्थमेव ।
 15 रत्तञ्जूनं ति रत्तियो जानन्तानं । ठपेत्वा हि सम्मासम्बुद्धं अञ्जो
 सावको अञ्जासिकोण्डञ्जत्थेरतो^९ पठमतं पब्बजितो नाम नत्थी ति
 पब्बजितकालतो पट्टाय थेरो चिरकालं रत्तियो जानाती ति रत्तञ्जू,
 सब्बपठमं धम्मस्स पटिविद्धता । यदा^{१०} तेन^{११} धम्मो पटिविद्धो,
 चिरकालतो पट्टाय तं रत्ति जानाती ति पि^{१२} रत्तञ्जू । अपि च

१. सिनेरूपादे—रो० ।

२. ठानन्तरे—सी०, रो० ।

३. याथावसरसगुणवसेनेव—रो० ।

४. अञ्जासिकोण्डञ्जो ति—सी०,

स्या०, रो० ।

५-६. यदानेन—रो० ।

७. जानाती ति—सी०, रो० ।

८. पग्गहित्वा—सी०, रो० ।

९. अञ्जासिकोण्डञ्जत्थेरादयो — सी०,

स्या०, रो० ।

१०-११. एतदग्गपदं—सी०, रो० ।

१२. अञ्जासिकोण्डञ्जत्थेरतो—सी०,

स्या०, रो० ।

खीणासवानं रत्तिदिवसपरिच्छेदो^१ पाकटो व^२ होति, अयं च पठमखीणासवो ति^३ एवं पि रत्तञ्जूनं सावकानं अयमेव अग्गो पुरिमकोटिभूतो सेट्ठो । तेन वुत्तं, रत्तञ्जूनं यदिदं अञ्जासिकोण्डञ्जो' ति^४ ।

एत्थ च यदिदं ति निपातो । तस्स^५ थेरं अवेखित्वा यो एसो ति, 5 B. 106
अग्गसदं अवेखित्वा यं एतं ति अत्थो । अञ्जासिकोण्डञ्जो ति
आतकोण्डञ्जो पटिविद्धकोण्डञ्जो^६ । तेनेवाहु—“अञ्जासि वत भो
कोण्डञ्जो, अञ्जासि वत भो कोण्डञ्जो ति । इति हिदं आयस्मतो
कोण्डञ्जस्स अञ्जासिकोण्डञ्जोत्वेव नामं अहोसी” (म० व० १५;
सं० नि० ३.३६३) ति ।

अयं पन थेरो कतरबुद्धकाले पुब्बपत्थनं अभिनीहारं अकासि ।
कदा पुब्बजितो, कदा अनेन^७ पठमं धम्मो अधिगतो, कदा ठानन्तरे
ठपितो ति ? इमिना नयेन सब्बेसु पि एतदग्गेसु पञ्चकम्मं वेदितव्वं ।
तत्थ^८ इमस्स ताव थेरस्स पञ्चकम्मे अयमनुपुब्बिकथा ।

इतो कप्पसतसहस्समत्थके^९ पदुमुत्तरो नाम बुद्धो लोके उदपादि । 15
तस्स पटिविद्धसव्वञ्जुतञ्जाणस्स महाबोधिपलङ्कतो उट्टहन्तस्स
महापथवियं ठपेतुं पादे उक्खित्तमत्ते पादसम्पटिच्छनत्थं महन्तं
पदुमपुप्फं उग्गञ्छि । तस्स धुरपत्तानि नवुतिहत्थानि होन्ति, केसरं
तिसहत्थं, कणिका द्वादसहत्था^{१०}, पादेन पटिट्ठितट्ठानं एकादसहत्थं ।
तस्स पन भगवतो सरीरं अट्ठपण्णासहत्थुब्बेधं अहोसि । तस्स 20
पदुमकणिकाय दक्खिणपादे पटिट्ठहन्ते महातुम्बमत्ता रेणु उग्गन्त्वा
सरीरं ओकिरमाना ओतरि, वामपादस्स ठपनकाले पि तथारूपं येव

१. रत्तिदिव-परिच्छेदो—सो०, स्या०;	२. पाकटो—सी०, रो० ।
रत्तिदिवा०—रो० ।	३. पठमखीणासवो—स्या० ।
४. अञ्जाकोण्डञ्जो ति—सी०, स्या०,	५. तं—स्या० ।
रो०—एवमेव ।	६. पटिविद्धकोण्डञ्जो—रो० ।
७. तेन—स्या०, रो० ।	८. तस्स—सी० ।
९. सतसहस्सकप्पमत्थके—सी०, रो० ।	१०. द्वादसहत्थं—सी० ।

पदुमं उगगन्त्वा पादं सम्पटिच्छि । ततो पि उगगन्त्वा^१ वृत्तप्पमाणा व
रेणु सरीरं ओकिरि । तं पन रेणुं अभिभवमाना तस्स भगवतो
सरीरप्पभा निक्खमित्वा यन्तनाळिकाय विस्सट्ठसुवण्णरसधारा विय
समन्ता द्वादसयोजनद्वानं एकोभासं अकासि । ततियपादुद्धरणकाले
5 पथमुगगतं^२ पदुमं^३ अन्तरधायि, पादसम्पटिच्छनत्थं^४ अञ्जं नवं पदुमं
उगगञ्छि । इमिना व^५ नियामेन यत्थ यत्थ गन्तुकामो होति, तत्थ^६
तत्थ पि^७ महापदुमं उगगच्छति । तेनेवस्स पदुमुत्तरसम्मासम्बुद्धो ति
नामं अहोसि ।

एवं सो भगवा लोके उप्पज्जित्वा भिक्खुसतसहस्सपरिवारो
10 महाजनस्स^८ सङ्गहत्थाय गामनिगमराजधानीसु भिक्खाय चरन्तो
R. 137 हंसवतीनगरं सम्पापुणि । तस्स^९ आगतभावं सुत्वा पिता^{१०} महाराजा^{११}
B. 107 पच्चुगगमनं अकासि । सत्था तस्स धम्मकथं कथेसि । देसनापरियोसाने
केचि सोतापत्ता केचि सकदागामी^{१२} केचि^{१३} अनागामी^{१४} केचि अरहत्तं
पापुणिसु । राजा स्वातनाय दसबलं निमन्तेत्वा पुनदिवसे कालं
15 आरोचापेत्वा भिक्खुसतसहस्सपरिवारस्स भगवतो एकनिवेसने
महादानं अदासि । सत्था भत्तानुमोदनं कत्वा विहारमेव गतो । तेनेव
नियामेन पुनदिवसे नागरा, पुनदिवसे राजा ति दीधमद्धानं दानं
अदंसु ।

तस्मि काले अयं थेरो हंसवतीनगरे गहपतिमहासालकुले
20 निब्बत्तो । एकदिवसं बुद्धानं धम्मदेसनाकाले हंसवतीनगरवासिनो
गन्धमालादिहत्थे येन बुद्धो येन धम्मो येन सङ्घो तन्निन्ने तप्पोणे

१. उगगता—सी०, रो; ०तस्स भगवतो २-२. पठमुगगतपदुमं—स्या०, रो० ।

—स्या० ।

३. पादपटिच्छनत्थं—सी०, स्या० ।

४. इमिना—स्या० ।

५. पदे पदे—सी०, स्या०;

६. महाजनं—स्या० ।

पादे पादे—रो० ।

७. अथस्स—सी०, रो० ।

८-८. पितुमहाराजा—रो० ।

९. सकदागामिनो—स्या० ।

१०. सी० पोत्थके नत्थि ।

११. अनागामिभूमि—सी०, रो०;

अनागामिनो—स्या० ।

- सत्था तस्स वचनं सुत्वा, 'इमिना कुलपुत्तेन महाअधिकारो कतो, समिज्झिस्सति नु खो एतस्स अयं अत्थना^१ नो' ति^२ अनागतंसञ्चाणं पेसेत्वा आवज्जेन्तो, 'समिज्झिस्सती' ति^३ पस्सि । बुद्धानं हि अतीतं वा अनागतं वा पच्चुप्पन्नं वा आरब्भ
- 5 आवज्जेन्तानं आवरणं नाम नत्थि अनेककप्पकोटिसतसहस्सन्तरं पि^४ च^५ अतीतं वा अनागतं वा चक्कवाळसहस्सन्तरं पि^६ च^७ पच्चुप्पन्नं वा^८ आवज्जनपटिबद्धमेव मनसिकारपटिबद्धमेव होति । एवं अप्पटिवत्तियेन जाणेन सो भगवा इदं अद्दस, 'अनागते सतसहस्सकप्पपरियोसाने गोतमो नाम बुद्धो लोके उप्पज्झिस्सति ।
- 10 तदा इमस्स^९ पत्थना^{१०} समिज्झिस्सती' ति । अथ नं एवमाह— 'अम्भो कुलपुत्त, अनागते सतसहस्सकप्पपरियोसाने गोतमो नाम बुद्धो लोके^{१०} उप्पज्झिस्सति, त्वं तस्स पठमकधम्मदेसनाय तेपरिवट्टधम्मचक्कप्पवत्तनमुत्तन्तपरियोसाने अट्टारसहि ब्रह्माकोटीहि सद्धि सहस्सनयसम्पन्ने सोतापत्तिफले पतिट्ठहिस्ससी' ति ।
- 15 इति सत्था तं कुलपुत्तं व्याकरित्वा चतुरासीति धम्मक्खन्ध-सहस्सानि देसेत्वा अनुपादिसेसाय निब्बानधातुया परिनिब्बायि । तस्स परिनिब्बुतस्स सरीरं सुवण्णक्खन्धो विय एकग्घनं अहोसि । सरीरचेतियं पनस्सुब्बेधेन सत्तयोजनिकं अकंसु । इट्ठका सुवण्णमया^{११} अहेसुं । हरितालमनोसिलाय मत्तिकाकिच्चं, तेलेन उदककिच्चं
- 20 साधयिसु । बुद्धानं धरमानकाले सरीरप्पभा द्वादसयोजनिकं फरि, परिनिब्बुतानं पन तेसं रस्मि निक्खमित्वा समन्ता योजनसत्तं अवत्थरि ।

१-१. पट्टना ति—स्या० ।

२. समज्झिनकभावं — सी०, रो०;

३. अनेककप्पकोटिसतसहस्सन्तरितम्पि —रो० ।

समिज्जनभाव—स्या० ।

४. चक्कवाळसहस्सन्तरितं पि—सी०, रो०; चक्कवाळसतसहस्सन्तरं पि—स्या० ।

५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

७. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

८. एतस्स—सी०, रो० ।

९. पट्टना—स्या० ।

१०. सी० पोत्थके नत्थि ।

११. सोवणमया—रो० ।

अयं सेट्ठि बुद्धानं सरीरचेतियं परिवारेत्वा सहस्सरतनग्घियानि^१
कारेसि । चेतियपतिट्ठापनदिवसे अन्तोचेतिये रतनघरं कारेसि ।
सो वस्ससतसहस्सं महन्तं दानादिमयं कल्याणकम्मं कत्वा ततो चृतो
देवपुरे निब्बत्ति । तस्स देवेसु च^२ मनुस्सेसु च संसरन्तस्सेव
नवनवुत्ति^३ कप्पसहस्सानि नव कप्पसतानि^४ नव च^५ 5 B. 109
कप्पासमतिक्रन्ता । एत्तकस्स कालस्स अच्चयेन इतो एकनवुतिकप्प-
मत्थके अयं कुलपुत्तो बन्धुमतीनगरस्स द्वारसमीपे^६ गामे^७ कुटुम्बियगेहे
निब्बत्तो । तस्स महाकालो ति^८ नामं अहोसि, कनिट्ठभाता^९
पनस्स चूळकालो^{१०} नाम ।

तस्मिं समये विपस्सी बोधिसत्तो तुसितपुरा चवित्वा 10
बन्धुमतीनगरे बन्धुमस्स रञ्जो अग्गमहेसिया कुञ्चिस्मिं निब्बत्तो ।
अनुक्कमेन सब्बञ्जुतं पत्वा धम्मदेसनत्थाय महाब्रह्मना आयाचितो^{१०},
'कस्स नु खो पठमं धम्मं देसेस्सामी' ति चिन्तेत्वा अत्तनो कनिट्ठं R. 140
खण्डं नाम राजकुमारं^{११} तस्स च पुरोहितपुत्तं, 'पठमं धम्मं
पटिविज्झितुं समत्था' ति दिस्वा, 'तेसञ्च धम्मं पटिविज्झितुं 15
समत्था' ति दिस्वा, 'तेसञ्च धम्मं देसेस्सामि, पितु च सङ्गहं
करिस्सामी' ति बोधिमण्डतो आकासेनेव आगन्त्वा खेमे मिगदाये
ओतिण्णो, ते^{१२} पक्कोसापेत्वा धम्मं देसेसि । देसनापरियोसाने ते द्वे
पि जना चतुरासीतिया पाणसहस्सेहि सद्धिं अरहत्तफले पतिट्ठहिंसु ।

अथापरे पि बोधिसत्तकाले अनुपब्बजिता चतुरासीतिसहस्सा 20
कुलपुत्ता तं पवत्ति सुत्वा सत्थु सन्तिकं आगन्त्वा^{१३} धम्मदेसनं सुत्वा

१. सहस्सं—सी०, रो०; सहस्सरतन-
ग्घनियानि—स्या० ।

२. चैव—स्या० ।

३. नवुत्ति—स्या० ।

४. ०च—सी० ।

५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

६-७. द्वारगामे—सी०, रो०; ०रामगामे
—स्या० ।

८. महाकालो ति—सी०; महाकालो—स्या० ।

९. कनिट्ठभातिको—रो० ।

१०. चुल्लकालो—सी०, रो० ।

१०. आयाचितो—रो० ।

११. ०च—सी०, रो० ।

१२. ०पि—स्या० ।

१३. आगता—सी०, रो० ।

अरहत्तफले^१ पतिद्वहिंसु । सत्था नं^२ तत्थेव खण्डत्थेरं अग्गसावकद्वाने,
तिस्सत्थेरं दुतियसावकद्वाने ठपेसि ।

राजा पि तं पवत्ति सुत्वा, 'पुत्तं पस्सिस्सामी' ति उय्यानं गन्त्वा
धम्मदेसनं सुत्वा तीसु सरणेषु पतिद्वाय सत्थारं स्वातनाय
5 निमन्तेत्वा अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । सो पासादवरगतो
निसीदित्वा चिन्तेसि—'मय्हं जेट्ठपुत्तो निक्खमित्वा बुद्धो जातो,
दुतियपुत्तो मे अग्गसावको^३, पुरोहितपुत्तो दुतियसावको । इमे च
अवसेसभिव्खू गिहिकाले पि मय्हं पुत्तमेव परिवारेत्वा विचरिंसु^४,
इमे पुब्बे पि दानि पि^५ मय्हमेव भारा^६, अहमेव ते^७ चतूहि पच्चयेहि
10 उपट्ठहिस्सामि, अञ्जेसं ओकासं न दस्सामी' ति । विहारद्वारकोट्टकतो^८
पट्ठाय याव राजगेहद्वारा उभोसु^९ पस्सेसु^{१०} खदिरपाकारं कारेत्वा
वत्थेहि पटिच्छादापेत्वा उपरि सुवण्णतारकविचित्तं समोलम्बितताल-
B. 110 क्खन्धमत्तविविधपुप्फदामवितानं कारेत्वा हेट्ठाभूमि विचित्तत्थरणेहि^{११}
सन्थरापेत्वा अन्तो^{१२} उभोसु पस्सेसु मालागच्छकेसु^{१३} पुण्णघटे
15 सकलमग्गवासत्थाय च गन्धन्तरेसु^{१४} पुप्फानि पुप्फन्तरेसु^{१५} गन्धे^{१६}
R. 141 च ठपापेत्वा^{१७} भगवतो कालं आरोचापेसि । भगवा भिव्खुसङ्घपरिवृतो
अन्तोसाणिया व राजगेहं गन्त्वा भत्तकिच्चं कत्वा विहारं
पच्चागच्छति । अञ्जो कोचि दट्ठुं पि न लभति, कुतो पन भिव्खं
वा दातुं पूजं वा कातुं ।

20 नागरा चिन्तेसुं—'अज्ज सत्थु लोके उप्पन्नस्स सत्तमासाधिकानि
सत्त संवच्छरानि, मयं च दट्ठुं पि न लभाम, पगेव भिव्खं वा दातुं

१. अरहत्ते—सी०, रो० ।	२. स्या० पोत्थके नत्थि; तं—रो० ।
३. ०जातो—सी०, स्या०, रो० ।	४. चरिंसुं—रो० ।
५. इदानि पि—रो० ।	६. भारो—स्या० ।
७. सी० पोत्थके नत्थि ।	८. विहारद्वारकोट्टका—सी०, रो० ।
९. उभतो—सी०, स्या०, रो० ।	१०. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
११. विचित्तत्थरेहि—सी०, रो० ।	१२. अन्ते—सी०, रो० ।
१३. मालागच्छतेसु—रो० ।	१४. गन्धन्तरे—सी०, रो० ।
१५. पुप्फन्तरे—सी०, रो० ।	१६. गन्धानि—स्या० ।
१७. ठपेत्वा—सी०, स्या०, रो० ।	

पूजं वा कातुं धम्मं वा सोतुं । राजा, 'मय्हं एव बुद्धो, मय्हं धम्मो^१, मय्हं सङ्घो' ति^२ ममायित्वा सयमेव उपट्ठहति । सत्था च^३ उपपज्जमानो सदेवकस्स लोकस्स अत्थाय उपपन्नो, न^४ रञ्जोयेव अत्थाय^५ । न हि रञ्जो येव^६ निरयो^७ उण्हो, अञ्जेसं नीलुप्पलवनसदिसो । तस्मा राजानं एवं^८ वदाम, 'सचे नो सत्थारं^९ 5 देति, इच्चेतं कुसलं । नो चे देति, रञ्जा सद्धिं युज्झित्वा^{१०} सङ्घं गहेत्वा दानादीनि पुञ्जानि करोम । न सक्का खो पन सुद्धनागरेहेव एवं कातुं, एकं जेट्ठकपुरिसं पि गण्हामा' ति" सेनापतिं उपसङ्कमित्वा तस्स तमत्थं आरोचेत्वा, "सामि किं अम्हाकं पक्खो होहिसि", उदाहु रञ्जो" ति आहंसु । सो आह—'तुम्हाकं पक्खो होमि, अपि च 10 खो पन पठमदिवसो मय्हं दातब्बो' ति । ते सम्पटिच्छिसु ।

सो राजानं उपसङ्कमित्वा, 'नागरा देव तुम्हाकं कुपिता' ति आह । 'किमत्थं ताता' ति ? 'सत्थारं किर तुम्हेव उपट्ठहथ, अम्हे न लाभामा ति । सचे इदानीं पि^{११} लभन्ति^{१२}, न कुप्पन्ति, अलभन्ता तुम्हेहि सद्धिं युज्झितुकामा देवा' ति । 'युज्झामि तात, न भिक्खुसङ्घं 15 देमी' ति । 'देव तुम्हाकं दासा तुम्हेहि सद्धिं युज्झामा ति वदन्ति, तुम्हे कं गण्हित्वा युज्झिस्सथा' ति ? 'ननु त्वं सेनापती' ति ? 'नागरेहि विना असमत्थो^{१३} अहं देवा' ति । ततो राजा, 'बलवन्तो नागरा, सेनापति पि तेसं येव पक्खो' ति अत्वा, 'अञ्जानि सत्तमासाधिकानि सत्त संवच्छरानि मय्हं भिक्खुसङ्घं देन्तु' ति^{१४} 20 R.142 आह । नागरा न सम्पटिच्छिसु । राजा, 'छब्बस्सानि पञ्चवस्सानी'

१-१. धम्मो ति—स्या० ।

२. व—स्या० ।

३-३. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि; नहि

४. रञ्जो व—स्या० ।

रञ्जो येव अत्थाय उपपन्नो—स्या० ।

५. नरको—सी०, रो० ।

६. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७. ०पि—सी०, रो० ।

८. होसि—स्या० ।

९-९. अञ्जो पटिलभन्ति—स्या० ।

१०. न समत्थो—सी०, स्या०, रो० ।

११. ददन्तु ति—सी०, रो०;

ददेन्तु ति—स्या० ।

B. 111

ति एवं हापेत्वा^१ अञ्जे सत्त दिवसे याचि । नागरा, 'अतिकक्खळं दानि रञ्जा सद्धिं कातुं न वट्ठती' ति अनुजानिंसु । राजा सत्तमासाधिकानं सत्तन्नं संवच्छरानं सज्जितं दानमुखं सत्तन्नमेव दिवसानं सज्जेत्वा छ दिवसे केसञ्चि अपस्सन्तानं येव दानं दत्त्वा
 5 सत्तमे दिवसे नागरे पक्कोसापेत्वा, 'सक्खिस्सथ ताता एवरूपं दानं दातुं' ति आह । ते पि 'ननु अम्हे येव निस्सायेतं देवस्स उप्पन्नं' ति वत्त्वा, 'सक्खिस्सामा' ति आहंसु । राजा पिट्ठिहत्थेन अस्सुनि पुञ्छमानो भगवन्तं वन्दित्वा, "भन्ते, सट्ठसट्ठिभक्खुसतसहस्सं^२ अञ्जस्स भारं अक्त्वा यावजीवं चतुहि पच्चयेहि उपट्ठहिस्सामी ति
 10 चिन्तेसि, नागरानं दानि मे अनुञ्जातं, नागरा हि 'मयं दानं दातुं न लभामा' ति भगवा कुप्पन्ति, स्वेव पट्ठाय तेसं अनुग्गहं करोथा" ति आह ।

अथ दुतियदिवसे सेनापति महादानं अदासि । ततो नागरा रञ्जा^३ कतसक्कारतो उत्तरितरं सक्कारसम्मानं कत्वा दानं अदंसु ।
 15 एतेनेव नियामेन सकलनगरस्स पट्टिपाटिया गताय द्वारगामवासिनो सक्कारसम्मानं सज्जयिंसु । महाकालकुटुम्बिको चूळकालं आह—
 'दसबलस्स सक्कारसम्मानं^४ स्वे व^५ अम्हाकं पापुणाति, किं सक्कारं करिस्सामा' ति ? 'त्वेमेव भातिक जानाही' ति^६ । 'सचे मय्हं रुचिया करोसि, अम्हाकं सोळसकरीसमत्तेसु^७ खेत्तेसु^८ गहितगम्भा^९ सालियो अत्थि । सालिगम्भं फालेत्वा आदाय बुद्धानं अनुच्छविकं पचापेमा'
 R.143 20 ति^९ । एवं कयिरमाने कस्सचि उपकारो न होति, तस्मा नेतं मय्हं रुचती' ति । 'सचे त्वं एवं न^{१०} करोसि^{१०}, अहं मय्हं सन्तकं ममायितुं लभामी' ति । सोलसकरीसमत्तं खेत्तं मज्झेभिन्दित्वा अट्ठकरीसट्ठाने

१. हापेन्तो—सी०, रो० ।

३. रञ्जो—रो० ।

५. जानासी ति—रो० ।

७. खेत्ते—सी०, स्या०, रो० ।

९. पचापेसामी ति—स्या० ।

२. सट्ठिभक्खुसतसहस्सं—रो० ।

४-५. सक्कारकरणं स्वे—रो० ।

६. सोळसकरीसमत्ते—रो० ।

८. गहित-गहित-गम्भा—स्या० ।

१०-१०. वदेसि—रो० ।

सीमं ठपेत्वा सालिगब्भं फालेत्वा आदाय असम्भिन्ने खीरे पचापेत्वा
चतुमधुरं पक्खिपित्वा बुद्धप्पमुखस्स सङ्खस्स अदासि । कुटुम्बिकस्स^१
खो^१ गब्भं^२ फालेत्वा गहितगहितट्ठानं पुन पूरति, पुथुककाले पुथुकगं
नाम अदासि, गामवासीहि सद्धि अग्गसस्सं^३ नाम अदासि, लायने^४
लायनगं^५, वेणिकरणे वेणगं^५, कलापादीसु कलापगं खलगं 5
खलभण्डगं कोट्टगं ति । एवं सो^६ एकसस्सेव^७ नव वारे अग्गदानं
अदासि । तं पि सस्सं अतिरेकं उट्ठानसम्पन्नं अहोसि ।

याव बुद्धो^८ धरति^८, याव च सङ्खो^९ धरति, एतेनेव^{१०} नियामेन
कल्याणकम्मं कत्वा ततो चुतो देवलोके निब्बत्तित्वा देवेसु चैव^{११} B. 112
मनुस्सेसु च संसरन्तो एकनवुतिकप्पे सम्पत्तिं अनुभवित्वा अम्हाकं 10
सत्थु लोके उप्पन्नकाले^{१२} कपिलवत्थुनगरस्स अविदूरे दोणवत्थुब्राह्मणगामे
ब्राह्मणमहासालकुले निब्बत्ति । तस्स नामग्गहणदिवसे कोण्डञ्जमाणवो
ति नामं अकंसु । सो बुद्धिमन्वाय^{१३} तयो वेदे उग्गहेत्वा लक्खणमन्तानं
पारं अगमासि । तेन समयेन अम्हाकं बोधिसत्तो तुसितपुरा चवित्वा
कपिलवत्थुपुरे^{१४} निब्बत्ति । तस्स नामग्गहणदिवसे अट्टत्तरं ब्राह्मणसत्तं 15
अहतवत्थेहि अच्छादेत्वा अप्पोदकं मधुपायासं पायेत्वा तेसं अन्तरे अट्ट
जने उच्चिनित्वा महातले निसीदापेत्वा अलङ्कृतपटियत्तं बोधिसत्तं R. 144
दुकूलचुम्बटके^{१५} निपज्जापेत्वा लक्खणपरिग्गहणत्थं^{१६} तेसं सन्तिकं
आनयिसु । धुरासने निसिन्नब्राह्मणो महापुरिसस्स सरीरसम्पत्तिं
ओलोकेत्वा द्वे अङ्गुलियो उक्खिपि । एवं पटिपाटिया सत्त जना 20

१-१. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि;

तम्पि खो—स्या० ।

४-४. दायने दायगं—सी०, रो० ।

६. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

८-८. बुद्धा धरन्ति—सी०, रो० ।

१०. तेनेव—सी०, रो० ।

१२. निब्बत्तकाले—सी०, रो० ।

१४. कपिलपुरे—सी०, रो० ।

१६. पटिग्गहणत्थं—स्या०, रो० ।

२. सालिगब्भं—स्या०, रो० ।

३. अग्गसस्सदानं—सी०, रो० ।

५. वेणियगं—रो० ।

७. एकसस्से—सी०; एकसस्सेन—रो० ।

९. सयं—सी०, रो० ।

११. च—सी०, रो० ।

१३. बुद्धिमन्वाय—रो० ।

१५. दुकूलचुम्बटके—स्या०; दुकूलचुम्बटे

—रो० ।

उक्खिपिसु । तेसं पन सब्बनवको कोण्डञ्जमाणवो । सो बोधिसत्तस्स लक्खणवरनिप्पत्ति ओलोकेत्वा, 'अगारमज्जे ठानकारणं नत्थि, एकन्तेनेस विवट्टच्छदो बुद्धो भविस्सती' ति एकमेव अङ्गलि उक्खिपि । इतरे पन सत्त जना, 'सचे अगारं अज्जावसिस्सति, राजा 5 भविस्सति चक्कवत्ती । सचे पब्बजिस्सति, बुद्धो भविस्सती' ति द्वे गतियो दिस्वा द्वे अङ्गलियो उक्खिपिसु । अयं पन कोण्डञ्जो कताधिकारो पच्छिमभविकसत्तो पञ्चाय इतरे सत्त जने अभिभवित्वा, 'इमेहि लक्खणेहि समन्नागतस्स अगारमज्जे ठानकारणं^१ नाम नत्थि, निस्संसयं^२ बुद्धो भविस्सती' ति एकमेव गतिं अद्दस, तस्मा एकं 10 अङ्गलि उक्खिपि । ततो^३ ब्राह्मणा अत्तनो घरानि गत्वा पुत्ते आमन्तयिमु—'ताता अम्हे^४ महल्लका, सुद्धोदनमहाराजस्स पुत्तं सब्बञ्जुत्तपत्तं मयं सम्भावेय्याम वा नो वा । तुम्हे तस्मिं कुमारे सब्बञ्जुत्तं पत्ते तस्स सासने पब्बजेय्याथा' ति ।

सुद्धोदनमहाराजा पि बोधिसत्तस्स धातियो आदि कत्वा परिहारं 15 उपट्टपेन्तो बोधिसत्तं वुद्धि आपादेसि । महासत्तो पि वुद्धिप्पत्तो देवो विय सम्पत्ति अनुभवित्वा परिपक्के ञाणे कामेसु आदीनवं नेक्खम्मे च आनिसंसं दिस्वा राहुलकूमारस्स जातदिवसे छन्नसहायो कन्थकं^५ R. 145 आरुह्य देवताहि विवटेन द्वारेन महाभिनिक्खमनं निक्खमित्वा तेनेव रत्तिभागेन तीणि रज्जानि अतिक्रमित्वा अनोमानदीतीरे B.113 20 पब्बजित्वा घटिकारमहाब्रह्मणा आभते अरहद्धजे गहितमत्ते येव वस्ससट्ठिकथेरो^६ विय पासादिकेन इरियापथेन राजगहं पत्वा तत्थ पिण्डाय चरित्वा पण्डवपब्बतच्छायाय पिण्डपातं परिभुञ्जित्वा रज्जा

१. ठानं—सी०, स्या०, रो० ।

२. अथ ते—सी०, स्या०, रो० ।

५. कण्डकं—म० ।

२. असंसयं—सी०, रो० ।

४. अम्हा—स्या० ।

६. वस्ससत्तिकथेरो—सी०, रो०; वस्स सत्तिकथेरो—स्या० ।

मागधेन रज्जसिरिया^१ निमन्तियमानो^२ पि तं पटिक्खपित्वा अनुक्रमेण उरुवेलं गत्वा, “रमणीयो वत अयं भूमिभागो, अलं वतिदं कुलपुत्तस्स पधानत्थिकस्स पधानाया” ति पधानामिमुखं^३ चित्तं उप्पादेत्वा तत्थ वासं उपगतो ।

तेन समयेन इतरे सत्त ब्राह्मणा यथाकम्मं गता, सब्बदहरो पन 5 लक्खणपरिग्गाहको कोण्डञ्जमाणवो अरोगो । सो^४, ‘महापुरिसो पब्बजितो’ ति सुत्वा तेसं ब्राह्मणानं पुत्ते उपसङ्कमित्वा एवमाह— ‘सिद्धत्थकुमारो किर पब्बजितो । सो हि^५ निस्संसयं बुद्धो भविस्सति । सचे तुम्हाकं पितरो अरोगा अस्सु, अज्ज निक्खमित्वा पब्बजेय्युं । सचे तुम्हे पि इच्छथ, एथ मयं^६ तं महापुरिसमनुपब्बजिस्सामा’ 10 ति^७ । ते सब्बे एकच्छन्दा^८ भवितुं नासक्खिसु । तयो जना न पब्बजिसु, कोण्डञ्जब्राह्मणं जेट्टकं कत्वा इतरे चत्तारो पब्बजिसु । इमे पञ्च पब्बजित्वा^९ गामनिगमराजधानीसु भिक्खाय चरन्ता बोधिसत्तस्स सन्तिकं अगमिंसु^{१०} । ते छब्बस्सानि बोधिसत्ते महापधानं पदहन्ते, ‘इदानी बुद्धो भविस्सति, इदानी बुद्धो भविस्सती’ ति महासत्तं 15 उपट्टहमाना सन्तिकावचरावस्स^{११} अहेसुं । यदा पन बोधिसत्तो एकतिलतण्डुलादीहि वीतिनामेन्तो पि^{१२} दुक्करकारिकाय अरियधम्म-पटिवेधस्स अभावं अत्वा ओळारिकं आहारं आहरि, तदा ते पक्कमित्वा इसिपतनं अगमंसु ।

अथ बोधिसत्तो ओळारिकाहारपरिभोगेन छविमंसलोहितपारिपूरि 20 कत्वा विसाखपुण्णमदिवसे सुजाताय दिन्नं वरभोजनं भुञ्जित्वा R. 146

१. रज्जसिरियानि—रो० ।

२. अमन्तियमानो पि—रो० ।

३. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४. अस्स सो—स्या० ।

५. स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. अहं—सी, रो० ।

७. पुरिसं अनुपब्बजिस्सामी ति—सी०, रो० ।

८. एकच्छन्दाव—स्या० ।

९. पब्बजिता—सी०, स्या०, रो० ।

१०. अगमसु—सी०, स्या०, रो० ।

११. सन्तिकावचरा च अस्स—रो० ।

१२. वीतिनामेत्वा पि—रो० ।

सुवण्णपातिं नदिया पटिसोतं खिपित्वा, “अज्ज बुद्धो भविस्सामी” ति
 कतसन्निट्ठानो सायन्हसमये कालेन नागराजेन अनेकेहि थुतिसतेहि
 अभित्थवियमानो महाबोधिमण्डं आस्य्ह अचलट्ठाने पाचीनलोकधातु-
 अभिमुखो^१ पल्लङ्केन निसीदित्वा चतुरङ्गसमन्नागतं वीरियं अधिट्ठाय
 5 सुरिये धरमानेयेव मारबलं विधमित्वा^२ पठमयामे पुब्बेनिवासं
 अनुस्सरित्वा मज्झिमयामे दिब्बचक्खुं विसोधेत्वा पच्चूसकालसमनन्तरे
 पटिच्चसमुप्पादे आणं ओतारेत्वा अनुलोमपटिलोमं पच्चयाकारवट्ठं^३
 B. 114 सम्मसन्तो सब्बबुद्धेहि पटिविद्धं असाधारणं सब्बञ्जुतञ्जाणं
 पटिविज्झित्वा निब्बानारम्मणाय फलसमापत्तिया तत्थेव सत्ताहं
 10 वीतिनामेसि ।

एतेनेव उपायेन सत्तसत्ताहं बोधिमण्डे विहरित्वा राजायतनमूले
 मधुपिण्डिकभोजनं परिभुञ्जित्वा पुन अजपालनिग्रोधमूलं आगन्त्वा तत्थ
 निसिन्नो धम्मगम्भीरतं पच्चवेक्खित्वा अप्पोस्सुक्कताय चित्ते नमन्ते
 महाब्रह्मना याचितो बुद्धचक्खुना लोकं वोलोकेन्तो^४ तिक्खिन्द्रियादिभेदे
 15 सत्ते दिस्वा महाब्रह्मनो धम्मदेसनाय पटिञ्चं दत्त्वा, “कस्स नु खो
 अहं पठमं धम्मं देसेस्सामी” ति आळारुदकानं कालकतभावं जत्वा
 पुन चिन्तेन्तो, बहूपकारा खो पन मे पञ्चवग्गिया भिक्खू, ये मं
 पधानपहितत्तं उपट्ठहिंसु । यन्नूनाहं पञ्चवग्गियानं भिक्खूनं पठमं धम्मं
 देसेय्यं” (म० व० ११) ति चित्तं उप्पादेसि । इदं पन सब्बमेव^५
 20 बुद्धानं परिवितक्कमत्तमेव^६, ठपेत्वा पन कोण्डञ्जब्राह्मणं^७ अञ्जो कोचि
 पठमं धम्मं पटिविज्झितुं समत्थो नाम नत्थि । सो पि^८ एतदत्थमेव
 R. 147 कप्पसत्तसहस्सं अधिकारकम्मं अकासि, बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स
 नव वारे अगगस्सदानं अदासि ।

१. ०धातुमुखो—सी०, रो० ।

२. पच्चयवट्ठं—सी०, रो० ।

३. सब्ब—सी०, रो० ।

४. अञ्जकोण्डञ्जब्राह्मणं—सी०, रो० ।

५. सो हि—स्या०; सी०-रो० पोत्थकेसु
नत्थि ।

६. विधमेत्वा—सी०, रो० ।

७. वोलोकेत्वा—सी०, रो० ।

८. परिवितक्कितमत्तमेव नाम—सी०,

रो० ।

अथ सत्था पत्तचीवरमादाय अनुपुब्बेन इसिपतनं गत्वा येन पञ्चवग्गिया भिक्खू तेनुपसङ्कमि । ते तथागतं आगच्छन्तं दिस्वा व अत्तनो कतिकाय सण्ठातुं नासक्खिसु । एको पत्तचीवरं पटिग्गहेसि, एको आसनं पञ्जापेसि, एको पादोदकं पच्चुपट्ठापेसि, एको पादे धोवि, एको तालवण्ठं गहेत्वा बीजमानो ठितो । एवं तेसु वत्तं दस्सेत्वा सन्तिके निसिन्नेसु कोण्डञ्जत्थेरं कायसक्खि कत्वा सत्था अनुत्तरं तेपरिवट्ठं धम्मचक्कपवत्तनमुत्तन्तं आरभि । मनुस्सपरिसा पञ्च जना व अहेसुं, देवपरिसा अपरिच्छिन्ना । देसना परियोसाने कोण्डञ्जत्थेरो अट्टारसहि महाब्रह्मकोटीहि सद्धि सोतापत्तिफले पतिट्ठितो । अथ सत्था, “मया दुक्करसताभतं^१ धम्मं पठममेव अञ्जासीति अञ्जासि- कोण्डञ्जो^२ नाम अयं” ति थेरं आलपन्तो, “अञ्जासि वत भो कोण्डञ्जो, अञ्जासि वत भो कोण्डञ्जो” ति आह । तस्स तदेव नामं जातं । तेन वुत्तं, “इति हिदं आयस्मतो कोण्डञ्जस्स अञ्जासिकोण्डञ्जोत्वेव नामं अहोसी” (म० व० १५) ति ।

B. 115

इति थेरो आसाळ्हिपुण्णमायं सोतापत्तिफले पतिट्ठितो । पाटिपददिवसे भद्दियत्थेरो, दुतियपक्खदिवसे वण्णत्थेरो, ततिय- पक्खदिवसे महानामत्थेरो पक्खस्स चतुत्थियं अस्सजित्थेरो सोतापत्तिफले पतिट्ठितो । पञ्चमिया पन पक्खस्स अनत्तलक्खण- सुत्तन्तदेसनापरियोसाने सञ्जे पि अरहत्ते पतिट्ठिता ।

तेन खो पन समयेन छ लोके अरहन्तो होन्ति । ततो पट्ठाय सत्था यसदारकप्पमुखे पञ्चपञ्जास पुरिसे, कप्पासियवनसण्डे तिसमत्ते भद्दवग्गिये गयासीसे पिट्ठिपासाणे सहस्समत्ते पुराणजटिले ति । एवं महाजनं अरियभूमि ओतारेत्वा बिम्बिसारप्पमुखानि एकादस- नहुतानि सोतापत्तिफले, एकं नहुतं सरणत्तये पतिट्ठापेत्वा जम्बुदीपतले सासनं पुष्कितफलियं कत्वा सकलजम्बुदीपमण्डलं^३ कासावपज्जोतं

R. 148

१. दुक्करताभतं—स्या० ;

दुक्करसताहतं—रो० ।

२. अञ्जाकोण्डञ्जो—सी०, स्या०, रो० ।

३. सकलजम्बुदीपं—सी०, रो० ।

इसिवातपटिवातं करोन्तो एकस्मिं समये जेतवनमहाविहारं पत्वा तत्थ वसन्तो भिक्खुसङ्घमज्जेपञ्चत्तरबुद्धासनगतो धम्मं देसेन्तो, “पठमं धम्मं पटिविद्धभिक्खूनं अन्तरे मम पुत्तो कोण्डञ्चो अग्गो” ति दस्सेतुं एतदग्गट्ठाने ठपेसि ।

- 5 थेरो पि द्वे अग्गसावके अत्तनो निपच्चाकारं^१ करोन्ते दिस्वा बुद्धानं सन्तिका अपक्कमितुकामो हुत्वा, ‘पुण्णमाणवो पब्बजित्वा सासने अग्गधम्मकथिको भविस्सती’ ति दिस्वा दोणवत्थुब्राह्मणगामं गन्त्वा अत्तनो भाविनेय्यं पुण्णमाणवं पब्बाजेत्वा, ‘अयं बुद्धानं सन्तिके^२ वसिस्सती’ ति तस्स बुद्धानं अन्तेवासिकभावं कत्वा सयं
- 10 दसबलं उपसङ्कमित्वा, ‘भगवा मय्हं गामन्तसेनासनं असप्पायं, आकिण्णो विहरितुं न सक्कोमि, छद्दन्तदहं गन्त्वा वसिस्सामी’ ति भगवन्तं अनुजानापेत्वा उट्ठायासना सत्थारं वन्दित्वा छद्दन्तदहं गन्त्वा छद्दन्तहत्थिकुलं निस्साय द्वादस वस्सानि वीतिनामेत्वा तत्थेव अनुपादिसेसाय निब्बानधातुया परिनिब्बायि ।

B. 116

(२-३) सारिपुत्त-मोग्गल्लानत्थेरवत्थु

- 15 २-३. दुतियततियेसु महापञ्चानं (अं० नि० १.१४, १.२-३) ति महत्तिया पञ्चाय समन्नागतानं । इद्धिमन्तानं ति इद्धिया सम्पन्नानं^३ । सारिपुत्तो मोग्गल्लानो ति तेसं थेरानं नाम^४ ।

इमेसं पि पञ्चकम्मे अयमनुपुब्बिकथा ।

- इतो सतसहस्सकप्पाधिके असङ्ख्येय्यकप्पमत्थके सारिपुत्तो
- 20 ब्राह्मणमहासालकुले निब्बत्ति, नामेन सरदमाणवो नाम^५ अहोसि ।

१. निपच्चाकारं—रो० ।

३. समन्नागतानं—रो० ।

४. नामानि—सी०, रो० ।

२. सन्तिकवासिभावं—सी०, रो०; सन्तिके

वासिभावं—स्या० ।

५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

मोगल्लानो^१ गहपतिमहासालकुले निब्बत्ति, नामेन सिरिवड्डुन-
कुटुम्बियो^२ नाम^३ अहोसि । ते उभो पि सहपंसुकीळिताव^४ सहायका
अहेसुं । सरदमाणवो पितु अच्चयेन कुलसन्तकं महाधनं पटिपज्जित्वा
एकदिवसं रहोगतो चिन्तेसि—‘अहं इधलोकत्तभावमेव जानामि, नो^५
परलोकत्तभावं, जातसत्तानं च मरणं नाम धुवं, मया एकं पब्बज्जं^६
पब्बजित्वा मोक्खधम्मगवेसनं कातुं वट्ठती’ ति । सो सहायकं
उपसङ्कमित्वा आह—‘सम्म सिरिवड्डुन^७, अहं पब्बजित्वा मोक्खधम्मं
गवेसिस्सामि, त्वं मया सद्धिं पब्बजितुं सक्खिस्ससी^८’ ति ? ‘न
सक्खिस्सामि सम्म, त्वं येव पब्बजाही’ ति । सो चिन्तेसि—‘परलोकं
गच्छन्ता^९ सहाये^{१०} वा जातिमित्ते वा गहेत्वा गता^{११} नाम नत्थि,
अत्तना कतं अत्तनो व होती’ ति । ततो रतनकोट्टागारं विवरापेत्वा
कपणद्धिकवणिब्बकयाचकानं महादानं दत्वा पब्बतपादं^{१२} पविसित्वा^{१३}
इसिपब्बज्जं पब्बजि । तस्स एको द्वे तयो ति एवं अनुपब्बज्जं
पब्बजिता^{१४} चतुसत्ततिसहस्समत्ता जटिला अहेसुं । सो पञ्चाभिञ्जा
अट्ट च^{१५} समापत्तियो निब्बत्तेत्वा तेसं पि जटिलानं कसिणपरिकम्मं^{१६}
आचिक्खि । ते पि सब्बे पञ्च अभिञ्जा^{१७} अट्ट च^{१८} समापत्तियो
निब्बत्तेसुं ।

तेन समयेन अनोमदस्सी नाम बुद्धो लोके उदपादि । नगरं
चन्दवती नाम अहोसि, पिता यसवन्तो नाम खत्तियो, माता

१. महा०—स्या० ।

३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

४. जना सहपंसुकीळिका—स्या०; सहपंसु
कीळिकाव—रो० ।

७. न सक्खिस्ससि—सी०-रो० पोत्थकेसु
अधिको पाठो ।

१०. गतो—स्या०, रो० ।

१२. पब्बजित्वा—स्या० ।

१४. अभिञ्जायो—सी०, रो० ।

२. सिरिवड्डुकुटुम्बियो — सी०, रो०;

०कुटुम्बिको—स्या० ।

५. न—स्या० ।

६. सिरिवड्डु—सी०, स्या०, रो० ।

८. गच्छन्तो—स्या०, रो० ।

९. सहायं—सी०, रो० ।

११-१२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

यसोधरा नाम देवी, बोधि अज्जुनख्वो, निसभत्थेरो^१ च^२ अनोमत्थेरो
चा ति^३ द्वे अग्गसावका, वरुणत्थेरो नाम उपट्ठाको, सुन्दरा च
सुमना चा ति द्वे अग्गसाविका^४, आयु वस्ससतसहस्सं अहोसि,
सरीरं अट्टपञ्जासहत्थुब्बेधं, सरीरप्पभा द्वादसयोजनं फरि

5 भिक्खुसतसहस्सपरिवारो अहोसि ।

B. 117
R. 150

अथेकदिवसं पच्चूसकाले महाकरुणासमापत्तितो वुट्ठाय लोकं
वोलोकेन्तो^५ सरदतापसं दिस्वा, 'अज्ज मय्हं सरदतापसस्स सन्तिकं
गतपच्चयेन धम्मदेसना च महती भविस्सति, सो च अग्गसावकट्ठानं
पत्थेस्सति, तस्स सहायको सिरिवड्डुनकुटुम्बियो^६ दुतियसावकट्ठानं,
10 देसनापरियोसाने चस्स परिवारा चतुसत्ततिसहस्सजटिला अरहत्तं
पापुणिस्सन्ति, मया तत्थ गन्तुं वट्ठती' ति अत्तनो पत्तचीवरमादाय
अञ्जं कञ्चि अनामन्तेत्वा सीहो विय एकचरो हुत्वा सरदतापसस्स
अन्तेवासिकेसु फलाफलत्थाय गतेसु 'बुद्धभावं मे जानातू' ति तस्स^७
पस्सन्तस्सेव सरदतापसस्स आकासतो ओतरित्वा पथवियं^८ पतिट्ठासि ।
15 सरदतापसो बुद्धानुभावं चेव सरीरसम्पत्तिं चस्स दिस्वा लक्खणमन्ते
सम्मसित्वा^९, 'इमेहि लक्खणेहि समन्नागतो नाम अगारमज्झे वसन्तो
राजा होति चक्कवती, पब्बजन्तो लोके विवट्ठच्छदो सब्बञ्जुबुद्धो'
होति^{१०}, अयं पुरिसो^{११} निस्संसयं बुद्धो' ति जानित्वा पच्चुग्गमनं
कत्वा पञ्चपतिट्ठितेन वन्दित्वा आसनं पञ्जापेत्वा अदासि । निसीदि
20 भगवा पञ्चत्तासने^{१२} । सरदतापसो पि अत्तनो अनुच्छविकं आसनं
गहेत्वा एकमन्तं निसीदि ।

तस्मिं समये चतुसत्ततिसहस्सजटिला पणीतपणीतानि
ओजवन्तानि फलाफलानि गहेत्वा आचरियस्स सन्तिकं सम्पत्ता बुद्धानं

१. विसभत्थेरो—रो० ।

३. च—स्या०, रो० ।

५. ओलोकेन्तो—रो० ।

७. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेषु नत्थि ।

९. वीमंसित्वा—सी०, रो० ।

११. महापुरिसो—स्या० ।

२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

४. अग्गसाविकायो—सी०, रो० ।

६. सिरिवड्डुकुटुम्बिको—रो० ।

८. पठवियं—सी०, स्या०, रो० ।

१०. ति—स्या० ।

१२. पञ्चात्ते आसने—स्या० ।

चेव आचरियस्स च निसिन्नासनं^१ ओलोकेत्वा आहंसु—‘आचरिय मयं
इमस्मि लोके तुम्हेहि महन्ततरो नत्थी’ ति विचराम, अयं पन^२
पुरिसो तुम्हेहि महन्ततरो मज्जे’ ति^३ । ‘ताता किं वदथ’^४ ? सासपेन
सद्धिं अट्ठसट्ठियोजनसतसहस्सुब्बेधं^५ सिनेरुं समं कातुं इच्छथ ।
सब्बज्जुबुद्धेन सद्धिं मय्हं उपमं मा करित्थ पुत्तका’ ति । अथ ते 5
तापसा, सचे अयं इत्तरसत्तो अभविस्स, न अम्हाकं आचरियो एवरूपं
उपमं आहरेय्य, याव महा वतायं पुरिसो’ ति सब्बेव पादेसु
निपतित्वा सिरसा वन्दिसु । अथ ने आचरियो आह—‘ताता अम्हाकं
बुद्धानं अनुच्छविको देय्यधम्मो नत्थि, सत्था च^६ भिक्खाचारवेलाय
इधागतो, मयं^७ यथाबलं देय्यधम्मं दस्साम । तुम्हे यं यं पणीतं 10
फलाफलं, तं तं आहरथा’ ति । आहरापेत्वा हत्थे धोवित्वा सयं
तथागतस्स पत्ते पतिट्ठापेसि^८ । सत्थारा च^९ फलाफले पटिग्गहितमत्ते
देवता दिब्बोजं पक्खिपिसु । तापसो उदकं पि सयमेव परिस्सावेत्वा
अदासि । ततो भत्तकिच्चं निट्ठापेत्वा^{१०} हत्थं^{११} धोवित्वा^{१२} निसिन्ने
सत्थरि सब्बे अन्तेवासिके पक्कोसित्वा सत्थु सन्तिके सारणीयं कथं 15
कथेन्तो निसीदि । सत्था ‘द्वे अग्गसावका भिक्खुसङ्घेन सद्धिं
आगच्छन्तु’ ति चिन्तेसि । ते सत्थु चित्तं जत्वा सतसहस्सखीणासव-
परिवारा आगन्त्वा सत्थारं वन्दित्वा एकमन्तं अट्ठंसु ।

R. 151

B. 118

ततो सरदतापसो अन्तेवासिके आमन्तेसि—‘ताता बुद्धानं
निसिन्नासनं पि नीचं, समणसतसहस्सानं पि^{१२} आसनं नत्थि, तुम्हेहि 20
अज्ज उच्चारं बुद्धसक्कारं कातुं वट्ठति, पब्बतपादतो वण्णगन्धसम्पन्नानि
पुष्पानि आहरथा’ ति । कथनकालो पपञ्चो विय होति, इद्धिमन्तानं

१. निसिन्नासनं—स्या० ।

२. सी० पोत्थके नत्थि ।

३. पञ्जायती ति—स्या० ।

४. वदेथ—स्या० ।

५. सट्ठियोजनसतसहस्सुब्बेधं—स्या० ।

६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

७. ० च—सी०, रो० ।

८. पतिट्ठापेसि—सी०, स्या०, रो० ।

९. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१०. निट्ठापेत्वा—सी०, स्या०, रो० ।

११-१२. सी०-स्या०-रो०-पोत्थकेसु नत्थि । १२. समणसतसहस्सस्स पि—सी०, रो० ।

पन विसयो अचिन्तेय्यो ति । मुहुत्तमत्तेनेव ते तापसा वण्णगन्ध-
सम्पन्नानि पुष्पानि आहरित्वा बुद्धानं योजनप्पमाणं पुष्पासनं
पञ्चापेसुं, उभिन्नं अग्गसावकानं तिगावुत्तं, सेसभिव्खूनं अङ्ग-
योजनिकादिभेदं, सङ्खनवकस्स उसभमतं अहोसि । एवं पञ्चत्तेसु
5 आसनेसु सरदतापसो तथागतस्स पुरतो अञ्जलिं पग्गहेत्वा ठितो,
'भन्ते, मय्हं दीघरत्तं हितसुखत्थाय इमं पुष्पासनं अभिसह्था' ति
आह ।

R.152 10

नानापुष्पञ्च गन्धञ्च, सम्पादेत्वान^१ एकतो ।
पुष्पासनं पञ्चापेत्वा^२, इदं वचनमब्रुवि^३ ॥
इदं ते आसनं वीर, पञ्चत्तं तवनुच्छविं ।
मम चित्तं पसादेन्तो, निसीद पुष्पमासने ॥
सत्तरत्तिदिवं^४ बुद्धो, निसीदि पुष्पमासने ।
मम चित्तं पसादेत्वा, हासयित्वा सदेवके ति ॥

B. 119

एवं निसिन्ने सत्थरि द्वे अग्गसावका च^५ सेसभिव्खू च अत्तनो
15 अत्तनो पत्तासनेसु^६ निसीदिसु । सरदतापसो महन्तं पुष्पच्छत्तं
गहेत्वा तथागतस्स मत्थके धारयन्तो अट्टासि । सत्था, 'जटिलानं
अयं सक्कारो महप्फलो होतु' ति निरोधसमापत्तिं समापज्जि । सत्थु
समापन्नभावं जत्वा द्वे अग्गसावका पि सेसभिव्खू पि समापत्तिं
समापज्जिसु । तथागते सत्ताहं निरोधसमापत्तिं समापज्जित्वा निसिन्ने
20 अन्तेवासिका भिक्खाचारकाले सम्पत्ते वनमूलफलाफलं^७ परिभुञ्जित्वा
सेसकाले बुद्धानं अञ्जलिं पग्गय्ह तिट्ठन्ति । सरदतापसो पन
भिक्खाचारं पि अगन्त्वा पुष्पच्छत्तं गहितनियामेनेव सत्ताहं
पीतिसुखेन वीतिनामेसि ।

१. सन्निपातेत्वा—सी०; सन्निपातेत्वा—
रो० ।

४. सत्तरत्तिन्दिवं—रो० ।

६. पत्तासने—सी०, रो० ।

२. पञ्चापेत्वा—रो० ।

३. वचनमब्रुवि—सी०, रो० ।

५. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७. वनमूलफलं—सी०, रो० ।

सत्था निरोधतो वुट्ठाय दक्खिणपस्से निसिन्नं अगगसावकं
निसभत्थेरं आमन्तेसि — ‘निसभ, सक्कारकारकानं तापसानं
पुप्फासनानुमोदनं करोही’ ति । थेरो चक्कवत्तिरञ्जो सन्तिका
पटिलद्धमहालाभो महायोधो विय तुट्ठमानसो सावकपारमिञ्जाणे ठत्वा
पुप्फासनानुमोदनं आरभि । तस्स देसनावसाने दुतियासावकं 5
आमन्तेसि—‘त्वं पि^१ धम्मं देसेही’ ति । अनोमत्थेरो^२ तेपिटकं
बुद्धवचनं सम्मसित्वा धम्मं कथेसि । द्विन्नं सावकानं देसनाय
एकस्स पि^३ अभिसमयो नाहोसि । अथ सत्था अपरिमाणे बुद्धविसये
ठत्वा धम्मदेसनं आरभि । देसनापरियोसाने^४ ठपेत्वा सरदतापसं
सब्बे पि चतुसत्ततिसहस्सजटिला अरहत्तं पापुणिसु । सत्था, ‘एथ 10
भिक्षवो’ ति हत्थं पसारेसि । तेसं तावदेव केसमस्सु^५ अन्तरधायि,
अट्ठ परिक्खारा काये पटिमुक्का व अहेसुं । सरदतापसो कस्मा
अरहत्तं न पत्तो ति ? विक्खित्तचित्तत्ता । तस्स किर बुद्धानं दुतियासने
निसीदित्वा सावकपारमिञ्जाणे ठत्वा धम्मं देसयतो अगगसावकस्स
देसनं सोतुं आरद्धकालतो पट्ठाय, ‘अहो वताहं पि अनागते 15
उप्पज्जनकस्स बुद्धस्स सासने इमिना व सावकेन लद्धधुरं लभेय्यं’ ति
चित्तं उदपादि । सो तेन परिवित्तक्केन मग्गफलपटिवेधं कातुं
नासक्खि । तथागतं पन वन्दित्वा सम्मुखे ठत्वा आहु—‘भन्ते,
तुम्हाकं अनन्तरासने निसिन्नो भिक्षु तुम्हाकं सासने को नाम होती’
ति । मया पवत्तितं धम्मचक्कं अनुप्पवत्तेता सावकपारमिञ्जाणस्स 20
कोटिप्पत्तो सोळस पञ्जा^६ पटिविज्झित्वा ठितो मय्हं सासने
अगगसावको निसभत्थेरो^७ नाम एसो ति । ‘भन्ते, खायं मया सत्ताहं
पुप्फच्छत्तं धारेन्तेन सक्कारो कतो, अहं इमस्स फलेन अञ्जं
सक्कत्तं वा ब्रह्मत्तं वा न पत्थेमि, अनागते पन अयं

R. 153

15

20

१. ०भिक्षु—सी०-स्या०-रो पोत्थकेसु

अधिको पाठो ।

४. देसनावसाने—सी०, रो० ।

६. पञ्हे—स्या० ।

२. अनोमत्थेरो पि—स्या० ।

३. एकस्सा पि—सी०, स्या०, रो० ।

५. केसमस्सु—सी०, स्या०, रो० ।

७. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

निसभत्थेरो विय एकस्स बुद्धस्स अगगसावकोभवेय्यं' ति पत्थनं अकासि ।

B. 120

सत्था, 'समिज्झिस्सति नु खो इमस्स पुरिसस्स पत्थना' ति अनागतंसञ्जाणं^१ पेसेत्वा ओलोकेन्तो कप्पसतसहस्साधिकं असङ्ख्येय्यं
 5 अतिक्रमित्वा समिज्झनभावं अद्दस । दिस्वा^२ सरदतापसं आह—'न ते अयं पत्थना मोघा भविस्सति, अनागते पन कप्पसतसहस्साधिकं असङ्ख्येय्यं अतिक्रमित्वा गोतमो नाम बुद्धो लोके^३ उप्पज्झिस्सति । तस्स माता महामाया नाम देवी भविस्सति, पिता सुद्धोदनो^४ नाम राजा^५, पुत्तो राहुलो नाम, उपट्ठाको आनन्दो नाम, दुतियसावको
 10 मोग्गल्लानो नाम, त्वं पन तस्स^६ अगगसावको धम्मसेनापति सारिपुत्तो नाम^७ भविस्ससी' ति । एवं तापसं व्याकरित्वा धम्मकथं कथेत्वा भिक्खुसङ्घपरिवारो आकासं पक्खन्दि ।

R.154 15

सरदतापसो पि अन्तेवासिकत्थेरानं सन्तिकं गन्त्वा सहायकस्स सिरिवड्डुनकुटुम्बिकस्स सासनं पेसेसि—'भन्ते, मम सहायकस्स वदेथ, सहायकेन ते सरदतापसेन अनोमदस्सिबुद्धस्स पादमूले अनागते उप्पज्जनकस्स गोतमबुद्धस्स सासने अगगसावकट्ठानं पत्थितं^८, त्वं^९ दुतियसावकट्ठानं पत्थेही' ति । एवं च पन वत्वा थेरेहि पुरेतरमेव एकपस्सेन गन्त्वा सिरिवड्डुनस्स निवेसनद्वारे अट्ठासि ।

सिरिवड्डुनो, 'चिरस्सं वत मे अय्यो आगतो' ति आसने
 20 निसीदापेत्वा अत्तना नीचासने^{१०} निसिन्नो, 'अन्तेवासिकपरिसा पन वो^{१०}

१. अनागतंसञ्जाण—सी०, रो० ।

२. ०च—स्या० ।

३. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४-४. सुद्धोदन महाराजा नाम—सी०,

५. अस्स—सी०, रो० ।

स्या०, रो० ।

६. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७. पट्ठितं—स्या० ।

८. ०च—स्या० ।

९. नीचतरे आसने—सी०, स्या०, रो० ।

१०. ते—स्या० ।

भन्ते, न पञ्चायती' ति पुच्छि । 'आम सम्म, अम्हाकं अस्समं^१
अनोमदस्सी नाम^२ बुद्धो आगतो, मयं तस्स अत्तनो बलेन सक्कारं
अकरिम्ह^३ । सत्था सब्बेसं धम्मं देसेसि, देसनापरियोसाने ठपेत्वा मं
सेसा अरहत्तं पत्वा पब्बजिसू' ति^४ । 'तुम्हे कस्मा न पब्बजिता' ति ?
'अहं सत्थु अग्गसावकं निसभत्थेरं दिस्वा अनागते उप्पज्जनकस्स 5
गोतमस्स^५ नाम बुद्धस्स^६ सासने अग्गसावकट्ठानं पत्थेसि^७, त्वं पि तस्स
सासने दुतियसावकट्ठानं पत्थेही' ति । 'मय्हं बुद्धेहि सद्धिं परिचयो
नत्थि भन्ते' ति । 'बुद्धेहि सद्धिं कथनं मय्हं भारो होतु, त्वं महन्तं
अधिकारं सज्जेही' ति ।

सिरिवड्ढनो सरदतापसस्स^८ वचनं सुत्वा अत्तनो निवेसनद्वारे^९ 10 B. 121
राजमानेन^{१०} अट्ठकरीसमत्तं ठानं समतलं कारेत्वा बालुकं^{११}
ओकिरापेत्वा^{१२} लोजपञ्चमानि^{१३} पुष्फानि विकिरित्वा नीलुप्पलच्छदनं
मण्डपं कारेत्वा बुद्धासनं पञ्चापेत्वा सेसभिक्षूनं पि आसनानि
पटियादापेत्वा महन्तं सक्कारसम्मानं सज्जेत्वा बुद्धानं निमन्तनत्थाय
सरदतापसस्स सज्जं अदासि । तापसो तस्स वचनं सुत्वा बुद्धप्पमुखं^{१४} 15
भिक्षुसङ्घं गहेत्वा तस्स निवेसनं अगमासि । सिरिवड्ढनो पच्चुग्गमनं
कत्वा तथागतस्स हत्थतो पत्तं गहेत्वा मण्डपं पवेसेत्वा पञ्चत्तासनेसु
निसिन्नस्स बुद्धप्पमुखस्स भिक्षुसङ्घस्स दक्खिणोदकं दत्वा पणीतेन R. 155
भोजनेन परिवसित्वा भत्तकिच्चपरियोसाने बुद्धप्पमुखं भिक्षुसङ्घं
महारहेहि वत्थेहि अच्चादेत्वा, 'भन्ते, नायं आरम्भो अप्पमत्तकट्ठा- 20
नत्थाय, इमिना व नियामेन सत्ताहं अनुकम्पं करोथा' ति आह ।
सत्था अधिवासेसि । सो तेनेव नियामेन सत्ताहं महादानं पवत्तेत्वा

१. अस्समे—स्या० ।

२. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. अकरिम्हा—स्या० ।

४. पब्बजिसु—सी० ।

५-५. गोतमबुद्धस्स नाम—सी० ;

६. पट्ठेमि—स्या० ।

गोतमबुद्धस्स—रो० ।

७. तस्स—सी०, स्या०, रो० ।

८. निवेसने ठाने—स्या० ।

९. राजदण्डेन—स्या० ।

१०. बालिकं—सी०, रो० ।

११. ओकिरित्वा—सी०, रो० ।

१२. लाज०—सी०, स्या०, रो० ।

१३. बुद्धप्पमुखं—सी०, रो० ।

भगवन्तं वन्दित्वा अञ्जलिं पद्महेत्वा ठितो आह—‘भन्ते, मम सहायो सरदतापसो यस्स सत्थु अग्गसावको होमी ति पत्थेसि, अहं पि^१ तस्सेव दुतियसावको भवामी’ ति ।

- सत्था अनागतं ओलोकेत्वा तस्स पत्थनाय समिज्झनभावं दिस्वा
 5 व्याकासि—‘त्वं इतो कप्पसतसहस्साधिकं असह्ययेय्यं अतिक्रमित्वा
 गोतमबुद्धस्स दुतियसावको भविस्ससी’ ति । बुद्धानं व्याकरणं सुत्वा
 सिरिवड्डुनो हट्ठपहट्ठो अहोसि । सत्था पि भत्तानुमोदनं कत्वा
 सपरिवारो विहारमेव गतो । सिरिवड्डुनो ततो पट्टाय यावजीवं
 कल्याणकम्मं कत्वा दुतियत्तवारे कामावचरदेवलोके निब्बत्तो ।
 10 सरदतापसो चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा ब्रह्मलोके निब्बत्तो ।

- ततो पट्टाय इमेसं उभिन्नं पि अन्तराकम्मं न कथितं । अम्हाकं
 पन बुद्धस्स निब्बत्तितो पुरेतरमेव सरदतापसो राजगहनगरस्स
 अविदूरे उपतिस्सगामे सारिब्राह्मणिया^२ कुच्चिस्सिं पटिसन्धिं गण्हि ।
 तं दिवसमेव चस्स सहायो पि राजगहस्सेव अविदूरे कोलितगामे
 15 मोग्गलिब्राह्मणिया^३ कुच्चियं पटिसन्धिं गण्हि । तानि किर द्वे पि
 B. 122 कुलानि याव सत्तमा कुलपुरिवट्टा आबद्धपटिबद्धसहायकानेव । तेसं
 द्वित्रं पि^४ एकदिवसमेव गम्भपरिहारं अदंसु । दसमासच्चयेन जातानं
 पि तेसं ब्रह्मसट्ठि धातियो उपट्ठहिंसु^५ । नामग्गहणदिवसे सारिब्राह्मणिया
 R. 156 पुत्तस्स उपतिस्सगामे जेट्टकुलस्स पुत्तत्ता उपतिस्सो ति नामं अकंसु ।
 20 इतरस्स कोलितगामे जेट्टकुलस्स पुत्तत्ता कोलितो ति नामं अकंसु ।
 ते उभो पि बुद्धिमन्वाय सब्बसिप्पानं पारं अगमंसु ।

उपतिस्समाणवस्स कीळनत्थाय नदिं वा उय्यानं वा पब्बतं^६
 वा^७ गमनकाले पञ्च सुवण्णसिविकासतानि परिवारा^८ होन्ति,
 कोलितमाणवस्स पञ्च आजञ्जरथसतानि । द्वे पि जना

१. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि । २. ० नाम—सी०, रो० ।

३. मोग्गल्लान०—रो० ।

४. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. उपनयिसु—सी०, स्या०, रो० । ६-६. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७. परिवारानि—स्या० ।

पञ्चपञ्चमाणवकसतपरिवारा होन्ति । राजगहे च अनुसंवच्छरं
गिरगसमज्जं नाम होति, तेसं द्विन्नं पि एकद्वाने येव मञ्चं^१ बन्धन्ति ।
द्वे पि जना^२ एकतो व निसीदित्वा समज्जं पस्सन्ता हसितब्बद्वाने
हसन्ति, संवेगद्वाने संविज्जन्ति, दायं दातुं युत्तद्वाने दायं देन्ति । तेसं
इमिना व नियामेन एकदिवसं समज्जं पस्सन्तानं परिपाकगतत्ता 5
आणस्स पुरिमदिवसेसु^३ विय हसितब्बद्वाने हासो वा संवेगद्वाने
संवेजनं वा दायं दातुं युत्तद्वाने दायदानं वा नाहोसि । द्वे पि पन^४
जना एवं चिन्तयिंसु—‘किं एत्थ ओलोकेतब्बं अत्थि, सब्बे पि मे
अप्पत्ते वस्ससते अपण्णत्तिकभावं गमिस्सन्ति । अम्हेहि पन एकं
मोक्खधम्मं गवेसितुं वट्ठती’ ति आरम्भणं गहेत्वा निसीदिंसु । ततो 10
कोलितो उपतिस्सं आह—‘सम्म उपतिस्स न त्वं अञ्जेसु^५ दिवसेसु^५
विय हट्ठपहट्ठो, अनत्तमनधातुकोसि^६, किं ते सल्लक्खितं’ ति ? ‘सम्म
कोलित, एतेसं ओलोकने सारो नत्थि, निरत्थकमेतं, अत्तनो
मोक्खधम्मं गवेसितुं वट्ठती ति, इदं चिन्तयन्तो निसिन्नोम्ही’ ति ।
‘त्वं पन कस्मा अनत्तमनोसी’ ति ? सो पि तथेव आह । अथस्स 15
अत्तना सद्धिं एकज्जासयतं अत्वा उपतिस्सो तं^७ एवमाह—‘अम्हाकं
उभिन्नं पि सुचिन्तितं^८, मोक्खधम्मं^८ गवेसन्तेहि पन एका^९ पब्बज्जा^९
लद्धुं वट्ठति, कस्स सन्तिके पब्बजामा’ ति ?

R. 157

तेन खो पन समयेन सञ्जयो^{११} परिब्बाजको राजगहे पटिवसति
महत्तिया परिब्बाजकपरिसायसद्धि । ते, ‘तस्स सन्तिके पब्बजिस्सामा’ 20
ति पञ्चहि माणवकसतेहि सद्धिं सञ्जयस्स सन्तिके पब्बजिंसु । तेसं
पब्बजितकालतो पट्टाय सञ्जयो अतिरेकलाभगगयसगगप्पत्तो अहोसि ।

B. 123

१. मञ्चे—स्या० ।

२. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. पुरिमदिवसे—स्या० ।

४. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५-५. अञ्जादिवसे—सी०, रो० ।

६. अनत्तमनधातुको अहोसि—स्या० ।

७. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

८. चिन्तितं—स्या० ।

९. ०पन—रो० ।

१०-१०. एकं पब्बज्जं—स्या० ।

११. सञ्चयो—म० एवमेव ।

ते कतिपाहेनेव सब्बं सञ्जयस्स समयं परिगगणिहत्वा^१, आचरिय,
 तुम्हाकं जाननसमयो एत्तको व, उदाह, उत्तरि पि^२ अत्थी' ति
 पुच्छिसु । सञ्जयो, 'एत्तको व, सब्बं तुम्हेहि आतं' ति आह । ते तस्स
 कथं सुत्वा चिन्तयिसु—'एवं सति इमस्स सन्तिके ब्रह्मचरियवासो
 5 निरत्थको, मयं मोक्खधम्मं गवेसितुं निक्खन्ता, सो^३ इमस्स सन्तिके
 उप्पादेतुं न सक्का । महा खो पन जम्बुदीपो, गामनिगमराजधानियो
 चरन्ता मयं^४ अवस्सं मोक्खधम्मदेसकं एकं आचरियं लभिस्सामा'
 ति । ते ततो पट्ठा यत्थ यत्थ पण्डिता समणब्राह्मणा अत्थी ति
 सुणन्ति, तत्थ तत्थ गन्त्वा पञ्चसाकच्छं करोन्ति । तेहि पुट्ठं पञ्चं
 10 अञ्जे कथेतुं समत्था नत्थि, ते पन तेसं पञ्चं विस्सज्जेन्ति । एवं
 सकलजम्बुदीपं परिगगणिहत्वा निवत्तित्वा सकट्टानमेव आगन्त्वा, 'सम्म
 कोलित, यो पठमं अमतं अधिगच्छति, सो आरोचेतू' ति कतिकं
 अकंसु ।

तेन समयेन अम्हाकं सत्था पठमाभिसम्बोधिं^५ पत्वा
 15 पवत्तितवरधम्मचक्रो^६ अनुपुब्बेन राजगहं सम्पत्तो होति । अथ,
 "एकसट्ठि अरहन्तो लोके उप्पन्ना होन्ती" (म० व० २३) ति
 वुत्तकाले "चरथ भिक्खवे, चारिकं बहुजनहिताया" (म० व० २३)
 ति रतनत्तयगुणप्पकासनत्थं उद्योजितानं भिक्खूनां अन्तरे
 R. 158 पञ्चवग्गियब्भन्तरो^७ अस्सजित्थेरो पटिनिवत्तित्वा राजगहमेव आगतो ।
 20 पुनदिवसे पातो व पत्तचीवरं आदाय राजगहं पिण्डाय पाविसि ।

तस्मिं समये उपतिस्सपरिब्बाजको पातो व भत्तकिच्चं कत्वा
 परिब्बाजकारामं गच्छन्तो थेरं दिस्वा चिन्तेसि—'मया एवरूपो
 पब्बजितो नाम न^८ दिट्ठपुब्बो^९ । ये^८ वत^९ लोके अरहन्तो वा

१. परिमदित्वा—सी०, स्या०, रो० । २. उत्तरि पि—सी०, स्या०, रो० ।

३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

४. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. परमाभिसम्बोधि—सी०, स्या०, रो० ।

६. पवत्तितवरधम्मचक्रो — सी०, रो०;

७. पञ्चवग्गियब्भन्तरे—स्या० ।

८. पवत्तितपवर०—स्या० ।

८-८. दिट्ठपुब्बो येव—रो० ।

९-९. येव—स्या०; ते—रो० ।

अद्वैतमयां वा समापया, अयं वेत्ति मिथर्वेन अञ्जवरी, यन्नाहं इमं
मिथर्वं उपसङ्गमिरवा पठे पृच्छेय—'कसि रवं आवृषो उदित्स
पञ्चजिवा, को वा ते सत्या, कस्म वा रवं धम्मं रोवेसी' ति ।
अथस्म एवददोसि—'अकालो खो इमं मिथर्वं पठे पृच्छेय,
अन्तरवरं पविष्टो पिण्डाय वरति, यन्नाहं इमं मिथर्वं पिठितो

B. 124

सो! अरं लक्ष्मिपुण्डरातं अञ्जवरं ओकासं गच्छन्तं दित्वा
निषीदित्वकामतं वत्स भवता पतिञ्जालकपीठकं पञ्चापवेवा
अदासि । भवत्किञ्चपरियोसाते पित्स अतनी कृण्डकाय उदकं
अदासि ।

10

एवं आचरियवत् करवा कवभनकिञ्चैन अरेन सद्धिं मधुरपटि-
सन्धारं करवा, "विषययानि खो ते आवृषो इदियानि, परिपुष्टो
छविवण्यां परियोदातो, कसि रवं आवृषो उदित्स पञ्चजिवा, को वा

ते सत्या, कस्म वा रवं धम्मं रोवेसी" (म० व० ३९) ति पृच्छि ।
अरी, "अत्थानुवृषो, मद्दोसमणो सकयपुत्तो सकयकुला पञ्चजिवा, ताहं

भगवन्तं उदित्स पञ्चजिवा, सो व मे भगवा सत्या, वत्सेवाहं

भगवतो धम्मं रोवेसी" ति आह । अथ न "किं वादी पनायस्मतो

सत्या, किमवखायी" (म० व० ३९) ति पृच्छि । अरी विजोसि—

'इमे पतिञ्जालका नाम सासनत्स पटिपक्खमूला, इमत्स सासनत्स'

गाम्भीरत्वं दत्तेस्साम्भी" ति अतनी नवकभावं दत्तेस्सो आह—'अहं

खो आवृषो नवी अचिरपञ्चजिवा, अयुनागोवो इमं धम्ममिवनयं, न

तावाहं सक्कोमि" विख्यातेन धम्मं देसेयु" (म० व० ३९) ति ।

"पतिञ्जालको अहं उपतित्सो नाम, रवं यथासत्तिया अप्प वा वद्धं वा

वद, एवं नयसतेन नयसहेत्सेन पटिविडिक्खुं मय्हे भारो" ति

R. 159

25

विजोतेवा आह—

१. सी०-री० पोरयकसु नसि ।

२. वत्स वाहं-सत्या, री० ।

३. साधने-सी०, स्या०, री० ।

४. सविषयसामि-सी०, री० ।

“अप्पं वा बहुं वा भासस्सु, अत्थंयेव^१ मे ब्रूहि ।

अत्थेनेव मे अत्थो, किं काहसि व्यञ्जनं बहुं”

(म० व० ३९) ति ॥

एवं वृत्ते थेरो “ये धम्मा हेतुप्पभवा” (म० व० ५१; अ० १.३०)
 5 ति गाथं आह । परिब्बाजको पठमपदद्वयमेव सुत्वा सहस्सनयसम्पन्ने
 सोतापत्तिमग्गे^२ पतिट्ठति^३, इतरं पदद्वयं सोतापन्नकाले निट्ठासि^४ ।

सो^५ सोतापन्नो हुत्वा उपरिविसेसे अप्पवत्तन्ते, भविस्सति एत्थ
 कारणं’ ति सल्लक्खेत्वा थेरं आह—‘भन्ते, मा उपरि धम्मदेसनं
 वड्डयित्थ, एत्तकमेव होतु, कहं अम्हाकं^६ सत्था वसती’ ति ? ‘वेळुवने
 10 परिब्बाजका’ ति । ‘भन्ते, तुम्हे पुरतो याथ, मय्हं एको सहायको
 अत्थि । अम्हेहि च अञ्जमञ्जं कतिका कता—यो पठमं अमतं
 B. 125 अधिगच्छति, सो आरोचेतु ति, अहं तं पटिञ्जं मोचेत्वा सहायकं
 गहेत्वा तुम्हाकं गतमग्गेनेव सत्थु सन्तिकं आगमिस्सामी’ ति
 पञ्चपतिट्ठितेन थेरस्स पादेसु निपतित्वा तिकखत्तुं पदक्खणं कत्वा
 15 थेरं उय्योजेत्वा परिब्बाजकारामाभिमुखो अगमासि ।

कोलितपरिब्बाजको तं दूरतो व आगच्छन्तं दिस्वा, ‘अञ्ज मय्हं
 सहायकस्स मुखवण्णो न अञ्जेसु दिवसेसु विय, अद्धा तेन अमतं
 अधिगतं भविस्सती’ ति अमताधिगमं पुच्छि । सो पिस्स, ‘आम
 आवुसो अमतं अधिगतं’ ति पटिजानित्वा तमेव गाथं अभासि ।
 20 गाथापरियोसाने कोलितो सोतापत्तिफले पतिट्ठित्वा आह—‘कहं
 किर सम्म सत्था वसती’ ति ? ‘वेळुवने किर सम्म वसती’ ति^७
 एवं नो आचरियेन अस्सजित्थेरेन कथितं ति । ‘तेन हि सम्म आयाम,
 सत्थारं पस्सिस्सामा’ ति । सारिपुत्तत्थेरो च नामेस सदा पि

१-१. अत्थञ्जोव मे ब्रूहि—सी०, रो०; २. सोतापत्तिफले—सी०, रो० ।

स्या० पोत्थके नत्थि ।

४. निट्ठापेसि—स्या०, रो० ।

६. तुम्हाकं—रो० ।

३. पतिट्ठहि—सी०, स्या०, रो० ।

५. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

आचरियपूजको व^१, तस्मा सहायं कोलितमाणवं एवमाह—‘सम्म,
अम्हेहि अधिगतं अमतं अम्हाकं आचरियस्स सज्जयपरिब्बाजकस्सा
पि कथेस्साम । बुज्झमानो पटिविज्झिस्सति, अप्पटिविज्झन्तो
अम्हाकं सद्वह्तिवा सत्थु सन्तिकं गमिस्सति, बुद्धानं देसनं सुत्वा
मग्गफलपटिवेधं करिस्सती’ ति ।

R. 160

5

ततो द्वे पि जना सज्जयस्स सन्तिकं गन्त्वा, ‘आचरिय त्वं किं
करोसि, बुद्धो लोके उप्पन्नो, स्वाक्खातो धम्मो, सुप्पटिपन्नो सञ्चो,
आयाम दसबलं पस्सिस्सामा’ ति । सो, ‘किं वदथ^२ ताता’ ति ते पि
वारत्वा लाभग्गयसग्गप्पत्तिमेव तेसं दीपेसि । ते, ‘अम्हाकं एवरूपो
अन्तेवासिकवासो^३ निच्चमेव होतु, तुम्हाकं पन गमनं वा अगमनं वा
जानाथा’ ति आहंसु । सज्जयो, ‘इमे एत्तकं जानन्ता मम वचनं न^४
करिस्सन्ती’ ति जत्वा, ‘गच्छथ तुम्हे ताता, अहं महल्लकाले
अन्तेवासिकवासं वसितुं न सक्कोमी’ ति आह । ते अनेकेहि पि
कारणेहि^५ तं बोधेतुं असक्कोन्ता अत्तनो ओवादे वत्तमानं जनं आदाय
वेळुवनं अगमंसु । अथ तेसं पञ्चसु अन्तेवासिकसतेसु अड्डुतेय्यसता
निवत्तिंसु, अड्डुतेय्यसता तेहि सद्धिं अगमंसु ।

10

15

सत्था चतुपरिसमज्जे धम्मं देसेन्तो ते दूरतो व दिस्वा भिक्खू
आमन्तेसि “एते, भिक्खवे, द्वे सहाया आगच्छन्ति कोलितो च
उपतिस्सो च । एतं मे सावकयुगं भविस्सति अग्गं भद्दयुगं”
(म० व० ४१) ति । अथ तेसं परिसाय चरियवसेन धम्मदेसनं
वड्डुसि । ठपेत्वा द्वे अग्गसावके सब्बे पि ते अड्डुतेय्यसता परिब्बाजका
अरहत्तं पापुणिसु । सत्था, “एथ भिक्खवो” ति हत्थं पसारसि ।
सब्बेसं केसमस्सु^६ अन्तरधायि, इद्धिमयं पत्तचीवरं कायप्पटिवद्धं

20

B. 126

१. आचरियपूजको—स्या० ।

२. वदथ—सी०, रो० ।

३. अन्तेवासिवासो—सी०-रो० एवमेव । ४. रो० पोत्थके नत्थि ।

५. कारणसतेहि—सी०, रो० ।

६. केसमस्सु—सी० ।

अहोसि । द्विन्नं^१ अगसावकानं पि इद्धिमयपत्तचीवरं आगतं,
उपरिमगत्तयकिच्चं पन न निट्ठासि^२ । कस्मा ? सावकपारमिआणस्स
महन्तताय ।

- अथायस्मा महामोग्गल्लानो पब्बजितदिवसतो सत्तमे दिवसे
5 मगधरट्ठे कल्लवालगामकं (अ० नि० ३.२१८) उपनिस्साय समणधम्मं
R. 161 करोन्तो थिनमिद्धे ओक्कन्ते^३ सत्थारा संवेजितो थिनमिद्धं विनोदेत्वा
तथागतेन दिन्नं धातुकम्मट्ठानं सुणन्तो व^४ उपरिमगत्तयकिच्चं
निट्ठापेत्वा^५ सावकपारमिआणस्स मत्थकं पत्तो । सारिपुत्तत्थेरो पि
पब्बजितदिवसतो अद्धमासं अतिक्रमित्वा सत्थारा सद्धिं तमेव राजगहं
10 उपनिस्साय सूकरखतलेणे^६ विहरन्तो अत्तनो भागिनेय्यस्स
दीघनखपरिब्बाजकस्स वेदनापरिग्गहसुत्तन्ते (म० नि० २.१९६)
देसियमाने सुत्तानुसारेण आणं पेसेत्वा परस्स वड्डितभत्तं भुञ्जन्तो विय
सावकपारमिआणस्स^७ मत्थकं पत्तो, भागिनेय्यो पनस्स देसना-
परियोसाने सोतापत्तिकले पतिट्ठितो । इति द्विन्नं पि महासावकानं
15 तथागते राजगहे विहरन्ते येव सावकपारमिआणकिच्चं मत्थकं पत्तं ।
अपरभागे पन सत्था जेतवने विहरन्तो, "महापञ्चानं यदिदं
सारिपुत्तो, इद्धिमन्तानं यदिदं महामोग्गल्लानो" ति द्वे पि महासावके
ठानन्तरे ठपेसी ति ।

(४) महाकस्सपत्थेरवत्थु

४. चतुत्थे धुतवादानं (अ० नि० १.१४, १.४) ति एत्थ धुतो
20 वेदितब्बो, धुतवादो वेदितब्बो, धुतधम्मा वेदितब्बा, धुतङ्गानि
वेदितब्बानि । तत्थ धुतो ति धुतकिलेसो वा पुग्गलो किलेसधुननो^१
वा धम्मो ।

१. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
२. ओक्कमन्ते—रो० ।
३. निट्ठपेत्वा—रो० ।
४. सावकपारमीआणस्स—रो० ।

२. निट्ठाति—स्या०, रो० ।
४. सुणन्तो सुणन्तो व—सी०, रो० ।
६. सूकरखातलेणे—स्या० ।
८. किलेसे धुनन्तो—स्या०;
० धुनतो—रो० ।

धुतवादो ति एत्थ पन अत्थि धुतो न धुतवादो, अत्थि न धुतो धुतवादो, अत्थि नेव धुतो न धुतवादो, अत्थि धुतो चेव धुतवादो च । तत्थ यो धुतङ्गेन अत्तनो किलेसे धुनि, परं पन धुतङ्गेन न ओवदति नानुसासति बाकुलत्थेरो^१ विय, अयं धुतो न धुतवादो । यथाह—
“तयिदं आयस्मा बाकुलो धुतो न धुतवादो” ति । यो पन धुतङ्गेन अत्तनो किलेसे न धुनि, केवलं अञ्जे^२ धुतङ्गेन ओवदति अनुसासति उपनन्दत्थेरो विय, अयं न धुतो धुतवादो । यथाह—“तयिदं आयस्मा उपनन्दो^३ न धुतो धुतवादो” ति । यो पन^४ उभयविपन्नो लाळुदायी विय, अयं^५ नेव धुतो न धुतवादो । यथाह—“तयिदं आयस्मा लाळुदायी^६ नेव धुतो न धुतवादो” ति । यो पन उभयसम्पन्नो आयस्मा^७ महाकस्सपत्थेरो विय, अयं धुतो चेव धुतवादो च । यथाह—“तयिदं आयस्मा महाकस्सपो धुतो चेव धुतवादो वा^८” ति ।

R. 162

5 B. 127

10

15

20

धुतधम्मा वेदितब्बा ति अप्पिच्छता सन्तुट्ठिता सल्लेखता पविवेकता इदमट्ठिता ति^९ इमे धुतङ्गचेतनाय^{१०} परिवारा पञ्च धम्मा “अप्पिच्छं येव निस्साया” ति आदिवचनतो (अं नि० २.४६३-६४) धुतधम्मा नाम । तत्थ अप्पिच्छता च सन्तुट्ठिता च अलोभो, सल्लेखता च पविवेकता च द्वीसु धम्मेसु अनुपतन्ति अलोभे^{१०} चेव अमोहे^{१०} च, इदमट्ठिता जाणमेव । तत्थ अलोभेन पटिक्खेपवत्थूसु लोभं, अमोहेन तेस्वेव आदीनवप्पटिच्छादकं मोहं धुना ति । अलोभेन च अनुञ्जातानं पटिसेवनमुखेन पवत्तं कामसुखल्लिकानुयोगं^{११}, अमोहेन धुतङ्गेसु अतिसल्लेखमुखेन पवत्तं अत्तकिलमथानुयोगं धुनाति । तस्मा इमे धम्मा धुतधम्मा ति वेदितब्बा ।

१. बाकुलत्थेरो—सी०, रो० ।

२. ० सक्कपुत्तो—सी०, स्या०, रो० ।

३. महालोलुदायी—स्या० ।

४. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. चा—सी०, स्या०, रो० ।

६. इदमट्ठिता ति—सी०, रो०—एवमेव ।

७. अलोभो चेव अमोहो—रो० ।

८. अञ्जं—सी०, रो० ।

९-४. ० धुतङ्गेन अत्तनो किलेसे न धुनि अञ्जे धुतङ्गेन न ओवदति नानुसासति लोळुदायीत्थेरो विय अयं पन—स्या० ।

१०. धुतङ्गे चेतनाय—स्या० ।

११. कामसुखानुयोगं—रो० ।

R. 163

धुतङ्गानि वेदितब्बानी ति तेरस धुतङ्गानि वेदितब्बानि
पंसुकूलिकङ्गं...पे०... नेसञ्जिकङ्गं ति ।

धुतवादानं यदिदं महाकस्सपो ति यत्तका धुतवादं वदन्ति, तेसं
सब्बेसं पि अन्तरे अयं^१ महाकस्सपत्थेरो अगो ति अगगट्टाने ठपेसि ।

5 महाकस्सपो ति उरुवेळकस्सपो नदीकस्सपो गयाकस्सपो कुमारकस्सपो
ति इमे खुद्धानुखुद्दके थेरे उपादाय अयं महा^२, तस्मा^३ महाकस्सपो ति
वुत्तो । इमस्सा पि पञ्चकम्मे अयमनुपुब्बिकथा^४ ।

अतीते किर कप्पसतसहस्समत्थके पदुमुत्तरो नाम सत्था लोके^५
उदपादि । तस्मिं हंसवतीनगरं उपनिस्साय खेमे मिगदाये विहरन्ते

10 वेदेहो नाम कुटुम्बिको असीतिकोटिधनविभवो पातो व सुभोजनं

B. 128

भुञ्जित्वा उपोसथङ्गानि अधिट्ठाय गन्धपुष्पादीनि गहेत्वा विहारं
गन्त्वा सत्थारं पूजेत्वा वन्दित्वा एकमन्तं निसीदि । तस्मिं च खणे
सत्था महानिसभत्थेरं नाम ततियसावकं, “एतदग्गं, भिक्खवे, मम
सावकानं भिक्खूनं धुतवादानं, यदिदं निसभो” ति एतदग्गे ठपेसि ।

15 उपासको तं सुत्वा पसन्नो धम्मकथावसाने महाजने उट्ठाय गते सत्थारं
वन्दित्वा, ‘भन्ते, स्वे^६ मय्हं भिक्खं अधिवासेथा’ ति आह । ‘महा खो
उपासक, भिक्खुसङ्घो ति । ‘कित्तको भगवा’ ति ? ‘अट्ठसट्ठिभिक्खु-
सतसहस्सं’ ति । ‘भन्ते, एकं सामणेरं पि विहारे असेसेत्वा भिक्खं
अधिवासेथा’ ति । अधिवासेसि^६ भगवा तुण्ही भावेन^७ । उपासको

20 सत्थु अधिवासनं विदित्वा गेहं गन्त्वा महादानं सज्जेत्वा पुनरिदमे
सत्थु कालं आरोचापेसि । सत्था पत्तचीवरमादाय भिक्खुसङ्घपरिवुत्तो
उपासकस्स घरं गन्त्वा पञ्चत्ते आसने निसिन्नो दक्खिणोदकावसाने
यागुआदीनि सम्पटिच्छन्तो भत्तविस्सग्गं अकासि । उपासको पि सत्थु
सन्तिके निसीदि ।

१. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि । २-२. आयस्मा—स्या० ।

३. अयमानुपुब्बिकथा—सी० ।

४. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. स्वेव—स्या० ।

६-६. सत्था अधिवासेसि—सी०, रो०;

सत्था अधिवासेसि तुण्हीभावेन—स्या० ।

तस्मिन् अन्तरे महानिसभत्थेरो पिण्डाय चरन्तो तमेव वीथिं
पटिपज्जि । उपासको दिस्वा उट्ठाय गन्त्वा थेरं वन्दित्वा, 'पत्तं भन्ते
देथा' ति आह । थेरो पत्तं अदासि । 'भन्ते, इधेव पविसथ, सत्था पि
गेहे निसिन्नो ति । 'न वट्ठिस्सति^१ उपासका' ति । उपासको थेरस्स
पत्तं गहेत्वा पिण्डपातस्स पूरेत्वा नीहरित्वा अदासि । ततो थेरं 5
अनुगन्त्वा निवत्तो सत्थु सन्तिके निसीदित्वा एवमाह—'भन्ते,
महानिसभत्थेरो, सत्था गेहे निसिन्नो' ति, वुत्ते पि^२ पविसितुं न
इच्छि, अत्थि नु खो एतस्स तुम्हाकं गुणेहि अतिरेको गुणो' ति ?
बुद्धानं च वर्णमच्छेरं नाम^३ नत्थि । अथ सत्था एवमाह—'उपासक,
मयं भिक्खं आगमयमाना गेहे निसीदाम, सो भिक्खु न एवं निसीदित्वा 10
भिक्खं उदिक्खति । मयं गामन्तसेनासने वसाम, सो अरञ्जस्मिं येव
वसति । मयं छन्ने वसाम, सो अब्भोकासम्हि येव वसति । इति तस्स
अयं च अयं च गुणो' ति महासमुहं पूरयमानो विय कथेसि । उपासको
पकतिया पि जलमानदीपो^४ तेलेन आसित्तो विय सुट्ठुतरं पसन्नो
हुत्वा चिन्तेसि—'किं मय्हं अञ्जाय सम्पत्तिया, अनागते एकस्स 15
बुद्धस्स सन्तिके धुतवादानं अगगभावत्थाय पत्थनं करिस्सामी' ति ?

सो पुन पि सत्थारं निमन्तेत्वा तेनेव नियामेन सत्त दिवसानि
महादानं^५ दत्वा सत्तमे दिवसे बुद्धप्पमुखस्स महाभिक्खुसङ्घस्स
तिचीवरानि दत्वा सत्थु पादमूले निपज्जित्वा एवमाह—'यं मे, भन्ते,
सत्त दिवसानि दानं देन्तस्स मेत्तं कायकम्मं मेत्तं वचीकम्मं मेत्तं 20
मनोकम्मं पञ्चुपट्ठितं^६, इमिनाहं न अञ्जं देवसम्पत्तिं वा सक्क-मार-
ब्रह्मसम्पत्तिं वा पत्थेमि, इदं पन मे कम्मं अनागते एकस्स बुद्धस्स
सन्तिके एतस्स महानिसभत्थेरेन पत्तठानन्तरं पापुणनत्थाय
तेरसधुतङ्गधरानं अगगभावस्स सच्चकारो^७ होतू' ति । सत्था, 'महन्तं
ठानं इमिना पत्थितं, समिज्झिस्सति नु खो, नो^८' ति ओलोकेन्तो 25

१. वट्ठि—स्या० ।

२. वुत्तो पि—स्या०, रो० ।

३. रो० पोत्थके नत्थि ।

४. जलमानदीपे तेले आसित्ते—सी०, रो० ।

५. दानं—सी०, रो० ।

६. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७. पञ्चयो—स्या०; ओकारो—रो० ।

८. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

R. 165

समिज्जनभावं दिस्वा आह—‘मनापं^१ ते ठानं पत्थितं^२, अनागते सतसहस्सकप्पावसाने गोतमो नाम बुद्धो उप्पजिस्सति, तस्स त्वं ततियसावको महाकस्सपत्थेरो नाम भविस्ससी’ ति । तं सुत्वा उपासको, ‘बुद्धानं द्वे कथा नाम नत्थी’ ति पुनदिवसे पत्तब्बं विय तं
 5 सम्पत्तिं अमज्झित्थ । सो यावतायुकं^३ नानप्पकारं^३ दानं दत्वा सीलं रत्थित्वा नानप्पकारं कल्याणकम्मं कत्वा तत्थ कालं कतो सग्गे निब्बत्ति ।

ततो पट्ठाय देवमनुस्सेसु सम्पत्तिं अनुभवन्तो इतो एकनवुतिकप्पे विपस्सिसम्मासम्बुद्धे बन्धुमति^४ निस्साय खेमे भिगदाये विहरन्ते
 10 देवलोका चवित्वा अज्जतरस्मिं परिजिण्णे ब्राह्मणकुले निब्बत्ति । तस्मिं च काले विपस्सी भगवा सत्तमे सत्तमे संवच्छरे धम्मं कथेति । महन्तं कोलाहलं अहोसि^५ । सकलजम्बुदीपे देवता, ‘सत्था धम्मं कथेस्सती’ ति आरोचेन्ति । ब्राह्मणो तं सासनं अस्सोसि । तस्स च निवासनसाटको एको व होति, तथा ब्राह्मणिया । पारुपनं पन द्विन्नं
 15 पि एकमेव । सकलनगरे एकसाटकब्राह्मणो ति पञ्जायति^६ । ब्राह्मणानं केनचिदेव किच्चेन सन्निपाते सति ब्राह्मणिं गेहे ठपेत्वा सयं गच्छति । ब्राह्मणीनं सन्निपाते सति सयं गेहे तिठ्ठति, ब्राह्मणी तं वत्थं पारुपित्वा गच्छति । तस्मिं पन दिवसे ब्राह्मणो ब्राह्मणिं आह—‘भोति, किं रत्तिं धम्मस्सवनं सुणिस्ससि, दिवा’ ति ।
 20 ‘मयं मातुगाम जातिका नाम रत्तिं सोतुं न सक्कोम, दिवा सोस्सामी’ ति ब्राह्मणं गेहे ठपेत्वा तं^७ वत्थं पारुपित्वा उपासिकाहिं सद्धिं दिवा गत्त्वा सत्थारं वन्दित्वा एकमन्ते निसिन्ना धम्मं सुत्वा उपासिकाहिं येव^८ सद्धिं अगमासि^८ । अथ ब्राह्मणो ब्राह्मणिं गेहे ठपेत्वा तं वत्थं पारुपित्वा विहारं गतो ।

B. 130

१-१. तथा महग्गट्ठानं पट्ठितं—स्या० ।

२. ठत्वा—स्या० ।

३. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४. बुद्धमति—रो० ।

५. होति—सी०, रो० ।

६. पञ्जायि—सी०, रो० ।

७. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

८. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९. आगमासि—म० ।

तस्मिं च^१ समये सत्या परिसमज्जे अलङ्कृतधम्मासने निसिन्नो
चित्तबीजनि आदाय^२ आकासगङ्गं ओतारेन्तो विय सिनेरं मत्थं
कत्वा सागरं निम्मथेन्तो विय धम्मकथं कथेसि । ब्राह्मणस्स परिसन्ते
निसिन्नस्स धम्मं सुणन्तस्स पठमयामस्मिं येव सकलसरीरं पूरयमाना
पञ्चवण्णा पीति उप्पज्जि । सो पारुतवत्थ संघरित्वा, 'दसबलस्स 5
दस्सामी' ति चिन्तेसि । अथस्स आदीनवसहस्सं दस्सयमानं मच्छेरं
उप्पज्जि^३ । सो^४, 'ब्राह्मणिया च मय्हं च एकमेव वत्थं, अज्जं किञ्चि
पारुपनं नत्थि, अपारुपित्वा च नाम बहि चरितुं सक्का' ति सब्बथा
पि अदातुकामो अहोसि । अथस्स निक्खन्ते पठमयामे मज्झिमयामे पि
तथेव पीति उप्पज्जि । सो^५ तथेव चिन्तेत्वा तथेव अदातुकामो 10
अहोसि । अथस्स मज्झिमयामे निक्खन्ते पच्छिमयामे पि तथेव पीति
उप्पज्जि । सो, 'तरणं वा होतु मरणं वा पच्छापि जानिस्सामी' ति
वत्थं संघरित्वा^६ सत्थु पादमूले ठपेसि । ततो वामहत्थं आभुजित्वा
दक्खिणेन हत्थेन तिक्खत्तुं अप्पोठेत्वा^७, जितं मे, जितं मे' ति तयो
वारे^८ नदि ।

R. 166

15

तस्मिं च समये बन्धुमराजा धम्मासनस्स पच्छतो अन्तोसाणियं
निसिन्नो धम्मं सुणाति । रज्ज्वो च नाम, 'जितं मे' ति सहो अमनापो
होति । सो पुरिसं पेसेसि—'गच्छ, एतं पुच्छ किं वदसी' ति । सो तेन
गन्त्वा पुच्छतो आह—'अवसेसा हत्थियानादीनि आरुह्य असिचम्मा-
दीनि गहेत्वा परसेनं जिनन्ति, न^९ तं^{१०} जितं^{१०} अच्छरियं, अहं पन 20
पच्छतो आगच्छन्तस्स दुट्ठगोणस्स^{११} मुग्गरेन सीसं भिन्दित्वा तं
पलापेन्तो विय मच्छेरचित्तं मद्दित्वा पारुतवत्थं दसबलस्स अदासि, तं
मे मच्छरियं जितं' ति आह^{१२} । सो^{१२} पुरिसो आगन्त्वा तं पवत्ति

१. स्या० पोत्थके नत्थि ।

३. उप्पज्जति—स्या० ।

५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

७. अप्पोठेत्वा—स्या०, रो० ।

९-१०. नेतं—रो० ।

११. दुट्ठगोणस्स—रो० ।

२. गहेत्वा—सी, रो० ।

४. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. संहरित्वा—रो० ।

८. नादे—सी०, रो० ।

१०. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१२-१३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

- रञ्जो आरोचेसि । राजा आह—‘अम्हे^१ भणे, दसबलस्स अनुरूपं न जानिम्ह, ब्राह्मणो जानी’ ति^२ वत्थयुगं पेसेसि । तं दिस्वा ब्राह्मणो चिन्तेसि—‘अयं मय्हं तुण्ही निसिन्नस्स पठमं किञ्चि अदत्त्वा सत्थु गुणे
- R. 167
B. 131 कथेन्तस्स अदासि, सत्थु गुणे पटिच्च उप्पन्नेन मय्हं को अत्थो’ ति
- 5 तं पि वत्थयुगं दसबलस्सेव अदासि । राजा पि^३, ‘किं ब्राह्मणेन कतं’ ति पुच्छित्वा, तं पि तेन वत्थयुगं तथागतस्सेव दिन्नं’ ति सुत्वा अञ्जानि पि द्वे वत्थयुगानि^४ पेसेसि । सो तानि पि अदासि । राजा अञ्जानि पि चत्तारी ति एतं याव द्वित्तिसवत्थयुगानि पेसेसि । अथ ब्राह्मणो, ‘इदं वड्डेत्वा गहणं^५ विय होती’ ति अत्तनो अत्थाय एकं,
- 10 ब्राह्मणिया एकं ति द्वे वत्थयुगानि गहेत्वा तिसयुगानि तथागतस्सेव अदासि । ततो पट्टाय चस्स सत्थु विस्सासिको जातो ।

- अथ नं राजा एकदिवसं सीतसमये सत्थु सन्तिके धम्मं सुणन्तं दिस्वा सतसहस्सगघनकं अत्तनो पारुतरत्तकम्बलं^६ दत्त्वा आह—‘इतो पट्टाय इमं पारुपित्वा धम्मं सुणाही’ ति । सो, ‘किं मे इमिना
- 15 कम्बलेन इमस्मिं पूतिकाये उपनीतेना’ ति चिन्तेत्वा अन्तोगन्धकुटियं तथागतस्स मञ्चस्स उपरि वितानं कत्वा अगमासि । अथेकदिवसं राजा पातो व विहारं गन्त्वा अन्तोगन्धकुटियं सत्थु सन्तिके निसीदि । तस्मिं च समये छब्बण्णो बुद्धरस्मियो कम्बले पटिहञ्जन्ति, कम्बलो अतिविय विरोचति । राजा ओलोकेन्तो सञ्जानित्वा आह—‘भन्ते,
- 20 अम्हाकं एस कम्बलो, अम्हेहि एकसाटकब्राह्मणस्स दिन्नो’ ति । ‘तुम्हेहि, महाराज, ब्राह्मणो पूजितो, ब्राह्मणेन मयं पूजिता’ ति । राजा, ‘ब्राह्मणो युत्तं अञ्जासि, न मयं’ ति पसीदित्वा यं मनुस्सानं उपकारभूतं, तं सब्बं अट्ठट्ठकं^७ कत्वा सब्बअट्ठकं^८ नाम दानं^९ दत्त्वा

१. अम्भो—रो० ।

३. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. गहणं—रो० ।

७. अट्ठट्ठ—सी०,; अट्ठट्ठ—रो० ।

९. ० अदासि तं—सी०, रो० ।

२. जानाती ति रो० ।

४. युगानि—सी०, स्या०, रो० ।

६. पारुपनं—स्या० ।

८. सब्बट्ठकं—सी०, स्या०, रो० ।

पुरोहितद्वाने ठपेसि । सो पि, 'अट्टट्टकं नाम चतुसट्टि होती' ति चतुसट्टि सलाकाभक्तानि उपनिबन्धापेत्वा यावजीवं दानं दत्वा सीलं रक्खित्वा ततो चुतो सग्गे निब्बत्ति ।

पुन ततो चुतो इमस्मिं कप्पे कोणागमनस्स च भगवतो R. 168
कस्सपदसबलस्स चा ति द्विन्नं बुद्धानं अन्तरे बाराणसियं कुटुम्बियघरे 5
निब्बत्तो । सो बुद्धिमन्वाय घरावासं वसन्तो एकदिवसं अरञ्जे
जङ्घाविहारं^१ चरति, तस्मिं च समये पच्चेकबुद्धो नदीतीरे चीवरकम्मं
करोन्तो अनुवाते अप्पहोन्ते संघरित्वा^२ ठपेतुं आरद्धो^३ । सो दिस्वा,
'कस्मा भन्ते संघरित्वा ठपेथा' ति आह । अनुवातो नप्पहोती ति । B. 132
'इमिना भन्ते करोथा' ति साटकं दत्वा 'निब्बत्तनिब्बत्तद्वाने मे केनचि 10
परिहानि मा होतू' ति पत्थनं^४ पट्टपेसि^५ ।

अथ^६ घरे पिस्स भगिनिया सट्ठि भरियाय कलहं करोन्तिया
पच्चेकबुद्धो पिण्डाय पाविसि । अथस्स भगिनी पच्चेकबुद्धस्स
पिण्डपातं दत्वा तस्स भरियं सन्धाय^७, 'एवरूपं बालं योजनसतेन
परिवज्जेय्यं' ति पत्थनं पट्टपेसि । सा गेहद्वारे^८ ठिता सुत्वा, 'इमाय 51
दिन्नं भत्तं मा एस भुञ्जतू' ति^९ पत्तं गहेत्वा पिण्डपातं छड्ढेत्वा
कललस्स पूरेत्वा अदासि । इतरा दिस्वा, 'बाले मं ताव अक्कोस
वा पहर^{११} वा, एवरूपस्स पन^{१२} द्वे असङ्खयेय्यानि पूरितपारमिस्स
पत्ततो भत्तं छड्ढेत्वा कललं दातुं न युत्तं' ति आह^{१३} । अथस्स
भरियाय पटिसङ्ख्यानं उप्पज्जि । सा, 'तिट्ठथ भन्ते' ति कललं छड्ढेत्वा 20
पत्तं धोवित्वा गन्धचुण्णेन उब्बट्ठेत्वा चतुमधुरस्स पूरेत्वा^{१४} उपरि
आसित्तेन पटुमगभवण्णेन सप्पिना विज्जोतमानं पच्चेकबुद्धस्स हत्थे

१. जङ्घाविहारं—म० ।

३. संघरित्वा—रो० ।

५. पट्टनं—स्या०—एवमेव ।

७. सी०—रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९. गेहद्वारे—सी०, स्या०, रो० ।

११. परिभास—स्या० ।

१३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. विचरति—स्या० ।

४. आरद्धा—सी०, रो० ।

६. ठपेसि—सी०, स्या०, रो०—एवमेव ।

८. ० एवमाह—सी०, स्या०, रो० ।

१०. भुञ्जी ति—रो० ।

१२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१४. अदासि—स्या० ।

R. 169 ठपेत्वा, 'यथा अयं पिण्डपातो ओभासजातो, एवं ओभासजातं मे सरीरं होतु' ति पत्थनं पटुपेसि । पञ्चेकबुद्धो अनुमोदित्वा आकासं पक्खन्ति । ते पि द्वे जायम्पतिका^१ यावतायुकं कुसलं^२ कत्वा^३ सग्गे निब्बत्तित्वा पुन ततो चावित्वा उपासको कस्सपसम्मासम्बुद्धकाले^४ 5 बाराणसियं असीतिकोटिविभवस्स सेट्ठिनो पुत्तो हुत्वा निब्बत्ति^५ । इतरा पि^६ तादिसस्सेव सेट्ठिनो धीता हुत्वा निब्बत्ति ।

तस्स बुद्धिप्पत्तस्स तमेव सेट्ठिधीतरं आनयिसु । तस्सा पुब्बे अदिन्नविपाकस्स^७ तस्स कम्मस्स आनुभावेन पतिकूलं पविट्ठमत्ताय उम्मारब्धन्तरे सकलसरीरं उग्घाटितवच्चकुटि विय दुग्गन्धं जातं । 10 सेट्ठिकुमारो, 'कस्सायं गन्धो' ति पुच्छित्वा 'सेट्ठिकञ्जाया' ति सुत्वा 'नीहरथा^८' ति आभतनियामेनेव^९ कुलघरं पेसेसि । सा एतेनेव नीहारेण सत्तसु ठानेसु पटिनिवत्तिता ।

तेन च समयेन कस्सपदसबलो परिनिब्बायि । तस्स घनकोट्टिमाहि सतसहस्सग्घनिकाहि^{१०} रत्तसुवण्णइट्ठकाहि योजनुब्बेधं चेतियं 15 आरभिसु । तस्मिं चेतिये करियमाने^{११} सा सेट्ठिधीता चिन्तेसि— B. 133 'अहं सत्तसु ठानेसु पटिनिवत्तिता, किं मे जीवितेना' ति अत्तनो सरीराभरणभण्डकं^{१२} भञ्जापेत्वा सुवण्णइट्ठकं कारेसि रतनायतं विदत्थि^{१३} वित्थिन्नं^{१४} चतुरङ्गुलुब्बेधं । ततो हरितालमनोसिलापिण्डं गहेत्वा अट्ठ उप्पलहत्थके आदाय चेतियकरणट्ठानं गता । तस्मिं च 20 खणे एका इट्ठकापन्ति^{१५} परिकिखपित्वा आगच्छमाना घटनिट्ठकाय^{१६}

१. जयम्पतिका—सी०, रो०;

जायपतिका—स्या० ।

४. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. अनिट्ठ०—स्या० ।

८. आगतयानेनेव—सी०, रो०; आगत०—स्या० ।

११. आभरणभण्डं—सी०, रो०; भण्डिकं—स्या० ।

१४. घटनिट्ठिकाय—रो० ।

२-२. ठत्वा—स्या० ।

३. कस्सपदसबलस्स०—स्या० ।

५. इतरा—रो० ।

७. नीहरथा०—स्या०; नीहर०—रो० ।

९. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१०. कयिरमाने—सी०, रो० ।

१२. विदिट्ठी०—स्या०; वित्तिण्ण०—रो० ।

१३. ०सन्धि—स्या० ।

ऊना होति । सेट्टिधीता वड्डुकिं आह—‘इमं इट्ठकं एत्थ ठपेथा’ ति ।
‘अम्म, भट्ठके काले आगतासि, सयमेव ठपेही’ ति । सा आरुह
तेलेन हरितालमनोसिलं योजेत्वा तेन बन्धनेन^१ इट्ठकं पतिट्ठपेत्वा^२
उपरि अट्ठहि उप्पलहत्थकेहि पूजं कत्वा वन्दित्वा, ‘निब्बत्तनिब्बत्तट्ठाने
मे^३ कायतो चन्दनगन्धो वायतु, मुखतो उप्पलगन्धो^४’ ति पत्थनं^५
कत्वा चेतियं वन्दित्वा पदक्खिणं कत्वा अगमासि ।

अथ तस्मिं येव खणे यस्स सेट्टिपुत्तस्स पठमं गेहं नीता, तस्स तं
आरब्भ सति उदपादि । नगरे पि नक्खत्तं सञ्चुट्ठं^६ होति । सो
उपट्ठाके आह—‘तदा इध आनीता सेट्टिधीता अत्थि, कंहं सा’ ति ?
‘कुलगेहे सामी’ ति । ‘आनेथ नं, नक्खत्तं कीळीस्सामा’^७ ति । ते 10
गन्त्वा तं वन्दित्वा ठिता, ‘किं ताता आगतत्था’ ति ताय पुट्ठा
तं पवत्ति आचिक्खिसु । ‘ताता मया आभरणभण्डेन^८ चेतियं
पूजितं, आभरणं मे नत्थी’ ति^९ । ते गन्त्वा सेट्टिपुत्तस्स आरोचेसु ।
‘आनेथ नं, पिळ्ळन्धनं लभिस्सामा’ ति । ते आनयिसु । तस्सा
सह घरप्पवेसनेन सकलगेहं चन्दनगन्धनगन्धं चैव नीलुप्पलगन्धं 15
च वायि ।

सेट्टिपुत्तो तं पुच्छि—‘पठमं तव सरीरतो दुग्गन्धो वायि, इदानि
पन ते सरीरतो चन्दनगन्धो, मुखतो उप्पलगन्धो वायति, किं एतं’
ति ? सा आदितो पट्ठाय अत्तना^{१०} कत्तकम्मं आरोचेसि । सेट्टिपुत्तो
‘निय्यानिकं वत बुद्धसासनं’ ति पसीदित्वा योजनिकं सुवण्णचेतियं 20
कम्बलकञ्चुकेन परिकिखपित्वा तत्थ तत्थ रथचक्कणमाणेहि
सुवण्णपट्टुमेहि अलङ्कुरि । तेसं द्वादसहत्था ओलम्बका होन्ति । सो
तत्थ यावतायुकं ठत्वा सग्गे निब्बत्तित्वा ततो चुतो बाराणसितो

१ मण्डेन—रो० ।

२ पतिट्ठपेत्वा—रो० ।

३ सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि; मम—

४ ०वायतु—सी०, रो० ।

स्या० ।

५ घुट्ठं—सी०, रो०—एवमेव ।

६ कीळीस्सामी ति—सी०, रो० ।

७ आभरणेन—स्या० ।

८ ०वुत्ते—सी० ।

९ अत्तनो—रो० ।

योजनमत्ते ठाने अञ्जतरस्मि अमच्चकुले निब्वत्ति । सेट्टिकञ्जा पि^१
देवलोकतो चवित्वा राजकुले जेद्वधीता हुत्वा निब्वत्ति ।

B. 134

R. 171

- तेसु वयपत्तेसु^२ कुमारस्स वसनगामे नक्खत्तं सङ्गुट्ठं । सो
मातरं आह—‘साटकं मे अम्म देहि, नक्खत्तं कीळिस्सामी’ ति । सा
५ धोतवत्थं नीहरित्वा अदासि । ‘अम्म, थूलं इदं^३, अञ्जं^४ देही’ ति^४ ।
अञ्जं नीहरित्वा अदासि, तं पि पटिक्खिपि । अञ्जं नीहरित्वा
अदासि, तं पि पटिक्खिपि । अथ नं माता आह—‘तात यादिसे गेहे
मयं जाता, नत्थि नो इतो सुखुमतरस्स पटिलाभाय पुञ्जं’ ति ।
तेन^५ हि^५ लभतट्टानं गच्छामि अम्मा’ ति । ‘पुत्त अहं अज्जेव तुय्हं
१० बाराणसिनगरे रज्जपटिलाभं इच्छामी’ ति । सो मातरं वन्दित्वा
आह—‘गच्छामि अम्मा’ ति । ‘गच्छ ताता’ ति । एवं किरस्सा चित्तं
अहोसि—‘कहं गमिस्सति, इध वा एत्थ वा गेहे निसीदिस्सती’ ति ।
सो पन पुञ्जनियामेन निक्खमित्वा बाराणसि गन्त्वा उय्याने
मङ्गलसिलापट्टे ससीसं पारुपित्वा निप्पज्जि । सो च बाराणसि-रञ्जो
१५ कालकतस्स सत्तमो दिवसो होति ।

- अमच्चा रञ्जो सरीरकिच्चं कत्वा राजङ्गणे निसीदित्वा मन्तयिंसु
—‘रञ्जो एका धीता व अत्थि, पुत्तो नत्थि, अराजकं रज्जं न वट्टति^६,
को राजा होती’ ति मन्तेत्वा^७, ‘त्वं होहि, त्वं होहि’ ति आहंसु^८ ।
पुरोहितो आह—‘बहुं ओलोकेतुं न वट्टति^९, फुस्सरथं विस्सज्जेमा^{१०}’
२० ति । ते कुमुदवण्णे चत्तारो सिन्धवे योजेत्वा पञ्चविधं राजककुधभण्डं
सेतच्छत्तं च रथस्मिं येव ठपेत्वा रथं^{११} विस्सज्जेत्वा पञ्चतो तुरियानि^{१२}

१. सेट्टिकञ्जा—सी०, रो० ।

२. वयपत्तेसु—रो० ।

३. ०ति—सी०, स्या०, रो० ।

४-४. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि; पटिक्खिपि
—स्या० ।

५-५. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. नन्दति—सी०, रो० ।

७. होतु—सी०, रो० ।

८. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१०. ०हन्दमयं देवतानं आराधेत्वा०—
स्या० ।

११. विस्सज्जाम—रो० ।

१२. तं—स्या० ।

१३. तुरियानि—रो० ।

पगगण्हापेसुं । रथो पाचीनद्वारेन निक्खमित्वा उय्यानाभिमुखो
अहोसि । 'परिचयेन उय्यानाभिमुखो गच्छति, निवत्तेमा' ति केचि
आहंसु । पुरोहितो, 'मा निवत्तयित्था' ति आह । रथो कुमारं
पदन्निखणं कत्वा आरोहनसज्जो^२ हुत्वा अट्ठासि । पुरोहितो पारुपनकण्णं
अपनेत्वा पादतलानि ओलोकेन्तो, 'तिट्ठतु अयं दीपो, द्विसहस्सदीप- 5
परिवारेसु चतुसु दीपेसु एसो^३ रज्जं कारेतुं युत्तो' ति वत्वा, 'पुन पि
तूरियानि पगगण्हथ, पुन पि तूरियानि पगगण्हथा' ति तिक्खत्तुं R. 172
तूरियानि पगगण्हापेसि ।

अथ कुमारो मुखं विवरित्वा ओलोकेत्वा^४, 'केन कम्मेन
आगतत्था' ति आह । 'देव तुम्हाकं रज्जं पापुणाती' ति । राजा^५ 10
कहं' ति ? देवत्तं^६ गतो सामी' ति । 'कति दिवसा अतिकन्ता' ति ?
'अब्ब सत्तमो दिवसो' ति । 'पुत्तो वा धीता वा नत्थी' ति ? 'धीता B. 135
अत्थि देव, पुत्तो नत्थी' ति । 'करिस्सामि^७ रज्जं' ति । ते तावदेव
अभिसेकमण्डपं कारेत्वा राजधीतरं सब्बालङ्कारेहि अलङ्कुरित्वा
उय्यानं आनेत्वा कुमारस्स अभिसेकं अकंसु । 15

अथस्स कताभिसेकस्स सहस्सग्घनकं^८ वत्थं उपहरिंसु । सो,
'किमिदं ताता' ति आह । 'निवासनवत्थं देवा' ति । 'ननु ताता
थूलं^९, अज्जं सुखुमतरं नत्थी' ति ? 'मनुस्सानं परिभोगवत्थेसु इतो
सुखुमतरं नत्थि देवा' ति । 'तुम्हाकं राजा एवरूपं निवासेसी' ति ?
'आम देवा' ति । 'न मज्जे पुज्जवा तुम्हाकं राजा^{११}, सुवण्णभिङ्गारं^{१२} 20
आहरथ, लभिस्साम वत्थं' ति । ते^{१३} सुवण्णभिङ्गारं आहरिंसु । सो
उट्ठाय हत्थे धोवित्वा मुखं विक्खालेत्वा हत्थेन उदकं आदाय

१ निवत्तेथा ति—स्या० ।

२. आरोहन०—रो० ।

३. एक—सी०; एस—रो० ।

४. ओलोकेन्तो—स्या० ।

५. ताता—सी०, रो० ।

६. तुय्हं—स्या० ।

७. दिवङ्गतो—स्या० ।

८. कारेस्साम—सी०, रो० ।

९. सतसहस्सग्घनिकं—स्या० ।

१०. थूलं ति—स्या० ।

११. राजा ति—सी०, स्या०, रो० । १२. ० भिङ्गारं—सी०, रो० ।

१३. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

पुरत्थिमाय^१ दिसाय^२ अब्भुक्किरि । तावदेव^३ घनपथविं भिन्दित्वा अट्ट
कप्पस्सुखा उट्ठहिंसु । पुन उदकं गहेत्वा दक्खिणं पच्छिमं उत्तरं ति एवं
चतस्सो पि^४ दिसा अब्भुक्किरि । सब्बदिसासु अट्ठट्ठ कत्वा द्वत्तिस
कप्पस्सुखा उट्ठहिंसु । सो एकं दिव्वदुस्सं निवासेत्वा एकं पारुपित्वा,
5 'नन्दरञ्जो विजिते सुत्तकन्तिका इत्थियो मा सुत्तं कन्तिसू ति एवं
भेरिं चरापेथा^५' ति वत्वा छत्तं उस्सापेत्वा अलङ्कृतपटियत्तो
हत्थिक्खन्धवरगतो नगरं पविसित्वा पासादं आरुह्य महासम्पत्तिं
अनुभवि ।

एवं काले गच्छन्ते एकदिवसं देवी रञ्जो महासम्पत्तिं^६ दिस्वा,
R. 173 10 'अहो तपस्सी' ति कारुञ्जाकारं दस्सेसि । 'किमिदं देवी' ति च पुट्ठा,
'अतिमहती ते^६ देव सम्पत्ति, अतीते बुद्धानं सद्वित्त्वा कल्याणं
अकत्थ, इदानि अनागतस्स पच्चयं कुसलं न करोथा' ति आह ।
'कस्स दस्सामि, सीलवन्तो^७ नत्थी' ति । 'असुञ्जो, देव, जम्बुदीपो
अरहन्तेहि, तुम्हे दानमेव सज्जेथ, अहं अरहन्ते लच्छामी' ति आह ।
15 राजा पुनदिवसे पाचीनद्वारे दानं सज्जापेसि । देवी पातो व
उपोसथज्ज्ञानि अधिट्ठाय उपरिपासादे पुरत्थाभिमुखा^८ उरेन^९
निपज्जित्वा, 'सचे एतस्सा दिसाय^{१०}' अरहन्तो अत्थि, स्वे आगन्त्वा
अम्हाकं भिक्खं गणहन्तू' ति आह । तस्सं दिसायं^{११} अरहन्तो नाहेसुं,
तं सक्कारं कपणयाचकानं अदंसु ।

B. 136 20 पुनदिवसे दक्खिणद्वारे दानं सज्जेत्वा तथेव अकासि । पुनदिवसे
पच्छिमद्वारे । उत्तरद्वारे सज्जनदिवसे^{१२} पन देविया तथेव निमन्तिते

१-२. पुरत्थिमदिसायं—सी०, स्या० ;

पुरत्थिमदिसाय—रो० ।

४. चारापेथा—स्या० ।

६. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

८. पुरत्थिमामुखा—रो० ।

१०. दिसायं—स्या० ।

१२. सज्जितदिवसे—स्या०, रो० ।

२. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. चतस्सो—सी०, रो; तयोपि—स्या० ।

५. सम्पत्ति—स्या०, रो० ।

७. सीलवन्ता—रो० ।

९. उदरेन—रो० ।

११. दिसाय—रो० ।

हिमवन्ते वसन्तानं पदुमवतिया पुत्तानं पञ्चसतानं पच्चेकबुद्धानं जेटुको
महापदुमपच्चेकबुद्धो भातिके आमन्तेसि—‘मारिसा, नन्दराजा तुम्हे
निमन्तेति, अधिवासेथ तस्सा’ ति । ते अधिवासेत्वा पुनदिवसे
अनोत्तदहे मुखं धोवित्वा आकासेन आगन्त्वा उत्तरद्वारे ओतरिसु ।
मनुस्सा गन्त्वा, पञ्चसता देव पच्चेकबुद्धा आगता’ ति रञ्जो 5
आरोचेसुं । राजा सद्धिं देविया गन्त्वा वन्दित्वा पत्तं गहेत्वा
पच्चेकबुद्धे पासादं आरोपेत्वा तत्र तेसं दानं दत्वा भत्तकिच्चावसाने
राजा सङ्घत्थेरस्स, देवी सङ्घनवकस्स पादमूले निपज्जित्वा, ‘अय्या
पच्चयेहि न किलमिस्सन्ति^१, मयं पुञ्जेन न हायिस्साम, अम्हाकं
यावजीवं इध निवासाय पटिञ्जं देथा ति पटिञ्जं कारेत्वा उय्याने 10
पञ्चपण्णसालासतानि^२ पञ्च चङ्क्रमसतानी ति सब्बाकारेण निवासट्टानं^३
सम्पादेत्वा तत्थ वसापेसुं ।

एवं काले गच्छन्ते रञ्जो पच्चन्तो कुपितो^४ । सो ‘अहं पच्चन्तं
वूपसमेतुं गच्छामि, त्वं पच्चेकबुद्धेसु मा पमज्जी’ ति देवि ओवदित्वा^५
गतो । तस्मिं अनागतेयेव पच्चेकबुद्धानं आयु सङ्खारा खीणा । 15
महापदुमपच्चेकबुद्धो तियामरत्तिं भानकीळं कीळित्वा अरुणुग्गमने
आलम्बनफलकं आलम्बित्वा ठितकोव अनुपादिसेसाय निब्बानधातुया
परिनिब्बायि । एतेनुपायेन^६ सेसापी ति सब्बेव परिनिब्बुता ।
पुनदिवसे देवी पच्चेकबुद्धानं निसीदनट्टानं हरितुपलित्तं^७ कारेत्वा
पुष्फानि विकिरित्वा धूमं^८ दत्वा तेसं आगमनं ओलोकेन्ती निसिन्ना 20
आगमनं अपस्सन्ती पुरिसं पेसेसि—‘गच्छ तात जानाहि, किं अय्यानं
किञ्चि अफासुकं’ ति । सो गन्त्वा महापदुमस्स पण्णसालाद्वारं^९
विवरित्वा तत्थ अपस्सन्तो चङ्क्रमनं गन्त्वा आलम्बनफलकं निस्साय
ठितं दिस्वा वन्दित्वा, ‘कालो भन्ते’ ति आहु । परिनिब्बुतसरीरं किं

R. 174

१. किलमिस्सथ—स्या० ।

३. निवासनट्टानं—सी०, रो० ;

तेसं निवासनट्टानं—स्या० ।

६. एतेनेवपायेन—सी०, रो० ।

८. धूपं—स्या० ।

२. पण्णसालसतानि—स्या०, रो० ।

४. कुप्पि—सी०, स्या०, रो० ।

५. नगरा निक्खमित्वा—स्या० ।

७. हरितुपत्तं—सी० ।

९. पण्णसालाद्वारं—सी०, रो० ।

कथेस्सति ? सो 'निदायति मञ्जे' ति गन्त्वा पिट्ठिपादे हत्थेन परामसित्वा^१ पादानं सीतलताय चैव थद्धताय च परिनिब्बुतभावं अत्वा दूतियस्स सन्तिकं अगमासि । एवं ततियस्सा ति सब्बेसं परिनिब्बुतभावं अत्वा राजकुलं गतो । 'कहं तात पच्चेकबुद्धा' ति पुट्ठो, परिनिब्बुता देवी' ति आह । देवी कन्दन्ती रोदन्ती निक्खमित्वा नागरेहि सद्धिं तत्थ गन्त्वा साधु-कीळितं कारेत्वा पच्चेकबुद्धानं सरीरकिच्चं कत्वा धातुयो गहेत्वा चेतियं पतिट्ठापेसि ।

राजा पच्चन्तं वुपसमेत्वा आगतो । पच्चुग्गमनं आगतं देवि पुच्छि—'किं भद्दे पच्चेकबुद्धेसु नप्पमज्जि^२, निरोगा अय्या' ति ?
 10 परिनिब्बुता देवा' ति । राजा चिन्तेसि—'एवरूपानं पि^३ पण्डितानं मरणंउप्पज्जति, अम्हाकं कुतो मोक्खो' ति । सो नगरं आगन्त्वा^४
 R. 175 उय्यानमेव पविसित्वा जेट्टपुत्तं पक्कोसापेत्वा तस्स रज्जं पटियादेत्वा^५
 सयं समणकपब्बज्जं^६ पब्बजि । देवी पि, इमस्मिं पब्बजिते अहं किं करिस्सामी' ति तत्थेव उय्याने पब्बजिता^७ । द्वे पि^८ भानं भावेत्वा
 15 ततो चुता ब्रह्मलोके निब्बत्तिंसु ।

तेसु तत्थेव^९ वसन्तेसु अम्हाकं सत्था लोके उप्पज्जित्वा पवत्तितर-
 धम्मचक्का^{१०} अनुपुब्बेन राजगहं पाविसि । सत्थरि तत्थ वसन्ते^{११} अयं
 पिप्पलिमाणवो^{१२} मगधरट्ठे महातित्थब्राह्मणगामे कपिलब्राह्मणस्स
 20 अगमहेसिया कुच्छिम्हि^{१३} निब्बत्तो, अयं भद्दा^{१४} कापिलानी^{१५} मद्दरट्ठे
 सागलनगरे कोसियगोत्तब्राह्मणस्स अगमहेसिया कुच्छिम्हि निब्बत्ता ।

१. परामसि—स्या०, रो० ।

२. नप्पमज्जसि—स्या० ।

३. एवरूपानं—सी०, स्या०, रो० ।

४. अगन्त्वा—म० ।

५. ओवदित्वा—स्या० ।

६. परसमणकपब्बज्जं—स्या० ।

७. पब्बजि—स्या० ।

८. ते द्वे पि—स्या० ।

९. तत्थ—सी०, रो० ।

१०. पवत्तितरधम्मचक्को—सी०, रो०;

११. पटिवसन्ते—रो० ।

पवत्तितपवरधम्मचक्को—स्या० ।

१२. पिप्पलिमाणवो—सी०, स्या०, रो०—

एवमेव

१३. कुच्छिम्हि—सी०, स्या०, रो०—

एवमेव ।

१४-१५. भद्द कपिलानी—रो० ।

तेसं अनुक्रमेण बहुमानानं पिप्पलिमाणवस्स वीसतिमे वस्से^१ भद्राय
सोळसमे वस्से सम्पत्ते मातापितरो पुत्तं ओलोकेत्वा, 'तात त्वं
वयपत्तो, कुलवंसो नाम पतिट्ठापेतब्बो' ति अतिविय निप्पीळयिसु ।
माणवो आह—'मय्हं सोतपथे एवरूपं कथं मा कथेथ, अहं याव तुम्हे
धरथ, ताव पटिजग्गिस्सामि, तुम्हाकं अच्चेयेन^२ निक्खमित्वा 5
पब्बजिस्सामी' ति । ते कतिपाहं अतिक्रमित्वा पुन कथयिसु, सो पि^३
तथेव पटिक्खिपि । पुन पि कथयिसु, पुन पि पटिक्खिपि । ततो पट्ठाप
माता निरन्तरं कथेसि येव ।

माणवो, 'मम मातरं सञ्जापेस्सामी' ति रत्तसुवण्णस्स
निक्खसहस्सं दत्वा सुवण्णकारेहि एकं इत्थिरूपं कारापेत्वा^४ तस्स 10
मज्जनघट्टनादिकम्मपरियोसाने^५ तं रत्तवत्थं निवासापेत्वा वण्णसम्पन्नेहि
पुप्फेहि चेव नानाअलङ्कारेहि अलङ्कारापेत्वा मातरं पक्कोसापेत्वा
आह^६—'अम्म एवरूपं आरम्भणं लभन्तो गेहे वसिस्सामि^७, अलभन्तो न
वसिस्सामी' ति । पण्डिता ब्राह्मणी चिन्तेसि—'मय्हं पुत्तो पुञ्जवा
दिन्नदानो कताभिनीहारो, पुञ्जं करोस्तो न एकको व अकासि, अद्धा 15
एतेन सह कतपुञ्जा सुवण्णरूपकपटिभागाव भविस्सती' ति अट्टब्राह्मणे
पक्कोसापेत्वा सब्बकामेहि सन्तप्पेत्वा सुवण्णरूपकं रथं^८ आरोपेत्वा,
'गच्छथ ताता यत्थ अम्हाकं जातिगोत्तभागेहि समानकुले एवरूपं
दारिकं पस्सथ, इममेव सुवण्णरूपकं पण्णाकारं कत्वा देथा' ति
उत्थोजेसि । 20

ते, 'अम्हाकं नाम एतं कम्मं' ति निक्खमित्वा, 'कथं गमिस्सामा'
ति चिन्तेत्वा, 'मद्दरट्ठं नाम इत्थाकरो, मद्दरट्ठं गमिस्सामा' ति
मद्दरट्ठे सागलनगरं अगमंसु । तत्थ तं सुवण्णरूपकं न्हानतित्थे ठपेत्वा

१. सी-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. पच्छतो—सी०, रो० ।

३. सो—सी०, रो० ।

४. कारेत्वा—सी०, रो० ।

५. समज्जन०—स्या० ।

६. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७. ठस्सामि—सी०, रो०—एवमेव ।

८. रथे—स्या० ।

एकमन्ते निसीदिसु । अथ भद्राय धाती भद्रं न्हापेत्वा अलङ्कुरित्वा
 सिरिगम्भे निसीदापेत्वा न्हायितुं आगच्छन्ती^१ तं रूपकं दिस्वा,
 'अय्यधीता मे इधागता' ति सञ्जाय सन्तज्जेत्वा^२, 'दुब्बिनीते किं
 त्वं इधागता' ति तलसत्तिकं उगिरित्वा, 'गच्छ सीधं' ति गण्डपस्से
 5 पहरि । हत्थो पासाणे पटिहतो विय कम्पित्थ^३ । सा पटिक्कमित्वा^४
 एवं थद्धं नाम महागीवं दिस्वा, अय्यधीता मे' ति सञ्जं उप्पादेसि,
 अय्यधीताय हि मे निवासनपटिग्गाहिकाय पि अयुत्ता' ति आह ।
 अथ नं ते मनुस्सा परिवारेत्वा, 'एवरूपा ते सामिधीता' ति पुच्छिसु ।
 किं एसा, इमाय सतगुणेन सहस्सगुणेन मय्हं अय्यधीता^५ अभिरूपतरा,
 10 द्वादसहत्थे गम्भे निसिन्नाय पदीपकिच्चं नत्थि, सरीरोभासेनेव तमं
 R. 177 विधमती ति । 'तेन हि आगच्छा^६' ति खुज्जं^७ गहेत्वा सुवण्णरूपकं
 रथं^८ आरोपेत्वा कोसियगोत्तस्स ब्राह्मणस्स घरद्वारे ठत्वा आगमनं
 निवेदयिसु ।

ब्राह्मणो पटिसन्थारं कत्वा, कुतो आगतत्था' ति पुच्छि । मगधरद्वे
 15 महातित्थगामे कपिलब्राह्मणस्स घरतो' ति । 'किं कारणा आगता'
 ति ? 'इमिना नाम कारणेना' ति । 'कल्याणं ताता, समजातिगोत्त-
 विभवो अम्हाकं ब्राह्मणो, दस्सामि^९ दारिकं' ति पण्णाकारं गण्हि ।
 ते कपिलब्राह्मणस्स सासनं पहिणिसु—'लद्धा दारिका, कत्तब्बं करोथा'
 ति । तं सासनं सुत्वा पिप्पलिमाणजस्स आरोचयिसु—'लद्धा किर
 20 दारिका' ति । माणवो, 'अहं न लभिस्सन्ती ति चिन्तेसि, इमे लद्धा
 ति वदन्ति, अनत्थिको हुत्वा पण्णं पेसेस्सामी' ति रहोगतो पण्णं
 B. 139 लिखि—'भद्रा, अत्तनो जातिगोत्तभोगानुरूपं घरावासं लभतु, अहं
 निक्खमित्वा पब्बजिस्सामि, मा पच्छा विप्पटिसारिनी अहोसी' ति ।

१. गच्छन्ति—स्या० ।

२. विकम्पित्थ—सी०, स्या०, रो० ।

३. अय्या—सी०, स्या०, रो० ।

४. आगच्छाही ति—सी० ।

५. रथे—सी०, स्या०, रो० ।

६. तज्जेत्वा—रो० ।

७-४. एवं थद्धभावं ज्ञात्वा पक्कमित्वा
 सुवण्णरूपकं—स्या० ।

८. पूजं—सी०, रो०; पुज्जं—स्या० ।

९. दस्साम—सी०, स्या० रो० ।

भद्दा पि, 'असुकस्स किर^१ मं दातुकामो' ति सुत्वा रहोगता पण्णं लिखि—'अय्यपुत्तो, अत्तनो जातिगोत्तभोगानुरूपं घरावासं लभतु, अहं निक्खमित्वा पब्बजिस्सामि, मा पच्छा विप्पटिसारी अहोसी' ति । द्वे पण्णानि अन्तरामग्गे समागच्छिस्सु, 'इदं कस्स पण्णं' ति । विप्पलिमाणवेन भदाय पहितं' ति । 'इदं कस्सा' ति^२ । 'भदाय 5 विप्पलिमाणवस्स पहितं' ति च वुत्ते द्वे पि वाचेत्वा, 'पस्सथ दारकानं कम्मं' ति फालेत्वा अरञ्जे छड्ढेत्वा समानपण्णं लिखित्वा इतो च एतो च पेसेसु^३ । इति तेसं अनिच्छमानानं येव समागमो अहोसि ।

तं दिवसमेव^४ माणवो^५ एकं पुप्फदामं गहेत्वा ठपेसि भद्दा पि, तानि^६ सयनमज्जे ठपेसि^७ । भुत्तसायमासा उभो पि, 'सयनं 10 अभिरुहिस्सामा' ति समागन्त्वा माणवो दक्खिणपस्सेन सयनं अभिरुहि । भद्दा वामपस्सेन अभिरुहित्वा आह—'यस्स पस्से पुप्फानि मिलायन्ति, तस्स रागचित्तं उप्पन्नं ति विजानिस्साम^८, इमं पुप्फदामं न अल्लीयितव्वं' ति । ते पन अज्जमज्जं सरीरसम्फस्सभयेन तियामरत्ति निदं अनोक्कमन्ता व^९ वीतिनामेन्ति, दिवा पन हासमत्तं 15 पि नाहोसि । ते लोकामिसेन असंसट्ठा याव मातापितरो धरन्ति, ताव कुटुम्बं अविचारेत्वा तेसु कालङ्कतेसु^{१०} विचारयिस्सु । महती^{११} माणवस्स सम्पत्ति सत्तासीतिकोटिधनं, एकदिवसं सरीरं उब्बट्टेत्वा छड्ढेत्वा सुवण्णचुण्णमेव मगधनाळिया द्वादसनाळिमत्तं^{१२} लद्धुं वट्टति । यन्तबद्धानि सट्ठि महातळाकानि, कम्मन्तो द्वादसयोजनिको, अनुराध- 20 पुरप्पमाणा^{१३} चुद्दस गामा^{१४}, चुद्दस हत्थानीका, चुद्दस अस्सानीका, चुद्दस रथानिका ।

R. 178

15

20

१. सी० पोत्थके नत्थि ।

२. कस्स पण्णं ति सी०, रो० ।

३. एतेसं—सी०, स्या०; एतेसं पेसेन्ति
—रो० ।

४-४. दिवसं एवं माणवो पि—सी० ।

६. विजानिस्सामा ति—सी०, रो०;
जानिस्सामा ति—स्या० ।

५-५. वामेन मज्जे ठपेत्वा—सी०, रो०;
कापिलानि० ठपेत्वा—स्या० ।

७. अनोक्कमन्ताव—स्या०, रो० ।

८. हसनमत्तं—सी०, स्या०, रो० ।

९. कालकतेसु—सी०, स्या०, रो० ।

१०. पिप्फलि—सी०, स्या०, रो० ।

११. द्वादसनाळी—सी०; द्वादसनालि—रो० ।

१२-१२. अनुराधपुरप्पमाणो दासगामो—स्या० ।

सो एकदिवसं अलङ्कृतस्सं^१ आरुह्य महाजनपरिवृतो कम्मन्तं गन्त्वा खेत्तकोटियं ठितो नङ्गलेहि भिन्नट्टानतो काकादयो सकुणे गण्डुप्पादादिपाणके^२ उद्धरित्वा खादन्ते दिस्वा, 'ताता इमे किं खादन्ती' ति पुच्छि । 'गण्डुप्पादे अय्या' ति । एतेहि कतं पापं कस्स होती' ति ? 'तुम्हाकं अय्या' ति । सो चिन्तेसि—'सचे एतेहि कतं पापं मय्हं होति, किं मे करिस्सति सत्तासीतिकोटिधनं, किं द्वादस-
 B. 140 योजनिको कम्मन्तो, किं सट्ठियन्तबद्धानि तळाकानि, किं चुद्दस गामा ? सब्बमेतं भद्दाय कापिलानिया निय्यातेत्वा^३ निक्खम्म पब्बजिस्सामी' ति ।

10 भद्दा पि^४ कापिलानी^५ तस्मिं खणे अन्तरवत्थुम्हि^६ तयो तिलचुम्भे पत्थरापेत्वा धातीहि परिवृता निसिन्ना काके^७ तिलपाणके खादन्ते^८ दिस्वा, 'अम्मा किं इमे खादन्ती' ति पुच्छि । 'पाणके अय्ये' ति । 'अकुसलं कस्स होती' ति ? 'तुम्हाकं अय्ये' ति । सा चिन्तेसि—
 R. 179 15 'मय्हं चतुहत्थवत्थं नाळिकोदनमत्तं च लद्धुं वट्टति, यदि पनेतं एत्तकेन जनेन कतं अकुसलं मय्हं होति, अद्धा^९ भवसहस्सेन पि वट्टतो सीसं उक्खिपितुं न सक्का, अय्यपुत्ते आगतमत्ते येव सब्बं तस्स निय्यातेत्वा^{१०} निक्खम्म पब्बजिस्सामी' ति ।

माणवो आगन्त्वा न्हायित्वा^{११} पासादं आरुह्य महारहे पल्लङ्के निसीदि । अथस्स^{१२} चक्कवत्तिनो अनुच्छविकं भोजनं सज्जयिषु । द्वे पि
 20 भुञ्जित्वा परिजने निक्खन्ते रहोगता फासुकट्टाने निसीदिंसु । ततो माणवो भद्दं आह—'भद्दे इमं घरं आगच्छन्ती कित्तकं धनं आहरी' ति ? 'पञ्चपण्णास सकटसहस्सानि अय्या' ति । एतं सब्बं, या^{१३} च^{१४}

१. अलङ्कृतस्थं—सी०, रो० ।

२. गण्डुप्पादादिके०—सी०, रो० ।

३. निय्यादेत्वा—स्या०, रो०—एवमेव ।

४. भद्दाकापिलानी—स्या० ।

५. अन्तरवत्थुस्मि—सी, रो० ।

६. काकेहि—सी०, रो० ।

७. खादियमाने—सी०; खादमाने—रो० ।

८. सी०-स्या-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९. निय्यादेत्वा—रो० ।

१०. नहात्वा—सी०, स्या०, रो० ।

११. अथ—स्या०, रो० ।

१२-१३. याव—रो० ।

इमस्मिं घरे सत्तासीति कोटियो यन्तबद्धा सद्वितळाकादिभेदा^१ सम्पत्ति
अत्थि, सब्बं तुहं येव निय्यातेमी' ति^२ । 'तुम्हे पन कहं^३ गच्छथ
अय्या' ति ? 'अहं पब्बजिस्सामी' ति । 'अय्य' अहं पि तुम्हाकं येव
आगमनं ओलोकयमाना निसिन्ना, अहं पि पब्बजिस्सामी' ति । तेसं
आदित्तपण्णकुटि विय तयो भवा उपट्ठहिंसु । ते अन्तरापणतो 5
कसावरसपीतानि^४ वत्थानि मत्तिकापत्ते^५ च आहारापेत्वा अञ्चमञ्चं
केसे ओहारापेत्वा, 'ये लोके अरहन्तो, ते उद्दिस्स अम्हाकं पब्बज्जा' ति
वत्वा थविकाय पत्ते ओसारेत्वा अंसे लग्गेत्वा पासादतो ओतरिंसु ।
गेहे दासेसु वा कम्मकारेसु^६ वा न कोचि सञ्जानि ।

अथ ने^७ ब्राह्मणगामतो निक्खम्म दासगामद्वारेन^८ गच्छन्ते 10
आकप्पकुत्तवसेन दासगामवासिनो^९ सञ्जानिंसु । ते रोदन्ता पादेसु
निपतित्वा, किं अम्हे अनाथे करोथ अय्या' ति आहंसु । 'मयं भणे
आदित्तपण्णसाला विय तयो भवा ति पब्बजिम्हा^{११}, सचे तुम्हेसु एकेकं
भुजिस्सं करोम, वस्ससतं पि नप्पहो ति^{१२} । तुम्हे व^{१३} तुम्हाकं सीसं
घोवित्वा भुजिस्सा हुत्वा जीवथा' ति वत्वा तेसं रोदन्तानं येव 15
पक्कमिंसु । थेरो पुरतो गच्छन्तो निवत्तित्वा^{१४} ओलोकेन्तो^{१५} चिन्तेसि—
'अयं^{१६} भद्दा कापिलानी सकलजम्बुदीपग्घनिका इत्थी^{१७} मय्हं पच्छतो
आगच्छति । ठानं खो पनेतं विज्जति, यं कोचिदेव एवं चिन्तेय्य,
इमे पब्बजित्वा पि विना भवितुं न सक्कोन्ति, अननुच्छविकं करोन्ती

१. ० च—सी०, स्या०, रो० ।

२. निय्यादेसि ति—रो० ।

३. कुहिं—सी०, स्या०, रो० ।

४. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. कासायानि—सी०, स्या०, रो० ।

६. मत्तिकापत्ते—रो० ।

७. कम्मकरेसु—रो० ।

८. ते—सी०, रो० ।

९. दासकम्मकरगामद्वारेन—सी०, रो० । १०. चुद्दसगाम—सी०, रो० ।

११. पब्बजिस्साम—सी०, रो० ।

१२. नप्पहोमा ति—रो० ।

१३. तुम्हे च—रो० ।

१४-१५. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१५. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१६. इत्थि—रो० ।

ति, कोचि वा^१ पन^१ अम्हेसु^२ मनं पदूसेत्वा अपायपूरको भवेय्य ।
इमं पहाय मया^३ गन्तुं वट्टती^४” ति चित्तं उप्पादेसि ।

सो पुरतो गच्छन्तो द्वेधापथं दिस्वा तस्स^५ मत्थके अट्टासि ।
भदा पि आगन्त्वा वन्दित्वा अट्टासि । अथ नं आह—‘भदे तादिसिं
5 इत्थि मम पच्छतो आगच्छन्ति दिस्वा, इमे पब्बजित्वा पि विना
भवितुं न सक्कोन्ती, ति चिन्तेत्वा अम्हेसु पदुट्टचित्तो महाज्जो
अपायपूरको भवेय्य । इमस्मिं द्वेधापथे त्वं^६ एकं गण्ह, अहं एकेन
गमिस्सामी’ ति । ‘आम अय्य पब्बजितानं मातुगामो नाम मलं,
पब्बजित्वा पि विना^७ न भवन्ती ति अम्हाकं दोसं दस्सन्ति, तुम्हे एकं
10 मगं गण्हथ, अहं^८ एकं गण्हित्वा^९ विना भविस्सामा’ ति तिक्खतुं
पदक्खिणं कत्वा चतूसु ठानेसु पञ्चपतिट्ठितेन वन्दित्वा दसनखसमोधान-
समुज्जलं अज्जलिं पग्गय्ह, ‘सतसहस्सकप्पप्पमाणे^{१०} अद्धाने कतो
मित्तसन्थवो अज्ज भिज्जती’ ति वत्वा, तुम्हे दक्खिणजातिका^{११} नाम,
तुम्हाकं दक्खिणमगो वट्टति; मयं मातुगामा नाम वामजातिका,
15 अम्हाकं वाममगो वट्टती’ ति वन्दित्वा मगं पटिपन्ना । तेसं
द्वेधाभूतकाले अयं महापथवी, अहं^{१२} चक्कवाळगिरिसिनेरुपब्बते धारेतुं
सक्कोन्ती पि तुम्हाकं गुणे धारेतुं न सक्कोमी’ ति वदन्ती विय
विरवमाना अकम्पि । आकासे असनिसद्दो विय पवत्ति^{१३} ।
चक्कवाळपब्बतो उन्नदि^{१४} ।

R. 181

20 सम्मासम्बुद्धो वेलुवनमहाविहारे गन्धकुटियं निसिन्नो पथवी-
कम्पनसदं सुत्वा, कस्सं नु खो पथवी कम्पती’ ति आवज्जेन्तो,

१-१ नाम—स्या० ।

३. मट्ठं—सी०-रो० ।

५. ठत्वा—स्या० ।

७-७. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९. दक्खिणा—रो० ।

११. पवत्तिथ—सी०; वट्टति—स्या०,

पवत्तित—रो० ।

२. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४. तत्थ—रो० ।

६. इमे०—स्या०

८. परिमाणे—सी०, रो० ।

१०. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१२. उन्नमि—सी०; उन्नमति—रो० ।

‘पिप्पलिमाणवो च भद्रा च कापिलानी मं उद्दिस्स अप्पमेय्यं सम्पत्तिं
पहाय पब्बजिता^१, तेसं वियोगट्टाने उभिन्नं पि गुणबलेन अयं
पथवीकम्पो जातो, मया पि एतेसं सङ्गहं कातुं वट्टती’ ति^२
गन्धकुटितो निक्खम्म सयमेव पत्तचीवरमादाय असीतिमहाथेरेसु कश्चि
अनामन्तेत्वा तिगावुतं मग्गं पच्चुग्गमनं कत्वा राजगहस्स च 5
नालन्दाय च अन्तरे बहुपुत्तकनिग्रोधरुक्खमूले पल्लङ्कं आभुजित्वा
निसीदि । निसीदन्तो पन अञ्जतरपंसुकूलिको विय अनिसीदित्वा
बुद्धवेसं गहेत्वा असीतिहत्थाघनबुद्धरस्मियो^३ विस्सज्जेन्तो निसीदि ।
इति तस्मिं खणे पण्णच्छत्तसकटचक्रकूटागारादिप्पमाणा बुद्धरस्मियो
इतो चितो च विप्फन्दन्तियो विधावन्तियो चन्दसहस्ससूरियसहस्स- 10
उग्गमनकालो^४ विय कुरुमाना तं वनन्तं^५ एकोभासं अकंसु ।
द्वित्तिसमहापुरिसलक्खणसिरिया समुज्जलतारागणं विय गगनं^६,
सुपुप्फितकमलकुवलयं विय सलिलं वनन्तं विरोचित्थ । निग्रोधरुक्खस्स
खन्धो नाम सेतो होति, पत्तानि नाम नीलानि, पक्कानि रत्तानि ।
तस्मिं पन दिवसे सतसाखो^७ निग्रोधो सुवण्णवण्णो व अहोसि । 15

B. 142

15

‘महाकस्सपत्थेरो,’ अयं मय्हं सत्था भविस्सति, इमाहं उद्दिस्स
पब्बजितो’ ति दिट्ठट्टानतो पट्टाय ओणतोणतो^८ गन्त्वा तीसु ठानेसु
वन्दित्वा, सत्था मे भन्ते भगवा, सावकोहमस्मि, सत्था मे भन्ते
भगवा, सावकोहमस्मी’ ति आह । अथ नं भगवा अवोच—
“कस्सप सच्चे^९ त्वं^९ इमं निपच्चकारं महापथविया^{१०} करेय्यासि, 20
सा पि धारेतुं न सक्कुण्येय्य । तथागतस्स एवं गुणमहन्ततं^{११}
जानता तया कतो निपच्चकारो मय्हं लोमं पि चालेतुं न सक्कोति ।
निसीद कस्सप, दायज्जं ते दस्सामी” ति । अथस्स भगवा तीहि

R. 182

20

१. पब्बजितब्बा—स्या० ।

२. ० जात्वा—स्या० ।

३. घनरंसियो—स्या०—एवमेव ।

४. ० उग्गमनकाले—सी० ।

५. वनन्तरं—स्या०, रो०—एवमेव ।

६. गगनतलं—स्या० ।

७. सेतसाखो—स्या० ।

८. ओणतो—स्या० ।

९. स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१०. पठविया—रो० ।

११. गुणमहन्तताय—स्या० ।

ओवादेहि उपसम्पदं अदासि । दत्त्वा बहुपुत्तकनिगोधमूलतो
निक्खमित्त्वा थेरं पच्छासमणं कत्वा मगं पटिपज्जि । सत्थु सरीरं
द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणविचित्तं, महाकस्सपस्स सत्तमहापुरिसलक्खण-
पटिमण्डितं । सो कञ्चनमहानावाय पच्छाबन्धो विय सत्थु पदानुपदिकं
5 अनुगज्झि । सत्था थोकं मगं गन्त्वा मग्गा^१ ओक्कम्म अञ्जतरस्मि
स्वखमूले निसज्जाकारं दस्सेसि^२ । थेरो, 'निसीदितुकामो सत्था'
ति अत्त्वा अत्तनो पारुपनपिलोतिकसङ्घाटि^३ चतुग्गुणं कत्वा
पञ्चापेसि ।

सत्था तस्मि^४ निसीदित्वा हत्थेन चीवरं परामसित्वा^५,
10 'मुदुका खो त्यायं कस्सप पिलोतिकसङ्घाटी' ति आह । थेरो,
B. 143 'सत्था मे सङ्घाटिया मुदुकभावं कथेति, पारुपितुकामो भविस्सती'
ति अत्त्वा, 'पारुपतु भन्ते, भगवा सङ्घाटि^६' ति आह । 'किं त्वं
पारुपिस्ससि कस्सपा' ति ? 'तुम्हाकं निवासनं लभन्तो पारुपिस्सामि
भन्ते' ति । 'किं पन त्वं कस्सप इमं परिभोगजिण्णं पंसुकूलं धारेतुं'
15 सक्खिस्ससि । मया हि इमस्स पंसुकूलस्स गहितदिवसे उदकपरियन्तं
कत्वा महापथवी कम्पि, इमं बुद्धानं परिभोगजिण्णं चीवरं नाम^७
न सक्का परित्तगुणेन धारेतुं, पटिबलेनेविदं^८ पटिपत्तिपूरणसमत्थेन
जातिपंसुकूलिकेन गवेतुं वट्टती' ति अत्त्वा थेरेन सद्धिं चीवरं
परिवत्तेसि^९ ।

R. 183 20 एवं पन चीवरपरिवत्तं कत्वा^{१०} थेरेन पारुतचीवरं^{११} भगवा
पारुपि । सत्थु चीवरं थेरो पारुपि^{१२} । तस्मिं समये अचेतना पि

१. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. दस्सेति—स्या० ।

३. पारुतं पटपिलोतिनं सङ्घाटि—सी०, ४. तत्थ—सी०, स्या०, रो० ।

पारुतं पटपिलोतिकं—स्या०, रो० । ५. परिमदन्तो—सी०, रो०; परामसन्तो—

६. पटपिलोतिनं—सी०; स्या० ।

पटपिलोतिकं स्या०, रो० । ७. ० जित्तं—स्या० ।

८. पटिबलेन इदं—स्या० । ९. परिवत्तेति—स्या० ।

१०. कत्वा' व—सी०, रो० ।

११. पारुपित चीवरं—स्या० ।

१२. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

अयं महामुखा, 'दुष्करं भवति अकरुणः', अतः पाठव्यवहारं
 सावकस्मिन् दिवसपुत्रं नाम नमिष्य, अहं पुत्रदत्ताय गृहं धारयं न
 भवतीति' वि वदन्ती विषय उदकपरिग्रहं कृत्वा कथिष्य । श्रेयो मि,
 'लब्धं दानं मया ब्रह्मानं परिभोग्यव्यवहारं, किं मे इदानीं उपदिष्टं'
 कतव्यं अरुणः' वि उच्यते अकरुणः ब्रह्मानं सन्निवर्तयेव तेनैव भुज्याते
 समादाय सत्तद्विषयमवतिष्ठन्त्युज्ज्वलानि हिरण्यं अहमे अहो महं
 पतिमस्मिन्नाहं अरुहन्तं पातुमि । सत्या मि, 'कृत्स्नपति', भिषग्वे,
 चन्द्रपति कुलानि उपसङ्गमति, अपकृत्स्नं कथं अपकृत्स्नं विवन्
 निवन्तवको' कृत्ये अप्पाण्यो' (सं. नि. २.१६६) वि एव
 मादीहि सुवतिहं श्रेयो भोग्यव्या अपरभोग्य एवदेव कृत्स्नपतिभुजं
 अहं कृत्स्नं कृत्वा, 'मम सासने भुवनादानं भिषग्वेन महोक्तस्मिन्
 भोग्यो' वि श्रेयो भोग्यव्यवहारं कृत्वा वि ।

10

5

(५) अगुह्यव्यवहारः

५. पञ्चमे दिवसपुत्रकानं प्रतिदत्तं अगुह्यं (अं. नि. १.१४, १.५)

वि दिवसपुत्रकानि भिषग्वेन अगुह्यव्यवहारं भोग्यो वि वदति । तस्मिन्
 विषयव्यवहारं भोग्यव्यवहारं वेदितव्यं । श्रेयो किर भोजनपञ्चममेव

15

उपेक्षा संसकालं आलोक्य वदति दिवसपुत्रकानां सत्ते आलोक्यव्यवहारं
 विवदति । इति अद्वैतं विषयव्यवहारं एव दिवसपुत्रकानं भोग्यो
 नाम भोग्यो । अपि च कल्पयतसहस्रं पतिव्यवहारं वेदितव्यं दिवसपुत्र-
 कानं भोग्यो व भोग्यो । तत्रैव पञ्चमे अयमव्यवहारः

B. 144

१. अकरुण—रुणः ।

३. दिवसपुत्र—रुणः ।

५-५. चन्द्रपति भिषग्वे कृत्स्नपति अपकृत्

६. दिवसपुत्रकानं प्रतिदत्तं—रुणः ।

४. उच्यते—रुणः, रुणः, रुणः ।

२. अतः—रुणः, रुणः, रुणः ।

७. ० ठानं—रुणः, रुणः ।

८. पतिव्यवहारं वेदितव्यं—रुणः ।

९. अगुह्य—रुणः, रुणः, रुणः ।

R. 184

अयं पि हि कुलपुत्तो पदुमुत्तरस्सेव^१ भगवतो काले पच्छाभत्तं
धम्मस्सवनत्थं विहारं गच्छन्तेन महाजनेन सद्धिं^२ अगमासि । अयं
हि तदा अञ्जतरो अपाकटनामो इस्सरकुटुम्बिको^३ अहोसि । सो
दसबलं वन्दित्वा परिसपरियन्ते ठितो धम्मकथं सुणाति । सत्था
5 देसनं यथानुसन्धिकं^४ घटेत्वा^५ एकं दिब्बचक्खुकं भिक्खुं एतदग्गट्टाने
ठपेसि ।

ततो कुटुम्बिकस्स एतदहोसि, 'महा वतायं भिक्खु, यं एवं
सत्था सयं दिब्बचक्खुकानं अग्गट्टाने^६ ठपेसि । अहो वताहं पि
अनागते उप्पज्जनकबुद्धस्स सासने दिब्बचक्खुकानं अग्गो भवेय्यं, ति
10 चित्तं उप्पादेत्वा परिसन्तरेन गन्त्वा स्वातनाय भगवन्तं भिक्खुसंङ्खेन^७
सद्धिं निमन्तेत्वा पुनदिवसे बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसंङ्खस्स महादानं
दत्त्वा, 'महन्तं ठानन्तरं मया पत्थितं' ति तेनेव नियामेन अञ्जतनाय
स्वातनाया ति निमन्तेत्वा सत्त दिवसानि महादानं पवत्तेत्वा
सपरिवारस्स भगवतो उत्तमवत्थानि दत्त्वा, 'भगवा नाहं इमं सक्कारं
15 दिब्बसम्पत्तिया न^८ मनुस्ससम्पत्तिया^९ अत्थाय करोमि, यं पन तुम्हे
इतो सत्तदिवसमत्थके भिक्खुं दिब्बचक्खुकानं अग्गट्टाने ठपयित्थ,
अहं पि अनागते एक्कस्स बुद्धस्स सासने सो भिक्खु विय दिब्बचक्खु-
कानं अग्गो भवेय्यं' ति पत्थनं कत्वा पादमूले^{१०} निपज्जि । सत्था
अनागतं^{१०} ओलोकेत्वा तस्स पत्थनाय समिज्झनभावं अत्वा एवमाह—
20 'अम्भो पुरिस, अनागते कप्पसतसहस्सपरियोसाने गोतमो नाम बुद्धो
उप्पज्जिस्सति, तस्स सासने त्वं दिब्बचक्खुकानं अग्गो अनुरुद्धो नाम
भविस्ससी' ति, एवं च पन वत्वा भत्तानुमोदनं कत्वा विहारमेव
अगमासि ।

१. पदुमुत्तरस्स व—रो० ।

२. इस्सरकुटुम्बिको—रो० ।

३. गहेत्वा—रो० ।

४. भिक्खुसतसहस्सेन रो० ।

५. सी०-रो० पत्थकेसु नत्थि;

सत्थुपादमूले--स्या० ।

६. ० विहारं—रो० ।

७. यथानुसन्धिकं—रो० ।

८. अग्गभावे—रो० ।

९-८ मनुस्ससम्पत्तिया वा—स्या० ।

१०. अनागते—स्या० ।

कुटुम्बिकोऽपि याव बुद्धो^१ धरति^१, ताव अविजहितमेव (R. 185)
कल्याणकम्मं कत्वा परिनिब्बुते सत्थरि निद्रिते सत्तयोजनिके सुवण्ण-
चेतिये भिक्खुसङ्घं उपसङ्कमित्वा, 'भन्ते, किं दिब्बचक्खुस्स परिकम्मं,
ति पुच्छि । 'पदीपदानं^२ नाम^२ दातुं वट्टति उपासका' ति । 'साधु
भन्ते करिस्सामी' ति सहस्सदीपानं येव ताव दीपरुक्खानं सहस्सं 5
कारेसि । तदनन्तरं ततो परित्ततरे, तदनन्तरं ततो परित्ततरे ति
अनेकसहस्से दीपरुक्खे कारेसि । सेसदीपा पन अपरिमाणा अहेसु ।

एवं यावजीवं कल्याणकम्मं कत्वा देवेसु च मनुस्सेसु च संसरस्सतो (B. 145)
कप्पसतसहस्सं अतिक्रमित्वा कस्सपसम्मासम्बुद्धस्स^३ काले बाराणसियं
कुटुम्बियगेहे निब्बत्तित्वा परिनिब्बुते सत्थरि निद्रिते योजनिके^४ 10
चेतिये^५ बहुकंसपातियो कारापेत्वा^५ सप्पिमण्डस्स पूरेत्वा मज्जे
एकेकं गुळपिण्डं^६ ठपेत्वा उज्जालेत्वा^७ मुखवट्टिया मुखवट्ठिं^८ फुसापेन्तो^९
चेत्तियं परिक्खिपापेत्वा अत्तनो सब्बमहन्तं कंसपातिं कारेत्वा
सप्पिमण्डस्स पूरेत्वा तस्सा^९ मुखवट्टियं समन्ततो वट्टिसहस्सं जाला-
पेत्वा मज्झट्टाने थूपिकं पिलोतिकाय वेठेत्वा जालापेत्वा^{१०} कंसपातिं 15
सीसेनादाय^{१०} सब्बरत्ति योजनिकं चेतियं अनुपरियायि । एवं तेना
पि अत्तभावेन यावजीवं कल्याणकम्मं कत्वा देवल्लोके निब्बत्तो ।

पुन अनुप्पन्ने बुद्धे तस्मिं येव नगरे दुग्गतकुलस्स गेहे पटिसन्धिं
गणिहत्वा सुमनसेट्ठिं नाम निस्साय वसि । अन्नभारो^{११} तिस्स^{११} नामं
अहोसि । सो पन सुमनसेट्ठिं देवसिकं कपणद्धिकवणिब्बकयाचकानं^{१२} 20

१-१. बुद्धा धरन्ति—रो० ।

२-२. दीपं—स्या० ।

३. कस्सपबुद्ध—सी०, रो० ।

४-४. योजनचेतिये—रो० ।

५. कारेत्वा—सी०, रो० ।

६. गुळन्तरिकं—स्या० ।

७-७. सी० पोत्थके नत्थि; वट्टियो

८. धंसापेन्तो—सी०, रो० ।

ठपापेत्वा उज्जालेत्वा मुखवट्टियो

९. तस्स—रो० ।

मुखवट्टिसु — स्या०; मुखवट्टिया १०-१०. तं पाति सीमे ठपेत्वा—सी०,

मुखवट्ठि—रो० ।

रो० ।

११-११. अन्नभारो ति तस्स—सी० ।

१२. कपणिद्धिकवणिब्बकयाचकानं—
रो० ।

गेहद्वारे महादानं देति । अथेकदिवसं उपरिट्टो नाम पच्चेकबुद्धो
 गन्धमादनपब्बते निरोधसमापत्तिं समापन्नो, ततो वुट्ठाय^१, 'अज्ज
 रुस्स अनुगहं कातुं वट्ठती' ति वीमंसि । पच्चेकबुद्धा च नाम
 R. 186 दुग्गतानुकम्पका होन्ति, सो, 'अज्जमया अन्नभारस्स अनुगहं कातुं
 5 वट्ठती' ति चिन्तेत्वा, 'इदानी^२ अन्नभारो अटवितो अत्तनो गेहं
 आगमिस्सती' ति अत्वा पत्तचीवरमादाय गन्धमादनपब्बता^३ वेहासं
 अब्भुगन्त्वा गामद्वारे^४ अन्नभारस्स सम्मुखे^५ पच्चुट्ठासि ।

अन्नभारो पच्चेकबुद्धं तुच्छपत्तहत्थं दिस्वा पच्चेकबुद्धं अभिवादेत्वा,
 'अपि भन्ते भिक्खं लभित्था' ति पुच्छि । 'लभिस्साम महापुञ्जा'
 10 ति । 'भन्ते, थोकं इधेव होथा' ति वेगेन गन्त्वा अत्तनो गेहे मातुगामं
 पुच्छि, भद्दे, मय्हं ठपितं भागभत्तं अत्थि, नत्थि ति । 'अत्थि सामी'
 ति । सो ततो व गन्त्वा पच्चेकबुद्धस्स हत्थतो^६ पत्तमादाय आगन्त्वा,
 'भद्दे, मयं पुरिमभवे^७ कल्याणकम्मस्स अकतत्ता भत्तं^८ पच्चासीसमाना^९
 B. 146 विहराम^{१०}, अम्हाकं^{१०} दातुकामताय सति देय्यधम्मो न होति, देय्यधम्मे
 15 सति पटिग्गाहकं न लभाम, अज्ज मे^{११} उपरिट्टपच्चेकबुद्धो दिट्ठो,
 भागभत्तं च अत्थि, मय्हं भागभत्तं इमस्मिं पत्ते पक्खिपाही' ति ।

व्यत्ता इत्थी' 'यतो मय्हं सामिको भागभत्तं देति, मया पि
 इमस्मिं दाने भागिनिया भयितब्बं' ति अत्तनो भागभत्तं पि^{१२}
 उपरिट्टस्स पच्चेकबुद्धस्स पत्ते पतिट्ठपेत्वा अदासि । अन्नभारो पत्तं
 20 आहरित्वा^{१३} पच्चेकबुद्धस्स हत्थे ठपेत्वा, 'भन्ते, एवरूपा दुज्जीविता^{१४}

१. उट्ठाया—रो० ।

३. गन्धमादनतो—रो ।

५. पमुखे—रो० ।

७. पुब्बे—सी०, रो०;

पुरिमत्तभावे—स्या० ।

९. विचराम—रो० ।

१०. अम्हं—सी०; अहं—रो० ।

१२. रो० पोत्थके नत्थि ।

१४. दुज्जीविका—रो० ।

२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

४. गामद्वारे येव—रो० ।

६. सी० पोत्थके नत्थि ।

८-८. भोजनं पच्चासिसमाना—सी०;

भक्ति पच्चासिसमाना—स्या०;

जनं पच्चासिसमाना—रो० ।

११. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१३. हरित्वा—रो० ।

मुच्चामा' ति आह । 'एवं होतु महापुञ्जा' ति । सो अत्तनं चाम तं साटकं एकस्मिं पदेसे^१ अत्थरित्वा, 'भन्ते इध निसीदित्वा पटि^२ पण्णं' ति आह । पच्चेकबुद्धो तत्थ^३ निसीदित्वा नवविधं पाटिकुल्य पच्चेकखन्तो परिभुञ्जि । परिभुत्तकाले अन्नभारो पत्तधोवनउदकं अदासि । पच्चेकबुद्धो निद्रितभत्तकिञ्चो—

5

“इच्छितं पत्थितं तुय्हं, सब्बमेव^४ समिज्झतु ।

सब्बे पूरेन्तो सङ्कप्पा, चन्दो पन्नरसो^५ यथा^६” ति ॥,

अनुमोदनं कत्वा मग्गं पटिपण्णि । सुमनसेट्ठिस्स छत्ते अधिवत्था देवता, 'अहो दानं परमदानं उपरिट्ठे सुप्पतिट्ठितं' ति तिक्खत्तुं वत्वा साधुकारं अदासि । सुमनसेट्ठि, किं त्वं^७ मं^८ एत्तकं कालं दानं ददमानं न पस्ससी' ति आह^९ । 'नाहं तव दाने साधुकारं देमि, भारेन उपरिट्ठपच्चेकबुद्धस्स दिन्नपिण्डपाते पसीदित्वा साधुकारं देमी' ति ।

10

सुमनसेट्ठि चिन्तेसि—अच्छरियं वतिदं, अहं एत्तकं कालं दानं देन्तो देवतं साधुकारं दापेतुं नासक्खि, अयं अन्नभारो मं निस्साय वसन्तो अनुरूपस्स^{१०} पटिग्गाहकपुग्गलस्स लद्धत्ता एकपिण्डपातदानेनेव साधुकारं दापेसि, एतस्स अनुच्छविकं दत्वा^{११} एतं पिण्डपातं मम सन्तकं कातुं वट्ठती' ति अन्नभारं पक्कोसापेत्वा, अज्ज तया कस्सचि किञ्चि दानं दिन्नं' ति^{१२} पुच्छि । 'आम अय्य, उपरिट्ठपच्चेकबुद्धस्स मे अत्तनो भागभत्तं दिन्नं' ति । 'हन्द भो, कहापणं गण्हित्वा^{१३} एतं पिण्डपातं मय्हं देही' ति । 'न देमि अय्या' ति । सो याव सहस्सं वड्ढेसि । अन्नभारो, 'सहस्सेना पि न देमी' ति आह । 'होतु भो, यदि पिण्डपातं न देसि, सहस्सं गण्हित्वा पत्ति मे देही' ति । 'एतं पि

15

20

B. 147

१-१. एकस्सं महियं—सी०, रो० ।

२. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. खिप्पमेव—स्या० ।

४. पन्नरसी—सी० ।

५. “इच्छितं पत्थितं तुय्हं, खिप्पमेव

६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

समिज्झतु । सब्बे पूरेन्तु संकप्पा,

७. रो० पोत्थके नत्थि ।

मणि जोतिरसो यथा” ति—स्या० ।

८. स्या० पोत्थके नत्थि ।

९. साधुरूपस्स—रो० ।

१०. कत्वा—रो० ।

११. अत्थी वि—स्या० ।

१२. गण्ह—स्या० ।

युत्तं^१ वा अयुत्तं वा^१ न जानामि, अय्यं पन उपरिट्टपच्चेकबुद्धं
 च्छत्वा सचे^२ दातु युत्तं भविस्सति, दस्सामी' ति^२ गन्त्वा पच्चेकबुद्धं
 सम्पापुणित्वा, 'भन्ते, सुमनसेट्ठि मय्हं सहस्सं दत्त्वा तुम्हाकं
 R. 188 दिन्नपिण्डपाते पत्ति याचति, दम्मि^३ वा न दम्मि वा' ति^३ । 'उपमं ते
 5 पण्डित करिस्सामि, सेय्यथापि^४ कुलसतिके गामे एकस्मिं येव घरे दीपं^५
 जालेय्य, सेसा अत्तनो अत्तनो^६ तेलेन वट्ठि तेमेत्वा जालापेत्वा गण्हेय्युं,
 पुरिमदीपस्स पभा अत्थि^७, नत्थी'^८ ति ? अतिरेकतरा भन्ते, पभा
 होती' ति । 'एवमेव पण्डित उल्लुङ्कयागु वा होतु कटच्छुभिव्खा वा,
 अत्तनो पिण्डपाते परेसं पत्ति देन्तस्स सतस्स वा देतु सहस्सस्स^९ वा,
 10 यत्तकानं^{१०} देति, तत्तकानं पुञ्जं वड्ढति^{११} । त्वं देन्तो एकमेव पिण्डपातं
 अदा^{१२} सुमनसेट्ठिस्स पन^{१३} पत्तिया दिन्नाय द्वे पिण्डपाता होन्ति एको
 तव, सो^{१४} च^{१५} तस्सा' ति ।

सो पच्चेकबुद्धं अभिवादेत्वा सुमनसेट्ठिस्स सन्तिकं गन्त्वा,
 'पिण्डपाते पत्ति गण्ह सामी' ति आह । 'हन्द, कहापणसहस्सं गण्हा'
 15 ति । 'नाहं पिण्डपातं विक्किणामि, सद्दाय पन तुम्हाकं पत्ति देमी' ति ।
 'तात त्वं मय्हं सद्दाय पत्ति देसि^{१६}, अहं पन तुय्हं गुणं पूजेन्तो सहस्सं
 देमि, गण्ह ताता' ति । सो^{१७} 'एवं होतू' ति सहस्सं गण्ह । 'तात
 तुय्हं सहस्सं लद्धकालतो पट्ठाय सहत्था कम्मकरणकिच्चं नत्थि,
 वीथियं घरं मापेत्वा वस । येन तुय्हं अत्थो, तं^{१८} मं आहरापेत्वा
 20 गण्हाही' ति^{१९} ।

१-१. युत्तं वा न युत्तं वा—रो० ।

३-३. दम्मि न दम्मी ति—स्या० ;

दम्मि मा दम्मी ति—रो० ।

६. सी०-स्या०-रो०-पोत्थकेसु नत्थि ।

८. सहस्सं वा सतसहस्सं वा—स्या० ।

१०-१०. यत्तकं देति तत्तकं वड्ढति—सी०, रो० । १०. पुन—स्या० ।

११. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि । १२. देहि—रो० ।

१३. रो० पोत्थके नत्थि ।

१५. गण्हा ति—सी० ।

२-२. नो चे न दस्सामी ति सो—स्या० ।

४. रो० पोत्थके नत्थि ।

५. दीपो—सी०, स्या०, रो० ।

७-७. अत्थी ति वत्तब्बा नत्थी ति—

सी०, रो० ।

निरोधसमापत्तितो^१ वुट्टितपच्चेकबुद्धस्स दिन्नपिण्डपातो नाम तं
 दिवसमेव विपाकं देति । तस्मा सुमनसेट्ठि अञ्जं दिवसं^२ अन्नभारं
 गहेत्वा^३ राजकुलं अगच्छन्तो पि^४ तं दिवसं पन^५ गहेत्वा व^६ गतो ।
 अन्नभारस्स पुञ्जं आगम्म राजा सेट्ठि अनोलोकेत्वा अन्नभारमेव
 ओलोकेसि । किं देव^७ इमं पुरिसं^८ अतिविय ओलोकेसी' ति^९ ? 'अञ्जं
 दिवसं अदिट्ठपुब्बत्ता ओलोकेमी' ति । 'ओलोकेतब्बयुत्तको एस देवा'
 ति । 'को पनस्स ओलोकेतब्बयुत्तको^{१०} गुणो' ति ? अज्ज अत्तनो
 भागभत्तं सयं अभुञ्जित्वा उपरिट्ठपच्चेकबुद्धस्स दिन्नत्ता मम हत्थतो
 सहस्सं लभि देवा' ति । 'को नामो^{११} एसो' ति ? 'अन्नभारो नाम
 देवा' ति । 'तव हत्थतो लद्धत्ता मम पि हत्थतो लद्धुं अरहति,
 अहम्पिस्स पूजं करिस्सामी' ति वत्वा सहस्सं अदासि । 'एतस्स
 वसनगेहं जानाथ भणे' ति । 'साधु देवा' ति । एकं^{१२} गेहट्ठानं सोधेन्ता^{१३}
 कुदालेन आहताहतट्ठाने^{१४} निधिकुम्भियो^{१५} गीवाय गीवं आहूच ठिता
 दिस्वा रञ्जो आरोचयिंसु । राजा, 'तेन हि गन्त्वा खनथा' ति
 आह । तेसं^{१६} खनन्तानं खनन्तातं^{१७} हेट्ठा गच्छन्ति । पुन गन्त्वा रञ्जो
 आरोचयिंसु । राजा, 'अन्नभारस्स वचनेन खनथा' ति आह । ते
 गन्त्वा, 'अन्नभारस्सेव^{१८} वचनं' ति^{१९} खनिंसु । कुदालेन आहताहतट्ठाने
 अहिच्छत्तकमकुळानि विय कुम्भियो उट्ठहिंसु^{२०} । ते^{२१} आहरित्वा
 रञ्जो सन्तिके रासि अकंसु । राजा अमच्चे सन्निपातेत्वा^{२२}, 'इमस्मि

5 R. 189

B. 148

10

15

१. निरोधको—स्या०; निरोधतो—

२. दिवस—स्या० ।

रो० ।

३. न गहेत्वा—रो० ।

४. आगच्छन्तो पि—रो० ।

५-५. गहेत्वा—रो० ।

६. देवो—सी०, रो० ।

७. मनुस्सं—सी०, रो० ।

८. ओलोकेती ति—रो० ।

९. ओलोकेतब्बयाय—सी०, रो० ।

१०. को नाम—सी०, स्या०, रो० ।

११. ते एतं—स्या० ।

१२. सोधेत्वा—स्या० ।

१३. आहताहतट्ठाने पि—सी० ।

१४. पिङ्गले निधिकुम्भियो—स्या० ।

१५. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१६. स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१७-१७. अन्नभारस्स वचनेन—स्या० ।

१८. उट्ठिता—सी०, रो० ।

१९. तं—सी०; नं—रो० ।

२०. सन्निपातापेत्वा—रो० ।

नगरे कस्स^१ अञ्जस्स^१ एत्तकं धनं अत्थी^१ ति पुच्छि । 'नत्थि कस्सचि देवा' ति । 'तेन हि अयं अन्नभारो इमस्मिं नगरे धनसेट्ठि नाम होतु' ति । तं दिवसमेव सेट्ठिच्छत्तं लभि^२ ।

सो ततो पट्ठाय यावजीवं कल्याणकम्मं कत्वा ततो^३ चुतो^३
 5 देवलोके निब्बत्तो । दीघरत्तं देवमनुस्सेसु संसरित्वा अम्हाकं सत्थु
 उप्पज्जनकाले कपिलवत्थुनगरे अमित्तोदनसक्कस्स^४ गेहे पटिसन्धि गण्हि ।
 नामगहणदिवसे पनस्स^५ अनुरुद्धो ति नामं अकंसु । महानामसक्कस्स
 R. 190 कनिट्टभाता सत्थु चुळपितुपुत्तो परमसुखुमालो महापुञ्जा अहोसि ।
 सुवण्णपातियं येवस्स भत्तं उप्पज्जि^६ । अथस्स माता एकदिवसं, मम
 10 पुत्तं नत्थी ति पदं जानापेस्सामी^७ ति^८ एकं सुवण्णपातिं^९ अञ्जाय
 सुवण्णपातिया^९ पिदहित्वा तुच्छकं येव पेसेसि । अन्तरामग्गे देवता
 दिब्बपूव्वेहि पूरेसु^{१०} । एवं महापुञ्जो अहोसि । तिण्णं उत्तुनं अनुच्छ-
 विकेसु तीसु पासादेसु अलङ्कतनाटकित्थीहि^{११} परिवुतो^{१२} देवो विय
 सम्पत्ति अनुभवि ।

15 अम्हाकं पि बोधिसत्तो तस्मिं समये तुसितपुरा चवित्वा सुद्धोदन-
 महाराज^{१३} स अग्गमहेसिया कुच्छिस्मिं पटिसन्धि गहेत्वा अनुक्कमेन
 बुद्धिप्पत्तो^{१४} पुत्तत्तिसवस्सानि अगारमज्जे वसित्वा महाभिनिक्खमनं
 निक्खमित्वा अनुक्कमेन पटिविद्धसब्बञ्जुतञ्जाणो बोधिमण्डे सत्तसत्ताहं
 वीतिनामेत्वा इसिपतने मिगदाये^{१०} धम्मचक्कप्पवत्तनं^{११} पवत्तेत्वा
 20 लोकानुगहं करोन्तो राजगहं आगम्म, 'पुत्तो मे राजगहं आगतो' ति

१. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. अलभि—सी०, रो० ।

३-३. रो० पोत्थके नत्थि ।

४. अमित्तोदनसक्कस्स—सी०, स्या०,

५. पिस्स मनुस्सा—स्या० ।

रो० ।

६. उप्पज्जति—रो० ।

७. जानापेमी ति—रो० ।

८-८. सुवण्णथालं अञ्जो न सुवण्णथालेन

९-९. अलङ्कतनाटकपरिवुतो—सी०, रो० ।

—सी०, रो० ।

१०. रो० पोत्थके नत्थि ।

११. धम्मचक्कं—रो० ।

सुत्वा, 'गच्छथ भणे^१ मम^२ पुत्तं आनेथा' ति पितरा पहिते सहस्स-
सहस्सपरिवारे दस अमच्चे, 'एहिभिव्वुपब्बज्जाय' पब्बाजेत्वा
कालुदायित्थेरेन चारिकागमनं आयाचितो^३ राजगहतो वीसतिसहस्स-
भिव्वुपरिवारो निक्खमित्वा कपिलवत्थुपुरं^४ गन्त्वा आतिसमागमे
अनेकेहि इद्धिपाटिहारियेहि सप्पाटिहारियं विचित्तधम्मदेसनं^५ कत्वा 5
महाजनं अमतपानं पायेत्वा दुतियदिवसे पत्तचीवरमादाय नगरद्वारे
ठत्वा 'किं नु खो कुलनगरं आगतानं सब्बञ्जुबुद्धानं^६ आचिण्णं' ति
आवज्जमानो, 'सपदानं पिण्डाय चरणं आचिण्णं' ति अत्वा सपदानं
पिण्डाय चरन्तो, 'पुत्तो मे^७ पिण्डाय चरती' ति सुत्वा आगतस्स
रञ्जो धम्मं^८ कथेत्वा तेन सकनिवेसनं पवेसेत्वा कतसक्कारसम्मानो 10 R. 191
तत्थ कातब्बं^९ आतिजनानुगहं कत्वा राहुलकुमारं पब्बाजेत्वा न
चिरस्सेव कपिलवत्थुपुरतो मल्लरट्ठे चारिकं चरमानो अनुपियअम्बवनं
अगमासि^{१०} ।

तस्मिं समये सुद्धोदनमहाराजा साकियजनं^{११} सन्निपातेत्वा आह
—'सचे मम पुत्तो अगारं अज्झावसिस्स, राजा अभविस्स चक्कवत्ती 15
सत्तरतनसमन्नागतो । नत्ता पि मे राहुलकुमारो खत्तियगणेन सद्धिं तं
परिवारेत्वा अचरिस्स, तुम्हे पि^{१२} एतमत्थं जानाथ । इदानि पन मे
पुत्तो बुद्धो जातो, खत्तियावस्स^{१३} परिवारा होन्तु । तुम्हे एकैककुलतो
एकेकं दारकं देथा' ति । एवं वुत्ते एकप्पहारेनेव सहस्सखत्तियकुमारा
पब्बजिसु । तस्मिं समये महानामो कुटुम्बसामिको होति । सो 20
अनुरुद्धसक्कं उपसङ्कमित्वा एतदवोच—'एतरहि तौ अनुरुद्ध

१-१. मे—रो० ।

२. याचितो—रो० ।

३. कपिलपुरं—सी०, रो०—एवमेव ।

४. विचित्तधम्मदेसनं—म० ।

५. सब्बबुद्धानं—रो० ।

६. ते—सी०, रो० ।

७. धम्मकथं—सी०, रो० ।

८. कतब्बं—सी०, स्या० ।

९. अगमा—स्या० ।

१०. साकियानं गणं—सी०, रो० ;

११. तुम्हे पि च—स्या० ।

सक्ककुलानि—स्या० ।

१२. यावस्स—सी०, रो० ।

अभिञ्जाता अभिञ्जाता^१ सक्यकुमारा भगवन्तं पब्बजितं
 अनुपब्बजन्ति, अम्हाकं कुले^२ नत्थि कोचि अगारस्मा अनगारियं
 पब्बजितो । तेन हि त्वं वा पब्बज, अहं वा पब्बजिस्सामी' ति । सो
 तस्स वचनं सुत्वा घरावासे रुचिं अकत्वा अत्तसत्तमो अगारस्मा
 5 अनगारियं पब्बजितो । तस्स पब्बज्जानुक्कमो सङ्खभेदकखन्धको
 (चु० व० २७९) आगतो व ।

एवं अनुपियअम्बवनं गन्त्वा पब्बजितेसु पन^३ तेसु^३ तस्मिं येव
 अन्तोवस्से भद्दियत्थेरो अरहत्तं पापुणि, अनुरुद्धत्थेरो दिब्बचक्खुं
 निब्बत्तेसि, देवदत्तो अट्ठ समापत्तियो निब्बत्तेसि, आनन्दत्थेरो
 B. 150 10 सोतापत्तिफले पत्तिट्ठासि, भगुत्थेरो च किमिलत्थेरो^४ च पच्छा अरहत्तं
 पापुणिंसु । तेसं पन सब्बेसं पि^५ थेरानं अत्तनो अत्तनो^६ आगतट्ठाने
 पुब्बपत्थनाभिनीहारो आगमिस्सति^७ । अयं पन अनुरुद्धत्थेरो
 धम्मसेनापतिस्स सन्तिके कम्मट्ठानं गहेत्वा चेतियरट्ठे पाचीनवंस-
 R. 192 मिगदायं गन्त्वा समणधम्मं करोन्तो सत्त महापुरिसवितक्के
 15 वितक्केसि, अट्ठमे किलमति । सत्था, 'अनुरुद्धो अट्ठमे महापुरिस-
 वितक्के किलमती' ति जत्वा, तस्स सङ्कप्पं पूरेस्सामी' ति तत्थ
 गन्त्वा पञ्चत्तवरबुद्धासने निसिन्नो अट्ठमं महापुरिसवितक्कं पूरेत्वा
 चतुपच्चयसन्तोसभावनारामपटिमण्डितं महाअरियवंसपटिपदं
 (अं० नि० ३.३३०) कथेत्वा आकासे^८ उप्पतित्वा भेसकलावनमेव
 20 गतो ।

थेरो तेभागते गतमत्ते येव तेविज्जो महाखीणासवो हुत्वा, सत्था
 मय्हं मनं जानित्वा आगन्त्वा अट्ठमं महापुरिसवितक्कं पूरेत्वा अदासि,

१. स्या० पोत्थके नत्थि ।

३-३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

५. सब्बेसं—स्या० ।

७. आविभविस्सति—सी०, रो० ।

२. च कुला—स्या० ।

४. किम्विलत्थेरो—रो० ।

६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

८. आकासेन—स्या० ।

सो च मे मनोरथो^१ मत्थकं पत्तो^२ ति बुद्धानं धम्मदेसनं अत्तनो च पटिविद्धधम्मं आरब्भ इमा गाथा^३ अभासि^३—

“मम सङ्कप्पमञ्जाय, सत्था लोके अनुत्तरो ।

मनोमयेन कायेन, इद्धिया उपसङ्कमि ॥

यदा^४ मे अहु सङ्कप्पो, ततो उत्तरि देसयि ।

निप्पपञ्चरतो बुद्धो, निप्पपञ्चमदेसयि

(अं० नि० ३.३३६) ॥

तस्साहं धम्ममञ्जाय, विहासिं सासने रतो ।

तिस्सो विज्जा अनुप्पत्ता^५, कतं बुद्धस्स सासनं”

(अं० नि० ३.३३६; थेर० गा० ३५८) ति ॥

अथ नं अपरभागे सत्था जेतवनमहाविहारे विहरन्तो, ‘मम सासने दिब्बचक्खुकानं अनुरुद्धो अगो’ ति अगगट्टाने ठपेसि ।

(६) भद्दियत्थेरवत्थु

६. छट्ठे उच्चाकुलिकानं (अं० नि० १.१४, १.६) ति उच्चै कुले जातानं । भद्दियो ति अनुरुद्धत्थेरेन सद्धिं निक्खमन्तो^६ सक्कराजा ।

काळिगोधाय पुत्तो ति काळवण्णा सा देवी, गोधा ति पनस्सा नामं ।

तस्मा काळिगोधा ति वुच्चति । तस्सा पुत्तो ति अत्थो । कस्मा पनायं

उच्चाकुलिकानं अगो ति वुत्तो, किं ततो उच्चाकुलिकतरा नत्थी ति ?

आम नत्थि । तस्स हि माता साकियानीनं अन्तरे वयेन सब्बजेट्टिका,

सो येव^७ च^७ साकियकुले सम्पत्तं रज्जं पहाय पब्बजितो । तस्मा

उच्चाकुलिकानं अगो ति वुत्तो । अपि च पुब्बपत्थनानुभावेन चेस-

अनुपटिपाटिया पञ्च जातिसत्तानि राजकुले निब्बत्तित्वा रज्जं कारेसि

१. मनो—सी० ।

२. आह—सी० ।

३. अनुप्पत्तो—स्या०, रो० ।

७-७. येवं वा—स्या० ।

२. उदानगाथा—सी०, स्या०, रो० ।

४. यथा—सी०, स्या०, रो० ।

६. निक्खन्तो—रो० ।

८. सो०—सी०, रो०; एस०—स्या० ।

5

10

15

R. 193

B. 151

20

येव^१ । इमिना पि^२ कारणेन उच्चाकुलिकानं अगगो ति वुत्तो ।
पञ्चकम्मे पनस्स अयमनुपुब्बिकथा ।

अयं पि हि अतीते पदुमुत्तरबुद्धकाले महाभोगकुले निब्बत्तो ।
वुत्तनयेनेव धम्मस्सवनत्थाय गतो । तं दिवसं सत्थारं^३ एकं भिक्खुं
5 उच्चाकुलिकानं भिक्खूनं अगगट्टाने ठपेत्तं^४ दिस्वा, मया पि अनागते
एकस्स बुद्धस्स सासने उच्चाकुलिकानं भिक्खूनं अगगेन भवितुं वट्टती'
ति तथागतं निमन्तेत्वा सत्त दिवसानि बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स
महादानं दत्त्वा, 'भन्ते, अहं इमस्स दानस्स फलेन नाञ्जं सम्पत्तिं
आकङ्खामि, अनागते पन एकस्स बुद्धस्स सासने उच्चाकुलिकानं
10 भिक्खूनं अगगो भवेय्यं' ति पत्थयित्वा पादमूले निपज्जि ।

सत्था अनागतं ओलोकेन्तो समिज्झनभावं दिस्वा, 'समिज्झस्सति
ते इदं कम्मं, इतो कप्पसतसहस्सावसाने गोतमो नाम बुद्धो
उप्पज्जिस्सति, त्वं तस्स सासने उच्चाकुलिकानं भिक्खूनं अगगो
भविस्ससी' ति व्याकरित्वा भत्तानुमोदनं कत्वा विहारं अगमासि ।
15 सो पि तं व्याकरणं लभित्वा उच्चाकुलिकसंवत्तनिककम्मं पुच्छित्वा
धम्मासनानि कारेत्वा तेसु पच्चत्थरणानि सन्थरापेत्वा^५ धम्मबीजनियो
धम्मकथिकवट्ठं उपोसथागारे पदीपतेलदानं ति एवं यावजीवं बहुविधं
R. 194 कल्याणकम्मं कत्वा तत्थ कालकतो देवेसु च मनुस्सेसु च संसरन्तो
कस्सपदसबलस्स च अम्हाकं च भगवतो अन्तरे बाराणसियं कुटुम्बिय-
20 घरे निब्बत्तो ।

तेन च^६ समयेन सम्बहुला पच्चेकबुद्धा गन्धमादनपब्बता आगम्म
बाराणसियं गङ्गाय तीरे फासुकट्टाने निसीदित्वा पिण्डपातं
परिभुञ्जन्ति । सो कुटुम्बियो तेसं निबद्धमेव तस्मिं ठाने भत्तविस्सग-
B. 152 करणं^७ अत्वा अट्ट पासाणफलकानि अत्थरित्वा यावजीवं पच्चेकबुद्धे

१. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. सत्थारा—रो० ।

३. अत्थरापेत्वा—रो० ।

४. तं भत्तविस्सगकरणं—स्या० ।

५. सो इमिना पि—स्या० ।

६. ठपितं—रो० ।

७. स्या० पोत्थके नत्थि ।

उपट्टहि । अथेकं बुद्धन्तरं देवमनुस्सेसु संसरित्वा इमस्मिं बुद्धुप्पादे कपिलवत्थुनगरे खत्तियकुले निब्बत्ति । नामग्गहणदिवसे^१ चस्स^२ भद्दियकुमारो ति नामं अकंसु । सो वयं आगम्म हेट्ठा अनुद्धसुत्ते वुत्तनयेनेव छन्नं खत्तियानं अब्भन्तरो हुत्वा सत्थरि अनुपियअम्बवने विहरन्ते सत्थु सन्तिके पब्बजित्वा अरहत्तं पापुणि । अथ सत्था 5 अपरभागे जेतवनमहाविहारे^३ विहरन्तो, 'मम सासने उच्चाकुलिकानं काळिगोधाय पुत्तो भद्दियत्थेरो अग्गो' ति अग्गट्ठाने ठपेसि ।

(७) लकुण्डकभद्दियत्थेरवत्थु

७. सत्तमे मञ्जुस्सरानं (अं० नि० १.१४, १.७) ति मधुरस्सरानं । लकुण्डकभद्दियो ति उब्बेधेन रस्सो, नामेन भद्दियो । तस्सा पि^४ पञ्चकम्मे अयमनुपुब्बिकथा । 10

अयं पि हि पटुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतीनगरे महाभोगकुले निब्बत्तो वुत्तनयेनेव धम्मस्सवनत्थाय विहारं गतो । तस्मिं समये सत्थारं एकं मञ्जुस्सरं भिक्खुं एतदग्गे ठपेन्तं दिस्वा, 'अहो वताहं पि अनागते अयं भिक्खु विय एकस्स बुद्धस्स सासने मञ्जुस्सरानं भिक्खूनं अग्गो भवेय्यं' ति चित्तं उप्पादेत्वा सत्थारं निमन्तेत्वा सत्त दिवसानि 15 R. 195 बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स महादानं दत्वा, 'भन्ते अहं इमस्स दानस्स फलेन न अञ्जं सम्पत्ति आकङ्खामि, अनागते पन एकस्स बुद्धस्स सासने मञ्जुस्सरानं भिक्खूनं अग्गो भवेय्यं' ति पत्थयित्वा सत्थु^५ पादमूले निपज्जि । सत्था अनागतं ओलोकेन्तो समिज्झनभावं दिस्वा, 'समिज्झिस्सति ते इदं कम्मं, इतो कप्पसत्तसहस्सावसाने गोतमो 20 नाम बुद्धो उप्पज्जिस्सति । त्वं तस्स सासने मञ्जुस्सरानं भिक्खूनं अग्गो भविस्ससी' ति ब्याकरित्वा विहारं अगमासि ।

१. नामग्गहणदिवसे—रो० ।

२. पनस्स—सी०, रो० ।

३. जेतवने—सी०, रो० ।

४. तस्स पि—रो० ।

५. सी०-रो० पोट्ठकेसु नहि ।

- सोऽपि तं व्याकरणं लभित्वा यावज्जीवं कल्याणकम्मं कत्वा ततो^१
 कालकतो देवेसु च मनुस्सेसु च संसरन्तो विपस्सीसम्मासम्बुद्धकाले
 चित्तपत्तकोकिलो नाम हुत्वा खेमे मृगदाये वसन्तो एकदिवसं हिमवन्तं
 गन्त्वा मधुरं अम्बफलं तुण्डेन गृहेत्वा आगच्छन्तो भिक्खुसङ्घपरिवृत्तं^२
 ५ सत्थारं दिस्वा चिन्तेसि—‘अहं अञ्जेसु दिवसेसु रिक्तो तथागतं
 पस्सामि, अज्ज पन मे इमं अम्बपक्कं पुत्तकानं^३ अत्थाय आभतं^४ । तेसं
 अञ्जं पि आहरित्वा दस्सामि, इमं पन दसबलस्स दातुं वट्ठती’ ति
 ओतरित्वा आकासे चरति । सत्था तस्स चित्तं जत्वा असोकत्थेरं
 नाम उपट्ठाकं ओलोकेसि । सो^५ पत्तं नीहरित्वा सत्थु हत्थे ठपेसि ।
 १० सो^६ कोकिलो दसबलस्स पत्ते अम्बपक्कं पतिट्ठापेसि । सत्था तत्थेव
 निसीदित्वा तं^७ परिभुञ्जि । कोकिलो पसन्नचित्तो पुनपुनं दसबलस्स
 गुणे आवज्जेत्वा दसबलं वन्दित्वा अत्तनो^८ कुलावकं गन्त्वा^९ सत्ताहं
 पीतिसुखेन वीतिनामेसि । एत्तकं तस्मिं अत्तभावे कल्याणकम्मं,
 इमिनास्स^{१०} कम्मेन^{११} सरो मधुरो अहोसि ।
- १५ कस्सपसम्मासम्बुद्धकाले पन चेतिये आरद्धे, ‘किं पमाणं करोम ?
 सत्तयोजनप्पमाणं, अतिमहन्तं एतं; द्वयोजनं करोम, इदम्पि अति-
 महन्तं; पञ्चयोजनं करोम, चतुयोजनं, त्रियोजनं, द्वियोजनं’ ति वुत्ते
 अयं तदा जेट्ठवड्ढकी^{१२} हुत्वा, ‘एथ भो, अनागते सुखपटिजगियं कातुं
 वट्ठती’ ति वत्वा रज्जुं आदाय परिक्षिपन्तो गावुतमत्तके ठत्वा,
 २० ‘एकेकं मुखं गावुतगावुतं^{१३} होतुं^{१४}, चेतियं योजनावट्ठं^{१५} योजनुब्बेधं
 भविस्सती’ ति आह । ते तस्स वचने अट्ठंसु । इति अप्पमाणस्स

१. तत्थ—सी०, स्या० ।

२. पुत्तानं—रो० ।

३. सी० पोत्थके नत्थि ।

४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

५-९. इमिना पुञ्जाकम्मेन—सी०, रो०;

इमिना कम्मेन—स्या० ।

१२. होतु ति—सी०, रो० ।

२. भिक्खुसङ्घपरिवारं—सी० ।

४. आगतं—रो० ।

६. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

८-९. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१०. जेट्ठकवड्ढकी—रो० ।

११. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१३. योजनवट्ठं—रो० ।

बुद्धस्स पमाणं अकासी ति । तेन कम्मेन निब्बत्तनिब्बत्तद्वाने^१ अञ्जेहि
हीनतरप्पमाणो^२ अहोसि^३ । सो अम्हाकं सत्थु काले सावत्थियं
महाभोगकुले निब्बत्ति । 'भदियो' तिस्स नामं अकंसु । सो वयप्पत्तो
सत्थरि जेतवनमहाविहारे पटिवसन्ते विहारं गन्त्वा धम्मदेसनं सुत्वा
पटिलद्धसद्धो पब्बजित्वा सत्थु सन्तिके कम्मद्वानं गहेत्वा विपस्सनाय 5
कम्मं करोन्तो अरहत्तं पापुणि । अथ नं सत्था अपरभागे अरियवरगण-
मञ्जे निसिन्नो मञ्जुस्सरानं भिक्खूनं अगगद्वाने ठपेसि ।

(८) पिण्डोलभारद्वाजत्थेरवत्थु

८. अट्टमे सीहनादिकानं (अं० नि० १.१४, १.८) ति^४ सीहनादं
नदन्तानं । पिण्डोलभारद्वाजो ति^५ सो किर अरहत्तं पत्तदिवसे
अवापुरणं आदाय विहारेण विहारं परिवेणेण परिवेणं गन्त्वा, 'यस्स 10
मग्गे वा फले वा कद्धा अत्थि, सो मं पुच्छतू' ति सीहनादं नदन्तो
विचरि । बुद्धानं पि पुरतो ठत्वा, 'इमस्मि भन्ते सासने कत्तब्बकिच्चं
मय्हं^६ मत्थकं पत्तं' ति सीहनादं नदि^७ । तस्मा सीहनादिकानं अगगो
नाम जातो । पञ्चकम्मे पनस्स अयमनुपुब्बिकथा । B. 154
R. 197

अयं किर पटुमुत्तरबुद्धकाले पब्बतपादे सीहयोनियं निब्बत्तो । 15
सत्था पच्चूससमये लोकं वोलोकेन्तो तस्स हेतुसम्पत्तिं दिस्वा हंसवन्तियं
पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं सीहे गोचराय पक्कन्ते तस्स वसनगुहं^८
पविसित्वा आकासे पल्लङ्गं आभुजित्वा^९ निरोधं समापजित्वा
निसीदि । सीहो गोचरं लभित्वा निवत्तो गुहाद्वारे^{१०} ठितो अन्तोगुहायं^{१०}
दसवलं निसिन्नं^{११} दिस्वा, मम वसनद्वानं आगन्त्वा अञ्जो सत्तो 20

१. निब्बत्तद्वाने—स्या० । २. हीनप्पमाणो—स्या० ।
३. होति—रो० । ४-४. ० अगगो ति—सी०, रो०; यदिदं
५. स्या० पोत्थके नत्थि । पिण्डोलभारद्वाजो अगगो—स्या० ।
६. नदति—स्या० । ७. निवासगुहं—रो० ।
८. आभुजित्वा—रो० । एवमेव । ९. गुत्तद्वारे—रो० ।
१०. अन्तोगुहायं—सी०, रो० । ११. निसिन्नकं—सी०, रो० ।

निसीदितुं समत्थो नाम नत्थि, महन्तो वतायं पुरिसो, यो^१ अन्तो
 गुहायं पल्लङ्गं आभुजित्वा निसिन्नो । सरीरप्पभापिस्स समन्ता
 फरित्वा^२ गता, मया एवरूपं अच्छरियं न^३ दिट्ठपुब्बं^३ । अयं पुरिसो
 इमस्मिं लोके पूजनेय्यानं अग्गो भविस्सति, मया पिस्स यथासत्ति
 5 यथाबलं सक्कारं कातुं वट्ठती” ति जलजथलजानि^४ नानाकुसुमानि
 आहरित्वा^५ भूमितो याव निसिन्नपल्लङ्गद्वाना पुप्फासनं सन्थरित्वा
 सब्बरत्तिं सम्मुखद्वाने तथागतं नमस्समानो अट्ठासि । पुनदिवसे
 पुराणपुप्फानि अपनेत्वा नवपुप्फेहि आसनं सन्थरि ।

एतेनेव नियामेन सत्त दिवसानि पुप्फासनं पञ्जपेत्वा^६ बलवपीति-
 10 सोमनस्सं निब्बत्तेत्वा गुहाद्वारे आरक्खं गण्हि । सत्तमे दिवसे सत्था
 निरोधतो बुट्ठाय गुहाद्वारे अट्ठासि । सीहो पि भिगराजा तथागतं
 तिक्खत्तुं पदक्खिणं कत्वा चतुसु ठानेसु वन्दित्वा पटिक्कमित्वा
 अट्ठासि । सत्था, ‘वट्ठिस्सति एत्तको उपनिस्सयो एतस्सा’ ति वेहासं
 अब्भुगन्त्वा विहारमेव गतो ।

15 सो पि सीहो बुद्धवियोगेन दुक्खितो कालं कत्वा हंसवतीनगरे
 महासालकुले पटिसन्धिं गण्हित्वा^७ वयप्पत्तो एकदिवसं नगरवासीहि
 R. 198 सद्धिं विहारं गन्त्वा धम्मदेसनं सुणन्तो^८ सत्थारं एकं भिक्खुं
 सीहनादिकानं अग्गद्वाने ठपेन्तं दिस्वा^९ वुत्तनयेनेव सत्ताहं महादानं
 पवत्तेत्वा तं^{१०} ठानन्तरं पथेत्वा सत्थारा समिज्झनभावं^{११} दिस्वा
 B. 155 20 व्याकतो, यावजीवं कुसलं कत्वा तत्थ^{१०} कालकतो देवेषु च मनुस्सेसु
 च संसरन्तो इमस्मिं बुद्धुप्पादे राजगहनगरे ब्राह्मणमहासालकुले
 निब्बत्ति । नामेन भारद्वाजो नाम अहोसि । सो वयप्पत्तो तयो वेदे
 उग्गहेत्वा पञ्चमाणवसतानि मन्ते वाचेन्तो विचरति^{१२} । सो

१. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. पत्थरित्वा—सी०, स्या० ।

३-३. अदिट्ठपुब्बं—सी०, स्या०, रो० ।

४. जलजानि च थलजानि च—सी०, रो० ।

५. समाहरित्वा—सी०, रो० ।

६. पञ्जापेत्वा—रो० ।

७. गहेत्वा—रो० ।

८. सुत्वा—स्या० ।

९. स्या०पोत्थके नत्थि ।

१०-१०. स्या० पोत्थके नत्थि ।

११. अनन्तरायं—सी०, रो० ।

१२. चरति—रो० ।

अत्तनो जेट्टकभावेन निमन्तनट्टानेसु सब्बेसं भिक्खं सयमेव सम्पटिच्छि । एसो^१ किर इसकं लोलधातुको अहोसि । सो तेहि माणवेहि^२ सद्धि, 'कुहिं^३ यागु कुहिं^३ भत्तं' ति यागुभत्त-खज्जकानेव^४ परियेसमानो चरति । सो गतगतट्टाने पिण्डमेव पटिमानेन्तो चरती ति पिण्डोलभारद्वाजो तेव पञ्चायि^५ ।

5

सो एकदिवसं सत्थरि राजगहमनुप्पत्ते धम्मकथं सुत्वा पटिलद्धसद्धो पब्बजित्वा विपस्सनाय कम्मं करोन्तो अरहत्तं पापुणि । अरहत्तं पत्तवेलायमेव अवापुरणं^६ आदाय विहारेन विहारं परिवेणेन परिवेणं गन्त्वा, 'यस्स मग्गे वा फले वा कद्धा अत्थि, सो मं पुच्छतु' ति सीहनादं नदन्तो विचरि । सो एकदिवसं राजगहसेट्ठिना वेळुपरम्पराय 10 उस्सापेत्वा आकासे लग्गितं जयसुमनवण्णं चन्दनसारपत्तं इद्धिया आदाय साधुकारं ददन्तेन महाजनेन परिवुतो विहारं आगन्त्वा तथागतस्स हत्थे ठपेसि । सत्था जानन्तो व पटिपुच्छि, 'कुतो ते भारद्वाज अयं पत्तो लद्धो' ति । सो लद्धकारणं कथेसि । सत्था, त्वं एवरूपं उत्तरिमनुस्सधम्मं^७ महाजनस्स दस्सेसि, अकत्तब्बं तया कत्तं 15 ति अनेकपरियायेन विगरहित्वा^८, 'न भिक्खवे गिहीनं उत्तरिमनुस्स धम्मं इद्धिपाटिहारियं दस्सेतब्बं, यो दस्सेय्य आपत्ति दुक्कटस्सा' (चु० व० २०१) ति सिक्खापदं पञ्चापेसि ।

R. 199

अथ भिक्खुसङ्घमज्जे कथा उदपादि, 'सीहनादियत्थेरो अरहत्तं पत्तदिवसे भिक्खुसङ्घमज्जे, 'यस्स मग्गे^९ वा फले वा कद्धा^९ अत्थि, 20 सो मं पुच्छतु' ति कथेसि । बुद्धानं पि^{१०} सम्मुखे अत्तनो अरहत्तप्पत्ति कथेसि, अज्जे सावका तुण्ही अहेसुं । अत्तनो सीहनादियभावेनेव

१. एस—सी०, रो० ।

२. माणवकेहि—सी०, रो० ।

३-३. कहं यागु कहं—सी०, रो० ।

४. कुहिं कुहिं यागुभत्तखज्जकानि—स्या० ।

५. पञ्चायति—स्या० ।

६. अपापुरणं—स्या० ।

७. उत्तमसारधम्मं—सी० ।

८. गरहित्वा—सी०, रो० ।

९-९. मग्गफलेसु कद्धा—रो० ।

१०. बुद्धानं—स्या० ।

महाजनस्स पसादं जनेत्वा^१ वेहासं अभुग्गन्त्वा चन्दनसारपत्तं च
 गण्ही' ति । ते भिक्खू इमे तयो पि गुणे एकतो कत्वा सत्थु कथयिसु ।
 'बुद्धा च नाम गरहितब्बयुत्तकं गरहन्ति, पसंसितब्बयुत्तकं पसंसन्ती'
 ति इमस्मिं ठाने थेरस्स पसंसितब्बयुत्तमेव अज्झं गहेत्वा, "तिण्णं खो
 B. 156 5 पन भिक्खवे इन्द्रियानं भावितत्ता बहुलीकत्ता भारद्वाजो भिक्खु
 अज्झं व्याकासि 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं,
 नापरं इत्थत्ताया ति पजानामी' ति^२ । कतमेसं तिण्णं, सतिन्द्रियस्स
 समाधिन्द्रियस्स पज्जिन्द्रियस्स । इमेसं खो^३ भिक्खवे तिण्णं इन्द्रियानं
 भावितत्ता बहुलीकत्ता भारद्वाजो भिक्खु अज्झं व्याकासि, 'खीणा
 10 जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं' नापरं इत्थत्ताया ति
 पजानामी' ति" (सं० नि० ४.१९४) थेरं पसंसित्वा सीहनादिकानं
 भिक्खूनं अग्गट्ठाने ठपेसि ।

(६) मन्ताणिपुत्त-पुण्णत्थेरवत्थु

९. नवमे पुण्णो मन्ताणिपुत्तो (अं० नि० १.१४, १.९) ति नामेन
 पुण्णो, मन्ताणिब्राह्मणिया पन सो पुत्तो ति^४ मन्ताणिपुत्तो^५ । तस्स
 15 पञ्चकम्मे अयमनुपुब्बिकथा ।

अय किर पदुमुत्तरदसबलस्स उप्पत्तितो पुरेतरमेव हंसवतीनगरे
 ब्राह्मणमहामालकुले निब्बत्ति । तस्स नामग्गहणदिवसे गोतमो ति
 नामं अकंसु । सो वयप्पत्तो तयो वेदे उग्गणिहत्वा सच्चसिप्पेसु कोविदो
 R. 200 हुत्वा पञ्चमाणवकसतपरिवारो विचरन्तो तयो पि वेदे ओलोकेत्वा
 20 मोक्खधम्म^६ अदिस्वा, 'इदं^७ वेदत्तयं नाम कदलिखन्धो विय बहि
 मट्ठं^८ अन्तो निस्सारं, इमं गहेत्वा विचरणं थुसकोट्टनसदिसं होति,

१. जनेत्वा पि—स्या० ।

२. खो पन—सी०, रो०

३. मोक्खधम्मं गवेसन्तो—सी०, रो० ।

४. मट्ठं—रो० ।

५. पजानाती ति—स्या०—एवमेव ।

६-४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

६. इमं—सी०, रो० ।

किं मे इमिना' ति^१ इसिपब्बज्जं पब्बजित्वा ब्रह्मविहारे निब्बत्तेत्वा,
'अपरिहीनज्झानो ब्रह्मलोकूपपन्नो^२ भविस्सामी' ति^२ पञ्चहि
माणवकसतेहि सद्धिं पब्बतपादं गन्त्वा इसिपब्बज्जं पब्बजि । तस्स
परिवारानि अट्टारस जटिलसहस्सानि अहेसुं । सो पञ्च अभिञ्जा
अट्ट समापत्तियो निब्बत्तेत्वा तेसं पि कसिणपरिकम्मं आचिक्खि । ते 5
तस्स ओवादे ठत्वा सब्बे पि पञ्चाभिञ्जा अट्टसमापत्तियो निब्बत्तेसुं ।

अद्धाने अतिक्रान्ते तस्स गोतमतापसस्स महल्लककाले पदुमुत्तर-
दसबलो पठमाभिसम्बोधि^३ पत्वा पवत्तितवरधम्मचक्रो भिक्खु-
सतसहस्सपरिवारो हंसवतीनगरं उपनिस्साय विहासि । सो 10 B. 157
एकदिवसं पञ्चूससमये लोकं ओलोकेन्तो गोतमतापसस्स परिसाय
अरहत्तूपनिस्सयं गोतमतापसस्स च, 'अहं अनागते उप्पज्जमानकबुद्धस्स'^४
सासने धम्मकथिकभिक्खून् अगो भवेय्यं' ति पत्थनभावं च दिस्वा
पातो व सरीरपटिजगगनं कत्वा अत्तनो पत्तचीवरं सयमेव गहेत्वा
अञ्जातकवेसेन गोतमतापसस्स अन्तेवासिकेसु वनमूलफलाफलत्थाय 15
गतेसु गन्त्वा गोतमस्स पण्णसालाद्वारे अट्टासि । गोतमो बुद्धानं
उप्पन्नभावं^५ अजानन्तो पि दूरतो व दसबलं दिस्वा, 'अयं पुरिसो
लोकतो मुत्तो हुत्वा पञ्जायति, यथा अस्स सरीरनिष्फत्ति येहि च^६
लक्खणेहि^६ समन्नागतो अगारमज्जे वा तिदुन्तो चक्कवत्ती राजा होति,
पब्बजन्तो वा विवट्टच्छदो सब्बञ्जुबुद्धो होती' ति अत्वा पठमदस्सनेनेव
दसबलं अभिवादेत्वा, 'इतो एथ भगवा' ति बुद्धासनं पञ्चापेत्वा 20
अदासि । तथागतो तापसस्स धम्मं देसयमानो निसीदि ।

तस्मिं समये ते जटिला 'पणीतपणीतं वनमूलफलाफलं R. 201
आचरियस्स दत्वा सेसकं परिभुञ्जिसामा' ति आगच्छन्ता दसबलं

१. सिप्पेना ति०—स्या० ।

३. परमाभिसम्बोधि—सी०, स्या० ।

४. उप्पज्जनबुद्धस्स—सी०, स्या० ।

५. जातभावं—सी०, रो० ।

२-२. ब्रह्मलोकं कम्पेन्तो गमिस्सामी ति—

सी०, रो०; ब्रह्मलोकूपगो भविस्सामी

ति—स्या० ।

६-६. चक्कलक्खणेहि—स्या० ।

उच्चासने, आचरियं पन नीचासने निसिन्नं दिस्वा, 'पस्सथ^१, मयं
 इमस्मिं लोके अम्हाकं आचरियेन उत्तरितरो नत्थी ति विचराम^२,
 इदानीं पन नो आचरियं नीचासने निसीदापेत्वा उच्चासने निसिन्नको
 एको^३ पञ्चायति, महन्तो वतायं पुरिसो भविस्सती' ति पिटकानि
 5 गहेत्वा आगच्छन्ति^४ । गोतमतापसो^५, 'इमे मं दसबलस्स सन्तिके
 वन्देयु' ति भीतो दूरतो^६ आह—'ताता मा मं वन्दित्थ, सदेवके
 लोके अगगपुग्गलो सब्बेसं वन्दनारहो पुरिसो इध निसिन्नो, एतं
 वन्दथा' ति । तापसा, 'न अजानित्वा आचरियो कथेस्सती' ति
 सब्बेव तथागतस्स पादे वन्दिसु । 'ताता अम्हाकं अञ्जं दसबलस्स
 10 दातब्बयुत्तकं भोजनं नत्थि, इमं वनमूलफलाफलं दस्सामा' ति
 पणीतपणीतं बुद्धानं पत्ते पतिट्ठापेसि । सत्था वनमूलफलाफलं
 परिभुञ्जि । तदनन्तरं तापसो पि सद्धिं अन्तेवासिकेहि परिभुञ्जि ।
 सत्था भत्तकिच्चं कत्वा, 'द्वे अगगसावका भिक्खुसत्तसहस्सं गहेत्वा
 आगच्छन्तु' ति चिन्तेसि । तस्मिं खणे^७ अगगसावको महादेवत्थेरो^८,
 B. 158 15 'कहं नु खो सत्था गतो' ति आवज्जेन्तो^९, 'सत्था अम्हाकं आगमनं
 पच्चासीसती' ति^{१०} भिक्खुसत्तसहस्सं गहेत्वा सत्थु सन्तिकं गन्त्वा
 वन्दित्वा नमस्समानो अट्ठासि ।

गोतमो अन्तेवासिके आह—'ताता अम्हाकं अञ्जो सक्कारो
 नत्थि, भिक्खुसङ्घो दुक्खेन ठितो । बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स
 20 पुप्फासनं पञ्चापेस्साम, जलजथलजपुप्फानि आहरथा' ति । ते^{११}
 तावदेव पब्बतपादतो वण्णगन्धसम्पन्नानि पुप्फानि इद्धिया

१. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि; एको व
—स्या० ।

६. सी०-स्या० पोत्थकेसु नत्थि ।

८. महादेवत्थेरो—सी०, रो०;

महाविमलत्थेरो—स्या० ।

११. रो० पोत्थके नत्थि ।

२. चराम—रो० ।

४. आगच्छन्तो—सी० ।

५. रो०-पोत्थके नत्थि ।

७. समये—सी०, रो० ।

९. आवज्जेन्तो—रो० ।

१०. पच्चासिसती ति — सी०, स्या०,
रो०—एवमेव ।

आहरित्वा सारिपुत्तथेरस्स वत्थुम्हि वुत्तनयेनेव आसनानि
पञ्चापयिंसु । निरोधसमापत्तिसमापन्नं पि छत्तधारणं पि सब्बं
वुत्तनयेनेव वेदितब्बं ।

सत्था सत्तमे दिवसे निरोधतो वुट्ठाय परिवारेत्वा ठिते तापसे
दिस्वा धम्मकथिकभावे एतदग्गपत्तं सावकं आमन्तेसि—“इमिना 5
भिक्खु इसिगणेन महासक्कारो^१ कतो, एतेसं पुप्फासनानुमोदनं
करोही” ति । सो सत्थु वचनं सम्पटिच्छित्वा तीणि पिटकानि
सम्मसित्वा अनुमोदनं अकासि । तस्स देसनापरियोसाने सत्था सयं
ब्रह्मघोसं निच्छारेत्वा धम्मं देसेसि । देसनापरियोसाने ठपेत्वा
गोतमतापसं^२ सेसा अट्टारससहस्सजटिला अरहत्तं पापुणिसु । 10

गोतमो पन तेनत्तभावेन पटिवेधं कातुं असक्कोन्तो भगवन्तं
आह—‘भगवा येन भिक्खुना पठमं धम्मो देसितो, को नाम^३ अयं
तुम्हाकं सासने’ ति ? ‘अयं गोतम मय्हं सासने धम्मकथिकानं
अग्गो’ ति । ‘अहं पि भन्ते इमस्स सत्त दिवसानि कतस्स अधिकारस्स
फलेन अयं भिक्खु विय अनागते एकस्स बुद्धस्स सासने धम्मकथिकानं 15
अग्गो भवेय्यं’ ति पत्थनं कत्वा पादमूले निपज्जि ।

सत्था अनागतं ओलोकेत्वा अनन्तरायेनस्स पत्थनाय
समिज्झनभावं अत्वा, ‘अनागते कप्पसतसहस्सावसाने गोतमो नाम
बुद्धो उप्पज्जिस्सति, त्वं तस्स सासने धम्मकथिकानं अग्गो भविस्ससी’
ति ब्याकरित्वा ते अरहत्तपत्ते तापसे, ‘एथ भिक्खवो’ ति आह । 20
सब्बे अन्तरहितकेसमस्सू इद्धिमयपत्तचीवरधरा वस्ससट्ठिकथेरसदिसा^४
अहेसुं । सत्था भिक्खुसङ्घमादाय विहारं गतो । B. 159

१. महा बुद्धसक्कारो—रो० ।

२. गोतमं—सी०, रो० ।

३. नामो—सी० ।

४. वस्ससतिकथेरसदिसा—सी०, स्या० ;

वस्ससतिकथेरा सदिसा—रो०—एवमेव ।

गोतमोऽपि यावज्जीवं तथागतं परिचरित्वा यथाबलं कल्याणकम्मं
 कत्वा कप्पसतसहस्सं देवेसु च मनुस्सेसु च संसरित्वा^१ अम्हाकं
 भगवतो काले कपिलवत्थुनगरस्स अविदूरे दोणवत्थुब्राह्मणगामे
 ब्राह्मणमहासालकुले निव्वत्ति । तस्स नामग्गहणदिवसे पुण्णमाणवो
 5 ति नामं अकंसु । सत्थरि^२ अभिसम्बोधिं पत्वा पवत्तितवरधम्मचक्के
 अनुपुब्बेन आगन्त्वा राजगहं उपनिस्साय विहरन्ते अञ्जासिकोण्डञ्ज-
 त्थेरो कपिलवत्थुं गन्त्वा अत्तनो भागिनेय्यं पुण्णमाणवं पब्बाजेत्वा
 पुनदिवसे^३ दसबलस्स सन्तिकं आगन्त्वा भगवन्तं वन्दित्वा
 आपुच्छित्वा निवासत्थाय छद्दन्तदहं गतो । पुण्णोऽपि मन्ताणिपुत्तो
 10 मातुलेन अञ्जासिकोण्डञ्जत्थेरेन सद्धिं दसबलस्स सन्तिकं आगन्त्वा^४,
 'मय्हं पब्बजितकिच्चं मत्थकं पापेत्वा व दसबलस्स सन्तिकं
 गमिस्सामी' ति कपिलवत्थुस्मिं येव ओहीनो योनिसोमनसिकारे कम्मं
 करोन्तो नचिरस्सेव अरहत्तं पापुणि । तस्स सन्तिके पब्बजितकुलपुत्ता
 पि पञ्चसता अहेसुं । थेरो सयं दसकथावत्थुलाभिताय^५ ते पि दसहि
 15 कथावत्थूहि ओवदति^६ । ते तस्स ओवादे ठत्वा सब्बेव अरहत्तं पत्ता ।

ते अत्तनो पब्बजितकिच्चं मत्थकं पत्तं अत्वा उपज्झायं उपसङ्क-
 मित्वा आहंसु—'भन्ते, अम्हाकं किच्चं मत्थकं पत्तं, दसन्नं च
 महाकथावत्थून् लाभिनो, समयो नो दसबलं पस्सितुं' ति । थेरो तेसं
 कथं^७ सुत्वा चिन्तेसि, 'मम दसकथावत्थुलाभितं^८ सत्था जानाति,
 20 अहं धम्मं देसेन्तो दसकथावत्थूनि अमुञ्चन्तो व^९ देसेमि । मयि गच्छन्ते
 सब्बे पिमे भिक्खू परिवारेत्वा गच्छिस्सन्ति, एवं गणसङ्गणिकाय
 गन्त्वा पत अयुत्तं मय्हं दसबलं पस्सितुं, इमे ताव गन्त्वा पस्सन्तु' ति

१. संसरन्तो—सी०, रो० ।

२. सो सत्थरि—स्या०, रो० ।

३. पुन—रो० ।

४. आगन्त्वा—स्या०, रो० ।

५. दसकथावत्थुं लभित्वा—स्या० ।

६. ओवदि—रो० ।

७. वरत्तं—रो० ।

८. दसकथावत्थानि लाभि तं—रो० ।

९. अमुञ्चित्वा व—सी०, रो० ।

ते भिक्खू आह—‘आवुसो, तुम्हे पुरतो गन्त्वा तथागतं पस्सथ, मम वचनेन दसबलस्स^१ पादे वन्दथ, अहं पि तुम्हाकं गतमग्गेन गमिस्सामी’ ति ।

ते थेरा सब्बे पि दसबलस्स जातिभूमिरट्ठवासिनो सब्बे खीणासवा सब्बे दसकथावत्थुलाभिनो अत्तनो उपज्झायस्स ओवादं अभिन्दित्वा^२ 5
अनुपुब्बेन चरिकं चरन्ता सट्ठियोजनमग्गं अतिक्कम्म राजगहे वेलुवन- B. 160
महाविहारं गन्त्वा दसबलस्स पादे वन्दित्वा एकमन्तं निसीदिसु ।
आचिण्णं खो पनेतं बुद्धानं भगवन्तानं आगन्तुकेहि भिक्खूहि सद्धिं पटिसम्मोदितुं ति । भगवा तेहि सद्धि, ‘कच्चि भिक्खवे खमनीयं’ R. 204
तिआदिना नयेन मधुरपटिसन्थारं कत्वा, कुतो च तुम्हे, भिक्खवे, 10
आगच्छथा’ ति पुच्छि । तेहि, ‘जातिभूमितो’ ति वुत्ते ‘को नु खो
भिक्खवे, जातिभूमियं^३ जातिभूमकानं भिक्खूनं सब्बहाचारीहि^४ एवं
सम्भावितो अत्तना च अप्पिच्छो अप्पिच्छकथं च भिक्खूनं कत्ता’ ति
दसकथावत्थुलाभिं भिक्खुं पुच्छि । ते पि, ‘पुण्णो नाम भन्ते, आयस्मा
मन्ताणिपुत्तो’ ति आरोचयिसु । तं कथं सुत्वा आयस्मा सारिपुत्तो 15
थेरस्स दस्सनकामो अहोसि ।

अथ सत्था राजगहतो सावत्थि अगमासि । पुण्णत्थेरो दसबलस्स
तत्थ आगतभावं^५ सुत्वा, सत्थारं पस्सिस्सामी’ ति गन्त्वा अन्तोगन्ध-
कुटियं येव तथागतं सम्पापुणि । सत्था तस्स धम्मं देसेसि । थेरो धम्मं
सुत्वा दसबलं वन्दित्वा पटिसल्लानत्थाय अन्धवनं गन्त्वा 20
अञ्जतरस्मिं रुक्खमूले दिवाविहारं निसीदि । सारिपुत्तत्थेरो पि
तस्स गमनं^६ सुत्वा सीसानुलोकिको^७ गन्त्वा ओकास सल्लक्खेत्वा तं
रुक्खमूलं उपसङ्कमित्वा थेरेन सद्धिं सम्मोदित्वा सत्तविसुद्धिकम्मं^८
(म० नि० १.१९४-९५) पुच्छि । थेरो पिस्स पुच्छितं पुच्छितं

१. चस्स—सी०, स्या० ।

३. रो० पोत्थके नत्थि ।

४. सब्बहाचारी—रो० ।

६. आगमनं—सी०, स्या० ।

८. तस्स सत्तविसुद्धिकम्मं—रो० ।

२. अमदित्वा थेरं वन्दित्वा—सी, रो० ;

० थेरं वन्दित्वा—स्या० ।

५. आगमनभावं—सी० ।

७. दीसानुलोकितो—स्या० ।

व्याकासि । ते अञ्जमञ्जस्स सुभासितं समनुमोदिसु । अथ सत्था
अपरभागे भिक्खुसङ्घमज्जे निसिन्नो थेरं धम्मकथिकानं अगगट्टाने
ठपेसी ति ।

१०. महाकच्चानत्थेरवत्थु

१०. दसमे संखित्तेन भासितस्सा (अं० नि० १.१४, १.१०)

5 ति संखित्तेन कथितधम्मस्स । वित्थारेन अत्थं विभजन्तानं ति तं
देसनं वित्थारेत्वा अत्थं विभजमानानं ।

R. 205

अञ्जे किर तथागतस्स सङ्खेपवचनं अत्थवसेन वा पूरेतुं
सक्कोन्ति^१ व्यञ्जनवसेन वा, अयं पन थेरो उभयवसेन पि^२ सक्कोति ।

B. 161

तस्मा अगो ति वुत्तो । पुब्बपत्थना पि चस्स एवरूपा व^३ । अयं

10 पनस्स पञ्चकम्मे अनुपुब्बिकथा ।

अयं^४ किर पटुमुत्तरसम्मासम्बुद्धकाले गहपतिमहासालकुले
निब्बत्तित्वा बुद्धिप्पत्तो एकदिवसं वुत्तनयेनेव विहारं गन्त्वा
परिसपरियन्ते ठितो धम्मं सुणन्तो सत्थारं अत्तना^५ संखित्तेन
भासितस्स वित्थारेन अत्थं विभजन्तानं अगगट्टाने ठपेत्तं एकं भिक्खुं
15 दिस्वा, 'महन्तो वतायं भिक्खु यं सत्था एवं वण्णेति, मया पि
अनागते एकस्स बुद्धस्स सासने एवरूपेन भवितुं वट्टती' ति सत्थारं
निमन्तेत्वा वुत्तनयेनेव सत्ताहं महादानं दत्वा, 'भन्ते, अहं इमस्स
सक्कारस्स फलेन न अञ्जं सम्पत्ति पत्थेमि, अनागते पन एकस्स
बुद्धस्स सासने इतो सत्तदिवसमत्थके तुम्हेहि ठानन्तरे ठपितभिक्खु
20 विय अहं पि तं ठानन्तरं लभेय्यं' ति पत्थनं कत्वा पादमूले निपज्जि ।

१. न सक्कोन्ति—स्या० ।

२. उभयवसेना पि—सी०, रो० ।

३. एवरूपा—स्या० ।

४. सो—स्या० ।

५. अत्तनो—सी०, स्या०, रो० ।

सत्था अनागतं ओलोकेन्तो^१, 'समिज्झिस्सति इमस्स कुलपुत्तस्स पत्थना' ति दिस्वा, 'अम्भो कुलपुत्त, अनागते कप्पसतसहस्सावसाने गोतमो नाम बुद्धो उप्पज्झिस्सति, त्वं तस्स सासने संखित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं विभजन्तानं अगगो भविस्ससी' ति व्याकरित्वा अनुमोदनं कत्वा पक्कामि ।

5

सो पि कुलपुत्तो यावजीवं कुसलं कत्वा कप्पसतसहस्सं देवमनुस्सेसु संसरित्वा कस्सपबुद्धकाले बाराणसियं कुलगेहे^२ पटिसन्धिं गहेत्वा सत्थरि परिनिब्बुते सुवण्णचेतियकरणट्टानं गत्वा^३ सतसहस्सगघनिकाय सुवण्णिट्टकाय^४ पूजं कत्वा, 'भगवा मय्हं निब्बत्तनिब्बत्तट्टाने सरीरं सुवण्णवण्णं होतु' ति पत्थनं अकासि । ततो यावजीवं कुसलकम्मं कत्वा एकं बुद्धन्तरं देवमनुस्सेसु संसरित्वा अम्हाकं दसबलस्स उप्पत्तिकाले उज्जेनिनगरे पुरोहितस्स गेहे निब्बत्ति । तस्स नामगगहणदिवसे, 'मय' पुत्तो सुवण्णवण्णसरीरो^५ अत्तनाव अत्तनो नामं गहेत्वा आगतो' ति कञ्चनमाणवो तेवस्स नामं अकंसु । सो बुद्धिमन्वाय तयो वेदे उगगण्हित्वा पितु अच्चयेन पुरोहितट्टानं लभि । सो गोत्तवसेन कच्चानो नाम जातो ।

R. 206

10

15

चण्डपज्जोतराजा अमच्चे सन्निपातेत्वा आह—'बुद्धो लोके निब्बत्तो, तं आनेतुं समत्था^६ गत्वा आनेथ ताता' ति । देव, अञ्जो दसबलं आनेतुं समत्थो नाम^७ नत्थि, आचरियो कच्चानब्राह्मणो व समत्थो, तं पहिण्था' ति । राजा तं पक्कोसापेत्वा, 'तात दसबलस्स सन्तिकं गच्छाही' ति^८ आह । 'गत्वा पब्बजितुं लभन्तो गमिस्सामि महाराजा' ति । 'यं किञ्चि कत्वा तथागतं आनेहि ताता' ति । सो, 'बुद्धानं सन्तिकं गच्छन्तस्स महापरिसाय

20 B. 162

१. ओलोकेत्वा—सी०, रो० ।

२. कुलघरे—रो० ।

३. गत्वा तं—सी०; गन्त्वान—रो० ।

४. सुवण्णिट्टिकाय—रो० ।

५. सुवण्णसरीरो—रो० ।

६. समत्थो—रो० ।

७. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

८. गच्छा ति—सी०, रो० ।

कम्मं नत्थी' ति अत्तट्ठमो अगमासि । अथस्स सत्था धम्मं देसेसि ।
देसनापरियोसाने सद्धिं सत्तहि जनेहि सह पटिसम्भिदाहि अरहत्तं
पापुणि । सत्था, 'एथ भिक्खवो' ति हत्थं पसारेसि । तं खणयेव^१
सब्बेव^२ अन्तरहितकेसमस्सू इद्धिमयपत्तचीवरधरा वस्ससट्ठिकत्थेरा

5 विय जाता ।

थेरो अत्तनो किच्चे मत्थकं पत्ते तुण्हीभावेन अनिसीदित्वा
काळुदायित्थेरो विय सत्थु उज्जेनिगमनत्थाय गमनवण्णं कथेसि ।
सत्था तस्स वचनं सुत्वा, 'कच्चानो अत्तनो जातिभूमियं मम गमनं
पच्चासीसती' ति अज्जासि । बुद्धा च नाम एकं कारणं पटिच्च गन्तुं

10 अयुत्तट्ठानं न गच्छन्ति । तस्मा थेरं आह—'त्वं येव भिक्खु गच्छ,
तयि गते पि राजा पसीदिस्सती' ति । थेरो, 'बुद्धानं द्वे कथा नाम
नत्थी' ति तथागतं वन्दित्वा अत्तना सद्धिं आगतेहि^३ सत्तहि भिक्खूहि
R. 207 सद्धिं उज्जेनि गच्छन्तो अन्तरामग्गे तेलपनाळि^४ नाम निगमो,
तत्थ पिण्डाय चरि । तस्मिं च निगमे द्वे सेट्ठिधीतरो । तासु^५ एका
15 परिजिण्णकुले निब्बत्ता दुग्गता मातापितूनं अच्चयेन धातिं निस्साय
जीवति । अत्तभावो पनस्सा समिद्धो, केसा अज्जाहि अतिविय
दीघा । तस्मिं येव निगमे^६ अज्जा^७ इस्सरसेट्ठिकुलस्स धीता
निककेसिका । सा^८ ततो पुब्बे तस्सा समीपं पेसेत्वा, 'सतं वा सहस्सं
वा दस्सामी' ति वत्वा पि केसे आहरापेतुं नासक्खि ।

20 तस्मिं पन दिवसे सा सेट्ठिधीता महाकच्चानत्थेरं सत्तहि
भिक्खूहि परिवुत्तं तुच्छपत्तं आगच्छन्तं^९ दिस्वा, अयं सुवण्णवण्णो
एको ब्रह्मबन्धुभिक्खु यथाधोतेनेव पत्तेन आगच्छति^{१०}, मय्हं च अज्ज

१. तं खणं येव—रो० ।

३. आगतेहेव—सी०, स्या०, रो० ।

५. सी०-स्या० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. गामे—रो० ।

८. रो० पोत्थके नत्थि ।

१०. गच्छति—सी०, स्या०, रो० ।

२. सब्बे—सी०, रो० ।

४. तेलं च नालि—स्या०; तेलपनालि
—रो० ।

७. अज्जाय—रो० ।

९. गच्छन्तं—सी०, स्या०, रो० ।

धनं नत्थि । असुकसेट्ठिधीता पन इमेसं केसानं अत्थाय पेसेसि ।
इदानी इतो लद्धउप्पादेन सक्का थेरस्स देय्यधम्मं दातुं' ति धातिं
पेसेत्वा थेरे निमन्तेत्वा अन्तोगेहे निसीदापेसि । थेरानं निसिन्नकाले
गब्भं पविसित्वा धातिया अत्तनो केसे कप्पापेत्वा, 'अम्म इमे केसे
असुकाय नाम सेट्ठिधीताय दत्वा यं सा देति, तं आहर, अय्यानां
पिण्डपातं दस्सामा' ति । धातिं पिट्ठिहत्थेन अस्सूनि पुञ्चिक्त्वा
एकेन हत्थेन हृदयमंसं सन्धारेत्वा थेरानं सन्तिके पटिच्छादेत्वा ते
केसे आदाय तस्सा सेट्ठिधीताय सन्तिकं गता ।

B. 163

पणियं^२ नाम सारवन्तम्पि सयं उपनीतं गारवं न जनेति ।
तस्मा सा सेट्ठिधीता चिन्तेसि—'अहं पुब्बे बहुना पि धनेन इमे केसे
आहरापेतुं' नासक्खि, इदानी पन छिन्नकालतो^३ पट्टाय न^४
यथामूलमेव लभिस्सती' ति धातिं आह—'अहं पुब्बे तव सामिनि
बहुना पि धनेन केसे आहरापेतुं' नासक्खि, यत्थकत्थचि विनिपाता^५
पन निज्जीवकेसा^६ नाम अट्ट कहापणे अगघन्ती' ति अट्टेव कहापणे
अदासि । धातिं कहापणे आहरित्वा सेट्ठिधीताय अदासि । सेट्ठिधीता
एकेकं^७ पिण्डपातं एकेककहापणघनकं^८ कत्वा थेरानं दापेसि । थेरो
आवज्जित्वा सेट्ठिधीताय उपनिस्सयं दिस्वा, 'कहं सेट्ठिधीता' ति
पुच्छि । 'गब्भे अय्या' ति । 'पक्कोसथ नं' ति । सा च^९ थेरेसु^{१०}
गारवेन एकवचनेनेव आगन्त्वा थेरे वन्दित्वा बलवसद्धं उप्पादेसि ।
सुखेत्ते पतिट्ठितपिण्डपातो दिट्ठेव धम्मो विपाकं देती ति सह थेरानं
वन्दनेन केसा पकतिभावेयेव अट्ठंसु । थेरा पि^{१०} तं^{१०} पिण्डपातं

10

R. 208

15

20

१. रो० पोत्थके नत्थि ।

२. रो० पोत्थके नत्थि ।

३. जिण्णकालतो—रो० ।

४. रो० पोत्थके नत्थि ।

५. नीता—सी०, स्या०, रो० ।

६. जीवकेसा—सी०, रो०; न जीवकेसा

७-७. एकं पिण्डपातं एकं कहापणिकं—रो० । —स्या० ।

८. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि । ९. थेरे—सी०, रो० ।

१०-१०. थेरा नं—रो० ।

गहेत्वा पस्सन्तिया येव^१ सेट्ठिधीताय वेहासं अउगन्त्वा^२
कञ्चनवनुय्याने ओतरिंसु ।

- उय्यानपालो थेरं^३ दिस्वा रज्जो सन्तिकं गन्त्वा, 'देव, मे^४
अय्यो पुरोहितो कच्चानो^५ पब्बजित्वा उय्यानमागतो' ति आह ।
5 राजा चण्डपज्जोतो^६ उय्यानं गन्त्वा कतभत्तकिच्चं थेरं पञ्चपतिट्ठितेन
वन्दित्वा एकमन्तं^७ निसिन्नो, 'कहं भन्ते भगवा' ति पुच्छि । 'सत्था^८
सयं आगन्त्वा मं पेसेसि महाराजा' ति । 'कहं भन्ते अज्ज भिक्खं
अलत्था' ति^९ ? थेरो रज्जो पुच्छासभागेन सब्बं सेट्ठिधीताय कतं
दुक्करं आरोचेसि । राजा थेरस्स वसनट्ठानं पटियादेत्वा थेरं
10 निमन्तेत्वा निवेसनं गन्त्वा सेट्ठिधीतरं आणापेत्वा अगमहेसिट्ठाने
ठपेसि । इमिस्सा इत्थिया दिट्ठधम्मिको व^{१०} यसपटिलाभो अहोसि
(मि० प० ११९, २८५) ।

B. 164
R. 209

- ततो पट्टाय राजा थेरस्स महासक्कारं करोति । थेरस्स
धम्मकथाय पसीदित्वा महाजनो थेरस्स सन्तिके पब्बजि । ततो
15 पट्टाय सकलनगरं एककासावपज्जोतं इसिवातपटिवातं^{११} अहोसि ।
सा पि देवी गब्भं लभित्वा दसमासच्चयेन पुत्तं विजायि^{१२} । तस्स
नामगगहणदिवसे^{१३} गोपालकुमारो ति मातामहसेट्ठिनो^{१४} नामं अकंसु ।
सा पुत्तस्स नामवसेन गोपालमाता नाम देवी जाता । सा देवी^{१५}
थेरे अतिविय पसीदित्वा राजानं सम्पटिच्छापेत्वा कञ्चनवनुय्याने
20 थेरस्स विहारं कारेसि । थेरो उज्जेनिनगरं पसादेत्वा पुन सत्थु
सन्तिकं गतो । अथ सत्था अपरभागे जेतवने विहरन्तो

१. पस्सन्तिया—स्या० ।

३. थेरे—सी०, रो० ।

५. कच्चायनो—स्या० ।

७. एकमन्ते—रो० ।

९. लभित्वा ति—सी० ।

११. इसिवातपरिवातं—रो० ।

१२. विजाता—रो० ।

१४. मातामहसेट्ठिनो—रो० ।

२. उगन्त्वा—रो० ।

४. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. चण्डजातो—रो० ।

८. रो० पोत्थके नत्थि ।

१०. दिट्ठधम्मिको च—स्या०; दिट्ठधम्मिको
—रो० ।

१३. नामगहणदिवसे—रो० ।

१५. सी-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

मधुपिण्डकसुत्तं^१ (म०नि० १.१४६) कच्चानपेय्यालं (म०नि० ३.२६७)
पारायनसुत्तं (सु०नि० ४१९) ति इमे तयो सुत्तन्ते अट्ठुप्पत्ति
कत्वा थेरं संखित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं विभजन्तानं अग्गट्ठाने
ठपेसी ति ।

पठमवग्गवण्णना निट्ठिता ।

(ख) दुतियवग्गो

(१-३) चूळमहापन्थकत्थेरोवत्थु

१. दुतियस्स पठमे मनोमयं (अं०नि० १-१४, २.१-३) ति मनेन 5
निब्बत्तितं । “मनोमयेन कायेन, इन्द्रिया उपसङ्कमी” (थेर०गा० ३५८)
ति वुत्तट्ठानस्मिं हि मनेन कतकायो मनोमयकायो नाम जातो ।
“अञ्जतरं मनोमयं कायं उपपज्जती” (चु० व० २८४) ति वुत्तट्ठाने
मनेन निब्बत्तितकायो मनोमयकायो नाम जातो । अयमिध
अधिप्पेतो । तत्थ अञ्जे^२ भिक्खू मनोमयं कायं निब्बत्तेन्ता तयो वा 10 R. 210
चत्तारो वा निब्बत्तेन्ति, न बहुके । एकसदिसे येव च कत्वा निब्बत्तेन्ति
एकविधमेव कम्मं कुरुमाने । चूळपन्थकत्थेरो^३ पन एकावज्जनेन
समणसहस्सं मापेसि । द्वे पि च जने न एकसदिसे अकासि न एकविधं
कम्मं कुरुमाने । तस्मा मनोमयं कायं अभिनिम्मिनन्तानं अग्गो नाम
जातो ।

15

चेतोविवट्टकुसलानं (अं० नि० १.१४, २.२) पि चूळपन्थको व
अग्गो, सञ्जाविवट्टकुसलानं^४ पन महापन्थकत्थेरो अग्गो ति वुत्तो ।
तत्थ चूळपन्थकत्थेरो चतुन्नं रूपावचरज्झानानं लाभिताय, ‘चेतोविवट्ट-
कुसलो’ ति वुत्तो ।

B. 165

महापन्थकत्थेरो चतुन्नं अरूपावचरज्झानानं लाभिताय 20
सञ्जाविवट्टकुसलो (अं० नि० १.१४, २.३) ति वुत्तो । चूळपन्थको

१. मधुपिण्डकसुत्तन्त—रो० ।

२. अञ्जे हि—सी० ।

३. चूळपन्थकत्थेरो—रो० ।

४. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. पञ्जाविवट्टकुसलानं—स्या०—एवमेव । ६. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

च समाधिकुसलताय चेतोविवटकुसलो नाम, महापन्थको विपस्सना-
कुसलताय सञ्जाविवटकुसलो नाम । एको चेत्य समाधिलक्खणे छेको,
एको विपस्सनालक्खणे । तथा^१ एको समाधिगाल्हो, एको विपस्सना-
गाल्हो । एको चेत्य अङ्गसंखित्ते छेको, एको आरम्मणसंखित्ते । तथा
5 एको अङ्गववत्थाने छेको, एको आरम्मणववत्थाने ति एवमेत्थ^२
योजना कातब्बा ।

अपि च चूलपन्थकत्थेरो रूपावचरज्झानलाभी हुत्वा भानङ्गेहि
वुट्ठाय अरहत्तं पत्तो ति चेतोविवटकुसलो । महापन्थको अरूपा-
वचरज्झानलाभी हुत्वा भानङ्गेहि वुट्ठाय अरहत्तं पत्तो ति सञ्जा-
10 विवटकुसलो । उभो पि पन्थे जातत्ता पन्थका नाम जाता । तेसं
पठमजातो महापन्थको नाम, पच्छाजातो^३ चूलपन्थको नाम । इमेसं
पन उभिन्नं पि पञ्चकम्मे अयमनुपुब्बिकथा ।

R. 211

013 AT 01

अतीते किर^४ पटुमुत्तरबुद्धकाले^५ हंसवतीनगरवासिनो द्वे
भातिका^६ कुटुम्बिका^७ सद्धा पसन्ना निबद्धं सत्थु सन्तिकं गत्वा धम्मं
15 सुणन्ति । तेसु एकदिवसं कनिट्ठो सत्थारं द्वीहङ्गेहि समन्नागतं एकं
भिक्षुं, 'मम सासने मनोमयं कायं अभिनिम्भिनन्तानं चेतोविवट-
कुसलानं च अयं भिक्षु अगो' ति एतदग्गट्ठाने ठपेत्तं दिस्वा
चिन्तेसि—'महा^८ वतायं भिक्षु एको हुत्वा द्वे अङ्गानि परिपूरेत्वा
20 चरति, मया पि अनागते एकस्स बुद्धस्स सासने अङ्गद्वेयपूरकेन हुत्वा
विचरितुं वट्ठती' ति । सो पुरिमनयेनेव सत्थारं निमन्तेत्वा सत्ताहं
महादानं दत्वा एवमाह—'यं भन्ते, भिक्षु तुम्हे इतो सत्तदिवस-
मत्थके मनोमयमङ्गेन च चेतोविवटकुसलङ्गेन च अयं मम सासने
अगो ति एतदग्गे ठपयित्थ, अहं पि इमस्स अधिकारकम्मस्स फलेन
02 सो भिक्षु विय अङ्गद्वयपूरको भवेय्यं' ति पत्थनं अकासि ।

१. समत्थो—सी०, रो० ।

२. एवमेत्थ—रो० ।

३. पच्छाजातो—रो० ।

४. पन—स्या० ।

५. पटुमुत्तरकाले—स्या० ।

६-७. भातिया कुटुम्बिया—रो० ।

८. अहो—स्या० ।

सत्था अनागतं ओलोकेत्वा अनन्तरायेनस्स पत्थनाय समिज्झन-
भावं दिस्वा, 'अनागते कप्पसतसहस्सावसाने गोतमो नाम बुद्धो
उप्पज्जिस्सति, सो तं इमस्मिं ठानद्वये ठपेस्सती' ति ब्याकरित्वा
अनुमोदनं कत्वा पक्कामि । भातापिस्स एकदिवसं सत्थारं सञ्जा-
विवट्टकुसलं भिक्खुं एतदग्गट्टाने^१ ठपेन्तं दिस्वा तथेव^२ अधिकारं 5
कत्वा पत्थनं अकासि । सत्था पि तं^३ ब्याकासि ।

ते उभो पि जना सत्थरि धरमाने कुसलकम्मं करित्वा^४ सत्थु
परिनिब्बुतकाले सरीरचेतिये सुवण्णपूजं कत्वा ततो चुता देवलोके^५
निब्बत्ता । तेसं देवमनुस्सेसु संसरन्तानं येव कप्पसतसहस्सं
अतिक्कन्तं । तत्थ महापन्थकस्स अन्तरा कतकल्याणकम्मं न 10
कथियति^६, चूळपन्थको पन कस्सपभगवतो सासने पब्बजित्वा
वीसतिवस्ससहस्सानि ओदातकसिणकम्मं कत्वा देवपुरे निब्बत्ति । R. 212
अथ अम्हाकं सत्था अभिसम्बोधिं पत्वा पवत्तितवरधम्मचक्का राजगहं
उपनिस्साय वेळुवनमहाविहारे पटिवसति ।

इमस्मिं ठाने ठत्वा इमेसं द्वित्रं निब्बत्ति कथेतुं वट्टति । राजगहे 15
किर धनसेट्टिकुलस्स धीता^७ अत्तनो दासेनेव सद्धिं सन्थवं कत्वा,
'अञ्जे पि मे इमं कम्मं जानेय्यु' ति चिन्तेत्वा^८ एवमाहु—
'अम्हेहि इमस्मिं ठाने वसितुं न सक्का, सचे मे मातापितरो इमं
दोसं जानिस्सन्ति, खण्डाखण्डं करिस्सन्ति, विदेसं गन्त्वा वसिस्सामा'
ति हत्थसारं गहेत्वा अग्गद्वारेन निक्खमित्वा, 'यत्थ वा तत्थ वा 20
अञ्जेहि अजाननठानं गन्त्वा वसिस्सामा' ति उभो पि अगमंसु ।

१. एतदग्गे—सी०, स्या०, रो० ।

२. तथा व—सी०, रो० ।

३. नं—रो० ।

४. कत्वा—रो० ।

५. देवपुरे—सी०, रो० ।

६. कथीयति—रो० ।

७. (वयप्पत्तकाले मातापितुहि सत्तभूमकस्स
पासादस्स उपरिमत्तले अतिविय रक्खिय-
माता योब्बनमदमत्तताय पुरिसलोला
हुत्वा)—रो० पोत्थके अधिको पाठो ।

८. भीता—रो० ।

तेसं एकस्मिं ठाने वसन्तानं संवासमन्वाय तस्सा कुच्छियं
 गब्भो पतिट्ठासि । सा गब्भस्स परिपाकं आगम्म सामिकेन सद्धि
 मन्तेसि—‘गब्भो मे परिपाकं गतो, आतिमिप्तादिविरहिते^१ ठाने
 गब्भवुट्ठानं नाम उभिन्नं पि अम्हाकं दुक्खमेव, कुलगेहमेव गच्छामा’
 5 ति । सो^२ ‘अज्ज गच्छाम, स्वे गच्छामा’ ति दिवसे अतिक्रमापेसि^३ ।
 सा चिन्तेसि—‘अयं बालो अत्तनो दोसमहन्तताय गन्तुं न उस्सहति,
 मातापितरो च^४ नाम एकन्तहिता, अयं गच्छतु वा मा वा, मया
 गन्तुं वट्ठती’ ति । तस्मिं गेहा निक्खन्ते सा^५ गेहे परिक्खारं^५
 पटिसामेत्वा अत्तनो कुलघरं गतभावं अनन्तरगेहवासीनं आरोचेत्वा
 10 मग्गं पटिपज्जि ।

B. 167

R. 213

अथ सो पुरिसो घरं आगतो तं अदिस्वा पटिविस्सके पुच्छित्वा,
 ‘कुलघरं गता’ ति सुत्वा वेगेन अनुबन्धित्वा अन्तरामग्गे सम्पापुणि ।
 तस्सा पि तत्थेव गब्भवुट्ठानं अहोसि । सो, ‘किं इदं भद्दे’ ति
 पुच्छि । ‘सामि एको पुत्तो जातो’ ति । ‘इदानि किं करिस्सामा’
 15 ति ? ‘यस्स अत्थाय मयं कुलघरं गच्छाम, तं कम्मं अन्तरा व
 निप्फन्नं, तत्थ गन्त्वा किं करिस्साम, निवत्तामा’ ति द्वे पि
 एकचित्ता हुत्वा निवत्तिसु । तस्स^६ दारकस्स च^७ पन्थे जातत्ता
 पन्थको ति नामं अकंसु । तस्सा न चिरस्सेव अपरो पि गब्भो
 पतिट्ठहि । सब्बं पुरिमनयेनेव वित्थारेतब्बं । तस्स पि दारकस्स
 20 पन्थे जातत्ता पठमजातस्स महापन्थको ति नामं कत्वा पच्छाजातस्स^८
 चूलपन्थको ति नामं अकंसु ।

१. आतिबन्धुविरहिते—रो० ।

३. अतिक्रमेसि—सी०, रो० ; अतिक्रमा-
मेति—स्या० ।

४. रो० पोत्थके नत्थि ।

६. तस्स पि—सी०, रो० ।

८. इतरस्स—सी०, रो० ।

२. ‘सच्चाहं तत्थ गमिस्सामि, जीवितं
मे नत्थि’ भयेन—रो० पोत्थके
अधिको पाठो ।

५-५. गेहापरिक्खारं—रो० ।

७. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

ते द्वे पि दारके गहेत्वा अत्तनो वसनट्टानमेव गता । तेसं तत्थ वसन्तानं अयं महापन्थकदारको अञ्जे दारकजने, 'चूलपिता^१ महापिता अय्यको अय्यिका' ति^२ वदन्ते सुत्वा मातरं पटिपुच्छि— 'अम्म, अञ्जे दारका कथेन्ति^३ 'अय्यको अय्यिका' ति^३, किं अम्हाकं आतका^४ नत्थी' ति । आम तात तुम्हाकं एत्थ आतका^५ नत्थि, राजगहनगरे पन^६ वो^६ धनसेट्ठि नाम अय्यको, तत्थ तुम्हाकं बहु आतका' ति । 'कस्मा तत्थ न गच्छथ^७ अम्मा' ति ? सा अत्तनो अगमनकारणं पुत्तस्स अकथेत्वा^८ पुत्तेसु पुनप्पुनं कथेन्तेसु सामिकमाह, 'इमे दारका अतिविय मं^९ किलमेन्ति^९, किं नो मातापितरो दिस्वा मंसं खादिस्सन्ति, एहि दारकानं अय्यककुलं^{१०} दस्सेमा' ति । 'अहं सम्मुखा भवितुं न सक्खिस्सामि, तं पन नयिस्सामी' ति । 'साधु सामि^{१०} येन केनचि उपायेन दारकानं अय्यककुलमेव दट्ठु वट्ठुती' ति द्वे पि जना दारके आदाय अनुपुब्बेन राजगहं पत्वा नगरद्वारे एकिस्सा सालाय निवासं कत्वा दारकमाता द्वे दारके गहेत्वा आगतभावं मातापितुनं आरोचापेसि ।

R. 214

15

ते तं सासनं सुत्वा संसारे संसरन्तानं न पुत्तो न धीता नाम नत्थि, ते अम्हाकं महापराधिका, न सक्का तेहि अम्हाकं चक्खुपथे ठातुं । एत्तकं पन^{११} धनं गहेत्वा द्वे पि जना फासुकट्टानं गन्त्वा जीवन्तु, दारके पन इध पेसेन्तु ति । सेट्ठिधीता मातापितूहि पेसितं धनं गहेत्वा दारके आगतदूतानं हत्थे येव^{१२} दत्त्वा पेसेसि । दारका^{१३}

20 B. 168

- १-१. चूलपिता ति महापिता ति अय्यको २-२. अय्यको ति वदन्ति अय्यिका ति च ति अय्यिका ति च—सी०; चूल- वदन्ति—सी०, स्या०, रो० ।
 पिता ति महापिता ति अय्यको ति ३. एत्थ—स्या० ।
 अय्यिका ति—रो० । ४. सी० पोत्थके नत्थि ।
 ५. ते—स्या० । ६. गच्छाम—सी० ।
 ७. कथेत्वा—रो० । ८. रो० पोत्थके नत्थि ।
 ९. किलमेन्ति—रो० । १०. अय्य—सी०, रो० ।
 ११. ०नाम—सी०, रो०; नाम—स्या० । १२. रो० पोत्थके नत्थि ।
 १३. ते—स्या० ।

अय्यककुले वडुन्ति । तेषु चूळपन्थको अतिदहरो, महापन्थको पन
अय्यकेन सद्धि । दसबलस्स धम्मकथं सोतुं गच्छति । तस्स निच्चं
सत्थु सम्मुखे^१ धम्मं^२ सुणन्तस्स पब्बज्जाय चित्तं नमि । सो अय्यकं
आह—‘सचे तुम्हे अनुजानेय्याथ^३, अहं पब्बजेय्यं’ ति । ‘किं वदेसि
५ तात, मय्हं सकललोकस्स पि^४ पब्बज्जतो तवेव^५ पब्बज्जा भट्ठिका ।
सचे सक्कोसि, पब्बज ताता’ ति सम्पटिच्छित्वा सत्थु सन्तिकं गतो ।
सत्था, ‘किं महासेट्ठि दारको ते लद्धो’ ति । ‘आम भन्ते, अयं दारको
मय्हं नत्ता, तुम्हाकं सन्तिके पब्बजामी ति वदती’ ति आह ।

सत्था अञ्जतरं पिण्डचारिकं, ‘इमं दारकं पब्बाजेही’ ति
१० आणापेसि । थेरो तस्स तचपञ्चककम्मट्ठानं आचिक्खित्वा पब्बाजेसि ।
सो बहु बुद्धवचनं उगगणिहत्वा परिपुण्णवस्सो उपसम्पदं लभि । उप-
सम्पन्नो हुत्वा^६ योनिसोमनसिकारे कम्मं करोन्तो चतुन्नं अरूपावचर-
ज्झानानं लाभो हुत्वा भानज्जेहि वुट्ठाय अरहत्तं पापुणि । इति सो
R. 215 सञ्जाविवट्टकुसलानं अगो जातो । सो भानसुखेन फलसुखेन^७
१५ वीतिनामेन्तो^८ चिन्तेसि^९—सक्का नु खो इमं सुखं चूळपन्थकस्स दातुं’
ति । ततो अय्यकसेट्ठिस्स सन्तिकं गत्वा, ‘महासेट्ठि सचे तुम्हे
सम्पटिच्छथ, अहं चूळपन्थकं पब्बाजेय्यं’ ति आह । ‘पब्बाजेथ भन्ते’
ति^{१०} । थेरो चूळपन्थकदारकं पब्बाजेत्वा दससु सीलेसु पतिट्ठापेसि^{११} ।
चूळपन्थकसामणेरो भातिकस्स सन्तिके—

१. सम्मुखा—रो० ।

२. धम्मकथं—सी०, रो० ।

३. सम्पटिच्छथ—सी०, स्या०, रो० ।

४. सकललोकस्सा पि—सी०, स्या०, रो० ।

५. तव—स्या० ।

६. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७. मग्गसुखेन फलसुखेन निब्बानसुखेन

८. वीतिवत्तेन्तो—सी०, स्या०, रो० ।

च—सी०, स्या०, रो० ।

९. एवं—सी० ।

१०. [सेट्ठि किर सासने च सुप्पसन्नी
कतरधीताय वो एते पुत्ता ति
पुच्छियमानो च पलातधीताया” ति
वत्तुं लज्जति, तस्मा सुखेन एव तेसं
पब्बजं अनुजानि ।] रो० पोत्थके
अधिको पाठो ।

११. [सो पब्बजित्वा च दन्धो अहोसि]—
रो० पोत्थके अधिको पाठो ।

“पदुमं यथा कोकनदं सुगन्धं,
पातो सिया फुल्लमवीतगन्धं ।
अङ्गीरसं पस्स विरोचमानं,
तपन्तमादिच्चमिवन्तलिकखे”
(सं० नि० १.८०; अं० नि० २.४७९) ति ॥

5

इमं गाथं^१ गण्हाति । गहितगहितपदं उपरूपरिपदं गण्हन्तस्स
नस्सति । तस्स इमं^२ गाथं गहेतुं वायमन्तस्सेव चत्तारो मासा
अतिकन्ता । अथ नं महापन्थको आह—‘चूळपन्थकं^३ त्वं इमस्मि
सासने अभब्बो, चतुहि मासेहि एकगाथं पि गहेतुं न सक्कोसि,
पब्बजितकिच्चं पन त्वं कथं मत्थकं पापेस्ससि, निक्खम इतो’ ति ।
सो थेरेन पणामितो विहारपच्चन्ते रोदमानो अट्ठासि ।

10 B. 169

तेन समयेन सत्था राजगहं उपनिस्साय जीवकम्बवने विहरति ।
तस्मिं समये जीवको पुरिसं पेसेसि—‘पञ्चहि भिक्खुसतेहि सद्धिं
सत्थारं निमन्तेही’ ति । तेन खो पन समयेन महापन्थको भत्तुद्देसको
होति । सो, ‘पञ्चन्नं भिक्खुसतानं भिक्खं सम्पटिच्छथ’^४ भन्ते’ ति
वुत्तो^५, ‘चूळपन्थकं^६ ठपेत्वा सेसानं सम्पटिच्छामी’ ति आह ।
चूळपन्थको तं कथं सुत्वा भिय्योसोमत्ताय दोमनस्सप्पत्तो अहोसि ।

15

R. 216

१. [चतुहि सासेहि गण्हितुं नासक्खि । सो किर कस्सपसम्मासम्बुद्धकाले पब्बजित्वा पञ्चावा हुत्वा अञ्जा-तरस्स दन्धभिक्खुनो उद्देसगहणकाले परिहासकैळि अकासि । सो भिक्खु तेन परिहासेन लज्जितो नेव उद्देसं गण्हि न सज्झायं अकासि । तेन कम्मेनायं पब्बजित्वा व दन्धो जातो] — रो० पोत्थके अधिको पाठो ।
२. इदमेव—सी०, स्या०; इममेव—रो० ।
३. पन्थक—सी०, स्या०, रो० ।
४. पटिच्छथ—सी०, स्या०, रो० ।
५. वुत्ते—सी०, स्या०, रो० ।
६. बालपन्थकं—सी०, रो० ।

सत्था चूळपन्थकस्स^१ खेदं^१ दिस्वा, 'चूळपन्थको मयि गते बुज्झिस्सती'
ति गन्त्वा अविदूरे ठाने अत्तानं दस्सेत्वा, किं त्वं पन्थक रोदसी' ति
आह । 'भाता मं भन्ते पणामेती' ति । 'पन्थक, तुय्हं भातिकस्स
परपुग्गलानं आसयानुसयणाणं नत्थि, त्वं बुद्धवेनेय्यपुग्गलो नामा' ति
5 इद्धिया अभिसङ्खरित्वा सुद्धे^२ चोलखण्डं अदासि—“इमं गहेत्वा
'रजोहरणं रजोहरणं' ति वत्वा भावेहि पन्थका” ति ।

सो सत्थारा दिन्नं चोलखण्डं, 'रजोहरणं रजोहरणं' ति हत्थेन
परिमज्जन्तो निसीदि । तस्स परिमज्जन्तस्स लोमानि किलिट्ठधातुकानि
जातानि । पुन परिमज्जन्तस्स उक्खलिपरिपुञ्छनसदिसं^३ जातं । सो
10 णाणपरिपाकं आगम्म तत्थ खयवयं पट्टपेत्वा चिन्तेसि—“इदं चोलखण्डं
पकतिया पण्डरं परिसुद्धं उपादिन्नकसरीरं निस्साय किलिट्ठं जातं,
इदं चित्तं पि एवंगतिकमेवा” ति । समार्थि भावेत्वा चत्तारि
रूपावचरज्झानानि पादकानि कत्वा सह पटिसम्भिदाहि अरहत्तं
पापुणि । मनोमयज्झानलाभी हुत्वा एको हुत्वा बहुधा, बहुधा हुत्वा
15 एको भवितुं समत्थो अहोसि । अरहत्तमग्गेनेव चस्स तेपिटकं च^४ छ
अभिञ्जा च^५ आगमिसु ।

पुनदिवसे सत्था एकूनेहि पञ्चहि भिक्खुसतेहि सद्धि गन्त्वा
जीवकस्स निवेसने निसीदि । चूळपन्थको पन अत्तनो भिक्खाय
असम्पटिच्छित्तत्ता येव^६ न गतो । जीवको यागुं दातुं आरभि ।
20 सत्था हत्थेन पत्तं पिदहि । 'कस्मा भन्ते न गण्हथा ति ? 'विहारे
B. 170 एको भिक्खु अत्थि जीवका' ति । सो पुरिसं पहिणि—“गच्छ भणे
विहारे निसिन्नं अय्यं गहेत्वा एही” ति । चूळपन्थकत्थेरो पि तस्स
R. 217 पुरिसस्स पुरे आगमना येव भिक्खुसहस्सं निम्मिनित्वा एकं पि
एकेन असदिसं, एकस्स पि^६ च चीवरविचारणादिसमणकम्मं अञ्जेन

१-१. चूळपन्थकं रोदन्तं—स्या० ।

२. एकं०—स्या० ।

३. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४-४. पि छ अभिञ्जा पि—सी०, रो० ।

५. अपटिच्छित्तत्तायेव—सी०, स्या०,

६. एकस्सा पि—रो० ।

रो० ।

असदिसं अकासि । सो पुरिसो विहारे भिक्खूनां बहुभावं दिस्वा
गन्त्वा जीवकस्स कथेसि—‘भन्ते, इमस्मिं विहारे भिक्खुसङ्घो
बहुतरो, ततो पक्कोसितब्बं भदन्तं न जानामी’ ति । जीवको सत्थारं
पटिपुच्छि—‘कोनामो भन्ते विहारे निसिन्नभिक्खू’ ति । ‘चूळपन्थको
नाम जीवका’ ति । ‘गच्छ भो, चूळपन्थको नाम कतरो ति 5
पुच्छित्वा आनेही’ ति । सो विहारं गन्त्वा, चूळपन्थको नाम
भन्ते कतरो’ ति पुच्छि । ‘अहं चूळपन्थको अहं चूळपन्थको’ ति
भिक्खुसहस्सं पि कथेसि । सो पुनागन्त्वा जीवकस्स कथेसि—
‘सहस्समत्ता भिक्खू सब्बे पि, अहं चूळपन्थको, अहं चूळपन्थको’
ति कथेन्ति, अहं असुको नाम पक्कोसितब्बो ति न जानामी’ ति । 10
जीवको पि पटिविद्धसच्चताय, ‘इद्धिमा भिक्खू’ ति नयतो अत्वा,
‘पठमं कथनभिक्खुमेव, तुम्हे सत्था पक्कोसती ति वत्वा चीवरकण्णे
गण्ह ताता’ ति आह । सो विहारं गन्त्वा तथा अकासि, तावदेव
सहस्समत्ता भिक्खू अन्तरधायिसु । सो थेरं गहेत्वा अगमासि ।
सत्था तस्मिं खणे यागुं गण्हि । 15

दसबले भत्तकिच्चं कत्वा विहारं गते धम्मसभायं कथा उदपादि
—‘याव महन्ता वत बुद्धा नाम चत्तारो मासे एकगाथं गण्हितुं
असक्कोन्तं भिक्खुं एवंमहिद्धिकं अकंसू’ ति । सत्था तेसं भिक्खूनां
चित्ताचारं अत्वा गन्त्वा पञ्चत्तासने निसज्ज, किं वदेथ भिक्खवे’
ति पुच्छि । ‘न भगवा अञ्जं किञ्चि कथेम, चूळपन्थकेन तुम्हाकं 20
सन्तिका महालाभो लद्धो ति तुम्हाकं येव गुणं कथेमा ति ।

१. इमस्मा भिक्खुसङ्घा—सी०, रो० ।

२. नाम—स्या०, रो० ।

३. आगन्त्वा—स्या० ।

४. पुन गन्त्वा—सी०, स्या०, रो० ।

५-६. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७. पठमं—स्या० ।

८. स्या० पोत्थके नत्थि ।

९. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१०. भणे—स्या० ।

११. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१२. जीवकं—स्या० ।

१३. जीवको—रो० ।

१४. पुरिसो—सी०, रो० ।

१५. बुद्धासने—सी०, रो० ।

R. 218

‘अनच्छरियं भिक्खवे इदानीं मय्हं ओवादं कत्वा लोकुत्तर-
दायज्जलभो, अयं अतीते पि अपरिपक्कजाणे ठितस्स मय्हं ओवादं
कत्वा लोकियदायज्जं लभी’ ति । भिक्खू, ‘कदा भन्ते’ ति
आयाचिसु । सत्था तेसं भिक्खूनां अतीतं आहरित्वा दस्सेसि ।

5

B. 171

भिक्खवे, अतीते बाराणसीनगरे ब्रह्मदत्तो नाम राजा रज्जं
कारेसि । तस्मिं समये चूळसेट्ठि नाम पण्डितो व्यक्तो सब्बनिमित्तानि
जानाति । सो एकदिवसं राजूपट्टानं गच्छन्तो अन्तरवीथियं
मतमूसिकं^१ दिस्वा तस्मिं खणे नक्खत्तं महानेत्वा^२ इदमाह—‘सक्का
चक्खुमता कुलपुत्तेन इमं उन्दूरं गहेत्वा दारभरणं च कातुं कम्मन्ते
10 च पयोजेतुं’ ति ? अञ्जतरो दुग्गतकुलपुत्तो तं सेट्ठिस्स वचनं सुत्वा,
‘नायं अजानित्वा कथेस्सती’ ति मूसिकं गहेत्वा एकस्मिं आपणे
बिळारस्सत्थाय^३ दत्वा काकणिकं लभि । ताय काकणिकाय^४
फाणितं किणित्वा^५ एकेन कुटेन पानीयं गण्हित्वा^६ अरञ्जतो^७
आगच्छन्ते मालाकारे दिस्वा थोकथोकं^८ फाणितखण्डं दत्वा
15 उड्डुङ्गेन पानीयं अदासि । ते तस्स एकेकं पुष्पमुट्ठिं अदंसु । सो तेन
पुष्पमूलेन पुनदिवसे पि फाणितं च पानीयघटं च गहेत्वा पुष्काराममेव
गतो । तस्स तं दिवसं मालाकारा अड्डुओचितके पुष्पगच्छे दत्वा
अगमंसु । सो न चिरस्सेव इमिना उपायेन अट्ठ कहापणे लभि ।

पुन एकस्मिं वातवुट्ठिदिवसे छड्डितुय्यानं^९ गन्त्वा पतितदाख्खनं
20 रासि कत्वा निसिन्नो राजकुम्भकारस्स सन्तिका सोळस कहापणे
लभि । सो चतुर्वीसतिया कहापणेषु जातेसु, ‘अत्थि अयं उपायो
मय्हं’ ति नगरद्वारतो अविदूरे ठाने एकं पानीयचाटिं ठपेत्वा पञ्च
सते तिणहारके पानीयेन उपट्ठहि । ते आहंसु—‘त्वं सम्म अम्हाकं

R. 219

१. पूतिमूसिकं—सी०, रो० ।

२. समानेत्वा—सी०, स्या०, रो० ।

३. बिळालरस्सत्थाय—सी०, रो० ।

४. काकनिया—रो० ।

५. गहेत्वा—रो० ।

६. गण्हि—रो० ।

७. सी०—रो० ।

८. थोकं—स्या० ।

९. छड्डितुय्यानं—रो० ।

बहुपकारो, किं ते करोमा' ति । सो पि^१, 'मय्हुं किच्चे उप्पन्ने करिस्सथा' ति वत्वा इतो चित्तो च विचरन्तो थलपथकम्मिकेन च जलपथकम्मिकेन च सद्धिं मित्तसन्थवं अकासि । तस्स थलपथकम्मिको, 'स्वे इमं नगरं अस्सवाणिजको पञ्च अस्ससत्तानि गहेत्वा आगमिस्सती' ति आचिक्खि । सो तस्स वचनं सुत्वा तिणहारकानं सञ्ज दत्वा एकेकं तिणकलापं दिगुणं कत्वा आहरापेसि । अथ सो^२ अस्सानं नगरं पविट्ठवेलाय तिणकलापसहस्सं अन्तरद्वारे रासिं कत्वा निसीदि । अस्सवाणिजो सकलनगरे अस्सानं चारि^३ अलभित्वा तस्स सहस्सं दत्वा तं तिणं गण्हि ।

ततो कतिपाहच्चेनस्स समुदकम्मिकसहायको आरोचेसि— 10
'पट्टनं महानावा आगता' ति । सो, 'अत्थि अयं उपायो' ति अट्ठहि कहापणेहि सब्बपरिवारसम्पन्नं तावकालिकं रथं गहेत्वा नावापट्टनं गन्त्वा एकं अङ्गुलिमुद्दिकं नाविकस्स^४ सच्चकारं दत्वा अविदूरे ठाने साणिं परिक्खिपापेत्वा तत्थ निसिन्नो पुरिसे आणापेसि—
'बाहिरकेसु^५ वाणिजेसु आगतेसु ततियेन पट्टिहारेन^६ आरोचेथा' 15
ति । 'नावा आगता' ति सुत्वा बाराणसितो सतमत्ता वाणिजा, 'भण्डं गण्हामा' ति आगमंसु । 'भण्डं तुम्हे न लभिस्सथ, असुकट्ठाने नाम महावाणिजेन सच्चकारो दिन्नो' ति । ते तेसं सुत्वा तस्स सन्तिकं आगता । पादमूलिकपुरिसा पुरिमसञ्जावसेन ततियेन पट्टिहारेन^७ तेसं आगतभावं आरोचेसुं । ते सतमत्ता पि वाणिजा 20
एकेकं सहस्सं दत्वा तेन सद्धिं नावाय पत्तिका हुत्वा पुन एकेकं सहस्सं दत्वा पत्तिं^८ विस्सज्जापेत्वा भण्डं^९ अत्तनो^{१०} सन्तिकं अकंसु ।

B. 172

15

20

02.851.3

१. सो—सी०, स्या०, रो० ।

२. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. हरितं—स्या० ।

४. नावाय—रो० ।

५. बाहिरतो—सी०, स्या०, रो० ।

६. पट्टिहारकेन—सी०, रो० ।

७. पट्टिहारियेन—सी०; पाट्टिहारकेन—रो० । ८. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९. पुन०—स्या० ।

१०. ०व—सी०, रो० ।

R. 220 सो पुरिसो द्वे सतसहस्रानि गहेत्वा^१ बाराणसि आगन्त्वा,
'कतञ्जुना भवितुं वट्टती' ति एकं सतसहस्रं गहेत्वा^२ चूळसेट्टिस्स
सन्तिकं^३ गतो ।

अथ तं^४ चूळसेट्टि^५, 'किं ते तात कत्वा इदं धनं लद्धं' ति
5 पुच्छि । सो, तुम्हेहि कथितउपाये ठत्वा चतुमासभन्तरेयेव^६ लद्धं
ति आह । सेट्टि तस्स वचनं सुत्वा, 'इदानि एवरूपं दारकं परसन्तिकं
कातुं न वट्टती' ति वयप्पत्तं धीतरं दत्वा सकलकुटुम्बस्स सामिकं
अकासि । सो पि कुलपुत्तो सेट्टिनो अच्चयेन तस्मिं नगरे सेट्टिट्ठानं
गहेत्वा यावतायुकं ठत्वा यथाकम्मं गतो ।

10 सत्था द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा अभिसम्बुद्धकाले
इमं गाथमाह—

“अप्पकेन पि मेधावी, पाभतेन विचक्खणो ।

समुट्ठापेति अत्तानं, अणुं अग्गि व^७ व सन्धमं”

(जा० १.४) ति ॥

15 इति सत्था धम्मसभायं सन्निसिन्नानं^८ इमं कारणं दस्सेसि ।
अयं द्विन्नं पि महासावकानं पुब्बपत्थनतो पट्ठाय अनुपुब्बिकथा^९ ।
अपरभागे पन सत्था अरियगणपरिवृतो धम्मासने निसिन्नो मनोमयं
कायं अभिनिम्मिनन्तानं चेतोविवट्टकुसलानं च^{१०} चूळपन्थकत्थेरं
अग्गट्ठाने ठपेसि, सञ्जाविवट्टकुसलानं महापन्थकं^{११} ति ।

(४-५) सुभूतित्थेरवत्थु

B. 173 20

ततिये अरणविहारीनं (अं० नि० १.१४, २.४) ति
निक्किलेसविहारीनं । रणं^{१२} ति हि रागादयो किलेसा वुच्चन्ति । तेसं

१. गण्हेत्वा—सी०, स्या०, रो० ।

२. गाहापेत्वा—सी०, रो० ।

३. समीपं—सी०, रो० ।

४. नं—सी०, रो० ।

५. सेट्टि—सी०, स्या०, रो० ।

६. ०नेव—सी०, रो० ।

७. अग्गी—रो० ।

८. निसिन्नानं—सी०, रो० ।

९. अनुपुब्बिकथा—सी०—एवमेव सब्बत्थ । १०. स्या० पोत्थके नत्थि ।

११. महापन्थको—सी० ।

१२. रणा—स्या० ।

अभावेन निक्खिलेसविहारो अरणविहारो नाम । सो येसं अत्थि,
ते अरणविहारिनो । तेसं अरणविहारीनं सुभूतिथेरो अगगो ति ।
किञ्चा पि हि अञ्जे पि खीणासवा अरणविहारिनो व^१, थेरेन पन
धम्मदेसनाय एतं नामं लद्धं । अञ्जे हि^२ भिक्खू धम्मं देसेन्तो^३
उद्दिस्सकं^४ कत्वा वण्णं वा^५ अवण्णं वा कथेन्ति, थेरो पन धम्मं
देसेन्तो सत्थारा देसितनियामतो अनोक्कमित्वा देसेति । तस्मा
अरणविहारीनं अगगो नाम जातो ।

R. 221

चतुर्थे^६ दक्खिणेरय्यानं (अं० नि० १.१४, २.५) ति
दक्खिणारहानं । तत्थ किञ्चा पि अञ्जे पि खीणासवा अग-
दक्खिणेरय्या^७, थेरो पन पिण्डाय चरन्तो घरे घरे मेत्ताभानं
समापजित्वा समापत्तितो वुट्ठाय भिक्खं गण्हाति — ‘एवं
भिक्खादायकानं महप्फलं भविस्सती’ ति । तस्मा दक्खिणेरय्यानं
अगगो ति वुत्तो । अत्तभावो पनस्स सुसमिद्धो^८, अलङ्कततोरणं
विय चित्तपटो विय च अतिविय विरोचति । तस्मा सुभूती ति
वुच्चति । तस्स पञ्चहकम्मे अयमनुपुब्बिकथा^९ ।

10

15

अयं किर पदमुत्तरे भगवति अनुप्पन्ने येव हंसवतीनगरे ब्राह्मण-
महासालकुले निब्बत्ति । नन्दमाणवो तिस्स^{१०} नामं अकंसु । सो
वयप्पत्तो तयो वेदे उगगणिहत्वा तत्थ सारं अपस्सन्तो अत्तनो
परिवारेहि चतुचत्तालीसाय माणवकसहस्सेहि सद्धि पब्बतपादे इसि-
पब्बज्जं पब्बजित्वा पञ्चाभिञ्जा अट्टसमापत्तियो निब्बत्तेसि, अन्ते-
वासिके पि भानलाभिनो अकासि ।

20

१. च—स्या० ।

३. देसेन्ता—सी०, स्या०, रो० ।

५. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७. अगदक्खिणेरय्या व—रो० ।

९. आनुपुब्बिकथा—रो० ।

१०. तस्स—सी० ।

२. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४. ओद्दिस्सकं—सी०, रो० ।

६. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

८. सुट्ठु भूति वा ०—सी०, रो०; सुट्ठु-

तीमा०—स्या० ।

तस्मिन् समये पदमुत्तरो भगवा लोके निब्वत्तिवा हंसवतीनगरं
 उपनिस्साय विहरन्तो एकदिवसं पञ्चूसमये लोकं ओलोकेन्तो
 नन्दतापसस्स अन्तेवासिकानं जटिलानं अरहत्तूपनिस्सयं नन्दतापसस्स
 च द्वीहज्जेहि^१ समन्नागतस्स सावकस्स ठानन्तरपत्थनं दिस्वा पातो व
 R. 222 5 सरीरपटिजगगनं कत्वा पुब्बण्हसमयं^२ पत्तचीवरमादाय सारिपुत्तथेरस्स
 B. 174 वत्थुमिह वुत्तनयेनेव नन्दतापसस्स अस्समं अगमासि । तत्थ फलाफल-
 दानं च पुष्पासनपञ्जापनं च निरोधसमापत्तिसमापज्जनं च
 वुत्तनयेनेव वेदितब्बं ।

सत्था पन निरोधा बुद्धितो अरणविहारिअज्जेन च दक्खिण्यज्जेन
 10 चा ति द्वीहज्जेहि समन्नागतं एकं सावकं, 'इसिगणस्स पुष्पासनानु-
 मोदनं करोही' ति आणापेसि । सो अत्तनो विसये ठत्वा तेपिटकं
 सम्मसित्वा अनुमोदनं अकासि । तस्स देसनावसाने सत्था सयं धम्मं
 देसेसि । देसनापरियोसाने सब्बे चतुचत्तालीससहस्सा पि तापसा
 अरहत्तं पापुणिसु । नन्दतापसो पन अनुमोदकस्स भिक्खुनो निमित्तं
 15 गणिहत्वा सत्थु देसनानुसारेण आणं पेसेतुं नासक्खि । सत्था, 'एत्थ
 भिक्खवो' ति सेसभिक्खूनं हत्थं पसारेसि । सब्बे पि^३ अन्तरहित-
 केसमस्सू इद्धिमयपरिक्खारा वस्ससट्ठिकत्थेरा विय अहेसुं ।

नन्दतापसो तथागतं वन्दित्वा सम्मुखे ठितो आह—'भन्ते, येन
 भिक्खुना इसिगणस्स पुष्पासनानुमोदना कता, कोनामोयं^४ तुम्हाकं
 20 सासने' ति ? अरणविहारिअज्जेन^५ च दक्खिण्यज्जेन^६ च एतदगं
 पत्तो एसो ति । 'भन्ते अहं पि इमिना सत्ताहुकतेन अधिकारकम्मेण
 अञ्जं सम्पत्तिं न पत्थेमि, अनागते पनाहं^७ एकस्स बुद्धस्स सासने अयं
 थेरो विय द्वीहज्जेहि समन्नागतो भवेय्यं' ति पत्थनं अकासि । सत्था
 अनन्तरायं दिस्वा व्याकरित्वा पक्कामि । नन्दतापसो पि कालेन

१. द्वीह अज्जेहि—स्या० ;

द्वीह अज्जेहि—रो० ।

४. कोनामायं—स्या०, रो० ।

६. दक्खिण्यज्जे—सी०, रो० ।

२. ०समये—सी०, रो० ।

३. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. अरणविहारिअज्जे—सी०, रो० ।

७. पन—सी०, रो० ।

कालं दसबलस्स सन्तिके धम्मं सुत्वा अपरिहीनज्झानो ब्रह्मलोके निब्बत्तो । इदमस्स^१ कल्याणकम्मं । अन्तरा पन कम्मं न कथियति^२ ।

सो कप्पसतसहस्सं अतिक्रमित्वा सावत्थियं सुमनसेट्ठिस्स गेहे निब्बत्ति । सुभूतीतिस्स नामं अकंसु । अपरभागे अम्हाकं सत्था लोके निब्बत्तो राजगहं उपनिस्साय विहरति । तदा अनाथपिण्डिको सेट्ठि सावत्थियं उट्टानकभण्डं गहेत्वा अत्तनो सहायकस्स^३ राजगहसेट्ठिनो घरं गतो सत्थु उपपन्नभावं अत्वा सत्थारं सीतवने विहरन्तं उपसङ्क- 5 मित्वा पठमदस्सनेनेव^४ सोतापत्तिफले पतिट्ठाय सत्थारं सावत्थि^५ आगमनत्थाय याचित्वा पञ्चचत्तालीसयोजने मग्गे योजने योजने सतसहस्सपरिच्चागेन विहारे पतिट्ठापेत्वा सावत्थियं राजमानेन 10 अट्टकरीसप्पमाणं जेतराजकुमारस्स उय्यानभूमिं कोटिसन्थारेन किणित्वा तत्थ भगवतो विहारं कारेत्वा अदासि । विहारमहदिवसे अयं सुभूतिकुटुम्बिको^६ अनाथपिण्डिकसेट्ठिना सद्धिं गन्त्वा धम्मं सुणन्तो सद्धं पटिलभित्वा पब्बजि । सो उपसम्पन्नो द्वे मातिका पगुणं कत्वा कम्मट्टानं कथापेत्वा अरञ्जे समणधम्मं करोन्तो विपस्सनं वड्डेत्वा 15 मेत्ताभानं पादकं कत्वा अरहत्तं पापुणि । धम्मं देसेन्तो वुत्तनयेनेव^७ धम्मं कथेति, पिण्डाय चरन्तो वुत्तनयेनेव मेत्ताभानतो बुट्ठाय भिक्खं गण्हाति^८ । अथ नं सत्था इमं कारणद्वयं पटिच्च अरणविहारीनं च दक्खिण्येयानं च भिक्खून् अगगट्ठाहे ठपेसी ति ।

(६) खदिरवनियरेवतत्थेरवत्थु

पञ्चमे आरञ्जकानं (अं० नि० १.१४, २.६) ति^९ अरञ्ज- 20 वासीनं । रेवतो खदिरवनियो ति धम्मसेनापतित्थेरस्स कनिट्ठ- भातिको । सो यथा अञ्जे थेरा अरञ्जे वसमाना वनसभागं R. 224

१. इमस्स—स्या० ।

२. कथियति—रो०—एवमेव ।

३. सहायस्स—सी०, रो० ।

४. ०च—स्या० ।

५. सावत्थियं—रो० ।

६. सुभूतिकुटुम्बिको—सी०, रो० ।

७. ०च—रो० ।

८. पतिगण्हाति—सी०, स्या०, रो० ।

९. अरञ्जकानं ति—रो० ।

उदकसभागं भिक्षाचारसभागं च सल्लक्खेत्वा अरञ्जे वसन्ति, न एवं वसि । एतानि पन सभागानि अनादियित्वा उज्जङ्गलसक्खर-पासाणविसमे खदिरवने पटिवसति । तस्मा आरञ्जकानं अगो ति वुत्तो । तस्स पञ्चकम्मे अयमनुपुब्बिकथा^१ ।

- 5 अयं किर अतीते पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतीनगरे निब्बत्तो महागङ्गाय पयागपतिट्टानतित्थे नावाकम्मं^२ करोन्तो पटिवसति । तस्मिं समये सत्था सतसहस्सभिक्षुपरिवारो चारिकं चरन्तो पयाग-पतिट्टानतित्थं सम्पापुणि । सो दसबलं दिस्वा चिन्तेसि—‘मय्हं कालेन कालं बुद्धदस्सनं नाम नत्थि, अयं मे कल्याणकम्मायूहनक्खणो’ ति
- 10 नावासङ्घाटं बन्धापेत्वा उपरि चेलवितानं कारेत्वा गन्धमालादामानि ओसारेत्वा हेट्ठा वरपोत्थकं^३ चित्तत्थरणं^४ अत्थरापेत्वा सपरिवारं सत्थारं परतीरं तारेसि ।

- B. 176 तस्मिं समये सत्था एकं आरञ्जकं भिक्षुं एतदग्गे ठपेसि । सो नाविको तं दिस्वा, ‘मया पि एवमेवं अनागते एकस्स बुद्धस्स
- 15 सासने आरञ्जकानं अग्गेन भवितुं वट्टती’ ति सत्थारं निमन्तेत्वा सत्ताहं महादानं दत्वा सत्थु पादमूले निपज्जित्वा, ‘भन्ते, तुम्हेहि एतदग्गे ठपितो सो भिक्षु विय अहं पि अनागते एकस्स बुद्धस्स सासने आरञ्जकानं अग्गे भवेय्यं’ ति पत्थनं अकासि । सत्था अनन्तरायं दिस्वा, ‘अनागते गोतमबुद्धस्स सासने त्वं आरञ्जकानं
- 20 अग्गे भविस्ससी’ ति व्याकरित्वा पक्कामि । अन्तरा पन^५ अञ्जं^६ कम्मं न कथियति ।

सो यावजीवं कल्याणकम्मं कत्वा देवमनुस्सेसु संसरन्तो इमस्मिं बुद्धुप्पादे मगधक्खेत्ते नालकब्राह्मणगामे सारीब्राह्मणिया कुच्छिम्हि पटिसन्धि गहेत्वा तिण्णं भातिकानं तिस्सन्नं^७ च^८

१. अयमानुपुब्बिकथा—रो० ।

२. तित्थनावाकम्मं—रो० ।

३-३. वरपोत्थकचित्तत्थरणं—रो० ।

४. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

६. तिन्नं—सी०, रो०; तिस्सन्नं—स्या० ।

७. स्या० पोत्थके नत्थि ।

भगिनीनं सब्बकनिट्ठो हुत्वा निब्बत्ति । रेवतो तिस्स नामं अकंसु ।
अथस्स मातापितरो चिन्तेसुं — वड्ढितवड्ढिते^१ दारके समणा
सक्यपुत्तिया नेत्वा पब्बाजेन्ति, अम्हाकं पुत्तं रेवतं दहरमेव
घरबन्धनेन बन्धिस्सामा' ति समानकुलतो दारिकं आनेत्वा रेवतस्स
अय्यिकं^२ वन्दापेत्वा, 'अम्म तव अय्यिकाय महल्लकतरा होही' 5
ति आहंसु । रेवतो तेसं कथं सुत्वा चिन्तेसि—'अयं दारिका दहरा
पठमवये ठिता, इमिस्सा किर एवंविधं रूपं मम अय्यिकाय रूपसदिसं
भविस्सति, पुच्छिस्सामि ताव नेसं अधिप्पायं' ति चिन्तेत्वा आह^३
—'तुम्हे किं कथेथा' ति ! तात, 'अयं दारिका अय्यिका विय ते
जरं पापुणात्तु' ति वदामा ति । सो, 'इमिस्सा रूपं एवंविधं 10
भविस्सती' ति पुच्छि । 'तात किं वदेसि^४, महापुञ्जा एवंविधा
होन्ती' ति ।

R. 225

सो चिन्तेसि—'इदं किर रूपं इमिना नियामेन वलित्तं च
भविस्सति पलितकेसं खण्डदन्तं, अहं एवरूपे रूपे रञ्जित्वा किं
करिस्सामि, मम भातिकानं गतमग्गमेव गमिस्सामी' ति कीळन्तो^५ 15
विय हुत्वा समवये तरुणदारके आह—'एथ भो विधावनिकं^६
करिस्सामा' ति निक्खमि । 'तात मङ्गलदिवसे मा बहि गच्छा' ति ।
सो दारकेहि सद्धि कीळन्तो विय अत्तनो धावनवारे सम्पत्ते थोकं
गन्त्वा पपञ्चेत्वा आगच्छति । पुन^७ दुतियवारे^८ सम्पत्ते ततो
तुरितं^९ विय गन्त्वा आगतो । ततियवारे सम्पत्ते, 'अयं मे कालो' 20
ति अत्वा सम्मुखट्ठानेनेव पलायित्वा पंसुकूलिकभिवखूनं निवासट्ठानं
अरञ्जं गन्त्वा थेरे अभिवादेत्वा पब्बज्जं याचि । 'सप्पुरिस मयं^{१०}
तं न जानाम कस्सासि^{११} पुत्तो ति^{१२}, त्वं च अलङ्कतनियामेनेव

B. 177

१. अम्हाकं—सी०, स्या०, रो० ।

२. अय्यिकं—रो०—एवमेव ।

३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

४. वदेथ—रो० ।

५. तिट्ठन्तो—रो० ।

६. विधावनिकं—रो० ।

७-९. अनन्तरे—सी०-रो०; पुन वारे—

८. द्वतरं—सी०, स्या०, रो० ।

स्या० ।

९. मया—सी० ।

१०. कस्सा पि—सी०, रो० ।

११. स्या० पोत्थके नत्थि ।

R. 226

आगतो, को तं पब्बाजेतुं उस्सहिस्सती' ति^१? सो उभो^२ बाहा
 पग्गय्ह, 'विलुम्पन्ति मं विलुम्पन्ति मं' ति महारवं^३ विरवि । इतो
 चित्तो च भिक्खू सन्निपत्तिवा, 'सप्पुरिस'^४ इमस्मि ठाने तव^५ वत्थं
 वा पिठन्धनं वा कोचि गण्हन्तो नाम नत्थि, त्वं च विलुम्पन्ती ति
 5 वदसि^६, किं^७ सन्धाय वदसी^८, ति? 'भन्ते, नाहं वत्थालङ्कारं
 सन्धाय वदामि, तिस्सन्नं पन मे सम्पत्तीनं विलोपो वत्तति, तं
 सन्धाय वदामि । मं ताव तुम्हे मा पब्बाजयित्थ, भातरं पन मे
 जानाथा' ति । 'को नामो^९ पन ते भाता' ति? 'गिहिकाले
 उपतिस्सो नाम, इदानि पन सारिपुत्तो नाम जातो ति वदन्ती'
 10 ति^{१०} । "आवुसो, एवं सन्ते अयं कुलपुत्तो अम्हाकं कनिट्ठभातिको
 नाम होति, जेट्ठभातिको नो धम्मसेनापति पुरेतरेण्येव आह—
 'अम्हाकं जातका सब्बे व^{११} मिच्छादिट्ठिका, यो कोचि अम्हाकं जाती
 ति आगच्छति, तं येन तेनुपायेन^{१२} पब्बाजेय्याथा' ति । अयं पन
 थेरस्स अज्झत्तभातिको^{१३}, पब्बाजेथ नं" ति वत्वा तच्चपञ्चककम्मट्ठानं
 15 आचिक्खित्वा पब्बाजयिंसु । अथ नं परिपुण्णवस्सं उपसम्पादेत्वा
 कम्मट्ठाने योजयिंसु ।

थेरो कम्मट्ठानं गहेत्वा आचरियुपज्झायानं अविदूरे ठाने वुत्तप्पकारं
 खदिरवनं पविसित्वा समणधम्मं करोति । तस्स, 'अरहत्तं अप्पत्वा
 दसवलं वा भातिकत्थेरं वा न पस्सिस्सामी' ति वायमन्तस्सेव तयो
 20 मासा अतिकन्ता, सुखुमालकुलपुत्तस्स^{१४} लूखभोजनं भुञ्जन्तस्स चित्तं
 वलितं^{१५} नाम होति^{१६}, कम्मट्ठानं विमोक्खं न गतं । सो तेमासच्चयेन

१. उस्सहती ति—सी०, रो० ।

२. ०पि—स्या० ।

३. महाविरवं—सी०, स्या०, रो० ।

४. सप्पुरिसो—स्या० ।

५. ताव—स्या० ।

६. वदेसि—सी०, रो०—एवमेव सब्बत्थ ।

७-७. स्या० पोत्थके नत्थि ।

८. नाम—रो० ।

९. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१०. सी०-स्या० पोत्थकेसु नत्थि ।

११. केनचि उपायेन—स्या० ।

१२. अज्झत्तिकभातिको—सी०, रो० ।

१३. सुखमालसत्तस्स—सी०, स्या०,

१४-१४. पणीतं नाम न होति—सी०, रो०;

रो० ।

पणीतं न अहोसि—स्या० ।

पवारेत्वा वुत्थवस्सो हुत्वा तस्मिं येव ठाने समणधम्मं करोति ।
तस्स समणधम्मं^१ करोन्तस्स चित्तं एकगं अहोसि । सो विपस्सन्
वड्ढेत्वा अरहत्तं पापुणि ।

R. 227

अथायस्मा सारिपुत्तो सत्थारं आह — ‘भन्ते, मय्हं किर^२
कनिट्टभाता रेवतो पब्बजितो, सो अभिरमेय्य वा न वा, गन्त्वा नं
पस्सिस्सामी’ ति । भगवा रेवतस्स आरद्धविपस्सकभावं जत्वा द्वे
वारे पटिक्खित्वा ततियवारे याचितो अरहत्तं पत्तभावं जत्वा,
‘सारिपुत्त, अहं पि गमिस्सामि, भिक्खून् आरोचेही’ ति । थेरो
भिक्खुसङ्घं सन्निपातेत्वा, ‘आवुसो, सत्था चारिकं चरितुकामो,
गन्तुकामा^३ आगच्छन्तु’ ति सब्बेसं येव आरोचेसि । दसबलस्स
चारिकत्थाय गमनकाले ओहीनकभिक्खू नाम अप्पका होन्ति, ‘सत्थु
सुवण्णवण्णं सरीरं पस्सिस्साम, मधुरधम्मकथं वा^४ सुणिस्सामा’ ति
येभ्युयेन^५ गन्तुकामा व बहुका होन्ति । इति सत्था महाभिक्खुसङ्घ-
परिवारो, ‘रेवतं पस्सिस्सामी’ ति^६ निक्खन्तो ।

B. 178

5

10

अथेकस्मिं पदेसे आनन्दत्थेरो द्वेधापथं पत्वा भगवन्तं पुच्छि—
‘भन्ते, इमस्मिं ठाने द्वे मग्गा, कतरमग्गेन सङ्घो^७ गच्छतु’ ति^८ ।
‘कतरमग्गो, आनन्द, उजुको’ ति ? ‘भन्ते, उजुमग्गो^९ तिसयोजनो
अमनुस्सपथो, परिहारमग्गो पन सट्ठियोजनिको खेमो सुभिक्षो’
ति । ‘आनन्द, सीवल्लि अम्हेहि सद्धि आगतो’ ति । ‘आम भन्ते
आगतो’ ति । ‘तेन हि सङ्घो उजुमग्गमेव गण्हतु^{१०}, सीवल्लिस्स पुञ्जं
वीमंसिस्सामा’ ति । सत्था भिक्खुसङ्घपरिवारो सीवल्लित्थेरस्स
पुञ्जवीमंसनत्थं अटविमग्गं अभिसहि । मग्गं अभिरुहनट्टानतो पट्टाय

15

20

१. परिचयं—सी०, रो० ।

२. सी० पोत्थके नत्थि ।

३. आगन्तुकामा—सी०, रो० ।

४. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. पन०—सी०, रो० ।

६. पस्सिस्सामा ति—सी०, रो० ।

७. भिक्खुसङ्घो—सी०, स्या०, रो० ।

८. गच्छती ति—स्या० ।

९. उजुमग्गो—सी०, रो०-एवमेव ।

१०. गच्छतु—स्या० ।

R. 228 देवसङ्घो योजने^१ योजने ठाने^१ नगरं मापेत्वा बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स^२ वसनत्थाय विहारे पटियादेसि । देवपुत्ता रञ्जा पेसितकम्मकारा विय हुत्वा यागुखज्जकादीनि गहेत्वा, 'कहं अय्यो सीवलि, कहं अय्यो सीवली' ति पुच्छन्ता गच्छन्ति । थेरो तं^३ सक्कारसम्मानं गण्हापेत्वा^४ सत्थु सन्तिकं गच्छति । सत्था भिक्खुसङ्घेन सद्धि परिभुञ्जि^५ ।

B. 179 इमिना व^६ नियामेन सत्था सक्कारसम्मानं अनुभवन्तो देवसिकं योजनपरमं गन्त्वा तिसयोजनिकं कन्तारं अतिकम्म खदिरवनिय-
त्थेरस्स सभागट्टानं पत्तो । थेरो सत्थु आगमनं जत्वा अत्तनो
10 वसनट्टाने बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स पहोनकविहारे दसबलस्स गन्धकुटिं रत्तिट्टानदिवाट्टानादीनि च इद्धिया मापेत्वा तथागतस्स पच्चुगमनं गतो । सत्था अलङ्कृतपटियत्तेन मग्गेन विहारं पाविसि ।
अथ तथागते गन्धकुटिं^७ पविट्ठे भिक्खू वस्सग्गेन पत्तसेनासनानि पविसिंसु । देवता, 'अकालो आहारस्सा' ति अट्ठविधं पानकं
15 आहरिंसु । सत्था सङ्घेन^८ सद्धि पानकं पिवि । इमिना व नियामेन तथागतस्स सक्कारसम्मानं अनुभवन्तस्सेव अट्ठमासो अतिकन्तो ।

अथेकच्चे उक्कण्ठितभिक्खू^९ एकस्मि ठाने निसीदित्वा कथं उप्पादयिंसु—'सत्था^{१०} दसबलो 'मय्हं अगसावकस्स कनिट्ठभाता' ति वत्वा एवरूपं नवकम्मिकभिक्खुं पस्सितुं आगतो, इमस्स
20 विहारस्स सन्तिके जेतवनमहाविहारो^{११} वा वेळुवनविहारादयो वा किं करिस्सन्ति । अयं पि भिक्खु एवरूपस्स नवकम्मस्स कारको, किं नाम समणधम्मं करिस्सती' ति ? अथ सत्था चिन्तेसि—'मयि

१-१. योजनयोजने—सी०; योजन ठाने योजनठाने—स्या०; योजने योजने—रो० ।

५. परिभुञ्जति—सी०, रो० ।

७. गन्धकुटियं—स्या० ।

९. उद्धतभिक्खू—सी०, रो० ।

११. जेतवनविहारो—रो० ।

२. सङ्घस्स—सी०, रो०—एवमेव सब्बत्थ ।

३. ते—सी०, रो०; स्या० पोत्थके नत्थि ।

४. गाहापेत्वा—सी०, रो० ।

६. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

८. भिक्खुसङ्घेन—स्या० ।

१०. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

चिरं वसन्ते इदं ठानं आकिण्णं भविस्सति, आरञ्जका भिक्खू
नाम पविवेकत्थिका होन्ति, रेवतस्स अफासुविहारो^१ भविस्सती' ति ।
ततो रेवतस्स दिवाट्टानं गतो । थेरो एकको व चङ्कमनकोटियं
आलम्बनफलकं^२ निस्साय पासाणफलके निसिन्नो सत्थारं दूरतो व
आगच्छन्तं दिस्वा पच्चुगगन्त्वा वन्दि ।

5

अथ नं सत्था पुच्छि — 'रेवत इमं वाळमिगट्टानं, चण्डानं
हत्थिअस्सादीनं सद्दं सुत्वा किन्ति करोसी' ति ? 'तेसं मे भन्ते सद्दं सुणतो
अरञ्जरति^३ नाम उपपज्जती' ति । सत्था तस्मिं ठाने रेवतत्थेरस्स
पञ्चहि गाथासतेहि अरञ्जे^४ निवासानिसंसं^५ नाम कथेत्वा पुनदिवसे
अविदूरे ठाने पिण्डाय चरित्वा रेवतत्थेरं निवत्तेत्वा येहि भिक्खूहि
थेरस्स अवण्णो कथितो, तेसं कत्तरयट्ठिउपाहनातेलनालिच्चत्तानं^६
पमुस्सनभावं अकासि । ते अत्तनो परिक्खारत्थाय निवत्ता
आगतमग्गेनेव^७ गच्छन्ता^८ पि तं^९ ठानं सल्लक्खेतुं न सक्कोन्ति ।
पठमं हि ते अलङ्कृतपटियत्तेन मग्गेन गन्त्वा^{१०} तं दिवसं पन
विसममग्गेन गच्छन्ता तस्मिं तस्मिं ठाने उक्कुटिकं निसीदन्ति,
जाणुकेन^{११} गच्छन्ति । ते गुम्बे च गच्छे च कण्टके च मद्दन्ता अत्तनो
वसितसभागट्टानं गन्त्वा तस्मिं तस्मिं खदिरखाणुके अत्तनो वृत्तं
सञ्जानन्ति, उपाहनं कत्तरयट्ठि पेलनाळि सञ्जानन्ति । ते तस्मिं समये,
'इद्धिमा अयं भिक्खू' ति अत्वा अत्तनो परिक्खारे आदाय, 'दसबलस्स
पटियत्तसक्कारो नाम एवरूपो होती' ति वदन्ता आगमंसु^{१२} ।

R. 229

10

15

B. 180

20

पुरतो^{१३} गतभिक्खू विसाखा उपासिका अत्तनो गेहे निसिन्नकाले
पुच्छति—'मनापं नु खो भन्ते रेवतत्थेरस्स वसनट्टानं' ति । 'मनापं

१. न फासुविहारो—सी०, रो० ।

२. आलम्बनबाहं—सी०, रो० ।

३. अरञ्जापीति—सी०, रो० ;

४-४. अरञ्जानिसंसं—सी०, रो० ;

अरञ्जास्मि—स्या० ।

अरञ्जापसंसं—स्या० ।

५. कत्तरयट्ठिउपाहनतेल०—सी०, स्या० ।

६. आगतमग्गेन—सी० ।

७-७. गच्छन्ता ठपितं—स्या० ।

८. गता—सी०, रो० ।

९. जाणुकेन—सी०, स्या०, रो० ।

१०. अगमंसु—सी०, स्या०, रो० ।

११. पुरतो पुरतो—सी०, रो० ।

उपासिके नन्दनवनचित्तलतादिपटिभागं^१ तं^२ सेनासनं^३ ति । अथ
 नेसं सब्बपच्छतो आगतभिक्षू पुच्छि—‘मनापं अय्या रेवतत्थेरस्स
 वसनट्टानं’ ति । ‘मा पुच्छ^४ उपासिके, कथेतुं अयुत्तट्टानमेतं,
 उज्जल्लं सक्खरपासाणविसमं खदिरवनं एतं^५, तत्थ सो भिक्षु
 R. 230 5 विहरती’ ति^६ । विसाखा पुरिमानं च पच्छिमानं च भिक्षूनं कथं
 सुत्वा, ‘केसं नु खो कथा सच्चा’ ति पच्छाभत्ते गन्धमालं आदाय
 दसबलस्स उपट्टानं गन्त्वा वन्दित्वा एकमन्तं निसिन्ना सत्थारं पुच्छि
 —‘भन्ते, रेवतत्थेरस्स वसनट्टानं एकच्चे अय्या वण्णेन्ति, एकच्चे
 निन्दन्ति, किं^७ नामेतं^८ भन्ते’ ति ? ‘विसाखे रमणीयं वा होतु मा
 10 वा, यस्मिं ठाने अरियानं चित्तं रमति, तदेव ठानं रमणीयं नामा’
 ति वत्वा इमं गाथमाह—

“गामे वा यदि वारञ्जे, निन्ने वा यदि वा थले ।

यत्थ अरहन्तो विहरन्ति, तं भूमिरामण्यकं”

(सं० नि० १.२३४; ध० प० २६) ति ॥

15 अथ सत्था अपरभागे जेतवनमहाविहारे अरियगणमज्जे
 निसिन्नो थेरं आरञ्जकानं भिक्षूनं अगगट्टाने ठपेसी ति ।

(७) कङ्खारेवतत्थेरवत्थु

छट्ठे भायीनं (अं० नि० १.१४, २.७) ति भानलाभीनं
 भानाभिरतानं । सो किर थेरो या भानसमापत्तियो^१ दसबलो
 समापज्जति, ततो अप्पतरं^२ ठपेत्वा बहुतरा^३ समापज्जति । तस्मा
 20 भायीनं अगो नाम जातो । कङ्खायनभावेन कङ्खारेवतो ति

१-१. नन्दनवनचित्तलतादिपटिभागवन्तं २. पुच्छि—सी०, स्या०, रो० ।

सी०; नन्दनचित्त०—रो० । ३. एवं—स्या० ।

४. वसती ति—सी०, रो० । ५-५. किमेतं—स्या० ।

६. समापत्तियो—सी०, स्या०, रो० । ७. अप्पतरा पि—स्या० ।

८. ०पि—स्या० ।

वुच्चति । कङ्खा नाम कुक्कुच्चं, कुक्कुच्चको ति^१ अत्थो । किं पन अञ्जे कुक्कुच्चका नत्थी ति ? अत्थि, अयं पन थेरो कप्पिये पि कुक्कुच्चं उप्पादेसि । तेनस्स कुक्कुच्चकता^२ अतिपाकटा जाता ति कङ्खारेवतो त्वेव सङ्खं गतो । तस्स पञ्चकम्मे^३ अयमनुपुब्बिकथा^४ ।

अयं किर पदुमुत्तरबुद्धकाले पुरिमनयेनेव महाजनेन सद्धि विहारं 5
गन्त्वा परिसपरियन्ते ठितो धम्मं सुणन्तो सत्थारं एकं भिक्खुं B. 181
भानाभिरतानं अगगट्टाने ठपेत्तं दिस्वा, 'मयापि अनागते एवरूपेन
भवितुं वट्ठती' ति देसनावसाने सत्थारं निमन्तेत्वा पुरिमनयेनेव
सत्ताहं महासक्कारं कत्वा भगवन्तं आह — 'भन्ते, अहं इमिना
अधिकारकम्मेन न अञ्जं सम्पत्तिं पत्थेमि, यथा पन सो तुम्हेहि इतो 10 R. 231
सत्तदिवसमत्थके भिक्खु भायीनं अगगट्टाने ठपितो, एवं अहं पि
अनागते एकस्स बुद्धस्स सासने भायीनं अगगो भवेय्यं' ति पत्थनं
अकासि । सत्था अनागतं ओलोकेत्वा समिज्जनभावं^५ दिस्वा,
'अनागते कप्पसतसहस्सावसाने गोतमो नाम बुद्धो उप्पजिस्सति,
तस्स सासने त्वं भायीनं अगगो भविस्ससी' ति व्याकरित्वा पक्कामि । 15

सो यावजीवं कल्याणकम्मं कत्वा कप्पसतसहस्सं देवमनुस्सेसु
संसरित्वा अम्हाकं भगवतो काले सावत्थिनगरे महाभोगकुले
निब्बत्तो । पञ्चाभत्तं धम्मस्सवनत्थं गच्छन्तेन महाजनेन सद्धि विहारं
गन्त्वा परिसपरियन्ते^६ ठितो दसबलस्स धम्मकथं सुत्वा सद्धं
पटिलभित्वा^७ पब्बजितो उपसम्पदं लभित्वा कम्मट्टानं कथापेत्वा 20
भानपरिकम्मं करोन्तो भानलाभी हुत्वा भानमेव पादकं कत्वा
अरहत्तफलं पापुणि । सो दसबलेन समापज्जितब्बसमापत्तीनं अप्पतरा
ठपेत्वा बहुतरा समापज्जन्तो अहोरत्तं भानेसु चिण्णवसी अहोसि ।
अथ नं अपरभागे सत्था इमं गुणं गहेत्वा भायीनं अगगट्टाने ठपेसि ।

१. कुक्कुच्चका ति—स्या० ।

२. कुक्कुच्चकता—स्या० ।

३. पञ्चाकम्मे—स्या० ।

४. अयमनुब्बिकथा—सी० ।

५. निप्पज्जनभावं—रो० ।

६. परिसन्ते—सी०, रो० ।

७. पब्बजिज—सी०, रो० ।

“अकप्पियो आवुसो गुळो, अकप्पिया^१ मुग्गा^२” (म० व० २२८) ति
 एवं पन कप्पियेस्वेव वत्थूसु कुक्कुच्चस्स उप्पादितताय^२
 कुक्कुच्चसङ्घाताय कङ्घाय भावेन कङ्घारेवतो ति^३ सङ्घं गतो ति^४ ।

(८) सोणकोळिविसत्थेरवत्थु

सत्तमे आरद्धवीरियानं (अं० नि० १.१४, २.८) ति पग्गहित-
 5 वीरियानं परिपुण्णवीरियानं । सोणो कोळिविसो^५ ति सोणो ति तस्स
 नामं, कोळिविसो ति गोत्तं । कोटिवेस्सो ति^६ वा अत्थो, इस्सरियेन
 कोटिप्पत्तस्स वेस्सकुलस्स दारको ति अधिप्पायो । यस्मा पन अञ्जेसं
 R. 232 भिक्खूनं वीरियं नाम वड्ढेतब्बं होति, थेरस्स पन^७ हापेतब्बमेव^८
 B. 182 अहोसि । तस्मा एस आरद्धवीरियानं अग्गो नाम जातो । तस्स
 10 पञ्चकम्मे अयमनुपुब्बिकथा ।

अयं किर अतीते पदुमुत्तरबुद्धकाले सेट्टिकुले निब्बत्ति^९ ।
 सिरिवड्ढुकुमारो ति अस्स^{१०} नामं अकंसु । सो वयप्पत्तो पुरिमनयेनेव
 विहारं गन्त्वा परिसपरियन्ते^{११} ठितो धम्मं सुणन्तो सत्थारं एकं
 भिक्खुं आरद्धवीरियानं अग्गट्ठाने ठपेन्तं दिस्वा, ‘मया पि अनागते
 15 एवरूपेन भवितुं वट्ठती’ ति देसनापरियोसाने^{१२} दसबलं निमन्तेत्वा
 सत्ताहं महादानं दत्वा वुत्तनये नेव पत्थनं अकासि । सत्था तस्स
 पत्थनाय समिज्झनभावं दिस्वा पुरिमनयेनेव व्याकरित्वा विहारं
 गतो ।

सो पि सिरिवड्ढुसेट्ठि यावजीवं कुसलं कत्वा देवमनुस्सेसु संसरन्तो
 20 कप्पसतसहस्सं अतिक्रमित्वा इमस्मिं कप्पे परिनिब्बुत्ते कस्सपदसबले
 अनुप्पन्ने अम्हाकं भगवति बाराणसियं कुलगेहे पटिसन्धिं गण्हि । सो

१-१. अकप्पियो मुग्गो—स्या० ।

२. उप्पादितत्ता ताय—सी, रो० ।

३. त्वेव—सी०, रो० ।

४. गच्छति—स्या० ।

५. कोळिविसो—स्या० । एवमेव ।

६. कोळिवेस्सोति—स्या० ।

७. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

८. भावेतब्बमेव—स्या० ।

९. ०तस्स—सी०, रो० ।

१०. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

११. परिसन्ते—सी०, रो० ।

१२. देसनावसाने—सी०, स्या०, रो० ।

अत्तनो सहायकेहि सद्धिं गङ्गायं कीळति^१ । तस्मिं^२ समये एको
जिण्णचीवरिको पच्चेकबुद्धो बाराणसिं उपनिस्साय गङ्गातीरे पण्णसालं
कत्वा, 'वस्सं उपगच्छिस्सामी' ति उदकेन समुपव्यूळहे^३ दण्डके च
वल्लियो च संकड्ढति । अयं कुमारो सहायकेहि सद्धिं गन्त्वा अभिवा-
देत्वा ठितो, 'भन्ते किं करोथा' ति पुच्छि । 'कुमार उपकट्ठे अन्तोवस्से 5
पब्बजितानं वसनट्टानं नाम लद्धं वट्ठती' ति । 'भन्ते, अज्जेव^४ एक-
दिवसं अय्यो यथा तथा आगमेतु, अहं स्वे अय्यस्स वसनट्टानं
करिस्सामी' ति आह । पच्चेकबुद्धो, 'तस्सेव कुमारस्स सङ्गहं
करिस्सामी' ति आगतत्ता अधिवासेसि । सो तस्स अधिवासनं
विदित्वा गतो^५ । पुनदिवसे सक्कारसम्मानं सज्जेत्वा पच्चेकबुद्धस्स 10 R. 233
आगमनं ओलोकेन्तो अट्ठासि । पच्चेकबुद्धो पि, 'कहं नु खो अज्ज
भिक्षाचारं लभिस्सामी' ति आवज्जेन्तो^६ अत्वा तस्सेव गेहद्वारं
अगमासि ।

कुमारो पच्चेकबुद्धं दिस्वा सम्पियायमानो पत्तं आदाय भिक्खं
दत्वा, 'इमं अन्तोवस्सं मय्हं गेहद्वारमेव आगच्छथ भन्ते' ति पटिञ्चं 15
गहेत्वा पच्चेकबुद्धे भत्तकिच्चं कत्वा पक्कन्ते अत्तनो सहायकेहि सद्धिं
गन्त्वा एकदिवसेनेव पच्चेकबुद्धस्स वसनपण्णसालं च चङ्कमनं^७ च
रतिट्टानदिवाट्टानानि च कारापेत्वा^८ अदासि । तस्सेव^९ पण्णसालं
पविसनवेलाय हरितूपलित्ताय^{१०} भूमिया, 'पादेसु कललं मा लग्गी' ति
अत्तनो पारुपनं सतसहस्सगघनकं^{११} रत्तकम्बलं भूमत्थरणं^{१२} सत्थरित्वा^{१३} 20

१. कीळं०—स्या० ।

२. अथ०—सी०, रो० ;

३. समुपव्यूळहो—रो० ।

अथ नं एकस्मि—स्या० ।

४. अज्ज—सी०, रो० ।

५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

६. आवज्जेन्तो—रो० ।

७-७. चङ्कमनदिवाट्टानरत्तिट्टानानि

८. तस्स च—सी०, रो० ।

च कारेत्वा—रो० ।

९. हरितुपत्ताय—रो० ।

१०. सहस्सगघनिकं—स्या० ;

११. भूमत्थरणं—रो० ।

सतसहस्सगघनिकं—रो० ।

१२. अत्थरित्वा—सी०, रो० ;

पत्थरित्वा—स्या० ।

कम्बलस्स वण्णेन सद्धिं पच्चेकबुद्धस्स सरीरप्पभं एकसदिसं दिस्वा
अतिविय पसन्नो हुत्वा आह—‘यथा तुम्हेहि अकन्तकालतो पट्टाय
इमस्स कम्बलस्स अतिविय पभा विरोचति, एवमेव मय्हं पि
निब्बत्तनिब्बत्तट्टाने हत्थपादानं वण्णो बन्धुजीवकपुप्फवण्णो होतु,
5 सतक्खत्तुं विहतकप्पासपटलफस्ससदिसो व फस्सो होतु’ ति । सो
तेमासं पच्चेकबुद्धं उपट्ठहित्वा पवारितकाले तिचीवरं अदासि ।
पच्चेकबुद्धो परिपुण्णपत्तचीवरो गन्धमादनमेव गतो ।

सो पि कुलपुत्तो देवमनुस्सेसु संसरन्तो अम्हाकं भगवतो काले
कालचम्पानगरे उपसेट्ठिस्स^१ घरे पटिसन्धिं गण्हि । तस्स पटि-
R. 234 10 सन्धिगगहणकालतो^२ पट्टाय सेट्ठिकुलं अनेकानि पण्णाकारसहस्सानि
आगच्छन्ति । जातदिवसे च^३ सकलनगरं एकसक्कारसम्मानं अहोसि ।
अथस्स नामगगहणदिवसे मातापितरो, ‘अम्हाकं पुत्तो अत्तनो नामं
गण्हित्वा व आगतो, रत्तसुवण्णरसपरिसित्ता^४ वियस्स सरीरच्छवी’
ति^५ सोणकुमारो त्वेवस्स नामं अकंसु ।

15 अथस्स सट्ठि धातियो उपनेत्वा देवकुमारं विय नं^६ सुखेन
वड्ढेसु^७ । तस्स एवरूपं आहारविधानं अहोसि—सट्ठिकरीसमत्तं ठानं^८
कसित्वा^९ तिविधेन उदकेन पोसेन्ति । केदारे पविसन्तीसु उदक-
मातिकासु खीरोदकस्स च गन्धोदकस्स च अनेकानि चाटिसहस्सानि^{१०}
आसिञ्चन्ति । सालिसीसानं खीरगगहणकाले सुकादीनं पाणानं
20 उच्छिद्धकरणनिवारणत्थं^{११} वीहिगम्भानं सुखुमालभावत्थं च परियन्त-
परिक्खेपे च अन्तरन्तरा च थम्भे निखनित्वा उपरि^{१२} दण्डके दत्त्वा
किलञ्जेहि छादेत्वा समन्ता साणिया^{१३} परिक्खित्वा सब्बपरियन्ते

१. उसभसेट्ठिस्स—रो० ।

२. गगहणक्खणतो—रो० ।

३. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४. रत्तसुवण्णपरिसिञ्चिता—स्या० ।

५. सरीरप्पका ति तस्मा—स्या० ।

६. तं—रो० ।

७. वड्ढेसि—स्या० ।

८. ताव ठानं—सी०, रो० ।

९. वपित्वा—सी०, स्या०, रो० ।

१०. चाटिसकस्सानि—रो० ।

११. उच्छिद्धं—रो० ।

१२. थम्भानं सुखुमालं च वत्थं पत्थरित्वा
उपरि—स्या० पोत्थके अधिको पाठो ।

१३. सापि—सी०, रो० ।

आरक्खं गण्हन्ति । सस्से निप्फन्ने कोट्टे चतुजातिगन्धेहि^१ परिभण्डं
कत्वा उपरि उत्तमगन्धेहि परिभावेन्ति । अनेकसहस्सपुरिसा खेत्तं
ओरुह्ण सालिसीसानि वण्टेसु छिन्दित्वा मुट्ठिमुट्ठियो^२ कत्वा रज्जुकेहि
बन्धित्वा सुक्खापेन्ति । ततो कोट्टकस्स^३ हेट्ठिमतले गन्धे सन्थरित्वा
उपरि सालिसीसानि सन्थरन्ति^४ । एवं एकन्तरिकं कत्वा सन्थरन्ता 5
कोट्टकं पूरेत्वा द्वारं पिदहन्ति, तिवस्ससम्पत्तकाले कोट्टकं विवरन्ति । B. 184
विवटकाले सकलनगरं सुगन्धगन्धिकं^५ होति । सालिम्हि पहते^६ धुत्ता
थुसे किणित्वा^७ गण्हन्ति, कुण्डकं पन चूलुपट्टाका^८ लभन्ति । मुसल-
घट्टितके^९ सालितण्डुले विचिन्तित्वा गण्हन्ति । ते सुवण्णहीरकपच्छियं R. 235
पक्खित्वा सतकालं परिस्सावेत्वा गहिते पक्कथितजातिरसे^{१०} एकवारं 10
पक्खित्वा उद्धरन्ति, पमुखट्टानं^{११} सुमनपुण्डसदिसं होति । तं भोजनं
सुवण्णसरके^{१२} पक्खित्वा पक्कथितअप्पोदकमधुपायासपूरितस्स^{१३}
रजतथालस्स उपरि कत्वा आदाय गन्त्वा सेट्ठिपुत्तस्स पुरतो ठपेन्ति ।

सो अत्तनो यापनमत्तं भुञ्जित्वा गन्धवासितेन उदकेन मुखं
विक्खालेत्वा हत्थपादे धोवति । अथस्स धोतहत्थपादस्स नानप्पकारं 15
मुखवासं उपेन्ति । तस्स अक्कमनट्टाने वरपोत्थकचित्तत्थरणं^{१४}
अत्थरन्ति । हत्थपादतलानिस्स^{१५} बन्धुजीवकपुण्डवण्णानि होन्ति,
सतकालविहतकप्पासस्स विय फस्सो^{१६}, पादतलेसु मणिकुण्डलावत्त-
वण्णानि लोमानि जायिंसु । सो कस्सच्चिदेव कुञ्जित्वा, 'आजानाहि

१. चतुजातिकेहि गन्धेहि—सी०, रो० । २. मुट्ठि—स्या० ।

३. कोट्टस्स—सी०, स्या०, रो० । ४. सन्थरन्ती ति—सी०, रो०; पत्थरन्ति—

५. सुगन्धगन्धिकं—रो० । स्या०—एवमेव सब्बत्थ ।

६. पहटे—सी०, स्या०, रो० । ७. विक्किणित्वा—सी०, रो० ।

८. चूलुपट्टाका—सी०, रो०; ९. मुसलघट्टितकाले—सी०, रो०;

चूलपथका—स्या० । मुसलग्घट्टितके—स्या० ।

१०. पक्कट्टितजातिपिण्डरसे—सी०, रो० । ११. रसतो मुत्तमुत्तट्टानं—सी०, रो०;

१२. सुवण्णथाले—सी०, स्या०, रो० । समुगट्टानं—स्या० ।

१३. पक्कट्टित—सी०, रो० । १४. वरपोत्थकचित्तत्थरणं—रो० ।

१५. हत्थपादतलानि तस्स—रो० । १६. सम्फस्सो—सी०, स्या०, रो० ।

भूमिं अक्कमिस्सामी' ति वदति । तस्स वयप्पत्तस्स तिण्णं उत्तुनं अनुच्छविके तयो पासादे कारेत्वा नाटकानि च^१ उपट्ठापेसुं । सो महासम्पत्तिं अनुभवन्तो देवो मञ्जे पटिवसति ।

अथ अम्हाकं सत्थरि सब्बञ्जुतं पत्वा पवत्तितवरधम्मचक्के^२
 5 राजगहं उपनिस्साय विहरन्ते^३ पादलोमदस्सनत्थं^४ रञ्जा मागधेन
 पक्कोसापेत्वा असीतिया गामियसहस्सेहि सद्धिं सत्थु सन्तिकं पहितो
 धम्मदेसनं सुत्वा पटिलद्धसद्धो सत्थारं पब्बज्जं याचि । अथ नं भगवा,
 'अनुञ्जातोसि मातापितूही' ति पुच्छित्वा अननुञ्जातभावं सुत्वा,
 'न खो^५ सोण तथागता मातापितूहि अननुञ्जातं पुत्तं पब्बाजेन्ती'
 R. 236 10 ति पटिक्खपि । सो, 'साधु भगवा' ति तथागतस्स वचनं सिरसा
 सम्पटिच्छित्वा मातापितूनं^६ सन्तिकं गन्त्वा अनुजानापेत्वा सत्थु
 सन्तिकं आगम्म अञ्जतरस्स भिक्खुनो सन्तिके पब्बजि । अयमेत्थ
 सद्धेपो, वित्थारतो पनस्स पब्बजाविधानं पाळियं (म०व०, २००-२०१)
 आगतमेव ।

15 तस्स पब्बज्जं च उपस्सम्पदं च लभित्वा राजगहे विहरन्तस्स
 सम्बहुला^७ जातिसालोहिता^८ च सन्दिट्टसम्भत्ता च सक्कारसम्मानं
 B. 185 आहरन्ति, रूपनिष्फत्तिया^९ वण्णं कथेन्ति, अञ्जे पि जना पस्सितुं
 आगच्छन्ति । थेरो चिन्तेसि—'मम सन्तिकं बहू जना^{१०} आगच्छन्ति,
 कम्मट्ठाने वा विपस्सनाय वा कम्मं कातुं कथं सक्खिस्सामि,
 20 यन्नूनाहं सत्थु सन्तिके कम्मट्ठानं कथापेत्वा सीतवनसुसानं गन्त्वा
 समणधम्मं करेय्यं । तत्र हि सुसानं ति^{११} जिगुच्छित्वा बहू जना
 नागमिस्सन्ति, एवं सन्ते मम किच्चं मत्थकं पापुणिस्सती' ति सत्थु

१. रो० पोत्थके नत्थि ।

२. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. पवत्तवरधम्मचक्के—सी० ;

४. विहरन्तो—रो० ।

पवत्तवरधम्मचक्को—रो० ;

५. पादे लोमस्स दस्सनत्थं—स्या० ।

पवत्तितवरधम्मचक्के—स्या० ।

६. हि—स्या० ।

७. मातापितूनं—रो० ।

८-८. बहूजातिसालोहिता—सी०, स्या०, रो० ।

९. रूपनिष्फत्तियं—सी०, रो० ।

१०. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

११. सुसानं—स्या० ।

सन्तिके कम्मट्टानं कथापेत्वा सीतवनं गन्त्वा समणधम्मं
कातुं आरभि । सो चिन्तेसि—‘मय्हं सरीरं परमसुखुमालं, न खो
पन सक्का सुखेनेव सुखं पापुणितुं, कायं किलमेत्वा पि समणधम्मं
कातुं वट्टती’ ति । ततो ठानचङ्कममेव अधिट्ठाय पधानमकासि ।
तस्स सुखुमालानं पादतलानं अन्तन्तेहि^१ फोटा^२ उट्ठाय^३ भिज्जिसु । 5
चङ्कमो एकलोहितो व अहोसि । पादेसु अवहन्तेसु जण्णुकेहि पि
हत्थेहि पि वायमित्वा चङ्कमति । एवं वीरियं दळ्हं करोन्तो पि
ओभासमत्तं पि निब्बत्तेतुं असक्कोन्तो चिन्तेसि—‘सचे अञ्चो पि
आरद्धवीरियो भवेय्य, मादिसो व भवेय्य । अहं खो पन एवं
वायमन्तो पि मग्गं वा फलं वा उप्पादेतुं न सक्कोमि, अट्ठा नेवाहं^४ 10
उग्घटितञ्जू, न विपच्चितञ्जू^५, न नेय्यो, पदपरमेन मया भवितब्बं ।
किं मे पब्बज्जाय, हीनायावत्तित्वा भोगे च भुज्जिस्सामि पुञ्जानि च
करिस्सामी’ ति । R. 237

तस्मिं समये सत्था थेरस्स वितक्कं जत्वा सायन्हसमये
भिक्खुसङ्घपरिवुतो तत्थ गन्त्वा लोहितेन फुट्ठं चङ्कमं दिस्वा थेरं 51
वीणोवादेन (म०व० २०१-२०२) ओवदित्वा वीरियसमथयोजनत्थाय
तस्स^६ कम्मट्टानं कथेत्वा गिज्झकूटमेव गतो । सोणत्थेरो पि
दसबलस्स सम्मुखा ओवादं लभित्वा न चिरस्सेव अरहत्ते पतिट्ठसि ।
अथ सत्था अपरभागे जेतवने भिक्खुसङ्घपरिवुतो^७ धम्मं देसेन्तो थेरं
आरद्धवीरियानं अगगट्टाने ठपेसी ति । 20

(६) सोणकुटिकणत्थेरवत्थु

अट्ठमे कल्याणवाक्करणानं (अं० नि० १.१४, २.९) ति
वाक्करणं वुच्चति वचनकिरिया, मधुरवचनानं ति^८ अत्थो । अयं हि
थेरो दसबलेन सद्धिं एकगन्धकुटिया तथागतस्स मधुरेन सरेन

B. 186

१. अन्तरेहि—स्या० ।

२. उपट्ठाय—स्या० ।

३. विपचितञ्जू—रो० ।

४. भिक्खुगणपरिवुतो—सी०, रो० ।

५. फोटा—स्या०; फोट्टा—रो० ।

६. नेवमिह—सी०; नेव हि—रो० ।

७. अस्स—सी०, रो० ।

८. मधुरवचनानं ति—रो० ।

धम्मकथं कथेसि । अथस्स सत्था साधुकारं अदासि । तस्मा सो कल्याणवाक्करणानं अगो नाम जातो । सोणो ति तस्स नाम^१, कोटिअग्घनकं पन कण्णपिलन्धनं धारेसि^२ । तस्मा कुटिकण्णो ति वुच्चति, कोटिकण्णो ति अत्थो । तस्स पञ्चकम्मे अयमनुपुब्बिकथा ।

- 5 अयं पि पदुमुत्तरबुद्धकाले पुरिमनयेनेव महाजनेन सद्धि विहारं गन्त्वा परिसपरियन्ते^३ ठत्वा^४ सत्थु^५ धम्मं सुणन्तो सत्थारं एकं भिक्खुं कल्याणवाक्करणानं अगगट्टाने ठपेन्तं दिस्वा, 'मया पि अनागते एकस्स बुद्धस्स सासने कल्याणवाक्करणानं अग्गेन भवित्तु' वट्ठती' ति चिन्तेत्वा दसबलं निमन्तेत्वा सत्ताहं महादानं दत्वा, R. 238 10 'भन्ते यं भिक्खुं तुम्हे इतो सत्तदिवसमत्थके कल्याणवाक्करणानं अगगट्टाने ठपयित्थ, अहं पि इमस्स अधिकारकम्मस्स फलेन अनागते एकस्स बुद्धस्स सासने तथारूपो भवेय्यं' ति पत्थनं अकासि । सत्था तस्स अनन्तरायं दिस्वा, 'अनागते गौतमबुद्धस्स सासने कल्याणवाक्करणानं अगो भविस्ससी' ति व्याकरित्वा 15 पक्कामि ।

- सो पि यावजीवं कुसलं^६ कत्वा कप्पसतसहस्सं देवेसु च मनुस्सेसु च संसरन्तो अम्हाकं दसबलस्स उप्पत्तितो पुरेतरमेव देवलोका चवित्वा कालिया^७ नाम कुररघरिकाय^८ उपासिकाय^९ कुच्छिस्मि पटिसन्धि गणिह । सा परिपक्के गब्भे राजगहनगरे अत्तनो 20 कुलनिवेसनं आगता ।

तस्मिं समये अम्हाकं सत्था सब्बञ्जुतं पत्तो इसिपत्तने धम्मचक्कं पवत्तेसि । धम्मचक्कपवत्तने दससहस्सचक्कवालदेवता सन्निपत्तिसु । तत्थ एको अट्ठवीसतिया यक्खसेनापतीनं अब्भन्तरे^{१०}

१. ०अकंसु—सी०, रो० ।

३. परिसन्ते—रो० ।

५. सी०-स्या०-रो०. पोत्थकेसु नत्थि ।

७. कालि—सी०, रो० ।

९. अब्भन्तरो—रो०; अन्तरे—स्या० ।

२. धारेति—स्या०, रो० ।

४. ठितो—सी०, स्या०, रो० ।

६. कुसलकम्मं—सी०, रो० ।

८-९. कुररघरिका उपासिका तस्सा—सी०,

रो०; कुलघरिकाय०—स्या० ।

सातागिरो नाम यक्खो दसबलस्स धम्मकथं सुत्वा सोतापत्तिफले पतिट्ठाय चिन्तेसि—‘किं नु खो अयं एवं मधुरधम्मकथा मम सहायेन हेमवतेन सुता न सुता’ ति ? सो देवसङ्घस्स अन्तरे^१ ओलोकेन्तो तं अपस्सित्वा, ‘अद्धा मम सहायो तिण्णं रतनानं उप्पन्नभावं न जानाति, गच्छामि^२ दसबलस्स चैव वण्णं कथेस्सामि, पटिविद्धधम्मं च आरोचेस्सामी’ ति अत्तनो परिसाय सद्धिं राजगहमत्थकेन तस्स सन्तिकं पायासि^३ ।

हेमवतो पि तियोजनसहस्सं हिमवन्तं अकालपुप्फितं^४ दिस्वा, ‘मम सहायेन सातागिरेण सद्धिं हिमवन्तकीलितं^५ कीलिस्सामी’ ति अत्तनो परिसाय सद्धिं राजगहमत्थकेनेव पायासि । तेसं द्विन्नं पि अग्गबलकाया कुलघरिकाय^६ कालिउपासिकाय निवेसनमत्थके समागन्त्वा, ‘तुम्हे कस्स परिसा^७, मयं सातागिरस्स; तुम्हे कस्स परिसा, मयं हेमवतस्सा’ ति आहंसु । ते हट्ठतुट्ठा व^८ गन्त्वा तेसं यक्खसेनापतीनं आरोचयिंसु । ते पि तं खणञ्जेव^९ उपासिकाय निवेसनमत्थके समागच्छिंसु । सातागिरो हेमवतं आह—‘कहं सम्म गच्छसी’ ति । ‘तव सन्तिकं सम्मा’ ति । ‘किं कारणा’ ति ? ‘हिमवन्तं पुप्फितं दिस्वा तथा सद्धिं तत्थ कीलिस्सामी’ ति । ‘त्वं पन सम्म कहं गच्छसी’ ति^{१०} ? ‘तव^{११} सन्तिकं सम्मा’ ति । ‘किं कारणा’ ति^{११} । ‘त्वं हिमवन्तस्स केन पुप्फितभावं जानासी’ ति ? ‘न जानामि सम्मा’ ति । ‘सुद्धोदनमहाराजस्स पुत्तो सिद्धत्थकुमारो दससहस्सिलोकधातुं कम्पेत्वा पटिविद्धसब्बञ्जुतञ्जाणो दससहस्स-चक्रवाळदेवतानं मज्झे अनुत्तरं धम्मचक्रं पवत्तेसि, तस्स

B. 187

R. 239

15

20

१ अन्तरं—सी०, रो० ।

२. ०अस्स—सी०, स्या०, रो० ।

३. अगमासि—स्या० ।

४. अकालपुप्फं पुप्फितं—रो० ।

५. हिमवन्तकीलं—स्या०; हिमवन्तं कीलितं—रो० ।

६. कुररघरिका—सी०; कुररघरिया—रो० ।

७. पुरिसा—सी०, रो०—एवमेव सब्बत्थ ।

८. हट्ठतुट्ठा—सी०, रो०; हट्ठतुट्ठा च

९. तं खणं येव—रो० ।

—स्या० ।

१०. गच्छसि—स्या० ।

११-११. किं कारणा ति—सी०; स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

पवत्तितभावं न जानासी' ति ? 'न जानामि सम्मा' ति । 'त्वं
 एतकमेव ठानं पुष्कितं ति अञ्जासि^१, तस्स पन पुरिसस्स सकारत्थाय
 सकलदससहस्सचक्कवाळं एकमालागुळसदिसं अज्ज जातं सम्मा' ति ।
 5 'माला ताव पुष्फन्तु, तथा सो सत्था अक्खीनि पूरेत्वा दिट्ठो' ति ?
 'आम सम्म^२ सत्था च मे दिट्ठो, धम्मो च सुतो, अमतं च पीतं;
 अहं एतं अमतधम्मं पि जानापेस्सामी ति तव सन्तिकं आगतोस्मि^३
 सम्मा' ति । तेसं अञ्जमञ्जं कथेन्तानं येव उपासिका सिरिसयनतो
 उट्ठाय निसिन्ना तं कथासल्लापं सुत्वा सट्ठे निमित्तं गण्हि । 'अयं सट्ठो
 उद्धं, न हेट्ठा, अमनुस्सभासितो, नो मनुस्सभासितो' ति^४ सल्लक्खेत्वा
 10 ओहितसोता पग्गहितमानसा हुत्वा निसीदि । ततो—

“अज्ज पन्नरसो उपोसथो, (इति सातागिरो यक्खो)
 दिब्बा रत्ति उपट्ठिता ।
 अनोमनामं सत्थारं,
 हन्द्^५ पस्साम गोतमं” ति ॥

B. 188 15

एवं सातागिरेन वुत्ते—

“कच्चि मनो सुपणिहितो, (इति हेमवतो यक्खो)
 सब्बभूतेसु तादिनो ।
 कच्चि इट्ठे अनिट्ठे च,
 सङ्कप्पस्स वसीकता”
 20 (सु० नि० २९२) ति^६ ॥

R. 240

एवं हेमवतो सत्थु कायसमाचारं च आजीवं च मनोसमाचारं
 च पुच्छि । पुच्छितं पुच्छितं सातागिरो विस्सज्जेसि । एवं सत्थु
 सरीरवण्णगुणवण्णकथनवसेन^७ हेमवतसुत्तन्ते^८ निट्ठिते हेमवतो

१. मञ्जासि—रो० ।

२. ०हेमवत—सी०, स्या०, रो० ।

३. उपयातोस्मि—सी०; अहं०—स्या०;
 पायातोस्मि—रो० ।

४. स्या० पोत्यके नत्थि ।

५. सङ्कप्पा वुसीकता ति—स्या० ।

५. एहि—रो० ।

६. हेमवतसुत्ते—सी०, रो० ।

७. सरीरवण्णगुणकथन वसेन यथावच्चिया
 —स्या० ।

सहायकस्स धम्मदेसनानुसारेण आणं पेसेत्वा सोतापत्तिफले पतिट्ठहि ।

अथ^१ काली^२ उपासिका परस्स धम्मे देसीयमाने तथागतं अदिट्ठपुब्बा व^३ हुत्वा अनुस्सवप्पसादं^४ उप्पादेत्वा परस्स वड्ढितं भोजनं भुञ्जमानो^५ विय सोतापत्तिफले पतिट्ठासि^६ । सा 5
सब्बमातुगामानं अन्तरे पठमकसोतापन्ना^६ सब्बजेट्टिका अहोसि । तस्सा सह सोतापत्तिभावेन तमेव रत्ति गम्भवुट्ठानं जातं । पटिलद्धदारकस्स नामग्गहणदिवसे सोणो ति नामं अकासि । सा^७ यथाश्चिया कुलगोहे वसित्वा कुलघरमेव अगमासि ।

तस्मिं समये महाकच्चानत्थेरो तं नगरं उपनिस्साय उपवत्ते^८ 10
पब्बते पटिवसति । उपासिका थेरं उपट्ठाति । थेरो निबद्धं तस्सा निवेसनं गच्छति । सोणदारको पि निबद्धं थेरस्स सन्तिके विचरन्तो विस्सासिको अहोसि । सो अपरेण समयेण थेरस्स सन्तिके पब्बजि । थेरो तं उपसम्पादेतुकामो तीणि वस्सानि गणं परियेसित्वा उपसम्पादेसि । सो उपसम्पन्नो कम्मट्ठानं कथापेत्वा विपस्सनं वड्ढेत्वा 15
अरहत्तं पत्वा थेरस्सेव सन्तिके सुत्तनिपातं उग्गण्हित्वा वुत्थवस्सो पवारेत्वा सत्थारं पस्सितुकामो हुत्वा उपज्झायं आपुच्छि । थेरो आह—‘सोण, तयि गते सत्था तं एकगन्धकुटियं वसापेत्वा धम्मं अज्झेसिस्सति, त्वं धम्मं कथेस्ससि । सत्था तव धम्मकथाय पसीदित्वा तुय्हं वरं दस्सति । त्वं वरं गण्हन्तो इमं च इमं च 20
गण्हाहि^९, मम वचनेन दसबलस्स पादे वन्दाही’ ति । सो उपज्झायेन अनुञ्जातो मातुउपासिकाय गेहं गन्त्वा आरोचेसि । सा पि, R. 241
‘साधु तात त्वं दसबलं पस्सितुं गच्छन्तो इमं कम्बलं आहरित्वा^{१०} B. 189

१-१. अयं पि कालि—सी०, रो० ।

२. अदिट्ठपुब्बा—रो० ।

३. अनुस्सवप्पसादं—सी०, रो० ।

४. भुञ्जमानो—रो० ।

५. पतिट्ठहि—स्या० ।

६. पठमासोतापन्ना—स्या० ।

७. सो—रो० ।

८. पवत्ते—सी०, रो० ।

९. गण्ह—सी०, रो० ।

१०. हरित्वा—सी०, रो० ।

सत्थु वसनगन्धकुटिया^१ भूमत्थरणं^२ कत्वा अत्थराही^३ ति^४ कम्बलं^५
 अदासि । सोणत्थेरो तं आदाय सेनासनं संसामेत्वा अनुपुब्बेन सत्थु
 वसनट्टानं गन्त्वा^६ दसबलस्स बुद्धासने निसिन्नवेलायमेव उपसङ्कमित्वा
 अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्टासि । सत्था तेन सद्धि पटिसन्थारं कत्वा
 5 आनन्दत्थेरं आमन्तेसि—‘आनन्द, इमस्स भिक्खुस्स^७ सेनासनं
 जानाही’ ति । थेरो सत्थु अधिप्पायं अत्वा अन्तोगन्धकुटियं येव^८
 भूमत्थरणं उस्सारेन्तो^९ विय अत्थरि ।

अथ खो भगवा बहुदेवरत्ति अज्झोकासे वीतिनामेत्वा विहारं
 पाविसि । आयस्मा पि खो सोणो बहुदेवरत्ति अज्झोकासे
 10 वीतिनामेत्वा विहारं पाविसि । सत्था पच्चिमयामे^६ सीहसेय्यं
 कप्पेत्वा पच्चूससमये वुट्ठाय^{१०} निसीदित्वा, ‘एतकेन कालेन सोणस्स
 कायदरथो पटिप्पस्सद्धो भविस्सती’ ति अत्वा आयस्मन्तं सोणं
 अज्झेसि^{११}—‘पटिभातु तं भिक्खु धम्मो भासितु’ ति । सोणत्थेरो
 मधुरस्सरेन एकव्यञ्जनं पि अविनासेन्तो अट्ठकवग्गियानि सुत्तानि^{१२}
 15 (सु० नि० ३८८) अभासि । कथापरियोसाने^{१३} भगवा साधुकारं
 दत्वा, ‘सुगंहितो ते भिक्खु धम्मो, मया देसितकाले च अज्ज च
 एकसदिसा व देसना, किञ्चि ऊनं वा अधिकं^{१४} वा नत्थी’ ति पसन्नभावं
 पकासेसि । सोणत्थेरो पि, ‘अयं ओकासो’ ति सल्लक्खेत्वा
 उपज्झायस्स वचनेन दसबलं वन्दित्वा विनयधरपञ्चमेन गणेन
 20 उपसम्पदं आदि कत्वा सब्बे वरे याचि । सत्था अदासि । पुन थेरो
 मातुउपासिकाय वचनेन वन्दित्वा, ‘अयं भन्ते, उपासिकाय तुम्हाकं

१. ०कुटियं—सी०, स्या०, रो० ।

३. अत्थरा ति—रो० ।

५. पत्वा—सी०, रो० ।

७. वेमज्जे—स्या० ।

९. मज्झिमयामे—सी०, स्या०, रो० ।

१०. उट्ठाय—रो० ।

१२. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१४. अतिरित्तं—सी०, स्या०, रो० ।

२. भूमत्थरणं—रो०—एवमेव सब्बत्थ ।

४. महन्तं—रो० ।

६. भिक्खुनो—सी०, रो० ।

८. उस्सापेन्तो—सी० ;

९. उस्सदेन्तो—स्या०, रो० ।

११. अज्जभासि—सी०, रो० ।

१३. गाथापरियोसाने—स्या० ।

वसनगन्धकुटियं भूमत्थरणत्थं कम्बलो पहितो' ति कम्बलं दत्वा R. 242
उट्ठायासना सत्थारं वन्दित्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अयमेत्थ
सङ्खेपो, वित्थारतो पन थेरस्स पब्बज्जं आदिं कत्वा सब्बं सुत्ते
(म० व०, २१५) आगतमेव ।

इति थेरो सत्थु सन्निका अट्ट वरे लभित्वा उपज्झायस्स सन्निकं 5
गन्त्वा^१ सब्बं तं पवत्ति आरोचेसि । पुनदिवसे मातुउपासिकाय
निवेसनद्वारं गन्त्वा भिक्खाय अट्ठासि । उपासिका, 'पुत्तो किर मे
द्वारे ठितो' ति सुत्वा वेगेन आगन्त्वा अभिवादेत्वा हत्थतो पत्तं
गहेत्वा अन्तोनिवेसने निसीदापेत्वा भोजनं अदासि । अथ नं B. 190
भत्तकिच्चपरियोसाने आह—'दिट्ठो ते तात दसबलो' ति ? 'आम 10
उपासिके' ति । 'वन्दितो ते मम वचनेना' ति ? 'आम वन्दितो,
सो पि च मे कम्बलो तथागतस्स वसनट्ठाने भूमत्थरणं कत्वा
अत्थतो' ति । 'किं^२ तात तया किर सत्थु धम्मकथा कथिता, सत्थारा
च ते साधुकारो दिन्नो' ति । 'तया कथं आतं उपासिके' ति ? 'तात,
मय्हं गेहे अधिवत्था देवता दसबलेन तुय्हं साधुकारं दिन्नदिवसे 15
सकलदससहस्सचक्कवाळे^३ देवता साधुकारं अदंसू' ति आह, 'तात
तया कथितधम्मकथं बुद्धानं कथितनियामेनेव मय्हं पि कथेतुं
पच्चासीसामी' ति^४ । थेरो मातुकथं^५ सम्पटिच्छि । सा तस्स
अधिवासनं विदित्वा द्वारे मण्डपं कारेत्वा दसबलस्स कथितनियामेनेव
अत्तनो धम्मकथं कथापेसी ति वत्थु^६ एत्थ समुट्ठितं । सत्था अपरभागे 20
अरियगणमज्झे निसिन्नो थेरं कल्याणवाक्करणानं अगगट्ठाने
ठपेसी ति^७ ।

१. रो० पोत्थके नत्थि ।

२. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. सकलदससहस्सचक्कवाले—रो० ।

४. पच्चासिसामी ति—रो० ।

५. मातु कथा—रो० ।

६. वत्थु—रो० ।

७. स्या० पोत्थके नत्थि ।

R. 243

(१०) सीवलित्थेरवत्थु

नवमे लाभीनं यदिदं सीवली (अ० नि० १.१४, २.१०) ति
ठपेत्वा तथागतं लाभीनं भिक्खुनं सीवलित्थेरो अगो ति दस्सेति ।
तस्स पञ्चकम्मे अयमनुपुब्बिकथा ।

अयं पि अतीते पटुमुत्तरबुद्धकाले वुत्तनयेनेव विहारं गन्त्वा
5 परिसपरियन्ते ठितो धम्मं सुणन्तो सत्थारं एकं भिक्खुं लाभीनं
अगगट्टाने ठपेन्तं दिस्वा, 'मया पि अनागते एवरूपेन भवितुं वट्ठती'
ति दसबलं निमन्तेत्वा पुरिमनयेनेव सत्ताहं महादानं दत्वा, 'भगवा
अहं पि इमिना अधिकारकम्मेन अञ्जं सम्पत्तिं न पत्थेमि, अनागते
पन एकस्स बुद्धस्स सासने अहं पि तुम्हेहि सो? एतदग्गे ठपितभिक्खु
10 विय लाभीनं अगो भवेय्यं' ति पत्थनं अकासि । सत्था अनन्तरायं
दिस्वा, 'अयं ते पत्थना अनागते गोतमस्स बुद्धस्स सासने
समिज्झिस्सती' ति व्याकरित्वा पक्कामि ।

सो पि? कुलपुत्तो यावजीवं कुसलं कत्वा देवमनुस्सेसु संसरन्तो
विपस्सीबुद्धकाले बन्धुमतीनगरतो अविदूरे एकस्मिं गामे? पटिसन्धि
15 गण्हि । तस्मिं समये बन्धुमतीनगरवासिनो रञ्जो सद्धिं साकच्छित्वा^४
साकच्छित्वा दसबलस्स दानं देन्ति । ते एकदिवसं सब्बे व एकतो
B. 191 हुत्वा दानं^५ देन्ता^६, 'किं नु खो अम्हाकं दानमुखे नत्थी' ति मधुं
च गुळदधिं च न अद्दंसु । ते^७, 'यतो कुतोचि^८ आहरिस्सामा' ति
जनपदतो नगरं पविसनमग्गे पुरिसं ठपेसु । तदा एस कुलपुत्तो
20 अत्तनो गामतो गुळदधिवारकं गहेत्वा, 'किञ्चिदेव आहरिस्सामी'
ति नगरं गच्छन्तो मुखं धोवित्वा, 'धोतहत्थपादो पविसिस्सामी'
ति फासुकट्टानं ओलोकेन्तो नङ्गलसीसमत्तं निम्मक्खिकं दण्डकमधुं

१. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. सो—स्या० ।

३. गामके—सी०, स्या०, रो० ।

४. सी०, -रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. दसबलस्स—सी० ।

६. दत्त्वा—स्या० ।

७-७. तानि इतो चितो—स्या० ।

दिस्वा, 'पुञ्जेन मे इदं उप्पन्नं' ति गहेत्वा नगरं पविसति ।
नागरेहि ठपितपुरिसो तं दिस्वा, 'भो पुरिस कस्सिमं^२ आहरसी' ति
पुच्छि । 'न कस्सचि सामि, विक्किणितुं पन मे इदं आनीतं' ति^३ ।
'तेन हि भो पुरिस^४ इमं^५ कहापणं गहेत्वा एतं मधुं च गुलदधि
च देही' ति ।

R. 244

5

सो चिन्तेसि—'इदं न बहुमूलं, अयं च एकप्पहारेनेव बहुं देति,
वीमंसितुं वट्टती' ति । ततो नं^६, 'नाहं एककहापणेन देमी' ति
आह । 'यदि एवं, द्वे^७ गहेत्वा देही' ति । 'द्वीहि पि न देमी' ति ।
एतेनुपायेन वट्टन्तं वट्टन्तं^८ सहस्सं पापुणि । सो चिन्तेसि—
'अतिअज्झितुं^९ न वट्टति, होतु ताव, इमस्स कत्तब्बकिच्चं
पुच्छिस्सामी' ति । अथ नं आह—'इदं न बहुअघनकं, त्वं च बहुं
देसि, केन कम्मेन इदं गण्हासी' ति ? 'इध भो नगरवासिनो रज्जा
सद्धि पटिविहज्झित्वा विपस्सीदसवलस्स दानं देन्ता इदं द्वयं दानमुखे
अपस्सन्ता परियेसन्ति । सचे इदं द्वयं न लभिस्सन्ति, नागरानं
पराजयो भविस्सति । तस्मा सहस्सं दत्त्वा गण्हामी' ति । 'किं
पनेतं नागरानमेव वट्टति, न^{१०} अज्जेसं दातुं वट्टती' ति । 'यस्स
कस्सचि दातुं अवारितमेतं' ति^{११} । 'अत्थि पन कोचि^{१२} नागरानं
दाने एकदिवसं सहस्सं दाता' ति^{१३} । 'नत्थि सम्मा' ति । 'इमेसं
पन द्विन्नं सहस्सअघनकभावं जानासी' ति ? 'आम जानामी' ति ।
तेन हि गच्छ, नागरानं आचिक्ख—'एको पुरिसो इमानि द्वे मूलेन

01

10

15

02

20

१. निष्फन्नं—सी०, रो० ।

२. आभतं ति—रो० ।

३. इदं—सी०, रो० ।

४. कहापणे—सी० ।

५. अज्झितुं—रो०; अतिअज्झितुं—
स्या० ।

१२. केनचि—स्या०; ते कोचि—रो० ।

२. कस्सचि मधुं—स्या० ।

४. सी०-स्या-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

८. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१०. स्या० पोत्थके नत्थि ।

११. आनितमेतं ति—स्या० ।

१३. दिन्नं ति—स्या० ।

न देति, सहत्येनेव दातुकामो, तुम्हे इमेसं द्विन्नं कारणा निरस्सुक्का^१
होथा' ति । त्वं पन मे इमस्मि दानमुखे जेट्टकभावस्स कायसक्खी^२
होही ति ।

R. 245 5 सो गामवासी परिब्वयत्थं गहितमासकेन पञ्चकटुकं गहेत्वा चुण्णं
B. 192 कत्वा दधितो कञ्जियं वाहेत्वा तत्थ मधुपटलं पीळेत्वा पञ्चकटुकचुण्णेन
योजेत्वा एकस्मि पट्टमिनिपत्ते पक्खिपित्वा तं^३ संविदहित्वा आदाय
दसबलस्स अविदूरे ठाने निसीदि । महाजनेन आहरियमानस्स
सक्कारस्स अन्तरे अत्तनो पत्तवारं^४ ओलोकयमानो^५ ओकासं
अत्वा सत्थु सन्तिकं गन्त्वा, 'भगवा अयं मय्हं दुग्गतपण्णाकारो,
10 इमं मे अनुकम्पं पटिच्च गण्हथा' ति । सत्था तस्स अनुकम्पं
पटिच्च चतुमहाराजदत्तियेन सेलमयेन पत्तेन तं पटिगहेत्वा
यथा अट्टसट्ठिभिक्खुसतसहस्सस्स दिव्यमानं^६ न खीयति, एवं
अधिट्ठासि । सो पि^७ कुलपुत्तो निट्ठितभत्तकिच्चं भगवन्तं अभिवादेत्वा
एकमन्तं ठितो आह—'दिट्ठो मे भगवा अज्ज बन्धुमतीनगरवासिकेहि
15 तुम्हाकं सक्कारो आहरियमानो, अहं पि^८ इमस्स कम्मस्स निस्सन्देन
निब्वत्तनिब्वत्तभवे^९ लाभगयसग्गप्पत्तो भवेय्यं' ति । सत्था, 'एवं
होतु कुलपुत्ता' ति वत्वा तस्स च नगरवासीनं च भत्तानुमोदनं
कत्वा पक्कामि ।

सो पि कुलपुत्तो यावजीवं कुसलं कत्वा देवमनुस्सेसु संसरन्तो
20 इमस्मि बुद्धुप्पादे सुप्पवासाय राजधीताय कुच्छिस्मि पटिसन्धि
गण्ह । पटिसन्धिगहणतो^{१०} पट्टाय सायं पातं च^{११} पण्णाकारसतानि^{१२}

१. निब्वत्तक्का—सी०, रो०; निब्वत्तक्का २. कायसक्खिको—सी०, रो० ।

—स्या० ।

४. हत्थवारं—सी०, रो० ।

६. दीयमानं—रो० ।

८. अहं हि—रो० ।

१०. पटिसन्धिगहणकालतो—स्या०;

पटिसन्धि गहणतो—रो० ।

३. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. ०सो—सी०, रो० ।

७. सो हि—सी०, रो० ।

९. निब्वत्तभवे—स्या० ।

११. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१२. पञ्च पञ्च०—सी०, रो०;

पञ्च०—स्या० ।

पापुणन्ति^१, सुप्पवासा सम्पत्तिं^२ गच्छति^३ । अथ नं^४ पुञ्जवीमंसनत्थं
हत्थेन बीजपच्छि फुसापेन्ति, एकेकबीजतो सलाकसतं पि सलाकसहुस्सं
पि निगच्छति । एककरीसखेत्ततो पञ्चासं पि^५ सट्ठि^६ पि सकटानि^७
उप्पज्जन्ति । कोट्टपूरणकाले पि कोट्टद्वारं हत्थेन फुसापेन्ति । राजधीताय
पुञ्जेन गण्हन्तानं गहितगहितट्ठानं पुन पूरति । परिपुण्णभत्तकुम्भितो 5
पि 'राजधीताय पुञ्जं' ति वत्वा यस्स कस्सचि देन्तानं याव न R. 246
उक्कट्टन्ति^८, न ताव भत्तं खीयति । दारके कुक्किगते येव सत्त
वस्सानि अतिक्रमिंसु ।

गम्भे पन परिपक्के सत्ताहं महादुक्खं अनुभोसि । सा सामिकं
आमन्तेत्वा, 'पुरे मरणा जीवमाना व दानं दस्सामी' ति सत्थु 10
सन्तिकं पेसेसि—'गच्छ इमं पवत्ति सत्थु आरोचेत्वा सत्थारं
निमन्तेहि^९, यं च सत्था वदति^{१०}, तं साधुकं उपलक्खेत्वा^{११} आगन्त्वा
मय्हं कथेही' ति । सो गन्त्वा तस्सा^{१२} सासनं भगवतो आरोचेसि ।
सत्था, 'सुखिनी होतु सुप्पवासा कोलियधीता, सुखिनी अरोगा^{१३}
अरोगं^{१४} पुत्तं विजायतू' ति आह । राजा तं सुत्वा भगवन्तं 15
अभिवादेत्वा अन्तोगामाभिमुखो पायासि । तस्स पुरे आगमना येव
सुप्पवासाय कुच्छित्तो धम्मकरणा^{१५} उदकं विय गम्भो निक्खमि ।
परिवारेत्वा निसिन्नजनो अस्सुमुखो व हसितुं आरद्धो । हट्टुट्ठो^{१६}
महाजनो रञ्जो पुत्तसासनं^{१७} आरोचेतुं अगमासि ।

B. 193

१. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि । २-२. सम्पटिच्छति—सी०, स्या०, रो० ।

३. नं तं—सी०, रो० ।

४. पण्णासं पि—रो० ।

५-५. सट्ठिसकटानि पि—रो० ।

६. उक्कट्टन्ति—रो० ।

७. निमन्तेत्वा—स्या० ।

८. वदेति—म० ।

९. सत्तलक्खेत्वा—सी०, रो० ।

१०. तस्स—स्या० ।

११-११. अरोगं अरोगा—रो० ।

१२. धम्मकरका—सी०, स्या०, रो० ।

१३. तुट्टुट्ठो—रो० ।

१४. वड्डिसासनं—सी०, रो०; तुट्टिसासनं
—रो० ।

- राजा तेसं इङ्गितं दिस्वा व, 'दसबलेन कथितकथा निष्फन्ना मञ्जे' ति चिन्तेसि । सो आगन्त्वा सत्थु सासनं राजधीताय आरो-
चेसि । राजधीता^१ 'तया निमन्तितं जीवितभत्तमेव मङ्गलभत्तं
भविस्सति, गच्छ सत्ताहं दसबलं निमन्तेही' ति । राजा तथा
5 अकासि । सत्ताहं बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स^२ महादानं पवत्तयिंसु ।
दारको सब्बेसं आतीनं सन्तत्तचित्तं निब्बापेन्तो जातो ति सीवलि-
दारकोत्वेवस्स^३ नामं अकंसु । सो सत्त वस्सानि गब्भे वसितत्ता
जातकालतो पट्टाय सब्बकम्मक्खमो अहोसि । धम्मसेनापति सारिपुत्तो
सत्तमे दिवसे तेन सद्धि कथासत्लापं अकासि । सत्था पि धम्मपदे
10 गाथं अभासि ।

R 247

“योमं पलिपथं दुग्गं, संसारं मोहमच्चगा ।

तिण्णो पारङ्गतो^४ भायी, अनेजो अकथंकथी ।

अनुपादाय निब्बुतो, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं”

(घ० प० ५६) ति ॥

- 15 अथ नं थेरो एवमाह—‘किं पन तथा एवरूपं दुक्खरासि अनु-
भवित्वा पब्बजितुं न वट्टती’ ति ? ‘लभमानो पब्बजेय्यं भन्ते’ ति ।
सुप्पवासा तं दारकं थेरेन सद्धि कथेन्तं दिस्वा, किं नु खो मे पुत्तो
धम्मसेनापतिना सद्धि कथेती’ ति थेरं उपसङ्गमित्वा पुच्छि—‘मय्हं
पुत्तो तुम्हेहि सद्धि किं कथेति भदन्ते’^५ ति ? ‘अत्तना अनुभूतं
20 गब्भवासदुक्खं कथेत्वा तुम्हेहि अनुञ्जातो पब्बजिस्सामी ति वदती’
ति । ‘साधु भन्ते, पब्बाजेथ नं’ ति । थेरो तं विहारं नेत्वा तच्चपञ्चक-
कम्मट्ठानं दत्वा पब्बाजेन्तो, ‘सीवलि न तुय्हं अञ्जेन ओवादेन
कम्मं अत्थि, तथा^६ सत्त वस्सानि अनुभूतदुक्खमेव पच्चवेक्खाही’
ति । ‘भन्ते, पब्बाजनमेव^७ तुम्हाकं भारो, यं पन मया कातुं सकका,

१. चिन्तेसि—सी०, रो० ।

२. सङ्घस्स—सी०, रो०—एवमेव सब्बत्थ ।

३. सीवलिदारकोत्वेवस्स—सी०, रो० ।

४. पारगतो—रो० ।

५. भन्ते—सी०, स्या०, रो० ।

६. तथा व—सी०, रो० ।

७. पब्बजितमेव—स्या० ।

तमहं जानिस्सामी' ति । सो पठमकेसवट्टिया ओहारितक्खणे येव^१
सोतापत्तिफले, पतिट्ठासि, दुतियाय ओहारितक्खणे सकदागामिफले,
ततियाय^२ अनागामिफले । सब्बेसं येव पन केसानं ओरोपनं^३ च^४
अरहत्तसच्छिकिरिया च अपच्छा अपुरिमा^५ अहोसि । तस्स
पब्बजितदिवसतो पट्ठाया भिक्खुसङ्घस्स चत्तारो पच्चया यदिच्छकं^६ 5
उप्पज्जन्ति । एवं एत्थ वत्थु^७ समुट्ठितं ।

अपरभागो सत्था सावत्थि अगमासि । थेरो सत्थारं अभिवा- B. 194
देत्वा, 'भन्ते मय्हं पुञ्चं वीमसिस्सामि, पञ्च^८ मे^९ भिक्खुसतानि R. 248
देत्वा, ति आह । 'गण्ह सीवली' ति । सो^{१०} पञ्चसते भिक्खू गहेत्वा
हिमवन्ताभिमुखं गच्छन्तो अटविमग्गं गच्छति^{११} । तस्स पठम दिट्ठा 10
निग्रोधे अधिवत्था देवता सत्त दिवसानि दानं अदासि । इति सो—

निग्रोधं पठमं पस्सि, दुत्तियं पण्डवपब्बतं ।
तत्तियं अचिरवत्तियं, चतुत्थं वरसागरं ॥
पञ्चमं हिमवन्तं सो, छट्ठं छद्दन्तुपागमि^{१२} ।
सत्तमं गन्धमादनं अट्टमं अथ रेवतं ति ॥ 15

सब्बट्ठानेसु सत्त सत्त दिवसानेव दानं अदंसु । गन्धमादनपब्बते
पन नागदत्तदेवराजा नाम सत्तदिवसेसु एकदिवसं खीरपिण्डपातं
अदासि, एकदिवसं सप्पिपिण्डपातं अदासि^{१०} । भिक्खुसङ्घो आह—
'आवुसो,^{११} इमस्स देवरञ्जो नेव धेनुयो दुय्हमाना^{१२} पञ्जायन्ति, न

१. ओहारणक्खणे येव—सी०, रो०— २. ० पतिट्ठाया—सी०, रो० ।
एवमेव । ३-३. ओरोपनञ्च—स्या०; ओरोपानञ्च—
४. अपूरा—स्या० । रो० ।
५. यावदिच्छकं—स्या०; यावतिच्छकं— ६. वत्थुं—रो० ।
सी०, रो० । ७-७. मे पञ्च—रो० ।
८-८. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि । ९. छद्दन्तमागमि—सी०, रो० ।
१०. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि । ११. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
१२. दुय्हमानं—रो० ।

दधिनिम्मथनं कुतो ते देवराज इमं^१ उप्पज्जती' ति ? 'भन्ते कस्सप-
दसबलस्स काले खीरसलाकभत्तदानस्सेतं फलं' ति देवराजा आह ।
अपरभागे सत्था खदिरवनियरेवतस्स^२ पच्चुग्गमनं अट्ठुप्पत्तिं कत्वा
थेरं अत्तनो सासने लाभग्गयसग्गप्पत्तानं^३ अग्गट्ठाने ठपेसी ति ।

(११) वक्कलित्थेरवत्थु

5 ११. दसमे सद्धाधिमुत्तानं (अं० नि० १.१४, २.११) ति^४ सद्धाय
अधिमुत्तानं, बलवसद्धानं भिक्खूनं वक्कलित्थेरो अग्गो ति दस्सेति ।
अञ्जेसं हि सद्धा वड्ढेतब्बा होति, थेरस्स पन हापेतब्बा जाता । तस्मा
सो सद्धाधिमुत्तानं अग्गो ति वुत्तो वक्कली ति पनस्स^५ नामं । तस्स
पञ्चकम्मे अयमनुपुब्बिकथा ।

R. 249 10 अयं पि हि अतीते पट्टमुत्तरबुद्धकाले वुत्तनयेनेव विहारं गन्त्वा
परिसपरियन्ते ठितो धम्मं सुणन्तो सत्थारं एकं भिक्खुं सद्धाधिमुत्तानं
अग्गट्ठाने ठपेन्तं दिस्वा, 'मया पि अनागते एवरूपेन भवितुं वट्ठती'
ति वुत्तनयेनेव सत्थारं निमन्तेत्वा सत्ताहं महादानं दत्वा दसबलं
वन्दित्वा, 'भन्ते, अहं पि इमिना अधिकारकम्मेन तुम्हेहि सद्धाधि-
मुत्तानं एतदग्गे ठपितभिक्खुं विय अनागते एकस्स बुद्धस्स सासने
B. 195 15 सद्धाधिमुत्तानं अग्गो भवेय्यं' ति पत्थनं अकासि । सत्था तस्स
अनन्तरायं दिस्वा ब्याकरित्वा पक्कामि ।

सो पि यावजीवं कुसलं कत्वा देवमनुस्सेसु संसरन्तो अम्हाकं
सत्थुकाले सावत्थियं ब्राह्मणकुले पटिसन्धिं गण्हि । वक्कली तस्स
20 नामं अकंसु । सो वुद्धिप्पत्तो^६ तयो वेदे उग्गण्हित्वा दसबलं भिक्खुसङ्घ-
परिवुत्तं सावत्थियं चरन्तं दिस्वा सत्थु सरीरसम्पत्तिं ओलोकेन्तो^७

१. इदं—रो० ।

३. लाभग्गप्पत्तानं—स्या०, रो० ।

५. तस्स—स्या० ।

७. ओलोकेत्वा—सी०, रो० ।

२. खदिरवनियरेवतायास्स—स्या० ।

४. सद्धायविमुत्तानं ति—स्या० ।

६. वुद्धिप्पत्तं—रो० ।

सरीरसम्पत्तिदस्सनेन अतित्तो दसबलेन सद्धिं येव विचरति^१ ।
विहारं गच्छन्तेन सद्धिं विहारं गत्वा सरीरनिष्पत्तिं ओलोकेन्तो व
तिट्ठति । धम्मसभायं निसीदित्वा धम्मं कथेन्तस्स सम्मुखद्वाने ठितो
धम्मं सुणाति । सो सद्धं पटिलभित्वा, 'अगारमज्जे वसन्तो निबद्धं
दसबलस्स दस्सनं न लभिस्सामी' ति पब्बज्जं याचित्वा सत्थु सन्तिके 5
पब्बजि ।

ततो पट्टाय ठपेत्वा आहारकरणवेलं अवसेसकाले^२ यत्थ ठितेन
सज्जा दसबलं पस्सितुं, तत्थ ठितो योनिसो मनसिकारं पहाय दसबलं
ओलोकेन्तोव विहरति^३ । सत्था तस्स आणपरिपाकं आगमेन्तो
दीघं पि अद्धानं तस्मिं रूपदस्सनवसेनेव विचरन्ते किञ्चि अवत्वा, 10
'इदानिस्स आणं^४ परिपाकगतं^५ सकुका एतं^६ बोधेतु' ति अत्वा
एवमाह—“किं ते वक्कलि इमिना पूतिकायेन दिट्ठेन, यो खो वक्कलि
धम्मं पस्सति, सो मं पस्सति । यो मं पस्सति, सो धम्मं पस्सति ।
धम्मं हि वक्कलि पस्सन्तो मं पस्सति, मं पस्सन्तो धम्मं पस्सती”
(सं० नि० ३.३४१) ति^६ ।

R. 250

15

सत्थरि एवं ओवदन्ते पि थेरो दसबलस्स दस्सनं पहाय नेव
अञ्जत्थ गन्तुं सकोति । ततो सत्था, 'नायं भिक्खु संवेगं अलभित्वा
बुज्झिस्सती' ति उपकट्टाय वस्सूपनायिकाय राजगहं गत्वा वस्सूपना-
यिकदिवसे, 'अपेहि वक्कली' ति थेरं^७ पणामेति^८ । बुद्धा च नाम
आदेय्यवचना होन्ति । तस्मा थेरो सत्थारं पटिप्परित्वा ठातुं 20
असक्कोन्तो तेमासं दसबलस्स सम्मुखे आगन्तुं अविसहन्तो, 'किं
दानि सक्का कातुं तथागतेनमिह पणामितो, सम्मुखीभाव न लभामि,
किं मय्हं जीवितेना' ति गिज्झकूटपब्बते पपातद्वानं अभिरुहि । सत्था

१. चरति—सी०, स्या०, रो० ।

२. सेसकाले—सी०, रो० ।

३. विहासि—स्या० ।

४-४. आणपरिपाकं गतं—रो० ।

५. एस—सी०, रो० ।

६-६. ० आह—सी०, रो०; स्या०-

७. तं थेरं—स्या० ।

पोत्थके नत्थि ।

८. पणामेसि—सी०, स्या०, रो० ।

B. 196

तस्स किलमनभावं अत्वा, 'अयं भिक्खु मम सन्तिका अस्सासं
अलभन्तो मग्गफलानं^१ उपनिस्सयं नासेय्या' ति^२ अत्तानं दस्सेतुं
ओभासं विस्सज्जेसि । अथस्स सत्थु दिट्ठकालतो पट्ठाय एव^३ महन्तं
सोकसल्लं पहीनं । सत्था सुक्खतळाके ओघं आहरन्तो विय वक्कलि-
५ त्थेरस्स बलवपीतिसोमनस्सं उप्पादेतुं धम्मपदे इमं गाथमाह—

“पामोज्जबहुलो^४ भिक्खु, पसन्नो बुद्धसासने ।
अधिगच्छे पदं सन्तं, सद्धारूपसमं सुखं” (ध० प० ५३) ति ॥

वक्कलित्थेरस्स च, 'एहि वक्कली' ति हत्थं^५ पसारेसि । थेरो,
'दसबलो मे दिट्ठो, एही ति अव्हायनं पि^६ लद्धं' ति बलवपीति उप्पा-
१० देत्वा, 'कुतो गच्छामी' ति अत्तनो गमनभावं^७ अजानित्वा व दस-
बलस्स सम्मुखे आकासे पक्खन्दित्वा पठमपादेन पब्बते ठितो येव
R. 251 सत्थारा वुत्तगाथं आवज्जेन्तो^८ अकासे येव पीतिं विक्खम्भेत्वा सह
पटिसम्भिदाहि अरहत्तं पत्वा तथागतं वन्दमानो व ओतरि । अपर-
भागे सत्था अरियगणमज्जे निसिन्नो थेरं सद्वाधिमुत्तानं अग्गट्ठाने
१५ ठपेसी ति ।

दुतियवग्गवण्णना निट्ठिता ।

(ग) ततियवग्गो

(१-२) राहुल-रट्ठपालत्थेरवत्थु

ततियवग्गस्स^९ पठमे सिक्खाकामानं (अं० नि० १.१४, ३.१) ति
तिस्सो^{१०} कामयमानानं सम्पियायित्वा सिक्खन्तानं ति अत्थो । राहुलो
ति अत्तनो पुत्तं राहुलत्थेरं दस्सेति । थेरो किर^{११} पब्बजितदिवसतो

१. अग्गफलानं—सी०, रो० ।

२. नासेस्सति—रो० ।

३. एवं—स्या० ।

४. पामुज्जबहुलो—रो० ।

५. थेरस्स—रो० ।

६. अव्धानम्पि—सी०, स्या०, रो० ।

७. पतनभावं—सी०, रो० ।

८. आवज्जेन्तो—रो० ।

९. ततियस्स—रो० ।

१०. ० सिक्खा—सी०, स्या०, रो० ।

११. हि—स्या० ।

पट्टाय पातो व^१ उट्टहन्तो^२ हत्थपूरं वालिकं उक्खिपित्वा, 'अहो वताहं
अज्ज दसबलस्स चेव आचरियुपज्झायानं च सन्तिका^३ एत्तकं ओवादं
चेव अनुसासनिं च लभेय्यं' ति पत्थेति । तस्मा सिक्खाकामानं अग्गो
नाम जातो ति^४ ।

दुतिये सद्धापब्बजितानं (अं० नि० १.१४, ३.२) ति सद्धाय पब्ब- 5
जितानं । रट्टपालो ति रट्टं पालेतुं सममत्थो, भिन्नं वा रट्टं सन्धारेतुं
समत्थे कुले जातो ति पि रट्टपालो ति सद्धं गतो । सो हि सत्थु धम्म- B. 197
देसनं^५ सुत्वा पटिलद्धसद्धो चुद्धसभत्तच्छेदे कत्वा माता पितरो पब्बज्जं
अनुजानापेत्वा पब्बजितो । तस्मा सद्धापब्बजितानं अग्गो नाम
जातो । इमेसं पन उभिन्नं पि थेरानं पञ्चकम्ममे अयमनुपुब्बिकथा । 10

एते किर द्वे पि अतीते पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतीनगरे
गहपतिमहासालकुले निब्बत्तिस्सु । तेसं दहरकाले नामं वा गोत्तं वा न
कथियति^६ । वयप्पत्ता पन^७ घरावासे पतिट्टाय अत्तनो अत्तनो^८ पितु
अच्चयेन उभो पि अत्तनो अत्तनो^९ रतनकोट्टागारकम्मिके पक्कोसा- R. 252
पेत्वा अपरिमाणं धनं दिस्वा, 'इमं एत्तकं धनरासि अय्यकपय्य- 15
कादयो अत्तना सद्धिं गहेत्वा गन्तुं नासक्खिस्सु, अम्हेहि दानि येन
केनचि उपायेन इमं धनं गहेत्वा गन्तुं वट्ठती' ति ते^{१०} उभो पि जना
चत्तुसु ठानेसु^{११} कपणद्धिकादीनं^{१२} महादानं दातुं आरद्धा । एको अत्तनो
दानग्गे आगतागतजनं पुच्छित्वा यागुखज्जकादीसु यस्स यं पटिभाति,
तस्स तं अदासि । तस्स तेनेव कारणेन आगतपाको ति^{१३} नामं जातं । 20
इतरो अपुच्छित्वा व गहितगहितभाजनं पूरेत्वा पूरेत्वा^{१४} देति । तस्स

१. पातो—रो० ।

२. उट्टहन्तो व—सी, स्या०, रो० ।

३. सन्तिका—रो० ।

४. जातो—सी०, स्या०, रो० ।

५. देसनं—रो० ।

६. कथीयति—रो० ।

७. ते ०—स्या० ।

८. स्या० पोत्थके नत्थि ।

९. रो० पोत्थके नत्थि ।

१०. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

११. द्वारेसु—रो० ।

१२. कपनिद्धिकादीनं—रो० ।

१३. आगतयाचको ति—सी०, रो०;

१४. स्या पोत्थके नत्थि ।

आगतवाचको—स्या० ।

- पि तेनेव कारणेन अनग्गपाको ति^१ नामं जातं, अप्पमाणपाको ति^२ अत्थो । ते उभो पि एकदिवसं पातो व मुखधोवनत्थं बहिगामं अगमंसु । तस्मिं समये हिमवन्ततो द्वे महिद्धिका तापसा भिक्खाचार-
 ५ 'मा नो एते पस्सिसु' ति एकपस्से अट्ठंसु । ते उभो पि जना तेसं लाबुभाजनादिपरिक्खारं संविधाय अन्तोगामं सन्धाय भिक्खाय^४ गतानं^४ सन्तिकं आगम्म वन्दिसु । अथ ने तापसा, 'काय वेलाय आगतथ महापुञ्जा' ति अहंसु । ते, 'अधुना व भन्ते' ति वत्वा तेसं हत्थतो लाबुभाजनं^५ गहेत्वा अत्तनो अत्तनो गेहं नेत्वा भत्तकिच्च-
 B. 198 परियोसाने निबद्धं भिक्खागहणत्थं पटिञ्चं गण्हिसु ।
 १०

- तेसु एको तापसो सपरिच्छाहकायधातुको होति । सो अत्तनो आनुभावेन महासमुद्दउदकं द्वेधा कत्वा पथविन्धरनागराजस्स भवनं गन्त्वा दिवाविहारं निसीदति^६ । सो उतुसप्पायं गहेत्वा पच्चागन्त्वा अत्तनो उपट्ठाकस्स गेहे भत्तानुमोदनं करोन्तो, 'पथविन्धरनागभवनं'
 R. 253 15 विय होतु^७ ति वदति । अथ नं एकदिवसं उपट्ठाको पुच्छि—'भन्ते, तुम्हे अनुमोदनं करोन्तां पथविन्धरनागभवनं विय होतु ति वदथ, मयमस्स अत्थं न जानाम, किं वुत्तं होति इदं भन्ते' ति ? 'आम कुटुम्बिय, अहं तुम्हाकं^८ सम्पत्ति पथविन्धरनागराजसम्पत्तिसदिसा होतु ति वदामी' ति । कुटुम्बिको^९ ततो पट्ठाय^{१०} पथविन्धरनागराज-
 २० भवने चित्तं ठपेसि ।

१. अनागतवाचको—स्या० ।

२. अप्पमादवाचको ति—स्या० ।

३. गन्त्वा—रो० ।

४. पयातानं—सी०, रो०; समुपयातानं—

५. अलाबुभाजनानि—स्या०, रो० ।

स्या० ।

६. निसीदि—स्या० ।

७-७. पथविन्धरनागभवनं विय होतु०—

८. करोन्तो—रो० ।

रो०; पथविन्धरनागराजभवनं विय

९. तुट्ठं—स्या०, रो० ।

होतु ति—स्या०—एषमेव सब्बत्थ ।

१०-१०. ततो पट्ठाय कुटुम्बिको—रो० ।

इतरो तापसो तावतिसभवनं गत्वा सुञ्जे सेरिसकविमाने दिवाविहारं करोति । सो आगच्छन्तो गच्छन्तो च सक्रस्स देवराजस्स सम्पत्तिं दिस्वा अत्तनो उपट्ठाकस्स अनुमोदनं करोन्तो, 'सकविमानं' विय होतु' ति^१ वदति^२ । अथ न^३ सो पि^४ कुटुम्बियो इतरो सहायको तं तापसं विय पुच्छि । सो^५ तस्स वचनं सुत्वा सक्रभवने चित्तं 5 ठपेसि । ते उभो पि पत्थितट्ठानेसु येव निब्बत्ता ।

पथविन्धरभवने निब्बत्तो पथविन्धरनागराजा नाम जातो । सो निब्बत्तखणे अत्तनो अत्तभावं दिस्वा, 'अमनापस्स वत मे ठानस्स कुलुपकतापसो^६ वण्णं कथेसि, उरेन^७ परिसक्कित्वा विचरणट्ठानमेतं, नून सो अञ्जं ठानं न जानाती' ति विप्पटिसारी अहोसि । अथस्स 10 तंखणे येव^८ अलङ्कृतपटियत्तानि नागनाटकानि^९ सब्बदिसासु तूरियानि पग्गणिहसु । सो तस्मिं येव खणे तं अत्तभावं विजहित्वा माणवकवण्णी अहोसि । अन्वद्धमासं च चत्तारो महाराजानो सक्रस्स उपट्ठान गच्छन्ति । तस्मा सो पि विरूपकखेन नागरञ्जा^{१०} सद्धिं सक्रस्स उपट्ठानं गतो । सक्रो तं दूरतो व आगच्छन्तं दिस्वा सञ्जानि^{११} । 15 अथ नं समीपे आगत्वा ठितकाले, 'कहं निब्बत्तोसि सम्मा' ति पुच्छि । 'मा कथेसि^{१२} महाराज, उरेन परिसक्कनट्ठाने निब्बत्तोमिह, तुम्हे पन कल्याणमित्तं लभित्था' ति^{१३} । 'सम्म, त्वं अट्ठाने निब्बत्तोमही' ति मा वितक्कयि, पदुमुत्तरदसवलो लोके निब्बत्तो, तस्स^{१४} अधिकार- B. 199 कम्मं कत्वा इमं येव ठानं पत्थेहि, उभो सुखं वसिस्सामा' ति । सो 20

१-२. सक्रविमानं विय होतु—रो० ।

३-३. तं पि सो—सी०, रो० ।

४. कुलुपकतापसो—रो० ।

५. तं खणञ्जोव—स्या०;

तं खणं एव—रो० ।

६. नागराजेन—सी०, रो० ।

११. कथेति—रो० ।

१३. त्वं—स्या० ।

२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

४. अथ०—स्या० ।

६. उदरेन—सी०, स्या०, रो०—एवमेव सब्बत्थ ।

९. नाटकानि—सी० ।

१०. सञ्जानित्वा—रो० ।

१२. लभित्थ नामा ति—सी०, रो० ।

‘एवं देव करिस्सामी’ ति गन्त्वा पदुमुत्तरदसबलं निमन्तेत्वा अत्तनो नागभवने नागपरिसाय सद्धिं सब्बरत्तिं सक्कारसम्मानं सज्जेसि ।

सत्था पुनदिवसे उट्ठिते अरुणे अत्तनो उपट्ठाकं सुमनत्थेरं आमन्तेसि—‘सुमन, अज्ज तथागतो दूरं भिक्खाचारं गमिस्सति, मा
 5 पृथुज्जनभिक्खू आगच्छन्तु, तेपिटका^१ पटिसम्भिदाप्पत्ता^२ छल्लभिञ्जाव^३ आगच्छन्तु’ ति । थेरो सत्थु वचनं सुत्वा सब्बेसं आरोचेसि । सत्थारा सद्धिं सतसहस्सा^४ भिक्खू आकासं पक्खन्दिंसु । पथविन्धरो नागपरिसाय सद्धिं दसबलस्स पच्चुग्गमनं आगतो सत्थारं परिवारेत्वा समुद्दमत्थके^५ मणिवण्णा ऊमियो मद्दमानं भिक्खुसङ्घं, ओलोकेत्वा आदितो सत्थारं
 10 परियोसाने सङ्घनवकं तथागतस्स पुत्तं उपरेवतसामणेरं नाम ओलो-
 केन्तो, ‘अनच्छरियो सेससावकानं एवरूपो इद्धानुभावो, इमस्स पन तरुणबालदारकस्स^६ एवरूपो इद्धानुभावो अतीविय अच्छरियो’ ति पीतिपामोज्जं उप्पादेसि ।

अथस्स भवने दसबले निसिन्ने सेसभिक्खूसु कोटितो पट्ठाय
 15 निसीदन्तेसू सत्थु सम्मुखट्ठाने येव उपरेवतसामणेरस्स आसनं पापुणि ।
 नागराजा यागुं देन्तो पि खज्जकं देन्तो पि सकिं दसबलं ओलोकेति,
 सकिं उपरेवतसामणेरं । तस्स किर सरीरे सत्थु सरीरे विय द्वत्तिस-
 महापुरिसलक्खणानि पञ्चायन्ति^६ । ततो नागराजा, ‘अयं सामणेरो
 R. 255 बुद्धानं सदिसो पञ्चायति, किं नु खो होती’ ति अविदूरे निसिन्नं
 20 अञ्जतरं भिक्खुं पुच्छि—‘अयं भन्ते सामणेरो दसबलस्स किं होती’
 ति ? ‘पुत्तो महाराजा’ ति । सो चिन्तेसि—‘महा वतायं भिक्खु,
 एवरूपस्स^७ सोभग्गप्पत्तस्स^८ तथागतस्स पुत्तभावं लभि । सरीरं
 पिस्स एकदेसेन बुद्धानं सरीरसदिसं पञ्चायति, मया पि अनागते

१-१. तिपिटकपटिसम्भिदापत्ता—रो० । २. छल्लभिञ्जा च—स्या० ।

३. सतसहस्स—रो० ।

४. समुद्दमत्थकेन—सी०, स्या०, रो० ।

५. तरुणललितदारकस्स—सी०, रो० । ६. पञ्चायति—रो० ।

७-७. एवरूपगयसगपत्तस्स—सी०, रो० ।

एवरूपेन भवितुं वट्टती' ति सत्ताहं महादानं दत्त्वा, 'भन्ते, अहं इमस्स अधिकारकम्मस्सानुभावेन अयं उपरेवतो विय अनागते एकस्स बुद्धस्स पुत्तो भवेय्यं' ति पत्थनं अकासि । सत्था अनन्तरायं दिस्वा, 'अनागते गोतमबुद्धस्स पुत्तो भविस्ससी' ति व्याकरित्वा पक्कामि ।

B. 200

5

पथविन्धरो पि पुन अद्धमासे सम्पत्ते^१ विरूपक्खेन सद्धिं सक्कस्स उपट्ठानं गतो । अथ नं समीपे ठितं सक्को पुच्छि—'पत्थितो ते सम्म अयं देवलोको' ति ? 'न पत्थितो महाराजा' ति^२ । 'किं दोसं अद्दसा' ति ? 'दोसो नत्थि महाराज, अहं पन दसबलस्स पुत्तं उपरेवतसामणेरं पस्सि । तस्स मे दिट्ठकालतो पट्ठाय अञ्जत्थ चित्तं न नमि, स्वाहं 'अनागते एकस्स बुद्धस्स^३ एवरूपो पुत्तो भवेय्यं' ति पत्थनं अकासि । त्वं पि महाराज एकं पत्थनं करोहि, ते मयं निब्बत्तट्ठाने न विना भविस्सामा' ति । सक्को तस्स वचनं सम्पटिच्छित्त्वा एकं महानुभावं भिक्खुं दिस्वा, 'कतरकुला नु खो निक्खमित्वा अयं कुलपुत्तो पब्बजितो, ति आवज्जेन्तो^४, 'अयं भिन्नं रट्ठं सन्धारेतुं समत्थस्स कुलस्स पुत्तो हुत्वा चुद्दस भत्तच्छेदे कत्वा मातापितरो पब्बज्जं अनुजानापेत्वा पब्बजितो' ति अञ्जासि । अत्वा च पन अजानन्तो विय दसबलं पुच्छित्त्वा सत्ताहं महासक्कारं कत्वा 'भन्ते अहं इमस्स कल्याणकम्मस्स निस्सन्देन तुम्हाकं सासने अयं कुलपुत्तो विय अनागते एकस्स बुद्धस्स सासने सद्धापब्बजितानं अग्गो भवेय्यं' ति पत्थनं अकासि । सत्था अनन्तरायं दिस्वा, 'त्वं महाराज अनागते गोतमस्स बुद्धस्स^५ सासने सद्धापब्बजितानं अग्गो भविस्ससी' ति व्याकरित्वा पक्कामि । सक्को पि^६ अत्तनो देवपुरमेव गतो ।

10

15

20

R. 256

१. पत्ते—रो० ।

२. सामी ति—सी० ;

३. ०सासने—रो० ।

सम्मा ति—स्या०, रो० ।

४. आवज्जनतो—सी० ;

५. ०नाम—सी० ।

आवज्जान्तो—रो० ।

६. सक्को च—स्या० ।

ते उभो पि^१ निब्वत्तट्टानतो चवित्वा देवमनुस्सेसु संसरन्ता^२
 अनेकसहस्सकप्पे अतिकमिसु^३ । इतो पन द्वानवुतिकप्पमत्थके फुस्सो^४
 नाम बुद्धे लोके उदपादि । तस्स पिता महिन्दो नाम राजा अहोसि ।
 वेमातिका तयो कनिट्टभातरो । राजा दिवसे दिवसे^५, 'मय्हं येव
 5 बुद्धो मय्हं धम्मो मय्हं सङ्गो' ति ममायन्तो सयमेव दसबलं निबद्धं
 भोजनं भोजेति ।

अथस्स एकदिवसं पच्चन्तो कुपितो । सो^६ पुत्ते आमन्तेसि—
 'ताता, पच्चन्तो कुपितो, तुम्हेहि वा मया वा गन्तब्बं । यदि अहं
 गच्छामि, तुम्हेहि इमिना नियामेन दसबलो परिचरितब्बो' ति । ते
 10 तयो पि एकप्पहारेनेव आहंसु—'तात, तुम्हाकं गमनकिच्चं नत्थि,
 B. 201 मयं चोरे विधमिस्सामा' ति पितरं वन्दित्वा पच्चन्तं गत्वा चोरे
 विधमित्वा विजितसङ्गामा हुत्वा निवत्तिसु । ते अन्तरामग्गे पाद-
 मूलिकेहि सद्धिं मन्तयिसु—'ताता, अम्हाकं गतक्खणे येव पिता वरं
 दस्सति, कतरं वरं गण्हामा' ति ? 'अय्या, तुम्हाकं पितु अच्चयेन
 15 दुल्लभं नाम नत्थि, तुम्हाकं पन जेट्टभातिकं फुस्सबुद्धं पटिजगगनवरं
 गण्हथा' ति आहंसु । ते, 'कल्याणं तुम्हेहि वुत्तं' ति सब्बे पि
 एकचित्ता हुत्वा गन्त्वा पितरं अद्दसंसु । तदा^७ पिता तेसं पसीदित्वा
 वरं अदासि । ते, 'तेमासं तथागतं पटिजगिस्सामा' ति वरं याचिसु ।
 राजा, 'अयं दातुं न सक्का, अञ्जं वरं गण्हथा' ति आह । 'तात,
 R.257 20 अम्हाकं अञ्जेन वरेन किच्चं नत्थि, सचे तुम्हे दातुकामा, एतं येव
 नो वरं देथा' ति । राजा तेसु पुनप्पुनं कथेन्तेसु अत्तना पटिञ्जातत्ता,
 न सक्का न दातु' ति चिन्तेत्वा आह—'ताता, अहं तुम्हाकं वरं
 देमि, अपि च खो पन बुद्धा नाम दुरासदा होन्ति सीहा विय
 एकचरा^८, दसबलं पटिजगगन्ता अप्पमत्ता भवेय्याथा' ति । ते

१. उभो—रो० ।

३. अतिक्कमेसु—सी० ।

५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

७. रो० पोत्थके नत्थि ।

९. एकवरा—रो० ।

२. संसरन्तो—स्या०, रो० ।

४. पुस्सो—स्या० ।

६. राजा तयो—स्या० ।

८. स्या० पोत्थके नत्थि ।

चिन्तयिसु—‘अम्हेहि तथागतं पटिजगन्तेहि अनुच्छविकं^१ कत्वा
पटिजग्गतुं वट्ठती’ ति सब्बे पि एकचित्ता^२ हुत्वा दससीलानि^३
समादाय निरामगन्धा हुत्वा सत्थु दानग्गपरिवहनके^४ तयो पुरिसे
ठपयिसु । तेसु एको धनधञ्जुप्पादको अहोसि एको मापको एको
दाससंविधायको । तेसु^५ धनधञ्जुप्पादको^५ पञ्चुप्पन्ने बिम्बिसारो 5
महाराजा जातो, मापको विसाखो उपासको, दानसंविधायको
रट्टपालत्थेरो ति ।

सो तत्थ यावजीवं कुसलं कत्वा देवपुरे निब्बत्तो । अयं पन
राहुलत्थेरो नाम कस्सपदसबलस्स काले किकिस्स^६ कासिरञ्जो^७
जेट्टपुत्तो हुत्वा निब्बत्ति, पथविन्धरकुमारो तिस्स नामं अकंसु । तस्स 10
सत्त भगिनियो अहेसुं । ता दसबलस्स सत्त परिवेणानि कारयिसु ।
पथविन्धरो ओपरज्जं लभि । सो ता भगिनियो आह—‘तुम्हेहि
कारितपरिवेणेषु मय्हं पि एकं देथा’ ति । ‘भातिक, तुम्हे उपराजद्वाने
ठिता, तुम्हेहि नाम अम्हाकं दातब्बं, तुम्हे^८ अञ्ज^८ परिवेणं करोथा’
ति । सो तासं वचनं सुत्वा पञ्च विहारसतानि कारेसि । पञ्चपरिवेण- 15
सतानि ति पि^९ वदन्ति । सो तत्थ यावजीवं कुसलं कत्वा देवपुरे
निब्बत्ति । इमस्मिं पन बुद्धुप्पादे पथविन्धरकुमारो अम्हाकं बोधि-
सत्तस्स अगमहेसिया कुच्छिस्मिं पटिसन्धि गण्हि । तस्स सहायको
कुररट्ठे थुल्लकोट्टितनिगमे रट्टपालसेट्ठिगेहे निब्बत्ति ।

B. 202

अथ अम्हाकं दसबलो अभिसम्बोधिं पत्वा पवत्तितवरधम्मचक्रो^{१०} 20
अनुपुब्बेन^{११} कपिलवत्थुं आगन्त्वा राहुलकुमारं पब्बाजेसि । तस्स

R. 258

१. अमिच्छविकं—रो० ।

२. एकच्छन्दा—रो० ।

३. ०च—स्या० ।

४. दानग्गपरिगाहनके—स्या० ;

५-५. तेसं उप्पादको—सी०, रो० ।

परिवाहके—रो० ।

६. किकिस्स—म्या० ।

७. रञ्जो—सी०, रो० ।

८-८. ०अम्हाकं अञ्जाम्पि—सी०, रो० ।

९. पञ्चपरिवेणसतानी ति—रो० ।

१०. पवत्तितवरधम्मचक्रो—रो० ।

११. अनुक्कमेन—सी०, रो० ।

- पब्बज्जाविधानं पाळियं (म० व०, ८६) आगतमेव । एवं पब्ब-
 जितस्स पनस्स सत्था अभिण्हओवादवसेन^१ राहुलोवादसुत्तं अभासि ।
 राहुलो पि पातो व वुट्ठाय^२ हत्थेन वालुकं^३ उक्खिपित्वा, 'दसबलस्स
 चेव आचरियुपज्झायानं च सन्तिका अज्ज एत्तकं ओवादं लभेय्यं'
 5 ति वदति । भिक्खुसङ्घमज्जे कथा उदपादि—'ओवादक्खमो वत
 राहुलसामणेरो पितु अनुच्छविको पुत्तो' ति । सत्था भिक्खूनं चित्ताचारं
 अत्वा, 'मयि गते एका धम्मदेसना च वड्डिस्सति, राहुलस्स च गुणो
 पाकटो भविस्सती' ति गत्वा धम्मसभायं बुद्धासने निसिन्नो भिक्खू
 आमन्तेसि—'काय नुत्थ भिक्खवे, एतरहि कथाय सन्निसिन्ना' ति ?
 10 'राहुलसामणेरस्स ओवादक्खमभावं कथेम भगवा' ति । सत्था
 इमस्मिं ठाने ठत्वा राहुलस्स गुणदीपनत्थं मिगजातकं आहरित्वा
 कथेसि—

“मिगं तिपल्लत्थमनेकमायं,

अट्ठक्खुरं अट्ठरत्ता पपायि^४ ।

15 एकेन सोतेन छमा'स्ससन्तो,

अहि कलाहितिभोति^५ भागिनेय्यो”

(जा० १.६) ति ॥

- अथस्स सत्तवस्सिकसामणेरकाले, मा हेव खो राहुलो दहरभावेन
 कीळनत्थाय पि^६ सम्पजानमुसा भासेय्या' ति अम्बलद्वियराहुलोवादं
 20 (म० नि० २.९२) देसेसि । अट्ठारसवस्सिकसामणेरकाले तथागतस्स
 पच्छतो पिण्डाय पविसन्तस्स सत्थु चेव अत्तनो च रूपसम्पत्तिं दिस्वा
 R. 259 गेहसितं वितक्कं वितक्केन्तस्स, “यं किञ्चि राहुल रूपं” ति आदिना

१. अभिण्होवादवसेन—रो० ।

२. उट्ठाय—रो० ।

३. बालिकं—रो० ।

४. वपायि—सी०, स्या०, रो० ।

५. कलाहि अतिभोति—सी०;

६. कीळनत्थाय—रो० ।

कलाहितिभो—स्या०;

कालाहितिहोति—रो० ।

नयेन महाराहुलोवादसुत्तन्तं^१ (म० नि० २.१००) कथेसि । संयुत्तके
 (सं० नि० ४.९६) राहुलोवादोऽपि अङ्गुत्तरे (अं० नि० २.१७५)
 राहुलोवादोऽपि थेरस्स विपस्सनाचारो येव । अथस्स सत्था आण-
 परिपाकं अत्वा अवस्सिभक्खुकाले अन्धवने निसिन्नो चूलराहुलोवादं
 (म० नि० ३.३७७) कथेसि । देसनापरियोसाने राहुलत्थेरो कोटि- 5
 सतहस्सदेवताहि^२ सद्धिं अरहत्तं पापुणि, सोतापन्नसकदागामिअनागामि-
 देवतानं^३ गणना^४ नत्थि । अथ सत्था अपरभागे अरियसङ्घमज्जे^५
 निसिन्नो थेरं इमस्मिं सासने सिक्खाकामानं अगगट्टाने ठपेसि । सत्थरि
 पन कुरुरट्ठे चारिकाय निक्खमित्वा थुल्लकोट्टितं अनुप्पत्ते रट्टपालो
 कुलपुत्तो सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा पटिलद्धसद्धो मातापितरो 10
 अनुजानापेत्वा दसबलं उपसङ्गमित्वा सत्थु आणत्तिया^६ अञ्जतरस्स
 थेरस्स सन्तिके पब्बजि । तस्स पब्बजितदिवसतो पट्टाय सेट्ठिगहपति
 भिक्खू अत्तनो निवेसनद्वारेण गच्छन्ते दिस्वा, 'किं तुम्हाकं इमस्मिं
 गेहे कम्मं, एको व' पुत्तको अहोसि, तं गण्हित्वा गतत्थ, इदानी
 किं करिस्सथा' ति अक्कोसति परिभासति । सत्था अद्धमासं 15
 थुल्लकोट्टिते वसित्वा पुन सावत्थिमेव अगमासि । तत्थायस्मा
 रट्टपालो योनिसो मनसिकरोन्तो^७ कम्मं कत्वा विपस्सनं वड्ढेत्वा
 अरहत्तं पापुणि । सो^८ सत्थारं अनुजानापेत्वा मातापितरो दस्सनत्थं^९
 थुल्लकोट्टितं गन्त्वा तत्थ सपदानं पिण्डाय चरन्तो पितु निवेसने
 आभिदोसिकं कुम्मासं लभित्वा तं अमतं विय परिभुञ्जन्तो पितरा 20
 निमन्तितो अधिवासेत्वा दुतियदिवसे पितु निवेसने पिण्डपातं
 परिभुञ्जित्वा अलङ्कृतपटियत्ते इत्थिजने असुभसञ्जं उप्पादेत्वा ठितको
 व धम्मं देसेत्वा जिया मुत्तो विय नाराचो आकासं उप्पतित्वा

B. 203

15

20

R. 260

१. राहुलोवादसुत्तन्तं—रो० ।

२. कोटिसहस्सदेवताहि—रो० ।

३. ०सकिदागामि०—स्या० ;

४. ०नाम—स्या० ।

सोतापन्नसकदागामिदेवतानं—रो० ।

५. सङ्घमज्जे—रो० ।

६. आणत्तिकाय—सी०, रो० ।

७. इमस्मिं गेहे एकोव—सी०, रो० ।

८. मनसिकारे—रो० ।

९. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१०. दस्सेतुं—सी०, रो० ।

कोरब्बरञ्जो^१ मिगचीरं^२ गन्त्वा मङ्गलसिलापट्टे निसिन्नो
दस्सनत्थाय आगतस्स रञ्जो चतुपारिजुञ्जपटिमण्डितं धम्मं
(म० नि० २.२८९) देसेत्वा अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो पुन सत्थु
सन्तिकं येव आगतो । एवमेतं वत्थु समुट्ठितं । अथ सत्था अपरभागे
५ अरियगणमञ्जे निसिन्नो थेरं इमस्मि सासने सद्दापब्बजितानं
कुलपुत्तानं अगगट्टाने ठपेसी ति ।

(३) कुण्डधानत्थेरवत्थु

ततिये पठमं सलाकं गण्हन्तानं (अ० नि० १.१४, ३०३) ति
सब्बपठमं सलाकगाहकानं भिक्खूनं कुण्डधानत्थेरो अगो ति
दस्सेति । सो किर थेरो महासुभदाय निमन्तितदिवसे तथागते
१० उगगनगरं गच्छन्ते, 'अज्ज सत्था दूरं भिक्खाचारं गमिस्सति, पुथुज्जना
B. 204 सलाकं^३ मा^३ गण्हन्तु, पञ्चसता^४ खीणासवा व^४ गण्हन्तु' ति वुत्ते
पठममेव सीहनादं नदित्वा सलाकं गण्हि । चूळसुभदाय निमन्तितदिवसे
तथागते साकेतं गच्छन्ते पि पञ्चन्नं भिक्खुसतानं अन्तरे पठममेव
सलाकं गण्हि । सुनापरन्तजनपदं गच्छन्ते पि इमेहि कारणेहि थेरो
१५ पठमं सलाकं गण्हन्तानं अगो नाम जातो । कुण्डधानो ति पनस्स
नामं । तस्स^५ पञ्चकम्मे अयमनुपुब्बिकथा ।

अयं किर पटुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतीनगरे कुलगेहे निब्बत्तो
वुत्तनयेनेव विहारं गन्त्वा धम्मं सुणन्तो सत्थारं एकं भिक्खुं पठमं
R. 261 सलाकं गण्हन्तानं अगगट्टाने ठपेन्तं दिस्वा बुद्धानं अधिकारकम्मं
२० कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेत्वा सत्थारा अनन्तरायं दिस्वा व्याकतो ।
यावजीवं कुसलं कत्वा देवेषु च मनुस्सेषु च संसरन्तो कस्सपबुद्धकाले

१. कोरब्बरञ्जो—रो० ।

२. मिगचीरं—सी०, रो०; मिगापरं—स्या० ।

३-३. मा सलाकं—रो० ।

४-४. पञ्चसतखीणासवा व—रो० ।

५. तस्स किर—सी०, रो० ।

भूमट्टकदेवता^१ हुत्वा निब्बत्ति । दीघायुकबुद्धानं च नाम न अन्वद्ध-
मासिको उपोसथो होति । विपस्सीदसबलस्स हि छब्बस्सन्तरे
छब्बस्सन्तरे^२ उपोसथो अहोसि । कस्सपदसबलो पन छट्ठे छट्ठे मासे
पातिमोक्खं ओसारेसि । तस्स पातिमोक्खं ओसारणकाले
दिसावासिका द्वे सहायका भिक्खू, 'उपोसथं करिस्सामा' ति 5
गच्छन्ति । अयं भुम्मदेवता चिन्तेसि—'इमेसं द्विन्नं भिक्खूनं मेत्ति
अतिविय दल्हा, किं नु खो भेदके सति भिज्जेय्य, न भिज्जेय्या'
ति ? तेसं ओकासं ओलोकयमाना तेसं अविदूरेनेव^३ गच्छति ।

अथेको थेरो एकस्स हत्थे पत्तचीवरं^४ दत्त्वा सरीरवलञ्जनत्थं
उदकफासुकट्टानं गन्त्वा धोतहत्थपादो हुत्वा गुम्बसभागतो 10
निक्खमति । भुम्मदेवता तस्स थेरस्स पच्छतो पच्छतो^५ उत्तमरूपा
इत्थी हुत्वा केसे विधुनित्वा संविधाय बन्धन्ती विय पिट्ठितो पंसु^६
पुञ्जमाना^७ विय साटकं संविधाय निवासयमाना विय च हुत्वा
थेरस्स पदानुपदिका^८ हुत्वा^९ गुम्बतो निक्खन्ता । एकमन्ते ठितो
सहायकत्थेरो इमं कारणं दिस्वा दोमनस्सजातो, "नट्ठो दानि मे 15
इमिना भिक्खुना सद्धि दीघरत्तानुगतो सिनेहो । सचाहं एवंविधभावं
जानेय्यं, एत्तकं अद्धानं इमिना सद्धि विस्सासं न करेय्यं" ति
चिन्तेत्वा आगच्छन्तस्सेवस्स, 'हन्दावुसो^{१०}, तुय्हं पत्तचीवरं, तादिसेन
पापेन^{१०} सहायेन^{११} सद्धि एकमगं न गच्छामी' ति आह । तं कथं R. 262
सुत्वा तस्स लज्जिभिक्खुनो हृदयं तिखिणसत्ति गहेत्वा विद्धं विय 20 B. 205
अहोसि । ततो नं आह—'आवुसो, किं नामेतं वदसि, अहं एत्तकं
कालं दुक्कटमत्तं पि आपत्तिं न जानामि, त्वं पन मं अज्ज पापो ति

१. भुम्मदेवता—सी०, रो०; भुम्मट्टदेवता २. स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

—स्या० ।

३. अविदूरे अविदूरे येव—सी०;

४. चीवरं—रो० ।

अविदूरेव—स्या०; अविदूरे येव—रो० ।

५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

६-६. पंसु पुञ्जमाना—रो० ।

७. पदानुपदिकाय—रो० ।

८. स्या० पोत्थके नत्थि ।

९. गण्हावुसो—रो० ।

१०. स्या० पोत्थके नत्थि ।

११. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

वदसि, किं ते दिट्ठं' ति ? 'किं अञ्जेन दिट्ठेन, किं त्वं एवंविधेन
अलङ्कृतपटियत्तेन मातुगामेन सद्धि एकट्ठाने हुत्वा निक्खन्तो' ति^१ ?
'नत्थेतं आवुसो मय्हं, नाहं^२ एवरूपं मातुगामंपस्सामी' ति ।
तस्स यावततियं कथेन्तस्सा पि इतरो थेरो^३ कथं असद्दहित्वा
5 अत्तनो^४ दिट्ठकारणं येव अत्थं गहेत्वा तेन सद्धि एकमग्गेन अगन्त्वा^५
अञ्जेन मग्गेन सत्थु सन्तिकं गतो । इतरो पि^६ अञ्जेन मग्गेन सत्थु
सन्तिकं येव गतो ।

ततो भिक्खुसङ्घस्स उपोसथागारं पविसनवेलाय सो भिक्खु तं
भिक्खुं उपोसथग्गे सञ्जानित्वा, 'इमस्मि उपोसथग्गे एवरूपो नाम
10 पापभिक्खु अत्थि, नाहं तेन सद्धि उपोसथं करिस्सामी' ति
निक्खमित्वा बहि अट्ठासि । भुम्मदेवता, 'भारियं मया^७ कम्मं कतं'
ति महल्लकउपासकवण्णेन तस्स सन्तिकं गन्त्वा, 'कस्मा भन्ते अय्यो
इमस्मि ठाने ठितो' ति आह । "उपासक, इमं उपोसथग्गं एको
पापभिक्खु^८ पविट्ठो, 'अहं तेन सद्धि उपोसथं न करोमी' ति वत्वा
15 निक्खमित्वा बहि ठितोम्ही" ति^९ । "भन्ते, मा एवं गण्हथ,
परिसुद्धसीलो एस भिक्खु, तुम्हेहि दिट्ठमातुगामो नाम अहं मया
तुम्हाकं वीमंसनत्थाय, 'दळ्हा नु खो इमेसं थेरानं मेत्ति नो दळ्हा'
ति, लज्जिअलज्जिभावं ओलोकेन्तेन तं^{१०} कम्मं कतं" ति । 'को पन
त्वं सप्पुरिसा' ति ? 'अहं एका भुम्मदेवता भन्ते^{११} ति । देवपुत्तो
R. 263 20 कथेन्तो व दिब्बानुभावेन ठत्वा थेरस्स पादेसु पतित्वा, मय्हं भन्ते
खंमथ, एतं दोसं थेरो न जानाति, उपोसथं करोथा' ति थेरं
याचित्वा उपोसथग्गं पवेसेसि । सो थेरो उपोसथं ताव एकट्ठाने
अकासि, मित्तसन्थववसेन न^{१२} पुन^{१३} तेन सद्धि एकट्ठाने अहोसी ति ।

१. न निक्खन्तो ति—सी०, रो० ।

२. रो० पोत्थके नत्थि ।

३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

४. अत्तना—सी०, स्या० रो० ।

५. आगन्त्वा—रो० ।

६. ० भिक्खु—सी०, स्या०, रो० ।

७. मयं—रो० ।

८. ० पन—स्या० ।

९. ठितो ति—रो० ।

१०-११. स्या० पोत्थके नत्थि ।

११-१२. स्या० पोत्थके नत्थि; पन पुन—रो० ।

इमस्स थेरस्स कम्मं न कथियति^१ । चुदितकत्थेरो पन अपरापरं
विपस्सनाय कम्मं करोन्तो अरहत्तं पापुणि । भुम्मदेवता तस्स
कम्मस्स निस्सन्देन एकं बुद्धन्तरं अपायतो^२ न मुच्चित्थ^३ । सचे पन
कालेन कालं मनुस्सत्तं आगच्छति, अञ्जेन येन केनचि कतो दोसो
तस्सेव उपरि पतति । सो अम्हाकं भगवतो काले सावत्थियं 5 B. 206
ब्राह्मणकुले निब्बत्ति । धानमाणवो तस्स नामं अकंसु । सो वयप्पत्तो
तयो वेदे उगण्हित्वा महत्तलककाले सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा
पटिलद्धसद्धो पब्बजि । तस्स उपसम्पन्नदिवसतो पट्टाय एका
अलङ्कृतपटियत्ता इत्थि तस्मिं गामं पविसन्ते सद्धि येव^४ गामं
पविसति, निक्खमन्ते निक्खमति । विहारं पविसन्ते पि पविसति^५, 10
तिट्ठन्ते पि^६ तिट्ठती ति । एवं निच्चानुबन्धा पज्जायति । थेरो तं
न पस्सति, तस्स पन पुरिमस्स कम्मस्स निस्सन्देन सा अञ्जेसं
उपट्ठाति ।

गामे यागुभिक्षवं ददमाना इत्थियो, 'भन्ते, अयं एको
यागुउल्लङ्को तुम्हाकं, एको इमिस्सा अम्हाकं सहायिकाया' ति 15
परिहासं करोन्ति । थेरस्स महती विहेसा होति । विहारं गतं पि
नं सामणेरा चेव दहरभिक्षू च परिवारेत्वा, 'धानो कोण्डो जातो'
ति परिहासं करोन्ति । अथस्स तेनेव कारणेन कुण्डधानत्थेरो ति
नामं जातं । सो उट्ठाय समुट्ठाय तेहि कयिरमानं केळि सहितुं R: 264
असक्कोन्तो उम्मादं गहेत्वा, 'तुम्हे कोण्डा, तुम्हाकं उपज्झाया कोण्डा, 20
आचरिया कोण्डा' ति वदति । अथ नं सत्थु आरोचेसुं—'कुण्डधानो
दहरसामणेरेहि सद्धि एवं फरुसवाचं वदती' ति । सत्था तं
पक्कोसापेत्वा, 'सच्चं भिक्षू' ति पुच्छित्वा, 'सच्चं भगवा' ति वुत्ते,

१. कथीयति—रो० ।

२. अपायभया—सी०, रो०; अपाय-

३. मुच्चि—सी०, रो०; मुच्चति—स्या० ।

भयतो—स्या० ।

४. अलंकृतपटियत्ता—रो० ।

५. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. सद्धि०—सी०, स्या०, रो० ।

७. तिट्ठन्ते—रो० ।

‘कस्मा एवं वदेसी’ ति आह । ‘भन्ते निबद्धं विहेसं असहन्तो एवं कथेमी’ ति । ‘त्वं पुब्बे कतकम्मं यावज्जदिवसा जीरापेतुं न सक्कोसि, पुन एवरूपं फरुसं मा वद^१ भिक्खू’ ति वत्वा आह—

“मावोच फरुसं कच्चि, वुत्ता पटिवदेय्यु तं ।
 5 दुक्खा हि सारम्भकथा, पटिदण्डा फुसेय्यु तं ॥
 सवे नरेसि^२ अत्तानं, कंसो उपहतो यथा ।
 एस पत्तो सि निब्बानं, सारम्भो ते न विज्जती’
 (ध० प० ३०) ति ॥

इमं च पन तस्स थेरस्स मातुगामेन सद्धि विचरणभावं कोसल-
 10 रञ्जो पि कथयिंसु । राजा, ‘गच्छथ भणे वीमंसथा’ ति पेसेत्वा सयं
 पि मन्देनेव परिवारेण सद्धि थेरस्स वसनट्टानं गन्त्वा एकमन्ते
 ओलोकेन्तो अट्टासि । तस्मिं खणे थेरो सूचिकम्मं करोन्तो निसिन्नो
 B. 207 होति । सा पिस्स इत्थी^३ अविदूरे ठाने ठिता विय पञ्जायति ।

राजा तं^४ दिस्वा, ‘अत्थिदं कारणं, ति तस्सा ठितट्टानं अगमासि ।
 R.265 15 सा तस्मिं आगच्छन्ते थेरस्स वसनपण्णसालं पविट्ठा विय अहोसि । राजा
 पि ताय सद्धि येव पण्णसालं पविसित्वा सब्बत्थ ओलोकेन्तो अदिस्वा,
 ‘नायं मातुगामो, थेरस्स एको कम्मविपाको’ ति सञ्जं कत्वा पठमं
 थेरस्स समीपेण गच्छन्तो पि थेरं अवन्दित्वा तस्स कारणस्स अभूतभावं
 अत्वा आगम्म थेरं वन्दित्वा एकमन्तं निसिन्नो, कच्चि भन्ते पिण्डकेन
 20 न किलमथा’ ति पुच्छि । थेरो, ‘वट्टति महाराजा’ ति आह ।
 ‘जानामि^५ भन्ते अय्यस्स कथं, एवरूपेण च^६ परिक्किलेसेन^७ सद्धि
 चरन्तानं तुम्हाकं के नाम पसीदिस्सन्ति, इतो पट्टाय वो कत्थचि

१. वदि—सी०, रो० ।

२. इत्थि—रो०—एवमेव ।

५. जानामि—सी०, रो० ।

७. परिक्किलेसिकेन—स्या० ।

२. न देसि—स्या० ।

४. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

गमनकिच्चं नत्थि, अहं चतुहि पच्चयेहि उपट्टहिस्सामि, तुम्हे योनिसो-
मनसिकारे^१ मा पमज्जित्था, ति निबद्धं भिक्खं पट्टपेसि । थेरो राजानं
उपत्थम्भकं^२ लभित्वा भोजनसप्पायेन एकगचित्तो हुत्वा विपस्सनं
वड्ढेत्वा अरहत्तं पापुणि । ततो पट्टाय सा इत्थी अन्तरधायि ।

महासुभद्दा उगगनगरे मिच्छादिट्टिकुले वसमाना, 'सत्था मं अनु- 5
कम्पतू' ति उपोसथं अधिट्टाय निरामगन्धा हुत्वा उपरिपासादतले
ठिता, 'इमानि पुष्फानि अन्तरे अट्टत्वा^३ दसबलस्स मत्थके वितानं
हुत्वा तिट्टन्तु, दसबलो इमाय सज्जाय स्वे पञ्चहि भिक्खुसतेहि सद्धि
मय्हं भिक्खं गण्हतू' ति सच्चकिरियं कत्वा अट्ट सुमनपुष्फमुट्टियो
विस्सज्जेसि । पुष्फानि गन्त्वा धम्मदेसनावेलाय^४ सत्थु मत्थके 10
वितानं^५ हुत्वा अट्टंसु । सत्था तं सुमनपुष्फवितानं दिस्वा चित्तेनेव
सुभद्दाय भिक्खं अधिवासेत्वा पुनदिवसे अरुणे उट्टिते आनन्दत्थेरं
आह—'आनन्द, मयं अज्ज दूरं भिक्खाचारं गमिस्साम, पुथुज्जनानं अदत्त्वा
अरियानं येव सलाकं देही, ति । थेरो भिक्खूनं आरोचेसि—'आवुसो R. 266
सत्था अज्ज दूरं भिक्खाचारं गमिस्सति, पुथुज्जना मा गण्हन्तु, अरि- 15
भाव सलाकं गण्हन्तू' ति । कुण्डधानत्थेरो^६, आहरावुसो सलाकं' ति
पठमं येव हत्थं पसारेसि । आनन्दो^७, 'सत्था तादिसानं भिक्खूनं^८ सलाकं
न दापेति, अरियानं येव दापेती, ति वितक्कं उप्पादेत्वा गन्त्वा सत्थु
आरोचेसि । सत्था, 'आहरापेत्तस्स सलाकं देही' ति आह । थेरो
चिन्तेसि—'सचे कुण्डधानस्स सलाका^९ दातुं न युत्ता^{१०} अस्स^{११}, अथ^{१२} 20 B. 208
सत्था^{१३} पट्टिवाहेय्य, भविस्सति एकं कारणं' ति, 'कुण्डधानस्स सलाकं

१. योनिसोमनसिकारेन—स्या० ।

३. अट्टत्वा—रो० ।

५. वितानानि—स्या० ।

७. आवुसो—सी०, स्या०, रो० ।

९. सलाकं—स्या० ।

११. तस्स—स्या० ।

१३. सत्थानं—सया० ।

२. उपत्थम्भं—सी०, स्या०, रो० ।

४. धम्मदेसनवेलायं—सी०, रो० ।

६. कुण्डधानत्थेरो—स्या०, रो० ।

८. रो० पोत्थके नत्थि ।

१०. युत्तो—स्या० ।

१२. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि;

अद्धा—स्या० ।

दस्सामी' ति गमनं^१ अभिनीहरि । कुण्डधानत्थेरो तस्स पुरे आग-
मना व^२ अभिञ्जापादकं चतुत्थज्झानं समापज्जित्वा इद्धिया आकासे
ठत्वा, आहरावुसो आनन्द, सत्था मं जानाति, मादिसं भिक्खुं पठमं
सलाकं गण्हन्तं न सत्था वारेती' ति हत्थं पसारेत्वा सलाकं गण्हि ।
5 सत्था तं अट्ठप्पत्तिं कत्वा थेरं इमस्मि सासने पठमं सलाकं गण्हन्तानं
अगगट्ठाने ठपेसी ति ।

(४) वज्जीसत्थेरवत्थु

४. चतुत्थे पटिभानवन्तानं (अं० नि० १.१४, ३.४) ति सम्पन्न-
पटिभानानं वज्जीसत्थेरो अगो ति दस्सेति । अयं किर थेरो दसबलस्स
सन्तिकं उपसङ्कमन्तो चक्खुपथतो पट्टाय चन्देन सद्धिं उपमेत्वा सूरियेन
10 आकासेन महासमुद्देन हत्थिनागेन सीहेन मिगरञ्जा सद्धिं उपमेत्वा
पि अनेकेहि पदसतेहि पदसहस्सेहि सत्थु वण्णं वदन्तो येव उपसङ्कमति ।
तस्मा पटिभानवन्तानं अगो नाम जातो^३ । तस्स पञ्चकम्मे अयमनु-
पुब्बिकथा ।

अयं पि किर पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतीनगरे महाभोगकुले
R.267 15 पटिसन्धिं गण्हित्वा^४ पुरिमनयेनेव विहारं गन्त्वा धम्मं सुणन्तो सत्थारं
एकं भिक्खुं पटिभानवन्तानं अगगट्ठाने ठपेन्तं दिस्वा सत्थु अधिकारकम्मं
कत्वा, 'अहं पि अनागते पटिभानवन्तानं अगो भवेय्यं' ति पत्थनं
कत्वा सत्थारा व्याकतो यावजीवं कुसलं कत्वा देवमनुस्सेसु संसरन्तो
इमस्मि बुद्धुप्पादे सावत्थियं ब्राह्मणकुले^५ निब्बत्ति । वज्जीसमाणवो
20 तिस्स नामं अकंसु । सो वयप्पत्तो तयो वेदे उगण्हन्तो आचरियं
आराधेत्वा छवसीसमन्तं नाम सिक्खित्वा छवसीसं नखेन आकोटेत्वा,
'अयं सत्तो असुकयोनियं नाम निब्बत्तो' ति जानाति ।

ब्राह्मणा, 'अयं अम्हाकं जीविकमग्गो^६' ति अत्वा वज्जीसमाणवं
पटिच्छन्नयाने निसीदापेत्वा गामनिगमराजधानियो चरन्ता नगरद्वारे

१. आगमनं—स्या० ।

२. जातो ति—स्या० ।

५. ब्राह्मणे—सी०, रो० ।

२. आगमनञ्च—स्या० ।

४. गहेत्वा—सी०, रो०; गण्हि—स्या० ।

६. जीविकामग्गो ति—सी०, रो० ।

वा निगमद्वारे वा^१ ठपेत्वा महाजनस्स रासिभूतभावं अत्वा, 'यो वङ्गीसं पस्सति, सो धनं वा लभति, यसं वा लभति, सग्गं वा गच्छती' ति वदन्ति । तेसं कथं सुत्वा बहू जना लज्जं^२ दत्वा पस्सितुकामा होन्ति । राजराजमहामत्ता तेसं सन्तिकं गन्त्वा, 'को^३ आचरियस्स जाननविसेसो' ति^४ पुच्छन्ति । "तुम्हे न जानाथ, सकल- 5 जम्बुदीपे अम्हाकं आचरियसदिसो अज्जो पण्डितो नाम नत्थि, तिवस्समत्थके मतकानं^५ सीसं आहरापेत्वा नखेन आकोटेत्वा^६, 'अयं सत्तो असुकयोनियं निब्बत्तो' ति जानाति" । वङ्गीसो पि महाजनस्स कल्लच्छेदनत्थं^७ ते ते जने आवाहेत्वा अत्तनो अत्तनो गतिं कथापेति । तं निस्साय महाजनस्स हत्थतो सतं पि सहस्सं पि लभति । 10

B. 209

ब्राह्मणा वङ्गीसमाणवं आदाय यथारुचि विचरित्वा पुन सावत्थि आगमंसु^८ । वङ्गीसो जेतवनमहाविहारस्स^९ अविदूरद्वाने ठितो^{१०} चिन्तेसि—'समणो गोतमो पण्डितो ति वदन्ति, न^{११} खो पन सब्बकालं मया इमेसं येव वचनं करोन्तेन चरितुं वट्ठति, पण्डितानं पि सन्तिकं गन्तुं वट्ठती, ति । सो ब्राह्मणे^{१२} आह—'तुम्हे गच्छथ, अहं न बहुकेहि सद्धि गन्त्वा समणं गोतमं पस्सिस्सामी' ति । ते आहंसु—'वङ्गीस, 15 मा ते रुचि समणं गोतमं पस्सितुं, यो हि नं पस्सति, तं सो मायाय आवट्ठेती' ति । वङ्गीसो तेसं कथं अनादियित्वा सत्थु सन्तिकं गन्त्वा मधुरपटिसन्थारं कत्वा एकमन्तं निसीदि ।

R. 268

अथ नं सत्था पुच्छि—'वङ्गीस, किञ्चि सिप्पं जानासी' ति ? 20 'आम भो गोतम, ब्वसोसमन्तं नामेकं^{१३} जानामी' ति । 'किं सो मन्तो

१. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. लज्जं—स्या०, रो० ।

३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

४. कन्ति—स्या० ।

५. मतकानम्पि—सी०, स्या०, रो० ।

६. कोटेत्वा—रो० ।

७. कल्लच्छेदनत्थं—सी०, स्या० ।

८. अगमंसु—रो० ।

९. जेतवनविहारस्स—सी०, रो० ।

१०. रो० पोत्थके नत्थि ।

११. किन्तु—स्या० ।

१२. ब्राह्मणो—स्या० ।

१३. नामेतं—रो० ।

करोती' ति ? 'तिवस्समत्थके^१ मतानं पि तं मन्तं जप्पित्वा^२ सीसं नखेन आकोटेत्वा^३ निब्बत्तट्टानं जानामी' ति । सत्था तस्स एकं निरये उप्पन्नस्स, सीसं दस्सेसि । एकं मनुस्सेसु उप्पन्नस्स, एकं देवेसु, एकं परिनिब्बुतस्स सीसं दस्सेसि । सो पठमं
 5 सीसं आकोटेत्वा, 'भो गोतम, अयं सत्तो निरयं गतो' ति आह । 'साधु साधु' वङ्गीस, सुदिट्ठं तया, अयं सत्तो कहं गतो' ति पुच्छि । 'मनुस्सलोकं'^४ भो गोतमा' ति । 'अयं सत्तो^५ कहं गतो' ति ? 'देवलोकं भो गोतमा' ति । तिण्णं पि गतट्टानं कथेसि । परिनिब्बुतस्स पन सीसं नखेन आकोटेन्तो नेव अन्तं^६ न कोटिं पस्सति । अथ नं
 10 सत्था, 'न सक्कोसि त्वं^७ वङ्गीसा' ति पुच्छि । 'पस्सथ भो गोतम, उपपरिक्खामि तावा' ति पुनप्पुनं परिवत्तेति^८ । बाहिरकमन्तेन खीणासवस्स गतिं कथं जानिस्सति ? अथस्स मत्थकतो सेदो मुच्चि ।
 B. 210 सो लज्जित्वा तुण्हीभूतो अट्टासि । अथ नं सत्था, 'किलमसि वङ्गीसा'^९, ति आह । 'आम भो गोतम, इमस्स सत्तस्स गतट्टानं जानितुं न
 15 सक्कोमि, सचे तुम्हे जानाथ, कथेथा ति । 'वङ्गीस, अहं^{१०} एतं पि जानामि, इतो उत्तरितरं पी' ति वत्वा धम्मपदे इमा द्वे गाथा अभासि—

“चुतिं यो वेदि सत्तानं, उपपत्तिं च सब्बसो ।
 असत्तं सुगतं बुद्धं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥
 20 यस्स गतिं न जानन्ति, देवा गन्धब्बमानुसा ।
 खीणासवं अरहन्तं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं”
 (ध० प० ५७) ति ॥

१. वस्समत्थके—रो० ।	२. जपेत्वा—सी०, रो० ।
३. कोटेत्वा—रो०—एवमेव सब्बत्थ ।	४. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
५. मनुस्सलोके—स्या० ।	६. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
७. अयं—स्या० ।	८. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
९. परिवत्तेत्वा पि—सी०, रो० ।	१०. त्वं—स्या० ।
११. स्या० पोत्थके नत्थि ।	

ततो वङ्गीसो आह—‘भो गोतम, विज्जाय विज्जं देन्तस्स नाम परिहानि नत्थि, अहं अत्तना^१ जाननकं मन्तं तुम्हाकं दस्सामि, तुम्हे एतं मन्तं मय्हं देथा’ ति । ‘वङ्गीस, न मयं मन्तेन मन्तं देम, एवमेव देमा’ ति । ‘साधु भो गोतम, देथ मे मन्तं’ ति अपचिंति दस्सेत्वा हत्थकच्छपकं^२ कत्वा निसीदि । ‘किं वङ्गीस तुम्हाकं 5 समये महग्घमन्तं वा किञ्चि वा गण्हन्तानं परिवासो नाम न होती’ ति ? ‘होति^३ भो^४ गोतमा’ ति । ‘अम्हाकं पन मन्तो निप्परिवासो ति सञ्जं करोसी’ ति ? ब्राह्मणा नाम मन्तेहि अतित्ता होन्ति, तस्मा सो भगवन्तं आह^५—‘भो गोतम, तुम्हेहि कथितनियामं करिस्सामी’ ति । भगवा^६ आह—‘वङ्गीस मयं इमं मन्तं देन्ता^७ अम्हेहि 10 समानलिङ्गस्स देमा’ ति । वङ्गीसो, ‘यंकिञ्चि कत्वा मया इमं मन्तं गण्हित्वा गन्तु वट्ठती’ ति ब्राह्मणे आह—‘तुम्हे मयि पब्बजन्ते मा चिन्तयित्थ, अहं इमं मन्तं गण्हित्वा^८ सकलजम्बुदीपे जेट्ठको भविस्सामि, एवं सन्ते तुम्हाकं पि भद्दकं भविस्सती’ ति मन्तत्थाय सत्थु सन्तिके पब्बजि । सत्था, ‘मन्तपरिवासं ताव वसाही’ ति 15 द्वत्तिसाकारं आचिक्खि । पञ्चवा सत्तो द्वत्तिसाकारं सज्झायन्तो व तत्थ खयवयं पट्टपेत्वा विपस्सनं वड्ढेत्वा अरहत्तं पापुणि । R. 270

तस्मिं अरहत्तं पत्ते ब्राह्मणा, ‘का^९ नु खो वङ्गीसस्स पवत्ति, पस्सिस्सामा^{१०} नं’ ति तस्स सन्तिकं गन्त्वा, ‘किं भो वङ्गीस, समणस्स गोतमस्स सन्तिके सिण्णं सिक्खितं’ ति पुच्छिस्सु । ‘आम सिक्खितं 20 ति । तेन हि एहि, गमिस्सामा’ ति । ‘गच्छथ तुम्हे, तुम्हेहि सद्धि गन्तव्वकिच्चं^{११} मय्हं निट्ठितं^{१२} ति । “पठममेव अम्हेहि तुय्हं कथितं, ‘समणो गोतमो अत्तानं पस्सितु’ आगते मायाय आवट्ठेती’ ति, त्वं हि^{१३} B. 211

१. अत्तनो—सी०, रो० ।

३. न होति—स्या० ।

५. अहं—स्या० ।

७. देन्तो—रो० ।

९. किं—स्या० ।

११. कत्तव्वकिच्चं—रो० ।

२. हत्थकच्छापकं—स्या० ।

४. सी० पोत्थके नत्थि ।

६. सी० पोत्थके नत्थि ।

८. उग्गण्हित्वा—सी०, स्या०, रो० ।

१०. विमंसिस्साम—सी०, रो० ।

१२. पि—स्या० ।

इदानीं समणस्स गोतमस्स वसं आपन्नो, किं मयं तव सन्तिके करि-
स्सामा” ति आगतमग्गेनेव पक्कमिंसु । वज्झीसत्थेरो पि यं यं वेलं
दसबलं पस्सितुं गच्छति, एकं थुतिं करोन्तो व गच्छति । तेन तं
सत्था सङ्घमज्जे निसिन्नो पटिभानवन्तानं अगगट्टाने ठपेसी ति ।

(५) उपसेनवज्झन्तपुत्तत्थेरवत्थु

- 5 ५ पञ्चमे समन्तपासादिकानं (अ० नि० १.१४, ३.५) ति सब्ब-
पासादिकानं । उपसेनो ति तस्स थेरस्स नामं । वज्झन्तब्राह्मणस्स पन
सो पुत्तो, तस्मा वज्झन्तपुत्तो ति वुच्चति । अयं पन थेरो न केवलं
01 अत्तना व पासादिको, परिसा पिस्स पासादिका । इति परिसं
निस्साय लद्धनामवसेन समन्तपासादिकानं अगो नाम जातो । पञ्च-
10 कम्मे पनस्स अयमनुपुब्बिकथा ।

- अयं पि हि पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतीनगरे कुलगेहे निब्बत्तो,
वयं आगम्म पुरिमनयेनेव सत्थु सन्तिकं गत्वा धम्मं सुणमानो सत्थारं
एकं भिक्खुं समन्तपासादिकानं अगगट्टाने ठपेत्तं दिस्वा सत्थु अधि-
कारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेत्वा यावजीवं कुसलं कत्वा देवमनु-
15 स्सेसु संसरन्तो इमस्मिं बुद्धुप्पादे नालकब्राह्मणगामे सारिब्राह्मणिया
R. 271 कुच्छिस्मिं पटिसन्धिं गणिह । उपसेनदारको तिस्स नामं अकंसु ।

- सो वयप्पत्तो तयो वेदे उगगणिहत्वा दसबलस्स सन्तिके धम्मं
सुत्वा पटिलद्धसद्धो पब्बजि । सो उपसम्पदाय एकवस्सिको हुत्वा,
'अरियगब्भं वड्ढेमी' ति एकं कुलपुत्तं अत्तनो सन्तिके पब्बाजेत्वा
20 उपसम्पादेसि । सो पवारेत्वा सद्धिविहारिकस्स एकवस्सिककाले
अत्तना दुवस्सो, 'दसबलो मं पस्सित्वा तुस्सिस्सती' ति^१ सद्धिविहा-
रिकं आदाय दसबलं पस्सितुं^२ आगतो^३ । सत्था तं वन्दित्वा एकमन्ते
निसिन्नं पुच्छि—'कतिवस्सोसि त्वं भिक्खू' ति ? 'दुवस्सो अहं भगवा'

१. तुस्सिस्सती ति—रो० ।

२. सन्तिकं—स्या० ।

३. गतो—रो० ।

ति । 'अयं पन भिक्खु कतिवस्सो' ति ? 'एकवस्सो भगवा' ति ।
 'किन्तायं भिक्खु होती' ति ? 'सद्धिविहारिको मे भगवा' ति । अथ
 नं सत्था, 'अतिलहु' खो^१ त्वं मोघपुरिस बाहुल्लाय आवत्तो' ति B. 212
 वत्वा अनेकपरियायेन विगरहि । थेरो सत्थु सन्तिका गरहं लभित्वा
 भगवन्तं वन्दित्वा, 'इमिना व पुण्णचन्दसस्सिरिकेन^२ मुखेन सत्थारं 5
 परिसमेव निस्साय साधुकारं दापेस्सामी' ति तं दिवसे येव^३ एकं
 ठानं गन्त्वा विपस्सनाय कम्मं कत्वा न चिरस्सेव अरहत्तं पापुणि ।

ततो यस्मा थेरो महाकुलतो^४ निक्खमित्वा पब्बजितो पथवि-
 घुट्टधम्मकथिको व^५, तस्मा तस्स धम्मकथाय चेव पसीदित्वा मित्ता-
 मच्चजातिकुलेहि च निक्खमित्वा बहू कुलदारका थेरस्स सन्तिके 10
 पब्बजन्ति । 'अहं आरञ्जको^६ तुम्हे पि आरञ्जका भवितुं सक्कोन्ता
 पब्बजथा' ति तेरस धुतङ्गानि आचिक्खित्वा, 'सक्खिस्साम भन्ते' ति
 वदन्ते पब्बाजेति । ते अत्तनो बलेन तं तं धुतङ्गं अधिट्ठहन्ति । थेरो^७
 अत्तनो दसवस्सकाले विनयं पगुणं कत्वा सब्बेव^८ उपसम्पादेसि । एवं R. 272
 उपसम्पन्ना^९ चस्स^९ पञ्चसतमत्ता भिक्खू परिवारा अहेसुं । 15

तस्मिं समये सत्था जेतवनमहाविहारे वसन्तो, 'इच्छामहं
 भिक्खवे अद्धमासं पठिसल्लीयितु' ति । भिक्खुसङ्घस्स आरोचेत्वा
 एकविहारी होति । भिक्खुसङ्घो पि, 'यो भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्क-
 मति, सो^{१०} पाचित्तियं देसापेतब्बो' ति कतिकं अकासि । तदा उपसेन
 त्थेरो, 'भगवन्तं पस्सिस्सामी' ति अत्तनो परिसाय सद्धि जेतवनं 20
 गन्त्वा सत्थारं उपसङ्कमित्वा अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । सत्था
 कथासमुट्ठापनत्थं अञ्जतरं थेरस्स सद्धिविहारिकं आमन्तेसि—'मना-
 पानि ते भिक्खु पंसुकूलानी' ति ? 'न खो मे भन्ते मनापानि

१. रो० पोत्थके नत्थि ।

२. पुण्णचन्दसस्सिरिकेन—रो० ।

३. दिवसं येव—सी०, स्या०, रो० ।

४. ० च—स्या० ।

५. पठवियुत्तधम्मकथिको च—स्या० ।

६. अरञ्जको—रो०—एवमेव ।

७. थेरो पि—स्या० ।

८. सब्बे च—स्या० ।

९-९. उपसम्पन्ना वस्स—सी०, स्या०, रो० । १०. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

पंसुकूलानी' ति वत्वा उपज्झाये गारवेन पंसुकूलिकभावं
आरोचेसि । इमस्मिं ठाने सत्था, 'साधु साधु उपसेना' ति
थेरस्स साधुकारं दत्वा अनेकपरियायेन गुणकथं कथेसि । अयमेत्थ
सङ्खेपो, वित्थारतो पन इदं वत्थु पालियं (पारा० ३३०) आगत-
5 मेव अथ सत्था अपरभागे अरियगणमज्जे निसिन्नो इमस्मिं सासने थेरं
समन्तपासादिकानं अगगट्टाने ठपेसी ति ।

B. 213

(६) दब्बत्थेरवत्थु

६. छट्ठे सेनासनपञ्चापकानं (अं० नि० १.१४, ३.६) ति सेना-
सनं पञ्चापेन्तानं । थेरस्स किर सेनासनपञ्चापनकाले^१ अट्टारससु
महाविहारेसु असम्मट्ठं^२ परिवेणं^३ वा अपटिजगितं सेनासनं वा असो-
10 धितं^४ मञ्चपीठं वा अनुपट्ठितं पानीयपरिभोजनीयं^५ वा नाहोसि^६ ।
तस्मा सेनासनपञ्चापकानं अगो नाम जातो । दब्बो तिस्स^७ नामं ।
मल्लराजकुले पन उप्पन्नत्ता मल्लपुत्तो नाम जातो । तस्स पञ्चकम्मं
अयमनुपुब्बिकथा^८ ।

R. 273

अयं हि पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतीनगरे कुलगेहे निब्बत्तित्वा
15 वयप्पत्तो वुत्तनयेनेव विहारं^९ गन्त्वा^{१०} धम्मं^{११} सुणन्तो सत्थारं एकं
भिक्षुं सेनासनपञ्चापकानं अगगट्टाने ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं
कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेत्वा सत्थारा व्याकतो यावजीवं कुसलं कत्वा
देवमनुस्सेसु संसरित्वा कस्सपदसवलस्स सासनस्स^{१२} ओसक्कनकाले
पब्बजि । तदा तेन सद्धिं अपरे छ जना ति सत्तभिक्षू एकचित्ता
20 हुत्वा अज्जे^{१३} सासने अगारवं करोन्ते दिस्वा, 'इध किं करोम,

१. पञ्चापनकाले—रो० ।

२. असोधितं—रो० ।

३. नहोसि—रो० ।

४. अयमनुपुब्बिकथा—सी० ।

५. धम्मदेसनं—रो० ।

६. ते ०—स्या० ।

७-८. असम्मट्ठपरिवेणं—रो० ।

९. पानियं परिभोजणियं—रो० ।

१०. ० तस्स—स्या० ।

११-१२. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१३. सासने—सी०, स्या०, रो० ।

एकमन्ते समणधम्मं कत्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सामा' ति निस्सेणि
बन्धित्वा उच्चं^१ पब्बतसिखरं अभिरुहित्वा^२ अत्तनो चित्तबलं जानन्ता
'निस्सेणि पातेन्तु, जीविते सालया ओतरन्तु, मा पच्छानुतापिनो
अहुवत्था' ति वत्वा सब्बे^३ एकचित्ता हुत्वा^४ निस्सेणि पातेत्वा 'अप्प-
मत्ता होथ आवुसो' ति अञ्जमञ्जं ओवदित्वा चित्तरुचियेसु ठानेसु ⁵
निसीदित्वा समणधम्मं कातुं आरम्भिसु ।

तत्रेको थेरो पञ्चमे दिवसे अरहत्तं पत्वा, 'मम किच्चं निप्फन्नं,
अहं इमस्मिं ठाने किं करिस्सामी' ति इद्धिया उत्तरकुरुतो पिण्डपातं
आहरित्वा, 'आवुसो, इमं पिण्डपातं परिभुञ्जथ, भिक्खाचारकिच्चं
ममायत्तं होतु, तुम्हे अत्तनो कम्मं करोथा' ति आह । किं^५ नु खो^६ ¹⁰
मयं आवुसो निस्सेणि पातेन्ता एवं अवोचुम्हा^७ 'यो पठमं धम्मं सच्चि
करोति, सो भिक्खं आहरतु, तेन आभतं सेसा परिभुञ्जित्वा समण-
धम्मं करिस्सन्ती' ति ? 'नत्थि आवुसो' ति । 'तुम्हे अत्तनो पुब्ब-
हेतुना लभित्थ मयं पि सक्कोन्ता वट्टस्सन्तं करिस्साम, गच्छथ तुम्हे' ^{B. 214}
ति । थेरो ते^८ सञ्जापेतुं असक्कोन्तो फासुकट्टाने पिण्डपातं परिभु- ¹⁵
ञ्जित्वा गतो । अपरो थेरो सत्तमे दिवसे अनागामिफलं पत्वा
ततो चुतो सुद्धावासब्रह्मलोके निब्बत्तो ।

इतरे पि^९ थेरा ततो चुता एकं बुद्धन्तरं देवमनुस्सेसु संसरित्वा ^{R. 274}
इमस्मिं बुद्धुप्पादे तेसु तेसु कुलेसु निब्बत्ता । एको गन्धाररट्ठे
तक्कसिलनगरे^{१०} राजगेहे निब्बत्तो, एको पब्बतेय्यरट्ठे^{११} परिब्बाजिकाय ²⁰
कुच्छिम्हि^{१०} निब्बत्तो, एको बाहियरट्ठे कुटुम्बिकगेहे^{११} निब्बत्तो, एको
राजगहे कुटुम्बिकगेहे निब्बत्तो । अयं पन दब्बत्थेरो मल्लरट्ठे

१. उच्चं—सी०, रो० ।

२. आरुहित्वा—सी०, रो० ।

३-३. रो० पोत्थके नत्थि ।

४-४. किन्नु—रो० ।

५. अवोचुम्हा—सी०, रो० ।

६. तेसं—स्या० ।

७. इतरे—सी०; इतरा—रो० ।

८. तक्कसिलानगरे—सी०, स्या० ।

९. पब्बतियरट्ठे—सी०, रो० ।

१०. कुच्छिस्मि—रो० ।

११. कुटुम्बिकगेहे—रो०-एवमेव ।

अनुपियनगरे एकस्स मल्लरञ्जो गेहे पटिसन्धि गण्ह । तस्स माता
उपविजञ्जकाले कालमकासि । मतसरीरं सुसानं नेत्वा दाशचित्तकं
आरोपेत्वा अग्गि अदंसु । तस्सा^१ अग्गिवेगसन्तत्तं^२ उदरपटलं द्वेधा
अहोसि । दारको अत्तनो पुञ्जबलेन उप्पतित्वा एकस्मिं दब्बत्थम्भे
5 निपति । तं दारकं गहेत्वा अय्यिकाय^३ अदंसु । सा तस्स नामं
गण्हन्ती दब्बत्थम्भे निपतित्वा लद्धजीवितत्ता दब्बो तिस्स नामं
अकासि ।

तस्स सत्तवस्सिककाले सत्था भिक्खुसङ्घपरिवारो मल्लरट्ठे
चारिकं चरमानो अनुपियनिगमं पत्वा अनुपियम्बवने विहरति ।
10 दब्बकुमारो सत्थारं दिस्वा दस्सनेनेव^४ पसीदित्वा पब्बजितुकामो
हुत्वा, 'अहं दसबलस्स सन्तिके पब्बजिस्सामी' ति अय्यिकं
आपुच्छि^५ । सा^६, 'साधु ताता' ति दब्बकुमारं आदाय सत्थु सन्तिकं
गन्त्वा, 'भन्ते इमं कुमारं पब्बाजेथा' ति आह । सत्था अञ्जतरस्स
भिक्खुनो सञ्जं अदासि—'भिक्खु इमं दारकं पब्बाजेही' ति । सो
15 थेरो सत्थु वचनं सुत्वा दब्बकुमारं पब्बाजेन्तो तच्चपञ्चकं कम्मट्ठानं
आचिक्खि । पुब्बहेतुसम्पन्नो कताभिनीहारो सत्तो पठमकेसवट्ठिया^७
ओरोपियमानाय^८ सोत्तापत्तिफले पत्तिट्ठासि^९, दुतियकेसवट्ठिया
ओरोपियमानाय सकदागामिफले, ततियाय अनागामिफले ।
R. 275 सब्बकेसानं पन आरोपनं च अरहत्तफलसच्छिकिरिया च अपच्छा
20 अपुरे अहोसि ।

सत्था मल्लरट्ठे यथाभिरन्तं विहरित्वा राजगहं गन्त्वा^९
वेळुवने^{१०} वासं कप्पेसि । तत्रायस्मा दब्बो मल्लपुत्तो रहोगतो अत्तनो

१. तस्स—रो० ।

२. अग्गितो सन्तत्तं—स्या० ।

३. अय्यिकाय—रो०-एवमेव ।

४. दस्सने एव—सी०, रो०; बुद्धसासने
एव—स्या० ।

५. पुच्छि—सी०, रो० ।

६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

७-७. पठमकेसवट्ठि ओरोपनक्खणे—सी०,
रो०; पठमकेसवट्ठ ओरोपनक्खणे—
स्या० ।

८. पत्तिट्ठहि—स्या० ।

९. पत्वा—सी०, रो० ।

१०. वेळुवने—सी० ।

किञ्चनिप्फत्तिं ओलोकेत्वा सङ्घस्स वेय्यावच्चकरणे कायं योजेतुकामो
चिन्तेसि—‘यन्नूनाहं सङ्घस्स सेनासनं च पञ्चापेय्यं, भत्तानि च
उद्दिसेय्यं’ ति । सो सत्थु सन्तिकं गन्त्वा अत्तनो परिवितक्कं
आरोचेसि । सत्था तस्स साधुकारं दत्त्वा सेनासनपञ्चापकत्तं च
भत्तुद्देसकत्तं च सम्पटिच्छि । अथ नं, ‘अयं दब्बो दहरो व समानो 5
महन्तट्टाने ठितो’ ति सत्तवस्सिककाले येव उपसम्पादेसि । थेरो
उपसम्पन्नकालतो येव^१ पट्टाय राजगहं उपनिस्साय विहरन्तानं
सब्बभिक्षूनां सेनासनानि च पञ्चापेति, भिक्षुं च सम्पटिच्छित्त्वा
उद्दिसेति । तस्स सेनासनपञ्चापकभावो सब्बदिसासु पाकटो अहोसि
—‘दब्बो किर मल्लपुत्तो सभागसभागानं^२ भिक्षूनां एकट्टाने 10
सेनासनानि पञ्चापेति, दूरे पि सेनासनं पञ्चापेति येव, गन्तुं
असक्कोन्ते इद्धिया नेती’ ति ।

अथ नं भिक्षू काले पि^३ विकाले पि, ‘अम्हाकं आवुसो
जीवकम्बवने सेनासनं पञ्चापेहि, अम्हाकं मद्दकुच्छिस्मि मिगदाये’
ति एवं सेनासनं उद्दिसेत्वा तस्स इद्धि परसन्ता गच्छन्ति । सो पि 15
इद्धिया मनोमये काये अभिसङ्खरित्वा एकेकस्स थेरस्स एकेकं अत्तना^४
सदिसं भिक्षुं निम्भिनित्वा^५ अङ्गुलिया जलमानाय पुरतो^६ पुरतो
गन्त्वा, ‘अयं मञ्चो इदं पीठं’ ति आदीनि वत्त्वा सेनासनं पञ्चापेत्वा
पुन अत्तनो वसनट्टानमेव आगच्छति । अयमेत्थ सङ्खेपो, वित्थारतो R. 276
पनिदं वत्थु^७ पाळियं (चु०व०, १५३; पारा० २३९) आगतमेव । 20

सत्था इदमेव कारणं अट्ठप्पत्तिं कत्वा अपरभागे अरियगणमज्जे
निसिन्नो थेरं सेनासनपञ्चापकानं अगगट्टाने ठपेसी ति ।

१. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. सभागानं सभागानं—सी० ;

३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

सभागानं—रो० ।

४. अत्तनो—सी०, रो० ।

५. दत्त्वा—सी०, रो० ।

६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

७. वत्थु—रो० ।

(७) पिलिन्दवच्छत्थेरवत्थु

७. सत्तमे देवतानं पियमनापानं (अं० नि० १.१४, ३.७) ति
 देवतानं पियानं चैव मनापानं च पिलिन्दवच्छत्थेरो अगो ति
 दस्सेति । सो किर अनुप्पन्ने बुद्धे चक्कवत्ती^१ राजा हुत्वा महाजनं
 पञ्चसु सीलेसु पतिट्ठापेत्वा सग्गपरायणं अकासि । येभुय्येन किर ब्रसु
 ५ कामसग्गोसु निब्बत्तदेवता तस्सेव ओवादं लभित्वा निब्बत्तनिब्बत्तट्ठाने
 अत्तनो सम्पत्तिं ओलोकेत्वा, 'कं^२ नु खो निस्साय इमं सग्गसम्पत्तिं
 B. 216 लभिम्हा' ति आवज्जमाना इमं थेरं^३ दिस्वा^३, 'थेरं निस्साय अम्हेहि
 सम्पत्तिं लद्धा' ति सायंपातं थेरं नमस्सन्ति । तस्मा सो देवतानं
 पियमनापानं अगो नाम^४ जातो । पिलिन्दो ति^५ पनस्स गोत्तं^६,
 १० वच्छो ति नामं^७ । तदुभयं संसन्देत्वा पिलिन्दवच्छो ति वुच्चति ।
 तस्स पञ्चहक्कम्मे अयमनुपुब्बिकथा ।

अयं किर पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतीनगरे महाभोगकुले निब्बत्तो,
 पुरिमनयेनेव सत्थु धम्मदेसनं सुणन्तो सत्थारं एकं भिक्खुं देवतानं
 पियमनापट्ठाने ठपेत्तं दिस्वा तं ठानन्तरं पत्थेत्वा यावजीवं कुसलं
 १५ कत्वा देवमनुस्सेसु संसरन्तो इमस्मिं बुद्धुप्पादे सावत्थियं ब्राह्मणकुले^४
 निब्बत्ति । पिलिन्दवच्छो तिस्स नामं अकंसु । सो अपरेण समयेन
 सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा पटिलद्धसद्धो पब्बजित्वा उपसम्पन्नो विपस्सनं
 R. 277 वड्ढेत्वा अरहत्तं पापुणि । सो गिहीहि पि भिक्खूहि पि सद्धिं कथेन्तो,
 'एहि वसल, गच्छ वसल, आहर^८ वसल, गण्ह वसला' ति
 २० वसलवादेनेव समुदाचरति । तं कथं^९ आहरित्वा तथागतं पुच्छिसु—

१. चक्कवत्ति—रो० ।

२. कि—स्या०, रो० ।

३-३. स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

५. पिलिन्दी ति—सी०, स्या० ।

६. च नामं—स्या० ।

७. गोत्तं—स्या० ।

८. ब्राह्मणगेहे—सी०, रो० ।

९. देहि—सी०, रो०; हर—स्या० । १०. ० सुत्वा ।

‘भगवा अरिया नाम फरुसवचना^१ न होन्ती’ ति ? ‘भिक्षवे, अरियानं पखम्भनवसेन फरुसवाचा नाम नत्थि, अपि च खो पन भवन्तरे आचिणवसेन भवेय्या’ ति । ‘भन्ते, पिलिन्दवच्छत्थेरो उट्ठाया समुट्ठाया गिहीहि पि भिक्षूहि पि सद्धिं कथेन्तो, ‘वसल वसला’ ति कथेति, किमेत्थ कारणं भगवा’ ति । ‘भिक्षवे, न मय्हं 5 पुत्तस्स एतं इदानेव आचिण्णं, अतीते पनेस पञ्चजातिसतानि वसलवादिब्राह्मणकुले निब्बत्ति, इच्चेस^२ भवाचिण्णेनेव^३ कथेसि^४, न फरुसवसेन । अरियानं हि वोहारो फरुसो पि समानो चेतनाय अफरुसभावेन परिसुद्धो व, अप्पमत्तकम्पेत्थ पापं न उपलब्धती’ ति वत्वा धम्मपदे इमं गाथमाह—

10

“अकक्कसं विञ्जापनि^५, गिरं सच्चमुदीरये ।

याय नाभिसजे कच्चि^६, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं”

(ध० प० ५६) ति ॥

अथेकदिवसं थेरो राजगहं पिण्डाय पविसन्तो एकं पुरिसं पिप्पलीनं^७ भाजनं^८ पूरेत्वा आदाय अन्तोनगरं पविसन्तं दिस्वा, 15 ‘किं^९ ते वसल भाजने’ ति आह । सो चिन्तेसि—‘अयं^{१०} समणो मया सद्धिं पातोव फरुसकथं कथेसि^{११}, इमस्स अनुच्छविकमेव वत्तुं वट्टती’ ति, ‘मूसिकवच्चं मे भन्ते भाजने’ ति आह । ‘एवं भविस्सति वसला’ ति । तस्स थेरस्स दस्सनं विजहन्तस्स सब्बं मूसिकवच्चमेव अहोसि । सो चिन्तेसि — ‘इमा पिप्पलियो मूसिकवच्चसदिसा 20 पञ्जायन्ति, सभावो^{१२} नु खो नो’ ति वीमंसन्तो हत्थेन उप्पीळेसि । अथस्स उन्दूरवच्चभावं अत्वा बलवदोमनस्सं उप्पज्जि । सो, ‘इमायेव

R. 278
B. 217

१. फरुसवाचा—स्या०, रो० ।

२. इच्चेतस्स—स्या० ।

३. आचिण्णेनेव—स्या० ।

४. कथेति—सी०, स्या०, रो० ।

५. विञ्जापनि—सी० ।

६. किञ्चि—रो० ।

७. पिप्पलीनं—सी०, रो०—एवमेव ।

८. पाति—सी०, स्या०, रो० ।

९. किन्ते—रो० ।

१०. ०हि—स्या० ।

११. कथेति—सी०, स्या०, रो० ।

१२. भावो—रो० ।

नु खो एवरूपा, उदाहु सकटे पी' ति गन्त्वा ओलोकैन्तो सब्बा पि
 पिप्पलियो तादिसा व दिस्वा हृदयं हृत्थेन सन्धारेत्वा^१, 'इदं न
 अञ्जस्स कम्मं, मया पातो व दिट्ठभिव्वुस्सेतं कम्मं, अद्धा एकं
 उपायं^२ भविस्सति^३, तस्स गतट्ठानं अनुविचिनिन्त्वा^४ एतं^५ कारणं
 5 जानिस्सामी' ति थेरस्स गतमगं पुच्छित्वा पायासि ।

अथेको पुरिसो तं अतिविय चण्डिकतं^६ गच्छन्तं दिस्वा, 'भो
 पुरिस, त्वं^७ अतिविय चण्डिकतो व^८ गच्छसि, केन कम्मेन गच्छसी'
 ति पुच्छि । सो तस्स तं पवत्ति आरोचेसि । सो तस्स कथं सुत्वा
 एवमाह—“भो मा चिन्तयि, मय्हं अय्यो पिलिन्दवच्छो भविस्सति,
 10 त्वं एतदेव भाजनं पूरेत्वा आदाय गन्त्वा थेरस्स पुरतो तिट्ठ, 'किं
 नामेतं वसला' ति वुत्तकाले च^९ पिप्पलिया भन्ते' ति वद^{१०}, थेरो
 'एवं भविस्सति वसला' ति वक्खति । पुन सब्बा पि पिप्पलियो
 भविस्सन्ती" ति । सो तथा अकासि । सब्बा पिप्पलियो पटि-
 पाकतिका अहेसुं । इदमेत्तकं वत्थुं^{११} । अपरभागे पन सत्था देवतानं
 15 पियमनापकारणमेव वत्थुं कत्वा थेरं देवतानं पियमनापानं अगगट्ठाने
 ठपेसी ति ।

(८) बाहियदारुचीरियत्थेरवत्थु

R. 279

८. अट्ठमे खिप्पाभिञ्जानं (अं० नि० १.१४, ३.८) ति खिप्पं
 अधिगतअभिञ्जानं दारुचीरियत्थेरो अगो ति दस्सेति । अयं हि थेरो
 संखित्तधम्मदेसनापरियोसाने अरहत्तं पापुणि, मग्गफलानं परिकम्म-
 20 किच्चं नाहोसि । तस्मा खिप्पाभिञ्जानं अगो नाम जातो ।

१. धारेत्वा—रो० ।

३. जानिस्सति—सी०, रो० ।

५. एकं—स्या० ।

७. स्या०पोत्थके नत्थि ।

८. चण्डिगतो—रो० ।

१०. वदथ—रो० ।

२. मायं—सी०, स्या०, रो० ।

४. अनुविज्जित्वा—रो० ।

६. चण्डिगतं—सी०, रो० ;

चण्डितं—स्या० ।

९. व—सी० ; पि—स्या० ।

११. वत्थुं—रो० ।

बाहियरट्टे पन^१ जातत्ता बाहियो तिसस नामं अहोसि । सो^२ अपरभागे
दारुचीरं^३ निवासेसि^४, तस्मा दारुचीरियो नाम जातो । तस्स पञ्च-
कम्मे अयमनुपुब्बिकथा ।

B. 218

अयं पि हि पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतीनगरे कुलगेहे निब्बत्तो
दसबलस्स धम्मदेसनं^५ सुणन्तो सत्थारं एकं भिक्खुं खिप्पाभिञ्जानं 5
अग्गट्ठाने ठपेत्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेत्वा
यावजीवं कुसलं कत्वा देवमनुस्सेसु संसरन्तो कस्सपदसबलस्स
सासनस्स^६ ओसक्कनकाले हेट्ठा वुत्तेहि भिक्खूहि सद्धिं समणधम्मं
कत्वा परिपुण्णसीलो जीवितक्खयं पत्वा देवलोके निब्बत्ति ।

सो एकं बुद्धन्तरं देवलोके वसित्वा इमस्मिं बुद्धप्पादे बाहियरट्टे 10
कुलगेहे निब्बत्तो । वयं आगम्म घरावासं वसन्तो, 'वोहारं करिस्सामी
ति सुवण्णभूमिगमनीयं नावं अभिरुहि । नावा इच्छितं देसं अप्पत्वा
व समुद्दमज्जे भित्ता । महाजनो मच्छकच्छपभक्खो' अहोसि । अयं
पन एकं दारुखण्डं गहेत्वा सत्तमे दिवसे सुप्पारकपट्टने उत्तिण्णो
मनुस्सावासं^७ पत्वा^८, 'अचेलकनियामेन मनुस्से उपसङ्कमितुं^९ अयुत्तं'
ति अविदूरे ठाने एकं महातळाका^{१०} सेवालं गहेत्वा सरीरं वेटेत्वा
एकस्मिं ठाने^{११} पतितं^{१२} एकं कपालं आदाय भिक्खाय^{१३} पाविसि ।

15 R. 280

मनुस्सा तं दिस्वा चिन्तेसुं—'सचे लोके अरहन्ते'^{१४} नाम अत्थि,
एवंविधेहि भवितव्वं । किं नु खो अय्यो उक्कट्टभावेन वत्थं न

१. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. रो० पोत्थके नत्थि ।

३-३. दारुचीरानि धारेसि—सी०, रो०;

४. धम्म०—स्या० ।

दारुचीवरानि०—स्या० ।

५. सासने—सी०, स्या०, रो० ।

६. मच्छकच्छपभत्त—सी०, रो० ।

७-७. मनुस्सवासभावं ज्ञात्वा—सी०, स्या०,
रो० ।

८. पत्तिसु—सी०, रो० ।

९. तळाके—स्या० ।

१०. ० येव—रो० ।

११. पतितकं—सी०, रो० ।

१२. रो० पोत्थके नत्थि ।

१३. अरहन्ता—सी०, रो० ।

गण्हाति^१, उदाहु दिव्यमानं गण्हेय्या' ति वीमंसन्ता नानादिसाहि
 वत्थानि आहरिंसु । सो चिन्तेसि—'सचाहं न इमिना नियामेन आगमिस्सं,
 न मे एतं^२ पसीदेय्युं, यं किञ्चि कत्वा इमे वञ्चेत्वा जीविकुपायं^३
 कातुं वट्टती' ति वत्थानि न पटिग्गण्हि । मनुस्सा भिय्योसोमत्ताय
 5 पसन्ना^४ महासक्कारं^५ करिंसु । सो पि भत्तकिच्चं कत्वा अविदूरट्ठाने
 देवकुलं गतो । महाजनो तेन सद्धि येव गन्त्वा देवकुलं पटिजग्गित्वा
 अदासि । सो चिन्तेसि—'एमे मय्हं सेवाले निवासनमत्ते पसीदित्वा
 एवं विधं सक्कारं करोन्ति, एतेसं मया उक्कटेनेव^६ भवितुं वट्टती'
 ति सल्लहुकानि रुक्खफलकानि गहेत्वा तच्छेत्वा वाकेसु आवुणित्वा
 10 चीरं कत्वा निवासेत्वा पारुपित्वा^७ जीविकं^८ कप्पेन्तो वसि ।

B. 219

अथ यो सो कस्सपबुद्धकाले सत्तसु जनेसु समणधम्मं करोन्तेसु
 एको भिक्खु सुद्धावासब्रह्मलोके निब्बत्तो, सो निब्बत्तसमनन्तरमेव
 अत्तनो ब्रह्मसम्पत्तिं ओलोकेत्वा आगतट्ठानं आवज्जेन्तो सत्तन्नं जनानं
 पब्बतं आरुह्य समणधम्मकरणट्ठानं दिस्वा सेसानं छन्नं निब्बत्तट्ठानं
 15 आवज्जेन्तो एकस्सपरिनिब्बुतभावं, इतरेसं पञ्चन्नं कामावचरदेवलोके
 निब्बत्तभावं अत्वा कालानुकालं । ते पञ्च जने आवज्जेति ।
 R. 281' इमस्मि पन काले, 'कहं नु खो ति आवज्जेन्तो
 दारुचीरियं^९ सुप्पारकपट्टनं उपनिस्साय कुहनकम्मेन जीविकं कप्पेन्तं
 दिस्वा, 'नट्टो वतायं बालो, पुब्बे समणधम्मं करोन्तो अतिउक्कट्टभावेन
 20 अरहता पि आभतं पिण्डपातं अपरिभुञ्जित्वा इदानि उदरत्थाय
 अनरहा व^{१०} अरहत्तं पटिजानित्वा लोकं वञ्चेन्तो विचरति,
 दसबलस्स च निब्बत्तभावं न जानाति, गच्छामि नं संवेजेत्वा दसबलस्स

१. गण्हाति—सी०, रो० ।

३. जीविकोपायं—रो० ।

५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

७. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९. दारुचीरिकं—सी०, स्या०, रो० ।

२. एते—सी०, स्या०, रो० ।

४. पसन्नाकारं—स्या० ।

६. उक्कट्टेनेव—रो० ।

८. जीवितं—स्या० ।

१०. अनरहो व—रो० ।

निब्वत्तभावं जानापेमी' ति तं^१ खणं येव^१ ब्रह्मलोकतो सुप्पारकपट्टने
रत्तिभागसमनन्तरे दारुचीरियस्स^२ सम्मुखे^३ पातुरहोसि ।

सो अत्तनो वसनट्टाने ओभासं दिस्वा बहि निक्खमित्वा ठितो
महाब्रह्मं ओलोकेत्वा अञ्जलिं पग्गय्ह, 'के तुम्हे' ति पुच्छि । 'अहं तुय्हं
पोराणकसहायो अनागामिफलं पत्वा ब्रह्मलोके निब्वत्तो, अम्हाकं पन 5
सब्बजेट्टको अरहत्तं पत्वा परिनिब्बुतो, तुम्हे पञ्चजना देवल्लोके
निब्वत्ता, स्वाहं तं इमस्मि ठाने कुहनकम्मेन जीवन्तं दिस्वा दमेतुं
आगतो' ति वत्वा इदं कारणमाह—'न खो त्वं बाहिय अरहा, न
पि अरहत्तमग्गं समापन्नो, सा पि ते पटिपदा नत्थि, याय त्वं अरहा
वा अस्स^४ अरहत्तमग्गं वा समापन्नो' ति । अथस्स सत्थु उप्पन्नभावं 10
सावत्थियं वसनभावं च आचिक्खित्वा, 'सत्थु सन्तिकं गच्छाही' ति^५
तं उय्योजेत्वा ब्रह्मलोकमेव अगमासि ।

दारुचीरियो महाब्रह्मना संवेजितो, 'मोक्खमग्गं गवेसिस्सामी' R. 282
ति वीसयोजनसतं मग्गं एकरत्तिवासेन गत्वा सत्थारं पिण्डाय
पविट्ठं अन्तरघरे सम्पापुणित्वा सत्थु पादेसु निपतित्वा, 'देसेतु मे 15
भन्ते भगवा धम्मं, देसेतु सुगतो धम्मं' ति यावतत्तियं याचि । सत्था,
'एत्तावता बाहियस्स आणं परिपाकं गतं' ति अत्वा, "तस्मातिह
ते बाहिय एवं सिक्खितब्बं 'दिट्ठे दिट्ठमत्तं भविस्सती'" (उ० ७१)
ति इमिना ओवादेन ओवदि । सो पि^६ देसनापरियोसाने B. 229
अन्तरवीथियं ठितो व देसनानुसारेण आणं पेसेत्वा सह पटिसम्भिदाहि 20
अरहत्तं पापुणि ।

ओ अत्तनो किच्चं^७ मत्थकप्पत्तं अत्वा^७ भगवन्तं पब्बज्जं
याचित्वा अपरिपुण्णपत्तचीवरताय पत्तचीवरं परियेसन्तो

१-१. खण्णेनेव—सी०, रो०; तं खण्णेनेव
—स्या० ।

४. अस्ससि—सी०, रो० ।

६ सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. दारुचीरिकस्स—रो० ।

३. पमुखे—रो० ।

५. गच्छा ति—सी०, रो० ।

७-७. किच्चमत्थकं पत्वा—स्या० ।

- सङ्कारट्टानतो^१ चीळकखण्डानि^२ संकडुति । अथ नं पुब्बवेरिको
 अमनुस्सो एकस्सा तरुणवच्छाय गाविया सरीरे अधिमुच्चित्वा
 जीवितक्खयं पापेसि । सत्था सावत्थितो निक्खमन्तो अन्तरवीथियं
 बाहियं सङ्कारट्टाने पतितं दिस्वा, 'गण्हथ भिक्खवे बाहियस्स
 5 दारुचीरियस्स सरीरं' ति नीहरापेत्वा सरीरकिच्चं कारेत्वा
 चातुमहापथे चेतियं कारापेसि । ततो सङ्घमज्जे कथा उदपादि—
 'तथागतो भिक्खुसङ्घेन बाहियस्स सरीरज्जापनकिच्चं कारेसि,
 धातुयो गहेत्वा चेतियं कारेसि, कतरमग्गो नु खो तेन सच्छिकतो,
 सामणेरो नु खो सो, भिक्खु नु खो' ति चित्तं उप्पादयिसु । सत्था
 10 तं अट्ठुप्पत्ति कत्वा, 'पण्डितो भिक्खवे बाहियो' ति उपरि धम्मदेसनं
 वड्ढेत्वा तस्स परिनिब्बुतभावं पकासेसि । पुन^३ सङ्घमज्जे कथा
 उदपादि—'न च सत्थारा बाहियस्स बहु धम्मो देसितो, अरहत्तं
 पत्तो ति च वदति^४, किं नामेतं' ति ? सत्था, 'धम्मो मन्दो^५ बहू ति
 अकारणं^६, विसपीतकस्स अगदो विय च^७ एसो' ति वत्वा धम्मपदे
 15 गाथमाह—

R. 283

“सहस्समपि चे गाथा, अनत्थपदसंहिता ।

एकं गाथापदं सेय्यो, यं सुत्वा उपसम्मती”

(ध० प० २६) ति ॥

- देसनापरियोसाने चतुरासीति पाणसहस्सानि अमतपानं पिबिसु ।
 20 इदं च पन बाहियत्थेरस्स वत्थुं सुत्ते (उ० ६९) आगतत्ता
 वित्थारेन न कथितं । अपरभागे पन सत्था संङ्घमज्जे निसिन्नो
 बाहियत्थेरं खिप्पाभिज्जानं अगट्टाने ठपेसी ति ।

१. सङ्कारट्टानतो—सी० ।

२. चीळकखण्डानि—सी० ।

३. सा ०—स्या० ।

४. वदेति—रो० ।

५. मन्तो—स्या० ।

६. ०विचरति—रो० ।

७. स्या० पोत्थके नत्थि ।

८. वत्थुं—रो०—एवमेव ।

(६) कुमारकस्सपत्थेरवत्थु

९. नवमे चित्तकथिकानं (अ० नि० १.१४, ३.९) ति विचित्तं कत्वा धम्मं कथेन्तानं । थेरो किर^१ एकस्स पि द्विन्नं पि धम्मं कथेन्तो बहूहि उपमाहि च कारणेहि च मण्डयित्वा बोधेन्तो कथेति । तस्मा चित्तकथिकानं अगगो नाम जातो । तस्स पञ्चकम्मे अयमनु-
पुब्बिकथा ।

B. 221

5

अयं पि हि पटुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतीनगरे कुलगेहे पटिसन्धिं गणित्वा वयप्पत्तो दसबलस्स धम्मकथं सुणन्तो सत्थारं एकं भिक्खुं चित्तकथिकानं अगगट्टाने ठपेत्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेत्वा देवमनुस्सेसु संसरन्तो कस्सपबुद्धसासनोसक्कनकाले सत्तन्नं भिक्खूनं अब्भन्तरो हुत्वा पब्बतमत्थके समणधम्मं कत्वा
अपरिहीनसीलो ततो चुतो देवलोके निब्बत्तित्वा एकं बुद्धन्तरं सम्पत्तिं
अनुभवमानो अम्हाकं सत्थुकाले राजगहे एकस्सा कुलदारिकाय
कुच्छिम्हि उप्पन्नो । सा च पठमं मातापितरो याचित्वा पब्बज्जं
अलभमाना कुलघरं गता गब्भं गहि^२ । तं पि^३ अजानन्ती सामिकं
आराधेत्वा तेन अनुज्जाता भिक्खुनीसु पब्बजिता^४ । तस्सा
गब्भनिमित्तं दिस्वा भिक्खुनियो देवदत्तं पुच्छिंसु । सो, 'अस्समणी' ति
आह । दसबलं पुच्छिंसु । सत्त्वा उपालित्थेरं पटिच्छापेसि । थेरो
सावत्थिनगरवासीनि कुलानि विसाखं च उपासिकं पक्कोसापेत्वा
सोधेन्तो, 'पुरेलद्धो गब्भो, पब्बज्जा अरोगा' ति आह । सत्था,
'सुविनिच्छित्तं अधिकरणं' ति थेरस्स साधुकारं अदासि ।

10

R. 284

15

20

सा भिक्खुनी सुवण्णबिम्बसदिसं पुत्तं विजायि । तं गहेत्वा राजा पसेनदिकोसलो पोसापेसि । कस्सपो ति चस्स नामं कत्वा अपरभागे अलङ्कुरित्वा सत्थु सन्तिकं नेत्वा पब्बाजेसि । कुमारकाले पन पब्बजितत्ता भगवता, 'कस्सपं पक्कोसथ', इदं फलं वा खादनीयं वा

१. हि—स्या० ।

२-२. सण्ठम्पि—सी०, रो० ।

३. पब्बजि—स्या० ।

४. पक्कोसथा ति—रो० ।

कस्सपस्स देथा' ति वुत्ते, 'कतर-कस्सपस्सा ति^१, कुमारकस्सपस्सा ति एवं गहितनामत्ता ततो पट्टाय वुड्ढकाले पि कुमारकस्सपो त्वेव वुच्चति । अपि च रञ्जो पोसावनिकपुत्तत्ता पि कुमारकस्सपो ति^२ तं^३ सञ्जानिसु ।

- 5 सो पब्बजितकालतो पट्टाय विपस्सनाय चेव कम्मं करोति, बुद्धवचनं च गण्हाति । अथ सो तेन सद्धि पब्बतमत्थके समणधम्मं कत्वा अनागामिफलं पत्वा सुद्धावासे निब्बत्तो महाब्रह्मा तस्मिं समये आवज्जेन्तो कुमारकस्सपं दिस्वा, 'सहायको से विपस्सनाय किलमति, गन्त्वा तस्स विपस्सनाय नयमुखं दस्सेत्वा मग्गफलपत्तिया^४ उपायं करिस्सामी' ति ब्रह्मलोके ठितो व पञ्चदस पञ्हे अभिसङ्खरित्वा रत्तिभागसमनन्तरे कुमारकस्सपत्थेरस्स वसनट्टाने^५ अन्धवने^६ पातुरहोसि । थेरो आलोकं दिस्वा, 'को एत्था' ति आह । 'अहं पुब्बे तथा सद्धि समणधम्मं कत्वा अनागामिफलं पत्वा सुद्धावासे निब्बत्तब्रह्मा' ति आह । 'केन कम्मेन आगतत्था' ति ? महाब्रह्मा
- B. 222 10
- R. 285
- 15 अत्तनो आगतकारणं दीपेतुं ते पञ्हे आचिक्खित्वा, 'त्वं^७ इमे पञ्हे उग्गण्हित्वा अरुणे उट्ठिते तथागतं उपसङ्कमित्वा पुच्छ, ठपेत्वा हि तथागतं अञ्जो इमे पञ्हे कथेतुं समत्थो नाम नत्थी' ति वत्वा ब्रह्मलोकमेव गतो ।

थेरो पि पुनदिवसे सत्थारं उपसङ्कमित्वा वन्दित्वा महाब्रह्मना

20 कथितनियामेनेव^८ पञ्हे पुच्छ । सत्था कुमारकस्सपत्थेरस्स अरहत्तं पापेत्वा पञ्हे कथेसि । थेरो सत्थारा कथितनियामेनेव उग्गण्हित्वा अन्धवनं^९ गन्त्वा^{१०} विपस्सन्^{११} गब्भं गाहापेत्वा अरहत्तं पापुणि । ततो

१. कतरकस्सपस्स—रो० ।

३. मग्गफलुप्पत्तिया—सी०, रो० ।

५. त्वं पन—सी०, रो० ।

७-७. सी०-रो० पोत्थकेषु नत्थि ।

२-२. कुमारकस्सपो त्वेव—सी०, रो० ।

४-४. निवासट्टाने—स्या० ।

६. कथितनियामेन—रो० ।

८. विपस्सना—रो० ।

पट्टाय चतुन्नं परिसानं धम्मकथं कथेन्तो बहुकाहि^१ उपमाहि च कारणेहि च मण्डेत्वा चित्तकथमेव कथेति । अथ नं सत्था पायासिरञ्जो पञ्चदसहि^२ पञ्हेहि पटिमण्डेत्वा^३ सुत्तन्ते (दी० नि० २.२३७) देसिते तं सुत्तन्तं अट्ठुप्पत्तिं कत्वा इमस्मि सासने चित्तकथिकानं^४ अग्गट्टाने ठपेसी ति ।

5

(१०) महाकोट्टितथेरवत्थु

१०. दसमे पटिसम्भिदापत्तानं (अं० नि० १.१४, ३.१०) ति चतस्सो पटिसम्भिदा पत्वा ठितानं महाकोट्टितथेरो अग्गो ति दस्सेति । अयं हि थेरो अत्तनो पटिसम्भिदासु चिण्णवसिभावेन अभिञ्जाते अभिञ्जाते^५ महासावके उपसङ्कमित्वा पञ्हं पुच्छन्तो पि दसबलं उपसङ्कमित्वा पञ्हं पुच्छन्तो पि पटिसम्भिदासु येव पञ्हं पुच्छति । इति इमिना चिण्णवसिभावेन^६ पटिसम्भिदापत्तानं अग्गो नाम जातो । तस्स पञ्हकम्मे अयमनुपुब्बिकथा ।

10

R. 286

अयं पि हि पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतीनगरे महाभोगकुले निब्बतो । अपरेन समयेन सत्थु धम्मकथं^७ सुणन्तो सत्थारं एकं भिक्खुं पटिसम्भिदापत्तानं अग्गट्टाने ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । सो यावजीवं कुसलं कत्वा देवमनुस्सेसु संसरन्तो इमस्मि बुद्धुप्पादे सावत्थियं ब्राह्मणकुले निब्बत्ति । कोट्टितमाणवो तिस्स नामं अकंसु । सो वयप्पत्तो तयो वेदे उग्गण्हित्वा एकदिवसं सत्थु धम्मकथं सुत्वा पटिलद्धसद्धो पब्बजि । सो उपसम्पन्नकालतो पट्टाय विपस्सनाय कम्मं करोन्तो सह पटिसम्भिदाहि अरहत्तं पत्वा निच्चकालं पटिसम्भिदासु चिण्णवसी हुत्वा पञ्हं पुच्छन्तो

15

B. 223

20

१. बहुकानम्पि अबहुकानम्पि — सी०, २. पञ्चदसेहि—रो० ।
- स्या०, रो० । ३. मण्डेत्वा—सी०, रो० ।
४. चित्रकथिकानं—सी०, रो० । ५. स्या० पोत्थके नत्थि ।
६. चिण्णवसेन—रो० । ७. धम्मदेसनाकथं—रो० ।
८. ० येव—स्या०, रो० ।

पटिसम्भिदासु येव पुच्छति^१ । अथ नं सत्था अपरभागे महावेदल्लसुत्तं
(म० नि० १.३६०) अट्ठप्पत्तिं कत्वा पटिसम्भिदापत्तानं अगगट्ठाने
ठपेसी ति ।

तत्तियवग्गवण्णना निट्ठिता ।

(घ) चतुत्थवग्गो

(१) आनन्दत्थेरवत्थु

१. चतुत्थस्स पठमे बहुस्सुतानं (अं० नि० १.१४, ४.१)
५ तिआदीसु अञ्जे पि थेरा बहुस्सुता सत्तिमन्ता गतिमन्ता धितिमन्ता
उपट्ठाका^२ च अत्थि, अयं पनायस्मा बुद्धवचनं उग्गण्हन्तो दसबलस्स
सासने भण्डागारिकपरियत्तियं ठत्वा गण्हि । तस्मा बहुस्सुतानं
अग्गो नाम जातो ।

इमस्सेव च थेरस्स बुद्धवचनं गहेत्वा धारणकसति अञ्जे हि थेरेहि
१० बलवतरा अहोसि । तस्मा सत्तिमन्तानं (अं० नि० १.१४, ४.२)
R. 287 अग्गो नाम जातो । अयमेव च आयस्मा एकपदे ठत्वा सट्ठिपदसह-
स्सानि गण्हन्तो सत्थारा कथितनियामेनेव सब्बपदानि जानाति^३,
तस्मा गतिमन्तानं (अं० नि० १.१४, ४.३) अग्गो नाम जातो ।
तस्सेव च आयस्मतो बुद्धवचनं उग्गण्हनवीरियं^४ सज्झायनवीरियं
१५ च^५ धारणवीरियं च सत्थु उपट्ठानवीरियं च अञ्जेहि असदिसं
अहोसि, तस्मा धितिमन्तानं (अं० नि० १.१४, ४.४) अग्गो नाम
जातो । तथागतं उपट्ठहन्तो चेस^६ न अञ्जेसं उपट्ठाकभिक्खूनं
उपट्ठानाकारेन^७ उपट्ठहि । अञ्जे हि तथागतं उपट्ठहन्ता न चिरं
उपट्ठहिंसु, न च बुद्धानं मनं गहेत्वा उपट्ठहिंसु । अयं^८ थेरो पन

१. पच्छं ०—रो० ।

३. सज्जानाति—स्या० ।

५. पेस—सी०, रो० ।

६. उपट्ठहनाकारेन—सी०, रो० ।

७. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. उपट्ठाका- रो०-एवमेव सब्बत्थ ।

४. उग्गण्हनवीरियञ्च—स्या०; सज्झायन-
वीरियं—सी०, रो०; धारणवीरियं—
सी०, रो० ।

उपट्टाकट्टानं लद्धदिवसतो पट्टाय आरद्धवीरियो हुत्वा तथागतस्स
मनं गहेत्वा उपट्टहि । तस्मा उपट्टाकानं (अ० नि० १.१४, ४.५)
अगो नाम जातो । तस्स पञ्चकम्मे अयमनुपुब्बिकथा ।

B. 224

इतो किर सतसहस्समत्थके^१ कप्पे^२ पटुमुत्तरो नाम सत्था लोके
उप्पज्जि । तस्स हंसवती नाम नगरं अहोसि, नन्दो नाम राजा 5
पिता, सुमेधा नाम देवी माता, बोधिसत्तो उत्तरकुमारो नाम
अहोसि । सो पुत्तस्स जातदिवसे महाभिनिक्खमनं निक्खम्म
पब्बजित्वा पधानमनुयुत्तो अनुक्रमेण सब्बञ्जुतं पत्वा, “अनेकजाति-
संसारं” ति उदानं उदानेत्वा सत्ताहं बोधिपल्लङ्के वीतिनामेत्वा,
‘पथवियं ठपेस्सामी’ ति पादं अभिनीहरि । अथ पथवि भिन्दित्वा 10
हेट्ठा वुत्तप्पमाणं पटुमं उट्ठासि^३ । तदुपादाय भगवा पटुमुत्तरो तेव^४
पञ्चायित्थ । तस्स देवलो च सुजातो च द्वे अगगसावका अहेसुं,
अमिता च असमा च द्वे अगगसाविका, सुमनो नाम उपट्टाको ।
पटुमुत्तरो^५ भगवा पितु सङ्गहं कुरुमानो भिक्खुसतसहस्सपरिवारो
हंसवतिया राजधानिया वसति^६ ।

15

कनिट्ठभाता पनस्स सुमनकुमारो नाम । तस्स राजा हंसवतितो
वीसयोजनसते भोगगमं^७ अदासि । सो कदाचि कदाचि^८ आगन्त्वा
पितरं च सत्थारं च पस्सति । अथेकदिवसं पच्चन्तो कुपितो सुमनो
रञ्जो पेसेसि । राजा, ‘त्वं मया तत्थ कस्मा ठपितो’ ति पटिपेसेसि ।
सो चोरे वूपसमेत्वा, ‘उपसन्तो देव जनपदो’ ति रञ्जो पेसेसि । 20
राजा तुट्ठो, ‘सीधं मम पुत्तो आगच्छतु’ ति आह । तस्स सहस्समत्ता
अमच्चा होन्ति । सो तेहि सद्धि अन्तरामग्गे मन्तेसि—‘मय्हं पिता
तुट्ठो सवे मे वरं देति, किं गण्हामी’ ति ? अथ नं एकच्चे, ‘हत्थि
गण्हथ, अस्सं गण्हथ, जनपदं गण्हथ, सत्तरतनानि गण्हथा’ ति

R. 288

१-१. सतसहस्सकप्पे—सी०, रो० ।

२. अट्ठासि—स्या० ।

३. त्वेव—सी०, स्या०, रो० ।

४. ००राम—रो० ।

५. पटिवसति—स्या० ।

६. भोगं—रो० ।

७. स्या० पोत्थके नत्थि ।

- आहंसु । अपरे, 'तुम्हे पथविस्सरस्स^१ पुत्ता^२, न तुम्हाकं धनं दुल्लभं, लद्धं पि चेत्तं सब्बं पहाय गमनीयं, पुञ्चमेव एकं आदाय गमनीयं^३ । तस्मा देवे वरं ददमाने तेमासं^४ पदुमुत्तरभगवन्तं उपट्ठातुं वरं गण्हथा' ति आहंसु^५ । सो, 'तुम्हे मय्हं कल्याणमित्ता, न^६ मेत्तं^६ चित्तं अत्थि^७, तुम्हेहि पन उप्पादितं, एवं करिस्सामी' ति 5 गन्त्वा पितरं वन्दित्वा पितरा आलिङ्गित्वा^८ मत्थके^९ चुम्बेत्वा^९, 'वरं ते पुत्त देमी' ति वुत्ते, 'इच्छामहं महाराज भगवन्तं तेमासं चतूहि पच्चयेहि उपट्ठहन्तो जीवितं अवज्झं^{१०} कातुं, इमं मे देव वरं देही' ति आह । 'न सक्का तात, अज्झं वरेही' ति । 'देव खत्तियानं B. 225 10 नाम द्वे कथा नत्थि, एतदेव^{११} मे वरं देहि^{११}, न मम अज्जेन^{१२} अत्थो' ति । 'तात^{१३} बुद्धानं नाम चित्तं दुज्जानं, सचे भगवा न R. 289 इच्छिस्सति, मया दिन्ने पि किं भविस्सती' ति ? 'साधु देव अहं भगवतो चित्तं जानिस्सामी' ति विहारं गतो ।

- तेन च समयेन भत्तकिच्चं निट्ठापेत्वा भगवा गन्थकुटिं पविट्ठो 15 होति, सो मण्डलमाळे सन्निपतितानं^{१४} भिक्खूनां सन्तिकं अगमासि । ते नं आहंसु—'राजपुत्त कस्मा आगतो सी' ति ? 'भगवन्तं दस्सनाय, दस्सेथ मे भगवन्तं' ति । 'न मयं राजपुत्त इच्छित्तिच्छित्त-तक्खणे सत्थारं दट्ठुं लभामा' ति । 'को पन भन्ते, लभती' ति ? सुमनत्थेरो नाम राजपुत्ता' ति । सो, 'कुहि भन्ते थेरो' ति थेरस्स 20 निसिन्नट्ठानं पुच्छित्वा गन्त्वा वन्दित्वा, 'इच्छामहं भन्ते भगवन्तं पस्सितुं, दस्सेथ^{१५} मे भगवन्तं' ति^{१५} आह । थेरो पस्सन्तस्सेव

१. पुथुविस्सरस्स—सी०, रो० ।
 ३. स्या० पोत्थके नत्थि ।
 ५. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
 ७. स्या० पोत्थके नत्थि ।
 ९-९. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
 ११-११. एतमेव देहि—सी०, रो० ।
 १३. स्या० पोत्थके नत्थि ।
 १५-१५. दस्सेथ मे ति—सी०, रो० ।

२. पुत्तो—रो० ।
 ४. तेमासे—रो० ।
 ६-६. ममेत्तं—स्या०, रो० ।
 ८. आलिङ्गित्वा—रो० ।
 १०. अचलं—स्या० ।
 १२. अज्जेहि—रो० ।
 १४. सन्निसिन्नानं—सी०, रो० ।

राजकुमारस्स आपोकसिणञ्जानं^१ समापज्जित्वा महापथविं^२ उदकं
अधिट्ठाय पथवियं निमुज्जित्वा सत्थु गन्धकुटियं येव पातुरहोसि ।
अथ नं भगवा, सुमन कस्मा आगतोसी' ति आह । 'राजपुत्तो भन्ते
भगवन्तं दस्सनाय आगतो' ति । 'तेन हि भिक्खु आसनं पञ्जापेही'
ति । पुन थेरो पस्सन्तस्सेव राजकुमारस्स बुद्धासनं गहेत्वा अन्तो 5
गन्धकुटियं निमुज्जित्वा बहिपरिवेणे पातुभवित्वा परिवेणे आसनं
पञ्जापेसि । राजकुमारो इमानि द्वे अच्छरियाकारानि^३ दिस्वा,
'महन्तो वतायं भिक्खू' ति चिन्तेसि ।

भगवा पि^४ गन्धकुटितो निक्खमित्वा पञ्चत्ते आसने निसीदि ।
राजपुत्तो भगवन्तं वन्दित्वा पटिसन्थारं अकासि । " 'कदा आगतो 10
सि राजपुत्ता' ति वुत्ते^५, 'भन्ते तुम्हेसु गन्धकुटि पविट्ठेसु^६, 'भिक्खू'
पन^७ न मयं इच्छित्तिच्छित्तक्खणे भगवन्तं दट्ठुं लभामा' ति मं
थेरस्स सन्तिकं पाहेसुं, थेरो पन एकवचनेनेव दस्सेति^८, थेरो भन्ते
तुम्हाकं सासने वल्लभो मज्जे" ति । 'आम राजकुमार, वल्लभो
एस भिक्खु मय्हं सासने' ति । 'भन्ते, बुद्धानं सासने किं कत्वा 15 R. 290
वल्लभा^९ होन्ती' ति ? 'दानं दत्वा सीलं समादियित्वा उपोसथकम्मं
कत्वा कुमारा' ति । 'भगवा अहं थेरो विय बुद्धसासने वल्लभो
होतुकामो स्वे मय्हं भिक्खं अधिवासेथा' ति । अधिवासेसि भगवा
तुण्हीभावेन । राजकुमारो अत्तनो वसनट्ठानं गन्त्वा सब्बरत्ति B. 226
महासक्कारं सज्जेत्वा सत्त दिवसानि खन्धावारभत्तं नाम अदासि । 20

सत्तमे दिवसे सत्थारं वन्दित्वा, 'भन्ते मया पितु सन्तिका
तेमासं अन्तोवस्सं तुम्हाकं पटिजगगनवरो लद्धो, तेमासं मे वस्सावासं

१. आपोकसिणं—रो० ।

२. महापथवियं—रो० ।

३. अच्छरियाकारणानि—सी०, स्या०,
रो० ।

४. ०खो०—रो० ।

५. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. आगन्त्वा भिक्खुसङ्घं आरोचेमि—
सी० पोत्थके अधिको पाठो ।

७-७. रो०पोत्थके नत्थि ।

८. दस्सेसि—सी०, रो० ।

९. वल्लभो—स्या० ।

अधिवासेथा' ति । भगवा, 'अत्थि नु खो तत्थ^१ गतेन^२ अत्थो' ति ओलोकेत्वा अत्थी' ति दिस्वा, 'सुञ्जागारे खो राजकुमार तथागता अभिरमन्ती' ति आह । कुमारो, 'अञ्जातं भगवा अञ्जातं सुगता' ति वत्वा, 'अहं भन्ते पुरिमतरं गन्त्वा विहारं कारेमि, मया पेसिते भिक्खुसतसहस्सेन सद्धि आगच्छथा' ति भगवन्तं^३ पटिञ्जं गाहापेत्वा पितु सन्तिकं गन्त्वा, 'दिन्ना मे देव भगवता पटिञ्जा, मया पहिते भगवन्तं पेसेय्याथा' ति वत्वा पितरं वन्दित्वा निक्खमित्वा योजने योजने विहारं कारेन्तो वीसयोजनसतं अद्धानं गतो । गन्त्वा च^४ अत्तनो नगरे विहारद्वानं विचिनन्तो सोभननामस्स 5 कुटुम्बिकस्स उय्यानं दिस्वा सतसहस्सेन किणित्वा सतसहस्सं विस्सज्जेत्वा विहारं कारेसि । तत्थ भगवतो गन्धकुटिं सेसभिक्खूनं च रत्तिद्वानदिवाट्टनत्थाय^५ कुटिलेणमण्डपे कारेत्वा पाकारपरिक्खेपं द्वारकोट्टकं च निट्ठापेत्वा^६ पितु सन्तिकं पेसेसि—'निट्ठितं मय्हं किच्चं, सत्थारं पहिणथा' ति । राजा भगवन्तं भोजेत्वा, 'भगवा सुमनस्स R.291 15 किच्चं निट्ठितं, तुम्हाकं गमनं पच्चासीसती' ति^७ आह । भगवा भिक्खुसतसहस्सपरिवृतो^८ योजने योजने विहारेसु वसमानो अगमासि । कुमारो, 'सत्था आगच्छती' ति सुत्वा योजनं पच्चुगन्त्वा गन्धमालादीहि पूजयमानो विहारं पवेसेत्वा—

“सतसहस्सेन मे कीतं, सतसहस्सेन मापितं ।

20 सोभनं नाम उय्यानं, पटिगण्ह महामुनी” ति ॥

विहारं निय्यादेसि । सो वस्सूपनायिकादिवसे^९ दानं दत्वा अत्तनो पुत्तदारे च अमच्चे च पक्कोसापेत्वा आह—'सत्था अम्हाकं सन्तिकं B. 227 दूरतो व आगतो, बुद्धा च नाम^{११} धम्मगरुका^{१२} न आमिसचक्खुका ।

१. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. ० दिवट्टानत्थाय—रो० ।

७. पच्चासिसंती ति—सी०, स्या०, रो० । ८. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९. सतसहस्सभिक्खुपरिवारो—सी०, रो० । १०. वस्सूपनायिकदिवसे—रो० ।

११. मे—स्या० ।

२. स्या० पोत्थके नत्थि; घरेन—रो० ।

४. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. निट्ठपेत्वा—सी०, स्या०, रो० ।

८. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९. सतसहस्सभिक्खुपरिवारो—सी०, रो० । १०. वस्सूपनायिकदिवसे—रो० ।

१२. धम्मगरुको—सी०, स्या०, रो० ।

तस्मा अहं इमं तेमासं द्वे साटके निवासेत्वा दस सीलानि समादियित्वा
इधेव वसिस्सामि, तुम्हे खीणासवसतसहस्सस्स इमिना व नीहारेन
तेमासं दानं ददेय्याथा' ति ।

सो^१ सुमनत्थेरस्स वसनट्टानसभागेयेव ठाने वसन्तो यं थेरो
भगवतो वत्तं करोति, तं सब्बं दिस्वा, 'इमस्मि^२ ठाने^३ एकन्तवल्लभो 5
एस थेरो, एतस्सेव मे ठानन्तरं पत्थेतुं वट्ठती' ति चिन्तेवा
उपकट्टाय पवारणाय गामं पविसित्वा सत्ताहं महादानं दत्वा सत्तमे
दिवसे भिक्खु सतसहस्सस्स पादमूले तिचीवरं ठपेत्वा भगवन्तं
वन्दित्वा, 'भन्ते, यदेतं मया सत्ताहं खन्धावारदानतो पट्टाय पुञ्चं
कतं, तं नेव सक्कसम्पत्तिं, न मारब्रह्मसम्पत्तिं' पत्थयन्तेन, बुद्धस्स 10
पन उपट्टाकभावं पत्थेन्तेन कतं । तस्मा अहं पि^४ भगवा अनागते
सुमनत्थेरो विय एकस्स^५ बुद्धस्स उपट्टाको^६ होमी' ति पञ्चपतिट्ठितेन
पतिट्ठित्वा^७ वन्दि । सत्था तस्स अनन्तरायं दिस्वा व्याकरित्वा
पक्कामि । कुमारो तं^८ सुत्वा, 'बुद्धा च^९ नाम अद्वेज्झकथा^{११} होन्ती' R. 292
ति दुतियदिवसे गोतमबुद्धस्स पत्तचीवरं गहेत्वा पिट्ठितो पिट्ठितो 15
गच्छन्तो विय अहोसि ।

सो तस्मिं बुद्धुप्पादे वस्ससतसहस्सं दानं दत्वा सग्गे निब्बत्तित्वा
कस्सपबुद्धकाले पिण्डाय चरतो थेरस्स पत्तग्गहणत्थं उत्तरिसाटकं
दत्वा पूजं अकासि, पुन सग्गे निब्बत्तित्वा ततो^{१२} चुतो^{१२}
बाराणसिराजा हुत्वा उपरिपासादवरगतो गन्धमादनतो आकासेन^{१३} 20
आगच्छन्ते^{१४} अट्टपच्चेकबुद्धे दिस्वा निमन्तापेत्वा^{१५} भोजेत्वा अत्तनो

१. ० सुमनराजकुमारो—स्या० पोत्थके
अधिको पाठो ।
२. सी०—स्या०—रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
३. तथागते—स्या० ।
४. ० च—स्या० ।
५. ० पोत्थके नत्थि ।
६. उपट्टाको—रो० ।
७. स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
८. सी०—रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
९. द्वेज्झकथान—सी०, रो०;
अद्वेज्झकथा—स्या० ।
१०. सी०—रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
११. गच्छन्ते—रो० ।
१२. १२. सी०—रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
१३. स्या० पोत्थके नत्थि ।
१४. पक्कोसापेत्वा—सी०, स्या०, रो० ।

मङ्गलउय्याने तेसं अट्ट पण्णसालायो कारेत्वा तेसं निसीदनत्थाय
अत्तनो निवेसने अट्ट सब्बरतनमयानि पीठानि चैव मणिआधारके^१
च पटियादेत्वा दस वस्ससहस्सानि उपट्टानं अकासि । एतानि
पाकटट्टानानि ।

- 5 कप्पसतसहस्सं पन दानं ददमानो व^२ अम्हाकं बोधिसत्तेन सद्धि
तुसितपुरे निब्बत्तित्वा ततो चुतो अमितोदनसक्कस्स गेहे निब्बत्ति ।
अथस्स सब्बेव जातके आनन्दिते पमुदिते करोन्तो जातो ति आनन्दो
त्वेव^३ नामं अकंसु । सो अनुपुब्बेन कताभिनिक्खमने^४ सम्मासम्बोधि
B. 228 पत्वा पठमगमनेन कपिलवत्थुं आगन्त्वा ततो निक्खन्ते भगवति
10 भगवतो परिवारत्थं राजकुमारेसु पब्बजन्तेसु भद्दियादीहि सद्धि
निक्खमित्वा भगवतो सन्तिके पब्बजित्वा न चिरस्सेव आयस्मतो
पुण्णस्स मन्ताणिपुत्तस्स सन्तिके धम्मकथं सुत्वा सोतापत्तिफले
पतिट्ठहि ।

- तेन खो पन समयेन भगवतो पठमबोधियं वीसति वस्सानि
15 अनिबद्धा उपट्टाका अहेसुं । एकदा नागसमालो पत्तचीवरं गहेत्वा
विचरि^५ एकदा नागितो, एकदा उपवानो, एकदा सुनक्खत्तो, एकदा
R. 293 चुन्दो समणुद्देसो, एकदा सागतो^६, एकदा^७ राधो^८, एकदा मेघियो ।
तत्थ एकदा भगवा नागसमालत्थेरेन सद्धि अद्धानमग्गप्पटिपन्नो
20 गच्छामी' ति आह । अथ नं भगवा, 'एहि भिक्खु, इमिना मग्गेन
गच्छामा' ति आह । सो, 'हन्द भगवा तुम्हाकं पत्तचीवरं गण्हथ,
अहं इमिना मग्गेन गच्छामी' ति वत्वा पत्तचीवरं भूमियं ठपेतुं
आरद्धो । अथ नं^९ भगवा, 'आहर भिक्खू' ति वत्वा पत्तचीवरं

१. मणिमयानिपि मञ्चानि च ०—स्या० । २. ददमानो च—स्या० ।

३. त्वेस्स—स्या० ।

४. कताभिनिक्खमनेन—स्या० ।

५. विचरति—सी०, रो० ।

६. सागलो—रो० ।

७-७. रो० पोत्थके नत्थि ।

८. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

गहेत्वा गतो । तस्स पि भिक्खुनो इतरेण मग्गेण गच्छतो चोरा
पत्तचीवरं चेव हरिसु, सीसं च भिन्दिसु । सो, 'भगवा इदानीं मे
पटिसरणं^२, न अञ्जो' ति चिन्तेत्वा लोहितेन गलन्तेन भगवतो
सन्तिकं आगमि । 'किमिदं भिक्खू' ति च वुत्ते तं पवत्ति आरोचेसि ।
अथ नं भगवा, 'मा चिन्तयि^३ भिक्खु, एतस्स^४ कारणा येव तं^५
निवारयिम्हा^६' ति वत्वा समस्सासेसि ।

एकदापन भगवा मेघियत्थेरेण सद्धि पाचीनवंसे मिगदाये
जन्तुगामं अगमासि । तत्रा पि मेघियो जन्तुगामे पिण्डाय चरित्वा
नदीतीरे पासादिकं अम्बवनं दिस्वा, 'तुम्हाकं पत्तचीवरं गण्हथ,
अहं तस्मिं अम्बवने समणधम्मं करोमी' ति वत्वा भगवता तिवक्खुं^{१०}
निवारियमानो पि गन्त्वा अकुसलवितक्केहि अन्वासतो^९ पच्चागन्त्वा
तं पवत्ति आरोचेसि । तम्पि भगवा, 'इममेव ते कारणं सल्लक्खेत्वा^८
निवारयिम्हा' ति वत्वा अनुपुब्बेण सावत्थि अगमासि । तत्थ
गन्धकुटिपरिवेणे पञ्चत्तवरबुद्धासने निसिन्नो भिक्खुसङ्घपरिवृतो
भिक्खू आमन्तेसि—“भिक्खवे, इदानीमिह महल्लको, एकच्चे भिक्खू^{१५}
'इमिना मग्गेण गच्छामा' ति वुत्ते अञ्जेण गच्छन्ति, एकच्चे मय्हं
पत्तचीवरं भूमियं निक्खिपन्ति, मय्हं निबद्धुपट्टाकं^{१०} एकं^{१०} भिक्खुं
जानाथा” ति । भिक्खूनं धम्मसंवेगो उदपादि । अथायस्मा सारिपुत्तो
उट्ठायासना^{११} भगवन्तं वन्दित्वा, 'अहं भन्ते तुम्हे येव पत्थयमानो
सतसहस्सकप्पाधिकं असङ्खयेय्यं पारमियो पूरयिं, ननु मादिसो^{२०}
महापञ्जो उपट्ठाको नाम वट्टति, अहं उपट्ठहिस्सामी' ति आह । तं
भगवा, 'अलं सारिपुत्त यस्सं दिसायं त्वं विहरसि, असुञ्जा

B. 229

R. 294

१. वदानि—सी०, रो० ।

२. चिन्तेसि—रो० ।

३. तं ते—रो० ।

४. निवारिम्हा—रो० ।

५. सल्लक्खयित्वा—रो० ।

६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

७. सरणं—सी०, रो० ।

८. एतं—रो० ।

९. अन्वासन्तो—सी०, रो० ;

अन्वावसन्तो—स्या० ।

१०. निबद्धुपट्टकं—रो० ।

११. उट्ठाय सी०, रो० ।

वे^१ सा दिसा, तव हि ओवादो बुद्धानं ओवादसदिसो, न^२ मे तया जपट्टाककिच्चं^३ अत्थी^४ ति पटिक्खिपि । एतेनेव उपायेन महामोग्गल्लानं आदिं कत्वा असीति महासावका उट्ठहिंसु । ते^५ सब्बे भगवा पटिक्खिपि ।

- 5 आनन्दत्थेरो पन तुण्ही येव निसीदि । अथ नं भिक्खू आहंसु—
‘आवुसो आनन्द^६, भिक्खुसङ्घो उपट्टाकट्टानं याचति, त्वं पि याचाही’
ति । याचित्वा लद्धट्टानं नाम आवुसो कीदिसं होति, किं मं सत्था
न पस्सति ? सचे सत्था^७ रोचेस्सति^८, ‘आनन्दो मं उपट्ठहत्तू^९ ति
वक्खती’ ति^{१०} । अथ भगवा, ‘न भिक्खवे आनन्दो अञ्जेहि^{११}
10 उस्साहेतब्बो, सयमेव जानित्वा मं उपट्ठहिस्सती’ ति आह । ततो
भिक्खू, ‘उट्ठेहि आवुसो आनन्द, उट्ठेहि^{१२} आवुसो आनन्द^{१३}, दसबलं
उपट्टाकट्टानं याचाही’ ति^{१४} आहंसु । थेरो उट्ठहित्वा चत्तारो
पटिक्खेपा^{१५} चतस्सो च आयाचना ति अट्ठ वरे याचि ।

- चत्तारो पटिक्खेपा नाम—‘सचे मे भन्ते भगवा अत्तना लद्धं
15 पणीतं चीवरं न दस्सति, पिण्डपातं न दस्सति, एकगन्धकुटियं
R. 295 वसितुं न दस्सति, निमन्तनं^{१६} गहेत्वा न गमिस्सति, एवाहं भगवन्तं
उपट्ठहिस्सामी’ ति वत्वा, ‘कं पनेत्थ आनन्द आदीनवं अद्दसा’
ति वुत्ते आह^{१७}—‘सचाहं भन्ते इमानि वत्थुनि लभिस्सामि,
भविस्सन्ति वत्तारो, ‘आनन्दो दसबलेन लद्धं पणीतं चीवरं
20 परिभुञ्जति, पिण्डपातं परिभुञ्जति, एकगन्धकुटियं वसति, एकतो^{१८}

१. मे—सी०, रो० ।

२. तेन—सी०, रो० ।

३. उपट्टक०—रो० एवमेव ।

४. नत्थि—सी०, रो० ।

५. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

८. रोचिस्सति—सी०, म० ।

९. उपट्टातू—सी०, रो० ।

१०. वक्खति—सी० ।

११. अञ्जेन—सी०, स्या०, रो० ।

१२-१३. स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१३. याचाति—सी०, स्या०, रो० ।

१४. पटिक्खेपा—रो० ।

१५. निमन्तने मं—स्या० ।

१६. सी०-म्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१७. स्या० पोत्थके नत्थि ।

निमन्तनं गच्छति, एतं लाभं लभन्तो तथागतं उपट्ठाति^१, को एवं उपट्ठहतो^२ भारो' ति ? इमे चत्तारो पटिक्खेपे याचि ।

चतस्सो आयाचना नाम—'सचे भन्ते भगवा मया गहितनिमन्तनं गमिस्सति, सचाहं तिरोरट्ठा तिरोजनपदा भगवन्तं दट्ठुं आगतं परिसं आगतक्खणे येव भगवन्तं दस्सेतुं लच्छामि, यदा मे कट्ठा 5
उप्पज्जति, तस्मिं येव खणे भगवन्तं उपसङ्कमितुं लच्छामि, तथा यं भगवा मय्हं परम्मुखे धम्मं देसेति, तं आगन्त्वा मय्हं कथेस्सति, एवाहं भगवन्तं उपट्ठहिस्सामी' ति वत्वा, 'कं^३ पनेत्थ आनन्द 5
आनिसंसं पस्ससी' ति वुत्ते आह—'इध भन्ते सट्ठा कुलपुत्ता भगवतो ओकासं अलभन्ता मं एवं वदन्ति, 'स्वे भन्ते आनन्द भगवता सद्धि 10
अम्हाकं घरे भिक्खं गण्हेय्याथा' ति^४, सचे भगवा तत्थ न गमिस्सति, इच्छित्तिच्छि तक्खणे येव^५ परिसं दस्सेतुं, कट्ठं च विनोदेतुं ओकासं न लच्छामि, भविस्सन्ति वत्तारो, किं आनन्दो दसवलं उपट्ठाति, एत्तकं पिस्स भगवा^६ अनुग्गहं न करोती ति^७ । भगवतो 15
च परम्मुखा मं पुच्छिस्सन्ति, 'अयं आवुसो आनन्द गाथा इदं^८ सुत्तं इदं जातकं कत्थ देसितं' ति, सचाहं तं न सम्पादयिस्सामि^९, भविस्सन्ति वत्तारो, 'एत्तकं पि आवुसो न जानासि, कस्मा त्वं छाया विय भगवन्तं अविजहन्तो वीघरत्तं विचरसी' ति । तेनाहं परम्मुखा देसितस्सा पि^{१०} धम्मस्स पुन कथनं इच्छामी' ति । इमा चतस्सो आयाचना^{११} याचि । भगवा पिस्स अदासि । एवं इमे अट्ठ 20
वरे गहेत्वा निबद्धुपट्ठाको अहोसि ।

B. 230

R. 296

१. उपट्ठहति—रो०-एवमेव सबवत्थ ।

२. उपट्ठाते—सी०; उपट्ठहते—रो० ।

३. किं—स्या० ।

४. गण्हेय्यथा ति—रो० ।

५. इच्छितक्खणेयेव—स्या० ।

६. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७. करोति—रो० ।

८. इमं—रो० ।

९. सम्पायिस्सामि—सी, रो० ।

१०. देसितस्स पि—म० ।

११. ० नाम—स्या० ।

तस्सेव ठानन्तरस्स अत्थाय कप्पसतसहस्सं पुरितानं पारमीनं फलं
पापुणि । सो उपट्ठाकट्ठानं लद्धदिवसतो पट्ठाय दसबलस्स^१ दुविधेन
उदकेन तिविधेन दन्तकट्ठेन हत्थपादपरिकम्मेन^२ पिट्ठिपरिकम्मेन
गन्धकुटिपरिवेणसम्मज्जनेना ति एवमादीहि किच्चेहि उपट्ठहन्तो,
५ 'इमाय नाम वेलाय सत्थु इमं नाम लद्धुं वट्ठति, इदं नाम कातुं
वट्ठती' ति दिवसभागं^३ सन्तिकावचरो हुत्वा^४ रत्तिभागसमनन्तरे
दण्डदीपिकं गहेत्वा एकरत्तिं गन्धकुटिपरिवेणं नव वारे
अनुपरियायति^५ । एवं हिस्स^६ अहोसि, 'सचे मे धिनमिद्धं ओक्कमेय्य,
दसबले पक्कोसन्ते पटिवचनं दातुं न^६ सक्कुणेय्यं' ति^६ । तस्मा
१० सव्वरत्तिं दण्डदीपिकं हत्थेन न मुञ्चति । इदमेत्तकं वत्थु । अपरभागे
पन सत्था जेतवने विहरन्तो अनेकपरियायेन धम्मभण्डागारिक-
आनन्दत्थेरस्स^७ वण्णं कथेत्वा थेरं इमस्मिं सासने बहुस्सुतानं
सतिमन्तानं गतिमन्तानं धितिमन्तानं उपट्ठाकानं च भिक्खूनां
अगगट्ठाने ठपेसी ति ।

R. 297

(२) उरुवेलकस्सपत्थेरवत्थु

१५ २. दुतिये महापरिसानं (अ० नि० १.१४, ४.६) ति
महापरिवारानं उरुवेलकस्सपो अगो ति दस्सेति । अञ्जेसं हि
B. 231 थेरानं कच्चि कालं परिवारो महा होति, कच्चि कालं अप्पो । इमस्स
पन थेरस्स द्वीहि भातिकेहि सद्धि एकं समणसहस्सं निबद्धपरिवारो
व अहोसि । तेसु एकेकस्मिं एकेकं पब्बाजेन्ते द्वे समणसहस्सानि
२० होन्ति, द्वे द्वे पब्बाजेन्ते तीणि सहस्सानि होन्ति । तस्मा सो
महापरिवारानं अगो नाम जातो । कस्सपो ति पनस्स गोत्तं ।
उरुवेलायं^८ पब्बजितत्ता उरुवेलकस्सपो ति पञ्जायित्थ । तस्स
पञ्हुकम्मे अयमनुपुब्बिकथा ।

१. दसबलं—सी०, स्या०, रो० ।

२. पादपरिकम्मेन—सी०, रो० ।

३-३. सी०-स्या०-रो०पोत्थकेसु नत्थि ।

४. अनुपरियाति—रो० ।

५. एवञ्चस्स—स्या० ।

६-६. असक्कुणेय्यं ति—रो० ।

७. धम्मभण्डागारिय-आनन्दत्थेरस्स—
सी०, रो० ।

८. उरुवेलाय—स्या० ।

अयं पि हि पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतीनगरे कुलगोहे पटिसन्धिं गहेत्वा वयप्पत्तो सत्थु धम्मकथं सुणन्तो सत्थारं एकं भिक्खुं महापरिसानं अग्गट्टाने ठपेत्तं दिस्सा, 'मया पि अनागते एवरूपेन भवितुं वट्टती' ति सत्ताहं बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स^१ महादानं दत्वा तिचीवरेन अच्छादेत्वा सत्थारं वन्दित्वा महापरिसानं 5 अग्गभावत्थं^२ पत्थनं अकासि । सत्था अनन्तरायं दिस्वा, 'अनागते गोतमबुद्धस्स सासने महापरिसानं अग्गो भविस्ससी' ति व्याकरित्वा पक्कामि ।

सो पि कुलपुत्तो यावजीवं कल्याणकम्मं कत्वा देवमनुस्सेसु संसरन्तो इतो^३ द्वेनवुतिकप्पमत्थके^४ फुस्सबुद्धस्स वेमातिककनिट्टभाता 10 हुत्वा निब्बत्तो । पिता महिन्दराजा नाम । अपरे पनस्स द्वे कनिट्टभातरो अहेसुं । एवं ते तयो भातरो विसुं विसुं ठानन्तरं लभिसु । ते हेट्ठा वुत्तनयेनेव^५ कुपितं पच्चन्तं वूपसमेत्वा पितु सन्तिका वरं लभित्वा, 'तेमासं दसबलं पटिजग्गिस्सामा' ति वरं गण्हिसु । अथ नेसं एतदहोसि—'अम्हेहि दसबलं पटिजग्गन्तेहि अनुच्छविकं 15 R.298 कातुं वट्टती' ति, एकं अमच्चं उप्पादकट्टाने ठपेत्वा एकं आयवय-जाननकं कत्वा एकं बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स^६ परिवेसकट्टाने ठपेत्वा अत्तना दस सीलानि समादाय तेमासं सिक्खापदानि रक्खिसु । ते तयो अमच्चा हेट्ठावुत्तनयेनेव इमस्मिं बुद्धुप्पादे बिम्बिसारविखा-रट्टपाला जाता । 20

ते पन राजकुमारा वुत्थवस्से दसबले सहत्था बुद्धप्पमुखं भिक्खुसङ्घं^७ पच्चयपूजाय पूजेत्वा यावजीवं कल्याणकम्मं कत्वा अम्हाकं दसबलस्स निब्बत्तितो^८ पुरेतरमेव ब्राह्मणकुले निब्बत्तित्वा अत्तनो गोत्तवसेन तयो पि जना कस्सपा एव^९ नाम जाता । ते B. 232

१. सङ्घस्स—सी०, रो० ।

२. अग्गट्टाने—स्या० ।

३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

४. द्वेनवुतिकप्पमत्थके—सी०, स्या०, रो० ।

५. वुत्तनयेन—सी०, रो० ।

७. सङ्घं—रो० ।

६. सङ्घस्स—सी०, रो०—एवमेव ।

८. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९. ० च—स्या० ।

वयप्पत्ता तयो वेदे उगण्हिसु । तेसं जेट्टभातिकस्स पञ्चमाणवकसत्तानि
परिवारो अहोसि, मज्झिमस्स तीणि, कनिट्टस्स द्वे । ते अत्तना
गन्थे^१ सारं^२ ओलोकेन्ता^३ दिट्ठधम्मिकमेव पस्सिसु, न सम्परायिकं ।
अथ नेसं जेट्टभाता अत्तनो परिवारेण सद्धिं उरुवेलं गन्त्वा
५ इसिपब्बज्जं पब्बजित्वा उरुवेलकस्सपो नाम जातो, महागङ्गानदीवङ्के^४
पब्बजितो नदीकस्सपो नाम^५ जातो, गयासीसे पब्बजितो गयाकस्सपो
नाम जातो ।

एवं तेसु इसिपब्बज्जं पब्बजित्वा तत्थ वसन्तेसु बहूनां दिवसानं
अच्चयेन अम्हाकं बोधिसत्तो महाभिनिक्खमनं निक्खमित्वा पटिविद्ध-
१० सब्बञ्जुतञ्जाणो^६ अनुक्रमेण धम्मचक्रं पवत्तेत्वा पञ्चवग्गिये थरे
अरहत्ते पटिट्ठापेत्वा यसदारकप्पमुखे^७ पञ्चपञ्चाससहायके पि^८ विनेत्वा
R. 299 सट्ठिअरहन्ते, 'चरथ भिक्खवे चारिकं' ति बहुजनहिताय चारिकं
पेसेत्वा भट्टवग्गिये विनेत्वा उरुवेलकस्सपस्स हेतुं दिस्वा, 'मयि गते
तयो भातिका^९ सपरिवारा^{१०} अरहत्तं पापुणिस्सन्ती' ति अत्वा
१५ एको^{११} अदुतियो उरुवेलकस्सपस्स वसन्तट्ठानं गन्त्वा वसन्तथाय
अग्यागारं याचित्वा तत्थ कतं नागदमनं आदि कत्वा अट्ठुट्ठसहस्सेहि
पाटिहारियेहि उरुवेलकस्सपं सपरिवारं^{१२} विनेत्वा पब्बाजेसि । तस्स
पब्बजितभावं अत्वा इतरे पि द्वे भातरो सपरिवारो^{१३} आगन्त्वा
पब्बजिसु । सब्बे पि^{१४} एहि भिक्खु इद्धिमयमतत्तचीवरधरा अहेसुं ।
२० सत्था तं समणसहस्सं आदाय गयासीसं गन्त्वा पिट्ठिपासाणे
निसिन्नो, 'कथंरूपा^{१५} नु खो एतेसं धम्मदेसना सप्पाया' ति
ओलोकेन्तो, 'इमे अग्गि परिचरन्ता विचरिसु, इमेसं तयो भवे

१. गण्ठसारं—स्या० ।

२. महागङ्गानदीवंसके—स्या० ।

३. पटिलद्ध०—रो० ।

४. पञ्चपण्णाससहायके—रो० ।

५. एको—सी०, रो० ।

६. सपरिसा—सी०, रो०—एवमेव ।

७. कथं—स्या० ।

८. ओलोकेन्तो—रो० ।

९. त्वेव—रो० ।

१०. यसदारकप्पमुखे—रो० ।

११-१२. भातिया सहस्सपरिवारा—रो० ।

१३. सपरिसं—सी० ।

१४. सब्बे व—रो० ।

१५. कथं—स्या० ।

आदितागारसदिसे^१ कत्वा दस्सेतुं वट्टती^२ ति आदित्तपरियायसुत्तं^३
 (म० व० ३४) देसेसि । देसनापरियोसाने^४ सब्बे व अरहत्तं प्रप्ता ।
 सत्था तेहि परिवुतो पुब्बे बिम्बिसाररञ्जो दिन्नपटिञ्जत्ता
 राजगहनगरे लट्ठिवनुय्यानं अगमासि । राजा दसबलस्स आगतभावं
 सुत्वा द्वादसनहुतेहि ब्राह्मणगहपतिकेहि सद्धिं सत्थारं उपसङ्कमित्वा 5
 वन्दित्वा एकमन्तं निसीदि । सत्था सब्बावन्तं परिसं ओलोकेत्वा^५
 महाजनं उरुवेलकस्सपदस्स निपच्चकार^६ करोन्तं दिस्वा, 'इमे मय्हं
 वा कस्सपस्स वा महन्तभावं न जानन्ति, सवितक्का च नाम देसनं B. 233
 सम्पटिच्छित्तुं^७ न सक्कोन्ती' ति चिन्तेत्वा, 'कस्सप तुय्हं उपट्ठाकानं R. 300
 वितक्कं छिन्दा' ति थेरस्स सञ्जं अदासि । थेरो सत्थु वचनं 10
 सम्पटिच्छित्त्वा उट्ठायासना सत्थारं पञ्चपतिट्ठितेन वन्दित्वा तालप्पमाणं
 आकासं उप्पतित्वा इद्धिविकुब्बनं दस्सेत्वा, 'सत्था मे भन्ते भगवा,
 सावकोहमस्मि, सत्था मे भन्ते भगवा, सावकोहमस्मी' ति वत्वा
 ओरुय्ह दसबलस्स पादे वन्दि^८, एतेनुपायेन सत्तमे वारे
 सत्ततालप्पमाणं आकासं अब्भुगन्त्वा पुन आगन्त्वा दसबलस्स पादे 15
 वन्दित्वा एकमन्तं निसीदि ।

तस्मिं काले महाजनो, 'अयं लोके महासमणो' ति सत्थरि
 निव्वितक्को जातो, अथस्स^९ सत्था धम्मं देसेसि । देसनापरियोसाने
 राजा एकादसनहुतेहि ब्राह्मणगहपतिकेहि सद्धिं सोतापत्तिफले
 पतिट्ठितो, एकनहुतं उपासकत्तं पटिवेदेसि । ते पि^{१०} उरुवेलकस्सपस्स 20
 परिवारा सहस्समत्ता भिक्खू अत्तनो आसेवनवसेन^{१०} चिन्तेसुं—
 'अम्हाकं पब्बजितकिच्चं मत्थकं पत्तं, बहि गन्त्वा किं करिस्सामा'
 ति, उरुवेलकस्सपत्थेरं येव परिवारेत्वा विचरिंसु । तेसु एकेकस्मि

१. आदितागारसदिसे—रो० ।

२. ०सुत्तन्तं—रो० ।

३. देसनावसाने—रो०—एवमेव सब्बत्थ । ४. ओलोकेन्ते—रो० ।

५. निपच्चकार—रो० ।

६. पटिच्छित्तुं—रो० ।

७. वन्दित्वा—रो० ।

८. अथ—स्या० ।

९. तेहि—सी०, स्या०, रो० ।

१०. आसेवनं—स्या० ।

एकेकं निस्सितकं गण्हन्ते द्वे सहस्सानि होन्ति^१, द्वे द्वे गण्हन्ते तीणि सहस्सानि होन्ति^२ । ततो^३ पट्ठा यत्तका तेसं^४ निस्सितका^५, तत्तके कथेतुं वट्ठती ति^६ । इदमेत्थ वत्थु । अपरभागे पन सत्था जेतवने^६ विहरन्तो थेरं महापरिसानं अग्गट्टाने ठपेसी ति ।

(३) काळुदायित्थेरवत्थु

३. ततिये कुलप्पसादकानं (अं० नि० १.१४, ४.७) ति कुलं पसादेन्तानं । अयं हि थेरो अदिट्ठबुद्धदस्सनं येव^७ सुद्धोदनमहाराजस्स निवेसनं पसादेसि, तस्मा कुलप्पसादकानं अग्गो नाम जातो । तस्स पञ्चकम्मे^८ अयमनुपुब्बिकथा ।

अयं पि^९ हि^९ पटुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतीनगरे कुलगेहे निब्बत्तो सत्थु धम्मदेसनं सुणन्तो सत्थारं एकं भिक्खुं कुलप्पसादकानं अग्गट्टाने ठपेत्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । सो यावजीवं कुसलं कत्वा देवमनुस्सेसु संसरन्तो अम्हाकं बोधिसत्तस्स मातुकुच्छियं पटिसन्धिगगहणदिवसे कपिलवत्थुस्मिं येव अमच्चगेहे पटिसन्धिं गण्हि । जातदिवसे बोधिसत्तेन सद्धिं येव जातो ति । तं दिवसं येव तं दुकूलचुम्बुटके^{१०} निपज्जापेत्वा बोधिसत्तस्स उपट्टानत्थाय नयिसु । बोधिसत्तेन हि सद्धिं बोधिरुक्खो राहुलमाता चतस्सो निधिकुम्भियो आरोहनियहत्थी कण्ठको^{११} छन्नो काळुदायी ति^{१२} इमे सत्त एकदिवसे जातत्ता सहजाता नाम अहेसुं । अथस्स नामगगहण-दिवसे सकलनगरस्स उदगगचित्तदिवसे जातो ति उदायी त्वेव नामं अकंसु । काळधातुकत्ता पन काळुदायी नाम जातो । सो^{१३} बोधिसत्तेन सद्धिं कुमारकीळं कीळन्तो वुद्धिं अगमासि ।

१. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. इतो-सी०, रो० ।

५. वट्ठति-रो० ।

७. अदिट्ठबुद्धस्सेव-स्या० ।

९-९. अयं हि-सी०, रो० ।

११. कन्थको-सी०; कण्ठको-स्या०, रो० ।

१२. कालदायी ति-सी०-एवमेव ।

२. होन्ती ति-सी०, रो० ।

४-४. ते सन्निस्सितका-रो० ।

६. जेतवनविहारे-सी०, रो० ।

८. पञ्चकम्मे-स्या० ।

१०. दुकूलचुम्बटे-सी०, रो०; दुकूल-

चुम्बटके-स्या० ।

१३. सो पि-स्या० ।

अपरभागे^१ बोधिसत्तो महाभिनि^२खमनं निक्खमित्वा अनुक्रमेण
सब्बञ्जुतं पत्वा पवत्तितवरधम्मचक्रो लोकानुगहं करोन्तो राजगहं
उपनिस्साय विहरति । तस्मिं समये सुद्धोदनमहाराजा, 'सिद्धत्थकुमारो
अभिसम्बोधिं पत्वा राजगहं उपनिस्साय वेळुवने विहरती' ति
सुत्वा पुरिससहस्सपरिवारं एकं अमच्चं, 'पुत्तं मे इध आनेही' ति
पेसेसि । सो सट्ठियोजनमग्गं गन्त्वा दसबलस्स चतुपुरिसमज्जे
निसीदित्वा धम्मदेसनावेलाय विहारं पाविसि । सो, 'तिट्ठतु ताव
रञ्जा पहितसासनं' ति परिसपरियन्ते ठितो सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा
यथाठितो व सद्धिं पुरिससहस्सेहि^३ अरहत्तं पापुणि । अथ नेसं सत्था,
'एथ भिक्खवो' ति हत्थं पसारेसि । सब्बे तं खणं येव इद्धिमय-
पत्तचीवरधरा वस्ससट्ठिकत्थेरा^४ विय अहेसुं । अरहत्तं पत्तकालतो
पट्ठाय पन अरिया नाम मज्झत्ता व होन्ती ति रञ्जा पहितसासनं
दसबलस्स न कथेसि । राजा, 'नेव गतो^५ आगच्छति, न सासनं
सुय्यती^६' ति 'एहि तात त्वं गच्छा' ति तेनेव नियामेन अञ्जं
अमच्चं पेसेसि । सो पि गन्त्वा पुरिमनयेनेव सद्धिं परिसाय अरहत्तं
पत्वा तुण्ही अहोसि । एवं नवहि अमच्चेहि सद्धिं नव पुरिससहस्सानि
पेसेसि । सब्बे अत्तनो किच्चं निट्ठापेत्वा तुण्ही अहेसुं ।

5

R. 302

10

15

अथ राजा चिन्तेसि—'एत्तका जना^७ मयि सिनेहाभावेन
दसबलस्स इधागमनत्थाय न किञ्चि कथयिंसुं, अञ्जे^८ गन्त्वा पि
दसबलं आनेतुं न सक्खिस्सन्ति, मय्हं खो पन पुत्तो उदायी दसबलेन
सद्धिं एकवयो^९ सहपंसुकीळिको^९, मयि चस्स सिनेहो अत्थी' ति
काळुदायिं पक्कोसापेत्वा, 'तात पुरिससहस्सपरिवारो गन्त्वा दसबलं
आनेही' ति आह । 'पठमं गतपुरिसा विय पब्बजितुं लभन्तो

20 B. 235

१. सो०—स्या० ।

३. वस्ससट्ठिकत्थेरा—सी०, स्या०,
रो० ।

६. ० नाम—स्या० ।

८. एकवस्सो—स्या० ।

२. पुरिससहस्सेन—सी०, रो० ।

४. गतको—रो० ।

५. सुयती ति—रो० ।

७. अञ्जो—स्या० ।

९. सहपंसुकीळितो—रो० ।

आनेस्सामि देवा' ति । 'यं किञ्चि कत्वा मम पुत्तं दस्सेही' ति ।
 'साधु देवा' ति रञ्जो सासनं आदाय राजगहं गन्त्वा सत्थु
 धम्मदेसनावेलाय^१ परिसपरियन्ते^२ ठितो धम्मं सुत्वा सपरिवारो
 अरहत्तफलं पत्वा एहि-भिक्षुभावे पतिट्ठासि । ततो चिन्तेसि—'न
 5 ताव दसबलस्स कुलनगरं गन्तुं एस^३ कालो^३, वसन्तसमये
 सुपुण्डितेसु वनसण्डेसु हरिततिणसञ्ज्झायाय पथविया एस कालो
 भविस्सती' ति, कालं पटिमानेन्तो तस्स कालस्स आगतभावं अत्वा—

R. 303

“नातिसीतं नातिउण्हं, नातिदुब्बिक्खद्धातकं ।

सदला हरिता भूमि, एस कालो महामुनी” ति ॥

10 सट्ठिमत्ताहि गाथाहि दसबलस्स कुलनगरं गमनत्थाय गमनवण्णं
 वण्णेसि । सत्था, 'उदायी गमनवण्णं कथेति, कपिलवत्थुनगरं गन्तुं
 एस कालो' ति वीसतिसहस्सभिक्षुपरिवारो अतुरितगमनेन चारिकं
 निक्खमि ।

उदायित्थेरो सत्थु निक्खन्तभावं अत्वा, 'पितु महाराजस्स सञ्जं
 15 दातुं वट्ठती' ति वेहासं अब्भुगन्त्वा रञ्जो निवेसने पातुरहोसि ।
 सुद्धोदनमहाराजा थेरं दिस्वा तुट्ठचित्तो महारहे पल्लङ्के निसीदापेत्वा
 अत्तनो पटियादितस्स नानगरसभोजनस्स पत्तं पूरेत्वा अदासि । थेरो
 उट्ठाया गमनाकण्ठं^४ दस्सेसि । 'निसीदित्वा^५ व भुञ्ज^६ ताता' ति ।
 'सत्थु सन्तिकं गन्त्वा भुञ्जिस्सामि^७ महाराजा' ति । 'कहं पन तात
 20 सत्था' ति ? 'वीसतिसहस्सभिक्षुपरिवारो तुम्हाकं दस्सनत्थाय^८
 चारिकं निक्खन्तो महाराजा' ति । तुम्हे इमं पिण्डपातं परिभुञ्जित्वा
 याव मम पुत्तो इमं नगरं सम्पापुणाति^९, तावस्स इतो व पिण्डपातं
 हरथा' ति । थेरो भत्तकिच्चं कत्वा दसबलस्स आहरितब्बं भत्तं

१. धम्मदेसनवेलाय—सी०, रो०; धम्म-

देसनवेला येव—स्या० ।

४. गमनाकारं—सी० ।

६. उपभुञ्ज—स्या० ।

८. दस्सनाय—सी०, रो० ।

२. परिसन्ते—रो० ।

३-३. देसकालो—रो० ।

५. निसीदित्वा—स्या० ।

७. परिभुञ्जिस्सामि—सी०, रो० ।

९. पापुणाति—स्या० ।

गहेत्वा धम्मकथं कथेत्वा दसबलस्स अदस्सनेनेव सकलराजनिवेसनं
सद्धापटिलाभं लभापेत्वा सब्बेसं पस्सन्तानञ्जेव^१ पत्तं आकासे
विस्सज्जेत्वा सयं पि वेहासं अब्भुगन्त्वा पिण्डपातं आदाय^२
सत्थु हत्थे ठपेसि, सत्था तं पिण्डपातं परिभुञ्जि । थेरो
सट्ठियोजनमग्गं योजनपरमं गच्छन्तस्स सत्थुनो^३ दिवसे दिवसे 5
राजगेहतो भत्तं आहरित्वा अदासि एवं वत्थु वेदितब्बं । अथ
अपरभागे सत्था, 'मय्हं पितु महाराजस्स सकलनिवेसनं प्रसादेसी' ति
थेरं कुलप्पसादकानं अग्गट्ठाने ठपेसी ति ।

B. 236

R. 304

४. बाकुलत्थेरवत्थु

४. चतुत्थे अप्पाबाधानं (अं० नि० १.१४, ४.८) ति
निराबाधानं । बाकुलो^४ ति द्वीसु कुलेसु वड्ढितत्ता एवंलद्धनामो थेरो । 10
तस्स पञ्चकम्मे अयमनुपुब्बिकथा ।

अयं किर अतीते इतो कप्पसतसहस्साधिके असङ्ख्येय्यमत्थके
अनोमदस्सिदसबलस्स निब्बत्तितो पुरेतरमेव ब्राह्मणकुले पटिसन्धि
गण्हित्वा वयं आगम्म उग्गहितवेदो वेदत्तये सारं अपस्सन्तो,
'सम्परायिकत्थं गवेसिस्सामी' ति पब्बतपादे^५ इसिपब्बज्जं पब्बजित्वा 15
पञ्चाभिञ्जा-अट्टसमापत्तिलाभी हुत्वा भानकीळिताय^६ वीतिनामेसि ।
तस्मिं समये अनोमदस्सी बोधिसत्तो सब्बञ्जुतं^७ पत्वा
अरियगणपरिवुत्ततो चारिकं चरति । तापसो, 'तीणि रतनानि
उप्पन्नानी' ति सुत्वा^८ सत्थु सन्तिकं गन्त्वा धम्मं सुत्वा देसना-
परियोसाने सरणेषु पतिट्ठितो, अत्तनो ठानं पन विजहितुं नासक्खि । 20
सो कालेन कालं सत्थु दस्सनाय चेव गच्छति, धम्मं च सुणाति ।
अथेकस्मिं समये तथागतस्स उदरवातो उप्पज्जि । तापसो सत्थु
दस्सनत्थाय आगतो^९ । 'सत्था गिलानो' ति सुत्वा, 'को भन्ते

१. पस्सन्तानं येव—रो० ।

२. सत्थु—रो० ।

३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

४. सब्बञ्जुत्तञ्जाणं—रो० ।

५. गतो—रो० ।

६. आहरित्वा—रो० ।

७. वक्कुलो—सी०, स्या०, रो०—एवमेव ।

८. भानकीलाय—सी०, स्या०, रो० ।

९. कथं—स्या० ।

आबाधो' ति ? 'उदरवातो' ति वृत्ते, अयं कालो मय्हं पुञ्जं कातुं' ति पब्बतपादं गन्त्वा नानाविधानि भेसज्जानि समोधानेत्वा, 'इदं भेसज्जं सत्थु उपनेथा' ति उपट्ठाकत्थेरस्स अदासि । सह भेसज्जस्स उपयोगेन उदरवातो पटिप्पस्सम्भि । सो सत्थु फासुककाले गन्त्वा
 R. 305 5 एवमाह—'भन्ते यदिदं मम भेसज्जेन तथागतस्स फासुकं जातं,
 B. 237 तस्स मे निस्सन्देन निब्बत्तनिब्बत्तभवे गद्दूहनमत्तं पि^१ सरीरे ब्याधि
 नाम मा होतु' ति । इदमस्स तस्मिं अत्तभावे कल्याणकम्मं ।

सो ततो चृतो ब्रह्मलोके निब्बत्तित्वा एकं असङ्ख्येय्यं देवमनुस्सेसु संसरन्तो पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतीनगरे कुलगेहे पटिसन्धि
 10 गहेत्वा^२ सत्थारं एकं भिक्खुं अप्पावाधानं अगगट्ठाने ठपेन्तं दिस्वा
 अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । सो यावतायुकं^३ कुसलं
 कत्वा देवमनुस्सेसु संसरन्तो विपस्सीदसबलस्स निब्बत्तितो पुरेतरमेव
 बन्धुमतीनगरे ब्राह्मणकुले निब्बत्तो । पुरिमनयेनेव इसिपब्बज्जं
 पब्बजित्वा भानलाभी हुत्वा पब्बतपादे वसति ।

15 विपस्सी बोधिसत्तो पि सब्बञ्जुतं पत्वा अट्टसट्ठिभिक्खु-
 सतसहस्सपरिवारो बन्धुमतीनगरं^४ उपनिस्साय^५ पितु महाराजस्स
 सज्जहं करोन्तो खेमे मिगदाये विहरति । अथायं तापसो दसबलस्स
 लोके निब्बत्तभावं अत्वा आगन्त्वा सत्थु धम्मकथं सुत्वा सरणेसु
 पतिट्ठासि । अत्तनो पब्बज्जं जहितुं^६ नासक्खि, कालेन कालं पन
 20 सत्थु उपट्ठानं गच्छति ।

अथेकस्मिं समये ठपेत्वा सत्थारं चेव द्वे अगगसावके च
 हिमवतिपुष्पितानं विसख्खानं वातसम्फस्सेन सेसभिक्खूनं
 मत्थकरोगो^७ नाम उदपादि । तापसो सत्थु उपट्ठानं आगतो भिक्खू
 ससीसं^८ पारुपित्वा निपन्ने दिस्वा, 'किं भन्ते भिक्खुसङ्घस्स अफासुकं'

१. केसोद्दूहनमत्तं पि—स्या० ।

२. यावजीवं—सी०, रो० ।

३. पजहितुं—स्या० ।

४. सीसं—स्या० ।

५. गण्ढित्वा—रो० ।

६-७. बन्धुमतीनिस्साय—सी०, रो० ।

८. मसकरागो—रो० ।

ति पुच्छि । 'भिक्षून्^१ तिणपुष्करोगो^२ आवुसो' ति । तापसो चिन्तेसि—'अयं कालो मय्हं भिक्षुसङ्घस्स कायवेय्यावतिककम्मं^३ कत्वा पुञ्चं निब्बत्तेतु' ति अत्तनो आनुभावेन नानाविधानि भेसज्जानि संकट्टित्वा योजेत्वा अदासि । सब्बभिक्षून् रोगो तं खणं येव वूपसन्तो ।

R. 306

5

सो^४ यावतायुकं ठत्वा ब्रह्मलोके निब्बत्तित्वा एकनवुतिकप्पे देवमनुस्सेसु संसरन्तो कस्सपबुद्धकाले बाराणसियं कुलगेहे निब्बत्तो । घरावासं वसन्तो, 'मय्हं वसनगेहं दुब्बलं, पच्चन्तं गन्त्वा दब्बसम्भारं आहरित्वा गेहं करिस्सामी' ति वड्डकीहि सद्धिं गच्छन्तो अन्तरामग्गे एकं जिण्णं महाविहारं दिस्वा, 'तिट्ठतु ताव मय्हं गेहकम्मं'^५, न तं मया सद्धिं गमिस्सति, यं किञ्चि कत्वा पन सद्धिं गमनकम्ममेव पुरेतरं कातुं वट्ठती' ति तेहेव^६ वड्डकीहि दब्बसम्भारं गाहापेत्वा तस्मि विहारे उपोसथागारं कारेसि । भोजनसालं अग्गिसालं दीघचङ्कमं जन्ताघरं कप्पियकुटिं वच्चकुटिं^७ आरोग्यसालं^८ कारेसि । यं किञ्चि भिक्षुसङ्घस्स उपभोगपरिभोगं नाम सब्बं पटियादेत्वा यं पणं ठपेसि ।

10

B. 238

15

सो यावजीवं कुसलं कत्वा एकं बुद्धन्तरं देवमनुस्सेसु संसरन्तो अम्हाकं दसबलस्स निब्बत्तितो पुरेतरमेव कोसम्बियं सेट्ठिगेहे पटिसन्धिं गण्णिह । तस्स पटिसन्धिग्गहणदिवसतो^९ पट्टाय तं सेट्ठिकुलं लाभग्गयसग्गप्पत्तं अहोसि । अथस्स माता पुत्तं विजयित्वा चिन्तेसि —'अयं दारको पुञ्चवा कताधिकारो^{१०}, यत्तकं कालं अरोगो दीघायुको^{११} हुत्वा तिट्ठति, तत्तकं अम्हाकं सम्पत्तिदायको भविस्सति ।

20

१. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. विसपुष्करोगो—स्या० ।

३. कायवेय्यावतिकं—सी०, रो०; कायवेय्या-

४. सो पि—सी०, रो० ।

वटिकम्मं—स्या० ।

५. गेहे कम्मं—सी०, रो० ।

६. सो०—स्या० ।

७-७. रत्तिट्ठानं दिवाट्ठानं वच्चकुटिं कारेसि

८. पटिसन्धिग्गहितदिवसतो—सी०, रो० । —स्या० ।

९. कताभिनिहारो—रो० ।

१०. दीघायु—रो० ।

- R. 307 जातदिवसे येव^१ महायमुनाय न्हातदारका^२ निरोगा होन्ती' ति न्हापनत्थाय नं पेसेसि । 'पञ्चमदिवसे^३ सीसं न्हापेत्वा नदीकीळनत्थाय नं पेसेसी' ति मज्झिमभाणका । तत्थ धातिया दारकं निमुज्जनुम्मुज्जन-
 वसेन कीळापेन्तिया एको मच्छो दारकं दिस्वा, 'भक्खो मे अयं' ति
 5 मज्जमानो मुखं विवरित्वा उपगतो । धाती दारकं छडुत्वा पलाता । मच्छो तं गिलि । पुज्जवा सत्तो दुक्खं न पापुणि, सयनगब्भं पविसित्वा निपत्तो विय अहोसि^४ । मच्छो दारकस्स तेजेन तत्तफालं गिलित्वा ड्य्हमानो^५ विय वेगेन तिसयोजनं गत्वा बाराणसि-
 नगरवासिनो मच्छबन्धस्स जालं पाविसि । महामच्छा नाम जालेन^६
 10 बद्धा मारियमाना व^७ मरन्ति, अयं पन दारकस्सा तेजेन जालतो नीहटमत्तो व मतो । मच्छबन्धा च महामच्छं लभित्वा फालेत्वा विक्किणन्ति, तं पन दारकस्स आनुभावेन अफालेत्वा सकलमेव काजेन हरित्वा, 'सहस्सेन देमा' ति वदन्ता नगरे विचरिंसु । कोचि न गण्हाति^८ ।
 15 तस्मिं पन नगरे अपुत्तकं असीतिकोटिविभवं^९ सेट्टिकुलं अत्थि । तस्स द्वारमूलं पत्वा, 'किं गहेत्वा देथा' ति वुत्ता, 'कहापणं' ति आहंसु । तेहि कहापणं दत्वा गहितो । सेट्टिभरिया पि अज्जेसु दिवसेसु मच्छेन केळायति^{१०}, तंदिवसं पन मच्छं फलके ठपेत्वा सयमेव फालेसि । मच्छं च नाम कुच्छित्तो फालेन्ति, सा पन^{११} पिट्ठितो फालेन्ती मच्छकुच्छियं सुवण्णवण्णं दारकं दिस्वा, 'मच्छकुच्छियं मे पुत्तो लद्धो' ति नादं नदित्वा^{१२} दारकं आदाय सामिकस्स सन्तिकं अगमासि । सेट्ठि तावदेव भेरिं चरापेत्वा दारकमादाय रज्ज्वा
- B. 239 20

१. ०च—स्या० ।

३. पञ्चमेदिवसे—म० ।

५. द्य्हमानो—रो० ।

७. मारियमाना—रो० ।

९. असीतिकोटिविभवं—सी०, रो० ।

११. पनेसा—सी०, रो० ।

२. नहापिता दारका—सी०, रो० ।

४. होसि—स्या० ।

६. जाले—सी०, रो० ।

८. गण्ह—रो० ।

१०. किं केळायति—स्या० ।

१२. नदि सा—रो० ।

सन्तिकं गन्त्वा, 'मच्छकुच्छियं मे देव दारको लद्धो, किं करोमा' ति^१
आह । पुञ्जवा एस, यो मच्छकुच्छियं अरोगो^२ वसि, पोसेहि नं ति ।

R. 308

अस्सोसि खो इतरं कुलं, 'बाराणसियं किर एकं सेट्टिकुलं
मच्छकुच्छियं दारकं लभी' ति । ते तत्थ अगमंसु । अथस्स माता
दारकं अलङ्कुरित्वा कीळापियमानं दिस्वा, 'मनापो वतायं दारको' 5
ति गहेत्वा पकतिं आचिक्खि । इतरा, 'मय्हं पुत्तो' ति आह । 'कहं
ते लद्धो' ति ? 'मच्छकुच्छियं' ति । 'न^३ तुय्हं पुत्तो, मय्हं पुत्तो' ति ।
'कहं ते लद्धो' ति ? 'मया दस मासे कुच्छिया धारितो, अथ नं
नदिया कीळापियमानं मच्छो गिली' ति । 'तुय्हं पुत्तो अञ्जेन
मच्छेन गिलितो भविस्सति, अयं पन मया मच्छकुच्छियं लद्धो' ति, 10
उभो' पि राजकुलं अगमंसु । राजा आह^४—'अयं दस मासे कुच्छिया
धारितत्ता अमाता कातुं न सक्का, मच्छं गण्हन्ता पि वक्कयकनादीनि^५
बहि कत्वा गण्हन्ता नाम नत्थी ति^६ मच्छकुच्छियं लद्धत्ता^७ अयं
पि अमाता कातुं न सक्का, दारको उभिन्नं पि कुलानं दायादो होतु'
ति^८ । ततो पट्ठाय द्वे पि कुलानि अतिविय लाभग्गयसग्गप्पत्तानि 15
अहेसुं । तस्स द्वीहि कुलेहि वड्ढितत्ता बाकुलकुमारो ति नामं
करिंसु^९ ।

तस्स विञ्जुतं पत्तस्स द्वीसु पि^{११} नगरेसु तयो तयो पासादे
कारेत्वा नाटकानि पच्चुपट्टपेसुं । एकेकस्मिं नगरे चत्तारो चत्तारो^{१२}
मासे वसति, एकस्मिं^{१३} नगरे चत्तारो^{१४} मासे वुत्थस्स सङ्घाटनावासु 20
मण्डपं कारेत्वा तत्थ नं सद्धिं नाटकेहि आरोपेन्ति । सो सम्पत्ति

१. करोमी ति—सी०, रो० ।

२. आरोगो—सी०, रो० ।

३. नो—सी०, रो० ।

४. रो० पोत्थके नत्थि ।

५. विक्कयकयादीनि—स्या० ।

६. सक्का ति—स्या० ।

७. नत्थि—रो० ।

८. लद्धताय—रो० ।

९. होती ति आह—सी०, स्या०, रो० ।

१०. अकंसु—सी०, रो० ।

११. ०पन—स्या० ।

१२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१३. एकेकस्मिं—रो० ।

१४. चत्तारो चत्तारो—रो० ।

R. 309

अनुभवमानो चतूहि मासेहि इतरं नगरं गच्छति । तं नगरवासीनि^१
नाटकानि^२, 'द्वीहि मासेहि उपडुमगं आगतो भविस्सती' ति
पच्चुगन्त्वा तं परिवारेत्वा द्वीहि मासेहि अत्तनो नगरं नेन्ति^३,
इतरानि^३ नाटकानि^३ निवत्तित्वा अत्तनो नगरमेव गच्छन्ति । तत्थ
५ चत्तारो मासे वसित्वा तेनेव नियामेन पुन इतरं नगरं गच्छति ।
एवमस्स सम्पत्ति अनुभवन्तस्स असीति वस्सानि परिपुण्णानि ।

B. 240

तस्मिं समये अम्हाकं बोधिसत्तो सब्बञ्जुतं पत्वा पवत्तितवर-
धम्मचक्रो^४ अनुक्रमेण चारिकं चरमानो कोसम्बि^५ पापुणि, बाराणसिं
ति मज्झिमभाणका' बाकुलो सेट्ठि पि^६ खो, 'दसबलो आगतो' ति
१० सुत्वा बहुं गन्धमालं आदाय सत्थु सन्तिकं गन्त्वा धम्मकथं^७ सुत्वा
पटिलद्धसद्धो पब्बजि । सो सत्ताहमेव पृथुज्जनो हुत्वा अट्टमे अरुणे सह
पटिसम्भिदाहि अरहत्तं पापुणि । अथस्स द्वीसु नगरेसु गिहिकाले^८
परिचारितमातुगामा^९ अत्तनो कुलघरानि आगन्त्वा तत्थ^{१०} वसमाना
चीवरानि कत्वा पहिणिसु । थेरो एकं अद्धमासं^{११} कोसम्बिवासिकेहि
१५ पहितं चीवरं भुञ्जति^{१२}, एकं^{१३} अद्धमासं बाराणसिवासिकेही ति । एतेनेव
नियामेन^{१४} द्वीसु पि नगरेसु यं यं उत्तमं, तं तं थेरस्सेव आहरियति^{१५} ।
थेरस्स असीति वस्सानि अगारमज्झे वसन्तस्स द्वीहङ्गुलेहि^{१६}
गन्धपिण्डं गहेत्वा उपसिङ्घनमत्तं पि कालं न कोचि आबाधो नाम
अहोसि । असीतिमे वस्से सुखेनेव पब्बज्जं उपगतो । पब्बजितस्सा

१-१. तंनगरवासिनो—सी०, रो०; २. नेति—स्या० ।

तंनगरवासि नाटका—स्या० । ३-३. इतरा नाटका—स्या० ।

४. पवत्तवरधम्मचक्रो—सी०, रो० । ५. कोसम्बियं—रो० ।

६. सेट्ठी पि—रो० । ७. धम्मं—स्या० ।

८. गिहीकाले—रो० । ९. परिचितमातुगामा—सी०, स्या०, रो० ।

१०. तत्थेव—सी०, स्या०, रो० । ११. अद्धमासं—रो०—एवमेव ।

१२. परिभुञ्जति—सी०, स्या०, रो० । १३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१४. ०च—स्या० । १५. आहरिस्सन्ति—स्या० ।

१६. द्वीहङ्गुलीहि—सी०, रो०;

द्वीहि कुलेहि—स्या० ।

पिस्स अप्पमत्तको पि आबाधो वा चतूहि पच्चयेहि वेकल्लं वा
नाहोसि^१ । सो पच्चिमे काले परिनिब्बानसमये पि पुराणगिहिसहाय-
कस्स अचेलकस्सपस्स^२ अत्तनो कायिकचेतसिकसुखदीपनवसेनेव
सकलं बाकुलसुत्तं^३ (म० नि० ३.१६५) कथेत्वा अनुपादिसेसाय
निब्बानधातुया परिनिब्बायि । एवं अट्ठुप्पत्ति^४ समुट्ठिता^५ सत्था पन 5
थेरस्स धरमानकाले येव थेरे यथा पटिपाटिया ठानन्तरे ठपेन्तो
बाकुलत्थेरं इमस्मिं सासने अप्पाबाधानं अग्गट्ठाने ठपेसी ति ।

R. 310

५. सोभितत्थेरवत्थु

५. पञ्चमे पुब्बेनिवासं अनुस्सरन्तानं (अं० नि० १.१४, ४.९)
ति पुब्बे निवुत्थक्खन्धन्तानं अनुस्सरणसमत्थानं सोभितत्थेरो अग्गो
ति दस्सेति । सो किर पुब्बेनिवासं अनुपटिपाटिया अनुस्सरमानो 10
पञ्चकप्पसतानि असञ्चिभवे^६ अचित्तकपटिसन्धिं नयतो अग्गहेसि
आकासे पदं दस्सेन्तो विय तस्मा पुब्बेनिवासं अनुस्सरन्तानं अग्गो
नाम जातो । तस्स पञ्चहकम्मे अयमनुपुब्बिकथा ।

अयं पि^६ किर^७ पदमुत्तरबुद्धकाले हंसवतीनगरे कुलगेहे पटिसन्धिं
गण्हित्वा वयप्पत्तो सत्थु धम्मदेसनं सुणन्तो सत्थारं एकं भिक्खुं 15
पुब्बेनिवासजाणलाभीनं^८ भिक्खूनं अग्गट्ठाने ठपेन्तं दिस्वा
अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । सो यावजीवं कुसलकम्मं
कत्वा देवमनुस्सेसु संसरन्तो इमस्मिं बुद्धुप्पादे सावत्थियं ब्राह्मणकुले
निब्बत्ति । सोभितो तस्स नामं अकंसु ।

B. 241

१. न होति—रो० ।

२. अचेलकस्स—स्या० ।

३. बाकुलसुत्तं—रो० ।

४-४. वत्थुसमुट्ठित—सी०, रो० ।

५. असञ्चिभवे—रो०—एवमेव संबत्थ । ६. अयम्पि हि—सी०, रो०; अयं—

७. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

स्या० ।

८. पुब्बेनिवासं अनुसरन्तानं जाणपटि-

लाभीनं—रो० ।

R. 311

सो अपरेन समयेन सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा पटिलद्धसद्धो
 पब्बजित्वा विपस्सनं वड्ढेत्वा अरहत्तं पत्वा पुब्बेनिवासञ्जाणे
 चिण्णवसी अहोसि । सो अनुपटिपाटिया अत्तनो निब्बत्तट्ठानं
 अनुस्सरन्तो याव असञ्जिभवे अचित्तकपटिसन्धि ताव पटिसन्धि
 5 अद्दस । ततो परं अन्तरे पञ्च कप्पसतानि पवत्ति अदिस्वा अवसाने
 चुत्तिं दिस्वा, 'किं नामेतं' ति आवज्जमानो नयवसेन, 'असञ्जिभवो
 भविस्सती' ति निट्ठं अगमासि । सत्था इमं कारणं अट्ठुप्पत्तिं कत्वा
 थेरं पुब्बेनिवासं अनुस्सरन्तानं अगगठाने ठपेसी ति ।

६. उपालित्थेरवत्थु

६. छट्ठे विनयधरानं यदिदं उपाली (अं० नि० १.१४, ४.१०)
 10 ति विनयधरानं भिक्खुनं उपालित्थेरो अगगो ति दस्सेति । थेरो किर
 तथागतस्सेव सन्तिके कम्मट्ठानं गहेत्वा विपस्सनं वड्ढेत्वा अरहत्तं
 पापुणि । तथागतस्सेव सन्तिके विनयपिटकं उगगण्हित्वा
 भारुकच्छकवत्थु^२ (पारा० ४९) अज्जुकवत्थुं (पारा० ८२) कुमार-
 कस्सपवत्थुं ति इमानि तीणि वत्थूनि सब्बञ्जुतञ्जाणेन सद्धिं
 15 संसन्देत्वा कथेसि । तस्मा विनयधरानं अगगो नाम जातो । तस्स
 पञ्चकम्मे अयमनुपुब्बिकथा ।

पदुमुत्तरबुद्धकाले किरेस^१ हंसवतियं कुलधरे निब्बत्तो एकदिवसं
 सत्थु धम्मकथं सुणन्तो सत्थारं एकं भिक्खुं विनयधरानं अगगट्ठाने
 ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । सो यावजीवं
 20 कुसलं कत्वा देवमनुस्सेसु संसरन्तो इमस्मिं बुद्धुप्पादे कप्पकगेहे
 पटिसन्धि गण्हि । उपालिदारको तस्स नामं अकंसु । सो वयप्पत्तो
 R. 312 छन्नं खत्तियानं पसाधको हुत्वा तथागते अनुपियम्बवने विहरन्ते
 पब्बज्जत्थाय निक्खमन्तेहि तेहि छहि खत्तियेहि सद्धिं निक्खमित्वा
 पब्बजि । तस्स पब्बज्जाविधानं पाळियं (चु०व० २७९) आगतमेव ।

१. असञ्जिभवे—स्या० ।

२. भारुकच्छकवत्थुं—सी० ।

३. किरायं—सी०; किर—रो०;

अयं किर—स्या० ।

सो पब्बजित्वा उपसम्पन्नो सत्थारं कम्मट्ठानं कथापेत्वा, 'मय्हं भन्ते अरञ्चवासं अनुजानाथा' ति^१ आह । 'भिक्षु तव अरञ्चे वसन्तस्स एकमेव धुरं वड्डिस्सति, अम्हाकं पन सन्तिके वसन्तस्स विपस्सनाधुरं^२ च गन्धधुरं^३ च परिपूरेस्सती' ति । थेरो सत्थु वचनं सम्पटिच्छित्वा विपस्सनाय कम्मं करोन्तो न चिरस्सेव अरहत्तं 5 पापुणि । अथ नं सत्था सयमेव सकलं विनयपिटकं उग्गण्हापेसि । सो अपरभागे हेट्ठा वुत्तानि तीणि वत्थूनि विनिच्छिनि । सत्था^४ एकेकस्मिं विनिच्छित्ते साधुकारं दत्वा तयो पि विनिच्छये अट्ठुप्पत्तिं कत्वा थेरं विनयधरानं अग्गट्ठाने ठपेसी ति ।

७. नन्दकत्थेरवत्थु

७. सत्तमे भिक्षुनोवादकानं यदिदं नन्दको(अं०नि० १.१४, ४.११) 10 ति, अयं हि थेरो धम्मकथं कथेन्तो एकसमोधाने पञ्चभिक्षुनीसतानि^५ अरहत्तं पापेसि । तस्मा भिक्षुनोवादकानं अग्गो नाम जातो । तस्स पञ्चकम्मे^६ अयमनुपुब्बिकथा^७ ।

अयं हि^८ पटुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतीनगरे कुलगेहे^९ निब्बत्तो । सत्थु धम्मदेसनं^{१०} सुणन्तो सत्थारं एकं भिक्षुनोवादकानं अग्गट्ठाने 15 ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । सो यावजीवं कुसलं कत्वा देवमनुस्सेसु संसरन्तो इमस्मिं बुद्धुप्पादे सावत्थियं कुलगेहे पटिसन्धिं गहेत्वा^{११} वयप्पत्तो सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा पटिलद्धसद्धो सत्थु सन्तिके पब्बजित्वा विपस्सनं वड्डेत्वा अरहत्तं पापुणि^{१२}, पुब्बेनिवासजाणे च^{१३} चिण्णवसी अहोसि^{१४} । सो चतुसु 20

१. अनुजानथा ति—रो० ।

२. वासधुरं—सी०, स्या०, रो० ।

३. गन्धधुरं—रो० ।

४. सत्था नं—स्या० ।

५. पञ्चभिक्षुसतानि—रो० ।

६. पञ्चकम्मे—स्या०-एवमेव ।

७. अनुपुब्बिकथा—सी०-एवमेव ।

८. अयं पि हि—सी०, रो० ।

९. कुलघरे—सी०, रो० ।

१०. धम्मकथं—सी०, स्या०, रो० ।

११. गण्हत्वा—सी०, रो०-एवमेव ।

१२. पापुणित्वा—सी०, रो० ।

१३. व—रो० ।

१४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

८१३. ५

परिसासु सम्पत्तासु, 'सब्बेसं येव मनं गहेत्वा कथेतुं सकोती' ति धम्मकथिकनन्दको नाम जातो । तथागतो पि खो रोहिणीनदीतीरे चुम्बुटककलहे^१ निक्खमित्वा पब्बजितानं पञ्चन्नं साकियकुमारसतानं अनभिरतिया उप्पन्नाय ते भिक्खू आदाय कुणालदहं गन्त्वा

5 कुणालजातककथाय (जा० २.१२०) नेसं^२ संविग्गभावं^३ जत्वा चतुसच्चकथं कथेत्वा सोतापत्तिफले पतिट्ठापेसि । अपरभागे महासमयसुत्तं (दी०नि० २.१८९) कथेत्वा अग्गफलं अरहत्तं पापेसि । तेसं थेरानं पुराणदुतियिका^४, 'अम्हे दानि इध किं करिस्सामा' ति

B. 243

वत्वा सब्बा व एकचित्ता हुत्वा महापजापति उपसङ्कमित्वा
10 पब्बज्जं याचिसु । ता पि पञ्चसता थेरिया सन्तिके पब्बज्जं च उपसम्पदं च लभिसु । अतीतानन्तराय पन जातिया सब्बा व ता नन्दकत्थेरस्स राजपुत्तभावे^५ ठितस्स पादपरिचारिका अहेसुं ।

तेन समयेन सत्था, 'भिक्खू भिक्खुनियो ओवदन्तु' ति आह । थेरो अत्तनो वारे सम्पत्ते तासं पुरिमभवे अत्तनो पादपरिचारिकभावं
15 जत्वा चिन्तेसि—'मं इमस्स भिक्खुनिसङ्घस्स^६ मज्जे निसिन्नं उपमायो च कारणानि च आहरित्वा धम्मं कथयमानं दिस्वा अज्जो

R. 314

पुब्बेनिवासवाणलाभी भिक्खु इमं कारणं ओलोकेत्वा, 'आयस्मा नन्दको यावज्जदिवसा ओरोधे न विस्सज्जेति, सोभतायमायस्मा^७ ओरोधपरिवुतो' ति वत्तब्बं मज्जेय्या' ति । तस्मा सयं अगन्त्वा^८

20 अज्जं भिक्खुं पेसेसि । ता पन पञ्चसता भिक्खुनियो थेरस्सेव ओवादं पच्चासीसन्ति^९ । इमिना कारणेन भगवा अत्तनो वारे सम्पत्ते अज्जं अपेसेत्वा, 'सयमेव गन्त्वा भिक्खुनिसङ्घं ओवदाही' ति थेरं आह । सो सत्थु कथं पटिवाहितुं असक्कोन्तो अत्तनो वारे सम्पत्ते चातुद्दसे

१. चुम्बुटकुलगेहा—स्या० ।

२. तेसं—सी०, रो० ।

३. संविग्गमानसभावं—स्या० ।

४. पुराणदुतियिका—रो० ।

५. राजत्तभावे—रो० ।

६. भिक्खु नीसङ्घस्स—रो०-एवमेव ।

७. सोभतायस्मा—सी०, स्या०, रो० ।

८. आगन्त्वा—रो० ।

९. पच्चासिसन्ति—सी०, स्या०, रो० ।

भिक्षुनिसङ्घस्स^१ ओवादं दत्वा सब्बो व ता भिक्षुनियो सल्लायतन-
पटिमण्डिताय धम्मदेसनाय (म० नि० ३.३६१) सोतापत्तिफले
पतिट्ठापेसि ।

ता भिक्षुनियो थेरस्स धम्मदेसनाय अत्तमना हुत्वा सत्थु
सन्तिकं गन्त्वा अत्तनो^२ पटिविद्धगुणं आरोचेसु । सत्था, 'कस्मिं नु ८
खो धम्मं देसेन्ते इमा भिक्षुनियो उपरिमग्गफलानि पापुण्येयु'
ति आवज्जेन्तो^३ पुन, 'तं येव^४ नन्दकस्स धम्मदेसनं सुत्वा पञ्चसता
पि एता अरहत्तं पापुणिस्सन्ती' ति दिस्वा पुनदिवसे पि थेरस्सेव
सन्तिकं धम्मस्सवनत्थाय पेसेसि । ता पुनदिवसे धम्मं सुत्वा सब्बा
व अरहत्तं पत्ता । तं दिवसं भगवा तासं भिक्षुनीनं अत्तनो सन्तिकं 10
आगतकाले धम्मदेसनाय सफलभावं अत्वा, 'हिय्यो नन्दकस्स
धम्मदेसना चातुहसियं^५ चन्दसदिसी अहोसि, अज्ज पन्नरसियं^६
चन्दसदिसी' ति वत्वा थेरस्स^७ साधुकारं दत्वा^८ तदेव^९ च कारणं
अट्ठप्पत्तिं कत्वा^{१०} थेरं भिक्षुनोवादकानं अग्गट्ठाने ठपेसी ति ।

८. नन्दत्थेरवत्थु

61 B. 244

८. अट्ठमे इन्द्रियेसु गुत्तद्वारानं (अ० नि० १.१४, ४.१२) ति 15 R. 315
छसु इन्द्रियेसु पिहितद्वारानं नन्दत्थेरो अग्गो ति दस्से ति । किञ्चा
पि हि सत्थुसावका अगुत्तद्वारा नाम नत्थि, नन्दत्थेरो पन दससु
दिसासु यं यं दिसं ओलोकेतुकामो होति, न^९ तं चतुसम्पज्जवसेन^{१०}
अपरिच्छिन्दित्वा ओलोकेति । तस्मा इन्द्रियेसु गुत्तद्वारानं अग्गो नाम
जातो । तस्स पञ्चकम्मे अयमनुपुब्बिकथा ।

20

अयं पि हि पटुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतीनगरे^{११} कुलगोहे पटिसन्धि
गहेत्वा वयप्पत्तो सत्थु सन्तिके धम्मं सुणन्तो सत्थारं एकं भिक्षुं

१. भिक्षुनिसङ्घे—स्या० ।

२. अत्तना—रो० ।

३. आवज्जेन्तो—रो० ।

४. एत—स्या० ।

५. चातुहसिया—रो० ।

६. पन्नरसिया—रो० ।

७-७. स्या० पोत्थके नत्थि ।

८-८. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९. तं—रो० ।

१०. सतिसम्पज्जवसेन—स्या० ।

११. हंसवतियं—सी०, स्या०, रो० ।

इन्द्रियेषु गुत्तद्वारानं अगगट्टाने ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं
ठानन्तरं पत्थेसि । सो यावजीवं कुसलं कत्वा देवमनुस्सेसु संसरन्तो
कपिलवत्थुपुरे^१ महापजापतिगोतमिया कुच्छिम्हि^२ पटिसन्धिं गण्हि ।
अथस्स नामगहणदिवसे^३ आतिसङ्घं नन्दयन्तो^४ तोसेन्तो जातो ति
5 नन्दकुमारोतेव नामं अकंसु ।

महासत्तो पि सब्बञ्जुतं पत्वा पवत्तितवरधम्मचक्रो लोकानुगहं
करोन्तो राजगहतो कपिलवत्थुपुरं^५ गन्त्वा पठमदस्सनेनेव पितरं
सोतापत्तिफले पत्तिट्ठापेसि । पुनदिवसे पितु निवेसनं गन्त्वा
राहुलमाताय ओवादं दत्वा सेसजनस्स पि^६ धम्मं कथेसि । पुनदिवसे
10 नन्दकुमारस्स अभिसेकगेहपवेसनआवाह—मङ्गलेसु वत्तमानेसु तस्स
R. 316 निवेसनं गन्त्वा कुमारं पत्तं गाहापेत्वा पब्बाजेतुं विहाराभिमुखो
पायासि । नन्दकुमारं अभिसेकमङ्गलं न तथा पीळेसि । पत्तं आदाय
गमनकाले पन^७ जनपदकल्याणी उपरिपासादवरगता सीहपञ्जरं
उग्घाटेत्वा, 'तुवटं खो अय्यपुत्त आगच्छेय्यासी' ति यं वाचं
15 निच्छारेसि तं सुत्वा गेहसितद्धन्दरागवसेन ओलोकेन्तो पनेसं^८
सत्थरि^९ गारवेन यथाश्चिया निमित्तं गहेतुं नासक्खि । तेनस्स
चित्तसन्तापो अहोसि । अथ नं, 'इमस्मि ठाने निवत्तेस्सती^{१०},
इमस्मि ठाने निवत्तेस्सती' ति चिन्तेन्तमेव^{११} सत्था विहारं नेत्वा
पब्बाजेसि । पब्बजितो पि^{१२} पटिबाहितुं असक्कोन्तो तुण्ही अहोसि ।
20 पब्बजितदिवसतो पट्टाय पन^{१३} जनपदकल्याणिया वुत्तवचनमेव सरति ।
B. 245 अथस्स सा आगन्त्वा अविदूरे ठिता विय अहोसि । सो अनभिरतिया
पीळितो थोकं ठानं गच्छति । तस्स गुम्बं वा गच्छं वा अतिक्रमन्तस्सेव

१. कपिलपुरे—सी०, रो० ।

२. कुच्छिस्मि—रो० ।

३. नामगहणदिवसे—रो० ।

४. नन्दन्तो—रो० ।

५. कपिलवत्थु—सी०, रो० ।

६. सेसजनस्सा पि—सी०, स्या०, रो० ।

७. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

८. च०—स्या० ।

९. सत्थु—सी०, रो० ।

१०. निवत्तिस्सति—सी० ।

११. चिन्तितमेव—स्या० ।

१२. पब्बज्जन्ते पि—रो० ।

१३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

दसबलो पुरतो ठितको विय अहोसि^१ । सो अगिगम्हि पक्खित्तं कुक्कुटपत्तं विय पटिनिवत्तित्वा अत्तनो वसनट्टानमेव पविसति^२ ।

सत्था चिन्तेसि—‘नन्दो अतिविय पमत्तो विहरति, अनभिरति वूपसमेतुं न सक्कोति, एतस्स चित्तनिब्बापनं कातुं वट्टती’ ति । ततो नं आह—‘एहि नन्द देवचारिकं गच्छिस्सामी’ ति । ‘भगवा कथाहं 5 इद्धिमन्तेहि गन्तब्बट्टानं गमिस्सामी ति ? ‘त्वं केवलं गमनचित्तं उप्पादेहि, गन्त्वा पस्सिस्ससी’ ति^३ । सो दसबलस्स आनुभावेन तथागतेनेव सद्धिं देवचारिकं गन्त्वा सक्कस्स देवरञ्जो निवेसनं ओलोकेत्वा पञ्च अच्छरासतानि अहस्स । सत्था नन्दत्थेरं सुभनिमित्त- वसेन ता ओलोकेन्तं दिस्वा, ‘नन्द इमा नु खो अच्छरा मनापा, 10 अथ^४ जनपदकल्याणी’ ति पुच्छि । ‘भन्ते जनपदकल्याणी इमा अच्छरा उपनिधाय कण्णनासच्छिन्नका^५ मक्कटी विय खायती’ ति । ‘नन्द एवरूपा अच्छरा समणधम्मं करोन्तानं न दुल्लभा’ ति । ‘सचे मे भन्ते भगवा पाटिभोगो होति, अहं समणधम्मं करिस्सामी’ ति । ‘विस्सत्थो त्वं नन्द समणधम्मं करोहि^६, सचे ते सप्पटिसन्धिका 15 कालकिरिया भविस्सति, अहं एतासं पटिलाभत्थाय पाटिभोगो’ ति । इति सत्था यथारुचिया देवचारिकं चरित्वा जेतवनमेव पच्चागञ्छि ।

ततो पट्टाय नन्दत्थेरो अच्छरानं हेतु रत्तिन्दिवं समणधम्मं करोति । सत्था भिक्खू आणापेसि—“तुम्हे नन्दस्स वस्सनट्टाने ‘एको किर भिक्खु दसबलं पाटिभोगं कत्वा अच्छरानं हेतु समणधम्मं 20 करोती’ ति तत्थ तत्थ कथेन्ता^७ विचरथा” ति । ते सत्थु वचनं सम्पटिच्छित्वा, ‘भतको किरायस्मा नन्दो, उपक्कितको^८ किरायस्मा नन्दो^९, अच्छरानं हेतु ब्रह्मचरियं चरति, भगवा किरस्स पाटिभोगो

१. होति—सी०, स्या०, रो० ।

२. पाविसि—स्या० ।

३. पस्सिस्ससी—सी० ।

४. रो० पोत्थके नत्थि ।

५. कण्णनासच्छिन्ना काणा—सी०, रो० । ६. कर—सी०, स्या०, रो० ।

७. वदन्ता—सी०, रो० ।

८. उपकीतको—रो० ।

९. ०च—स्या० ।

पञ्चन्नं अच्छरासतानं पटिलाभाय ककुटपादीनं' ति थेरस्स^१
 सवनूपचारे कथेन्ता विचरन्ति । नन्दत्थेरो तं कथं सुत्वा, 'इमे भिक्खू
 न अञ्जं कथेन्ति, मं आरब्भ कथेन्ति, अयुत्तं मम कम्मं' ति
 पटिसङ्ख्यानं उप्पादेत्वा विपस्सनं वड्डुत्वा अरहत्तं पापुणि । अथस्स
 B. 246 ५ अरहत्तपत्तक्खणे^२ येव अञ्जतरा देवता भगवतो एतमत्थं आरोचेसि ।
 सयं पि भगवा अञ्जासि येव । पुनरिद्वसे नन्दत्थेरो भगवन्तं
 R. 318 उपसङ्गमित्वा एवमाह — 'यं मे भन्ते भगवा पाटिभोगो पञ्चन्नं
 अच्छरासतानं पटिलाभाय ककुटपादीनं, मुञ्चामहं भन्ते भगवन्तं
 एतस्मा पटिस्सवा' ति । एवं वत्थु (उ० ८८) समुट्ठितं । सत्था
 10 अपरभागे जेतवनविहारे^३ विहरन्तो थेरं इन्द्रियेसु गुत्तद्वारानं
 अगगट्टाने ठपेसी ति ।

(६) महाकप्पिनत्थेरवत्थु

९. नवमे भिक्खुओवादकानं (अं० नि० १.१४, ४.१३) ति
 भिक्खु-ओवदन्तानं महाकप्पिनत्थेरो अगो ति दस्सेति । अयं किर
 थेरो एक समोधानस्मिं येव धम्मकथं कथेन्तो भिक्खुसहस्सं अरहत्तं
 15 पापेसि । तस्मा भिक्खु-ओवादकानं^४ अगो नाम जातो । तस्स
 पञ्चकम्मे अयमनुपुब्बिकथा ।

अयं पि^५ हि पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलघरे निब्बत्तित्वा
 अपरभागे सत्थु धम्मकथं सुणन्तो सत्थारं एकं भिक्खुं
 भिक्खु-ओवादकानं अगगट्टाने ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा
 20 तं ठानन्तरं पत्थेसि । सो यावजीवं कुसलं कत्वा देवमनुस्सेसु
 संसरन्तो कस्सपसम्मा सम्बुद्धकाले बाराणसियं कुलगेहे पटिसन्धिं
 गहेत्वा पुरिससहस्सस्स गणजेट्ठको हुत्वा गम्भसहस्सपटिमण्डितं
 महापरिवेणं कारेसि । ते सब्बे पि जना यावजीवं कुसलं कत्वा
 कप्पिनउपासकं जेट्ठकं कत्वा सपुत्तदारा देवलोके निब्बत्ता एकं
 25 बुद्धन्तरं देवमनुस्सेसु संसरिंसु ।

१. ते—स्या० ।

३. जेतवने—सी०, स्या०, रो० ।

५. अयं—स्या० ।

२. अरहत्तपत्तक्खणे—रो० ।

४. ० ओवदन्तानं—रो०, सी० ।

अथ अम्हाकं सत्थु निब्बत्तितो पुरेतरमेव अयं कप्पिनो पच्चन्तदेसे
कुक्कुटवतीनगरे^१ राजगेहे पटिसन्धि गण्हि । सेसपुरिसा तस्मि
येव नगरे^२ अमच्चकुलेसु निब्बत्तिसु । तेसु^३ कप्पिनकुमारो पितु
अच्चयेन छत्तं उस्सापेत्वा महाकप्पिनराजा नाम जातो । पुब्बे
कल्याणकम्मकरणकाले तस्स घरसामिनी इत्थी समानजातिके 5 R. 319
राजकुले निब्बत्तित्वा महाकप्पिनरञ्जो अग्गमहेसी जाता,
अनोजापुप्फसदिसवण्णताय^४ पनस्सा अनोजादेवीत्वेव नामं अहोसि ।
महाकप्पिनराजा पि सुतवित्तको^५ अहोसि । सो पातोव उट्ठाय
चतूहि द्वारेहि सीघं दूते पेसेसि—‘यत्थ बहुस्सुते सुतधरे पस्सथ, ततो
निवत्तित्वा मय्हं आरोचेथा’ ति । B. 247

10

तेन खो पन समयेन अम्हाकं सत्था लोके निब्बत्तित्वा सावत्थि
उपनिस्साय पटिवसति । तस्मि काले सावत्थिनगरवासिनो वाणिजा
सावत्थियं उट्ठानकभण्डं गहेत्वा तं नगरं गन्त्वा भण्डं पटिसामेत्वा,
‘राजानं पस्सिस्सामा’ ति पण्णाकारं^६ गहेत्वा^७ राजकुलद्वारं गन्त्वा,
‘राजा उय्यानं गतो’ ति सुत्वा उय्यानं गन्त्वा द्वारे ठिता 15
पटिहारकस्स^८ आरोचयिंसु । अथ रञ्जो निवेदि^९, ते^{१०} राजा
पक्कोसापेत्वा निव्यातितपण्णाकारे^{११} वन्दित्वा ठिते, ‘ताता कुतो
आगच्छथा’ ति पुच्छि । ‘सावत्थितो देवा’ ति । ‘कच्चि वो रट्ठं
सुभिव्वं, धम्मिको राजा’ ति ? ‘आम देवा’ ति । ‘अत्थि पन
तुम्हाकं देसे किञ्चि सासनं’ ति ? ‘अत्थि देव, न पन सक्का 20
उच्छिद्धमुखेहि कथेतु’ ति । राजा सुवण्णभिङ्गारेन^{१२} उदकं दापेसि ।

१. कुक्कुटवतीनामनगरे—स्या० ।

२. पुरे—स्या० ।

३. सी० पोत्थके नत्थि ।

४. अनोजापुप्फवण्णसदिसताय—सी०,

५. सुतवित्तको—स्या० ;

रो० ।

सुतवित्तको—रो० ।

६. पण्णाकारहत्था—रो० ।

७. रो० पोत्थके नत्थि; गत्वा—सी० ।

८. पटिहारकस्स—सी०, रो० ।

९-१०. निवेदिते—रो० ।

१०. निव्यानितेपण्णाकारे—स्या० ;

११. सुवण्णभिङ्गारेन—स्या०, रो०—

निव्यानितपण्णाकारे—सी० ।

एवमेव सम्बत्थ ।

R. 320

ते मुखं विक्खालेत्वा दसबलाभिमुखा अञ्जलिं पगगहेत्वा^१, 'देव
अम्हाकं देसे बुद्धरतनं नाम उप्पन्नं' ति आहंसु । रञ्जो,
'बुद्धो' ति वचने सुतमत्ते येव^२ सकलसरीरं करमाना पीति
उप्पज्जि । ततो, 'बुद्धो ति ताता वदथा' ति आह । 'बुद्धो ति
५ देव वदामा' ति । एवं तिक्खत्तुं वदापेत्वा, 'बुद्धो ति पदं
अपरिमाणं, नास्स सक्का परिमाणं कातुं' ति तस्मिं येव पदे पसन्नो
सतसहस्सं दत्वा^३ 'अपरं किं सासनं' ति पुच्छि । 'देव धम्मरतनं
नाम उप्पन्नं' ति । तं पि सुत्वा तथेव तिक्खत्तुं पटिञ्जं गहेत्वा
अपरं पि सतसहस्सं दत्वा पुन, 'अञ्जं किं सासनं' ति पुच्छि
१० 'सद्धरतनं देव उप्पन्नं' ति । तं पि सुत्वा तथेव पटिञ्जं गहेत्वा
अपरं पि सतसहस्सं दत्वा दिन्नभावं पण्णे लिखित्वा, 'ताता देविया
सन्तिकं गच्छथा' ति पेसेसि । तेसु गतेसु अमच्चे पुच्छि—'ताता
बुद्धो लोके उप्पन्नो, तुम्हे किं करिस्सथा' ति ? 'देव', तुम्हे किं
कत्तुकामा' ति ? 'अहं पब्बजिस्सामी' ति । 'मयं पि पब्बजिस्सामा'
१५ ति । ते सब्बे पि घरं वा कुटुम्बं वा अनपलोकेत्वा^४ ये अस्से आरुह
गता, तेहेव निक्खमिंसु ।

B. 248

वाणिजा अनोजादेविया सन्तिकं गन्त्वा पण्णं दस्सेसुं । सा तं^५
वाचेत्वा, 'रञ्जो तुम्हाकं बहू कहापणा दिन्ना, किं तुम्हेहि कतं
ताता' ति पुच्छि । 'पियसासनं देवि आनीतं' ति । 'अम्हे पि सक्का
२० ताता सुणापेतुं' ति ? 'सक्का देवि, उच्छिद्धमुखेहि पन वत्तुं न सक्का'
ति । सा सुवण्णभिङ्गारेन उदकं दापेसि । ते मुखं विक्खालेत्वा
रञ्जो आरोचितनियामेनेव आरोचेसुं । सा पि तं^६ सुत्वा
उप्पन्नपामोज्जा तेनेव नयेन एकेकस्मिं पदे तिक्खत्तुं पटिञ्जं गहेत्वा
पटिञ्जागणनाय तीणि तीणि कत्वा नव सतसहस्सानि अदासि ।
२५ वाणिजा सब्बानि पि द्वादस सतसहस्सानि लभिसु । अथ ने, 'राजा

१. पगगहिहत्वा—रो० ।

३. दापेत्वा—सी० ।

५. स्या० रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. सुतमत्ते व—रो० ।

४. अनबलोकेत्वा—रो० ।

६. रो०-पोत्थके नत्थि ।

क
हि
अ
जा
ग
ध
प
किं
ठ
र

स
च
न
स
ऐ
ति
ख
अ

१.
३.
५.
७.

९.
११.
१३.
१५-
१७.

कहं ताता' ति पुच्छि । 'पब्बजिस्सामी ति निक्खन्तो देवी' ति । 'तेन
हि ताता तुम्हे गच्छथा' ति उय्योजेत्वा^१ रञ्जा सद्धि गतानं
अमच्चानं मातुगामे पक्कोसापेत्वा, 'तुम्हे अत्तनो सामिकान गतद्धानं
जानाथ अम्मा' ति पुच्छि । 'जानाम^२ अय्ये रञ्जा सद्धि उय्यानकीळं^३
गता' ति । 'आम अम्मा^४ गता, तत्थ पन गन्त्वा, बुद्धो उप्पन्नो, 5
धम्मो उप्पन्नो, सद्धो उप्पन्नो ति सुत्वा, दसबलस्स सन्तिके
पब्बजिस्सामी' ति गता, तुम्हे किं करिस्सथा' ति ? 'तुम्हे पन अय्ये
किं कत्तुकामा' ति ? 'अहं पब्बजिस्सामि^५, न^६ तेहि वन्तवमनं जिह्मग्गे
ठपेय्यं' ति^६ । 'यदि एवं, मयं पि पब्बजिस्सामी' ति सब्बा पि^७
रथे योजेत्वा^८ निक्खमिंसु । 10

राजा पि अमच्चसहस्सेहि^९ सद्धि गङ्गातीरं पापुणि । तस्मिं^{१०}
समये गङ्गा पूरा होति । अथ नं दिस्वा, "अयं गङ्गा पूरा होति^{११}
चण्डमच्छाकिण्णा, अम्हेहि च सद्धि आगता दासा वा मनुस्सा वा
नत्थि, ये नो नावं वा^{१२} उळ्ळुप्पं वा कत्वा^{१३} ददेय्युं । एतस्स पन 15
सत्थु गुणा नाम हेट्ठा अवीचितो उपरि याव भवग्गा पत्थटा । सचे
एस^{१४} सत्था सम्मासम्बुद्धो, इमेसं अस्सानं खुरपिट्टानि मा तेमेन्तू'
ति उदकपिट्ठेन अस्से पक्खन्दापेसुं । एकस्स^{१५} अस्सस्सा पि^{१६}
खुरपिट्ठमत्तं न तेमि, राजमग्गेन गच्छन्ता विय परतीरं पत्वा परतो
अञ्जं महानदि^{१७} पापुणिंसु । *दुतिया^{१८} किन्नामा' ति पुच्छि ।

१. ते उय्योजेत्वा—रो० ।

२. न जानाम—स्या० ।

३. उय्यानकीळं—सी०, रो० ।

४. अम्म—सी०, रो० ।

५. पब्बजिस्सामी ति—स्या० ।

६-६. स्या० पोत्थके नत्थि; ठपेस्सामी

७. सी०-रो०-पोत्थकेसु नत्थि; सब्बा
—स्या० ।

ति—सी०, रो० ।

८. योजापेत्वा—सी०, स्या०, रो० ।

९. ० च—सी०, रो०; ० च—स्या० ।

१०. स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

११. रो० पोत्थके नत्थि ।

१२. अम्हाकं तत्थ—स्या० ।

१३. पन—स्या० ।

१४-१५. एकस्सा पि—स्या०;

१६. नदि—सी० ।

एक-अस्सस्सा पि—रो० ।

*. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१७. दुतियं—स्या० ।

R. 322
B. 249

नीलवाहिनी^१ नाम^१ गम्भीरतो पि पुथुलतो पि अङ्घ्रियोजनमत्ता देवा
ति । *तत्थ अज्जा सच्चकिरिया नत्थि, ताय एव सच्चकिरियाय तं
पि अङ्घ्रियोजनवित्थारं नदिं अतिक्रमिसु । अथ ततियं^२ चन्दभागं
नाम महानदिं पत्वा तं पि ताय एव सच्चकिरियाय अतिक्रमिसु ।

- 5 सत्था पि तं दिवसं पच्चूससमये महाकरुणासमापत्तितो वुट्ठाय
लोकं ओलोकेन्तो, 'अज्ज महाकप्पिनो तियोजनसत्तिकं रज्जं पहाय
अमच्चसहस्सपरिवारो मम सन्तिके पब्बजितुं आगच्छती' ति^३
दिस्वा, 'मया^४ तेसं पच्चुगगमनं कातुं युत्तं' ति पातो व
सरीरपटिजगनं कत्वा भिक्खुसङ्घपरिवारो सावत्थियं पिण्डाय
10 चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो सयमेव पत्तचीवरं गहेत्वा
आकासे^५ उप्पतित्वा चन्दभागाय तीरे तेसं उत्तरणतित्थअभिमुखद्वाने^६
महानिग्रोधरुक्खो अत्थि, तत्थ पल्लङ्गेन निसीदित्वा परिमुखं सत्ति
उपट्टपेत्वा ब्रह्मणबुद्धरस्मियो विस्सज्जेसि । ते तेन तित्थेन उत्तरन्ता
बुद्धरस्मियो इतो चितो च धावन्तियो ओलोकेत्वा^७ दसबलस्स
15 पुण्णचन्दसस्सरिकं^८ मुखं दिस्वा, 'यं सत्थारं उद्दिस्स मयं पब्बजित्वा
अद्धा सो एसो' ति दस्सनेनेव निट्ठं गन्त्वा दिट्ठद्वानतो पट्ठा
ओणमित्वा वन्दमाना आगम्म सत्थारं वन्दिसु । राजा^९ गोप्फकेसु
गहेत्वा सत्थारं वन्दित्वा एकमन्तं निसीदि सद्धि अमच्चसहस्सेन ।
सत्था तेसं धम्मकथं^{१०} कथेसि । देसनापरियोसाने सब्बे व अरहत्ते
20 पतिट्ठाय सत्थारं पब्बज्जं याचिसु । सत्था, 'पुब्बे इमे^{११} चीवरदानस्स
दिन्नत्ता अत्तनो पत्तचीवरानि^{१२} गहेत्वा व आगता' ति सुवण्णवण्णं

१-१. नीलवाहा नाम देवा ति—स्या० ।

२. ततिया—रो० ।

४. ममं—सी० ।

५. आकासेन—स्या० ।

७. ओलोकेन्ता—रो० ।

८. पुण्णचन्दसस्सरिकं—स्या० ;

पुण्णचन्दसस्सरिकं—रो० ।

११. इमेहि—स्या० ।

* सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. आगच्छिस्सती ति—सी०, स्या०,
रो० ।

६. उत्तरणतित्थानं—स्या० ;

उत्तरणतित्थस्स ०—रो० ।

९. ० सत्थु—स्या० ।

१०. धम्मं—सी०, रो० ।

१२. चीवरानि—रो० ।

हत्थं पसारेत्वा, “एथ भिक्खवो^१, स्वाक्खातो धम्मो, चरथ ब्रह्मचरियं सम्मा दुक्खस्स अन्तकिरियाया” ति आह । साव^२ तेसं आयस्मन्तानं पब्बजा च उपसम्पदा च अहोसि, वस्ससट्ठिकत्थेरो^३ विय सत्थारं परिवारयिसु ।

R. 323

अनोजा पि^४ देवी रथसहस्सपरिवारा गङ्गातीरं पत्वा रञ्जो^५ 5
अत्थाय आभत्तं^६ नावं वा उलुम्पं वा अदिस्वा अत्तनो व्यत्तताय चिन्तेसि—‘राजा सच्चकिरियं कत्वा गतो भविस्सति, सो पन सत्था न केवलं तेसं येव अत्थाय निब्बत्तो, सचे सो सत्था सम्मासम्बुद्धो, अम्हाकं रथा मा उदके निमुज्जिसू’ ति^७ उदकपिट्ठेन रथे पक्खन्दापेसि । रथानं नेमिवट्ठिमत्तं पि न तेमि । दुतियनदि पि ततियनदि पि 10
तेनेव सच्चकारेन उत्तरि । उत्तरमाना एव च निग्रोधरुक्खमूले सत्थारं अहस । सत्था पि^८, ‘इमासं अत्तनो सामिके^९ पस्सन्तीनं छन्दरागो 15
उप्पजित्वा मग्गफलानं अन्तरायं करेय्य, धम्मं^{१०} सोतुं च न सक्खिस्सन्ती’ ति^{११} यथा अञ्जमञ्जं न पस्सन्ति, तथा अकासि । ता सब्बा पि तित्थतो उत्तरित्वा दसवलं वन्दित्वा निसीदिसु । 15
सत्था तासं धम्मकथं^{१२} कथेसि । देसनापरियोसाने सब्बा सोतापत्तिफले पतिट्ठाय अञ्जमञ्जं पस्सिसु । सत्था, ‘उप्पलवण्णा आगच्छंतु’ ति चिन्तेसि । थेरी आगन्त्वा सब्बा पब्बाजेत्वा आदाय भिक्खुनिउपस्सयं गता । सत्था भिक्खुसहस्सं गहेत्वा आकासेन जेतवनं अगमासि ।

B. 250

अथायं महाकप्पिनत्थेरो अत्तनो किच्चं मत्थकप्पत्तं अत्वा 20
अप्पोसुक्को हुत्वा फलसमापत्तिसुखेन वीतिनामेन्तो अरञ्जगतो पि रुक्खमूलगतो पि सुञ्जागारगतो पि, ‘अहो सुखं अहो सुखं’ ति

R. 324

१. भिक्खवे—सी०, रो० ।

२. सा च—स्या०; याव—रो० ।

३. वस्ससट्ठिकत्थेरो—सी०, रो० ।

४. अनोजा—रो० ।

५-५. उत्तरणत्थाय आगतं—स्या० ।

६. निमुज्जन्तु ति—सी०, रो० ।

७. सत्था—रो० ।

८. सामिनो—स्या० ।

९-९. सो एवं कातुं न सक्खिस्सती ति १०. धम्मं—रो० ।

—सी०, रो० ।

अभिण्हं^१ उदानं उदानेसि^२ । भिक्खू कथं उप्पादेसुं—‘कप्पिनत्थेरो रज्जसुखं अनुस्सरन्तो उदानं उदानेती’ ति । ते तथागतस्स आरोचेसुं । भगवा^३, ‘मम पुत्तो मग्गसुखं फलसुखं आरब्भ उदानं उदानेसी’ ति^४ वत्वा धम्मपदे इमं गाथमाह—

- 5 “धम्मपीति सुखं सेति, विप्पसन्नेन चेतसा ।
अरियप्पवेदिते धम्मे, सदा रमति पण्डितो”
(ध० प० २४) ति ॥

अथेकदिवसं सत्था तस्स अन्तेवासिकभिक्खुसहस्सं आमन्तेत्वा आह—‘कच्चि वो^५ भिक्खवे आचरियो धम्मं देसेती’ ति ? ‘न भगवा^६ देसेति, अप्पोस्सुक्को दिट्ठधम्मसुखविहारं अनुयुत्तो विहरति, कस्सचि ओवादमत्तं पि न देती’ ति । सत्था तं^७ पक्कोसापेत्वा, ‘सच्चं किर त्वं कप्पिन अन्तेवासिकानं ओवादमत्तं पि न देसी’ ति ? सच्चं भगवा’ ति । ‘ब्राह्मण मा एवं करि, अज्जपट्ठाया अन्तेवासिकानं धम्मं देसेही’ ति । ‘साधु भन्ते’ ति थेरो सत्थु कथं सिरवरेन^८ सम्पटिच्छित्वा
10 एकसमोधाने येव समणसहस्सस्स धम्मं देसेत्वा सब्बे अरहत्तं पापेसि । अपरभागे सत्था सङ्खमज्जे निसिन्नो पटिपाटिया थेरे ठानन्तरेसु ठपेन्तो महाकप्पिनत्थेरं भिक्खुओवादकानं अग्गट्ठाने ठपेसी ति ।

B. 251

(१०) सागतत्थेरवत्थु

१०. दसमे तेजोधातुकुसलानं (अं० नि० १.१४, ४.१४) ति तेजोधातुं समापञ्चितुं कुसलानं सागतत्थेरो अग्गो ति दस्सेति ।
20 अयं हि थेरो तेजोधातुसमापत्तिया^९ अम्बतित्थनागस्स तेजसा तेजं परियादियित्वा तं नागं निब्बिसेवनं अकासि । तस्मा तेजोधातुकुसलानं अग्गो नाम जातो । तस्स पञ्चकम्मे अयमनुपुब्बिकथा ।
R. 325

१. अभिक्खणं—रो० ।

२. तथागतो—सी०, रो० ।

३. ते—स्या० ।

४. सिरसा व—स्या० ।

५. उदानेति—रो० ।

६. उदानेति—रो० ।

७. थेरं—सी०, रो० ।

८. तेजोसमापत्तिया—रो० ।

अयं पि हि पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे पटिसन्धि गहेत्वा
अपरभागे सत्थु धम्मदेसनं सुणन्तो सत्थारं एकं भिक्खुं तेजोधातु-
कुसलानं अगगट्टाने ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं^१ ठानन्तरं
पत्थेसि । सो यावजीवं कुसलं कत्वा देवमनुस्सेसु संसरन्तो इमस्मि
बुद्धुप्पादे सावत्थियं ब्राह्मणकुले निब्बत्ति^२, सागतमाणवो तस्स नामं 5
अकंसु । सो अपरभागे सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा पटिलद्धसद्धो पब्बजित्वा
अट्टसमापत्तियो निब्बत्तेत्वा तत्थ वसीभावं पापुणि । अथेकदिवसं
सत्था चारिकं चरमानो कोसम्बिनगरसमीपं अगमासि । तेन च^३
समयेन नदीतित्थे पोराणकनाविकस्स बहू आगन्तुकगमिका^४ वेरिनो
हुत्वा तं पोथेत्वा मारयिसु । सो विरुद्धेन चित्तेन पत्थनं पट्टपेत्वा^५ 10
तस्मि येव तित्थे महानुभावो नागराजा हुत्वा निब्बत्तो । सो
विरुद्धचित्तता अकालेयेव^६ वस्सापेति^७, काले पन^८ न वस्सापेति ।
सस्सानि न सम्मा सम्पज्जन्ति । सकलरट्टवासिनो च^९ तस्स वूपसम-
नत्थं अनुसंवच्छरं बलिकम्मं करोन्ति^{१०}, वसनत्थाय चस्स एकं गेहं
अकंसु । सत्था पि तेनेव^{११} तित्थेन उत्तरित्वा भिक्खुसङ्घपरिवुतो, 15
'तस्मि येव पदेसे रत्ति वसिस्सामी' ति अगमासि ।

अथायं थेरो, 'चण्डो किरेत्य नागराजा' ति सुत्वा, 'इमं नाग-
राजानं^{१२} दमेत्वा निब्बिसेवनं कत्वा सत्थु वसनट्टानं परियादेतु'^{१३}
वट्टती' ति नागराजस्स वसनट्टानं पविसित्वा पल्लङ्कं आभुजित्वा
निसीदि । नागो कुज्झित्वा, 'कोनामायं मुण्डको मय्हं वसनट्टानं 20 R.326

१. सी० पोत्थके नत्थि ।

२. निब्बत्तो—स्या० ।

३. सी० पोत्थके नत्थि ।

४. आगन्तुकगमिका—रो० ।

५. ठपेत्वा—सी०, रो० ।

६. अकाले—सी०, रो० ।

७. वस्सं वस्सापेसि—स्या० ।

८. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१०. करोन्ता—स्या० ।

११. तेन—सी०, रो० ।

१२. नागराजं—सी०, रो० ।

१३. पटियादेतुं—सी०, स्या०, रो० ।

B. 252

पविसित्वा निसिन्नो' ति धूपायि^१ । थेरो उत्तरितरं धूपायि ।
 नागो पज्जलि । थेरो पि^२ उत्तरितरं पज्जलित्वा तस्स तेजं
 परियादियि । सो, 'महन्तो वतायं भिक्खू' ति थेरस्स पादमूले
 निपतित्वा^३, 'भन्ते तुम्हाकं सरणं गच्छामी' ति आह । 'मय्हं सरण-
 5 गमनकिच्चं नत्थि, दसबलस्स सरणं गच्छा' ति^४ । सो, 'साधू^५' ति
 सरणगतो^५ हुत्वा []^६ ततो पट्ठाय न कञ्चि विहेठेति, देवं पि सम्मा
 वस्सापेति, सस्सानि सम्मा सम्पज्जन्ति ।

१. धूमायति—स्या०-एवमेव ।

२. थेरो—सी०, रो० ।

३. निपज्जित्वा—सी०, रो० ।

४. गच्छाही ति—स्या० ।

५-५. तिसरणगतो—रो० ।

६.

सो गच्छती ति सरणं, निब्बानारम्मणम्पि च ।

विलिनचित्तं उन्नतं, दिब्बे सोतं निरन्तरं ॥

पवरं सोकद्वयञ्चे, कसिणं नीलआदिकं ॥

सोकातिक्कन्तं वचनं, समया युगलं सुभं ।

दिब्बचक्खु पज्जाचक्खु, समन्तचक्खु धम्मिकं ॥

मंसचक्खु गोत्रभूजाणे, चतुमगगञ्च यानिकं ।

मगगफलं विमुत्तञ्च, पवरं गणकद्वयं ॥

नव लोकुत्तरा दन्ता, वरणं पवरं मदं ।

सत्ततिसवरं बोधि, पक्खजाणञ्च दन्तलं ॥

चतुमगगञ्च जाणञ्च, विलासितं चतुराधकं ।

सतुसच्चञ्च दिवञ्च, अप्पटिहतञ्च जाणं ॥

पवरं पाणुकञ्चेव, अनुत्तरविमुत्तकं ।

विमुत्ताधिकं कतञ्च, तिलक्खणविपस्सनं ॥

जाणञ्च पवरच्छेदं, विलासितं गविराजितं ।

चतुवेसारज्जं बाहञ्च, दस सन्ति च जाणकं ॥

धनं युगलं पवरं, दसकुलञ्च जाणकं ।

पवरमज्झिमङ्गञ्च, समुपादञ्च नाभिकं ॥

हिरोत्तप्पपंसुकूलं, छादितं कायसंवरं ।

सतिपट्टानचीवरं, कायबन्धनविज्जकं ॥

चतुरिद्धिपादपादञ्च, बुद्धो इति विरागतो ति ।

भगवा सब्वञ्जुतं सीसं गतो ॥ (क)

कोसम्बिवासिनो, 'अथ्येन किर सागतेन अम्बतित्थनागो^१
दमितो' ति सुत्वा सत्थु आगमनं उदिक्खमाना दसबलस्स^२
महासक्कारं सज्जयिंसु । ते दसबलस्स महासक्कारं कत्वा छब्बग्गियानं
वचनेन सब्बगेहेसु कापोतिकं पसन्नं पटियादेत्वा पुनदिवसे
सागतत्थेरस्स पिण्डाय चरन्तस्स गेहे गेहे थोकं थोकं अदंसु । थेरो 5
अपञ्चत्ते सिक्खापदे मनुस्सेहि याचियमानो गेहे गेहे थोकं थोकं
पिवित्वा अविदूरं^३ गन्त्वा व अनाहारिकभावेन^४ सति विस्सज्जेत्वा
सङ्कारट्ठाने पति ।

R. 327

B. 253

सत्था^५ कतभत्तकिच्चो निक्खमन्तो तं दिस्वा^६ गाहापेत्वा विहारं^७
गन्त्वा विगरहित्वा सिक्खापदं पञ्चापेसि । सो पुनदिवसे सति 10
लभित्वा^८ अत्तना कतकारणं सुत्वा अच्चयं देसेत्वा दसबलं खमापेत्वा
उप्पन्नसंवेगो विपस्सनं वड्ढेत्वा अरहत्तं पाप्पुणि । एवं वत्थु विनये
(पाचि० १४९) समुट्ठितं । तं तत्थ आगतनयेनेव वित्थारतो
वेदितव्वं । अपरभागे पन सत्था जेतवने महाविहारे निसीदित्वा
पटिपाटिया थेरे ठानन्तरेसु ठपेन्तो सागतत्थेरं तेजोधातुकुसलानं 15
अगगठाने ठपेसी ति ।

(११) राधत्थेरवत्थु

११. एकादसमे पटिभानेयकानं (अं० नि० १.१४, ४.१५) ति
सत्थु धम्मदेसनापटिभानस्स पच्चयभूतानं पटिभानजनकानं भिक्खून्*
राधत्थेरो अगो ति दस्सेति । थेरस्स हि दिट्ठिसमुदाचारं च^९
ओकप्पनियसद्धं च आगम्म दसबलस्स नवनवा धम्मदेसना पटिभाति । 20

१. अम्बतित्थनागो—सी० ।

२. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. सत्थु ०-रो० ;

४. अनाहारभावेन—रो० ।

अविदूरे—स्या० ।

५-५. तं दिस्वा सत्था कतभत्तकिच्चो

६. तं ०-स्या० ।

निक्खमन्तो तं—रो० ।

७. पटिलभित्वा—सी०, रो० ।

८. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

तस्मा थेरो पटिभानेय्यकानं अगगो नाम जातो* । तस्स पञ्चकम्मे
अयमनुपुब्बिकथा ।

R. 328

- अयं पि हि पटुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे निब्बत्तित्वा
अपरभागे सत्थु धम्मदेसनं^१ सुणन्तो सत्थारं एकं भिक्खुं पटिभानेय्य-
5 कानं अगगट्टाने ठपेत्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं
पत्थेसि । सो यावजीवं तथागतं परिचरित्वा देवमनुस्सेसु संसरन्तो
इमस्मिं बुद्धुप्पादे राजगहनगरे ब्राह्मणकुले पटिसन्धिं गण्हि । राध-
माणवो तिस्स नामं अकंसु । सो महल्लककाले अत्तनो पुत्तदारेन
B. 254 अबहुमतो^२, 'पब्बजित्वा कालं वीतिनामेस्सामी' ति विहारं गन्त्वा थेरे
10 पब्बज्जं याचि । 'जिण्णो^३ महल्लकब्राह्मणो' ति न कोचि^४ पब्बाजेतुं
इच्छि^५ । अथेकदिवसं ब्राह्मणो सत्थु सन्तिकं गन्त्वा पटिसन्धारं
कत्वा एकमन्तं निसीदि । सत्था तस्स उपनिस्सयसम्पत्तिं दिस्वा
कथं समुट्ठापेतुकामो, 'किं ब्राह्मण पुत्तदारा तं पटिजग्गन्ती' ति ?
'कुतो भो गोतम पटिजग्गनं, महल्लको ति मं बहि^६ नीहरिंसु' ।
15 'किं पन ते ब्राह्मण पब्बजितुं न वट्टती' ति ? 'को मं भो गोतम
पब्बाजेस्सति, महल्लकभावेन मं न कोचि इच्छती' ति । सत्था
सारिपुत्तत्थेरस्स सञ्चं अदासि । थेरो सत्थु वचनं सिरसा
सम्पटिच्छित्वा राधब्राह्मणं पब्बाजेत्वा चिन्तेसि—'सत्था इमं
ब्राह्मणं सादरेन^७ पब्बजापेसि, न खो मे एतं अनादरेन परिहरितुं
20 वट्टती' ति राधत्थेरं आदाय गामकावासं अगमासि । तत्रस्स
अधुना पब्बजितत्ता किच्छलाभिस्स थेरो अत्तनो पत्तं आवासं
देति, अत्तनो पत्तं पणीतपिण्डपातं पि^८ तस्सेव दत्त्वा
सयं पिण्डाय चरति । राधत्थेरो सेनासनसप्पायं च

*-. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. अबहुमानो—रो० ।

४. केचि—रो० ।

६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

८. पणीतपिण्डपातं—रो० ।

१. धम्मकथं—सी० ।

३. चिण्णो—रो० ।

५. इच्छिंसु—सी०, स्या०, रो० ।

७. आदरेन—रो० ।

भो
न
व
उव
ति
ति
'अ
अ
ति
अ
न
सो
ति
सो
पा
जी
हति
पुन
अ
१-१
४
६
८
१०

भोजनसम्पायं च लभित्वा सारिपुत्तथेरस्स सन्तिके कम्मट्ठानं गहेत्वा
न चिरस्सेवअरहत्तं पापुणि ।

अथ नं थेरो गहेत्वा दसबलं पस्सितुं आगतो । सत्था जानन्तो
व पुच्छि—‘यो ते मया सारिपुत्त निस्सितको दिन्नो, कीदिसं तस्स, न R. 329
उक्कण्ठती’ ति ? ‘भन्ते सासने अभिरमितभिक्षु^१ नाम^१ एवरूपो भवेय्या’ 5
ति । अथायस्मतो^२ सारिपुत्तस्स^३, ‘सारिपुत्तथेरो कतञ्जू कतवेदी’
ति सङ्खमज्जे कथा उदपादि । तं सुत्वा सत्था भिक्षू आमन्तेसि—
‘अनच्छरियं भिक्षवे, सारिपुत्तस्स इदानि कतञ्जूकतवेदिता, सो^४
अतीते अहेतुकपटिसन्धियं निब्बत्तो पि कतञ्जूकतवेदी येव अहोसी’
ति । ‘कतरस्मिं^५ काले भगवा’ ति ? 10

अतीते भिक्षवे पब्बतपादमिह पञ्चसतमत्ता वड्ढकिपुरिसा^६ महा-
अरञ्जं पविसित्वा दब्बसम्भारे छिन्दित्वा महाउळुम्पं बन्धित्वा
नदिया ओतारेन्ति^७ । अथेको हत्थिनागो एकस्मिं^८ विसमट्ठाने
सोण्डाय साखं गण्हन्तो साखाभङ्गवेगं^९ सन्धारेतुं असक्कोन्तो
तिखिणखाणुके पादेन अवत्थासिं^{१०}, पादो विद्धो, दुक्खवेदना^{११} वत्तन्ति । 15
सो गमनं अभिनीहरितुं असक्कोन्तो तत्थेव निपज्जि । सो कति-
पाह्वयेन ते वड्ढकी अत्तनो समीपेन गच्छन्ते दिस्वा, ‘इमे निस्सायाहं
जीवितं लभिस्सामी’ ति तेसं अनुपदं अगमासि । ते निवत्तित्वा
हत्थि दिस्वा भीता पलायन्ति । सो तेसं पलायनभावं अत्वा अट्ठासि ।
पुन ठितकाले अनुबन्धि । 20

वड्ढकिजेट्ठको चिन्तेसि—‘अयं हत्थी अम्हेसु^{१२} तिट्ठन्तेसु^{१३}
अनुबन्धति, पलायन्तेसु तिट्ठति, भविस्सति तत्थ कारणं’ ति । सब्बे

१-१ अभिरमणकभिक्षु नाम—सी० रो० ; २-२. अथायस्मा—स्या० ।

अभिरमको नाम भिक्षु—स्या० । ३. स्या० पोत्थके नत्थि; यो—रो० ।

४. कस्मिं—सी०, रो० । ५. वड्ढकीपुरिसा—रो० ।

६. तारेन्ति—रो० । ७. ० किर—स्या० ।

८. साखाभङ्ग—स्या० । ९. अट्ठासि—स्या० ।

१०. दुक्खा वेदना—सी०, रो० । ११-१२. अम्हे तिट्ठन्ते—सी०, रो० ।

- B. 255 तं तं रुक्खं आरुह्य तस्स आगमनं पटिमानेन्ता निसीदिसु । सो तेसं
सन्तिकं आगन्त्वा अत्तनो पादं दस्सेन्तो^१ परिवत्तेत्वा^२ निपज्जि । तदा
वड्ढकीनं सञ्जा उदपादि—‘गिलानभावेन भो एस आगच्छति, न
R. 330 अञ्जेन कारणेना’ ति तस्स सन्तिकं गन्त्वा पादे पविट्ठखाणुकं दिस्वा,
5 ‘इमिना कारणेन एस आगतो’ ति तिखिणवासिया खाणुककोटियं^३
ओधि दत्त्वा^४ दळ्हाय रज्जुया बन्धित्वा कड्डित्वा नीहरिसु । अथस्स
वणमुखं पीळत्वा पुब्बलोहितं नीहरित्वा कसावोदकेन धोवित्वा
अत्तनो^५ जाननभेसज्जं मक्खेत्वा न चिरस्सेव फासुकं अकंसु ।

- हत्थिनागो गिलाना वुट्ठितो चिन्तेसि—‘इमे मय्हं बहुपकारा,
10 इमे मया^६ निस्साय जीवितं लद्धं, मया इमेसं कतञ्जुना^७
कतवेदिना^८ भवितुं वट्ठती’ ति अत्तनो वसनट्टानं गन्त्वा सेतं
गन्धहत्थिपोतकं आनेसि । वड्ढकिनो हत्थिपोतकं दिस्वा “अम्हाकं
हत्थी पुत्तं पि गहेत्वा आगतो’ ति अतिविय तुट्ठचित्ता अहेसुं ।
हत्थिनागो चिन्तेसि—“मयि तिट्ठन्ते ‘किं नु खो अयं आगतो’ ति
15 मम आगतकारणं न^९ जानिस्सन्ती” ति^{१०} ठितट्टानतो पक्कामि ।
हत्थिपोतको पितु पच्छतो पच्छतो अनुपायासि । हत्थिनागो तस्स
आगतभावं^{११} अत्वा निवत्तनत्थाय सद्दसञ्चं अदासि । सो पितु कथं
सुत्वा निवत्तित्वा वड्ढकीनं सन्तिकं गतो । वड्ढकिनो, ‘इमं
हत्थिपोतकं^{१२} अम्हाकं दातुं आगतो भविस्सति एसो’ ति अत्वा^{१३},
20 अम्हाकं सन्तिके तया कत्तब्बकिच्चं नत्थि, पितु सन्तिकं येव गच्छा’
ति पहिणिसु^{१४} । हत्थिनागो यावत्तियं अत्तनो सन्तिकं आगतं पि
पुन वड्ढकीनं येव समीपं पेसेसि । ततो पट्टाय वड्ढकिनो हत्थिपोतकं
अत्तनो सन्तिके^{१५} कत्वा पटिजगन्ति । भोजनकाले एकेकं भत्तपिण्डं

१-१. परिवत्तेत्वा दस्सेन्तो—सी०, रो० । २. खाणुकोटियं—रो० ।

३. कत्वा—सी०, रो० ।

४. अत्तना—रो० ।

५. रो० पोत्थके नत्थि ।

६-६. कतञ्जुकतवेदिना—रो० ।

७-७. जानिस्सती ति—स्या० ।

८. आगमनभावं—रो० ।

९. पोतकं—रो० ।

१०. ० आहंसु—सी०, रो० ।

११. ते ०—रो० ।

१२. सन्तिकं—रो० ।

देन्ति । भत्तं तस्स^१ यावदत्थं अहोसि^२ । सो^३ वड्ढुकीहि अन्तोगहने^४
कोट्टितं^५ दब्बसम्भारं आहरित्वा अङ्गणट्टाने रासिं करोति । एतेनेव
नियामेन अञ्जं पि उपकारकम्मं करोति ।

सत्था इमं कारणं आहरित्वा पुब्बे पि सारिपुत्तस्स कतञ्जूकत-
वेदिभावं^६ दीपेति^७ । सारिपुत्तत्थेरो हि^८ तदा महाहत्थी अहोसि, 5
अट्ठुप्पत्तियं आगतो ओस्सट्ठवीरियो भिक्खु हत्थिपोतको^९ अहोसि^{१०} ।
संयुत्तनिकायं पन^{११} पत्वा सकलं राधसंयुत्तं^{१२}, धम्मपदे च—

“निधीनं व पवत्तारं, यं पस्से वज्जदस्सिनं ।
निग्गय्हवादिं मेधाविं, तादिसं पण्डितं भजे ।
तादिसं भजमानस्स, सेय्यो होति न पापियो”
(ध० प० २४) ति ॥

गाथा थेरस्स धम्मदेसना^{१०} नाम ।

अपरभागे पन^{११} सत्था पटिपाटिया^{१२} थेरे ठानन्तरेसु^{१३} ठपेन्तो
राधत्थेरं पटिभानेय्यकानं अग्गट्टाने ठपेसी ति ।

(१२) मोघराजत्थेरवत्थु

१२. द्वादसमे लूखचीवरधरानं (अ० नि० १.१४, ४.१६) ति 15
लूखचीवरं धारेन्तानं मोघराजा अग्गो ति दस्सेति । अयं हि थेरो
सत्थलूखं सुक्कलूखं^१ रजनलूखं ति ति विधेन पि लूखेन समन्नागतं पंसुकूलं
धारेसि । तस्मा लूखचीवरधरानं अग्गो नाम जातो^{१४} । तस्स
पञ्चकम्मे अयमनुपुब्बिकथा ।

१. हत्थिपोतकस्स—सी०, रो० ।

२. होति—सी०, रो० ।

३. अथ ०—स्या० ।

४-४. अत्तनो गहन कोटियकं—स्या० ।

५-५. कतञ्जूकतवेदिभावं दीपेति—रो० । ६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

७-७. हत्थिपोतको ति—सी०, रो० । ८. रो० पोत्थके नत्थि ।

९. ० कथेतब्बं—स्या० ।

१०. ० गाथा—सी०, रो० ।

११. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१२-१२. थेरे पटिपाटिया ठानन्तरे—सी०, रो० ।

१३. सुत्तलूखं—रो० ।

१४. जातो ति—रो० ।

अयं पि हि षडुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे पटिसन्धिं
गहेत्वा निब्वत्ति^१, ततो^२ अपरभागे सत्थु धम्मकथं सुणन्तो सत्थारं
एकं भिक्खुं लूखचीवरधरानं अगगट्टाने ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं
कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । सो यावजीवं कुसलं कत्वा देवमनुस्सेसु
R. 332 5 संसरन्तो कस्सपदसबलस्स निब्वत्तितो पुरेतरमेव कट्टवाहननगरे
अमच्चगेहे पटिसन्धिं गण्हि । अपरभागे वयप्पत्तो कट्टवाहनराजानं
उपट्टहन्तो अमच्चट्टानं लभ्मि ।

तस्मिं काले कस्सपदसबलो लोके उप्पज्जि । कट्टवाहनराजा,
'बुद्धो किर लोके उप्पन्नो' ति सुत्वा तं पक्कोसापेत्वा आह—'तात
10 बुद्धो किर लोके उप्पन्नो, इमं^३ पच्चन्तनगरं एकप्पहारेनेव उभोहि
अम्हेहि तुच्छं^४ कातुं न सक्का, त्व ताव मज्झिमदेसं गन्त्वा बुद्धस्स
उप्पन्नभावं अत्वा दसबलं^५ इमं नगरं आनेही' ति पुरिससहस्सेन
सद्धिं पेसेसि । सो अनुपुब्बेन सत्थु सन्तिकं गन्त्वा धम्मकथं सुत्वा
पटिलद्धसद्धो तत्थेव पब्बजित्वा वीसति वस्ससहस्सानि समणधम्मं
15 अकासि । तेन सद्धिं गतपुरिसा पन सब्बे पि^६ निवत्तित्वा पुन रञ्जो
सन्तिकं आगता ।

अयं^६ थेरो परिपुण्णसीलो कालं कत्वा एकं बुद्धन्तरं देवमनुस्सेसु
B. 257 संसरन्तो अम्हाकं दसबलस्स निब्वत्तितो पुरेतरमेव सावत्थियं
ब्राह्मणकुले^७ पटिसन्धिं गण्हि, मोघराजमाणवो तिस्स नामं अकंसु ।
20 कट्टवाहनराजा पि कस्सपस्स भगवतो अधिकारकम्मं कत्वा एकं
बुद्धन्तरं सपरिवारो देवमनुस्सेसु संसरित्वा अम्हाकं दसबलस्स
निब्वत्तितो पुरेतरमेव सावत्थियं पुरोहितगेहे पटिसन्धिं गण्हि,
बावरिमाणवो तिस्स^८ नामं अकंसू । सो अपरेन समयेन तयो वेदे
उगगण्हित्वा सोळसन्नं माणवकसहस्सानं सिप्पं वाचेन्तो चरति ।

१-१. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. तुच्छकं—सी०, रो० ।

५. सब्बे व—रो० ।

७. ब्राह्मणगेहे—रो० ।

२. ० च—सी०, स्या०, रो० ।

४. ० गहेत्वा—रो० ।

६. अयं पि—सी०, स्या०, रो० ।

८. बावारिमाणवो तिस्स—सी०, रो०—

एवमेव सब्बत्थ ।

अथस्स पसेनदिकोसलरञ्जो^१ काले^२ पितु अच्चयेन पुरोहितद्वानं
अदंसु । तदा अयं पि मोघराजमाणवो बावरिब्राह्मणस्स^३ सन्तिके
सिप्पं गण्हाति ।

अथेकदिवसं बावरिब्राह्मणो रहोगतो अत्तनो सीप्पे सारं ओलो-
केन्तो सम्परायिकं सारं अदिस्वा, 'एकं पब्बज्जं पब्बजित्वा 5 R. 333
सम्परायिकं^४ गवेसेस्सामी' ति^५ कोसलराजानं उपसङ्कमित्वा अत्तनो
पब्बज्जं अनुजानापेसि । सो तेन अनुञ्जातो सोळसहि माणवक-
सहस्सेहि परिवुतो पब्बज्जत्थाय निक्खमि । कोसलराजा पि तेन सद्धि
येव एकं^६ अमच्चं कहापणसहस्सं दत्त्वा^७ पेसेसि—'यस्मिं ठाने
आचरियो पब्बजति तत्रस्स वसनद्वानं गहेत्वा देथा' ति । बावरिब्राह्मणो 10
फासुकद्वानं लोकेन्तो मज्झिमदेसतो पटिक्कम्म अस्सकरञ्जो च
मुळ्हकरञ्जो^८ च सीमन्तरे गोधावरितीरे^९ अत्तनो वसनद्वानं
कारेसि ।

अथेको पुरिसो जटिलानं दस्सनाय गतो तेसं सन्तिके^{१०} भूमिद्वाने
तेहि अनुञ्जातो अत्तनो वसनद्वानं अकासि । तेन कतं दिस्वा अपरं 15
कुलसतं गेहसतं कारेसि । ते सब्बे पि सन्निपतित्वा, 'मयं अय्यानं
सन्तिके भूमिभागे वसाम, मुधा^{११} वसितुं न कारणं, सुखवासं वो^{१२}
दस्सामा' ति एकेको एकेकं कहापणं बावरिब्राह्मणस्स^{१३} वसनद्वाने B. 258
ठपेसि । सब्बेहि पि^{१४} आभतकहापणा सतसहस्समत्ता अहेसुं ।
बावरिब्राह्मणो, 'किमत्थं एते आभता^{१५}, ति आह । 'सुखवासदानत्थाय 20
भन्ते' ति । 'सच्चाहं हिरञ्जसुवण्णेन अत्थिको अस्सं, अहं^{१६} महन्तं

१. पसेदिरञ्जो—सी०, रो० । २. जात ०—स्या० ।
३. बावारिमाणवस्सेव—सी०, रो० । ४-४. सम्परायं गवेसिस्सामी ति—रो० ।
५-५. कहापणानं सतसहस्सं—सी०, रो०; ६. मलरञ्जो—स्या० ।
कहापणसहस्सं—स्या० । ७. गोधावरीवके—सी०, स्या०, रो० ।
८. सन्तिके—सी० । ९-९. सुखं वसितुं न सक्कोम कहापणं
सुखसंवासं ते—स्या० ।
१०. ब्राह्मणस्स—सी०, रो० । ११. आगता—सी०, रो० ।
१२. सब्बे पि—सी०, रो० । १३. रो० पोत्थके नत्थि ।

धनरासिं पहाय न पब्बजेय्यं, तुम्हाकं कहापणे गण्हित्वा गच्छथा' ति । अम्हेहि अय्यस्स परिच्चत्तं^१ न पुन गण्हाम, अनुसंवच्छरं पन एतेनेव नियामेन आहरिस्साम, इमे गहेत्वा अय्यो दानं देतू' ति ।
 R. 334 ब्राह्मणो अधिवासेत्वा कपणद्धिकवणिब्बकयाचकानं^२ दानमुखे
 5 निग्यातेसि^३ । तस्स अपरापरं दायकभावो सकल-जम्बुदीपे पञ्चायित्थ ।

ततो कालिङ्गरट्ठे^४ दुन्नियिट्ठे नाम गामे जूजकब्राह्मणंस्स वंसे जात-
 ब्राह्मस्स^५ ब्राह्मणी^६ उट्ठाय समुट्ठाय^७ ब्राह्मणं चोदेति—'बावरी किर दानं
 देति, गन्त्वा ततो हिरञ्जसुवण्णं आहरा' ति । सो ताय चोदियमानो^८
 10 सण्ठातु^९ असक्कोन्तो बावरिस्स^{१०} सन्तिकं गच्छमानो बावरिम्हि दानं
 दत्त्वा पण्णसालं पविसित्वा निपज्जित्वा दानं अनुस्सरमाने^{११} गतो^{१२} ।
 गन्त्वा च^{१३}, 'दानं मे ब्राह्मण देहि, दानं मे ब्राह्मण देही' ति आह ।
 'अकाले त्वं ब्राह्मण आगतो, सम्पत्तयाचकानं मे दिन्नं, इदानि
 कहापणं^{१४} नत्थी' ति । 'न मय्हं ब्राह्मण^{१५} बहूहि कहापणेहि^{१६} अत्थो,
 15 तव एत्तकं दानं ददन्तस्स^{१७} न सक्का कहापणेहि विना भवितुं, मय्हं पञ्च
 कहापणसतानि देही' ति । 'ब्राह्मण पञ्चपि^{१८} सतानि नत्थि, पुन
 दानकाले सम्पत्ते लभिस्ससी' ति । 'किं पनाहं तव दानकाले^{१९}
 आगमिस्सामी' ति ? बावरिब्राह्मणस्स पण्णसालाद्वारे^{२०} वालुकं^{२१}
 थूपं^{२२} कत्वा समन्ततो रत्तवण्णनि^{२३} पुप्फानि विकिरित्वा मन्तं

१. परिच्चत्ता—रो० ।

२. कपनिद्धिक ०—रो० ।

३. निग्यादेसि—सी०, स्या०, रो० ।

४. कलिङ्गरट्ठे—स्या०, रो० ।

५-५. जातब्राह्मणी—रो० ।

६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

७. चोदितो—सी०, रो० ।

८. सन्थातु—रो० ।

९. बावारिकस्स—रो० ।

१०. अनुस्सरमानो—रो० ।

११. ततो—स्या० ।

१२. रो० पोत्थके नत्थि; व—स्या० ।

१३. कहापणा—सी० ।

१४. रो० पोत्थके नत्थि ।

१५. रो पोत्थके नत्थि ।

१६. देन्तस्स—सी०, रो० ।

१७. पञ्च—रो० ।

१८. दानकालं—रो० ।

१९. पण्णसालद्वारे—रो० ।

२०-२०. वालिकथूपं—रो० सी०; वालिकं

२१. रत्तवण्णानि—रो० ।

थूपं—स्या० ।

जपेन्तो^१ विय ओट्टे चालेत्वा चालेत्वा^२, 'मुद्धा^३ फलतु सत्तधा' ति^४ वदति ।

बावरिब्राह्मणो चिन्तेसि—“अयं महातपो तपचारं^५ गण्हित्वा चरणब्राह्मणको^६ मय्हं सत्तदिवसमत्थके 'सत्तधा मुद्धा फलतू' ति^७ वदति, मय्हं च इमस्स दातव्वानि पञ्च कट्ठापणसतानि नत्थि, एकंसेन मं एस घातेस्सती” ति । एवं तस्मिं सोकसल्लसमप्पिते निपत्ते रत्तिभागसमनन्तरे अनन्तरत्तभावे^८ बावरिस्स माता देवता हुत्वा निब्बत्ति^९ । सा^{१०} पुत्तस्स सोकसल्लसमप्पितभावं दिस्वा आगन्त्वा आह—‘तात एस मुद्धं वा मुद्धफालनं वा न जानाति, त्वम्पि^{११} लोके बुद्धानं उप्पन्नभावं न जानासि, सचे ते संसयो अत्थि, सत्थु सन्तिकं गन्त्वा पुच्छ, सो ते एतं कारणं कथेस्सती’ ति । ब्राह्मणो देवताय कथं सुतकालतो पट्ठाय अस्सासं लभित्वा पुनदिवसे उट्ठिते अरुणे सब्बे व अन्तेवासिके पक्कोसित्वा, “ताता बुद्धो किर लोके उप्पन्नो, तुम्हे सीघं गन्त्वा ‘बुद्धो वा नो वा^{१२}’ ति अत्वा आगन्त्वा आरोचेथ, अहं सत्थु सन्तिकं गमिस्सामि, अपि च खो पन मय्हं महत्तल्लभावेन जीवितन्तरायो दुज्जानो, तुम्हे तस्स सन्तिकं गन्त्वा इमिना च इमिना च नियामेन पञ्हे पुच्छथा” ति मुद्धफालनपञ्हे नाम^{१३} अभिसङ्खरित्वा अदासि ।

ततो चिन्तेसि—‘सब्बे^{१४} इमे माणवा पण्डिता^{१५}, सत्थु धम्मकथं सुत्वा अत्तनो किञ्चे मत्थकं पत्ते पुन मय्हं सन्तिकं आगच्छेय्युं वा

5 R. 335

B. 259

10

15

20

१. जपेन्तो—रो० ।

२. मुद्धं—सी०, रो० सब्बत्थ ।

५. तपहारं—रो० ।

६. चरणकब्राह्मणो—रो० ।

८. अनन्तरे अत्तभावे—सी०;

अनन्तरअत्तभावे—स्या० ।

११. त्वं—सी०, स्या०, रो० ।

१३. रो० पोत्थके नत्थि ।

१५. ० च—स्या० ।

२. स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४. मुद्धं फलतु सत्तधा—रो० पोत्थके अधिको पाठो ।

७. फालेमी ति—सी०, रो० ।

९. निब्बत्ता—सी०, रो० ।

१०. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१४. सब्बे पि—सी०, रो० ।

नो वा' ति । अथ अत्तनो^१ भागिनेय्यस्स^२ अजितमाणवस्स. नाम सञ्चं अदासि—'त्वं पन एकन्तेनेव मम सन्तिकं आगन्तुं अरहसि, तथा पटिलद्धगुणं आगन्त्वा मय्हं कथेय्यासी' ति । अथ ते सोळस-सहस्सजटिला अजितमाणवं जेट्टकं कत्वा सोळसहि जेट्टन्तेवासिकेहि सद्धि, 'सत्थारं^३ पञ्हं पुच्छिस्सामा' ति चारिकं चरन्ता गतगतट्टाने, R. 336 'अय्या कहं गच्छथ, कहं गच्छथा' ति पुच्छिता, 'दसबलस्स सन्तिकं पञ्हं पुच्छितुं गच्छामा' ति कोटितो पट्टाय परिसं संकड्डन्ता अनेकयोजनसतं मग्गं गता । सत्था, 'तेसं^४ आगमनदिवसे^५ अञ्जस्स^६ ओकासो न भविस्सति, इदं इमिस्सा परिसाय अनुच्छविकट्टानं' 10 ति गन्त्वा पासाणचेतिये^७ पिट्ठिपासाणे निसीदि । सो^८ अजितमाणवो पि सपरिसो^९ तं पिट्ठिपासाणं आरुह्य सत्थु सरीरसम्पत्तिं दिस्वा, 'अयं पुरिसो इमस्मिं लोके विवटच्छदो^{१०} बुद्धो भविस्सती' ति अत्तनो आचरियेन पहिते पञ्हे मनसा पुच्छन्तो व गतो^{११} ।

तं दिवसं तस्मिं ठाने सम्पत्तपरिसा द्वादसयोजनिका अहोसि । 15 पेसं सोळसन्नं अन्तेवासिकानं^{१०} अन्तरे मोघराजमाणवो, 'अहं सब्बेहि पण्डिततरो' ति मानत्थद्धो । तस्स एतदहोसि, 'अयं अजितमाणवो सब्बेसं जेट्टको, एतस्स^{११} पठमतरं मम^{१२} पञ्हं पुच्छितुं न^{१३} युत्तं' ति^{१३} तस्स लज्जायन्तो पठमतरं पञ्हं अपुच्छित्वा तेन पुच्छिते दुतियो हुत्वा सत्थारं पञ्हं पुच्छि । सत्था, 'मानत्थद्धो 20 मोघराजमाणवो^{१४}, न^{१५} तावस्स ज्ञानं परिपाकं गच्छति, अस्स^{१६}

१. ० व-रो० ।

३. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. अञ्जात्थ-रो०, स्या० ।

७-७. सा पि परिसा-सी०, रो० ।

९. गता-सी०, रो० ।

११. अथस्स-रो० ।

१३-१३. अयुत्तं ति-सी०, रो० ।

१५. व च-स्या०; रो० पोत्थके नत्थि ।

२. ० पि-स्या० ।

४-४. तेसं तेसं आगमनदिवसे पन-स्या० ।

६. पासाणकचेतिये-रो० ।

८. विवटच्छदो-रो० ।

१०. अन्तेवासिकानं-रो० ।

१२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१४. मोघराजा-रो० ।

१६. अथस्स-रो० ।

मानं^१ निवारितुं^२ वट्ठती' ति चिन्तेत्वा आह—'तिट्ठ त्वं मोघराज,
अञ्जे ताव पञ्हे^३ पुच्छन्तु' ति । सो सत्थु सन्निका अपसादं^४
लभित्वा चिन्तेसि—'अहं एत्तकं कालं मया पण्डिततरो नाम^५
नत्थी ति विचरामि, बुद्धा च^६ नाम अजानित्वा^६ न कथेन्ति,
सत्थारा मम पुच्छाय दोसो दिट्ठो भविस्सती' ति तुण्ही अहोसि । 5 R. 337
सो अट्ठहि जनेहि पटिपाटिया पञ्हे पुच्छिते अधिवासेतुं असक्कोन्तो
नवमो हुत्वा पुन उट्ठासि । पुन पि नं^७ सत्था अपसादेसि ।

सो पुन पि^८ तुण्ही हुत्वा, 'सङ्घनवको^९ दानि भवितुं न
सक्खिस्सामी' ति पञ्चदसमो हुत्वा पञ्हं पुच्छि । अथ सत्था आणस्स
परिपाकभावं^{१०} अत्वा पञ्हं कथेसि । सो देसनापरियोसाने अत्तनो 10
परिवारेण जटिलसहस्सेन सद्धि अरहत्तं पापुणि । इमिना व^{११}
नियामेन सेसानिपि पन्नरस जटिलसहस्सानि अरहत्तं पापुणिंसु ।
सब्बे पि^{१२} इद्धिमयपत्तचीवरधरा एहिभिक्खू व^{१३} अहेसुं । सेसजना
पन न कथियन्ति^{१४} । अयं मोघराजत्थेरो ततो पट्ठाय तीहि लूखेहि
समन्नागतं चीवरं धारेति । एवं पारायने (सु० नि० ४१९) वत्थु 15
समुट्ठितं ।

सत्था पन अपरभागे जेतवने निसिन्नो थेरे पटिपाटिया
ठानन्तरेसु^{१५} ठपेन्तो मोघराजत्थेरं इमस्मि सासने लूखचीवरधरानं
अग्गट्ठाने ठपेन्तो^{१६}, 'एतदग्गं भिक्खवे मम सावकानं भिक्खूनां
लूखचीवरधरानं यदिदं मोघराजा' ति आहु । 20

चतुत्थवग्गवण्णना निट्ठिता ।

एकचत्तालीसमुत्तमत्ताय थेरपाळिया वण्णना निट्ठिता ।

१-१. मानं पि निवारितुं—स्या० ।

३. अपसादनं—रो० ।

५. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७. तं—रो० ।

९. नवको—स्या० ।

११. इमिना च—स्या० ।

१३. एहिभिक्खू च—रो० ।

१५. ठानन्तरे—रो० ।

२. पञ्हं—सी०, रो० ।

४. रो० पोत्थके नत्थि ।

६. मानसं अजानित्वा—स्या० ।

८. पुन—सी०, स्या०, रो० ।

१०. परिपाकं गतभावं—सी०, रो० ।

१२. सब्बे—सी०, रो० ।

१४. कथीयन्ति—रो० ।

१६. ठपेतुं—स्या०, रो० ।

B. 261

(ङ) पञ्चमवर्गो

(१) महापजापतिगोतमीथेरीवत्थु

१. थेरिपाळिया^१ पठमे यदिदं महापजापतिगोतमी
(अं० नि० १.१४, ५.१) ति^२ महापजापतिगोतमी^३ थेरी रत्तञ्जूनं
अग्गा ति दस्सेति । तस्सा पञ्चकम्मे पन^४ अयमनुपुब्बिकथा ।

R. 338

- अयं किर पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे पटिसन्धिं गण्हित्वा
5 अपरेन समयेन सत्थु धम्मदेसनं सुणन्ती सत्थारं एकं भिक्खुनिं
रत्तञ्जूनं अगगट्टाने सत्थु ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं
ठानन्तरं पत्थेसि । सा यावजीवं दानं दत्वा सीलं रक्खित्वा^५
ततो चुता देवलोके निब्बत्तित्वा पुन एकस्मिं बुद्धन्तरे देवलोकतो
चवित्वा^६ बाराणसियं पञ्चन्नं दासिसतानं जेट्ठकदासी^७ हुत्वा निब्बत्ति ।
10 अथ वस्सूपनायिकसमये पञ्च पञ्चेकबुद्धा नन्दमूलकपम्भारतो इसिपतने
ओतरित्वा नगरे पिण्डाय चरित्वा इसिपतनमेव गन्त्वा, 'वस्सूपना-
यिककुटिया'^८ अत्थाय हत्थकम्मं याचिस्सामा' ति चिन्तेसु^९ । कस्मा ?
वस्सं उपगच्छन्तेन हि नालकपटिपदं पटिपन्तेना पि पञ्चन्नं छदनानं
अञ्जतरेन छदनेन^{१०} छन्ने सद्वारबद्धे^{११} सेनासने^{१२} उपगन्तब्बं । वुत्तं
15 हेतं, 'न भिक्खवे असेनासनिकेन वस्सं उपगन्तब्बं, यो उपगच्छेय्य,
आपत्ति दुक्कटस्सा (म० व० १५९) ति । तस्मा वस्सकाले उपकट्टे
सचे सेनासनं लभति, इच्चेतं कुसलं । नो चे लभति, हत्थकम्मं
परियेसित्वा पि कातब्बं । हत्थकम्मं अलभन्तेन सामम्पि कातब्बं,
न त्वेव असेनासनिकेन वस्सं उपगन्तब्बं । अयमनुधम्मता । तस्मा
20 ते पञ्चेकबुद्धा, 'हत्थकम्मं याचिस्सामा' ति^{१३} चीवरं पारुपित्वा

१. थेरीपालियं—रो० ।

२. महागोतमी ति—रो० ।

३. रो० पोत्थके नत्थि ।

४. स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५-५. समादियित्वा उपोसथं उपवसित्वा

६. जेट्ठिका—सी०, रो० ।

कप्पसतसहस्सं अतिवकम्म—सी०, रो० ।

७. वस्सूपनायिकाकुटिया—सी०—एवमेव

८. छदने नेव—स्या० ।

सब्बत्थ ।

९-९. निवद्धसेनासने—स्या० ।

१०-१०. सी०-रो० पोत्थकेसु अयं पाठो नत्थि ।

सायन्हसमये नगरं पविसित्वा सेट्टिस्स घरद्वारे अटुंसु । जेट्टकदासी कुटं^१ गहेत्वा उदकतित्थं गच्छन्ती पच्चेकबुद्धे नगरं पविसन्ते अद्दस । सेट्टि तेसं आगतकारणं सुत्वा, 'अम्हाकं ओकासो नत्थि, गच्छन्तु' ति आह ।

अथ ते नगरा निक्खन्ते^२ जेट्टकदासी कुटं गहेत्वा पविसन्ती 5
दिस्वा कुटं ओतारेत्वा वन्दित्वा ओनमित्वा मुखं उक्खिपित्वा^३,
अय्या नगरं पविट्टमत्ता व निक्खन्ता, किं नु खो' ति पुच्छि ।
'वस्सूपनायिककुटिया हत्थकम्मं याचितुं आगतम्हा' ति । 'लद्धं भन्ते'
ति ? 'न लद्धं उपासिके' ति । किं पनेसा कुटि इस्सरेहेव कातब्बा, B. 262
उदाहु^४ दुग्गतेहि पि सक्का कातु' ति ? 'येन केनचि सक्का^५ कातु' 10 R. 339
ति^६ । 'साधु भन्ते मयं करिस्साम, स्वे मय्हं भिक्खं गण्हथा' ति ।
निमन्तेत्वा^७ पुन कुटं गहेत्वा आगमनतित्थमग्गे^८ ठत्वा आगतागता
अवसेसदासियो, 'एत्थेव होथा' ति वत्वा सब्बासं आगतकाले आह—
'अम्म, किं निच्चमेव परस्स दासिकम्मं^९ करिस्सथ, उदाहु दासि-
भावतो^{१०} मुच्चितुं इच्छथा' ति ? 'अज्जेव मुच्चितुं इच्छाम अय्ये' 15
ति । 'यदि एवं' मया पच्चेकबुद्धा^{११} हत्थकम्मं अलभन्ता स्वातनाय
निमन्तिता, तुम्हाकं सामिकेहि एकदिवसं हत्थकम्मं दापेथा' ति ।
ता, 'साधु' ति सम्पटिच्छित्वा सायं अटवितो आगतकाले सामिकानं
आरोचेसु । ते 'साधु' ति जेट्टकदासस्स^{१२} गेहद्वारे सन्निपत्तिसु ।

अथ ने जेट्टकदासी, 'स्वे ताता पच्चेकबुद्धानं हत्थकम्मं देथा' 20
ति आनिसंसं आचिक्खित्वा ये पि न कातुकामा, ते गाळहेन

१. कूटं—रो०, एवमेव सब्बत्थ ।

२. पिघाय—सी०, रो० ।

३. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४. ० उदकं नेत्वा—सी०, रो० ।

५. दासकम्मं—रो० ।

६. पञ्च ०—सी०, रो० ।

७. निक्खमन्ते—रो०, सी० ।

८. निक्खमन्ता—सी०, रो० ।

९-९. सक्का ति—सी०, रो० ।

१०. आगम्म तित्थमग्गे—सी०, रो० ।

११. दासभावतो—रो० ।

१२. जेट्टकदासिया—स्या० ।

ओवादेन तज्जेत्वा सब्बे पि^१ सम्पटिच्छापेसि^२ । सा पुनदिवसे
 पच्चेकबुद्धानं भत्तं दत्वा सब्बेसं दासपुत्तानं सज्जं अदासि । ते
 तावदेव अरज्जं पविसित्वा दब्बसम्भारे समोधानेत्वा सतं सतं हुत्वा
 एकेकं कुटिं चङ्कमनादिपरिवारं^३ कत्वा मञ्चपीठपानीयपरिभोजनाया-
 5 दीनि^४ ठपेत्वा पच्चेकबुद्धानं^५ तेमासं तत्थेव^६ वसनत्थाय पटिज्जं
 कारेत्वा वारभिक्षं^७ पट्टपेसुं । या^८ अत्तनो वारदिवसे न सक्कोति,
 तस्सा^९ जेट्टकदासी सकगेहतो नीहरित्वा देति । एवं तेमासं
 पटिजग्गित्वा^{१०} जेट्टकदासी एकेकं दासि एकेकं साटकं सज्जापेसि^{११} ।
 पञ्च थूलसाटकसतानि अहेसुं । तानि परिवत्तापेत्वा पञ्चन्नं
 10 पच्चेकबुद्धानं तिचीवरानि कत्वा अदासि । पच्चेकबुद्धा तासं
 पस्सन्तीनं येव आकासेन गन्धमादनपब्बतं अगमंसु ।

R. 340

ता पि सब्बा यावजीवं कुसलं कत्वा देवलोके निब्बत्तिसु । तासु^{१२}
 जेट्टिका ततो चवित्वा बाराणसिया अविदूरे पेसकारगामे^{१३}
 पेसकारजेट्टकस्स गेहे निब्बत्ति । अथेकदिवसं पदुमवतिया पुत्ता
 15 पञ्चसता पच्चेकबुद्धा बाराणसिरज्जा निमन्तिता राजद्वारं आगन्त्वा
 कञ्चि ओलोकेन्तं पि अदिस्वा निवत्तित्वा नगरद्वारेन निक्खमित्वा
 तं पेसकारगामं^{१४} अगमंसु । सा इत्थी पच्चेकबुद्धे दिस्वा
 सम्पियायमाना^{१५} सब्बे वन्दित्वा भिक्षं अदासि । ते भत्तकिच्चं
 कत्वा गन्धमादनमेव आगमंसु ।

B. 263

20 सा पि यावजीवं कुसलं कत्वा देवमनुस्सेसु संसरन्ती अम्हाकं
 सत्थु निब्बत्तितो पुरेतरमेव देवदहनगरे महासुप्पबुद्धस्स गेहे पटिसन्धि

१. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. चङ्कमनादिपरिवेण—स्या० ।

५. पच्चेकबुद्धे—सी०, रो० ।

६. तत्थ—सी०, रो० ।

८. यो—सी०, रो० ।

१०. जग्गित्वा—सी०, रो० ।

१२. तासं—सी०, रो० ।

१४. पेसकारगामकं—सी०, रो० ।

२. पटिच्छापेसि—सी०, रो० ।

४. मञ्चपीठपानीयपरिभोजनादीनि —
 रो० ।

७. वारकं भिक्षं—स्या० ।

९. तस्स—सी०, रो० ।

११. विस्सज्जापेसि—रो० ।

१३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१५. सयम्पियायमाना—रो० ।

गण्हि । गौतमी तिस्सा नामं अकंसु । महामायाय कनिट्ठभगिनी
होति । मन्तज्झायका ब्राह्मणा लक्खणानि परिगण्हन्ता^१, 'इमासं
दिन्नं पि कुच्छियं वसितदारका चक्खवत्तिनो भविस्सन्ती' ति
व्याकरिंसु । सुद्धोदनमहाराजा वयप्पत्तकाले ता द्वे पि मङ्गलं कत्वा
अत्तनो घरं आनेसि । अपरभागे अम्हाकं बोधिसत्तो तुसितपुरा 5
चवित्वा महामायाय देविया^२ कुच्छियं पटिसन्धि गण्हि । महामाया
तस्स जातदिवसतो सत्तमे दिवसे कालं कत्वा तुसितपुरे निब्बत्ति ।
सुद्धोदनमहाराजा महासत्तस्स मातुच्छं महापजापतिगोतमी^३
अग्गमहेसिट्ठाने ठपेसि । तस्मिं काले नन्दकुमारो जातो । अयं
महापजापति नन्दकुमारं धातीनं दत्वा सयं बोधिसत्तं परिहरि । 10

अपरेन समयेन बोधिसत्तो महाभिनिक्खमनं निक्खमित्वा
सब्बञ्जुतं पत्वा लोकानुगहं करोन्तो अनुक्कमेन कपिलवत्थु^४ पत्वा
नगरं पिण्डाय पाविसि । अथस्स पिता सुद्धोदनमहाराजा^५
अन्तरवीथियं येव धम्मकथं सुत्वा सोतापन्नो अहोसि^६, अथ^७ R. 341
दुतियदिवसे नन्दो पब्बजि, सत्तमे दिवसे राहुलो । सत्था अपरेन 15
समयेन वेसालि उपनिस्साय कूटागारसालायं विहरति । तस्मिं समये
सुद्धोदनमहाराजा सेतच्छत्तस्स^८ हेट्ठा अरहत्तं सच्छिक्कत्वा
परिनिब्बायि । तदा महापजापतिगोतमी^९ पब्बज्जाय चित्तं उप्पादेसि ।
ततो रोहिणीनदीतीरे कलहविवादसुत्तपरियोसाने (सु० नि० ४०१)
निक्खमित्वा पब्बजितानं^{१०} पञ्चन्नं कुमारसतानं पादपरिचारिका 20
सब्बा व एकचित्ता हुत्वा, 'महापजापतिया सन्तिकं गन्त्वा सब्बा व
सत्थु सन्तिके पब्बजिस्सामा' ति महापजापतिं जेट्टिकं कत्वा सत्थु
सन्तिकं गन्त्वा^{११} पब्बजितुकामा^{१२} अहेसुं । अयं च महापजापति

१. पटिगण्हन्ता—रो० ;

पतिगण्हन्ता—सी० ।

४. कपिलपुरं—सी०, रो० ।

६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

८. सेतच्छत्तस्सेव—सी०, रो० ।

१०. पब्बजितानं—रो० ।

२. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. महापजापति—रो० ।

५. महाराजा—सी०, रो० ।

७. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९. महापजापती—सी०, रो० ।

११-१२. गन्तुकामा—स्या० ।

B. 264 पठममेव एकवारं सत्थारं पब्बज्जं याचमाना नालत्थ । तस्मा कप्पकं
पक्कोसापेत्वा केसे छिन्दापेत्वा कासायानि अच्चादेत्वा सब्बा ता
साकियानियो आदाय वेसालिं गन्त्वा आनन्दत्थेरेन दसबलं
याचापेत्वा^१ अट्ठहि गरुधम्मेहि पब्बज्जं च उप्पसम्पदं च अलत्थ ।
5 इतरा पन सब्बा पि एकतो व^२ उपसम्पन्ना अहेसुं । अयमेत्थ
सङ्खेपो । वित्थारतो पनेतं वत्थु^३ पाळियं (चु० व० ३७३)
आगतमेव ।

एवं उपसम्पन्ना पन महापजापति^४ सत्थारं उपसङ्कमित्वा
अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । अथस्सा सत्था धम्मं देसेसि । सा
10 सत्थु सन्निके^५ कम्मट्ठानं गहेत्वा अरहत्तं पापुणि । सेसा पञ्चसता
भिक्षुनियो नन्दकोवादसुत्तपरियोसाने^६ (म० नि० ३.३६१)
R. 342 अरहत्तं पापुणिसु । एवमेतं वत्थु समुट्ठितं । अपरभागे सत्था जेतवने
निसिन्नो भिक्षुनियो ठानन्तरे^७ ठपेन्तो महापजापतिं रत्तञ्जूनं
अगगट्ठाने ठपेसी ति ।

(२) खेमाथेरीवत्थु

15 २. दुतिये खेमा (अ० नि० १.१४, ५.२) ति एवंनामिका
भिक्षुनी । इतो पट्टाय च पनस्सा^८ पञ्चकम्मे अयमनुपुब्बिकथा ति
अवत्वा^९ सब्बत्थ अभिनीहारं आदिं कत्वा वत्तब्बमेव वक्खाम ।
अतीते किर पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं^{१०} अयं परपरियपन्ना^{११} हुत्वा
निब्बत्ति । अथेकदिवसं तस्स भगवतो अगगसाविकं सुजातत्थेरि^{१२} नाम
20 पिण्डाय चरन्तं दिस्वा तयो मोदके दत्वा तं दिवसमेव अत्तनो

१. याचेत्वा—रो० ।

३. वत्थु—रो० ।

५. ० व—सी०, रो० ।

७. ठानन्तरेसु—स्या०=एवमेव सब्बत्थ ।

९. वत्वा—स्या० ।

११. परियापन्ना—रो० ।

२. एकतो—स्या०, रो० ।

४. महापजापती—रो० ।

६. नन्दकोवादपरियोसाने—रो० ।

८. पन—सी०, रो० ।

१०. हंसवतीनगरे—सी०, रो० ।

१२. सुजातथेरं—सी०, रो० ।

केसे^१ विस्सज्जेत्वा थेरिया^२ दानं दत्त्वा, 'अनागते बुद्धुप्पादे तुम्हे विय
महापज्जा भवेय्यं' ति पत्थनं कत्वा यावजीवं कुसलकम्मेसु^३
अप्पमत्ता हुत्वा कप्पसतसहस्सं देवमनुस्सेसु संसरन्ती^४ कस्सप-
बुद्धकाले किकिस्स कासिरज्जो गेहे पटिसन्धि गहेत्वा सत्तन्नं भगिनीनं
अब्भन्तरा हुत्वा वीसति वस्ससहस्सानि गेहे येव कोमारिब्रह्मचरियं^५ 5
चरित्वा ताहि भगिनीहि सद्धिं दसबलस्स वसनपरिवेणं कारेत्वा एकं
बुद्धन्तरं देवमनुस्सेसु संसरन्ती इमस्मिं बुद्धुप्पादे मद्दरट्ठे सागलनगरे
राजकुले पटिसन्धि गण्हि । खेमा तिस्सा नामं अकंसु । तस्सा
सरीरवण्णो^६ सुवण्णरसपिञ्जरो^६ विय अहोसि । सा^७ वयप्पत्ता^७
बिम्बिसाररज्जो गेहं अगमासि ।

10

सा तथागते राजगहं उपनिस्साय वेळुवने विहरन्ते, 'सत्था किर
रूपे दोसं दस्सेती' ति^८ रूपमदमत्ता हुत्वा, 'मय्हं पि रूपे दोसं
दस्सेय्या' ति भयेन दसबलं दस्सनाय न गच्छति । राजा चिन्तेसि—
'आहं सत्थु अग्गुपट्टाको, मादिसस्स च नाम अरियसावकस्स
अग्गमहेसी^९ दसबलं दस्सनाय न गच्छति, न मे एकं रुचती' 15
ति । सो कवीहि वेळुवनुय्यानस्स वण्णं^{१०} बन्धापेत्वा खेमाय देविया
सवनूपचारे गायथा' ति आह । सा उय्यानस्स वण्णं सुत्वा गन्तुकामा
हुत्वा राजानं पटिपुच्छि । राजा, 'उय्यानं गच्छ, सत्थारं पन अदिस्वा
आगन्तुं न लभिस्ससी' ति^{११} आह । सा रज्जो पटिवचनं अदत्त्वा
व^{१२} मग्गं पटिपत्ति । राजा ताय सद्धिं गच्छन्ते पुरिसे आह—'सचे 20
देवी उय्यानतो निवत्तमाना दसबलं पस्सति, इच्चेतं कुसलं, सचे न
पस्सति, राजाणाय नं दस्सेथा' ति । अथ खो सा देवी दिवसभागं
उय्याने चरित्वा निवत्तन्ती दसबलं अदिस्वा व गन्तुं आरद्धा । अथ

B. 265

R. 343

15

20

१. गेहे—स्या० ।

२. थेरस्स—सी०, रो० ।

३. कुसलकम्मेन—रो० ।

४. संसरित्वा—रो०-एवमेव ।

५. कोमारब्रह्मचरियं—रो० ।

६-६. सरीरवण्णा सुवण्णरसपिञ्जरा—स्या० ।

७-७. वयप्पत्ता च पन—सी०, रो० ।

८. दस्सेति—रो० ।

९. अग्गमहेसी—रो० ।

१०. वण्णे—रो० ।

११. लभिस्सती ति—रो० ।

१२. अदत्त्वा—रो० ।

- नं राजपुरिसा अत्तनो अरुचिया व^१ देवि^२ सत्थु सन्तिकं नयिसु ।
 सत्था तं आगच्छन्ति दिस्वा इद्धिया एकं देवच्छरं निम्मिनित्वा
 तालवण्टं^३ गहेत्वा बीजमानं विय अकासि । खेमा^४ देवी तं दिस्वा
 चिन्तेसि—‘मा नम्हि^५ नट्ठा, एवरूपा नाम देवच्छरप्पटिभागा^६
 5 इत्थिया दसबलस्स अविदूरे तिट्ठन्ति, अहं एतासं परिचारिका पि
 नप्पहोमि, मानमदं^७ हि निस्सायं^८ पापचित्तस्स वसेन नट्ठा’ ति तं^९
 निमित्तं गहेत्वा तमेव इत्थि ओलोकयमाना अट्ठासि । अथस्सा^{१०}
 पस्सन्तिया व तथागतस्स अधिट्ठानबलेन सा इत्थी पठमवयं
 R. 344 अतिक्कम्म मज्झिमवये ठिता विय मज्झिमवयं अतिक्कम्म पच्छिमवये
 10 ठिता विय च^{११} वलित्तचा पलितकेसा^{१२} खण्डविरल्लदन्ता^{१३} अहोसि ।
 ततो तस्सा पस्सन्तिया व सद्धि तालवण्टेन परिवत्तित्वा परिपत्ति^{१४} ।
 ततो खेमा पुब्बहेतुसम्पन्नत्ता तस्मिं आरम्भणे आपाथगते एवं
 चिन्तेसि—‘एवं विधं पि नाम सरीरं एवरूपं विपत्तिं पापुणाति, मय्हं
 पि सरीरं एवंगतिकमेव भविस्सती’ ति । अथस्सा एवं चिन्ततत्तुखणे
 15 सत्था इमं धम्मपदे गाथमाह—

B. 266

“ये रागरत्तानुपतन्ति^{१५} सोतं,
 सयं कतं मक्कटको व जालं ।
 एतम्पि छेत्वान वजन्ति^{१६} धीरा,
 अनपेक्खिनो सब्बदुक्खं^{१७} पहाया”
 (ध० प० ५०) ति ।

20

१. अरुचिया—रो०; च रुचिया—स्या० । २. रो० पोत्थके नत्थि ।
 ३. तालवण्णं—स्या० । ४. ० च—स्या० ।
 ५. मनं वतम्हि—सी०; अहं ६. दिब्बच्छरप्पटिभागा—रो० ।
 चम्हि—स्या०; माना वतम्हि—रो० । ७-७. मनं हि अकारणा—सी०, रो० ।
 ८. रो० पोत्थके नत्थि । अहं हि निष्कारणा—स्या० ।
 ९. अथ तं तस्सा—स्या० । १०. स्या० पोत्थके नत्थि ।
 ११. फालितकेसा—रो० । १२. खण्डसिथिलदन्ता—रो० ।
 १३. पपत्ति—रो०; पपत्ति—स्या० । १४. रागरत्तानुपतन्ति—रो० ।
 १५. परिवजन्ति—रो० । १६. कामसुखं—सी०, रो० ।

सा गाथापरियोसाने ठितपदे^१ ठिता येव सह पटिसम्भिदाहि
अरहत्तं पापुणि । अगारमज्जे वसन्तेन^२ नाम अरहत्तं पत्तेन तं
दिवसमेव परिनिब्बायितब्बं वा पब्बजितब्बं वा होति । सा पन
अत्तनो आयुसङ्खारानं पवत्तनभावं^३ अत्वा, अत्तनो पब्बज्जं
अनुजानापेस्सामी' ति सत्थारं वन्दित्वा राजनिवेसनं गन्त्वा राजानं 5
अनभिवादेत्वा व अट्ठासि । राजा इङ्गितेनेव^४ अञ्जासि—
'अरियधम्मं^५ पत्ता भविस्सती' ति । अथ नं आह—'देवि गता नु
खो^६ सत्थुदस्सनाया' ति^६ ? 'महाराज तुम्हेहि दिट्ठदस्सनं परित्तं',
अहं पन दसबलं सुदिट्ठमकासिं, पब्बज्जं मे अनुजानाथा' । ति राजा, R. 345
'साधु देवी' ति सम्पटिच्छित्वा सुवण्णसिविकायं^७ भिक्खुनिउपस्सयं 10
उपनेत्वा^८ पब्बाजेसि । अथस्सा, 'खेमाथेरी नाम गिहिभावे ठत्वा^९
अरहत्तं पत्ता' ति महापञ्चभावो पाकटो अहोसि । इदमेत्थं^{११} वत्थु^{११}
अथ सत्था अपरभागे जेतवने निसिन्नो भिक्खुनियो पटिपाटिया
ठानन्तरे ठपेत्तो खेमाथेरिं महापञ्चानं अगगट्ठाने ठपेसी ति ।

(३) उप्पलवण्णाथेरीवत्थु

३. ततिये उप्पलवण्णा (अं० नि० १.१४, ५.३) ति 15
नीलुप्पलगम्भसदिसेनेव^{१२} वण्णेन समन्नागता एवंलद्धनामा थेरी ।

सा किर पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे पटिसन्धिं गण्हित्वा
अपरभागे महाजनेन सद्धिं सत्थु सन्तिकं गन्त्वा धम्मं सुणन्ती
सत्थारं एकं भिक्खुनिं इद्धिमन्तीनं^{१३} अगगट्ठाने ठपेत्तं दिस्वा सत्ताहं
बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स महादानं दत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । 20

१. पत्तिट्ठितपदे—रो० ।

२. व—रो०; स्या० पोत्थके नत्थि ।

३. पवत्तनकभावं—रो० ।

४. इङ्गितसञ्जाणेन—स्या० ।

५. ० अरहत्तं—सी०, रो० ।

६-६. खो सि सत्थारं दस्सनाया ति—रो० ।

७. परित्तकं—रो० ।

८. सोवण्ण सिविकाय — रो०—एवमेव

९. पेसेत्वा—सी०, रो० ।

सब्बत्थ ।

१०. ठिता व—सी०, रो० ।

११-११. इदमेत्तकं वत्थु—रो० ।

१२. नीलुप्पलगम्भसदिसेन—रो० ।

१३. इद्धिमन्तानं—स्या०, रो० ।

B. 267 सा यावजीवं कुसलं कत्वा देवमनुस्सेसु संसरन्ती कस्सपबुद्धकाले
बाराणसिनगरे किकिस्स कासिरञ्जो^१ गेहे पटिसन्धि गणित्वा सत्तन्नं
भगिनीनं अब्भन्तरा हुत्वा वीसति वस्ससहस्सानि ब्रह्मचरियं चरित्वा
भिक्षुसङ्घस्स परिवेणं कत्वा^२ देवलोके निब्बत्ता ।

- 5 ततो चवित्वा पुन मनुस्सलोकं आगच्छन्ती एकस्मिं गामे^३
सहत्था कम्मं कत्वा जीवनकट्टाने निब्बत्ता । सा एकदिवसं खेत्तकुटिं
गच्छन्ती अन्तरामग्गे एकस्मिं सरे पातो व पुप्फितं पदुमपुप्फं दिस्वा
तं सरं ओरुह् तञ्चेव पुप्फं लाजपक्खपनत्थाय पदुमिनिया^४ पत्तञ्च
R. 346 गहेत्वा केदारे सालिसीसानि छिन्दित्वा कुटिकाय निसिन्ना^५ लाजे
10 भञ्जित्वा पञ्च लाजसतानि गणेसि । तस्मिं खणे गन्धमादनपब्बते
निरोधसमापत्तितो वुट्ठितो एको पच्चेकबुद्धो आगन्त्वा तस्सा अविदूरे^६
अट्टासि । सा पच्चेकबुद्धं दिस्वा लाजेहि सद्धिं पदुमपुप्फं गहेत्वा
कुटितो ओरुह् लाजे पच्चेकबुद्धस्स पत्ते पक्खपित्वा पदुमपुप्फेन
पत्तं पिधाय अदासि । अथस्सा पच्चेकबुद्धे थोकं गते एतदहोसि—
15 'पब्बजिता नाम पुप्फेन अनत्थिका, अहं पुप्फं गहेत्वा पिलन्धिस्सामी'
ति गन्त्वा पच्चेकबुद्धस्स हत्थतो पुप्फं गहेत्वा पुन^७ चिन्तेसि—'सचे
अय्यो पुप्फेन अनत्थिको अभविस्स, पत्तमत्थके ठपेतुं न अदस्स^८,
अट्ठा अय्यस्स^९ अत्थो भविस्सती' ति पुन गन्त्वा पत्तमत्थके ठपेत्वा
पच्चेकबुद्धं खमापेत्वा, 'भन्ते इमेसं मे^{१०} लाजानं निस्सन्देन
20 लाजगणनाय पुत्ता अस्सु, पदुमपुप्फस्स निस्सन्देन निब्बत्तनिब्बत्तट्टाने
मे पदे पदे पदुमपुप्फं उट्ठहत्तु' ति पत्थनं अकासि । पच्चेकबुद्धो तस्सा
पस्सन्तिया व आकासेन गन्धमादनपब्बतं गन्त्वा तं पदुमं
नन्दमूलकपम्भारे पच्चेकबुद्धानं अक्कमनसोपानसमीपे पादपुञ्जनं^{११}

१. रञ्जो—रो० ।
३. गामके—स्या०, रो० ।
५. निसिन्ना—रो० ।
७. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
९. अस्स—सी०, रो० ।
११. पादपुञ्जनं—रो० ।

२. कारेत्वा—सी०, रो० ।
४. पदुमिनि—सी०, रो० ।
६. अविदूरट्टाने—रो० ।
८. अदासि—स्या० ।
१०. स्या० पोत्थके नत्थि ।

कत्वा ठपेसि । सा पि तस्स कम्मस्स निस्सन्देन देवलोके पटिसन्धि
गण्हि । निब्बत्तकालतो पट्टाय चस्सा पदे पदे महापदुमपुप्फं
उट्ठासि ।

सा ततो चवित्वा पब्बतपादे एकस्मिं पदुमस्सरे^१ पदुमगब्भे
निब्बत्ति । तं निस्साय एको तापसो वसति । सो पातोव मुखधोवन- 5
त्थाय सरं गन्त्वा तं पुप्फं दिस्वा चिन्तेसि—‘इदं पुप्फं सेसेहि
महन्ततरं, सेसानि च पुप्फितानि, इदं मकुलितमेव^२, भवितव्वमेत्थ
कारणेना’ ति उदके ओतरित्वा तं पुप्फं गण्हि । तं^३ तेन गहितमत्तमेव
पुप्फितं । तापसो अन्तोपदुमगब्भे निपन्नदारिकं अद्दस । दिट्ठकालतो R. 347
पट्टाय च^४ धीतुसिनेहं लभित्वा पदुमेनेव सद्धिं पण्णसालं नेत्वा मञ्चके 10
निपज्जापेसि । अथस्सा^५ पुञ्जानुभावेन अङ्गुठुके खीरं निब्बत्ति । B. 268
सो तस्मिं पुप्फे मिलते अञ्जं नवपुप्फं आहरित्वा तं निपज्जापेसि ।
अथस्सा आधावनविधावनेन कीलितुं समत्थकालतो^६ पट्टाय पदवारे^७
पदवारे^८ पदुमपुप्फं उट्ठासि^९, कुङ्कुमरासिस्स वियस्सा सरीरवण्णो
अहोसि^{१०} । सा अप्पत्ता देववण्णं, अतिकन्ता मानुसवण्णं अहोसि । सा 15
पितरि फलाफलत्थाय गते पण्णसालायं^{११} ओहीयति^{१२} ।

अथेकदिवसं तस्सा वयप्पत्तकाले पितरि फलाफलत्थाय गते एको
वनचरको तं दिस्वा चिन्तेसि —‘मनुस्सानं नाम एवंविधं रूपं नत्थि,
वीमंसिस्सामि नं’ ति तापसस्स आगमनं उदिक्खन्तो निसीदि । सा
पितरि आगच्छन्ते पटिपथं गन्त्वा तस्स हत्थतो काजकमण्डलुं^{१३} 20
अगगहेसि, आगन्त्वा निसिन्नस्स चस्स^{१४} अत्तना^{१५} कारणवत्तं^{१६} दस्सेसि ।

१. पदुमसरे—रो० ।	२. मुकुलितमेव—सी०, रो० ।
३. स्या० पोत्थके नत्थि ।	४. सी०-रो० नत्थि ।
५. अथस्स तस्सा—सी०, रो० ।	६. समत्थभावतो—रो० ।
७-७. पदे पदे—स्या० ।	८. उट्ठासि—सी०, रो० ।
९. होति—सी०, रो० ।	१०. पण्णसालाय—स्या० ।
११. ओहीयति—रो० ।	१२. काजकमण्डलुं—स्या०;
१३-१३. तापसस्स अत्तनो—स्या० ।	काजकमण्डलुं—रो० ।
१४. कारणवत्तं—सी०; कारकवत्तं—रो० ।	

तदा सो वनचरको मनुस्सभावं अत्वा तापसं अभिवादेत्वा निसीदि ।
 तापसो तं वनचरकं वनमूलफलाफलेहि^१ च पानीयेव च निमन्तेत्वा, 'भो
 पुरिस इमस्मिं येव ठाने वसिस्ससि^२, उदाहु गमिस्ससी' ति पुच्छि ।
 'गमिस्सामि भन्ते, इध किं करिस्सामी' ति । इदं तथा 'दिट्ठकारणं
 5 एत्तो^३ गन्त्वा अकथेतुं सक्खिस्ससी' ति ? 'सचे अय्यो^४ न इच्छति',
 किं कारणा कथेस्सामी' ति तापसं वन्दित्वा पुन आगमनकाले
 B. 348 मग्गसञ्ज्ञाननत्थं साखासञ्जं च^५ रुक्खसञ्जं च करोन्तो पक्कामि ।

सो^६ बाराणसिं गन्त्वा राजानं अद्दस । राजा, 'कस्मा आगतोसी'
 ति पुच्छि । 'अहं देव तुम्हाकं वनचरको पब्बतपादे अच्छरियं
 10 इत्थिरतनं दिस्वा आगतोम्ही' ति सब्बं पवत्ति कथेसि । सो तस्स
 वचनं सुत्वा वेगेन पब्बतपादं गन्त्वा अविदूरे ठाने खन्धावारं निवेसेत्वा
 वनचरकेन चेव अञ्जेहि^७ च पुरिसेहि सद्धिं तापसस्स भत्तकिच्चं कत्वा
 निसिन्नवेलाय तत्थ गन्त्वा अभिवादेत्वा पटिसन्थारं कत्वा एकमन्तं
 निसीदि । राजा तापसस्स पब्बजितपरिक्खारभण्डं पादमूले ठपेत्वा,
 15 'भन्ते इमस्मिं ठाने किं करोम, गच्छामा' ति^८ आह । 'गच्छ महाराजा'
 ति । 'आम^९ गच्छामि भन्ते, अय्यस्स पन समीपे विसभागपरिसा अत्थी
 ति अस्सुम्ह^{१०} असारुप्पा^{११} एसा^{१२} पब्बजितानं' मया सद्धिं गच्छतु
 B. 269 भन्ते' ति । मनुस्सानं चित्तं नाम दुत्तोसयं कथं^{१३} बहूनां मज्जे वसिस्सती
 ति ? 'अम्हाकं^{१४} रुचितकालतो पट्टाय सेसानं जेट्ठकट्टाने ठपेत्वा
 20 पटिजग्गिस्सामि^{१५} भन्ते' ति ।

१. वनमूलफलेन—रो० ।

२. एत्तो व—सी०, रो० ।

३. साखं च पदं च—स्या० ।

४. अप्पेहि—सी०, रो० ।

५. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

११-११. पपञ्चो एसो—सी०, रो०;

पपञ्चा एसा—स्या० ।

१४. पटिजग्गतुं सक्खिस्साम—रो० ।

२. भविस्ससि—रो० ।

४-४. अय्यो न इच्छन्ति—रो० ।

६. ० पि—सी०, रो० ।

८. गच्छिस्सामा ति—रो० ।

१०. अस्सुम्हा—स्या० ।

१२. अयं—स्या० ।

१३. अम्हं—रो० ।

सो रञ्जो कथं सुत्वा दहरकाले गहितनामवसेनेव, 'अम्म पदुमवती' ति धीतरं पक्कोसि । सा एकवचनेनेव^१ पण्णसालतो निक्खमित्वा पितरं अभिवादेत्वा अट्ठासि । अथ नं पिता आह—
'त्वं अम्म वयप्पत्ता, इमस्मिं ठाने^२ रञ्जा दिट्ठकालतो पट्ठाय वसितुं अयुत्ता^३, रञ्जा सद्धिं^४ गच्छ अम्मा' ति । सा 'साधु ताता' ⁵
ति पितु वचनं सम्पटिच्छित्वा अभिवादेत्वा परोदमाना^५ अट्ठासि^५ ।
राजा, 'इमिस्सा पितु चित्तं गण्हामी' ति तस्मिं येव ठाने ^{R. 349}
कहापणरासिम्हि ठपेत्वा अभिसेकं अकासि । अथ नं गहेत्वा अत्तनो
नगरं आनेत्वा^६ आगतकालतो पट्ठाय सेसइत्थियो अनोलोकेत्वा
ताय सद्धिं येव रमति । ता हत्थियो हस्सापकता तं रञ्जो अन्तरे ¹⁰
परिभिन्दितुकामा एवमाहंसु—'नायं महाराज मनुस्सजातिका, कहं
नाम तुम्हेहि मनुस्सानं विचरणट्ठाने पदुमानि उट्ठहन्तानि
दिट्ठपुब्बानि, अट्ठा अयं यक्खिनी, नीहरथ^७ नं महाराजा' ति^८ ।
राजा तासं कथं सुत्वा तुण्ही अहोसि ।

अथस्स अपरेन समयेन पचन्तो कुपितो । सो^९, 'गरुगम्भा^{१०} ¹⁵
पदुमवती' ति तं नगरे ठपेत्वा पचन्तं अगमासि । अथ ता इत्थियो
तस्सा उपट्ठायिकाय लज्जं^{११} दत्वा, 'इमिस्सा दारकं जातमत्तमेव
अपनेत्वा एकं दारुघटिकं लोहितेन मक्खेत्वा सन्तिके ठपेही' ति
आहंसु । पदुमवतिया पि न चिरस्सेव गम्भवुट्ठानं अहोसि ।
महापदुमकुमारो एको व कुच्छियं^{१२} पटिसन्धिं^{१३} गणिह^{१३}, अवसेसा ²⁰
एकूनपञ्चसता दारका महापदुमकुमारस्स मातुकुच्छित्तो निक्खमित्वा
निपन्नकाले संसेदजा हुत्वा निब्बत्तिसु । अथस्स^{१४}, 'न तावायं सति

१. एकवचनेन—स्या० ।

२. च ०—स्या०, रो० ।

३. अफासुकं—रो० ।

४. ० येव—रो० ।

५-५. रोदमाना गच्छति—स्या० ।

६. नेत्वा—स्या० ।

७. हरथ—स्या० ।

८. ० आहंसु—स्या० ।

९. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१०. गरुभारा—सी०, रो० ।

११. लज्जं—सी०, रो०

१२. कुच्छिम्हि—स्या० ।

१३-१३. वसि—सी०, स्या०, रो० ।

१४. अयस्सा—सी०, रो० ।

B. 270 पटिलभती' ति^१ जत्वा उपट्टायिका^२ एकं दारुघटिकं लोहितेन मक्खेत्वा समीपे ठपेत्वा तासं इत्थीनं सञ्चं अदासि । ता पञ्चसता पि इत्थियो एकेका एकेकं दारकं गहेत्वा चुन्दकारकानं^३ सन्तिकं पेसेत्वा करण्डके^४ आहरापेत्वा अत्तना अत्तना गहितदारके तत्थ

5 निपज्जापेत्वा बहि लञ्छनं कत्वा ठपयिसु ।

R. 350

पदुमवती पि खो सञ्चं लभित्वा तं^५ उपट्टायिकं^६, 'किं विजातमिह अम्मा' ति पुच्छि । सा तं सन्तज्जेत्वा, 'कुतो त्वं दारकं लभिस्ससी' ति वत्वा, 'अयं ते कुच्छित्तो निक्खन्तदारको' ति लोहितमक्खितं दारुघटिकं पुरतो ठपेसि । सा तं दिस्वा दोमनस्सप्पत्ता,
10 'सीधं नं^७ फालेत्वा अपनेहि, सचे कोचि पस्सेय्य, लज्जितब्बं भवेय्या' ति आह । सा तस्सा कथं सुत्वा अत्थकामा विय दारुघटिकं फालेत्वा उद्धने पक्खिपि ।

राजा पि पच्चन्ततो आगन्त्वा नक्खत्तं पटिमानेन्तो बहिनगरे खन्धावारं बन्धित्वा^८ निसीदि । अथ ता पञ्चसता इत्थियो रञ्जो
15 पच्चुग्गमनं आगन्त्वा आहंसु—'त्वं महाराज न अम्हाकं सदहसि, अम्हेहि वुत्तं अकारणं विय होति, त्वं महेसिया उपट्टायिकं पक्कोसापेत्वा पटिपुच्छ, दारुघटिकं ते^९ देवी विजाता' ति । राजा तं कारणं न^{१०} उपपरिक्खित्वा व^{११} 'अमनुस्सजातिका'^{१०} भविस्सती' ति तं गेहतो निक्कट्ठि । तस्सा राजगेहतो सह निक्खमनेनेव पदुमपुप्फानि
20 अन्तरधायिसु, सरीरच्छवि पि विवण्णा अहोसि । सा एकिका व अन्तरवीथिया पायासि । अथ नं एका वयप्पत्ता महल्लिका इत्थी दिस्वा धीतुसिनेहं उप्पादेत्वा, 'कहं गच्छसि अम्मा' ति आह ।

१. लभती वि—रो० ।

३. चुन्दानं—सी०, रो० ।

५-५. तदुपट्टायिकं—रो० ।

७. मापेत्वा—रो० ।

९-९. अनुपरिक्खित्वा — सी०, रो०; १०. मनुस्सजातिका—रो० ।

उपपरिक्खित्वा—स्या० ।

२ सा ०—सी०, रो० ।

४. करण्डकं—सी०, रो० ।

६. तं—रो० ।

८ खो—स्या० ।

आगन्तुकम्हि, वसनट्टानं ओलोकेन्ती विचरामी' ति^१ । 'इधागच्छ
अम्मा' ति वसनट्टानं दत्वा भोजनं पटियादेसि ।

तस्सा इमिना व नियामेन तत्थ वसमानाय ता पञ्चसता
इत्थियो एकचित्ता हुत्वा राजानं आहंसु—'महाराज तुम्हेसु युद्धं^२
गतेसु अम्हेहि गङ्गादेवताय, 'अम्हाकं देवे विजितसङ्गामे आगते 5
बलिकम्मं कत्वा उदककीळं करिस्सामा' ति पत्थितं अत्थि, एतमत्थं R. 351
देव जानापेमा'' ति । राजा तासं वचनेन तुट्ठो गङ्गायं^३ उदककीळं
कातुं अगमासि । ता पि अत्तना अत्तना गहितं करण्डकं पटिच्छन्नं
कत्वा आदाय नदिं गन्त्वा तेसं करण्डकं पटिच्छादनत्थं पारुपित्वा
पारुपित्वा^४ उदके पतित्वा करण्डके विस्सज्जेसुं । ते पि खो करण्डका 10
सब्बे सह^५ गन्त्वा हेट्ठासोते पसारितजालम्हि लङ्गिसु । ततो
उदककीळं कीळित्वा रञ्जो उत्तिण्णकाले जालं उक्खिपन्ता ते
करण्डके दिस्वा रञ्जो सन्तिकं आनयिसुं^६ । राजा करण्डके दिस्वा^७, B. 271
किं ताता करण्डकेसू' ति आह । 'न जानाम देवा' ति । सो ते
करण्डके विवरापेत्वा ओलोकेन्तो पठमं महापदुमकुमारस्स करण्डकं 15
विवरापेसि । तेसं पन सब्बेसम्पि करण्डकेसु निपज्जापितदिवसेयेव
पुञ्चिद्धिया अङ्गुट्ठतो^८ खीरं निब्बत्ति । सक्को देवराजा तस्स रञ्जो
निक्कङ्कभावत्थं अन्तोकरण्डके अक्खरानि लिखापेसि—'इमे कुमारा
पदुमवतिया कुच्छिम्हि^९ निब्बत्ता बाराणसिरञ्जो पुत्ता, अथ ने
पदुमवतिया सपत्तियो पञ्चसता इत्थियो करण्डकेसु पक्खिपित्वा 20
उदके खिप्पिसु, राजा इमं कारणं जानातु' ति । करण्डके विवरितमत्ते
राजा अक्खरानि वाचेत्वा दारके दिस्वा महापदुमकुमारं उक्खिपित्वा,

१. चरामी ति—रो० ।

२. खन्धावारं—सी०, स्या०, रो० ।

३. गङ्गाय—रो० ।

४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

५. पि—सी०, रो० ।

६. नयिसु—रो० ।

७. आलोकेत्वा—सी०, रो० ।

८. अङ्गुट्ठके—सी०, रो० ।

९. कुच्छिस्मि—सी०, रो० ।

‘वेगेन रथे योजेथ^१, अस्से कप्पेथ, अहं अज्ज अन्तोन्नगरं पविसित्वा एकच्चानं मातुगामानं पियं करिस्सामी’ ति पासादं^२ आरुह्य हत्थिगीवाय सहस्सभण्डिकं ठपेत्वा भेरिं^३ चरापेसि—‘यो पदुमवति पस्सति, सो^४ इमं सहस्सं गण्हतु’ ति ।

- 5 तं कथं सुत्वा पदुमवती मातुया सञ्जं अदासि—‘हत्थिगीवतो सहस्सं गण्ह अम्मा’ ति । अहं^५ एवरूपं गण्हितुं न^६ विसहामी’ ति । सा दुत्तियं पि तत्तियं पि वुत्ते, ‘किं वत्वा गण्हामि अम्मा’ ति आह । ‘मम धीता पदुमवति^७ गेवि पस्सती’ ति^८ वत्वा गण्हाही ति । सा, ‘यं वा तं वा होतु’ ति^९ गत्वा सहस्सचङ्कोटकं^{१०} गण्हि ।
- 10 अथ नं मनुस्सा पुच्छिसु—‘पदुमवति देवि पस्ससि अम्मा’ ति ? ‘अहं न पस्सामी, धीता किर^{११} मे पस्सती’ ति आह । ते, ‘कहं पन सा अम्मा’ ति वत्वा ताय सद्धि गत्वा पदुमवति सञ्जानित्वा पादेसु निपत्तिसु । तस्मि काले सा, ‘पदुमवती देवी अयं’ ति अत्वा, ‘भारियं वत इत्थिया कम्मं कतं, या एवंविधस्स रञ्जो महेसी
- 15 समाना एवरूपे ठाने निरारक्खा वसी’ ति आह । ते पि राजपुरिसा पदुमवतिया निवेशनं सेतसाणीहि परिक्खपापेत्वा द्वारे आरक्खं ठपेत्वा^{१२} रञ्जो आरोचेसु । राजा सुवण्णसिविकं पेसेसि । सा, ‘अहं एवं न गमिस्सामि, मम वसनद्वानतो पट्ठाय याव राजगेहं एत्थन्तरे वरपोत्थकचित्तत्थरणे^{१३} अत्थरापेत्वा उपरि सुवण्णतारकविचित्तं
- B 272 20 चेलवितानं बन्धापेत्वा पसाधनत्थाय सब्बालङ्कारेसु पहितेसु पदसा व गमिस्सामि, एवं मे नागरा सम्पत्ति पस्सिस्सन्ती’ ति आह ।

१. योजेत्वा—रो० ।

३. नगरे०—सी० ।

५-५. नाहं एवरूपं गण्हितुं—सी०, रो० ।

७-७. यं होतु तं होतु ति—रो० ।

९. ० पन—स्या० ।

११. वरपोत्थकचित्तत्थरणे—रो०—एवमेव सब्बत्थ ।

२. पासादवरं—सी०, रो० ।

४. रो० पोत्थके नत्थि ।

६-६. पदुमवती देवी नामा ति—सी०, रो० ।

८. सहस्सचङ्कोटकं—रो० ।

१०. गत्वा—रो० ।

राजा, 'पदुमवतिया यथारुचि^१ करोथा' ति आह । ततो पदुमवती
सब्बपसाधनं पसाधेत्वा, 'राजगेहं गमिस्सामी' ति मग्गं पटिपज्जि ।
अथस्सा अक्कन्त-अक्कन्तद्वाने वरपोत्थकचित्तत्थरणानि^२ भिन्दित्वा
पदुमपुष्कानि उट्ठहिंसु । सा महाजनस्स अत्तनो सम्पत्तिं दस्सेत्वा
राजनिवेसनं आरुह्य सब्बे^३ चित्तत्थरणे तस्सा महल्लिकाय 5
पोसावनिकमूलं^४ कत्वा दापेसि ।

राजा पि खो^५ ता पञ्चसता इत्थियो पक्कोसापेत्वा, 'इमायो^६
ते देवि दासियो कत्वा देमी' ति आह । 'साधु महाराज, एतासं
मय्हं^७ दिन्नभावं सकलनगरे जानापेही' ति । राजा नगरे भेरि R. 353
चरापेसि—'पदुमवतिया दुब्भिका^८ पञ्चसता इत्थियो एतिस्सा एव^९ 10
दासियो कत्वा दिन्ना' ति । सा, तासं सकलनागरेन^{१०} दासिभावो
सल्लविखतो' ति अत्वा, 'अहं मम दासियो भुजिस्सा कातुं लभामि
देवा' ति राजानं पुच्छि । 'तव इच्छा देवी' ति । एवं सन्ते तमेव
भेरिचारिकं^{११} पक्कोसापेत्वा, 'पदुमवतिदेविया अत्तनो दासियो कत्वा
दिन्ना पञ्चसता इत्थियो सब्बा व भुजिस्सा कता' ति पुन भेरि 15
चरापेथा' ति आह । सा तासं भुजिस्सभावे कते एकूनानि
पञ्चसतपुत्तानि^{१२} तासं येव हत्थे^{१३} पोसनत्थाय दत्वा सयं महापदुम-
कुमारं येव गण्हि ।

अथ अपरभागे तेसं कुमारानं कीळनवये सम्पत्ते राजा उय्याने
नानाविधं कीळनद्वानं कारेसि । ते अत्तवो सोळसवस्सुहेसिककाले 20
सब्बे व एकतो हुत्वा उय्याने^{१४} पदुमसञ्छन्नाय मङ्गलपोक्खरणिआ

१. रुचि—रो० ।	२. ० चित्तत्थरक—रो० ।
३. ० पि ते—सी०, रो० ।	४. पोसावनिकमूले—सी०, रो० ।
५. रो० पोत्थके नत्थि ।	६. इमा—सी०, स्या०, रो० ।
७. रो० पोत्थके नत्थि ।	८. दुब्भिका—रो० ।
९. व—रो० ।	१०. सकलनगरेन—रो० ।
११. भेरिवादकं—रो०, सी० ।	१२. पञ्च पुत्तसतानि—रो० ।
१३. स्या० पोत्थके नत्थि ।	१४. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

कीलन्ता नवपदुमानि पुष्फितानि^१ पुराणपदुमानि च वण्टतो
पतन्तानि दिस्वा, 'इमस्स ताव अनुपादिन्नकस्स एवरूपा जरा
पापुणाति, किमङ्गं^२ पन अम्हाकं सरीरस्स । इदं पि हि एवंगतिकमेव
भविस्सती' ति आरम्मणं गहेत्वा सब्बे व पच्चेकबोधिआणं निब्बत्तेत्वा
5 उट्ठायुट्ठाय पदुमकणिकासु पल्लङ्केन निसीदिसु ।

अथ तेहि सद्धि आगता^३ राजपुरिसा^४ बहुगतं दिवसं अत्वा,
B. 273 'अय्यपुत्ता तुम्हाकं वेलं जानाथा' ति आहंसु । ते तुण्ही अहेसुं । ते^५
पुरिसा गन्त्वा रज्जो आरोचेसुं—'कुमारा देव पदुमकणिकासु
निसिन्ना, अम्हेसु कथेन्तेसु पि वचीभेदं न करोन्ती' ति । 'यथारुचिया
R.354 10 तेसं निसीदितुं देथा' ति । ते सब्बरत्ति गहितारक्खा पदुमकणिकासु
निसिन्ननियामेनेव अरुणं उट्ठापेसुं । पुरिसा पुनदिवसे उपसङ्कमित्वा
'देवा वेलं जानाथा' ति आहंसु । 'न मयं देवा, पच्चेकबुद्धा नाम मयं'
ति । अय्या तुम्हे भारियं कथं कथेथ, पच्चेकबुद्धा नाम तुम्हादिसा न
होन्ति, द्वङ्गुलकेसमस्सुधरा^६ काये पटिमुक्कअट्टपरिक्खारा होन्ती' ति ।
15 ते^७ दक्खिणहत्थेन सीसं परामसिसु । तावदेव गिहिलिङ्गं^८ अन्तरधायि,
अट्ट परिक्खारा काये पटिमुक्का व अहेसुं । ततो पस्सन्तस्सेव
महाजनस्स आकासेन नन्दमूलकपम्भारं अगमंसु ।

सा पि खो पदुमवती देवी, 'अहं बहुपुत्ता हुत्वा निपुत्ता जाता'
ति हृदयसोकं^९ पत्वा तेनेव सोकेन^{१०} कालं कत्वा राजगहनगरद्वारगामके
20 सहत्थेन कम्मं कत्वा जीवनकट्टाने^{११} निब्बत्ति । अपरभागे^{१२} कुलघरं
गन्त्वा^{१३} एकदिवसं सामिकस्स खेत्तं यागुं हरमाना तेसं अत्तनो
पुत्तानं अन्तरे अट्ट पच्चेकबुद्धे भिक्खाचारवेलाय^{१४} आकासेन

१. पुष्फितानि—रो० ।

३-३. गतपुरिसा—रो० ।

५. द्वङ्गुलकेसमस्सु पन—सी० ।

७. गिहिलिङ्गं—रो० ।

९. हृदयसोसं—रो० ।

१०. जीवनकट्टाने—रो० ।

१२. गता—रो० ।

२. किमङ्ग—रो० ।

४. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. तेन तुम्हे भारियं कथेथा ति—
सी०, रो० ।

९. रोगेन—रो० ।

११. अथ—सी०, रो० ।

१३. भिक्खाचारवेलाय—रो० ।

गच्छन्ते^१ दिस्वा सीघं सीघं गन्त्वा सामिकस्स आरोचेसि—‘पस्स^२
अय्य^३ पच्चेकबुद्धे, एते निमन्तेत्वा भोजेस्सामा’ ति^४ । सो आह—
‘समणसकुणा नामेते^५ अञ्जत्था पि^६ एवं चरन्ति, न एते
पच्चेकबुद्धा’ ति । ते तेसं कथेन्तानं येव अविदूरे ठाने ओतरिंसु ।
सा इत्थी^७ तं दिवसं अत्तनो^८ भत्तखज्जभोजनं^९ तेसं दत्त्वा, ‘स्वे पि 5
अट्टजना मय्हं भिक्खं गण्हथा’ ति आह । ‘साधु उपासिके, तव
सक्कारो एत्तको व होतु, आसनानि च अट्टेव होन्तु, अञ्जे पि^{१०}
बहू^{११} पच्चेकबुद्धे दिस्वा तव चित्तं पसादेय्यासी’ ति^{१२} । सा
पुनदिवसे अट्ट आसनानि पञ्चापेत्वा अट्टन्नं सक्कारसम्मानं^{१३} पटिया-
देत्वा निसीदि । निमन्तितपच्चेकबुद्धा सेसानं सञ्जं अदंसु—‘मारिसा 10
अज्ज अञ्जत्थ आगन्त्वा^{१४} सब्बे व तुम्हाकं मातु सङ्गहं करोथा’ ति ।
ते^{१५} तेसं वचनं सुत्वा सब्बे व एकतो आकासेन आगन्त्वा मातु गेहद्वारे
पातुरहेसुं । सा पि पठमं लद्धसञ्जाताय^{१६} बहू पि दिस्वा न कम्पित्थ,
सब्बे पि^{१७} ते गेहं पवेसेत्वा आसनेसु^{१८} निसीदापेसि । तेसु^{१९} पटिपाटिया
निसीदन्तेसु नवमो^{२०} अञ्जानि अट्ट आसनानि मापेत्वा सयं धुरासेन 15
निसीदि^{२१} । याव आसनानि वड्डन्ति, ताव गेहं वड्डति । एवं तेसु
सब्बेसु पि निसिन्नेसु सा इत्थी^{२२} अट्टन्नं पच्चेकबुद्धानं पटियादितं
सक्कारं पञ्चसतानं पि यावदत्थं दत्त्वा अट्ट नीलुप्पलहत्थके
आहरित्वा निमन्तितपच्चेकबुद्धानं येव पादमूले ठपेत्वा आह—‘मय्हं

R. 355

B. 274

१. आगच्छन्ते—रो० ।	२. पस्सथ—स्या० ।
३. अय्यो—रो० ।	४. भोजेय्यामा ति—रो० ।
५. नाम ते अञ्जादा पि—रो० ।	६. इत्थि—रो० ।
७. अत्तना—रो०, सी० ।	८. लभनकं खज्जभोज्जं—सी०, रो० ।
९. अञ्जे पन बहु पि—रो० ।	१०. खन्धारेय्यासी ति—रो० ।
११. सक्कारं—स्या० ।	१२. अनागन्त्वा—रो० ।
१३. स्या० पोत्थके नत्थि ।	१४. लद्धसञ्जा ताय—रो० ।
१५. सब्बे व—रो० ।	१६. आसने—रो० ।
१७. तेसु पि—सी०, रो० ।	१७. नवमो ०—सी०, रो० ।
१८. निसीदति—रो० ।	१८. इत्थि—रो० ।

भन्ते निब्बत्तनिब्बत्तद्वाने सरीरवण्णो इमेसं नीलुप्पलानं अन्तोगम्भ-
वण्णो विय^१ होतु' ति पत्थनं^२ अकासि^३ । पच्चेकबुद्धा मातु अनुमोदनं
कत्वा गन्धमादनं येव अगमंसु ।

- सा पि यावजीवं कुसलं कत्वा ततो चुता देवलोके निब्बत्तित्वा
5 इमस्मिं बुद्धुप्पादे सावत्थियं सेट्टिकुले पटिसन्धि गणिह । नीलुप्पलगम्भ-
समानवण्णताय चस्सा उप्पलवण्णा त्वेव नामं अकंसु । अथस्सा
वयप्पत्तकाले सकल-जम्बुदीपराजानो च^४ सेट्टिनो^५ च^६ सेट्टिस्स सन्तिकं
R. 356 पहिणिसु—'धीतरं अम्हाकं देतु' ति । अपहिणन्तो नाम नाहोसि ।
ततो सेट्टि चिन्तेसि 'अहं सब्बेसं मनं गहेतु' न सक्खिस्सामि, उपायं
10 पनेकं करिस्सामी' ति धीतरं पक्कोसापेत्वा^७, 'पब्बजितु' अम्म
सक्खिस्ससी' ति आह । तस्सा पच्चिमभविकत्ता पितु^८ वचनं सीसे
आसित्तसतपाकतेलं विय अहोसि । तस्मा पितरं^९, 'पब्बजिस्सामि
ताता' ति आह । सो तस्सा सक्कारं कत्वा भिक्खुनिउपस्सयं नेत्वा
पब्बाजेसि । तस्सा अचिरपब्बजिताय एव उपोसथागारे कालवारो^{१०}
15 पापुणि । सा दीपं जालेत्वा उपोसथागारं सम्मज्जित्वा दीपसिखाय^{११}
निमित्तं गणिहत्वा^{१२} पुनप्पुनं ओलोकयमाना तेजोकसिणारम्मणं भानं
निब्बत्तेत्वा तदेव पादकं कत्वा अरहत्तं पापुणि । अरहत्तफलेन सद्धि
येव च^{१३} इद्धिविकुब्बने चिण्णवसी अहोसि । सा^{१४} अपरभागे सत्थु
यमकपाटिहारियकरणदिवसे, 'अहं भन्ते पाटिहारियं करिस्सामी' ति
20 सीहनादं नदि । सत्था इदं कारणं अट्ठुप्पत्तिं कत्वा जेतवनविहारे
निसिन्नो पटिपाटिया भिक्खुनियो ठानन्तरे^{१५} ठपेन्तो इमं थेरि
इद्धिमन्तीनं अगगद्वाने ठपेसी ति ।

१. रो० पोत्थके नत्थि ।

२-२. स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. व-स्या० ।

४-४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

५. पक्कोसित्वा-रो० ।

६. तं-सी०, स्या०, रो० ।

७. तं-स्या० ।

८. तालवारो-सी०, रो० ।

९. पदीपसिखाय-सी०, रो० ।

१०. ठत्वा व-रो० ।

११. रो० पोत्थके नत्थि ।

१२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१३. ठानन्तरेसु- रो० ।

(४) पटाचाराथेरीवत्थु

४. चतुत्थे विनयधरानं यदिदं पटाचारा (अं नि० १.१४, ५.४) B. 275
ति पटाचारा थेरी विनयधरानं अग्गा ति दस्सेति ।

सा किर पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे पटिसन्धि
गण्हित्वा^१ अपरभागे सत्थु धम्मदेसनं सुणन्ती सत्थारं एकं भिक्खुनि
विनयधरानं अग्गट्ठाने ठपेत्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं 5
ठानन्तरं पत्थेसि । सा यावजीवं कुसलं कत्वा देवमनुस्सेसु संसरित्वा
कस्सपबुद्धकाले किकिस्स^२ कासिरञ्जो^३ गेहे पटिसन्धि गण्हित्वा
सत्तन्नं भगिनीनं अब्भन्तरा हुत्वा वीसति वस्ससहस्सानि ब्रह्मचरियं
चरित्वा भिक्खुसङ्घस्स परिवेणं कत्वा^४ पुन देवलोके निब्बत्तित्वा
एकं बुद्धन्तरं सम्पत्तिं अनुभवित्वा इमस्मिं बुद्धुप्पादे सावत्थियं 10
सेट्ठिगेहे पटिसन्धि गण्हि ।

सा अपरभागे वयप्पत्ता अत्तनो^५ गेहे एकेन कम्मकारेण सद्धिं
सन्थवं कत्वा अपरभागे अत्तनो समानजातिकं कुलं गच्छन्ती
कतसन्थवस्स^६ पुरिसस्स सञ्जं अदासि—‘न त्वं स्वे व^७ पट्टाय मं
पटिहारसतेन पि दट्ठुं लभिस्ससि, सचे ते कम्मं अत्थि, इदानि^८ 15
मं गण्हित्वा गच्छाही’ ति^९ । सो, ‘एवं होतु’ ति अनुच्छविकं
हत्थसारं गहेत्वा तं आदाय नगरतो तीणि चत्तारि योजनानि
पटिक्कमित्वा एकस्मिं गामके वासं कप्पेसि ।

अथ^{१०} अपरभागे तस्सा कुच्छियं गब्भो पतिट्ठासि । सा गब्भे
परिपक्के, ‘इदं अम्हाकं अनाथट्ठानं कुलगेहं गच्छाम सामी’ ति आह । सो, 20
‘अज्ज गच्छाम, स्वे गच्छामा’ ति गन्तुं असक्कोन्तो कालं वीतिनामेसि ।

१. गहेत्वा—रो०-एवमेव सब्बत्थ ।	२. किकिस्स—स्या० ।
३. रञ्जो—सी०, रो०-एवमेव सब्बत्थ ।	४. कारेत्वा—सी०, स्या०, रो० ।
५. स्या० पोत्थके नत्थि ।	६. तस्स०—सी०, स्या०, रो० ।
७. स्वे—रो० ।	८. इदानि मेव—रो०, सी० ।
९. गच्छो ति—सी०, रो० ।	१०. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

सा तस्स कारणं अत्वा, 'नायं बालो मं नेस्सती' ति तस्मिं बहि गते,
 'एकिका व कुलगेहं^१ गमिस्सामी' ति मग्गं^२ पटिपज्जि । सो अगन्त्वा^३
 तं गेहे अपस्सन्तो पटिविस्सके पुच्छित्वा, 'कुलगेहं^४ गता' ति सुत्वा
 'मं निस्साय कुलधीता अनाथा जाता' ति पदानुपदिकं गन्त्वा
 5 सम्पापुणि । तस्सा अन्तरामग्गे व गब्भवुट्ठानं अहोसि । ततो,
 'यस्सत्थाय मयं^५ गच्छेय्याम, सो अत्थो अन्तरामग्गे व निप्फन्नो,
 इदानीं गन्त्वा किं करिस्सामा' ति पटिनिवत्तिं सु । पुन तस्सा
 कुच्छियं गब्भो पतिट्ठासी ति^६ पुरिमनयेनेव वित्थारेतब्बं ।

B. 276

अन्तरामग्गे पनस्सा गब्भवुट्ठाने जातमत्ते येव चतुसु^७ दिसासु
 10 महामेघो^८ उट्ठहि^९ । सा तं पुरिसं आह—'सामि अवेलाय चतुसु
 R. 358 दिसासु मेघो^८ उट्ठितो^९, अत्तनो^{१०} वसनट्ठानं^{१०} कातुं वायमाही' ति ।
 सो, 'एवं करिस्सामी' ति दण्डकेहि कुटिकं^{११} कत्वा, 'ब्रह्मदत्थाय
 तिणं आहरिस्सामी' ति एकस्मिं महावम्मिकपादे^{१२} तिणं छिन्दति ।
 अथ नं वम्मिके निपन्नो कण्हसप्पो पादे डंसि^{१३} । सो तस्मिं येव ठाने
 15 पतितो । सा पि, 'इदानीं आगमिस्सति, इदानीं आगमिस्सती' ति
 सब्बरत्तिं खेपेत्वा, "अद्धा मं सो 'अनाथा एसा' ति मग्गे छुट्ठेत्वा
 गतो भविस्सती' ति आलोके सज्जाते पदानुसारेण ओलोकेन्ती
 वम्मिकपादे पतितं दिस्वा, 'मं निस्साय नट्ठो पुरिसो' ति परिदेवित्वा
 दहरदारकं पस्सेनादाय महल्लकं अङ्गुलीहि गाहापेत्वा मग्गेन
 20 गच्छन्ती अन्तरामग्गे एकं उत्तानदि^{१४} दिस्वा, 'द्वे पि^{१५} दारके

१. कुलगामं—रो०, स्या० ।

२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

३. आगन्त्वा—सी०, स्या०, रो० ।

४. कुलगामं—स्या० ।

५. मयं—स्या० ।

६. पतिट्ठासि—स्या० ।

७. चतुसु—रो०-एवमेव सब्बत्थ ।

८-९. महामेघा वुट्ठहि—सी०, रो० ।

९-१०. मेघा वुट्ठिता—सी०, रो० ;

१०-१०. अनोवस्सकट्ठानं—सी०, रो० ।

महामेघो वुट्ठितो—स्या० ।

११. कुटि—सी०, रो० ।

१२. वम्मिकपादे—सी०, रो० ।

१३. डंसि—सी०, रो० ।

१४. उत्तानदि—सी०, रो० ।

१५. ० दानि—सी०, रो० ।

एकप्पहारेनेव^१ आदाय गन्तुं न सक्खिस्सामी' ति^२ जेट्ठकं ओरिमतीरे ठपेत्वा दहरं^३ परतीरं नेत्वा पिलोतिकचुम्बटके^४ निपज्जापेत्वा पुन निवत्तित्वा, 'इतरं गहेत्वा गमिस्सामी' ति नदिं ओतरि ।

अथस्सा नदीमज्झं पत्तकाले एको सेनो, 'मंसपिण्डो^५ अयं' ति 5
सञ्जाय दारकं विज्झितुं^६ आगच्छति । सा हत्थं पसारेत्वा सेनं^७
पलापेसि । तस्सा तं हत्थविकारं दिस्वा महल्लकदारको, 'मं
पक्कोसती' ति सञ्जाय नदिं ओतरित्वा सोते पतितो यथासोतं
अगमासि । सो पि सेनो तस्सा असम्पत्ताय एवं^८ तं दहरदारकं^९
गण्हित्वा अगमासि । सा बलवसोकाभिभूता अन्तरामगो इमं 10
विलापगीतं गायन्ती गच्छति—

“उभो पुत्ता कालङ्कता^{१०}, पन्थे मय्हं पती मतो' ति ।

सा एवं विलपमाना व सावत्थियं पत्वा कुलसभागं गन्त्वा पि R. 359
सोकोवसेनेव अत्तनो गेहं ववत्थपेतुं असक्कोन्ती, 'इमस्मि ठाने एवं
विघं नाम कुलं अत्थि, कतरं तं गेहं' ति पटिपुच्छि । 'त्वं तं कुलं 15
पटिपुच्छित्वा^{११} किं करिस्ससि ? तेसं वसनगेहं वातप्पहारेन पतितं,
तत्थेव^{१२} ते सब्बे पि जीवितक्खयं पत्ता, अथ ने^{१३} खुद्दकमहल्लके
एकचित्तकस्मिं येव भापेन्ति, पस्स एसा धूमवट्टि पञ्जायती' ति ।
सा तं कथं सुत्वा व^{१४}, 'किं तुम्हे वदथा' ति अत्तनो निवत्थसाटकं B. 277
सन्धारेतुं असक्कोन्ती जातिनियामेनेव बाहा पग्गय्ह कन्दमाना आतीनं 20
चित्तकट्टानं गन्त्वा तं विलापगीतं परिपुण्णं कत्वा परिदेवमाना—

१. एकप्पहारेन—सी०, रो० ।

२. सक्खिस्सामि—रो० ।

३. दहरकं—सी०, रो०; ०दारकं—स्या० । ४. पिलोतिकचुम्बटे—रो० ।

५. मंसपिण्डको—सी०, स्या०, रो० । ६. गण्हित्वा—स्या० ।

७. सेणं—रो०—एवमेव ।

८. एवं—सी०, स्या०, रो० ।

९. दारकं—सी०, रो० ।

१०. कालकता—सी०, स्या०, रो० ।

११. पुच्छित्वा—सी०, रो० ।

१२. तत्थ—सी०, रो० ।

१३. नेसं—रो० ।

१४. सुत्वा—स्या० ।

“उभो पुत्ता कालकता, पन्थे मय्हं पती मतो ।

माता पिता च भाता च, एकचितकस्मिं^१ डय्हरे” ति ॥

आह । अञ्जेन जनेन साटकं^२ दिन्नं पि फालेत्वा फालेत्वा
छुट्टेति । अथ नं दिट्ठदिट्ठद्वाने महाजनो परिवारेत्वा चरति^३ ।

5 अथस्सा^४, ‘अयं पटाचारं पटपरिहरणं^५ विना चरती’ ति पटाचारा
तेव नामं अकंसु । यस्मा चस्सा^६ नग्गभावेन अलज्जीआचारो पाकटो
अहोसि, तस्मा^७ पतितो^८ आचारो अस्सा ति पटाचारात्वेव नामं
अकंसु ।

सा एकदिवसं सत्थरि महाजनस्स धम्मं देसेन्ते विहारं पविसित्वा
10 परिसपरियन्ते अट्टासि । सत्था मेत्ताफरणेन फरित्वा, ‘सत्ति पटिलभ
भगिनि सत्ति पटिलभ भगिनी’ ति आह । तस्सा सत्थु वचनं सुत्वा
बलवहिरोत्तप्पं आगतं, सा तत्थेव भूमियं निसीदि । अविदूरे ठितो
पुरिसो उत्तरिसाटकं खिपित्वा अदासि । सा तं निवासेत्वा धम्मं
R. 360 असोसि । सत्था तस्सा चरियवसेन इमा धम्मपदे गाथा आह—

15 “न सन्ति पुत्ता ताणाय, न पिता ना पि बन्धवा ।

अन्तकेनाधिपन्नस्स, नत्थि आतीसु ताणता ॥

एतमत्थवसं अत्वा, पण्डित्तो सीलसंवुतो ।

निब्बानगमनं मग्गं, खिप्पमेव विसोधये”

(ध० प० ४४) ति ॥

20 सा गाथापरियोसाने यथाठिता व सोतापत्तिफले पतिट्ठाय सत्थारं
उपसङ्कमित्वा वन्दित्वा पब्बज्जं याचि । सत्था तस्सा, ‘भिक्षुनि-
उपसयं गन्त्वा पब्बजा’ ति पब्बज्जं सम्पटिच्चि । सा पब्बजित्वा न

१. एकचितके—रो० ।

२. पटं—सी०, रो० ।

३. विचरति—स्या० ।

४. अथ सा—स्या० ।

५. पटपरिहरणं—रो० ।

६. ० सो—सी०, रो० ;

७. ० पटु आचारो अस्सा ति—सी० ।

पनस्सा—स्या० ।

८. पटु—सी०, रो० ।

चिरस्सेव अरहत्तं पत्वा बुद्धवचनं गण्हन्ती विनयपिटके चिण्णवसी
अहोसि । अपरभागे सत्था जेतवने निसिन्नो भिक्खुनियो पटिपाटिया
ठानन्तरे ठपेन्तो पटाचारं विनयधरानं अगगट्टाने ठपेसी ति ।

(५) धम्मदिन्नाथेरीवत्थु

B. 278

५. पञ्चमे धम्मकथिकानं (अं० नि० १.१४, ५.५) धम्मकथिकानं
भिक्खुनीनं धम्मदिन्ना अगगा ति दस्सेति । सा किर पदुमुत्तरबुद्धकाले 5
हंसवतियं परायत्तट्टाने, निब्बत्तिवा पदुमुत्तरस्स भगवतो अगगसावकस्स
सुजातत्थेरस्स अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । सा यावजीवं
कुसलं कत्वा सग्गे निब्बत्ति । सब्बं हेट्ठा खेमाथेरिया अभिनीहारवसेनेव
वेदितब्बं । फुस्सबुद्धकाले पनेसा सत्थु वेमातिकानं तिण्णं भातिकानं
दानाधिकारे ठपितकम्मिकस्स गेहे वसमाना, 'एकं देही' ति वुत्ता द्वे 10
अदासि । एवं सब्बं अपरिहापेन्ती दत्वा द्वेनवुतिकप्पे अतिकम्म
कस्सपबुद्धकाले किकिस्स कासिरञ्जो^१ गेहे पटिसन्धि गण्हित्वा सत्तन्नं
भगिनीनं अब्भन्तरा हुत्वा वीसति वस्ससहस्सानि ब्रह्मचरियं चरित्वा
भिक्खुसङ्घस्स वसनपरिवेणं कारेत्वा एकं बुद्धन्तरं देवमनुस्सेसु
संसरन्ती इमस्मिं बुद्धुप्पादे कुलगेहे पटिसन्धि गण्हित्वा^२ अपरभागे 15
विसाखसेट्ठिनो^३ गेहं गता । विसाखसेट्ठि नाम बिम्बिसारस्स सहायको
रञ्जा सद्धिं दसबलस्स पठमदस्सनं गन्त्वा धम्मं सुत्वा सोतापत्तिफले
पतिट्ठितो, अपरभागे अनागामिफलं सच्छाकासि ।

R. 361

सो तं दिवसं घरं गन्त्वा सोपानमत्थके ठिताय धम्मदिन्नाय हत्थे
पसारिते हत्थं अनालम्बित्वा व पासादं अभिरुहि । भुञ्जमानो पि, 20
'इमं देथ, इमं हरथा' ति न व्याहरि धम्मदिन्ना कटच्छुं गहेत्वा
परिविसमाना चिन्तेसि—'अयं मे हत्थालम्बकं^४ देन्तिया पि हत्थं न
आलम्बि, भुञ्जमानो पि किञ्चि न कथेति, को नु खो मय्हं दोसो' ति ?
अथ नं भुत्तावि, 'को नु खो मे अय्य दोसो' ति पुच्छि । 'धम्मदिन्ने,

१. रञ्जो—सी०, स्या० ।

२. गण्हि । सा—स्या० ।

३. भरिया हुत्वा—स्या० ।

४. हत्थालम्बकं—रो० ।

तुय्हं दोसो नत्थि, अहं^१ पन अज्ज पट्टाय सन्थववसेन तुम्हाकं सन्तिके
 निसीदितुं वा ठातुं^२ वा^३ आहरापेत्वा^३ खादितुं वा^४ भुञ्जितुं वा
 अभब्बो, त्वं सचे इच्छसि, इमस्मिं गेहे वस, नो चे इच्छसि, यत्तकेन
 ते धनेन अत्थो, तं गण्हित्वा कुलघरं गच्छाही' ति^५ । 'अय्यपुत्त एवं
 5 सन्ते अहं तुम्हेहि छट्ठितखेळं वमितवमनं सीसेन उक्खिपित्वा न
 चरिस्सामि^६, मय्हं पब्बज्जं अनुजानाथा' ति । विसाखो, 'साधु
 धम्मदिन्ने' ति रज्जो आरोचेत्वा धम्मदिन्नं सुवण्णसिविकाय^७
 भिक्खुनिउपस्सयं पब्बज्जत्थाय पेसेसि ।

B. 279

सा पब्बजित्वा चिन्तेसि—'अयं ताव सेट्ठि घरमज्जे ठितो व

10

दुक्खस्सन्तं अकासि, पब्बज्जं लद्धकालतो पट्टाय पन मया पि

R. 362

दुक्खस्सन्तं कातुं वट्ठती' ति आचरियपज्झायानं सन्तिकं गन्त्वा,

'अय्ये मय्हं आकिण्णट्टाने चित्तं न रमति, गामकावासं गच्छामी' ति

आह । थेरियो तस्सा महाकुला निक्खम्म पब्बजितभावेन चित्तं

वारेतुं^८ असक्कोन्तियो तं गहेत्वा गामकावासं अगमंसु । सा अतीते

15

मदितसङ्खारताय^९ न चिरस्सेव सह पटिसम्भिदाहि अरहत्तं पापुणि ।

अथस्सा एतदहोसि—'मय्हं किच्चं मत्थकं पत्तं, इध वसित्वा किं

करिस्सामि, राजगहमेव गच्छामि, तत्र^{१०} मं निस्साय बहु आतिसङ्खोपुञ्जानि करिस्सती' ति^{११} थेरियो गहेत्वा नगरमेव पच्चागतो^{१२} ।विसाखो तस्सा आगतभावं अत्वा^{१३}, 'सीघं आगता^{१४} उक्कण्ठिता

20

नु खो भविस्सती' ति सायन्हुसमये तस्सा सन्तिकं गन्त्वा

अभिवादेत्वा एकमन्तं निसिन्नो, 'उक्कण्ठितभावं पुच्छितुं अयुत्तं' ति

१. मय्हं—रो० ।

२-२. रो० पोत्थके नत्थि ।

३. हरापेत्वा—स्या० ।

४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

५. गच्छा ति—सी०, स्या०, रो० ।

६. विचरिस्सामि—रो० ।

७. सोवण्णसिविकाय—सी०, रो० ।

८. कोपेतुं—सी०, स्या०, रो० ।

९. मज्जितसङ्खारताय—सी०, रो० ।

१०. तत्थ—स्या० ।

११. करिस्सन्ती ति—रो० ।

१२. पच्चागता—रो० ।

१३. सुत्वा—सी०, रो० ।

१४. गतो—स्या० ।

पञ्चखन्धादिवसेन पञ्हे पुच्छि । धम्मदिन्ना खग्गेन उप्पलनालं^१
 छिन्दन्ती विय पुच्छितं पुच्छितं विस्सजेसि । उपासको धम्मदिन्नाथेरिया
 बाणस्स सूरभावं अत्वा अत्तनो^२ अधिगतट्ठाने पटिपाटिया तीसु
 मग्गेसु सब्बाकारेन पञ्हे पुच्छित्वा उग्गहवसेन अरहत्तमग्गे पि^३
 पुच्छि । धम्मदिन्नाथेरी पि उपासकस्स याव अनागामिफला व^४ 5
 विसयभावं अत्वा, 'इदानी अत्तनो विसयं अतिक्रमित्वा धावती' ति
 तं निवत्तेन्ती, 'अच्चसरा^५ आवुसो विसाख पञ्हे^६, नासक्खि पञ्हानं
 परियन्तं गहेतुं, निब्बानोगधं हि आवुसो विसाख ब्रह्मचरियं निब्बान-
 परायणं निब्बानपरियोसानं । आकङ्खमानो च^७ त्वं आवुसो विसाख
 भगवन्तं उपसङ्कमित्वा एतमत्थं पुच्छेय्यासि । यथा च ते भगवा 10
 व्याकरोति, तथा नं धारेय्यासी' (म० नि० १.३७५) ति आह ।

विसाखो सत्थु सन्तिकं गन्त्वा सब्बं पुच्छाविस्सज्जननयं कथेसि । R. 363
 सत्था तस्स वचनं सुत्वा, मम धीताय अतीतानागतपच्चुप्पन्नेसु
 खन्धेसु तण्हा नत्थी' ति वत्वा धम्मपदे इमं गाथमाह—

“यस्स पुरे च पच्छा च, मज्झे च नत्थि किञ्चनं । 15
 अकिञ्चनं अनादानं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं”
 (ध० प० ५७) ति ॥

ततो धम्मदिन्नाय साधुकारं दत्वा विसाखं उपासकं एतदवोच— B. 28)
 'पण्डिता विसाख धम्मदिन्ना भिक्खुनी, महापञ्जा विसाख धम्मदिन्ना
 भिक्खुनी, मं चे पि त्वं^८ विसाख एतमत्थं पुच्छेय्यासि, अहम्पि 20
 तं^९ एवमेव^{१०} व्याकरेय्यं, यथा तं धम्मदिन्नाय भिक्खुनिया व्याकतं,
 एसो चेवेतस्स^{११} अत्थो, एवं च नं धारेही' ति । एवमेतं वत्थु

१. उप्पलनाले—सी०, रो० ।	२. अत्तना—सी०, रो० ।
३. अरहत्तमग्गेसु पि—रो० ।	४. अनागामिफला—रो० ।
५. ० त्वं—स्या० ।	६. स्या० पोत्थके नत्थि ।
७. व—रो०; स्या० पोत्थके नत्थि ।	८-८. सचे पि त्वं—स्या० ।
९. स्या० पोत्थके नत्थि ।	१०. एवमेवं—सी०, रो०;
११. वेतस्स—रो०; चेवतस्स—स्या० ।	एतमत्थं—स्या० ।

समुद्रितं । अपरभागे^१ सत्था जेतवने निसिन्नो पटिपाटिया भिक्खुनियो
ठानन्तरे ठपेन्तो इदमेव चूळवेदल्लं^२ अट्ठुप्पतिं कत्वा थेरिं इमस्मि
सासने धम्मकथिकानं अगगट्टाने ठपेसी ति ।

(६) नन्दाथेरीवत्थु

६. छट्ठे भायिनं यदिदं नन्दा (अं० नि० १.१४, ५.६) ति
५ भानाभिरतानं नन्दा थेरी अग्गा ति दस्सेति ।

सा किर पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे पटिसन्धि गहेत्वा
अपरभागे सत्थु धम्मं सुणन्ती सत्थारं एकं भिक्खुनिं भानाभिरतानं
अगगट्टाने ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि ।
सा^३ ततो कप्पसत्तसहस्सं देवमनुस्सेसु संसरित्वा अम्हाकं सत्थु
१० निब्बत्तितो^४ पुरेतरमेव महापजापतिगोतमिया कुच्छिम्मिह^५ पटिसन्धि
R. 364 गण्हि । नन्दातिस्सा नामं अकंसु । रूपनन्दा ति पि वुच्चति । सा
अपरभागे उत्तमरूपभावेन जनपदकल्याणी नाम जाता ।

सा अम्हाकं दसबले सब्बञ्जुतं पत्वा अनुपुब्बेन कपिलवत्थुं
आगन्त्वा नन्दं च राहुलं च पब्बाजेत्वा पक्कन्ते सुद्धोदनमहाराजस्स
१५ परिनिब्बुतकाले, 'महापजापतिगोतमी^६ च^७ राहुलमाता^८ च निक्ख-
मित्वा सत्थु सन्तिके पब्बजिता' ति अत्वा, 'इमासं पब्बजितकालतो
पट्टाय मय्हं इध किं कम्मं' ति महापजापतिया^९ सन्तिकं गन्त्वा
पब्बजि । पब्बजितदिवसतो पट्टाय, 'सत्था रुपं गरहती' ति सत्थु
उपट्टानं न गच्छति । ओवादवारे सम्पत्ते अञ्जं पेसेत्वा ओवादं
२० आहरापेति । सत्था तस्सा रुपमदमत्तभावं अत्वा, 'अत्तनो ओवादं
अत्तना व आगन्त्वा गण्हन्तु, न भिक्खुनीहि अञ्जा पेसेत्वा' ति आह ।
ततो रूपनन्दा अञ्जं मगं अपस्सन्ती अकामा^{१०} ओवादं अगमासि ।

१. ० पन—सी०, रो० ।

२. चुल्लवेदल्लं—रो० ।

३. रो० पोत्थके नत्थि ।

४. उप्पत्तितो—स्या० ।

५. कुच्छिस्मि—सी०, स्या०, रो० ।

६. महापजापति गोतमि—सी०, रो० ।

७. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

८. राहुलमातरं—सी०, रो० ।

९. मातु०—स्या० ।

१०. अकामं—स्या० ।

सत्था तस्सा चरितवसेन इद्धिया एकं इत्थि रुपं निम्मिनित्वा
तालवण्टं गहेत्वा बीजमानं विय अकासि । रुपनन्दा तं दिस्वा
चिन्तेसि—‘अहं अकारणेनेव पमत्ता हुत्वा नागच्छामि, एवरुपा
पि इत्थियो सत्थु सन्तिके विस्सत्था चरन्ति, मम रुपं एतासं रुपस्स
कलं नाग्घति सोळ्ळसि, अजानित्वा व एत्तकं कालं न आगतम्ही’ ति 5
तमेव इत्थिनिमित्तं गण्हित्वा ओलोकेन्ती अट्टासि । सत्था तस्सा^१
पुब्बहेतुसम्पन्नताय “अट्ठीनं नगरं कतं” (ध० प० ३१) ति
धम्मपदे गाथं वत्वा—

“चरं वा यदि वा तिट्ठं, निसिन्नो उद वा सयं”
(सु० नि० २९७) ति,

सुत्तं अभासि ।

सा तस्मिं येव रुपे खयवयं पट्टपेत्वा अरहत्तं पापुणि । इमस्मि^२
ठाने इदं वत्थु^३ हेट्ठा खेमाथेरिया^४ वत्थुना सदिसमेवा ति न
वित्थारितं । ततो पट्टाय रुपनन्दा भानाभिरतानं अन्तरे धुरप्पत्ता
अहोसि । सत्था अपरभागे जेतवने निसिन्नो पटिपाटिया भिक्खुनियो 15
ठानन्तरे ठपेन्तो नन्दाथेरिं भायीनं अग्गट्टाने ठपेसी ति ।

(७) सोणाथेरीवत्थु

७. सत्तमे आरद्धवीरियानं (अ० नि० १.१४, ५.७) ति
पग्गहतिपरिपुण्णवीरियानं सोणा अग्गा ति दस्सेति ।

अयं किर पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतीनगरे^५ कुलगेहे पटिसन्धि
गहेत्वा अपरभागे धम्मं^६ सुणन्ती सत्थारं एकं भिक्खुनि आरद्धवीरियानं 20
अग्गट्टाने ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि ।
सा कप्पसत्तसहस्सं देवमनुस्सेसु संसरित्वा इमस्मिं बुद्धुप्पादे सावत्थियं

१. तथा—स्या० ।

२. ० हि—सी० ।

३. वत्थु—रो० ।

४. खेमाथेरिया—रो० ।

५. हंसवतियं—सी०, स्या०, रो० ।

६. धम्मदेसनं—रो० ।

कुलगेहे पटिसन्धि गहेत्वा अपरभागे घरावासे बुत्था^१ बहू पुत्तधीतरो
 लभित्वा सब्बे पि विसुं^२ विसुं घरावासे पतिट्ठापेसि । ते^३ ततो पट्ठाप,
 'अयं अम्हाकं किं करिस्सती' ति तं^४ अत्तनो सन्तिकं आगतं, 'माता'
 ति सञ्जम्पि न करिंसु । बहुपुत्तिकसोणा तेसं अत्तनि अगारवभावं
 5 अत्वा, 'घरावासेन किं करिस्सामी' ति निक्खमित्वा पब्बजि । अथ नं
 भिक्खुनियो, 'अयं वत्तं^५ न जानाति, अयुत्तं करोती' ति दण्डकम्मं
 करोन्ति । पुत्तधीतरो तं दण्डकम्मं आहरन्ति दिस्वा, 'अयं यावज्जदिवसा
 सिक्खामत्तं पि^६ न जानाती ति दिट्ठदिट्ठाने उप्पण्डेसु^७ । सा तेसं
 वचनं सुत्वा उप्पन्नसंवेगा, अत्तनो गतिविसोधनं कातुं वट्ठती'
 ति निसिन्नट्ठाने पि ठितट्ठाने पि द्वत्तिसाकारं सज्झायति^८ । सा^९
 B. 282 10 यथेव पुब्बे बहुपुत्तिकसोणत्थेरी ति पञ्चायित्थ, एवं पञ्चा^{१०} आरद्ध-
 R. 366 वीरियसोणत्थेरी ति पाकटा जाता ।

अथेकदिवसं भिक्खुनियो विहारं गच्छन्तियो, 'भिक्खुनिसङ्घस्स
 उदकं तापेय्यासि सोणे' ति वत्वा अगमंसु । सा पि उदकतापनतो
 15 पुरेतरमेव अग्गिसालाय^{१०} चङ्कमित्वा चङ्कमित्वा^{११} द्वत्तिसाकारं
 सज्झायन्ती विपस्सनं वट्ठेसि । सत्था गन्धकुटियं निसिन्नो व इमं
 ओभासगाथं अभासि—

“यो च वस्ससतं जीवे, अपस्सं धम्ममुत्तमं ।

एकाहं जीवितं सेय्यो, पस्सतो धम्ममुत्तमं”

20

(ध० प० २८) ति ॥

सा गाथापरियोसाने अरहत्तं पत्वा चिन्तेसि—‘अहं अरहत्तं पत्ता,
 आगन्तुकजनो च^{१२} अनुपधारेत्वा व मयि अवज्जाय किञ्चि^{१३} वत्वा

१. पतिट्ठिता—सी०, रो० ।

३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

५. सिक्खापदमत्तं पि—रो० ।

७. सज्झायन्ति—स्या० ।

८. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१०. अग्गिसालायं—रो० ।

१२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४. मत्तं—सी०, रो० ।

६. उज्झायन्ति—सी०, रो० ;

उप्पण्डेन्ति—स्या० ।

९. ० सा—सी० ।

११. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१३. ० किञ्चि—सी०, रो० ।

बहुं अपुञ्चं पि^१ पसवेय्य, तस्मा^२ संलक्खणकारणं^३ कातुं वट्ठती'
ति । सा उदकभाजनं उद्धनं आरोपेत्वा हेट्ठा अग्गि न अकासि ।
भिक्षुनियो आगन्त्वा उद्धनं ओलोकेन्तियो अग्गि अदिस्वा, 'इमं
महल्लिकं 'भिक्षुनिसञ्चस्स उदकं तापेही' ति अवोचुम्ह^४ अज्जापि
उद्धने अग्गिम्पि न करोती" ति आहंसु । अय्ये^५ किं तुम्हाकं अग्गिना, 5
उण्होदकेन न्हायितुकामा^६ भाजनतो उदकं गहेत्वा न्हायथा ति ।
ता^७ पि, 'भविस्सति एत्थ कारणं' ति गन्त्वा उदके हत्थं
ओतारेत्वा उण्हभावं अत्वा एककुटं आहरित्वा उदकं गण्हन्ति ।
गहितगहितट्ठानं परिपूरति^८ । तदा सब्बा व तस्सा अरहत्ते^९ ठितभावं R. 367
अत्वा^९ दहरतरा ताव पञ्चपतिट्ठितेन पादेसु पतित्वा, 'मयं^{१०} अय्ये 10
एत्तकं कालं तुम्हे अनुपधारेत्वा विहेट्ठेत्वा^{११} विहेट्ठेत्वा कथयिम्ह^{१२},
खमथ^{१३} नो' ति खमापेसु । बुद्धतरा पि^{१४} उक्कुटिकं निसीदित्वा,
'खम^{१५} अय्ये' ति खमापेसु । ततो पट्ठाय, महल्लिककाले पब्बजित्वा पि
आरद्धवीरियभावेन न चिरस्सेव अग्गफले पतिट्ठिता' ति थेरिया गुणो
पाकटो अहोसि । अपरभागे सत्था जेतवने निसीदित्वा भिक्षुनियो 15
पटिपाटिया ठानन्तरे^{१६} ठपेत्तो सोणत्थेरि आरद्धवीरियानं अग्गट्ठाने
ठपेसी ति ।

१. पापं—सी०, स्या०, रो० ।

२. तस्स—सी०, रो० ।

३. संलक्खणकारणं—रो० ।

४. अवोचुम्हा—स्या० ।

५. सा—स्या० ।

६. न्हायितुकामा—रो० ।

७. ता—रो० ।

८. पूरति—स्या० ।

९-९. अरहत्तभावे निट्ठ गन्त्वा—सी०, रो०; १०. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

अरहत्तभावे ठितं जात्वा—स्या० । ११. हेट्ठेत्वा—सी०, रो०; स्या० पोत्थके

१२. कथयिम्हा—स्या० ।

नत्थि ।

१३. कमथ—रो० ।

१४. ० थेरी—स्या० ।

१५. खमथ—स्या० ।

१६. ठानन्तरेसु—स्या० ।

B. 283

(८) बकुलाथेरीवत्थु

८. अट्टमे दिब्बचक्खुकानं^१ यदिदं बकुला (अं० नि० १.१४, ५.८) ति^२ दिब्बचक्खुकानं बकुला थेरी अग्गा ति दस्सेति ।

अयं किर^३ पटुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे निब्बत्तित्वा^४ सत्थु धम्मकथं सुणन्ती सत्थारं एकं भिक्खुनिं दिब्बचक्खुकानं अगगट्टाने
 5 ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । कप्पसत-
 सहस्सं देवेसु^५ च मनुस्सेसु च^६ संसरित्वा इमस्मिं बुद्धप्पादे सावत्थियं
 कुलगेहे निब्बत्तित्वा अपरभागे सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा पटिलद्धसद्धा
 पब्बजित्वा न चिरस्सेव अरहत्तं पापुणि । सा^७ ततो पट्टाय
 दिब्बचक्खुम्हि चिण्णवसी अहोसि । अपरभागे सत्था जेतवने निसिन्नो^८
 10 भिक्खुनियो पटिपाटिया ठानन्तरे^९ ठपेन्तो इमं थेरिं दिब्बचक्खुकानं
 अगगट्टाने ठपेसी ति ।

(९) भद्दा-कुण्डलकेसाथेरीवत्थु

९. नवमे खिप्पाभिञ्जानं (अं० नि० १.१४, ५.९) ति खिप्पाभिञ्जानं भिक्खुनीनं भद्दा कुण्डलकेसा अग्गा ति दस्सेति ।

R. 368

अयं पि^१ हि^२ पटुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे बिब्बत्ता सत्थु
 15 धम्मकथं सुत्वा सत्थारं एकं भिक्खुनिं खिप्पाभिञ्जानं अगगट्टाने ठपेन्तं
 दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । सा कप्पसतसहस्सं
 देवमनुस्सेसु संसरित्वा कस्सपबुद्धकाले किकिस्स कासिरञ्जो^३ गेहे
 सत्तन्नं भगिनीनं अब्भन्तरा हुत्वा वीसति वस्ससहस्सानि दस

१. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. पि हि—सी०, रो० ।

४. ० वयप्पत्ता—सी०, रो० ;

अपरभागे—स्या० ।

७. निसीदित्वा—सी०, रो० ।

९-९. अयं किर—स्या० ।

२. सकुला ति—सी०, रो०—एवमेव
 सब्बत्थ ।

५-५. देवमनुस्सेसु—रो० ।

६. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४. ठानन्तरेसु—सी०, स्या० ।

१०. रञ्जो—स्या० ।

सीलानि समादाय कोमारिकब्रह्मचरियं^१ चरन्ती सङ्घस्स वसनपरिवेणं^२
कारेत्वा एकं बुद्धन्तरं देवमनुस्सेसु संसरित्वा इमस्मिं बुद्धुप्पादे
राजगहनगरे सेट्ठिकुले पटिसन्धिं गण्हि, भद्दा तिस्सा नामं अकंसु ।

तं दिवसं येव च^३ तस्मिं नगरे पुरोहितपुत्तो जातो । तस्स
जातवेलाय राजनिवेसनं आदिं कत्वा सकलनगरे आवुधानि पज्जलिसु । 5
पुरोहितो पातो व राजकुलं गन्त्वा राजानं सुखसेय्यं पुच्छि । राजा,
'कुतो मे^४ आचरिय सुखसेय्या^५? अज्ज सब्बरत्ति राजनिवेसने
आवुधानि पज्जलितानि दिस्वा भयप्पत्ता अहुम्हा' ति^६ आह ।
महाराज, तप्पच्चया^७ मा चिन्तयित्थ, न तुम्हाकं येव गेहे आवुधानि
पज्जलिसु, सकलनगरे एवं अहोसी' ति । 'किं कारणा आचरिया' ति? 10
'अम्हाकं गेहे चोरनक्खत्तेन दारको जातो, सो सकलनगरस्स सत्तु
हुत्वा उप्पन्नो, तस्सेतं पुब्बनिमित्तं, तुम्हाकं उपद्दवो नत्थि, सचे पन
इच्छथ, हारेम^८ नं' ति । 'अम्हाकं पीलाय असतिया^९ हारणकम्मं
नत्थी' ति । पुरोहितो 'मम पुत्तो अत्तनो नामं गहेत्वा व आगतो' ति
सत्तुको तेवस्स नामं अकासि । सेट्ठिगेहे पि^{१०} भद्दा वड्ढति, पुरोहितगेहे 15
पि सत्तुको वड्ढति । सो अत्तनो आधावनविधावनेन कीळितुं
समत्थकालतो पट्टाय अत्तनो विचरणट्टाने^{११} यं^{१२} यं पस्सति, तं^{१३} तं^{१३}
सब्बं आहरित्वा मातापितूनं गेहं पूरेति । पिता नं कारणसहस्सं पि^{१४}
वत्वा वारेतुं नासक्खि ।

B. 284

अपरभागे पनस्स वयप्पत्तस्स सब्बाकारेना पि वारेतुं 20 R. 369
असक्कुण्येय्यभावं अत्वा द्वे नीलसाटके दत्त्वा^{१५} सन्धिच्छेदनउपकरणं च

१. कोमारिकब्रह्मचरियं—रो० ।	९. वसनकपरिवेणं—रो० ।
३. स्या० पोत्थके नत्थि ।	४. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
५. सुखसेय्यो—रो० ।	६. अहेसुम्हा ति—सी०, रो० ।
७. रो० पोत्थके नत्थि ।	८. हारेथ—स्या० ।
९. असति—सी०, रो० ।	१०. सेट्ठिगेहे—सी०, रो० ।
११. विचरणट्टानेसु—सी० ।	१२. सयं—रो० ।
१३-१३. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।	१४. कारणं सयं पि—रो० ।
१५. निवासापेट्वा—सी० ।	

सिङ्घाटकयन्तं^१ च हत्थे दत्त्वा, 'त्वं इमिना व^२ कम्मेन जीवाही' ति न^३
 विस्सज्जेसि । सो तं दिवसतो पट्टाय सिङ्घाटकयन्तं खिपित्वा कुलानं
 पासादे आरुह्य सन्धिं छिन्दित्वा^४ परकुलेसु निक्खित्तभण्डं^५ अत्तना ठपितं
 विय गहेत्वा गच्छति । सकलनगरे तेन^६ अविलुत्तगेहं नाम नाहोसि ।
 ५ एकदिवसं राजा रथेन नगरे विचरन्तो सारथिं पुच्छि—'किं नु खो
 इमस्मि नगरे तस्मिं तस्मिं घरे छिद्मेव पञ्जायती' ति ? 'देव,
 इमस्मि नगरे सत्तुको नाम चोरो भित्तिं छिन्दित्वा^७ कुलानं
 सन्तकं हरती' ति । राजा नगरगुत्तिकं पक्कोसापेत्वा, 'इमस्मि
 किर नगरे एवरूपो नाम चोरो अत्थि, कस्मानं न गण्हसी' ति
 १० आह^८ । 'मयं देव तं चोरं सहोढं^९ पस्सितुं न सक्कोमा' ति ।
 'सचे^{१०} अज्ज नं^{११} चोरं गण्हसि^{१२}, जीवसि^{१३}, सचे न गण्हसि^{१३},
 राजाणं तं करिस्सामी' ति । 'एवं देवा' ति नगरगुत्तिको सकल-
 नगरे मनुस्से चारेत्वा तं भित्तिं छिन्दित्वा^{१४} परभण्डं अवहरन्तं^{१५}
 सहोढमेव गहेत्वा रज्जो दस्सेसि । राजा, 'इमं चोरं दक्खिणद्वारेन
 १५ नीहरित्वा घातेथा' ति आह^{१६} । नगरगुत्तिको रज्जो पटिस्सुणित्वा^{१७}
 तं चोरं चतुक्के चतुक्के पहारसहस्सेन ताळन्तो^{१८} गाहापेत्वा
 दक्खिणद्वारं गच्छति ।

१. सिङ्घाटयन्तकं—रो० ।

३. तं—सी०, स्सा०, रो० ।

५. निक्खित्तभण्डकं—सी०, रो० ।

७. भिन्दित्वा—रो० ।

९. सहोढं—स्या०—एवमेव ।

११. तं—स्या० ।

१३-१३. रो० पोत्थके नत्थि;

गण्ह, सचे न गण्हसि—स्या० ।

१५. हरन्तं—रो० ।

१७. पटिस्सुत्वा—सी०, रो० ।

२. इमिना च—स्या० ।

४. छिन्दित्वा—रो० ।

६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

८. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१०. सी०-पोत्थके नत्थि ।

१२. न०—रो०;

पस्ससि—स्या० ।

१४. भिन्दित्वा—रो० ।

१६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१८. तालेत्वा—रो० ।

तस्मिं समये अयं भद्दा^१ नाम^२ सेट्ठिधीता महाजनस्स
कोलाहलसद्देन^३ सीहपञ्जरं उग्घाटेत्वा ओलोकेन्ती तं^४ सत्तुकं
चोरं तथा^५ नीयमानं दिस्वा उभोहि हत्थेहि हृदयं सन्धारेन्ती
गन्त्वा सिरिसयने अधोमुखा निपज्जि । सा च तस्स कुलस्स
एकधीता, तेनस्सा जातका अप्पमत्तकं पि मुखविकारं सहितुं न^५
सक्कोन्ति । अथ नं माता^६ सयने निपन्नं दिस्वा, 'किं करोसि अम्मा'
ति पुच्छि^७ । 'एतं मज्झं^८ कत्वा नीयमानं चोरं अद्दसं^९ अम्मा'
ति ? 'आम अम्मा' ति^{१०} । 'एतं लभमाना जीविस्सामि,
अलभमानाय मे मरणमेवा' ति^{१०} । ते तं नानप्पकारेण पि^{११}
सञ्चापेतुं असक्कोन्ता, 'मरणा जीवितं सेय्यो' ति^{१२} सल्लक्खेसुं ।^{१०}
अथस्सा पिता नगरगुत्तिकस्स सन्तिकं गन्त्वा सहस्सं लज्जं^{१३} दत्वा
'मय्हं धीता चोरे पढिबद्धचित्ता, येन केनचि उपायेन इमं मुञ्चा'
ति आह । सो 'साधु' ति सेट्ठिस्स पटिस्सुणित्वा^{१४} चोरं गहेत्वा याव
सूरियस्स अत्थङ्गमना^{१५} इतो चितो च पपञ्चापेत्वा^{१६} सूरिये
अत्थङ्गते^{१७} चारकतो एकं मनुस्सं नीहरापेत्वा सत्तुकस्स बन्धनं^{१५}
मोचेत्वा सत्तुकं सेट्ठिगेहं पेसेत्वा तेन बन्धनेन इतरं बन्धित्वा
दक्खिणद्वारेण नीहरित्वा घातेसि । सेट्ठिदासा पि सत्तुकं गहेत्वा

१. सुभद्दा—रो०-एवमेव

२. रो० पोत्थके नत्थि ।

३. कलकलसद्देन—रो० ।

४. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. वघत्थाय—स्या० ।

६. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि; तं—स्या० ।

७. पुच्छिसु—सी०, रो० ।

८. वज्झं—सी०, स्या०, रो० ।

९-९. अद्दसथा ति ? आय अम्म अद्दसामा

१०. मरणमेव वरं ति—स्या० ।

ति—सी०, रो०; अद्दसं—स्या० ।

११. अनेकपरियायेन पि—सी०, रो० ।

१२. सेय्यो पि—स्या० ।

१३. लज्जं—रो० ।

१४. पटिस्सुत्वा—सी०, रो०-एवमेव

१५. अत्थूपगमना—सी०, रो०; अद्दङ्गमा

सब्बत्थ ।

—स्या० ।

१६. पपञ्चेत्वा—सी०, रो० ।

१७. अत्थं उपगच्छन्ते—सी०, रो०;

अत्थं उपगते—स्या० ।

सेट्टिनो^१ निवेसनं^२ आगमंसु^३ । तं दिस्वा सेट्टि, 'धीतु मनं पूरेस्सामी' ति सत्तुक्कं गन्धोदकेन न्हापेत्वा सब्बालङ्कारपटिमण्डितं^४ कारेत्वा पासादं पेसेसि । भद्दा पि^५, 'परिपुण्णो मे सङ्कप्पो' ति अनेकालङ्कारेन^६ अलङ्कुरित्वा तं परिचरति^७ ।

- 5 सत्तुको कतिपाहं वीतिनामेत्वा चिन्तेसि—'इमिस्सा पसाधन-
R. 371 भण्डकं^८ मय्हं भविस्सति, केनचि^९ उपायेन इमं आभरणं गहेतुं वट्टती' ति समीपे सुखेन निसिन्नकाले भद्दं आह—'मय्हं एकं वचनं वत्तब्बं अत्थी' ति । सेट्टिधीता सहस्सलाभं लभित्वा विय तुट्टमानसा, 'विस्सत्थं वदेहि^{१०} अय्या' ति आह । 'त्वं चिन्तेसि 'मं निस्साय
10 इमिना जीवितं लद्धं, ति, अहं पन गहितमत्तो व^{११} चोरपपातपब्बते अधिवत्थाय देवताय, 'सच्चाहं जीवितं^{१२} लभिस्सामि, बलिकम्मं ते^{१३}
B. 286 दस्सामी' ति आयाचि, तं निस्साय मया जीवितं लद्धं, सीधं बलिकम्मं सज्जापेही" ति । भद्दा^{१४}, 'अहं^{१५} तस्स मनं पूरेस्सामी' ति बलिकम्मं सज्जापेत्वा सब्बं पसाधनं पसाधेत्वा एकयाने आरुह्य
15 सामिकेन सद्धिं चोरपपातपब्बतं गन्त्वा, 'पब्बतदेवताय बलिकम्मं करिस्सामी' ति अभिरुहितुं आरद्धा । सत्तुको चिन्तेसि—'सब्बेसु अभिरुहन्तेसु मम इमिस्सा आभरणं गहेतुं न ओकासो भविस्सती' ति तमेव बलिभाजनं गाहापेत्वा पब्बतं अभिरुहि ।

- सो भद्दाय सद्धिं कथेन्तो पियकथं न कथेति । सा इङ्गितेनेव^{१६}
20 तस्स^{१७} अधिप्पायं अञ्जासि । अथ नं सो आह—'भद्दे तव

१-१. सेट्टिनिवेसनं—रो० ।

३. सब्बाभरणपटिमण्डितं—सी०, स्या०, रो० ।

६. परिचरमाना विचरति—सी०, स्या०; परिचरमाना चरति—रो० ।

९. वद—सी०, स्या०, रो० ।

११. जीवितुं—रो० ।

१३. सुभद्दा—रो०; एवमेव ।

१५-१६. तेनेव चोरस्स—स्या० ।

२. अगमंसु—सी०, रो० ।

४. सुभद्दा—रो० ।

५. अतिरेकालङ्कारेन—सी०, रो० ।

७. पसाधनकभण्डकं—रो० ।

८. केनचिदेव—रो० ।

१०. गहितमत्तो—स्या० ।

१२. वो—स्या० ।

१४. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

उत्तरिसाटकं^१ ओमुञ्चित्वा कायारुहं ते^२ पसाधनं एत्थ भण्डिकं
करोही' ति । 'सामि मय्हं को अपराधो' ति ? 'किं पनाहं बाले^३
बलिकम्मत्थं आगतो' ति सञ्जं करोसि ? अलं हि^४ इमिस्सा
देवताय यकनं उब्बट्टेत्वा ददेय्यं^५, बलिकम्मापदेसेन पन तव
आभरणं गणिहतुकामो हुत्वा आगतोम्ही' ति । 'कस्स पन अय्य 5
पसाधनं, कस्स अहं' ति ? मयं एवरूपं न जानाम, अञ्जं तव R. 372
सन्तकं, अञ्जं मम सन्तकं' ति । 'साधु अय्य, एकं पन मे
अधिप्पायं पूरेथ, अलङ्कतनियामेनेव मे^६ पुरतो च पच्छतो च
आलिङ्गितुं देथा' ति । सो, 'साधु' ति सम्पटिच्छि । सा तेन
सम्पटिच्छितभावं अत्वा पुरतो आलिङ्गित्वा पच्छतो आलिङ्गन्ती विय 10
हुत्वा पब्बतपपाते पातेसि । सो पतन्तो आकासे येव^७ चुण्णविचुण्णो
अहोसि । ताय कतं विचित्रभावं दिस्वा^८ पब्बते अधिवत्था देवता
गुणकित्तनवसेन इमा गाथा आह—

“न सो सब्बेसु ठानेसु, पुरिसो होति पण्डितो ।
इत्थी पि^९ पण्डिता होति, तत्थ तत्थ विचक्खणा ॥ 15
न सो सब्बेसु ठानेसु, पुरिसो होति पण्डितो ।
इत्थी पि^{११} पण्डिता होति, मुहुत्तम पि चिन्तये’
(अप० २३७) ति ॥

ततो भद्दा चिन्तेसि—‘न सक्का मया इमिना नियामेन पुन^{१२}
गेहं गन्तुं, इतो व गन्त्वा एकं पब्बज्जं पब्बजिस्सामी’ ति 20
निगण्ठारामं गन्त्वा निगण्ठे पब्बज्जं याचि । अथ नं ते आहंसु—
‘केन नियामेन पब्बज्जा होतू’ ति ? ‘यं तुम्हाकं पब्बज्जाय उत्तमं, तदेव

१. साटकं—सी०, स्या०, रो० ।	२. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
३. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।	४. अहं हि—सी०, स्या०, रो० ।
५. मादेय्यं—रो०; वा देय्यं—सी० ।	६. स्या०-रो० नत्थि ।
७. व—रो० ।	८. चुण्णविचण्णुं—स्या० ।
९. ज्ञत्वा—रो० ।	१०. च—स्या० ।
११. च—स्या० ।	१२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

B. 287

करोथा' ति । ते, 'साधू' ति तस्सा तालट्टिना केसे लुञ्चित्वा पब्बाजेसुं । केसा पुन वडुन्ता रासिरासिवसेन^१ कुण्डलावत्ता हुत्वा वड्डिसु । सा तेनेव कारणेन कुण्डलकेसा नाम जाता । सा अत्तनो पब्बजितट्टाने सब्बसिप्पं उग्गण्हित्वा, 'एतेसं^२ इतो उत्तरि^३ विसेसो

5

R. 373

नत्थी' ति अत्वा गामनिगमराजधानियो विचरन्ती यत्थ यत्थ पण्डिता अत्थि, तत्थ तत्थ गन्त्वा तेसं जाननसिप्पं सब्बमेव उग्गण्हाति^४ । अथस्सा बहूसु ठानेसु सिक्खितभावेन पटिवादं दातुं समत्था न होन्ति । सा अत्तना सद्धि कथेतुं समत्थं अदिस्वा यं गामं वा^५ निगमं वा^५ पविसति, तस्स द्वारे वालुकारासिं^६ कत्वा तत्थ जम्बुसाखं ठपेति—'यो मम वादं आरोपेतुं सक्कोति, सो इमं साखं मद्दतु' ति । समीपे ठितानं दारकानं सञ्जं देति । तं सत्ताहं पि मद्दन्ता न होन्ति । अथ नं गहेत्वा पक्कमति ।

तस्मिं समये अम्हाकं भगवा लोके निब्बत्तित्वा सावत्थि उपनिस्साय जेतवने विहरति । कुण्डलकेसा पि खो अनुपुब्बेन सावत्थि पत्वा अन्तोन्नगरं पविसमाना पोराणकनियामेनेव वालुकारासिम्हि 15 साखं ठपेत्वा दारकानं सञ्जं दत्वा पाविसि । तस्मिं समये धम्मसेनापति भिक्खुसङ्घे पविट्ठे एककोव नगरं पविसन्तो वालुकाथूपे^७ जम्बुसाखं दिस्वा, 'कस्मा अयं ठपिता'^८ ति पुच्छि । दारका^९ तं कारणं^९ अपरिहापेत्वा कथेसुं । 'एवं सन्ते इमं गहेत्वा मद्दथ दारका' 20 ति । तेसु थेरस्स वचनं सुत्वा एकच्चे मद्दितुं न विसहिंसु, एकच्चे तंखणे येव^{१०} मद्दित्वा चुण्णविचुण्णं अकंसु । कुण्डलकेसा भत्तकिच्चं कत्वा निक्खमन्ती तं^{११} साखं मद्दितं दिस्वा, 'कस्सेतं कम्मं' ति पुच्छि ।

१. रासिवसेन—स्या० ।

२. तेसं—सी०, रो० ।

३. उत्तरि—सी०, स्या०, रो० ।

४. गण्हति—सी०, रो० ;

५-५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

गण्हाति—स्या० ।

६. वालिकारासि—रो०-एवमेव ;

७. वालिकपुञ्जे—रो० ।

वालुकारासि—स्या० ।

८. ठपितो—स्या० ।

९-९. दारकानं—स्या० ।

१०. तंखणं येव—रो० ।

११. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

अथस्सा धम्मसेनापतिना कारापितभावं कथयिंसु । सा 'अत्तनो थामं
अजानन्तो इमं साखं मद्दापेतुं नो विसहिस्सति', अद्धा महन्तो एसो^२
भविस्सति, अहं पि पन खुद्दिका भवन्ती न सोभिस्सामि^३, अन्तोगाममेव R. 374
पविसित्वा परिसाय सञ्चं दातुं वट्टती' ति चिन्तेत्वा तथा अकासि ।
असीतिकुलसहस्सनिवासे^४ नगरे^५ सभागसभागवसेन^६ सब्बे व सज्जानिंसू 5
ति^६ वेदितब्बं । (७५ ७७ ७८)

थेरो पि भत्तकिच्चं कत्वा अञ्जतरस्मिं रुक्खमूले निसीदि ।
अथायं कुण्डलकेसा महाजनपरिवृता थेरस्स सन्तिकं गन्त्वा पटिसन्थारं
कत्वा एकमन्तं^७ ठत्वा, 'भन्ते तुम्हेहि साखा मद्दापिता' ति पुच्छि ।
'आम मया^८ मद्दापिता' ति । 'एवं सन्ते तुम्हेहि सद्धि अम्हाकं वादो 10
होतु भन्ते' ति । 'होतु भदे' ति । 'कस्स पुच्छा होतु^९ कस्स विस्सज्जनं' B. 288
ति ? 'पुच्छा नाम अम्हाकं पत्ता, त्वं पन तुय्हं जाननकं पुच्छा' ति ।
सा थेरेन दिन्नअनुमतिया सब्बमेव अत्तनो^{१०} जाननकं^{११} वादं^{१२} पुच्छि ।
थेरो सब्बं विस्सज्जेसि । सा सब्बं पुच्छित्वा तुण्ही अहोसि । अथ नं
थेरो आह—'तया बहु^{१३} पुच्छितं, मयं पि एकं पञ्चं पुच्छामा' ति । 15
'पुच्छथ भन्ते' ति । एकं नाम किं' ति ? कुण्डलकेसा, 'न जानामि
भन्ते' ति आह । 'त्वं एत्तकं पि न जानासि, अञ्चं किं जानिस्ससी'
ति ? सा थेरस्स^{१४} पादेसु पतित्वा, तुम्हाकं सरणं गच्छामि भन्ते' ति
आह । 'मम सरणगमनकम्मं नत्थि, सदेवके लोके अगगपुग्गलो
धुरविहारे वसति, तं सरणं गच्छाही' ति^{१५} । सा^{१६}, एवं करिस्सामि 20

१. विसहेस्सति—सी०, रो० ।

२. एको—सी०, रो० ।

३. सोहिस्सामि—रो० ।

४-४. ० निरासेन—स्या० ।

५. सभागवसेन—स्या० ।

६. जानिंसू ति—सी०, रो० ।

७. एकमन्ते—रो० ।

८. मया मया—रो० ।

९. होति—सी०, रो० ।

१०. अत्तना—रो० ।

११-११. जाननवादं—रो० ।

१२. बहु—रो० ।

१३. तत्थेव ०—सी०, रो० ।

१४. गच्छा ति—सी०, रो० ।

१५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

R. 375

भन्ते' ति सायन्हसमये सत्थु धम्मदेसनावेलाय^१ सत्थु^२ सन्तिकं गन्त्वा पञ्चपतिट्ठितेन वन्दित्वा एकमन्तं अट्ठासि । सत्था तस्सा मद्दित-
सङ्घाराय चरियावसेन धम्मपदे इमं गाथमाहु—

“सहस्सम पि चे गाथा, अनत्थपदसंहिता ।

५ एकं गाथापदं सेय्यो, यं सुत्वा उपसम्मती”

(ध० प० २७) ति ॥

सा^३ गाथापरियोसाने यथा ठिता व सह पटिसम्भिदाहि अरहत्तं पत्वा पब्बज्जं याचि । सत्था तस्सा पब्बजं सम्पटिच्छि^४ । सा भिक्खुनु-
पस्सयं^५ गन्त्वा पब्बजि । अपरभागे चतुपरिसमज्जे कथा उदपादि—
१० ‘महन्ता वतायं भद्दा कुण्डलकेसा, या^६ चतुप्पदिकगाथावसाने अरहत्तं पत्ता’ ति । सत्था तं कारणं अट्ठप्पत्तिं कत्वा थेरिं खिप्पाभिञ्जानं अगगट्ठाने ठपेसी ति ।

(१०) भद्दाकापिलानीथेरीवत्थु

१०. दसमे पुब्बेनिवासं ति पुब्बे निवुत्थक्खन्धसन्तानं अनुस्सरन्तीनं भद्दा कापिलानी (अ० नि० १.१४, ५.१०) अगगा
१५ ति दस्सेति ।

सा किर पटुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे निब्बत्तित्वा^७ सत्थु धम्मदेसनं सुणन्ती सत्थारं एकं भिक्खुनिं पुब्बेनिवासं अनुस्सरन्तीनं अगगट्ठाने ठपेत्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । सा कप्पसतसहस्सं देवमनुस्सेसु संसरित्वा
२० अनुप्पत्ते बुद्धे बाराणसियं कुलगेहे पटिसन्धिं गण्हित्वा^८ अत्तनो सामिभगिनिया^९ सद्धिं कलहं करोन्ती तां पच्चेकबुद्धस्स पिण्डपाते

B. 289

१. धम्मदेसनवेलाय—रो० ।

२. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

४. पटिच्छि—रो० ।

५. भिक्खुनि-उपस्सयं—सी०, स्या०, रो० । ६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

७. निब्बत्ता—सी०, रो०; पटिसन्धिं

८. गण्हि—स्या० ।

गहेत्वा अपरकाले—स्या० ।

९. भातु जायाथ—सी०, रो०; भगि-

निया—स्या० ।

दिन्ने, 'अयं इमस्स पिण्डपातं दत्त्वा अत्तनो वसं वत्तेती' ति
 पच्चेकबुद्धस्स हत्थतो पत्तं गण्हित्वा भत्तं छड्ढेत्वा कललस्स पूरेत्वा
 अदासि । महाजनो, 'बाला अयं' ति गरहित्वा, 'याय ते सद्धिं
 कलहो कतो, तस्सा किञ्चि न करोसि, पच्चेकबुद्धो ते किं अपरज्झती' R. 376
 ति आह । सा तेसं वचनेन लज्जायमाना पुन पत्तं गहेत्वा कललं 5
 हारेत्वा^१ धोवित्वा गन्धचुण्णेन उब्बट्टेत्वा चतुमधुरस्स पूरेत्वा
 उपरि आसित्तेन पदुमगम्भवण्णेन सप्पिना विज्जोतमानं पच्चेकबुद्धस्स
 हत्थे ठपेत्वा, 'यथा^२ अयं^३ पिण्डपातो ओभासजातो, एवं
 ओभासजातं मे सरीरं होतु' ति पत्थनं पट्टपेसी ति^४ सब्बं^५
 महाकस्सपत्थेरस्स वत्थुमिह वुत्तनयेनेव वेदितब्बं । 10

महाकस्सपत्थेरो पन दक्खिणमगं गहेत्वा दसबलस्स सन्तिकं
 बहुपुत्तकनिग्रोधमूलं गतो । अयं भद्दा कापिलानी वाममगं गण्हित्वा
 मातुगामस्स पब्बज्जाय अननुज्जातभावेन परिब्बाजिकारामं अगमासि ।
 यदा पन महापजापति गोतमी पब्बज्जं च^६ उपसम्पदं च^७ लभि,
 तदा सा थेरी थेरिया सन्तिके पब्बज्जं च उपसम्पदं च लभित्वा 15
 अपरभागे विपस्सनाय कम्मं करोन्ती अरहत्तं पत्वा पुब्बनिवासआणे
 चिण्णवसी अहोसि । अथ सत्था जेतवने निसीदित्वा भिक्खुनियो
 पट्टिपाटिया ठानन्तरेसु^८ ठपेन्तो इमं थेरिं पुब्बेनिवासं अनुस्सरन्तीनं
 अगगट्ठाने ठपेसी ति ।

(११) भद्दाकच्चानाथेरीवत्थु

११. एकादसमे महाभिज्जापत्तानं ति महतियो अभिज्जायो^९ 20
 पत्तानं भद्दा कच्चाना (अं० नि० १.१४, ५.११) नाम^{१०} अग्गा ति
 दस्सेति ।

१. हरित्वा—स्या० ।

२-२. यथायं—स्या०, रो० ।

३. ठपेसी ति—सी०, रो० ।

४. सब्बमेतं—स्या० ।

५-५. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. ठानन्तरे—सी०, स्या०, रो० ।

७. अभिज्जा—रो० ।

८. सी० पोत्थके नत्थि ।

एकस्स हि^१ बुद्धस्स चत्तारो व^२ जना महाभिञ्जा होन्ति, न
 अवसेससावका । अवसेससावका हि कप्पसतसहस्सेमेव अनुस्सरितुं
 सक्कोन्ति, न ततो परं । महाभिञ्जाप्पत्ता^३ पन कप्पसतसहस्साधिकं
 R. 377 असङ्ख्येयं अनुस्सरन्ति । अम्हाकं पि सत्थु सासने द्वे अगगसावका
 5 बाकुलत्थेरो^४ भद्दा कच्चाना ति इमे चत्तारो एत्तकं अनुस्सरितुं
 सक्खिसु । तस्मा अयं थेरी महाभिञ्जाप्पत्तानं अगगा नाम जाता ।
 भद्दा कच्चाना ति तस्मा नामं । भद्दकञ्चनस्स हि^५ उत्तमसुवण्णस्स
 B. 290 विय तस्सा सरीरवण्णो अहोसि । सा^६ तस्मा भद्दकञ्चना ति नामं
 लभि, सा^६ पच्छा^७ कच्चानात्वेव सङ्गं गता । राहुलमातायेतं
 10 अधिवचनं ।

सा हि^८ पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे पटिसन्धिं गहेत्वा
 अपरभागे सत्थु धम्मकथं सुणन्ती सत्थारं एकं भिक्खुनिं महाभिञ्जा-
 प्पत्तानं अगगट्टाने ठपेत्तं दिस्वा अधिकारकम्मं^९ कत्वा^{१०} तं ठानन्तरं
 पत्थेसि । सा कप्पसतसहस्सं देवमनुस्सेसु संसरित्वा इमस्मि
 15 बुद्धुप्पादे सुप्पबुद्धसक्कस्स^{११} गेहे पटिसन्धिं गण्हि । भद्दा कच्चाना
 तिस्सा नामं अकंसु ।

सा वयप्पत्ता बोधिसत्तस्स गेहं अगमासि । सा^{१२} अपरभागे
 राहुलकुमारं नाम पुत्तं विजायि । तस्स जातदिवसे व^{१३} बोधिसत्तो
 निक्खमित्वा बोधिमण्डे सब्बञ्जुतं पत्वा लोकानुगहं करोन्तो
 20 अनुपुब्बेन कपिलवत्थुं आगम्म आतीनं सङ्गहं अकासि । अपरभागे
 परिनिब्बुते सुद्धोदनमहाराजे महापजापति गोतमी पञ्चहि
 मातुगामसतेहि सद्धिं सत्थु सन्तिके पब्बजि । राहुलमाता पि

१. पि—सी०, रो० ।

२. ० च—स्या० ।

३. महाभिञ्जाप्पत्ता—रो० ;

४. बक्कुलत्थेरो—सी०, रो० ।

सी०—एवमेव सब्बत्थ ।

५. विय—सी०, स्या०, रो० ।

६-६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

७. तस्मा भद्—स्या० ।

८. कच्चाना तेव—रो० ।

९. पि—स्या० ।

१०-१०. रो०-पोत्थके नत्थि ।

११. सुप्पबुद्धस्स—स्या० ।

१२. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१३. जातदिवसे—स्या० ।

जनपदकल्याणी पि^१ थेरिया सन्तिकं गन्त्वा पब्बजि । सा
पब्बजितकालतो पट्टाय भद्दकच्चानत्थेरीत्वेव^२ पाकटा अहोसि । सा^३
अपरभागे विपस्सनं वड्डेत्वा अरहत्तं पत्वा अभिञ्जासु चिण्णवसी
अहोसि । एकपल्लङ्केन^४ निसिन्ना एकावज्जनेन कप्पसतसहस्साधिकं
असङ्ख्येयं अनुस्सरति । तस्सा तस्मिं गुणे पाकटे जाते सत्था जेतवने 5
निसिन्नो^५ भिक्खुनियो पटिपाटिया ठानन्तरे^६ ठपेन्तो इमं थेरिं
महाभिञ्जाप्पत्तानं अगगट्टाने ठपेसी ति ।

(१२) किसानो गोतमीयेरीवत्थु

१२. द्वादसमे लूखचीवरधरानं ति तीहि लूखेहि समन्नागतं
पंसुकूलं धारेत्तीनं किसानो गोतमी (अ० नि० १.१४, ५.१२) अग्गा
ति दस्सेति । गोतमी ति तस्सा नामं, थोकं किसधातुकत्ता^७ पन 10
किसानो गोतमी ति वुच्चति ।

अयं पि^८ पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे निब्बत्तित्वा^९
सत्थु धम्मदेसनं सुणन्ती सत्थारं एकं भिक्खुनि लूखचीवरधरानं
अगगट्टाने ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि ।
सा कप्पसतसहस्सं देवमनुस्सेसुं संसरित्वा इमस्मिं बुद्धुप्पादे 15 B. 291
सावत्थियं दुग्गतकुले निब्बत्तित्वा वयप्पत्तकाले एकं कुलं अगमासि ।
तत्थ नं, 'दुग्गतकुलस्स धीता' ति परिभविंसु ।

सा अपरभागे पुत्तं विजायि । अथस्सा सम्मानमकंसु । सो
पनस्सा दारको आधावित्वा परिधावित्वा कीळनवये ठितो
कालमकासि । तस्सा सोको उदपादि । सा, 'अहं इमस्मिं येव गेहे 20

१. जनपदकल्याणि पि—रो० ।

३. अथ—रो० ।

५. निसीदित्वा—सी०, रो० ।

७. किलन्तधातुकत्ता—सी०, रो० ।

८. अयं पि हि—सी० ।

२. भद्दकच्चानत्थेरी तेव—स्या०, रो० ।

४. एकपल्लङ्के—रो० ।

६. ठानन्तरेसु—सी०, स्या०, रो० ;

एवमेव सब्बत्थ ।

९. निब्बत्ता—सी०, रो०—एवमेव

सब्बत्थ ।

हृत्वा पुत्तस्स जातकालतो पट्ठाय सक्कारं पापुणि,
 इमे मय्हं पुत्तं बहि छडुतुं पि वायमेय्यु' ति पुत्तं अङ्केनादाय,
 'पुत्तस्स मे भेसज्जं देथा' ति गेहद्वारपटिपाटिया^१ विचरति ।
 दिट्ठदिट्ठद्वाने मनुस्सा, 'कत्थ ते मतकस्स भेसज्जं दिट्ठपुब्बं' ति पाणि
 5 पहरित्वा परिहासं करोन्ति । सा तेसं कथाय नेव सञ्जतिं गच्छति ।
 अथ नं एको पण्डितपुरिसो दिस्वा, 'अयं पुत्तसोकेन चित्तविक्षेपं
 पत्ता भविस्सति^२, एतिस्सा पन भेसज्जं न अञ्जो जानिस्सति,
 दसबलो व जानिस्सती' ति चिन्तेत्वा एवमाह—'अम्म तव पुत्तस्स
 R. 379 भेसज्जं अञ्जो जानन्तो नाम नत्थि, सदेवके पन^३ लोके अगगपुग्गलो
 10 दसबलो धुरविहारे वसति, तस्स सन्तिकं गन्त्वा पुच्छाही' ति ।
 सा, 'सच्चं पुरिसो कथेती' ति पुत्तमादाय तथागतस्स बुद्धासने
 01 निसिन्नवेलाय परिसपरियन्ते ठत्वा, 'पुत्तस्स मे भेसज्जं देथ भगवा'
 ति आह ।

सत्था तस्सा उपनिस्सयं दिस्वा, 'भट्ठकं ते गोतमि^४ कतं
 15 भेसज्जत्थाय इधागच्छन्तिया, गच्छ नगरं पविसित्वा कोटितो पट्ठाय
 सकलनगरं चरित्वा यस्मिं गेहे कोचि मतपुब्बो नत्थि, ततो
 सिद्धत्थकं आहरा' ति^५ आह । सा^६, 'साधु भन्ते' ति तुट्ठमानसा
 अन्तो नगरं पविसित्वा पठमगेहे येव, 'दसबलो मम पुत्तस्स भेसज्जत्थाय
 सिद्धत्थकं आहरापेति, सिद्धत्थकं मे देथा' ति आह । 'हन्द गोतमी'
 20 ति नीहरित्वा अदंसु । 'अहं^७ एवं गहेतुं न सक्कोमि^८, इमस्मिं
 गेहे कोचि मतपुब्बो नाम नत्थी' ति ? 'किं वदेसि गोतमि, को
 इध मतके गणेतुं सक्कोती' ति ? 'तेन हि अलं नाहं गण्हिस्सामि^९,
 02 दसबलो मं यत्थ मतपुब्बो नत्थि^{१०}, ततो नं^{११} गण्हापेती' ति आह^{११} ।

१. गेहद्वारपटिपाटियं—रो० ।

२. भविस्सती ति—स्या० ।

३. रो० पोत्थके नत्थि ।

४. गोतमी—रो० ।

५. आहराही ति—रो० ।

६. रो० पोत्थके नत्थि ।

७. अयं—सी०, रो० ।

८. सक्का—रो० ।

९. गण्हिस्सामी ति—रो० ।

१०-१०. अत्थि ततो सिद्धत्थकं न—सी०, रो० ।

११. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

सा इमिना व नियामेन ततियघरं गत्वा चिन्तेसि—‘सकलनगरे
अयमेव नियामो भविस्सति, इदं हितानुकम्पकेन बुद्धेन दिट्ठं
भविस्सती’ ति। संवेगं लभित्वा ततो व^१ बहि निक्खमित्वा आमक-
सुसानं गत्वा^२ पुत्तं हत्थेन गहेत्वा, ‘पुत्तक अहं इमं मरणं तवेव
उप्पन्नं ति चिन्तेसि, न पनेतं तवेव, महाजनसाधारणो एस धम्मो’^३ R. 380
ति वत्वा पुत्तं आमकसुसाने छुट्ठेत्वा इमं गाथमाह—

“न गामधम्मो नो निगमस्स धम्मो,
न चापियं एककुलस्स धम्मो ।
सब्बस्स लोकस्स सदेवकस्स,
एसेव^४ धम्मो यदिदं अनिच्चा”^५
(थेरी अप० २४१) ति ॥

एवं च पन वत्वा सत्थु सन्तिकं अगमासि । अथानं सत्था,
‘लद्धो ते गोतमि^६ सिद्धत्थको’ ति आह । ‘निट्ठितं भन्ते सिद्धत्थकेन
कम्मं, पतिट्ठं पन मे देथा’ ति आह । अथस्सा सत्था धम्मपदे
इमं गाथमाह—

“तं पुत्तपसुसम्मत्तं, व्यासत्तमनसं तरं ।
सुत्तं गामं महोघो व, मच्चु आदाय गच्छती”
(ध० प० ४४) ति ॥

सा गाथापरियोसाने यथाठिता व सोतापत्तिफले पतिट्ठाप
पब्बज्जं याचि । सत्था पब्बज्जं अनुजानि^७ । सा तिक्खत्तुं सत्थारं^८
पदक्खिणं कत्वा वन्दित्वा भिक्खुनिउपस्सयं गत्वा पब्बज्जं^९ च
उपसम्पदं च लभित्वा^{१०} न चिरस्सेव योनिसोमनसिकारे कम्मं
करोन्ती विपस्सनं वड्ढेसि । अथस्सा सत्था इमं ओभासगाथमाह—

१. ततो—रो० । २. नेत्वा—सी०, रो० ।
३. एसो व—रो० । ४. गोतमी—रो० ।
५. अनुजानाति—स्या० । ६-६. पब्बजि उपसम्पदं लभित्वा पन
—रो० ।

“यो च वस्ससतं जीवे, अपस्सं अमतं पदं ।

एकाहं जीवितं सेय्यो, पस्सतो अमतं पदं”

(ध० प० २८) ति ॥

- सा गाथापरियोसाने अरहत्तं पत्वा^१ परिक्रुत्वा वलञ्जे परमुक्कट्ठा
 5 हुत्वा तीहि लूखेहि समन्नागतं चीवरं पारुपित्वा विचरि । अपरभागे
 सत्था जेतवने निसिन्नो भिक्खुनियो पटिपाटिया ठानन्तरे^२ ठपेन्तो
 इमं थेरिं लूखचीवरधरानं अगगट्ठाने ठपेसी ति ।

B. 293

(१३) सिङ्गालकमाताथेरीवत्थु

R. 381

१३. तेरसमे सद्धाधिमुत्तानं ति सद्धालक्खणे अभिनिविट्ठानं
 ० सिङ्गालकमाता^३ (अं० नि० १.१४, ५.१३) अग्गा ति दस्सेति ।
 10 अयं किर पट्टमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलघरे^४ निब्बत्ता सत्थु
 धम्मकथं सुणन्ती सत्थारं एकं भिक्खुनिं सद्धाधिमुत्तानं अगगट्ठाने
 ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं^५ कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । सा
 कप्पसतसहस्सं देवमनुस्सेसु संसरित्वा इमस्मिं बुद्धुप्पादे राजगहनगरे
 सेट्ठिकुले निब्बत्ता समानजातिकं कुलं गन्त्वा एकं पुत्तं विजायि ।
 15 तस्स^६ सिङ्गालककुमारो ति^७ नामं अकंसु । सा पि तेनेव कारणेन
 सिङ्गालकमाता नाम जाता । सा एकदिवसं सत्थु धम्मकथं सुत्वा
 पटिलद्धसद्धा सत्थु सन्तिकं^८ गन्त्वा^९ पब्बजि^{१०} । पब्बजितकालतो
 पट्टाय सद्धिन्द्रियं अधिमत्तं पटिलभि । सा धम्मस्सवनत्थाय^{११} विहारं
 गन्त्वा दसबलस्स सरीरसम्पत्तिं ओलोकयमाना व तिट्ठति । सत्था
 20 तस्सा सद्धालक्खणे अभिनिविट्ठभावं जत्वा सप्पायं कत्वा
 पसादनीयमेव धम्मं देसेसि^{१२} । सा पि थेरी सद्धालक्खणमेव धुरं कत्वा

१. पत्ता—सी०, रो० ।

२. ठानन्तरेसु—सी०, स्या०, रो० ।

३. सिङ्गालकमाता—रो०; सिङ्गालमाता

४. कुलगेहे—स्या० ।

—स्या०—एवमेव सब्बत्थ ।

५. अधिकारं—रो० ।

६. तस्सा—स्या० ।

७. सिङ्गालकुमारो तिस्स — स्या०;

८-८. सन्तिकं—सी०, सन्तिके—रो० ।

सिङ्गालकुमारो—रो० ।

९. पब्बजिता—स्या० ।

१०. धम्मसवनत्थाय—रो० ।

११. देसेति—सी०, रो० ।

अरहत्तं पापुणि । अथ नं सत्था अपरभागे जेतवने निसीदित्वा भिक्खुनियो पटिपाटिया ठानन्तरे^१ ठपेन्तो इमं थेरिं सद्धाधिमुत्तानं अगगट्टाने ठपेसी ति ।

तेरसमुत्तपटिमण्डिताय थेरपालिया वण्णना निट्ठिता ।

(च) छट्ठवग्गो

R. 382

(१) तपुस्स-भल्लिकवत्थु

१. उपासकपालिया^२ पठमे^३ पठमं सरणं गच्छन्तानं (अं० नि० १.१४, ६.१) ति सब्बपठमं सरणं गच्छन्तानं तपुस्सो^४ च 5 भल्लिको चा ति इमे द्वे वाणिजा अगगा ति दस्सेति ।

इमे किर पटुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे पटिसन्धि गहेत्वा^५ अपरभागे सत्थु धम्मदेसनं सुणन्ता सत्थारं द्वे उपासके पठमं सरणं गच्छन्तानं अगगट्टाने ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं पत्थयिंसु । ते कप्पसतसहस्सं देवमनुस्सेसु संसरित्वा अम्हाकं 10 B. 294 बोधिसत्तस्स सब्बञ्जुतञ्जाणपत्तितो^६ पुरेतरमेव असितञ्जननगरे कुटुम्बियगेहे निब्बत्तिंसु । जेट्टभातिको तपुस्सो नाम अहोसि, कनिट्ठो भल्लिको नाम ।

ते अपरेन समयेन घरावासं वसन्ता कालेन कालं पञ्च सकटसत्तानि योजापेन्तो^७ वाणिजकम्मं^८ करोन्ता चरन्ति । तस्मिं समये अम्हाकं 15 बोधिसत्तो सब्बञ्जुतं पत्वा सत्तसत्ताहं बोधिमण्डे विहरित्वा अट्ठमे सत्ताहे राजायतनमूले निसीदि । तस्मिं समये ते वाणिजा पञ्चमत्तेहि

१. ठानन्तरेसु—सी०, रो० ।

२. रो० पोत्थके नत्थि ।

३. तपुस्सो—सी०, रो०; एवमेव ।

४. सब्बञ्जुतपत्तितो—सी०, रो० ।

५. वणिज्जकम्मं—सी०, रो० ।

२. उपासकपालियं—सी०, रो०;

उपासकवण्णनायं—इया० ।

५. गणित्वा—सी०, रो० ।

७. योजेत्वा—रो०; योजापेत्वा—सी० ।

सकटसतेहि तं ठानं अनुपत्ता अहेसु^१ । तेसं^२ अनन्तरे अत्तभावे माता
 तस्मिं पदेसे देवता हुत्वा निब्बत्ति । सा चिन्तेसि—‘इदानीं बुद्धानं
 आहारो लद्धुं वट्टति, न हि सका इतो परं निराहारेहि यापेतुं’, इमे
 R. 383 च मे पुत्ता इमिना मग्गेन^३ गच्छन्ति, तेहि^४ अज्ज बुद्धानं पिण्डपातं
 5 दापेतुं^५ ‘वट्ठी’ ति पञ्चसु सकटसतेसु युत्तगोणानं गमनुपच्छेदं अकासि ।
 ते ‘किं नामेतं’ ति नानाविधानि निमित्तानि ओलोकेन्ति । अथ तेसं
 किलमनभावं अत्वा एकस्स पुरिसस्स सरीरे अधिमुच्चित्वा, ‘किं
 कारणा किलमथ, तुम्हाकं अज्जो यक्खावट्ठी वा भूतावट्ठी वा नागावट्ठी
 वा नत्थि, अहं पन वो अतीतत्तभावे माता इमस्मिं ठाने भूमदेवता
 10 हुत्वा निब्बत्ता, एस दसबलो राजायतनमूले निसिन्नो, तस्स पठमं
 पिण्डपातं देथा’ ति ।

ते तस्सा कथं सुत्वा तुट्ठमानसा हुत्वा मन्थं च मधुपिण्डकं च
 सुवण्णथालकेन^६ आदाय सत्थु सन्तिकं गन्त्वा, ‘इमं भोजनं पटिगण्हथ’
 भन्ते’ ति आहंसु । सत्था अतीतबुद्धानं आचिण्णं^७ ओलोकेसि । अथस्स
 15 चत्तारो महाराजानो सेलमये पत्ते उपनामेसु । सत्था, ‘तेसं महप्फलं
 होतु’ ति चत्तारो पि पत्ते ‘एको व पत्तो होतु’ ति अधिट्ठासि । तस्मिं
 खणे ते वाणिजा तथागतस्स पत्ते मन्थं च मधुपिण्डकं च पत्तिट्ठपेत्वा^८
 परिभुत्तकाले उदकं दत्वा भत्तकिच्चपरियोसाने सत्थारं अभिवादेत्वा
 एकमन्तं निसीदिसु । अथ नेस सत्था धम्मं देसेसि । देसनापरियोसाने
 20 द्वे पि जना द्वेवाचिके सरणे पत्तिट्ठाय सत्थारं अभिवादेत्वा अत्तनो
 B. 295 नगरं गन्तुकामा, भन्ते अम्हाकं परिचरणचेत्तियं देथा’ ति वदिसु^९ ।
 सत्था दक्खिणेन हत्थेन सीसं परामसित्वा^{१०} द्वित्रं पि जनानं अट्ठ

१. होन्ति—सी०, रो० ।

२. ठानेन—रो० ।

३. दातुं—स्या० ।

४. पटिगण्हथ—रो० ।

५. पत्तिट्ठापेत्वा—रो० ।

११. परिमज्जित्वा—सी०, रो० ।

२. ० च—सी०, रो० ।

४. एतेहि—रो० ।

६. सुवण्णथालेन—रो० ।

७. आचिण्णे—रो० ।

१०. आहंसु—सी०, रो० ।

केसधातुयो^१ अदासि । ते उभो पि जना केसधातुयो^२ सुवर्णसमुग्गेसु^३
ठपेत्वा अत्तनो नगरं नेत्वा असितञ्जननगरद्वारे जीवकेसधातुया^४
चेतियं^५ पतिट्ठापेसुं । उपोसथदिवसे^६ चेतियतो नीलरस्मियो^७ R. 384
निगच्छन्ति । एवमेतं वत्थु समुद्रितं । सत्था पन अपरभागे जेतवने
निसीदित्वा उपासके पटिपाटिया ठानन्तरेसु ठपेन्तो इमे द्वे जने पठमं 5
सरणं गच्छन्तानं अगगट्ठाने ठपेसी ति ।

(२) सुदत्तगहपतिअनाथपिण्डकसेट्ठिवत्थु

२. दुतिये दायकानं (अं० नि० १.१४, ६.२) ति दानाभिरतानं
सुदत्तो गहपति अनाथपिण्डको अगो ति दस्सेति ।

सो किर पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे निब्बत्तो सत्थु
धम्मकथं सुणन्तो सत्थारं एकं उपासकं दायकानं अगगट्ठाने ठपेन्तं 10
दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । सो कप्पसत्तसहस्सं
देवमनुस्सेसु संसरित्वा इमस्मिं बुद्धप्पादे सावत्थियं सुमनसेट्ठिस्स
गेहे निब्बत्ति, सुदत्तो तिस्स नामं अकंसु ।

सो अपरभागे घरावासे पतिट्ठितो दायको दानपति हुत्वा
तेनेव गुणेन पत्थटनामधेय्यो^८ अनाथपिण्डको नाम अहोसि । सो 15
पञ्चहिं सकट्सतेहिं भण्डं आदाय राजगहे^९ अत्तनो पियसहायकस्स
सेट्ठिनो गेहं गन्त्वा तत्थ बुद्धस्स भगवतो उप्पन्नभावं सुत्वा
बलवपच्चूसकाले^{१०} देवतानुभावं विवटेन द्वारेन सत्थारं उपसङ्कमित्वा
धम्मं सुत्वा सोतापत्तिफले पतिट्ठाय दुतियदिवसे च^{१२} बुद्धप्पमुखस्स

१. केसधातुमुद्रियो—सी०, रो० ।

२. सुवर्णसमुग्गे—स्या० ।

३. चेतिये—स्या० ।

४. नीलरस्मी—रो० ।

५. पत्तनामधेय्यो—रो० ।

११. बलवपच्चूससमये—सी०, रो० ।

२. धातुयो—रो०; ता धातुयो—सी० ।

४. जीवकेसधातुयो—स्या० ।

६. ० उपोसथदिवसे—रो० ।

८. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१०. राजगहनगरे—सी०, रो० ।

१२. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

- R. 385 भिक्खुसङ्घस्स^१ महादानं दत्त्वा सावत्थि आगमनत्थाय सत्थु पटिञ्जं गहेत्वा अन्तरामग्गे पञ्चचत्तालीसयोजनमग्गे सतसहस्सं सतसहस्सं दत्त्वा योजनिकविहारे कारेत्वा जेतवनं कोटिसन्थारेन सन्थरित्वा^२ अट्टारसहि कोटीहि किणित्वा अट्टारसहि कोटीहि विहारं कारेत्वा
- 5 विहारे निट्ठिते चतुन्नं परिसानं पुरेभत्तपञ्चाभत्तेसु यदिच्छकं दानं ददन्तो अट्टारसहि कोटीहि विहारमहं निट्ठापेसि । विहारमहो नवहि मासेहि निट्ठानं अगमासि । पञ्चही अपरे तेमासे^३ पन सब्बाचरियानं विवादो नत्थि । एवं चतुपण्णासकोटिधनं विस्सज्जेत्वा निच्चकालं गेहे एवरूपं दानं पवत्तेसि । देवसिकं पञ्च सलाकभत्त-
- B. 296 सतानि होन्ति, पञ्च पक्खिकभत्तसतानि^४, पञ्च सलाकयागुसतानि, पञ्च पक्खिकयागुसतानि^५, पञ्च धुरभत्तसतानि, पञ्च आगन्तुकभत्त-
- 10 सतानि, पञ्च गमिकभत्तसतानि, पञ्च गिलानभत्तसतानि, पञ्च गिलानुपट्ठाकभत्तसतानि, पञ्च आसनसतानि गेहे निच्चपञ्चत्तानेव होन्ती ति^६ । अथ नं अपरभागे सत्था जेतवने निसिन्नो उपासके
- 15 पटिपाटिया ठानन्तरेसु ठपेन्तो दायकानं अगगट्ठाने ठपेसी ति ।

(३) चित्तगहपतिवत्थु

३. ततिये धम्मकथिकानं (अं० नि० १.१४, ६.३) ति धम्मकथिकानं उपासकानं चित्तो गहपति अग्गो ति दस्सेति ।

सो किर पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे निब्बतो अपरभागे धम्मकथं^७ सुणन्तो सत्थारं एकं उपासकं धम्मकथिकानं अगगट्ठाने

20 ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । सो कप्पसतसहस्सं देवमनुस्सेसु संसरित्वा कस्सपबुद्धकाले मिगलुद्दकगेहे

१. सङ्घस्स—सी०, रो० ।

२. तेसं पन—स्या० ।

५. पक्खिकयागुसतानि—सी०, रो० ।

७. धम्मं—सी०, रो० ।

२. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४. पक्खिकभत्तसतानि—रो०, सी० ।

६. होन्ति—स्या० ।

निब्वत्तो अपरभागे अरञ्जे कम्मं कातुं समत्थकाले एकदिवसं देवे
वस्सन्ते मिगमारणत्थाय सत्तिं^१ आदाय अरञ्जं गन्त्वा मिगरूपानि
ओलोकेन्तो एकस्मिं अकटपम्भारे^२ ससीसं पंसुकूलं पारुपित्वा पासाण-
फलके निसिन्नं एकं भिक्खुं दिस्वा, 'एको अय्यो समणधम्मं करोन्तो
निसिन्नो भविस्सती' ति सञ्जं उप्पादेत्वा वेगेन घर गन्त्वा एकस्मिं 5 R. 386
उद्धने हिय्यो आभतमंसं^३, एकस्मिं भत्तं पचापेत्वा पिण्डाचारिके^४
द्वे^५ भिक्खू दिस्वा तेसं पत्तं आदाय पञ्चत्तासने निसीदापेत्वा
भिक्खं समादापेत्वा, 'अय्ये परिविसथा' ति अञ्जे^६ आणापेत्वा तं
भत्तं कुटे^७ पक्खपित्वा पण्णेन मुखं बन्धित्वा कुटं आदाय गच्छन्तो
अन्तरामग्गे नानाविधानि पुष्फानि ओचिनित्वा पत्तपुटकेन गहेत्वा 10
थेरस्स निसिन्नट्टानं गन्त्वा कुटं ओतारेत्वा एकमन्ते ठपेत्वा, 'मय्हं
भन्ते सङ्गहं करोथा' ति वत्वा थेरस्स पत्तं आदाय भत्तस्स पूरेत्वा
थेरस्स हत्थे पतिट्ठपेत्वा तेहि मिस्सकपुष्फेहि थेरं पूजेत्वा एकमन्ते
ठितो, 'यथायं रसपिण्डपातेन सद्धिं पुष्फपूजा चित्तं परितोसेति'^८,
एवं^९ निब्वत्तनिब्वत्तट्टाने पण्णाकारसहस्सानि चेव आगच्छन्तु 15
पञ्चवण्णकुसुमवस्सं च वस्सतु' ति आह ।

थेरो तस्स उपनिस्सयं दिस्वा द्वत्तिसाकारकम्मट्टानं आचिक्खित्वा
अदासि । सो यावज्जीवं कुसलं कत्वा देवलोके निब्वत्ति । निब्वत्तट्टाने
जण्णुमत्तेन ओधिना दिब्वपुष्फवस्सं वस्सि, सयं च अञ्जाहि देवताहि
अधिकतरेन रूपेण समन्नागतो अहोसि । सो एकं बुद्धन्तरं देवमनुस्सेसु 20
संसारित्वा इमस्मिं बुद्धपादे मगधरट्ठे मच्छिकासण्डनगरे सेट्ठिकुले
निब्वत्ति । जातकालेवस्स सकलनगरे जण्णुमत्तेन ओधिना पञ्चवण्ण-
कुसुमवस्सं वस्सि । अथस्स मातापितरो, 'अम्हाकं पुत्तो अत्तना व

१. सत्थि—सी०, रो० ।

२. आहतं मंसं—रो० ।

३. रो० पोत्थके नत्थि ।

४. कुटके—सी०, रो०; सब्बत्थ एवमेव ।

५. ० मे—सी०, रो० ।

६. अकटपम्भारे—सी०, रो० ।

७. पिण्डाचारिके—रो० ।

८. अञ्जं—सी०, रो० ।

९. परितोसेति—सी०, रो० ।

अत्तनो नामं गहेत्वा आगतो, जातदिवसेवस्स सकलनगरं पञ्चवण्णेहि पुप्फेहि बिचित्तं जातं' ति चित्तकुमारो ति^१ नामं अकंसु ।

R. 387

सो अपरभागे घरावासे पतिट्ठितो पितु अच्चयेन तस्मिं नगरे सेट्ठिट्ठानं पापुणि । तस्मिं समये पञ्चवगियत्थेरानं अब्भन्तरो^२

5 महानामत्थेरो नाम मच्छिकासण्डनगरं अगमासि । चित्तो गहपति तस्स इरियापथे पसीदित्वा पत्तं आदाय गेहं आनेत्वा^३ पिण्डपातेन पतिमानेत्वा^४ कतभत्तकिच्चं अम्बाटकारामं नाम उय्यानं नेत्वा तत्थस्स वसनट्ठानं कारेत्वा निबद्धं अत्तनो गेहे पिण्डपातं गहेत्वा वसनत्थाय पटिञ्जं गण्हि । थेरो पि^५ तस्स^६ उपनिस्सयं दिस्वा धम्मं

10 देसेन्तो सल्लायतनविभत्तिमेव देसेसि । चित्तो गहपति पुरिमभवे मद्दितसङ्गारताय न चिरस्सेव अनागामिफलं सम्पापुणि^७ । अथेकदिवसं इसिदत्तत्थेरो तत्थ गन्त्वा विहरन्ते सेट्ठिस्स निवेसने भत्तकिच्च-परियोसाने आयस्मता थेरेन पञ्चं विस्सज्जेतुं असक्कोन्तेन अज्झिट्ठो उपासकस्स पञ्चं विस्सज्जेत्वा तेन पुब्बे गिहिसहायकभावे आते,

15 'न इदानि^८ इध वत्थब्बं' ति^९ यथासुखं पक्कामि । पुनेकदिवसं सेट्ठि गहपति महानामत्थेरं इद्धिपाटिहारियकरणत्थं^{१०} याचि । सो पि तस्स तेजोसमापत्तिपाटिहारियं दस्सेत्वा, 'इदानि इध वसितुं न युतं' ति यथासुखं पक्कामि । अथेकदिवसं द्वे अग्गसावका भिक्खुसहस्सपरिवारा अम्बाटकारामं अगमंसु । सेट्ठि गहपति तेसं महासक्कारं सज्जेसि ।

B. 298

20 सुधम्मत्थेरो तं असहमानो सेट्ठि तिलसङ्गुलिकावादेन^{१०} खुंसेत्वा तेन पणामितो सत्थु सन्तिकं गन्त्वा ओवादं लभित्वा दसबलस्स ओवादे ठितो चित्तं गहपतिं खमापेत्वा तत्थेव अम्बाटकारामे विहरन्तो विपस्सनं वड्ढेत्वा अरहत्तं पापुणि । तदा उपासको चिन्तेसि—अहं

१. चित्तकुमारो तिस्स—स्या० ।

२. अन्तरे—स्या० ।

३. नेत्वा—सी०, रो० ।

४. पटिमानेत्वा—स्या० ।

५-५. थेरो पिस्स—स्या० ।

६. पापुणि—सी०, रो० ।

७. दानि—सी०, रो० ।

८. वत्थब्बं ति—रो० ।

९. इद्धिपाटिहारियकरणत्थाय—सी०, रो० ।

१०. तिलसङ्गुलिकावादेन—रो० ।

दसबलं अदिस्वा व चिरं वीतिनामेसि, सत्थु सन्तिकं गच्छन्तेन पन
अयुत्तं तुच्छहत्थेन गन्तुं' ति पञ्चहि सकटसतेहि तेलमधुफाणितादीनि
आदाय, 'ये दसबलं पस्सितुकामा, ते मया सद्धि आगच्छन्तु' ति
नगरे भेरिं चरापेत्वा द्वीहि पुरिससहस्सेहि परिवुतो सत्थारं पस्सितुं
पक्कामि । तिसयोजने^१ मग्गे देवता पण्णाकारं उपट्टपेसुं । सो सत्थु 5
सन्तिकं गन्त्वा पञ्चपतिट्ठितेन सत्थारं वन्दि । तस्मिं खणे आकासा
पञ्चवण्णानं पुष्फानं वस्सं वस्सि ।

सत्था तस्स अज्झासयवसेन^२ सळायतनविभत्तिमेव कथेसि ।
तस्स अट्ठमासमत्तं^३ दसबलस्स दानं देन्तस्सा पि सकनिवेसनतो
नीतानि^४ तण्डुलतेलमधुफाणितादीनि न खीयिंसु । राजगहवासिकेहि 10
पहितपण्णाकारो व^५ अलं अहोसि । सो^६ सत्थारं पस्सित्वा अत्तनो
नगरं गच्छन्तो सकटेहि आभतं^७ सब्बं भिक्खुसङ्घस्स अदासि ।
सकटेसु तुच्छेसु जातमत्तेस्वेव देवता सत्त रतनानि पूरयिंसु ।
महाजनन्तरे कथा उदपादि—'याव सक्कारसम्मानप्पत्तो वतायं चित्तो
गहपती' ति । तं सुत्वा सत्था धम्मपदे इमं गाथमाह— 15

"सद्धो सीलेन सम्पन्नो, यसो भोगसमप्पितो ।

यं यं पदेसं भजति, तत्थ तत्थेव पूजितो"

(ध० प० ४५) ति ॥

सो ततो पट्ठाय अरियसावकानं येव उपासकानं पञ्चहि सतेहि
परिवुतो विचरति^८ । अथ नं सत्था अपरभागे उपासके पटिपाटिया 20 B. 299
ठानन्तरे^९ ठेन्तो चित्तसंयुत्तं (सं० नि० ४.२५२) अट्ठप्पत्तिं कत्वा
धम्मकथिकानं अग्गट्ठाने ठपेसी ति ।

१. ० योजने—स्या० ।

३. अट्ठमासमत्तं—सी०, रो० ।

५. व—रो० ।

७. आहतं—रो० ।

९. ठानन्तरेसु—सी०, रो० ।

२. ० तैसं—स्या० ।

४. नीहतानि—रो० ।

६. ० पि—स्या० ।

८. वरति—सी०, रो० ।

(४) हत्थकआळवकवत्थु

४. चतुत्थे चतूहि सङ्गहवत्थूही (अ० नि० १.१४, ६.४) ति
चतुब्बिधेन^१ सङ्गहवत्थुना^२ परिसं सङ्गहन्तानं हत्थको आळवको
अगोति दस्सेति ।

R. 389

अयं किर पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलघरे निब्बत्तो अपरभागे
५ सत्थु धम्मकथं सुणन्तो सत्थारं चतूहि सङ्गहवत्थूहि समन्नागतं एकं
उपासकं ठानन्तरे ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं
पत्थेसि । सो कप्पसतसहस्सं देवमनुस्सेसु संसरित्वा इमस्मिं
बुद्धुप्पादे आळविरट्ठे आळविनगरे आळवकस्स रञ्जो गेहे पटिसन्धि^३
गण्ह^४, स्वे भत्तचाटिया सद्धि आळवकस्स पेसेतब्बो अहोसि ।
१० तत्रायं अनुपुब्बिकथा^५ ।

एकदिवसं किर आळवको राजा मिगवत्थाय अरञ्जं गन्त्वा
एकं मिगं अनुबन्धित्वा घातेत्वा छिन्दित्वा^६ धनुकोटियं लगेत्वा^७
निवत्तेत्वा आगच्छन्तो वातातपेन^८ किलन्तकायो^९ एकं सन्दच्छायं
निग्रोधरुक्खमूलं^{१०} पविसित्वा निसीदि । अथ नं मुहुत्तं दरथं
१५ विनोदेत्वा निक्खमन्तं रुक्खे अधिवत्था देवता, 'तिट्ठ तिट्ठ, भक्खोसि
मे' ति हत्थे गण्हि । सो दळ्हं गहितत्ता अञ्ज उपायं अपस्सन्तो,
'देवसिकं ते एकेकपुरिसेन^{११} सद्धि चाटिभत्तं पेसेस्सामी' ति वत्वा
नगरं गतो । ततो पट्टाय बन्धनागारतो एकेकमनुस्सेन^{१२} सद्धि
चाटिभत्तं^{१३} पेसेसि । एतेनेव^{१४} नियामेन बन्धनागारे^{१५} मनुस्सेसु
२० खीणेषु, 'महल्लकमनुस्सेसु गय्हमानेषु रट्ठखोभो होती' ति ते

१-१. चतुब्बिधेहि सङ्गहवत्थूहि—रो० ;

० सङ्गहवत्थूहि—सी० ।

४. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६-६. वातातपकिलन्ताय—सी०, रो० ।

८. एकेन पुरिसेन—रो० ।

१०. पातिभत्तं—स्या०-सब्बत्थ एवमेव ।

१२. बन्धनागारेसु—सी०, रो० ।

२-२. निब्बत्तो—रो० ।

३. अनुपुब्बिकथा—सी० ।

५. लगेत्वा—सी० ।

७. निग्रोधमूलं—स्या० ।

९. एकेन मनुस्सेन—सी०, रो० ।

११. एतेन—रो० ।

अगहेत्वा^१ दहरकुमारे गणितुं आरभिसु । ततो पट्टाय नगरे
दारकमातरो^२ च गम्भिनियो च अञ्जं रटुं गच्छन्ति ।

तस्मिन् समये सत्था पच्चूससमयन्ते^३ लोकं वोलोकेन्तो^४
आळवककुमारस्स तिण्णं मग्गफलानं उपनिस्सयं दिस्वा, 'अयं
कुमारो कप्पसतसहस्सं पत्थितपत्थनो देवलोका चवित्वा आळवक- 5 B. 300
रञ्जो गेहे निब्बत्तो, अञ्जं कुमारं^५ अलभन्ता^६ स्वे कुमारं
चाटिभत्तेन सद्धिं गहेत्वा गच्छिस्सन्ती' ति चिन्तेत्वा सायन्हसमये
अञ्जातकवेसेन आळवकस्स यक्खस्स भवनद्वारं गत्वा तस्स
दोवारिकं गद्रभं नाम यक्खं भवनं पविसनत्थाय याचि । सो आह—
'भगवा तुम्हे पविसथ, मय्हं पन आळवकस्स अनारोचनं नाम अयुत्तं' 10
ति । सो^७ हिमवन्ते यक्खसमागमं गतस्स आळवकस्स सन्तिकं
अगमासि । सत्था पि तं भवनं पविसित्वा आळवकस्स निसीदनपल्लङ्के
निसीदि ।

तस्मिन् समये सातागिर-हेमवता आळवकस्स भवनमत्थकेन
यक्खसमागमं गच्छन्ता अत्ततो गमने असम्पज्जमाने, किं नु खो कारणं' 15
ति आवज्जेन्ता सत्थारं आळवकस्स भवने निसिन्नं दिस्वा सत्थु
सन्तिकं गत्वा वन्दित्वा यक्खसमागमं गत्वा आळवकस्स तुट्ठिं
पवेदयिंसु 'लाभा^८ ते आवुसो आळवक, यस्स ते सदेवके लोके
अगपुग्गलो भवने निसिन्नो, गत्वा सत्थु सन्तिके धम्मं सुणाही'
ति । सो तेसं कथं सुत्वा चिन्तेसि—'इमे एकस्स मुण्डकसमणस्स^९ 20
मम पल्लङ्के निसिन्नभावं कथेन्ती' ति अनत्तमनो^{१०} कोधाभिभूतो
हुत्वा, 'अज्ज मय्हं एतेन समणेन सद्धिं सज्जामो भविस्सति^{११}, तत्थ
मे सहाया नाम होथा' ति^{१२} दक्खिणपादं उक्खिपित्वा सट्ठियोजनमत्तं

१. अगहेत्वा—रो० ।

२. दहरकुमारा—रो० ।

३. पच्चूससमयन्ते—सी०, स्या०, रो० ।

४. ओलोकेन्तो—रो० ।

५. स्या०-रो० पौत्थकेसु नत्थि ।

६. अलभन्तो—स्या० ।

७. सी०-रो० पौत्थकेसु नत्थि ।

८. महालाभो—स्या० ।

९. मुण्डकसमणकस्स—रो० ।

१०. ततो—सी०, रो० ।

११. भविस्सती ति—रो० ।

१२. होन्ती ति—सी०, रो० ।

R. 391 पञ्चतकूटं अकमि । तं भिज्जित्वा^१ द्विधा अहोसि । इतो पट्टाय
आळवकयुद्धं वित्थारेतब्बं । आळवको पन सञ्चरत्ति तथागतेन
सद्धि नानप्पकारेन^२ युज्झन्तो पि किञ्चि कातुं असक्कोन्तो सत्थारं
उपसङ्कमित्वा अट्ट पञ्हे पुच्छि । सत्था विस्सज्जेसि । देसना-
परियोसाने^३ सोतापत्तिफले पत्तिट्ठासि । वित्थारेत्वा^४ कथेतुकामेन
आळवकसुत्तवण्णना (सु० नि० २९५) ओलोकेतब्बा ।

पुनदिवसे उट्ठिते अरुणे चाटिभत्ताहरणवेलाय सकलनगरे
गहेतब्बयुत्तं दारकं अदिस्वा रञ्जो आरोचेसुं । राजा आह—
'गण्हितुं अयुत्तट्ठाने पन अत्थि ताता' ति ? 'आम देव, अज्ज
राजकुले पुत्तो जातो' ति । 'गच्छथ ताता, मयं जीवन्ता पुत्तं
लभिस्साम, चाटिभत्तेन नं पेसेथा' ति । ते देविया विक्कन्दमानाय
दारकं गहेत्वा चाटिभत्तेन सद्धि आळवकस्स भवनद्वारं गन्त्वा,
'हुन्द अय्य', तव भागं पटिच्छाही' ति आहंसु । आळवको तेसं कथं
सुत्वा अरियसावकत्ता लज्जमानो^५ अधोमुखो निसीदि । अथ नं सत्था
आह—'इदानि ते आळवक लज्जनकिच्चं नत्थि, दारकं गहेत्वा
मम हत्थे ठपेही' ति । ते^६ राजपुरिसा आळवककुमारं आळवकस्स
हत्थे ठपेसुं । आळवको तं आदाय दसबलस्स हत्थे ठपेसि । सत्था
पटिगण्हित्वा^७ पुन आळवकस्स हत्थे ठपेसि । आळवको तं गहेत्वा
राजपुरिसानं हत्थे ठपेसि । इतिस्स हत्थतो हत्थं गतत्ता हत्थको
आळवको त्वेव नामं अकंसु ।

अथ नं ते राजपुरिसा तुट्ठमानसा आदाय रञ्जो सन्तिकं
अगमंसु । राजा तं^८ दिस्वा, 'अज्ज चाटिभत्तं न सम्पटिच्छती' ति^९

१. भिज्जित्वा—सी० ।

२. नानाकारेन—रो० ।

३. देसनावसाने—रो० ।

४. वित्थारतो—स्या० ।

५. गण्ह—सी०, रो० ।

६. लज्जायमानो—स्या० ।

७. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

८. पटिगण्हित्वा—रो० ।

९. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१०. सम्पटिच्छती ति—सी०, रो० ।

सञ्चं कत्वा, 'कस्मा ताता एवमेव^१ आगतत्था' ति आह । 'देव
राजकुलस्स तुट्ठि^२ च वड्ठि^३ च, सत्था आळवकस्स भवने निसीदित्वा
आळवकं दमेत्वा उपासकत्ते पतिट्ठापेत्वा कुमारं अम्हाकं दापेसी'
ति । सत्था पि आळवकं पत्तचीवरं गाहापेत्वा आळविनगराभिमुखो R. 392
पायासि । सो नगरं उपसङ्कमन्तो लज्जित्वा व^४ ओसकत्ति^५ । सत्था 5
न^६ ओलोकेत्वा, 'लज्जसि आळवका' ति पुच्छि । 'आम भन्ते,
नगरवासिनो मं निस्साय मातिमरणं पितिमरणं^७ पुत्तदारमरणं च
पापुणिसु, ते मं पस्सित्वा दण्डेहि पि लेडुहि पि^८ पहरिस्सन्ति, तस्मा
ओसक्कामि भन्ते' ति । 'आळवक नत्थि^९ ते मया सद्धिं गच्छन्तस्स
भयं, विस्सत्थो एही' ति वत्वा नगरस्स अविदूरे ठाने वनसण्डे 10
अट्ठासि । आळवकराजा पि नागरे गहेत्वा सत्थु पच्चुगमनं गतो ।
सत्था सम्पत्तपरिसाय धम्मं देसेसि । देसनावसाने^{१०} चतुरासीति 01
पाणसहस्सानि अमतपानं पिणिसु । ते आळवकस्स तत्थेव वसनट्ठानं
कत्वा अनुसंवच्छरं बलिकम्मं पट्टपेसुं ।

आळवको पि नागरे धम्मिकाय रक्खाय सङ्गण्हि । सो पि 15
आळवककुमारो वुड्ढिप्पत्तो^{११} सत्थु धम्मदेसनं^{१२} सुत्वा तीणि मगगफलानि
पटिविज्झि । सो सब्बकालं अरियसावकउपासकानं पञ्चहि सतेहि
परिवुतो चरति । अथेकदिवसं तेहि उपासकेहि सद्धिं सत्थु सन्तिकं
गन्त्वा वन्दित्वा एकमन्तं^{१३} निसीदि । सत्था सुविनीतं परिसं दिस्वा,
'महती ते आळवक परिसा, कथं तं सङ्गण्हासी' ति^{१४} आह । भगवा 20 B. 302
दानेन तुस्सन्तं दानेन सङ्गण्हामि, पियवचनेन तुस्सन्तं पियवचनेन 02

१. एवमेव—सी०, रो० ।	२-२. तुट्ठि च वड्ठि च—रो० ।
३. लज्जित्वा—सी०, स्या०, रो० ।	४. पच्चोसकत्ति सी०, स्या०, रो० ।
५. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।	६. स्या० पोत्थके नत्थि ।
७. ० उस्सुहि पि—स्या० ।	८. देसनापरियोसाने—सी०, रो० ।
९. वुड्ढिप्पत्तो—रो० ।	१०. धम्मकथं—सी०, रो० ।
११. एकमन्ते—सी०, रो० ।	१२. सङ्गण्हाही ति; सङ्गही ति—स्या० ।

सङ्गण्हामि, उप्पन्नसु किच्चेसु तेसं नित्थरणेन तुस्सन्तं उप्पन्नकिच्चे-
नित्थरणेन सङ्गण्हामि, समानत्तट्टानेन^१ तुस्सन्तं समानत्तताय
सङ्गण्हामी' ति । एवमेतं वत्थु समुट्ठितं ।

R. 393

अथ सत्था अपरभागे जेतवने निसीदित्वा उपासके ठानन्तरेसु
5 ठपेन्तो हत्थकं आळवकं चतुहि सङ्गहवत्थूहि परिसं सङ्गण्हन्तानं
अगगट्टाने ठपेसी ति

(५) महानामसक्कवत्थु

५. पञ्चमे पणीतदायकानं (अं० नि० १.१४, ६.५) ति
पणीतरसदायकानं महानामो सक्को अगगो ति दस्सेति ।

सो किर पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे निब्बत्तो सत्थु
10 धम्मकथं सुणन्तो सत्थारं एकं उपासकं पणीतरसदायकानं अगगट्टाने
ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं^२ कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । सो
कप्पसतसहस्सं देवमनुस्सेसु संसरित्वा इमस्मिं बुद्धुप्पादे कपिलवत्थुपुरे^३
सक्यराजकुले निब्बत्तित्वा वयप्पत्तो दसबलस्स पठमदस्सने येव^४
सोतापत्तिफले पतिट्ठासि^५ ।

15 अथेकस्मिं समये सत्था वेरञ्जायं वस्सावासं वसित्वा अनुपुब्बेन
कपिलवत्थुपुरं गन्त्वा निग्गोधारामे पटिवसति । महानामो, 'सत्था
आगतो' ति सुत्वा सत्थु सन्तिकं गन्त्वा अभिवादेत्वा एकमन्तं
निसिन्नो सत्थारं एवमाह—“भगवा सुतमेतं 'भिक्षुसङ्घो किर
वेरञ्जायं भिक्षाचारेण किलमती' ति मम चतुमासं भिक्षुसङ्घस्स
20 पटिजग्गने पटिञ्जं देय, अहं भिक्षुसङ्घस्स सरीरे ओजं पवेसेस्सामी”
ति । सत्था अधिवासेसि । सो^६ सत्थु अधिवासनं विदित्वा पुनर्दिवसतो
पट्टाय बुद्धपमुखं^७ भिक्षुसङ्घं पणीतरसभोजनचतुमधुरादीहि^८

१. समानट्टानेन—सी०, रो० ।

२. अधिकारं—रो० ।

३. कपिलपुरे—सी०-रो०-एवं सब्बत्थ ।

४. पठमकदस्सने येव—सी० ।

५. पतिट्ठहि—सी०, रो० ।

६. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७. बुद्धपमुखं—रो० ।

८. पिण्डरसभोजनं चतुमधुरादीहि—
सी०, रो० ।

पटिजगित्वा पुन चतुमासं^१ पटिञ्जं गहेत्वा अट्टमासे पूरेत्वा पुन
चतुमासं पटिञ्जं गहेत्वा सकलसंवच्छरं पटिजगि । सत्था ततो परं
पटिञ्जं न अदासि । महानामो पन ततो पट्टाय अपरापरं सम्पत्त- R. 394
भिवखुसङ्घस्स तेनेव नियामेन सक्कारं करोति । तस्स सो गुणो
सकलजम्बुदीपे पाकटो जातो । एवमेतं वत्थु समुट्ठितं । सत्था पन 5 B. 303
अपरभागे जेतवने निसीदित्वा महानामं सक्क पणीतदायकानं
अगगट्टाने ठपेसी ति ।

(६) उगगहपतिवत्थु

६. छट्ठे मनापदायकानं (अं० नि० १.१४, ६.६) ति मनापं
चित्तरुचितभोजनं^२ दायकानं उगगो गहपति वेसालिको अगगो ति
दस्सेति^३ । 10

सो किर पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे निब्बत्तो, अपरभागे
सत्थु धम्मकथं सुणन्तो सत्थारं एकं उपासकं मनापदायकानं अगगट्टाने
ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं^४ कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । सो
कप्पसतसहस्रं देवमनुस्सेसु संसरित्वा इमस्मिं^५ बुद्धुप्पादे^६ वेसालियं
सेट्टिकुले निब्बत्ति । तस्स जातकाले नामं अनियामितं । अपरभागे 15
पनस्स अत्तभावो पि उगगतो अहोसि, समिद्धो, अलङ्कृतोरणं विय
उस्सितचित्तपटो विय च अतिविरोचित्थ । गुणापिस्स^७ उगगता
अहेसुं । सो इमेसं द्वित्रं पि उगगतत्ता उगगसेट्ठित्वेव सङ्गं^८ गतो ।
सो पनायं दसबलस्स पठमदस्सने येव^९ सोतापत्तिफले पतिट्टाय
अपरभागे तीणि पि मग्गफलानि सच्छाकासि । सो अत्तनो महल्लककाले 20
रहोगतो निसीदित्वा चिन्तेसि—‘यं यं^९ मय्हं पियं मनापं, तं तदेव

१. चतुमासस्स—सी०, रो० ।

२. चित्तरुचिकं भोजनं—सी०, रो० ।

३. रो० पोत्थके नत्थि ।

४. अधिकारं—रो०, सी० ।

५-५. रो० पोत्थके नत्थि ।

६. गुणा पि—सी०, रो० ।

७. संख्यं स्या० ।

८. पठमकदस्सने येव—रो० ।

९. रो० पोत्थके नत्थि ।

दसबलस्स दस्सामि, इदं मे सत्थु सम्मुखा पि^१ सुतं, 'मनापदायी लभते मनापं' (अं० नि० २.३१५) ति^२ । अथस्स एतदहोसि—'अपि नु खो मे चित्तं जानित्वा सत्था^३ निवेसनद्वारं आगच्छेय्या' ति ।

- सत्था पि खो तस्स चित्तं जत्वा भिक्खुसङ्घपरिवृतो निवेसनद्वारे
- 5 येव पातुरहोसि । सो, 'सत्था आगतो' ति सुत्वा अतिविय
- R. 395 उस्साहजातो दसबलस्स सन्तिकं गन्त्वा पञ्चपतिट्ठितेन वन्दित्वा सत्थु पत्तं पटिग्गहेत्वा घरं पवेसेत्वा पञ्चवत्तवरबुद्धासने^४ सत्थारं, अवसेस-
आसनेसु^५ भिक्खुसङ्घं निसीदापेत्वा बुद्धप्पमुखं भिक्खुसङ्घं
नानगरसेहि परिविसित्वा भत्तकिच्चपरियोसाने एकमन्तं निसीदित्वा
- 10 एवमाह—'सम्मुखा मेतं भन्ते भगवतो सुतं सम्मुखा पटिग्गहितं,
'मनापदायी लभते मनापं' ति, यं यं भन्ते मय्हं मनापं, तं तं मया
बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स दिव्वमेवा'' ति सत्थारं जानापेत्वा ततो
पट्टाय यं यं तस्स मनापं, तं तं बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स देति ।
- B. 304 तं पन सब्बं पञ्चकनिपाते उगगसुत्ते (अं० नि० २.३१४) वित्थारतो
- 15 आगमिस्सति । एवमेतं वत्थु समुट्ठितं सत्था अपरभागे जेतवने
विहरन्तो^६ तं उपासकं मनापदायकानं अगगट्टाने ठपेसी ति ।

(७) उगगतगहपतिवत्थु

७. सत्तमे सङ्खुपट्टाकानं (अं० नि० १.१४, ६.७) ति भिक्खुसङ्घस्स उपट्टाकानं हत्थिगामको उगगतो गहपति अगगो ति दस्सेति ।

- 20 सो^१ पि पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे निब्बत्तो, अपरभागे
सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा सत्थारं एकं उपासकं सङ्खुपट्टाकानं अगगट्टाने
ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । सो

१. सन्तिका पि—सी०, रो० ।

२. सत्था पि—सी०, रो० ।

३. पञ्चात्तबुद्धासने—सी०, रो० ।

४. अवसेसआसने च—रो० ।

५. निसिन्नो—सी०, रो० ।

६. सो हि—सी०, रो० ।

कप्पसतसहस्सं देवमनुस्सेसु संसरित्वा इमस्मिं बुद्धुप्पादे हत्थिगामे
सेट्ठिकुले निव्वत्ति । तस्स^१ उग्गतकुमारो ति^२ नामं अकंसु ।

सो अपरभागे घरावासे पतिट्ठितो पितु अच्चयेन सेट्ठिट्ठानं
पापुणि । तेन समयेन सत्था भिक्खुसङ्घपरिवुतो चारिकं चरन्तो R. 396
हत्थिगामं पत्वा नागवनुय्याने विहरति । तदा अयं उग्गतसेट्ठि 5
सत्ताहं पानमदमतो हुत्वा नाटकेहि परिवुतो नागवनुय्यानं गन्त्वा
परिचारयमानो दसबलं दिस्वा बलवहिरोत्तप्पं पच्चुपट्ठापेसि ।
अथस्स सत्थारं उपसङ्कमन्तस्स^३ सब्बो सुरामदो अब्भत्थं अगमासि ।
सो सत्थारं वन्दित्वा एकमन्तं निसीदि । अथस्स सत्था धम्मं
देसेसि । देसनापरियोसाने तीणि मग्गफलानि पटिविज्झि । ततो 10
पट्टाय नाटकानि^४, 'तुम्हे यथासुखं गच्छथा' ति विस्सज्जेत्वा
दानाभिरतो हुत्वा भिक्खुसङ्घस्स दानमेव देति । देवता रत्तिभाग-
समनन्तरे आगन्त्वा सेट्ठिस्स आरोचेन्ति^५—'गहपति^६ असुको भिक्खु
तेविज्जो, असुको भिक्खु^७ छल्लभिज्जो' असुको सीलवा, असुको
दुस्सीलो' ति । सो तासं^८ वचनं सुत्वा पि गुणं^९ ताव^{१०} यथाभूततो 15
जानाति, देय्यधम्मं पन समचित्तेनेव देति, सत्थु सन्निके निसीदित्वा
पि तमेव गुणं कथेति । अपरभागे सत्था जेतवने निसीदित्वा तं
गहपतिं सङ्खुपट्ठाकानं अग्गट्ठाने ठपेसी ति ।

(८) सूरम्बट्टवत्थु

B. 305

८. अट्टमे अवचेच्चप्पसन्नानं (अं० नि० १.१४, ६.८) ति
अविगच्छन्नसभावेन अचलेन पसादेन समन्नागतानं सूरम्बट्टो^{११} अग्गो 20
ति दस्सेति ।

१. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. ० तिस्स-स्या० ।

३. ० उपसङ्कमन्तस्स—सी०, रो० ।

४. नाटका—स्या० ।

५. आरोचेसि—स्या० ।

६. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७. रो० पोत्थके नत्थि ।

८. ताव—स्या० ।

९. गुणवन्ते—सी०; गुणवन्ते गुणवन्ते

१०. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

—रो० ।

११. सूरौ अम्बट्टो—रो०; सूरवन्धो—

स्या०—एवमेव ।

अयं किर पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगोहे निब्वत्तो, सत्थु
धम्मकथं सुत्वा सत्थारं एकं उपासकं अवेच्चप्पसन्नानं अगगट्टाने
R. 397 ठपेत्तं दिस्वा अधिकारकम्मं^१ कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । सो
5 सेट्टिकुले निब्वत्ति । सूरम्बट्टो तस्स^२ नामं अकंसु ।

सो अपरभागे वयप्पत्तो घरावासे पतिट्ठाया अञ्जतित्थियानं
उपट्ठाको हुत्वा चरति । अथ सत्था पच्चूससमये लोकं वोलोकेन्तो
तस्स सोतापत्तिमग्गहेतुं^३ दिस्वा भिक्खाचारवेलायं^४ निवेसनद्वारं
अगमासि । सो दसबलं दिस्वा चिन्तेसि—‘समणो गोतमो महाकुले
10 चेव जातो, लोके च अभिञ्जातो^५, तेनस्स सन्तिकं अगमनं नामं न
युत्तं’ ति सत्थु^६ सन्तिकं गन्त्वा पादेसु वन्दित्वा पत्तं^७ गहेत्वा^८ घरं
पवेसेत्वा महारहे पल्लङ्के निसीदापेत्वा भिक्खं दत्वा भत्तकिच्च-
परियोसाने एकमन्तं निसीदि । सत्था तस्स चरितवसेन धम्मं देसेसि ।
देसनापरियोसाने सोतापत्तिफले पतिट्ठहि । सत्था पि तं दमेत्वा
15 विहारमेव गतो । ततो मारो चिन्तेसि—‘अयं सूरम्बट्टो नाम
अम्हाकं सन्तको, सत्था पनस्स अज्ज गेहं गतो, किं नु खो सत्थु
धम्मं^९ सुत्वा मग्गपातुभावं अकरित्था ति यावस्स मम विसया^{१०}
अतिक्रन्तभावं वा अनतिक्रन्तभावं वा जानामी’ ति अत्तनो काम-
रूपिताय दसबलस्स सरिक्खकं रूपं मापेत्वा चीवरग्गहणं पि^{१०} पत्तग्गहणं
20 पि^{१०} बुद्धाकप्पेनेव कत्वा द्वत्तिसलक्खणधरो हुत्वा सूरम्बट्टस्स गेहद्वारे
अट्ठासि । सूरम्बट्टो पि, ‘पुन दसबलो आगतो’ ति सुत्वा, बुद्धानं
अनिय्यानिकगमनं नाम नत्थि, केन नु खो कारणेन आगतो’ ति वेगेन
‘दसबलो’ ति सञ्जाय तस्स सन्तिकं गन्त्वा अभिवादेत्वा एकमन्तं

१. अधिकारं—सी०, रो० ।

२. तस्स सूरम्बट्टो ति—सी०, रो० ।

३. सोतापत्तिमग्गस्स हेतुं—रो० ।

४. भिक्खाचारवेलायं—सी० ।

५. अतिपञ्जातो—रो० ।

६. सो०—सी०, स्या० ।

७-७. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

८. धम्मकथं—रो० ।

९. विसयतो—सी०, रो० ।

१०-१०. चीवरग्गहणपत्तग्गहणं पि—सी०, रो० ।

ठितो, 'भन्ते तुम्हे इदानीव इमस्मिं गेहे भत्तकिच्चं कत्वा गता, किं नु खो कारणं पटिच्च पुन आगतत्था' ति आह । "सूरम्बट्ट^१ मया धम्मं कथेन्तेन एकं अनुप चारेत्वा कथितं^२, मया हि पञ्चक्खन्धा, 'सब्बे व अनिच्चा दुक्खा अनत्ता' ति कथिता, न पनेते^३ सब्बे व एवरूपा । एकच्चे हि खन्धा निच्चा धुवा सस्सता अत्थी" ति आह ।

००८ .A

R. 398

B. 306

5

ततो सूरम्बट्टो चिन्तेसि—'अयं कथा अतिविय भारिया^४, बुद्धानं हि अनुपधारेत्वा कथनं नाम नत्थि, दसबलस्स मारो किर^५ पटिपक्खो, अद्धा अयं मारो भविस्सती' ति चिन्तेत्वा, 'मारो सि त्वं' ति आह । अरियसावकेन कथितकथा तस्स फरसुप्पहारो विय अहोसि । तस्मा सकभावेन ठातुं असक्कोन्तो, आम सूरम्बट्ट^६ अहं मारो' ति आह । "तादिसानं मारानं सतं पि सहस्सं पि आगन्त्वा मम सद्धं चालेतुं न सक्कोति, महागोतमो दसबलो मय्हं धम्मं देसेन्तो, 'सब्बे सङ्खारा अनिच्चा' ति बोधेत्वा देसेसि, मा मे घरद्वारे तिट्ठा" ति अच्छरं पहरि । मारो तस्स वचनं सुत्वा पटिप्फरित्वा कथेतुं असक्कोन्तो तत्थेव अन्तरधायि । सूरम्बट्टो पि^७ सायन्हसमये सत्थु सन्तिकं गन्त्वा मारेन कतकिरियं कथेत्वा, 'भन्ते एवं मारो मम सद्धं चालेतुं वायमित्था' ति आह । सत्था एतदेव^८ कारणं अट्ठुप्पत्ति कत्वा इमस्मिं सासने सूरम्बट्टं अवेच्चप्पसन्नानं अगुट्ठाने ठपेसी ति ।

10

15

02

(६) जीवक कोमारभच्चवत्थु

९. नवमे पुगलप्पसन्नानं (अं० नि० १.१४, ६.९) ति पुगलियप्पमादेन समन्नागतानं उपासकानं जीवको कोमारभच्चो अगगो ति दस्सेति ।

20

१. अम्बट्ट—सी०, रो० ।

३. पन ते—स्या० ।

५. ०नाम—सी०, रो० ।

७. सूरौ अम्बट्टो पि—रो० ।

२. ० अत्थि—सी०, स्या०, रो० ।

४. भारिका—सी०, स्या०, रो० ।

६. अम्बट्ट—सी०, रो० ।

८. तदेव—सी०, स्या०, रो० ।

R. 399

सो हि^१ पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे निब्वत्तो सत्थु
धम्मकथं सुणन्तो सत्थारं एकं उपासकं पुग्गलप्पसन्नानं अग्गट्ठाने
ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं^२ कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । सो
कप्पसतसहस्सं देवमनुस्सेसु संसरित्वा^३ इमस्मि बुद्धुप्पादे राजगहनगरे

5 अभयराजकुमारं पटिच्च सालवतिया नाम रूपपजीविनिया
कुच्छिम्हि^४ निब्वत्तो^५ । रूपपजीविनियो च नाम विजातकाले सचे
पुत्तो होति छट्ठेन्ति, सचे धीता पटिजग्गन्ति^६ । इति सा तं दारकं
कत्तरसुप्पकेन सङ्कारकूटे छट्ठापेसि । अथ नं अभयो राजकुमारो
राजुपट्टानं गच्छन्तो तं^७ दिस्वा, 'किं भणे एतं काकेहि सम्परिकिण्णं'
B. 307 10 ति मनुस्से पेसेत्वा 'दारको देवा' ति^८, 'जीवति भणे' ति, 'जीवति
देवा' ति सुत्वा अत्तनो अन्तेपुरे पोसापेसि । तस्स जीवती ति
कथितत्ता^९ जीवको ति नामं अकंसु । कुमारेण पोसापितो ति
कोमारभच्चो ति^{१०} नामं अकंसु^{१०} ।

सो अत्तनो सोळसवस्सुद्देसिककाले तक्कसिलं गन्त्वा वेज्जसिप्पं
15 उग्गणिहत्वा बिम्बिसाररज्ज्वो सन्तिका सक्कारं लभित्वा चण्डपन्नोत्तस्स
रज्ज्वो रोगं फासुकं अकासि । सो तस्स पञ्च तण्डुलसकटसतानि
सोळस कहापणसहस्सानि दुस्ससहस्सपरिवारं^{११} अनग्घं सिवेय्यकं^{१२}
दुस्सयुगं च^{१३} पेसेसि । तस्मिं समये सत्था राजगहं उपनिस्साय
मिज्झकूटे पब्बते^{१४} विहरति । जीवको सत्थु उस्सन्नधातुके काये
20 विरेचनं दत्वा भेसज्जं करोन्तो, 'चत्तारो पच्चया मम सन्तका व
होन्तु' ति सत्थारं अत्तनो विहारे वसापेत्वा सत्थु भेसज्जं कत्वा तं

१. किर—स्या० ।

२. अधिकारं—सी०, रो० ।

३. संसरन्तो—सी०, रो० ।

४-५. कुच्छिस्मि निब्वत्ति—सी०, रो० ।

५. जग्गन्ति—सी०, रो० ।

६. स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७. ० वुत्ते—स्या० ।

८. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९. ० तिस्स—स्या० ।

१०. ० ति—सी०, रो० ।

११. रूपसहस्सपरिवारं—सी०, रो० । १२-१३. सिवेय्यदुस्सयुगञ्च—रो० ।

१३. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

दुस्सयुगं उपनेत्वा, 'इदं भन्ते तुम्हे येव परिभोगं करोथा' ति वत्वा तेन सद्धिं लद्धं दुस्ससहस्सं^१ भिक्खुसङ्घस्स अदासि ।

अयमेत्थ सङ्खेपो^२, वित्थारेन पन जीवकवत्थु^३ खन्धके (भ० व० २८६-८८) आगतमेव । सत्था अपरभागे जेतवने विहरन्तो जीवकं कोमारभच्चं पुगलप्पसन्नानं अगगट्टाने ठपेसी ति ।

5

(१०) नकुलपितुगहपतिवत्थु

१०. दसमे विस्सासकानं (अं० नि० १.१४, ६.१०) ति^४ विस्सासिककथं कथेन्तानं उपासकानं^५ अन्तरे नकुलपिता गहपति अगो ति दस्सेति ।

R. 400

सो किर पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे निब्बत्तो सत्थु धम्मदेसनं सुणन्तो सत्थारं एकं उपासकं विस्सासकानं अगगट्टाने ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । सो कप्पसतसहस्सं देवमनुस्सेसु संसरित्वा इमस्मिं बुद्धप्पादे भगगरट्टे सुसुमारगिरिनगरे^६ सेट्ठिकुले निब्बत्ति । सत्था पि^७ भिक्खुसङ्घ-परिवुतो चारिकं चरमानो तं नगरं पत्वा भेसकळावने विहरति । अथायं^८ नकुलपिता गहपति सुसुमारगिरिनगरे सेट्ठिकुले निब्बत्ति । सत्था पि भिक्खुसङ्घपरिवुतो चारिकं चरमानो तं नगरं पत्वा भेसकळावने विहरति^९ । अथायं नकुलपिता गहपति सुसुमारगिरि-वासीहि सद्धिं सत्थु सन्तिकं गन्त्वा पठमदस्सनेनेव सो च भरिया चस्स^{१०} दसबलं, 'अयं अम्हाकं पुत्तो' ति सञ्जं पट्टपेत्वा^{१०} ।

15

१. रूपसहस्सं—रो० ।

२. वत्थुसंखेपो—रो० ।

३. जीवकवत्थु—रो० ।

४. विस्सासिकानं ति—रो० ।

५. रो० पोत्थके नत्थि ।

६. सुसुमारगिरिनगरे—सी०, रो०-एवं सब्वत्थ ।

७. ० खो—स्या० ।

९. च—स्या० ।

८. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१०. पतिट्टपेत्वा—स्या० ।

B. 308

उभो पि सत्थु पादेसु निपतित्वा^१, 'तात त्वं एत्तकं अम्हे ब्रुहेत्वा
 कहं विचरसी' ति आहंसु । अयं किर नकुलपिता गहपति पुब्बे
 पञ्च जातिसतानि दसबलस्स पिता अहोसि, पञ्च जातिसतानि
 चूळपिता^२, पञ्च जातिसतानि महापिता, पञ्च जातिसतानि मातुलो,
 5 नकुलमाता पि पञ्च जातिसतानि माता अहोसि, पञ्च जातिसतानि
 चूळमाता^३, पञ्च जातिसतानि महामाता, पञ्च जातिसतानि
 पितुच्छा । इति दीघरत्तं अनुगतसिनेहत्ता दसबलं दिस्सा व, 'पुत्तो'
 ति सञ्चं कत्वा सण्ठातुं नासक्खिसु । सत्था याव तेसं चित्तं
 सञ्चत्ति न गच्छति, ताव 'अपेथा' ति नावोच । अथ नेसं यथामनेनेव
 10 सति पटिलभित्वा मज्झत्तभूतानं आसयं क्त्वा धम्मं देसेसि ।
 देसनापरियोसाने उभो पि सोतापत्तिफले पतिट्ठहिंसु ।

R. 401

सत्था अपरभागे तेसं महल्लककाले पुन तं नगरं अगमासि ।
 01 ते, 'सत्था आगतो' ति सुत्वा सत्थु सन्तिकं गन्त्वा पञ्चपतिट्ठितेन
 वन्दित्वा स्वातनाय निमन्तेत्वा पुनदिवसे अत्तनो निवेसने बुद्धप्पमुखं
 15 भिक्खुसङ्घं नानगगरसेहि^४ परिविसित्वा सत्थारं कतभत्तकिच्चं
 उपसङ्गमित्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्नो खो नकुलपिता
 गहपति भगवन्तं एतदवोच—'यतो मे भन्ते नकुलमाता गहपतानि'
 01 दहरस्सेव दहरा आनीता, नाभिजानामि नकुलमातरं गहपतानि
 मनसा पि अतिचरिता^५, कुतो पन कायेन, इच्छेय्याम मयं भन्ते दिट्ठे
 20 चेव धम्मे अञ्जमञ्जं पस्सितुं अभिसम्परायं च अञ्जमञ्जं
 पस्सितुं' ति । नकुलमाता पि खो गहपतानी भगवन्तं एतदवोच—
 'यतो अहं भन्ते नकुलपितुनो गहपतिस्स दहरस्सेव दहरा आनीता,
 नाभिजानामि नकुलपितरं गहपति मनसा पि अतिचरिता, कुतो
 पन कायेन, इच्छेय्याम मयं भन्ते दिट्ठे चेव धम्मे अञ्जमञ्जं पस्सितुं'

१. पतित्वा—सी०, रो० ।

२. चुल्लमाता—रो० ।

३. गहपतानी—म० ।

४. अतिचरिता—रो०; एवमेव ।

२. चुल्लपिता—रो० ।

४. नानगगरसेहि—रो०; ० भोजनेहि—

स्या० ।

अभिसम्परायं च अञ्चमञ्चं पस्सितुं' ति । अथ अपरभागे सत्था जेतवने निसीदित्वा उपासके पटिपाटिया ठानन्तरेसु ठपेन्तो इमं इमेसं द्वित्रं पि कथं अटुप्पत्तिं कत्वा नकुलपितरं गहपतिं विस्सासकानं^१ अगगट्टाने ठपेसी ति ।

दससुत्तपटिमण्डिताय उपासिकपालिया वण्णना निट्ठिता ।

(छ) सत्तमवगो

B. 309

(१) सुजातावत्थु

१. उपासिकापालियं^२ पठमे पठमं सरणं गच्छन्तीनं^३ 5
(अं० नि० १.१४, ७.१) ति सब्बपठमं सरणेसु पतिट्ठितानं उपासिकानं सुजाता नाम^४ सेनियधीता^५ अग्गा ति दस्सेति ।

सा पि^६ पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे निब्बत्ता^६ R. 402
अपरभागे सत्थु धम्मकथं सुणन्तु सत्थारं एकं उपासिकं पठमं सरणं गच्छन्तीनं अगगट्टाने ठपेन्तं दिस्वा अधिकारं कत्वा तं ठानन्तरं 10
पत्थेसि । सा कप्पसतसहस्सं देवमनुस्सेसु संसरित्वा अम्हाकं सत्थु निब्बत्तितो पुरेतरमेव उरुवेलायं सेनानिगमे^७ सेनियकुटुम्बिकस्स^८
गेहे निब्बत्तित्वा वयप्पत्ता एकस्मि निग्गोधमूले^९ पत्थनं अकासि—
'सचे समजातिकं कुलवरं गन्त्वा पठमगग्गे पुत्तं लभिस्सामि,
अनुसंवच्छरं बलिकम्मं करिस्सामी' ति । तस्सा सा पत्थना 15
समिज्झि ।

सा महासत्तस्स दुक्करकारिकं करोन्तस्स छट्ठे वस्से परिपुण्णे विसाखपुण्णमदिवसे, पातो व बलिकम्मं करिस्सामी' ति रत्तिया

१. विस्सासिकानं—रो० ।

२. उपासिकापाळिया—म० ।

३. रो० पोत्थके नत्थि ।

४. सेनानिधीता—रो० ।

५. सा किर—रो०, सी० ।

६. निब्बत्ति सा—स्या० ।

७. सेनानिगमे—सी०, रो० ।

८. सेनानिकुटुम्बिकस्स—सी०, रो० ।

९. निग्गोधरुक्खे—सी०, रो० ।

पञ्चससमयं पञ्चद्वयाय धेनुयो दुहापेसि । वच्छका धेनूनं थनमूलं न
 आगमंसु^१, थनमुले नवभाजनमिह उपनीतमत्ते अत्तनो व धम्मताय
 खीरधारा पतिसु । तं अच्छरियं दिस्वा सुजाता, सहत्थेनेव खीरं
 गण्हित्वा नवभाजने पक्खिपित्वा सहत्थेनेव अग्गि कत्वा पचितुं
 5 आरभि । तस्मिं पायासे पञ्चमाने महन्तमहन्ता पुब्बुळा^२ उट्ठित्वा
 दक्खिणावत्ता हुत्वा सञ्चरन्ति, एकफुसितं पि बहि न निग्गच्छति^३ ।
 महाब्रह्मा छत्तं धारेसि, चत्तारो लोकपाला खग्गहत्था आरक्खं गण्हिसु,
 सक्को अलातानि समानेन्तो अग्गि जालेसि, देवता चतूसु दीपेसु ओजं
 संहरित्वा तत्थ पक्खिपिसु । सुजाता एकदिवसे येव इमानि
 10 अच्छरियाणि दिस्वा पुण्णादासि^४ आमन्तेसि—‘अम्म पुण्णे अज्ज
 R. 403 अम्हाकं देवता अतिविय पसन्ना, मया एत्तकं^५ कालं^६ एवरूपं अच्छरियं
 नाम न दिट्ठपुब्बं, वेगेन गन्त्वा देवद्वानं पटिजग्गाही’ ति^६ । सा,
 ‘साधु अय्ये’ ति तस्सा वचनं सम्पटिच्छित्वा तुरिततुरिता रुक्खमूलं
 अगमासि ।

B. 310 15

बोधिसत्तो पि खो भिक्खाचारकालं आगमयमानो पातो व गन्त्वा
 रुक्खमूले निसीदि । रुक्खमूलं सोधनत्थाय गता पुण्णा आगन्त्वा
 सुजाताय आरोचेसि—‘देवता रुक्खमूले निसिन्ना’ ति । सुजाता,
 ‘सचे जे सच्चं भणसि, अदासिं^७ करोमी’ ति वत्वा सब्बपसाधनं
 पसाधेत्वा सत्तसहस्सग्घनके सुवण्णथाले पायासं वड्ढेत्वा अपराय सुवण्ण
 20 पातिया पिदहित्वा सेतवत्थेन सम्पलिवेठेत्वा^८ समन्ता गन्धदाममाला-
 दामानि ओसारेत्वा उक्खिपित्वा गन्त्वा^९ महापुरिसं दिस्वा बलवपीति
 उप्पादेत्वा दिट्ठद्वानतो पट्टाय ओणतोणता^{१०} गन्त्वा सीसतो थालं
 ओतारेत्वा विवरित्वा सहेव पातिया पायासं महापुरिसस्स हत्थे

१. अगमंसु—रो०, स्या० ।

२. बुब्बुला—सी०, रो०; पुब्बुलका—स्या० ।

३. निग्गच्छन्ति—रो०; गच्छति—स्या० ।

४. पुण्णदासि—रो० ।

५-५. एत्तके काखे—सी०, रो० ।

६. पटिजग्गा ति—सी०, रो० ।

७. अदासी ति—स्या०, रो० ।

८. पलिवेठेत्वा—सी०, रो० ।

९. गता—सी०, रो० ।

१०. ओनतोणता—रो० ।

ठपेत्वा वन्दित्वा, 'यथा मय्यहं मनोरथो निष्फन्नो, एवं तुम्हाकं पि
निष्फज्जतु' ति वत्वा पक्कामि । बोधिसत्तो नेरञ्जराय नदिया^१ तीरं
गन्त्वा सुवण्णथालं तीरे ठपेत्वा न्हात्वा^२ पच्चुत्तरित्वा एकूनपण्णास
पिण्डे करोन्तो पायासं परिभुञ्जित्वा सुवण्णपातिं नदिया सम्पवाहेत्वा^३
अनुक्रमेण बोधिमण्डं आरुय्य सब्बञ्जुतं पत्वा सत्तसत्ताहं बोधिमण्डे^४ 5
अतिक्रमित्वा इसिपतने म्मिगदाये पवत्तितवरधम्मचक्रो^५ सुजाताय
पुत्तस्स यसदारकस्स उपनिस्सयं दिस्वा^६ गन्त्वा अञ्जतरस्मिं रुक्खमूले
निसीदि ।

यसो पि कुलपुत्तो रत्तिभागसमनन्तरे विवटं इत्थागारं दिस्वा
सञ्जातसंवेगो, 'उपसद्वुत्तं वत भो, उपसद्वुत्तं वत भो' ति वत्वा निवेसनतो 10
निक्खमित्वा व^७ बहिनगरे सत्थु^८ सन्तिकं गन्त्वा धम्मदेसनं सुत्वा
तीणि मग्गफलानि पटिविज्झि । अथस्स पिता पदानुपदिकं गन्त्वा^९ R. 404
भगवन्तं उपसङ्गमित्वा यसस्स पवत्ति^{११} पुच्छि । सत्था यसं कुलपुत्तं
पटिच्छादेत्वा धम्मं देसेसि । देसनापरियोसाने सो^{१२} सेट्ठिगहपति
सोतापत्तिफले पतिट्ठासि । यसो अरहत्तफलं पापुणि । तं भगवा, 15
'एहि भिक्खू' ति आह । तावदेवस्स गिहिलिङ्गं अन्तरधायि ।
इद्धिमयपत्तचीवरधरो^{१३} अहोसि । पिता पिस्स सत्थारं निमन्तेसि ।
सत्था यसं कुलपुत्तं पच्छासमणं कत्वा तस्स घरं गन्त्वा कतभत्तकिच्चो
धम्मं देसेसि । देसनापरियोसाने यसस्स माता सुजाता, पुराणदुतियिका
च सोतापत्तिफले पतिट्ठहिंसु । तं दिवसं अयं सुजाता तेवाचिकसरणे 20
पतिट्ठासि सद्धि सुणिसाय ।

१. रो० पोत्थके नत्थि ।

२. पवाहेत्वा—सी०, स्या०, रो० ।

३. पवत्तवरधम्मचक्रो—रो० ।

४. उपसद्वुत्तं—रो० ।

५. भगवतो—रो० ।

११. पवत्ति—स्या० ।

१३. इद्धिमयपरिक्खारो महाधेरो विय—

सी०, रो० ।

२. न्हात्वा—रो० ।

४. बोधिपल्लङ्के—सी०, रो० ।

६. ज्ञात्वा—रो० ।

८. निक्खमित्वा—रो० ।

१०. आगन्त्वा—रो० ।

१२. स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

B. 311

अयमेत्थ सङ्खेपो, वित्थारतो पनेतं वत्थु^१ खन्धके (म० व० २१)
आगतमेव । सत्था अपरभागे पटिपाटिया उपासिकायो ठानन्तरेसु
ठपेन्तो इमं उपासिकं पठमं सरणं गच्छन्तीनं अगगट्टाने ठपेसी ति ।

(२) विसाखामिगारमातावत्थु

२. दुतिये दायिकानं (अ० नि० १.१४, ७.२) ति दानाभिरतानं
5 उपासिकानं विसाखा मिगारमाता अगगा ति दस्सेति ।

सा किर पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे निब्बत्ता^२ अपर-
भागे सत्थु धम्मदेसनं सुणन्ती सत्थारं एकं उपासिकं दायिकानं
अगगट्टाने ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि ।
सा कप्पसतसहस्सं देवमनुस्सेसु संसरित्वा कस्सपबुद्धकाले किकिस्स
10 कासिरञ्जो गेहे सत्तन्नं भगिनीनं सब्बकनिट्ठा हुत्वा निब्बत्ति । तदा
किर^३—

R. 405

“समणी समणगुत्ता च, भिक्खुनी भिक्खुदायिका^४ ।

धम्मा चेव सुधम्मा च, सङ्खदासी च सत्तमा” ति ॥

इमा सत्त भगिनियो अहेसु^५ । ता एतरहि—

15

“खेमा उप्पलवण्णा च, पटाचारा च गोतमी ।

धम्मदिन्ना महामाया, विसाखा चेव^६ सत्तमी” ति ॥

एवंनामा हुत्वा निब्बत्ता । तत्रायं सङ्खदामी एकं बुद्धन्तरं
देवमनुस्सेसु संसरित्वा इमस्मिं बुद्धप्पादे अङ्गरट्ठे भद्दियनगरे
मेण्डकसेट्ठिपुत्तस्स धनञ्जयसेट्ठिनो^६ अगगमहेसिया सुमनदेविया नाम
20 कुञ्चिस्मिं निब्बत्ति । विसाखा तिस्सा नाम^७ अकंसु । तस्सा

१. वत्थु—रो० ।

२. हि—सी०, स्या०, रो० ।

३. चा पि—स्या० ।

४. निब्बत्तित्वा—रो० ।

५. भिक्खुदायिका—रो० ।

६. धनञ्जयसेट्ठिनो—सी०, स्या०,
रो०—एवमेव ।

सत्तवस्सिककाले दसबलो सेलब्राह्मणस्स च अञ्जेसं च बोधनेय्य-
बन्धवानं उपनिस्सयसम्पत्तिं दिस्वा महाभिव्वुसङ्घपरिवारो चारिकं
चरमानो तस्मिं रट्ठे तं नगरं पापुणि^१ ।

तस्मिं च समये मेण्डको गहपति तस्मिं नगरे पञ्चत्रं महापुञ्जानं
जेट्टको हुत्वा सेट्ठिद्वानं कारेसि^२ । पञ्च महापुञ्जा नाम मेण्डको 5
सेट्ठि, चन्दपदुमा नाम तस्सेव अग्गमहेसी^३, तस्स^४ च^४ पुत्तो
धनञ्चयो नाम, तस्स भरिया सुमनदेवी^५ नाम, मेण्डकसेट्ठिस्स दासो
पुण्णो नामा ति । न केवलं च^६ मेण्डकसेट्ठि येव, बिम्बिसार-
महाराजस्स पन आणापवत्तिद्वाने पञ्च अमितभोगा नाम अहेसुं—
जोतिको^७ जटिलो मेण्डको पुण्णो^८ काकवलियो ति । तेसु अयं 10
मेण्डकसेट्ठि दसबलस्स अत्तनो नगरं सम्पत्तभावं सुत्वा पुत्तस्स
धनञ्चयसेट्ठिनो धीतरं विसाखादारिकं पक्कोसित्वा^९ एवमाह—‘अम्म
तुय्हं पि मङ्गलं अम्हाकं पि मङ्गलं, तव परिचारिकाहि^{१०} पञ्च-
दारिकासतेहि सद्धिं पञ्च रथसत्तानि आरुय्ह पञ्चहि दासिसतेहि^{११}
परिवुता दसबलस्स पञ्चुग्गमनं करोही’ ति । सा पितामहस्स 15
वचनं सुत्वा तथा अकासि । कारणाकारणेसु पन कुसलत्ता यावतिका
यानस्स भूमि यानेन गन्त्वा याना पच्चोरोहित्वा पत्तिका व सत्थारं
उपसङ्गमित्वा वन्दित्वा एकमन्तं अट्ठासि । अथस्सा चरितवसेन
सत्था देसेसि । देसना परियोसाने पञ्चहि दारिकासतेहि सद्धिं
सोतापत्तिफले पतिट्ठासि । मेण्डकसेट्ठि पि खो सत्थु सन्तिकं गन्त्वा 20
सत्थारं वन्दित्वा एकमन्तं अट्ठासि^{१२} । अथ^{१३} सत्था तस्स पि^{१३}
चरितवसेन धम्मं देसेसि । सो देसनापरियोसाने सोतापत्तिफले

B. 312

R. 406

15

20

१. सम्पापुणि—सी०, रो० ।

२. करोति—रो० ।

३. अग्गमहेसि—रो० ।

४-४. तस्सेव—सी०, रो० ।

५. सुमनादेवी—सी०, रो० ।

६. रो० पोत्थके नत्थि ।

७. जोतियो—स्या०, रो० ।

८. पुण्णको—रो० ।

९. पक्कोसापेत्वा—सी०, रो० ।

१०. परिवारिकाहि—रो० ।

११. दासिकासतेहि—रो० ।

१२. निसीदि—सी०, रो० ।

१३-१३. सत्था पि तस्स—सी०, रो० ।

पतिद्वय सत्थारं स्वातनाय निमन्तेत्वा पुनर्दिवसे अत्तनो निवेसने
पणीतेन खादनीयेन^१ भोजनीयेन^२ बुद्धप्पमुखं भिक्खुसङ्घं परिविसित्वा
एतेनुपायेन^३ अङ्गमासं महादानं अदासि । सत्था भद्दियनगरे
यथाभिरन्तं विहरित्वा पक्कामि ।

5 इतो परं अञ्चं कथामगं विस्सज्जेत्वा विसाखाय उप्पत्तिकथा
व^४ कथेतब्बा ।

सावत्थियं हि^५ कोसलराजा बिम्बिसारस्स सन्तिकं पेसेसि—‘मम
आणापवत्तिद्वाने अमितभोगविन्दनकुलं नाम नत्थि, अम्हाकं अमित-
भोगविन्दनकुलं^६ पेसेतू’ ति । राजा अमच्चेहि सद्धि मन्तेसि । अमच्चा,
10 ‘महाकुलं पेसेतु’ न सक्का, एकं पन सेट्ठिपुत्तं पेसेस्सामा’ ति मेण्डक-
सेट्ठिनो पुत्तं धनञ्चयसेट्ठि आयाचिसु^७ । राजा तेसं वचनं सुत्वा तं
पेसेसि । अथ नं कोसलराजा सावत्थितो सत्तयोजनमत्थके साकेत-
नगरे सेट्ठिद्वानं दत्त्वा वासेसि ।

सावत्थियं च मिगारसेट्ठिनो पुत्तो पुण्णवड्डनकुमारो नाम वयप्पत्तो
R.407 15 अहोसि^८ । अथस्स पिता, ‘पुत्तो मे वयप्पत्तो, घरावासेनस्स
B. 313 आबन्धनसमयो’ ति अत्त्वा, ‘अम्हाकं समानजातिके कुले दारिकं
परियेसथा’ ति कारणाकारणकुसले पुरिसे पेसेसि । ते सावत्थियं अत्तनो
रुचितं दारिकं अदिस्वा साकेतं अगमंसु । तं दिवसं च विसाखा अत्तनो
समानवयेहि पञ्चहि कुमारिकासतेहि परिवारिता नक्खत्तकीळनत्थाय
20 एकं महागामं^९ अगमासि । ते पि पुरिसा अन्तोन्नगरे चरित्वा अत्तनो
रुचितं दारिकं अदिस्वा बहिनगरद्वारे अट्टंसु । तस्मिं^९ समये देवो
वस्सितुं आरभि । अथ ता विसाखाय सद्धि निक्खन्ता दारिका

१-१. खादनियेन भोजनियेन—रो० ।

२. एतेनेव—रो० ।

३. उपपत्तिकथा व—रो० ।

४. सावत्थियं—रो० ।

५. एकं०—रो० ।

६. आरोचयिसु—सी०, रो० ।

७. होति—सी०, रो० ।

८. महावापि—सी०, स्या०, रो० ।

९. ० च पन—सी०, रो० ।

तेमनभयेन वेगेन^१ सालं पविसिंसु । ते पुरिसा तासं पि अन्तरे
यथारुचितं दारिकं न पस्सिंसु । तासं पन^२ सब्बपच्छतो विसाखा
देवं वस्सन्तं पि अगणेत्वा अतुरितगमनेन तेमयमाना^३ व सालं
पाविसि । ते पुरिसा तं^४ दिस्वा^५ चिन्तयिंसु—‘रूपवती ताव^६ कञ्जा
एतपरमा^६ भवेय्य, रूपं पनेतं एकचाय कारितपत्तं^७ विय होति, 5
कथं^८ समुट्ठापेत्वा कथेन्ता^९ जानिस्साम मधुरवचना वा नो वा’ ति ।
ततो नं आहंसु—‘अतिविय परिणतवया इत्थी^{१०} विय यासि^{१०} अम्मा’
ति । ‘किं दिस्वा कथेथ ताता’ ति ? अञ्जा तया^{११} सद्धिं किञ्चन-
कुमारियो तेमनभयेन वेगेन आगन्त्वा सालं पविट्ठा, त्वं पन महिलिका
विय पदवारं अतिकम्म नागच्छसि, साटकस्स तेमनभावं पि न 10
गणेसि, सचे तं हत्थी वा असो वा अनुबन्धेय्य, किं एवमेवं करेय्यासी’
ति ? ताता साटका नाम न दुल्लभा, सुलभा मय्हं कुले साटका,
वयप्पत्ता मातुगामा पन पणियभण्डसदिसा^{१२}, हत्थे वा पादे वा भग्गे
अङ्गविकलं मातुगामं जिगुच्छन्ता निट्ठुभित्वा^{१३} गच्छन्ति, तस्मा सणिकं
आगताम्ही^{१४} ति । 15

R. 408

ते चिन्तयिंसु—‘इमाय सदिसा इमस्मि जम्बुदीपे इत्थी नाम
नत्थि, यादिसा रूपेन, कथाय पि^{१५} तादिसा व कारणाकारणं अत्वा
कथेती’ ति तस्सा उपरि मालागुलं खिपिंसु । अथ विसाखा चिन्तेसि—
‘अहं पुब्बे अपरिगगहिता, इदानि पन परिगगहिताम्ही^{१६}’ ति विनीतेना-
कारेन भूमियं निसीदि । अथ नं तत्थेव साणिया परिकिखिपिंसु । 20
सा पटिच्छन्नभावं अत्वा दासिगणपरिवुत्ता गेहं अगमासि ।

15

१. वेगेन—सी०, रो० ।

२. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. तेममाना व—रो० ।

४. नं—रो० ।

५. ० व—रो० ।

६-६. नाम अञ्जा पि एतपरमा व—

७. कारिकं चक्कं—स्या० ;

सी०, रो० ।

करकपक्कं—रो० ।

८. कथा—रो० ।

९. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१०-१०. इत्थिवर्णा विय सि—सी०, स्या०, रो० ।

११. ताय—रो० ।

१२. विक्किणियभण्डसदिसा—स्या० ।

१३. नुट्ठुभित्वा—सी०, रो० ।

१४. आगतम्ही ति—रो० ।

१५. पियकथाय पि—सी०, रो० ।

१६. परिगगहिताम्ही ति—सी०, रो० ।

B. 314

ते पि मिगारसेट्टिनो पुरिसा ताय सद्धि येव धनञ्जयसेट्टिस्स^१
 सन्तिकं अगमंसु । 'कतरगामवासिनो ताता तुम्हे' ति^२ पुच्छिता,
 'सावत्थिनगरे मिगारसेट्टिनो पुरिसम्हा' ति वत्वा, 'मयं अम्हाकं^३
 सेट्टिना^३ 'तुम्हाकं गेहे वयप्पत्ता दारिका अत्थी' ति सुत्वा पेसिता'
 5 ति । 'साधु ताता, तुम्हाकं सेट्टि किञ्चा पि भोगेन अम्हेहि असदिसो,
 जातिया पन सदिसो, सब्बाकारसम्पन्नो नाम दुल्लभो, गच्छथ,
 तुम्हे, सेट्टिस्स अम्हेहि सम्पटिच्छितभावं आरोचेथा' ति ।

304 . ५

R. 409

ते तस्स वचनं सुत्वा सावत्थि गन्त्वा मिगारसेट्टिस्स तुट्ठि^४ वड्ढि
 च पवेदेत्वा, 'लद्धा नो सामि साकेते धनञ्जयसेट्टिस्स^५ गेहे दारिका' ति
 10 आहंसु । तं सुत्वा मिगारसेट्टि, 'महाकुलगेहे किर नो दारिका लद्धा'
 ति तुट्ठमानसो हुत्वा तावदेव धनञ्जयसेट्टिस्स^५ सासनं पहिणि—
 'इदानीव दारिकं आनयिस्साम, कत्तब्बकिच्चं करोन्तु' ति^६ । सोपिस्स
 पटिसासनं पेसेसि—'न यिदं अम्हाकं भारियं, सेट्टि पन अत्तनो
 कत्तब्बकिच्चं करोतु' ति । सो कोसलरज्जो सन्तिकं गन्त्वा
 15 आरोचेसि—'देव एका मे मङ्गलकिरिया अत्थि, दासस्स ते
 पुण्णवड्डनस्स धनञ्जयसेट्टिनो धीतरं विसाखं नाम दारिकं आनेस्सामि,
 साकेतगमनं मे अनुजानाथा' ति । 'साधु महासेट्टि, किं पन अम्हेहि
 पि आगन्तब्बं' ति ? 'देव तुम्हादिसानं गमनं^७ लद्धं सक्का' ति ?
 राजा महाकुलस्स^८ सङ्गहं कातुकामो, 'हीतु सेट्टि, आगमिस्सामी'
 20 ति सम्पटिच्छित्वा मिगारसेट्टिना सद्धि साकेतनगरं अगमासि ।
 धनञ्जयसेट्टि, 'मिगारसेट्टि किर कोसलराजानं गहेत्वा आगतो'
 ति सुत्वा पच्चुग्गमनं कत्वा राजानं गहेत्वा अत्तनो निवेसनं
 अगमासि । तावदेव रज्जो^९ च राजबलस्स च मिगारसेट्टिनो

१. धनञ्जयसेट्टिनो—सी०, रो० ।

२. ० च—सी०, रो० ।

३-३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

४. ० च—स्या० ।

५-५. धनञ्जयसेट्टिनो—स्या० ।

६. करोति ति—स्या०, रो० ।

७. ० कथं—सी०, रो० ।

८. महाकुलपुत्तस्स—सी०, रो० ।

९. पसेनदिकोसलस्स—रो० ।

च वसनट्टानं चेव मालागन्धभत्तादीनि^१ च सब्बानि^२ पटियादेसि ।
'इदं इमस्स लद्धुं वट्ठति, इदं इमस्सा' ति सब्बं अत्तना व जानाति ।
ते ते जना चिन्तयिसु—'सेट्ठि अम्हाकमेव सक्कारं करोती' ति ।

अथेकदिवसं राजा धनञ्चयसेट्ठिस्स सासनं पहिणि—'न सक्का
सेट्ठिना चिरकालं अम्हाकं भरणपोसनं कातुं, दारिकाय गमनकालं 5
जानातु' ति । सो पि रञ्जो सासनं पेसेसि—'इदानि वस्सकालो
आगतो, न सक्का चतुमासं^३ विचरितुं, तुम्हाकं बलकायस्स यं यं
लद्धुं वट्ठति, सब्बं तं मम भारो, केवलं देवो मया पेसितकाले B. 315
गच्छतु' ति । ततो पट्टाय साकेतनगरं निचनक्खत्तगामो विय
अहोसि । एवं तयो मासा अतिकन्ता । धनञ्चयसेट्ठिनो पन धीताय 10
महालतापसाधनं न ताव निट्ठं गच्छति । अथस्स कम्मन्तायिट्ठायका
आगन्त्वा आरोचयिसु—'सेसं^४ असन्तं नाम नत्थि, बलकायस्स पन
भत्तपचनदारुनि नप्पहोन्ती' ति । 'गच्छथ ताता, हत्थिसाला
अस्ससाला^५ वियोजेत्वा भत्तं पचथा' ति । एवं पचन्तानं पि अड्डमासो
अतिकन्तो । ततो पुन आरोचयिसु—'दारुनि सामि^६ नप्पहोन्ती' 15
ति । 'ताता इमस्मिं काले दारुनि लद्धुं न सक्का, दुस्सकोट्टागारं
पन विवरित्वा थूलसाटके^७ गहेत्वा वट्ठियो कत्वा तेलचाटियं तेमेत्वा
भत्तं पचथा' ति । इमिना नियामेन पचन्तानं चत्तारो मासा
पूरयिसु ।

ततो धनञ्चयसेट्ठि धीतुया महालतापसाधनस्स निट्ठतभावं अत्वा, 20 R.410
'स्वे दारिकं^८ पेसेस्सामी' ति धीतरं समीपे निसीदापेत्वा, 'अम्म
पतिकुले वसन्तिया नाम इमं च इमं च आचारं सिक्खितुं वट्ठती'

१. गन्धवत्थादीनि—रो० ;
मालागन्धवत्थादीनि—सी० ।

४. तेसं—स्या० ।

६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

८. धीतरं—सी०, रो० ।

२. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. चातुमासं—रो० ।

५. ० गोसाला—सी०, रो० ।

७. थूलथूले साटके—सी०, रो० ;

थूले थूले साटके—स्या० ।

ति ओवादं अदासि । अयं^१ मिगारसेट्टि अनन्तरगब्भे निसिन्नो^२
 धनञ्चयसेट्टिनो ओवादं अस्सोसि । सो पि सेट्टिधीतरं एवं ओवदि—
 'अम्म ससुरकुले वसन्तिया नाम अन्तोअग्गि बहि न नीहरितब्बो,
 बहिअग्गि अन्तो न पवेसेतब्बो, ददन्तस्सेव दातब्बं, अददन्तस्स न
 ५ दातब्बं, ददन्तस्स पि^३ अददन्तस्स पि^४ दातब्बं, सुखं निसीदितब्बं,
 सुखं परिभुञ्जितब्बं^५, सुखं निपञ्जितब्बं, अग्गि परिचरितब्बो,
 अन्तोदेवता नमस्सितब्बा' ति ।

इमं दसविधं ओवादं दत्वा पुनदिवसे सब्बा सेनियो सन्निपातेत्वा
 राजसेनाय मज्झे अट्ट कुटुम्बिके पाटिभोगे गहेत्वा, 'सचे मे धीतु
 १० गतट्ठाने दोसो उप्पज्जति, तुम्हेहि सोधेतब्बो' ति वत्वा नवकोटि-
 अघनकेन महालतापसाधनेन धीतरं पसाधेत्वा^६ न्हानचुण्णमूलं
 चतुपण्णाससकटसतं^७ धनं^८ दत्वा धीताय सद्धिं निबद्धं
 गमनचारिनियो^९ पञ्चसता दासियो पञ्च आजञ्जरथसतानि
 B. ३१६ सब्बूपकारं^{१०} च सतं सतं दत्वा कोसलराजानं च मिगारसेट्टि च
 १५ विस्सज्जेत्वा धीतु गमनवेलायं वजाधिट्ठायके पुरिसे पक्कोसापेत्वा,
 'ताता मम धीताय'^{१०} गतट्ठाने खीरपानत्थं धेनूहि, यानयोजनत्थं
 उसभेहि च अत्थो होति, तस्मा मम धीतु गमनमग्गे वजद्वारं
 विवरित्वा पुथुलतो अट्ट उसभानि गोगणेन पूरेत्वा तिगावुतमत्थके
 असुका नाम कन्दरा अत्थि, अगगोयूथे तं ठानं पत्ते भेरिसञ्जाय
 २० वजद्वारं पिदहेय्याथा' ति । ते, 'साधू' ति सेट्टिस्स वचनं सम्पटि-
 R. ४११ च्छित्वा तथा अकंसु । वजद्वारे विवटे उल्लारुलारा येव^{११} गावियो^{११}

१. ० पि—रो० ।

२. निपन्नो—रो० ।

३. ददन्तस्सा पि—सी०, रो० ।

४. अददन्तस्सा पि—सी०, रो० ।

५. भुञ्जितब्बं—रो० ।

६. पसाधापेत्वा—रो० ।

७-७. चतुपण्णाससकटधनं—स्या० ;

८. सहचारिनियो—सी०, रो० ।

चतुपण्णाससकटसतं धनं—रो० ।

९. सब्बसक्कारं—सी०, स्या०, रो० ।

१०. धीतुया—स्या० ।

११-११. उल्लारुलारा व गावो—सी०, रो० ।

निक्खमिंसु । द्वारे^१ पिदहिते^२ पन विसाखाय पञ्चबलेन^३ बलवगावो
च दम्मगावो च बहि^४ लङ्घित्वा^५ मगं पटिपज्जिंसु । अथ विसाखा
सावत्थिनगरद्वारं^६ पत्तकाले^७ चिन्तेसि—‘पटिच्छन्नयानस्मि नु खो
निसीदित्वा पविसामि, उदाहु रथे ठत्वा’ ति ? अथस्सा एतदहोसि—
‘पटिच्छन्नयानेन मे पविसन्तिया महालतापसाधनस्स विसेसो न 5
पञ्चायिस्सती’ ति । सा सकलनगरस्स अत्तानं, दस्सेन्ती रथे ठत्वा
नगरं पाविसि । सावत्थिवासिनो विसाखाय सम्पत्तिं दिस्वा, ‘एसा
किर विसाखा नाम एवरूपा^८, अयं च सम्पत्ति एतिस्सा व अनुच्छविका’
ति आहंसु । इति सा महासम्पत्तिया भिगारसेट्ठिनो गेहं पाविसि ।
आगतदिवसे^९ चस्सा सकलनगरवासिनो, ‘अम्हाकं धनञ्चयसेट्ठि 10
अत्तनो नगरं सम्पत्तानं महासक्कारं^{१०} अकासी’ ति यथाबलं^{१०}
पण्णाकारं पहिणिसु । विसाखा पहितपहितं पण्णाकारं तस्मिं येव
नगरे अञ्चमञ्चेसु कुलेसु सब्बत्थकमेव दापेसि । अथस्सा
रत्तिभागसमनन्तरे एकस्सा आजञ्चवळ्ळाया गम्भवुट्ठानं अहोसि ।
सा दासीहि दण्डदीपिका गाहापेत्वा तत्थ गन्त्वा पळ्वं उण्होदकेन 15
न्हापेत्वा तेलेन मक्खापेत्वा अत्तनो वसनट्ठानमेव अगमासि ।

भिगारसेट्ठि पि सत्ताहं पुत्तस्स आवाहसक्कारं^{११} करोन्तो धुरविहारे
वसन्तं पि तथागतं अमनसिकत्वा सत्तमे दिवसे सकलनिवेसनं पूरेन्तो
नग्गसमणके निसिदापेत्वा, ‘आगच्छतु मे धीता, अरहन्ते वन्दतु’ ति
विसाखाय सासनं पहिणि । सा, ‘अरहन्ता’ ति वचनं सुत्वा सोतापन्ना 25
अरियसाविका हट्ठतुट्ठा हुत्वा तेसं निसिन्नट्ठानं गन्त्वा ते ओलोकेत्वा,
‘न^{१२} एवरूपा नाम अरहन्ता^{१३} होन्ति^{१४}, हिरोत्तप्पविवज्जितानं

B. 317

R. 412

१-१. पिहिते—सी०, रो० ।

२. पुञ्जो—सी०, रो० ।

३. बहि—सी०; वति—रो० ।

४. लङ्घित्वा लङ्घित्वा — सी०;

५. नगरद्वारं—सी०, रो०; सावत्थिनगरं
—स्या० ।

लङ्घित्वा—रो० ।

६. सम्पत्तकाले—सी०, रो० ।

७. एतं रूपं—सी०, रो० ।

७. गतदिवसे—सी०, रो० ।

८. महासक्कारे—सी०, रो० ।

१०. यथासत्ति ०—सी०, रो० ।

११. आवहसक्कारं—रो० ।

१२. रो० पोत्थके नत्थि ।

१३. अरहन्तो—स्या० ।

१४. होन्ती ति—सी०, स्या०, रो० ।

नाम सन्तिकं कत्वा^१ मं ससुरो पक्कोसापेती^२, ति, धी^३ धी'
 ति^३ गरहित्वा अत्तनो वसनट्टानमेव गता । नग्गसमणा तं^४ दिस्वा
 सब्बे एकप्पहारेनेव सेट्ठिं गरहिंसु—‘किं त्वं गहपति अञ्जं नालत्थ^५,
 समणस्स गोतमस्स साविकं महाकाळकण्णि^६ कस्मा इमं गेहं पवेसेसि,
 5 वेगेन नं इमस्सा गेहा नीहराही’ ति । ततो सेट्ठि, ‘न सक्का मया
 इमेसं वचनेन इमं गेहा नीहरितुं’, महाकुलस्स धीता अयं’ ति
 चिन्तेत्वा, ‘आचरिया दहरा नाम जानित्वा वा अजानित्वा वा
 करेय्युं, तुम्हे तुण्ही होथा’ ति नग्गे उय्योजेत्वा महापल्लङ्के
 निसीदापेत्वा सुवण्णकटच्छुं गहेत्वा विसाखाय परिविसियमानो
 10 सुवण्णपातियं अप्पोदकमधुपायासं परिभुञ्जि ।

तस्मिं समये एको पिण्डचारिको थेरो पिण्डाय चरन्तो सेट्ठिस्स
 घरद्वारं पापुणि । विसाखा तं दिस्वा, ‘ससुरस्स आचिक्खितुं न
 युत्तं’ ति यथा सो थेरं पस्सति, एवं अपगन्त्वा अट्ठासि । सो पन
 बालो थेरं दिस्वा पि अपस्सन्तो विय हुत्वा अधोमुखो पायासमेव
 15 भुञ्जति । विसाखा, ‘थेरं दिस्वा पि मे ससुरो सञ्जं न करोती’ ति
 अत्वा थेरं उपसङ्गमित्वा, ‘अतिच्छथ भन्ते, मय्हं ससुरो पुराणं
 खादंती’ ति आह । सो निगण्ठेहि ताव कथितकाले अधिवासेसि—
 ‘पुराणं खादती’ ति वुत्तक्खणे येव पन हत्थं अपनेत्वा, ‘इमं पायासं
 इतो हरथ, एतं च इमस्सा गेहा नीहरथ, अयं हि मं एवरूपे
 20 मङ्गलगेहे असुच्चिखादकं नाम करोती’ ति आह । तस्मिं खो
 पन निवेसने सब्बे पि दासकम्मकरा विसाखाय सन्तका व^७, को^८
 नं हत्थे वा पादे वा गण्हिस्सति ? मुखेन कथेतुं^९ समत्थो पि
 नाम^{१०} नत्थि । ततो विसाखा ससुरस्स कथं सुत्वा आह—“तात

R. 413

१. कस्मा—सी०, रो० ।

३-३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

५. नालभित्थ—रो० ।

७. सन्तका न—स्या० ।

९. ० ताव—सी०, रो० ।

२. पक्कोसापेसती ति—स्या० ।

४. नं—रो० ।

६. महाकालकण्णि—रो० ।

८. कोच्चि—स्या० ।

१०. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

न एतकेन^१ वचनेन मयं निक्खमाम, नाहं तुम्हेहि उदकतित्थतो कुम्भदासिका विय आनीता, धरमानकमातापितुनं^२ धीतरो नाम न एतकेनेव^३ निक्खमन्ति, एतेनेव^४ मे कारणेन पिता इधागमनदिवसे अट्ट कुटुम्बिके पक्कोसापेत्वा, 'सचे मे^५ धीतरं उपादाय दोसो उप्पज्जति, सोधेय्याथा' ति^६ वत्वा तेसं हत्थे^७ ठपेसि । ते पक्कोसापेत्वा मय्हं दोसादोसं सोधापेथा" ति । 5 B. 318

ततो सेट्ठि, 'कल्याणं एसा कथेती' ति अट्ट कुटुम्बिके पक्कोसापेत्वा, "अयं दारिका सत्तमे दिवसे अपरिपुण्णे येव मङ्गलगेहे निसिन्नं मं 'असुचिखादको' ति वदती" ति आह । 'एवं किर अम्मा' ति ? "ताता मय्हं ससुरो असुचि खादितुकामो भविस्सति, अहं पन एवं कत्वा न कथेमि, एकस्मि पन पिण्डपातिकत्थेरे घरद्वारे ठिते अयं अप्पोदकमधुपायासं^८ भुञ्जन्तो न तं मनसिकरोति, अहं इमिना कारणेन, 'अतिच्छद्य भन्ते मय्हं ससुरो इमस्मि अत्तभावे पुञ्चं न करोति, पुराणपुञ्चं^९ खादती' ति एत्तकं कथयि" ति आह । 'अय्य इध दोसो नत्थि, अम्हाकं धीता कारणं कथेति, त्वं कस्मा कुञ्भसी' ति ? 'अय्या एसो^{१०} ताव दोसो मा होतु, अयं पन दारिका आगतदिवसे येव मम पुत्ते सञ्चं अकत्वा^{११} अत्तनो इच्छितट्ठानं^{१२} अगमासी' ति । 'एवं किर अम्मा' ति ? 'ताता नाहं इच्छितट्ठानं^{१३} गच्छामि, इमस्मि पन गेहे आजानीयवळाय विजाताय सञ्चं पि अकत्वा निसीदनं नाम अयुत्तं' ति दण्डदीपिका गाहापेत्वा दासीहि परिवुता तत्थ गन्त्वा वळवाय विजातपरिहारं कारापेसि ति । 'अय्य 15 20 R. 414

१. एतकेनेव—सी०, रो० ।

३. एतकेन—रो० ।

५. मम—रो० ।

७. ० मं—स्या० ।

९. पुराणकं पुञ्चं—सी०, रो० ।

११. कत्वा—रो० ।

१३. मम रुचनट्ठानं—सी०, रो० ।

२. धरमानकमातापितुनं—रो० ।

४. ० च—स्या० ।

६. सोधेय्यथा ति—रो० ।

८. अप्पोदकपायासं—रो० ।

१०. एसो—रो० ।

१२. रुचनट्ठानं—सी०, रो० ।

- अम्हाकं धीता तव^१ गेहे दासीहि पि^२ अकत्तब्बकम्मं अकासि, त्वं
 एत्थ किं^३ दोसं पस्ससी' ति ? "अय्या एस ताव गुणो होतु,
 इमिस्सा पन पिता इधागमनदिवसे ओवादं देन्तो, 'अन्तोअग्गि
 बहि न नीहरितब्बो' ति आह, किं पन सका अम्हेहि उभतो
 5 पटिविस्सकगेहानं अग्गि अदत्त्वा वसितुं" ति ? 'एवं किर अम्मा'
 ति ? 'ताता न मय्हं पिता एतं अग्गि उपादाय कथेसि, या पन
 अन्तोनिवेसने सस्सुआदीनं^४ रहस्सकथा उप्पज्जति^५, दासिदासानं^६
 न कथेतब्बा, एवरूपा हि कथा वड्डमाना कलहाय संबत्तति, इदं
 सन्धाय मय्हं पिता कथेसि ताता' ति । "अय्या एतं ताव एवं होतु,
 10 इमिस्सा पिता 'बाहिरतो अग्गि न अन्तो पवेसेतब्बो' ति आह,
 किं सका अम्हेहि अन्तोअग्गिम्हि निब्बुते बाहिरतो अग्गि
 अनाहरितुं" ति ? 'एवं किर अम्मा' ति ? 'ताता' मय्हं पिता
 एतं अग्गि सन्धाय न कथेसि, यं पन दोसं^७ दासकम्मकारेहि^८
 B. 319 कथितं होति, तं अन्तोमानुसकानं न कथेतब्बं...पे०...यं पि तेन,
 15 'ये ददन्ति, तेसं येव दातब्बं' ति वुत्तं, तं 'याचितकं उपकरणं गहेत्वा
 ये^९ पटिददन्ति^{१०}, तेसं येव दातब्बं' ति सन्धाय वुत्तं ।

'ये न ददन्ती' ति^{११} इदं पि याचितकं उपकरणं^{१२} गहेत्वा ये^{१३} न
 पटिददन्ति^{१४}, तेसं न दातब्बं ति सन्धाय वुत्तं । 'ददन्तस्स पि^{१५}
 R. 415 अददन्तस्स पि^{१६} दातब्बं' ति इदं पन दुग्गतेसु^{१७} जातिमित्तेसु सम्पत्तेसु

१. ताव—स्या० ।

३. कं—रो० ।

५. उप्पज्जन्ति—रो० ।

६. दासदासिनं—स्या० ।

८. रो० पोत्थके नत्थि ।

१०. येव—रो० ।

१२. देन्ती ति—सी०, रो० ।

१४. रो० पोत्थके नत्थि ।

१६-१८. ददन्तस्सा पि अददन्तस्सा पि—
 स्या०, रो० ।

२. दासेहि पि—रो० ।

४. ० मातुगामानं—सी०, स्या०,
 रो० ।

७. स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९. दासकम्मकारेहि—रो० ।

११. पटिदेन्ति—सी०, रो० ।

१३. सी० पोत्थके नत्थि ।

१५. पटिदेन्ति—सी०, रो० ।

१७. दुग्गतकेसु—सी०, रो० ।

पटिदातुं सक्कोन्तु वा मा वा, दातुमेव वट्टती ति सन्धाय वुत्तं । 'सुखं
निसीदितब्बं' ति इदं पि सस्सुससुरे दिस्वा उट्ठातब्बट्ठाने निसीदितुं
न^१ वट्टती ति सन्धाय वुत्तं । 'सुखं भुञ्जितब्बं' ति इदं पन सस्सुस-
सुरसामिकेहि पुरेतरं^२ अभुञ्जित्वा ते परिविसित्वा सब्बेहि लद्धालद्धं
अत्वा पच्छा सयं भुञ्जितुं वट्टती ति सन्धाय वुत्तं । सुखं 5
निपञ्जितब्बं' ति इदं पि^३ सस्सुससुरसामिकेहि पुरेतरमेव^४ सयनं
आरुह्य न निपञ्जितब्बं, तेसं कत्तब्बयुत्तकं^५ वत्तपटिवत्तं कत्वा पच्छा
सयं निपञ्जितुं युत्तं ति इदं^६ सन्धाय वुत्तं । 'अग्गि परिचरितब्बो
ति इदं पन सस्सुं पि^७ ससुरं पि सामिकं पि अग्गिक्खन्धं विय
उरगराजानं विय च कत्वा पस्सितुं वट्टती^८ ति इदं सन्धाय वुत्तं 10
ति । 'एते ताव एतका गुणा होन्तु^९, इमिस्सा पन पिता
अन्तोदेवता^{१०} नमस्सापेति, इमस्स को अत्थो' ति ? 'एवं किर अम्मा'
ति ? 'आम ताता,^{११} एतं पि^{१२} हि^{१३} मे पितरा इदं सन्धाय वुत्तं,
'आवेणिकघरावासं^{१४} वसनकालतो पट्टाय अत्तनो घरद्वारं सम्पत्त-
पब्बजितं दिस्वा यं घरे खादनीयं भोजनीयं अत्थि, ततो पब्बजितानं 15
दत्त्वा व खादितुं वट्टती' ति ।

अथ नं ते आहंसु—'तुय्हं पन महासेट्ठि पब्बजिते दिस्वा
अदानमेव रुच्चति मञ्जे' ति । सो अञ्जं पटिवचनं अपस्सन्तो
अधोमुखो निसीदि । अथ नं कुटुम्बिका^{१५}, 'किं^{१६} सेट्ठि अञ्जो पि
अम्हाकं धीतु दोसो अत्थो' ति पुच्छिसु । 'नत्थि अय्या' ति । 'कस्मा 20 R.416

१. रो० पोत्थके नत्थि ।	२. पुरेतरमेव—रो० ।
३. इदं—स्या० ।	४. पुरेतरं—सी०, रो० ।
५. कातब्बयुत्तकं—सी०, रो० ।	६. इमं—सी०, रो० ।
७. सस्सु—स्या० ।	८. ० अम्मा ति—सी०, रो० ।
९. होन्ति—रो० ।	१०. अन्तोदेवतं—सी०, रो० ।
११. ताता ति—रो० ।	१२-१३. एवं पि—रो० ।
१४. अम्म—सी० ;	१५. कुटुम्बिका पि—रो० ।
अम्म आवेणिकघरावासं—रो० ।	१६. रो० पोत्थके नत्थि ।

B. 320

पन नं^१ निदोसं अकारणा गेहतो नीहुरापेसी' ति ? तस्मिं खणे विसाखा आह—'पठमं ताव^२ मय्ं^३ ससुरस्स वचनेन गमनं न^४ युत्तं, मय्ं पन आगमनदिवसे मम दोसादोसं सोधनत्थाय मम पिता तुम्हाकं हत्थे ठपेत्वा अदासि, इदानीं मय्ं गन्तुं सुखं' ति दासिदासे^५
 5 'यानादीनि^६ सज्जानि करोथा' ति आणापेसि । अथ नं सेट्ठि ते कुटुम्बिके गहेत्वा, 'अम्म मया अजानित्वा कथितं, खमाहि मय्ं' ति आह । 'ताता^७ तुम्हाकं खमितब्बं ताव खमामि, अहं पन बुद्धसासने अवेच्चप्पसन्नस्स कुलस्स^८ धीता, न मयं विना भिक्खुसङ्घेन वत्ताम, सचे मम रुचिया भिक्खुसङ्घं पटिजग्गतुं लभामि,
 10 वसिस्सामी' ति । 'अम्म त्वं यथारुचिया तव समणे पटिजग्गाही' ति^९ ।

ततो विसाखा दसबलं निमन्तापेत्वा पुनदिवसे निवेसनं पूरेन्ती बुद्धप्पमुखं भिक्खुसङ्घं निसीदापेसि । नगपरिसा पि सत्थु मिगार-
 सेट्ठिनो गेहं गतभावं सुत्वा तत्थ गन्त्वा गेहं परिवारेत्वा निसीदिसु ।
 15 विसाखा दक्खिणोदकं दत्वा, 'सब्बो सक्कारो पटियादितो, ससुरो मे आगन्त्वा दसबलं परिविसतू' ति सासनं पेसेसि । सो निगण्ठानं वचनं सुत्वा, 'मम धीता सम्मासम्बुद्धं परिविसतू' ति आह । विसाखा नानगगरसेहि दसबलं परिविसित्वा निट्ठिते^{१०} भत्तकिच्चे पुन सासनं पहिणि—'ससुरो मे आगन्त्वा दसबलस्स धम्मकथं सुणातू' ति ।
 20 अथ नं 'इदानीं अगमनं नाम अतिविय अकारणं' ति धम्मकथं सोतुकम्यताय^{१०} गच्छन्तं नगसमणा आहंसु—'समणस्स गोतमस्स धम्मं सुणन्तो बहिसाणियं निसीदित्वा सुणाही' ति । पुरेतरमेव च

१. तं—रो० ।

२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

५-५. दासिदासयादीनि—रो० ।

७. स्या० पोत्थके नत्थि ।

९. च—स्या० ।

२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

४. रो० पोत्थके नत्थि ।

६. तात खमामि—सी०, रो० ।

८. पटिजग्गा ति—सी०, रो० ।

१०. सोतुकामताय—सी०, स्या० ।

गन्त्वा साणिया^१ परिक्खिपिंसु । भिगारसेट्ठि गन्त्वा बहिसाणियं^२
निसीदि । तथागतो, 'त्वं बहिसाणियं वा निसीदि, परकुट्टे^३ वा
परसेले वा परचक्कवाळे वा निसीदि, अहं बुद्धो नाम सक्कोमि तं
मम सद्दं सावेतु' ति सुवण्णवण्णफलं अम्बरुक्खं खन्धे गहेत्वा
चालेन्तो विय धम्मकथं कथेसि । देसनापरियोसाने सेट्ठि सोतापत्तिफले
पतिट्ठाये^४ साणिं उक्खिपित्वा सत्थु पादे पञ्चपतिट्ठितेन वन्दित्वा
सत्थु सन्तिके येव च^५, 'त्वं अम्म अज्ज^६ आदि कत्वा^६ मम माता'
ति विसाखं अत्तनो मातुट्ठाने^७ ठपेसि^७ । ततो पट्ठाये विसाखा
भिगारमाता नाम जाता ।

सा एकदिवसं^८ नक्खत्तसमये वत्तन्ते—'अन्तो नगरे^९ गुणो
नत्थी' ति दासीहि परिवुता सत्थु धम्मकथं सोतुं गच्छन्ती, 'बुद्धानं
सन्तिकं उद्धतवेसेन गन्तुं अयुत्तं' ति महालतापसाधनं ओमुञ्चित्वा
दासिया हत्थे दत्वा सत्थारं उपसङ्गमित्वा अभिवादेत्वा एकमन्तं
निसीदि । सत्था धम्मकथं कथेसि । सा धम्मदेसनापरियोसाने दसबलं
वन्दित्वा नगराभिमुखा पायासि । सा पि दासी अत्तना गहितपसा-
धनस्स ठपितट्ठानं असल्लक्खेत्वा गच्छन्ती पसाधनत्थाय पटिनिवत्ति ।
अथ नं विसाखा, 'कहं पन ते तं ठपितं' ति पटिपुच्छि । 'गन्धकुटि-
परिवेणे अय्ये' ति । 'होतु जे गन्त्वा आहर, गन्धकुटिपरिवेणे
ठपितकालतो पट्ठाये आहरापनं नाम अम्हाकं अयुत्तं, तस्मा तं
विस्सज्जेत्वा दण्डकम्मं करिस्साम । तत्थ पन ठपिते अय्यानं
पलिबोधो होती' ति ।

पुनदिवसे सत्था भिक्खुसङ्घपरिवारो^{१०} विसाखाय निवेसनद्वारं
सम्पापुणि । निवेसने च निबद्धपञ्चत्तानि आसनानि । विसाखा

१. साणि—रो० ।

३. परकुट्टे—सी०, रो० ।

५. सी-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७-७. मातिट्ठाने ठपेसी ति—रो० ।

८. ० नगरे—सी०, स्या०, रो० ।

१०. भिक्खुसङ्घपरिवृतो—सी०, रो० ।

२. बहिसाणिया व—रो०—एवमेव ।

४. पतिट्ठासि—रो० ।

६-६. अज्ज पट्ठाये—सी०, रो० ;

अज्जतो पट्ठाये—सी० ।

९. नगरे—स्या० ।

R. 417

5

10

B. 321

15

20

R. 418

- सत्थु पत्तं गण्हित्वा^१ सत्थारं गेहं पवेसेत्वा पञ्चत्तासनेसु येव निसी-
 दापेत्वा कतभत्तकिच्चे सत्थरि तं पसाधनं आहरित्वा सत्थु पादमूले
 निक्खिपित्वा, 'इदं भन्ते तुम्हाकं दम्मी' ति आह । सत्था, 'अलङ्कारो
 नाम पब्बजितानं न वट्ठती' ति पटिक्खिपि । 'जानामि भन्ते, अहं
 5 पन इमं अग्घापेत्वा धनं गहेत्वा तुम्हाकं वसनगन्धकुटिं कारेस्सामी'
 ति । तदा सत्था अधिवासेसि । सा पि तं^२ अग्घापेत्वा नवकोटिधनं
 गहेत्वा गब्भसहस्सपटिमण्डिते पुब्बारामविहारे तथागतस्स वसन-
 गन्धकुटिं कारेसि । विसाखाय पन निवेसनं पुब्बण्हसमये कासाव-
 पज्जोतं इसिवातपटिवातमेव^३ होति । अनाथपिण्डकस्स गेहं^४ विय
 10 तस्सा पि गेहे सम्भत्तानि पटियत्तानेव अहेसुं । सा पुब्बण्हसमये
 भिक्खुसङ्घस्स आमिससङ्गहं कत्वा पच्छाभत्ते भेसज्जानि चेव अट्ठविध-
 पानानि^५ च गण्हापेत्वा विहारं गत्वा भिक्खुसङ्घस्स दत्वा पच्छा
 सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा आगच्छति । सत्था अपरभागे उपासिकायो
 पटिपाटिया ठानन्तरेसु पपेन्तो विसाखं मिगारमातरं दायिकानं
 15 अगगट्ठाने ठपेसी ति ।

(३-४) खुज्जुत्तरा-सामावतीवत्थु

- ३-४. ततियचतुत्थेसु बहुस्सुतानं यदिदं खुज्जुत्तरा, मेत्ताविहारीनं
 यदिदं सामावती (अं० नि० १.१४, ७.३-४) ति^१ बहुस्सुतानं
 B. 322 उपासिकानं खुज्जुत्तरा, मेत्ताविहारीनं सामावती अग्गा ति दस्सेति ।
 R. 419 ता किर द्वे पि पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे पटिसन्धि
 20 गण्हित्वा अपरभागे, 'सत्थु धम्मकथं सोस्सामा' ति विहारं अगमंसु ।
 तत्थ खुज्जुत्तरा सत्थारं एकं उपासिकं बहुस्सुतानं अगगट्ठाने ठपेन्तं
 दिस्वा अधिकारकम्मं^७ कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । सामावती पि^८

१. गहेत्वा—सी०, रो० ।

३. इसिवातपरिवातमेव—सी० ।

५. अट्ठविधपानकानि—रो० ।

७. अधिकारं—सी०, रो०—एवमेव ।

२. नं—रो० ।

४. गेहे—सी०, स्या०, रो० ।

६. सामवती ति—सी०—एवमेव ।

८. सामावती—रो० ।

एकं^१ उपासिकं^२ मेत्ताविहारीनं अगगट्टाने ठपेत्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । तासं द्वित्रं पि यावजीवं कुसलं कत्वा देवलोके निब्बत्तित्वा देवमनुस्सेसु संसरन्तीनं येव कप्पसतसहस्सं अतिक्रन्तं ।

अथ अम्हाकं सत्थु निब्बत्तितो पुरेतरमेव अल्लकप्परट्टे^३ 5
अहिवातकरोगो नाम उदपादि । एकेकस्मिं गेहे एकप्पहारेनेव दस पि^४ वीसं पि तिसं पि^५ जना मरन्ति, तिरोरट्ठं गता पन जीवितं लभन्ति अत्वा^६ एको पुरिसो अत्तनो पुत्तदारं आदाय, 'अञ्जं रट्ठं गमिस्सामी' ति ततो निक्खमि । अथस्स घरे गहितपाथेय्यं अन्तरामग्गे कन्तारे अनुत्तिण्णे^७ येव परिक्खयं अगमासि । तेसं 10
सरीरबलं परिहायि । सकिं माता पुत्तं उक्खिपति, सकिं पिता । अथस्स पिता चिन्तेसि—'अम्हाकं सरीरबलं परिहीनं, पुत्तं उक्खिपित्वा गच्छन्ता कन्तारं नित्थरितुं न सक्खिस्सामा' ति । सो तस्स मातरं अजानापेत्वा व उदककिच्चेन ओहीनो विय पुत्तं मग्गे निसीदापेत्वा एको व मग्गं पटिपज्जि । अथस्स भरिया आगमनं ओलोकयमाना 15
ठिता हत्थे पुत्तं अदिस्वा विरवमाना गन्त्वा, 'कहं मे सामि पुत्तो' ति आह । 'को ते पुत्तेन अत्थो, जीवमाना पुत्तं लभिस्सामा' ति । सा, 'अतिसाहसिको^८ वतायं पुरिसो' ति वत्वा, 'गच्छ त्वं, नाहं तादिसेन सद्धिं गमिस्सामी' ति आह । सो, 'अनुपधारेत्वा मे भदे कतं, खमेतं मय्हं' ति वत्वा पुत्तं आदायागतो^९ । 20

ते तं कन्तारं समतिक्रमित्वा सायं एकं गोपालककुलं सम्पा-
पुणिसु । तं दिवसं च गोपालककुलवासिनो^{१०} निरुदकपायासं पचिसु ।
ते ते^{११} दिस्वा, 'इमे अतिविय छातका' ति पायासस्स महाभाजनं

R. 420

१-१. रो० पोत्थके नत्थि ।

२. वजिरट्टे—सी०, रो० ।

३-३. दस वीसति पि—सी०, रो० ।

४. तं ०—सी०, स्या०, रो० ।

५. अनित्थिण्णे—रो० ।

६. अतीव साहसिको—सी०, रो० ।

७. आदाय गतो—रो० ।

८. गोकुलवासिनो—स्या० ।

९. स्या० पोत्थके नत्थि ।

B. 323

पूरेत्वा उळुङ्कपूरं सप्पि आसिञ्चित्वा अदंसु । तेसु तं पायासं
 भुञ्जन्तेसु सा इत्थी पमाणेनेव भुञ्जि, पुरिसो पन पमाणातिक्रन्तं
 भुञ्जित्वा जीरापेतुं असक्कोन्तो रत्तिभागसमनन्तरे कालमकासि ।
 5 सो कालं करोन्तो तेसु सालयभावेन गोपालकानं गेहे सुनखिया
 कुच्छिस्मिं पटिसन्धिं गण्हि । सुनखी न चिरस्सेव विजाता ।
 गोपालको तं कुक्कुरं सस्सिरिकं दिस्वा पिण्डेन पलोभेत्वा अत्तनि
 उप्पन्नसिनेहं गहेत्वा सद्धिमेव चरति^१ ।

अथेकदिवसं एको पच्चेकबुद्धो भिक्खाचारवेलाय^२ गोपालकस्स
 घरद्वारं सम्पत्तो । सो पि^३ तं दिस्वा भिक्खं दत्वा अत्तानं निस्साय
 10 वसनत्थाय पटिञ्जं गण्हि । पच्चेकबुद्धो गोपालककुलस्स^४ अविदूरे ठाने
 एकस्मिं वनसण्डे वासं उपगतो । गोपालको तस्स सन्तिकं गच्छन्तो
 तं कुक्कुरं गहेत्वा व^५ गच्छति । अन्तरामग्गे च^६ वाळमिगट्टाने
 वाळमिगानं पलायनत्थं रुक्खे वा पासाणे वा पहारं देति । सो पि
 कुक्कुरो तस्स करणविधानं ववत्थपेति^७ । अथेकदिवसं सो गोपालको
 15 पच्चेकबुद्धस्स सन्तिके निसीदित्वा, 'भन्ते अम्हाकं सब्बकालं आगमनं
 नाम न होति, अयं पन कुक्कुरो छेको, इमस्स आगतसञ्जाय
 अम्हाकं गेहद्वारं आगच्छेय्याथा' ति^८ आह । सो एकदिवसं
 पच्चेकबुद्धं गण्हित्वा, 'एही' ति कुक्कुरं पेसेसि । कुक्कुरो^९ तस्स
 वचनं सुत्वा भिक्खाचारवेलाय गन्त्वा पच्चेकबुद्धस्स पादमूले उरेन^{१०}
 20 निपज्जि । पच्चेकबुद्धो, 'अयं मम सन्तिकं आगतो' ति बत्वा
 पत्तचीवरं आदाय मगं पटिपज्जि । सो तस्स वीमंसनत्थाय
 उक्कमित्वा^{११} अञ्जं मगं गण्हि । कुक्कुरो पुरतो ठत्वा गोपालकमगं^{१२}

१. विचरति—स्या० ।

३. सो—रो० ।

५. गहेत्वा—स्या०, रो० ।

७. ववत्थपेसि—रो० ।

९. सो०—रो० ।

११. निक्खमित्वा—स्या० ।

२. भिक्खाचारवेलाय—रो०-एवमेव ।

४. गोपालकस्स—रो० ।

६. स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

८. आगच्छेय्याथा ति—रो० ।

१०. उदरेन—रो० ।

१२. गोकुलमगं—स्या० ।

पटिपन्नकाले अपसक्कि । यस्मिं^१ च यस्मिं च^२ ठाने वाळमिगानं
पलायनत्थं गोपालको रुक्खं वा पासाणं वा पहरि, तं तं ठानं पत्वा
कुक्कुरो महाविरवं विरवि^३ । तस्स सद्देन वाळमिगा पलायन्ति ।
पच्चेकबुद्धो पि भत्तकिच्चवेलाय महन्तं सिनिद्धपिण्डं तस्स देति ।
सो पि^४ पिण्डलाभेन पच्चेकबुद्धे उत्तरितरं सिनेहं करोति ।

R. 421

5

गोपालको तेमासं वुत्थस्स पच्चेकबुद्धस्स तिचीवरप्पहोनकं^५
साटकं दत्वा^६, 'भन्ते सचे वो रुच्चति, इधेव वसथ, नो चे रुच्चति,
यथासुखं गच्छथा' ति आह । पच्चेकबुद्धो गमनाकारं दस्सेति^७ ।
सो^८ गोपालको पच्चेकबुद्धं अनुगन्त्वा निवत्तति^९ । कुक्कुरो पच्चेक-
बुद्धस्स अञ्जत्थगमनभावं अत्वा अतिसिनेहेन उप्पन्नबलवसोको
हृदयफालनं पत्वा कालं कत्वा तावतिसपुरे निब्बत्ति । अथस्स
पच्चेकबुद्धेन सद्धिं गमनकाले उच्चासद्दं कत्वा वाळमिगानं पलापित-
भावेन देवताहि सद्धिं कथेन्तस्स सहो सकलदेवपुरं छादेत्वा अट्टासि ।
सो तेनेव नामधेय्यं लभित्वा घोसकदेवपुत्तो नाम जातो । अथस्स
तस्मिं सम्पत्तिं अनुभवन्तस्स मनुस्सपथे कोसम्बिनगरे उदेनो नाम
राजा रज्जं पटिपज्जि । तस्स वत्थु^{१०} मज्झिमपण्णासके बोधिराज-
कुमारसुत्तवण्णनायं^{११} वुत्तनये नेव वेदितब्बं ।

10

B. 324

15

तस्मिं पन रज्जं कारयमाने घोसकदेवपुत्तो चवित्वा^{१२} कोसम्बियं
एकिस्सा रूपपजीविनिया कुच्चिम्मिह^{१३} पटिसन्धिं गण्हि । सा
दसमासच्चयेन विजायित्वा पुत्तभावं अत्वा सङ्कारकूटे छड्डापेसि ।
तस्मिं खणे कोसम्बिसेट्ठिनो^{१४} कम्मन्तिको पातो व सेट्ठिधरं गच्छन्तो,

20

R. 422

१-१. यस्मिं च—स्या०; यस्मिं यस्मिं च—रो० । २. विरवति—रो० ।

३. सो—रो० ।

४. चीवरपहोनकं—सी०, रो० ।

५. कत्वा—स्या० ।

६. दस्सेसि—रो० ।

७. स्या० पोत्थके नत्थि ।

८. निवत्ति—सी०, रो० ।

९. वत्थु—रो० ।

१०. बोधिराजकुमारसुत्तवण्णनाय—सी०,

११. देवपुरतो—रो० ।

रो० ।

१२. कुच्चिस्मि—स्या०, रो० ।

१३. कोसम्बिकसेट्ठिनो—रो० ।

- ‘किं नु खो इमं काकेहि सम्परिकिण्णं’ ति गन्त्वा दारकं दिस्वा,
 महापुञ्जवा एस दारको भविस्सती’ ति एकस्स पुरिसस्स हत्थे गेहं
 पेसेत्वा सेट्ठिघरं अगमासि । सेट्ठि पि राजूपट्टानवेलाय राजकुलं
 गच्छन्तो अन्तरामग्गे पुरोहितं दिस्वा, ‘अज्ज किं नक्खत्तं’ ति पुच्छि ।
 5 सो तत्थेव ठितो गणेत्वा, ‘असुकं नाम नक्खत्तं, अज्ज इमिना नक्खत्तेन
 जातदारको इमस्मिं नगरे सेट्ठिट्ठानं लभिस्सती’ ति आह । सो
 तस्स कथं सुत्वा वेगेन घरं पेसेसि—‘इमस्स पुरोहितस्स द्वे कथा
 नाम नत्थि, घरणी च^१ मे गरुगब्भा, जानाथ ताव नं विजाता वा
 नो वा’ ति । ते गन्त्वा जानित्वा, ‘अय्य न ताव विजाता, ति
 10 आहंसु । ‘तेन हि गच्छथ, इमस्मिं नगरे अज्ज जातदारकं परियेसथा’
 ति । ते परियेसन्ता तस्स सेट्ठिनो कम्मन्तिकस्स गेहे तं दारकं
 दिस्वा सेट्ठिनो आरोचयिंसु । ‘तेन हि गच्छथ^२ भणे, तं कम्मन्तिकं
 पक्कोसथा’ ति । ते तं^३ पक्कोसिंसु । अथ नं सेट्ठि, ‘गेहे किर ते
 दारको अत्थी’ ति पुच्छि । ‘आम अय्या’ ति । ‘तं दारक अम्हाकं
 15 देही’ ति । ‘न देमि अय्या’ ति । ‘हन्द सहस्सं गण्हित्वा देही’
 ति । सो ‘अयं जीवेय्य वा मरेय्य वा, दुज्जानमिदं’ ति^४ सहस्सं
 गण्हित्वा अदासि ।

- ततो सेट्ठि चिन्तेसि—‘सच्चे मे भरिया धीतरं विजायिस्सति,
 इममेव पुत्तं करिस्सामि, सच्चे पुत्तं विजायिस्सति, मारेस्सामी’ ति^५,
 20 चिन्तेत्वा^६ गेहे पोसेसि । अथस्स भरियाकतिपाहचयेन^६ पुत्तं^७,
 विजायि । ततो सेट्ठि, ‘एवं तं गावो मदित्वा मारेस्सन्ती’ ति
 चिन्तेत्वा, ‘इमं दारकं वजद्वारे निपज्जापेथा’ ति आह । तं तत्थ
 निपज्जापेसुं । अथ नं यूथपति उसभो पठमं निक्खमन्तो दिस्वा,
 ‘एवं तं अज्जे न मदिस्सन्ती’ ति चतुत्तं पादानं अन्तरे कत्वा

B. 325

१. रो० पोत्थके नत्थि ।

३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

५. घातेस्सामी ति—सी०, रो० ।

७. सा०—सी०, रो० ।

२. रो० पोत्थके नत्थि ।

४. दुज्जानमेतं ति—सी०, रो० ।

६. ६. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

अट्टासि । अथ^१ नं गोपालका दिस्वा, 'महापुञ्जो एस दारको भविस्सति'^२, यस्स तिरच्छानगता पि गुणं जानन्ति, पटिजग्गिस्साम^३ नं' ति अत्तनो गेहं नयिसु ।

सो पि सेट्ठि तस्स मतभावं अनुविज्जन्तो^४, 'गोपालकेहि नीतो' ति सुत्वा पुन सहस्सं दत्वा आणापेत्वा आमकसुसाने छट्ठापेसि । 5 तस्मिं च काले सेट्ठिस्स^५ घरे^६ अजपालको सुसानं निस्साय अजिका चारेति^७ । अथेका धेनु-अजिका दारकस्स पुञ्जेन मग्गा ओक्कम्म^८ गन्त्वा दारकस्स खीरं दत्वा गता । ततो^९ निवत्तमाना पि तथेव गन्त्वा खीरमदासि । अजपालको चिन्तेसि—'अयं अजिका पातो पि इमस्मा ठाना ओक्कमित्वा गता, किं नु खो एतं' ति, गन्त्वा 10 ओलोकेन्तो तं दारकं^{१०} दिस्वा^{११}, 'महापुञ्जो एस दारको, तिरच्छानगता पिस्स गुणं जानन्ति, पटिजग्गिस्सामि नं' ति गहेत्वा^{१२} गेहं गतो ।

पुनदिवसे^{१३} सेट्ठि, 'मतो नु खो दारको, न^{१४} मतो' ति ओलोका- पेन्तो अजपालकेन गहितभावं जत्वा सहस्सं दत्वा आणापेत्वा, 'स्वे 15 इमं नगरं एको सत्थवाहपुत्तो पविसिस्सति, इमं दारकं नेत्वा चक्कमग्गे ठपेथ, एवं तं सकटचक्कं छिन्दन्तं^{१५} गमिस्सती' ति आह । तं तत्थ निक्खित्तं सत्थवाहपुत्तस्स पुरिमसकटे गोणा दिस्वा चत्तारो पादे थम्मे विय ओतारेत्वा अट्ठंसु । सत्थवाहो, 'किं नु खो एतं' ति तेसं ठितकारणं ओलोकेन्तो दारकं दिस्वा, महापुञ्जो दारको, 20 पटिजग्गितु^{१६} वट्टती' ति गण्हित्वा अगमासि ।

१. अह—रो० ।

२. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. पटिजग्गिस्सामि—स्या० ।

४. अनुवज्जन्तो—रो० ।

५-५. रो पोत्थके नत्थि ।

६. हरेति—स्या० ।

७. उक्कम्म—रो० ।

८. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९-९. कारणं ज्ञात्वा—सी० ।

१०. गण्हित्वा—स्या० ।

११. पुन पि—स्या० ।

१२. नो—रो० ।

१३. भिन्दन्तं—रो० ।

१४. जग्गितुं—सी० ।

R.424 5 सेट्टि पि तस्स^१ चक्कपथे मतभावं वा अमतभावं वा ओलोकापेन्तो
B. 326 सत्थवाहेन गहितभावं अत्वा तस्स पि सहस्सं दत्वा आणापेत्वा
नगरतो अविदूरे ठाने पपाते पातापेसि । सो तत्थ पपतन्तो
नळकारानं कम्मकरणट्टाने एकसालाय^२ पतितो । सा तस्स
पुञ्जानुभावेन सतविहतकप्पासपिचुसम्फस्ससदिसा अहोसि । अथ नं
नळकारजेट्टको, 'पुञ्जवा एस दारको, पटिजग्गितुं वट्टती' ति,
गण्हित्वा गेहं गतो । सेट्टि दारकस्स पपाततो पतितट्टाने मतभावं
वा अमतभावं वा परियेसापेन्तो नळकारजेट्टकेन गहितभावं अत्वा
तस्स पि सहस्सं दत्वा आणापेसि ।

- 10 अपरभागे सेट्टिस्स सकपुत्तो पि सो पि उभो वयप्पत्ता अहेसुं ।
सेट्टि पुन घोसकदारकस्स मारणुपायं चिन्तेन्तो अत्तनो कुम्भकारस्स
गेहं गत्वा, 'अम्भो मय्हं गेहे एवरूपो एको अवजातदारको अत्थि,
तं दारकं किञ्चि कत्वा मारेतुं वट्टती^३ रहस्सेना' ति आह । सो^४
उभो पि कण्णे पिदहित्वा, 'एवरूपं नाम भारियं कथं कथेतुं न
15 वट्टती' ति आह । ततो सेट्टि, 'अयं मुधा न करिस्सती' ति
चिन्तेत्वा, 'हन्द भो सहस्सं गण्हित्वा एतं कम्मं निप्फादेही' ति
आह । लञ्जो^५ नाम अभिन्नं भिन्दति, तस्मा सो सहस्सं लभित्वा
सम्पटिच्छित्वा, 'अहं अय्य असुकदिवसे^६ नाम आवापं आलिम्पेस्सामि,
तदा तं दारकं^७ असुकवेलाय नाम पेसेही' ति आह । सेट्टि पि खो
20 तस्स वचनं सम्पटिच्छित्वा ततो पट्टाय दिवसे गणेन्तो कुम्भकारेन
वुत्तदिवसस्स सम्पत्तभावं अत्वा घोसककुमारं पक्कोसापेत्वा^८,
'अम्हाकं तात असुकदिवसे नाम बहूहि भाजनेहि अत्थो, त्वं अम्हाकं
कुम्भकारस्स सन्तिकं गत्वा, 'पितरा किर मे तुम्हाकं एकं कथितं

१. तं—सी०, रो० ।

३. वट्टती ति—सी०, स्या०, रो० ।

५. लञ्जो—स्या०, रो० ।

७. रो० पोत्थके नत्थि ।

९. पक्कोसित्वा—रो० ।

२. नळकारसालायं—सी०, रो० ।

४. सो ततो—सी०, रो० ।

६. असुकदिवसं—सी०, रो० ।

८. सुत्वा ०—रो० ।

अत्थि, तं अज्ज निप्फादेही' ति वदेही^१ ति आह^१ । सो, 'साधू' ति तस्स वचनं सम्पटिच्छित्वा निक्खमि ।

R. 425

अथ नं अन्तरामग्गे सेट्ठिस्स सकपुत्तो गुळकीलं कीळन्तो दिस्वा वेगेन गन्त्वा, 'अहं भातिक दारकेहि सद्धि कीळन्तो एत्तकं नाम जितो, तं मे पटिजिनित्वा देही' ति आह । सो, 'मय्हं इदानि ओकासो नत्थि, पिता मं अच्चायिककम्मेन कुम्भकारस्स सन्तिकं पहिणी' ति आह । इतरो, 'अहं भातिक^२ तत्थ गमिस्सामि, त्वं इमेहि^३ सद्धि कीळित्वा मय्हं लक्खं पच्चाहरित्वा देही' ति आह । 'तेन हि गच्छा' ति अत्तनो कथितसासनं तस्स कथेत्वा दारकेहि सद्धि कीळि । सो पि^४ कुमारो कुम्भकारस्स सन्तिकं गन्त्वा तं सासनं आरोचेसि । सो^५, 'साधु तात निप्फादेस्सामी' ति तं कुमारं गब्भं पवेसेत्वा तिखिणाय वासिया खण्डाखण्डिकं^६ छिन्दित्वा^६ चाटियं पक्खपित्वा चाटिमुखं पिदहित्वा भाजनन्तरे ठपेत्वा आवापं आलिम्पेसि । घोसककुमारो^७ बहू^८ जिनित्वा कनिट्ठस्स आगमनं ओलोकेन्तो निसीदि । सो तं चिरायमानं अत्वा, 'किं नु खो चिरायती' ति कुम्भकारगेहसभागं^९ गन्त्वा कत्थचि अदिस्वा, 'गेहं गतो भविस्सती' ति निवत्तित्वा गेहं अगमासि ।

B. 327

सेट्ठि नं^{१०} दूरतो व आगच्छन्तं दिस्वा, 'किं नु खो कारणं भविस्सति^{१०}, मया एस मारणत्थाय कुम्भकारस्स सन्तिकं पहितो, सो दानि^{११} पुन इधेवागच्छती' ति आगच्छन्तं येव नं^{१२} 'किं तात कुम्भकारस्स सन्तिकं न गतोसी' ति आह । 'आम तात न गतोम्ही' ति^{१३} । 'कस्मा ताता' ति ? सो अत्तनो निवत्तकारणं च कनिट्ठभातिकस्स

20

१-१. वद—सी०, रो० ।

२. भातिय—रो० ।

३. मनुस्सेहि—स्या० ।

४. सो—रो० ।

५. स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६-६. खण्डाखण्डिकं कत्वा—सी०, रो० ।

७-७. घोसककुमारो पि बहु—सी०, रो० ।

८. कुम्भकारगेहे सभागं—रो० ।

९. तं—सी०, रो० ।

१०. भविस्सती ति—रो० ।

११. इदानि—सी०, रो० ।

१२. तं—सी०; रो० पोत्थके नत्थि ।

१३. गतोस्मी ति—रो० ।

R. 426

३३१ . ४

तत्थ गतकारणं च आरोचेसि । सेट्ठि तस्स वचनस्स सुतकालतो
पट्टाय महापथविया अज्झोत्थटो विय हुत्वा, 'किं नामेतं त्वं^१ वदसी'
ति विप्फन्दचित्तो^२ वेगेन^३ कुम्भकारस्स सन्तिकं गत्वा अज्जेसं सन्तिके
अकथनीयभावेन, पेक्ख भो, पेक्ख भो' ति आह । 'किं पेक्खापेसि
५ त्वं ? निट्ठितं एतं^४ कम्मं' ति । सो ततो व^५ निवत्तित्वा^५ गेहं
अगमासि । ततो पट्टाय चस्स चेतसिकरोगो उप्पज्जि ।

सो तस्मिं^६ काले तेन सद्धि अभुञ्जित्वा (आसं^७ भिन्दित्वा^७),
'येन केनचि उपायेन मम पुत्तस्स सत्तुनो अन्तरमेव^८ पस्सितुं वट्ठती'
ति एकं पण्णं लिखित्वा घोसककुमारं पक्कोसित्वा, 'त्वं इमं पण्णं
१० आदाय असुकगामे नाम अम्हाकं कम्मन्तिको अत्थि, तस्स सन्तिकं
गत्वा इमं पण्णं दत्वा, 'इमस्मिं किर पण्णे सासनं सीधं करोही'
ति वद, अन्तरामगे अम्हाकं सहायको गामकसेट्ठि नाम एको सेट्ठि
अत्थि, तस्स घरं गत्वा भत्तं भुञ्जित्वा गच्छेय्यासी' ति च मुखसासनं
अदासि । सो सेट्ठि वन्दित्वा पण्णं गहेत्वा निक्खन्तो अन्तरामगे
१५ गामकसेट्ठिस्स वसनट्टानं गत्वा तस्स गेहं पुच्छित्वा तं बहिद्वार-
कोट्टके निसीदित्वा मस्सुपरिकम्मं^९ करोन्तं वन्दित्वा अट्ठासि ।
'कुतो आगच्छसि ताता' ति च वुत्ते, 'कोसम्बिसेट्ठिनो पुत्तोमिह
ताता' ति आह । सो, 'अम्हाकं सहायसेट्ठिनो^{१०} पुत्तो' ति हट्ठतुट्ठो
अहोसि ।

B.328 20

R. 427

तस्मिं च^{११} खणे तस्स सेट्ठिनो धीताय^{१२} एका दासी सेट्ठिधीतु^{१३}
पुप्फानि आहरितुं गच्छति । अथ नं सेट्ठि आह—'त्वं अम्म^{१४} एतं
कम्मं ठपेत्वा घोसककुमारस्स पादे धोवित्वा सयनं अत्थरित्वा देही'

१. सच्चं—सी०, रो० ।

३. ० वेगेन—सी० ।

५-५. ततो पटिनिवत्तित्वा—स्या० ।

७-७. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९. मस्सुकम्मं—सी०, रो० ।

११. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१३. स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. उवस्तचित्तो—सी०, रो० ।

४. एत्थ—सी०, रो० ।

६. तस्मिं पि—सी०, रो० ।

८. अनत्थमेव—रो० ।

१०. सहायकसेट्ठिनो—रो० ।

१२. धीतुया—स्या० ।

१४. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

ति । सा तथा कत्वा आपणं गन्त्वा सेट्टिधीतु पुष्फानि आहरि ।
 सेट्टिधीता तं दिस्वा, 'त्वं अज्ज चिरं बहि पपञ्चेसी' ति तस्सा
 कुञ्जित्वा^१, 'किं ते एतकं कालं एत्थ कतं' ति आह । "मा
 कथेसि अय्ये, मया एवरूपो न दिट्ठपुब्बो, तुय्हं किर पितु सहायक-
 सेट्टिनो पुत्तो एको, न सक्का तस्स रूपसम्पत्तिं कथेतुं", सेट्टि मं 5
 पुष्फानं अत्थाय गच्छन्ति^२, 'तस्स कुमारस्स पादे धोवित्वा सयनं
 अत्थरित्वा देही' ति आह, तेनाहं बहि चिरं पपञ्चेसिं" ति । सा
 पि खो सेट्टिधीता तस्स कुमारस्स चतुत्थे अत्तभावे घरसामिनी
 अहोसि । तस्मा तस्सा वचनस्स सुतकालतो पट्टाय नेव अत्तनो
 ठित भावं, न निसिन्नभावं अञ्वासि । सा तमेव दासिं गहेत्वा तस्स 10
 निपन्नट्टानं गन्त्वा तं निदायमानं ओलोकेत्वा दुस्सन्ते^३ पण्णं दिस्वा,
 'किं नु खो एतं पण्णं' ति कुमारं अनुट्टापेत्वा व^४ पण्णं गहेत्वा
 वाचेत्वा, 'अयं अत्तनो मरणपण्णं सयमेव गहेत्वा आगच्छती' ति^५
 तं पण्णं' ति फालेत्वा तस्मिं अप्पबुद्धे येव, "मया तव सन्तिकं
 पुत्तो पेसितो सहायकस्स मे गामकसेट्टिस्स वयप्पत्ता दारिका अत्थि, 15
 त्वं सीधं अम्हाकं आणापवत्तिट्टाने उप्पादं धनं^६ गण्हित्वा सब्बसतेन
 मम पुत्तस्स गामकसेट्टिनो धीतरं गहेत्वा मङ्गलं करोहि, मङ्गले च
 निट्ठिते, 'इमिना मे विधानेन कतं' ति मय्हं सासनं पेसेहि, अहं तव
 इध कत्तब्बं जानिस्सामी' ति पण्णं लिखित्वा तमेव लञ्छनं दत्वा
 पठमं बद्धनियामेव दुस्सन्ते^७ बन्धि । 20

सो पि खो कुमारो तं दिवसं तत्थ वसित्वा पुनर्दिवसे सेट्टि
 आपुच्छित्वा कम्मन्तिकस्स गामं गन्त्वा पण्णं अदासि । कम्मन्तिको
 पण्णं वाचेत्वा गामिके सन्निपातेत्वा, 'तुम्हे व मं न गणेत्य, मम सामी
 अत्तनो जेट्ठपुत्तस्स सब्बसतेन दारिकं आनेतुं मय्हं सन्तिकं पेसेसि,

R. 428

१. कुपिता—सी०, रो० ।

२. गच्छन्तं—स्या० ।

३. दसन्ते—सी०, रो० ।

४. अनुट्टापेत्वा व—रो० ।

५. गच्छती ति—रो० ।

६. रो० पोत्थके नत्थि ।

७. दसन्ते—सी०, रो० ।

वेगेन इमस्मि ठाने उप्पादं सम्पिण्डेथा' ति सब्बं मङ्गलसक्कारं सज्जेत्वा गामकसेट्ठिस्स^१ सासनं पेसेत्वा सम्पट्ठिच्छापेत्वा सब्बसतेन मङ्गलकिरियं निट्ठापेत्वा कोसम्बिसेट्ठिस्स पण्णं पहिणि—'मया तुम्हेहि पहितपण्णे सासनं सुत्वा इदं च इदं च कतं' ति ।

B. 329 5

सेट्ठि तं सासनं सुत्वा अग्गिदड्ढो विय, 'इदानि नट्ठोम्ही' ति चिन्तनवसेन^२ लोहितपक्खन्दिकरोगं पत्वा, 'येन केनचि तं उपायेन पक्कोसित्वा मम सन्तकस्स अस्सामिकं करिस्सामी' ति, मङ्गलस्स निट्ठितकालतो पट्ठाया, 'कस्मा मय्हं पुत्तो बहि होति, सीघं आगच्छन्तू' ति सासनं पेसेसि । सासनं सुत्वा कुमारो^३ गन्तुं आरद्धो^४ सेट्ठिधीता चिन्तेसि—'अयं बालो मं^५ निस्साय इमं सम्पत्तिं अलत्थं ति न जानाति, यं किञ्चि कत्वा इमस्स गमनपरिबाहुनुपायो कातुं वट्ठती' ति । ततो नं आह—'कुमार, मा अतिवेगेन^६ गच्छाहि^७ कुलगामं गच्छन्तेन नाम अत्तनो परिवच्छं कत्वा गन्तुं वट्ठती' ति ।

10

कोसम्बकसेट्ठि पि^८ तस्स चिरायनभावं अत्वा पुन सासनं पहिणि—'कस्मा मे पुत्तो चिरायति, अहं लोहितपक्खन्दिकरोगं पत्तो, जीवन्तमेव मं आगन्त्वा दट्ठुं वट्ठती' ति । तस्मि काले सेट्ठिधीता तस्स आरोचेसि—'न एसो तव पिता, त्वं पन 'पिता' ति सज्जं करोसि, एस तव मारणत्थाय कम्मन्तिकस्स पण्णं पहिणि, अहं तं पण्णं अपनेत्वा अज्जं सासनं लिखित्वा तव एतं सम्पत्तिं उप्पादयि^९ ।

R. 429

20

एस^{१०} तं^{१०}, 'अपुत्तं करिस्सामी' ति पक्कोसति, एतस्स कालकिरियं आगमेही' ति । अथस्स धरमानकस्सेव कालकतभावं सुत्वा कोसम्बि-नगरं अगमासि । सेट्ठिधीता पि^{११} तस्स^{११} बहि येव^{१२} सज्जं अदासि—

१. गामिकसेट्ठिस्स—स्या० ।

२. चिन्तावसेन—सी०, रो० ।

३. कुमारो—सी०, रो० ।

४. आरद्धो—सी०, रो० ।

५. कं—सी०, रो० ।

६. अतिवेगायि—सी०, रो० ;

७. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

अतिवेगाहि—स्या० ।

८. कोसम्बकसेट्ठि पि—स्या० ।

९. निष्कार्दयि—सी०, रो० ।

१०-१०. एसत्वं—सी० ।

११-११. सेट्ठिधीता पिस्स—सी०, रो० ।

१२. पगेव—सी० ।

‘त्वं पविसन्तो सकलगेहे तव आरक्खं ठपेन्तो व^१ पविसाही’ ति^१ ।
सयं पि सेट्ठिपुत्तेन सद्धिमेव पविसित्वा उभो हत्थे उक्खिपित्वा
रोदन्ती बिय हुत्वा अन्धकारट्टाने निपन्नकस्स सेट्ठिस्स^२ सन्तिकं गन्त्वा
सीसेनेव हृदयं पहरि । सो दुब्बलताय तेनेव पहारेन कालमकासि ।

कुमारो पि^३ पितु सरीरकिच्चं कत्वा, ‘तुम्हे महासेट्ठिस्स मं 5
सकपुत्तो ति वदथा’ ति पादमूलिकानं लञ्चं^४ अदासि । ततो सत्तमे
दिवसे राजा, सेट्ठिट्टानाराहं एकं^५ लद्धं वट्ठती’ ति ‘सेट्ठिस्स
सपुत्तकनिपुत्तकभावं^६ जानाथा’ ति^७ पेसेसि । सेट्ठिपादमूलिका रञ्जो
सेट्ठिस्स सपुत्तभावं^८ कथयिंसु । राजा, ‘साधू’ ति सम्पटिच्छित्वा
तस्स सेट्ठिट्टानं अदासि । सो घोसकसेट्ठि नाम जातो । अथ नं भरिया 10 B. 330
आह—‘अय्यपुत्त त्वं पि अवजातो, अहं पि दुग्गतकुले निब्बत्ता,
पुब्बे कतकुसलवसेन पन एवरूपं सम्पत्तिं अलभिम्ह^९, अधुना पि
कुसलं करिस्सामा’ ति । सो, ‘साधु भदे’ ति सम्पटिच्छित्वा देवसिकं
सहस्सं विस्सज्जेत्वा दानं पट्टपेसि ।

तस्मिं समये तायं^{१०} द्वित्रं जनानं खुज्जुत्तरा^{११} देवलोकतो चवित्वा 15
घोसकसेट्ठिस्स^{१२} गेहे धातिया कुच्छिस्मिं पटिसन्धिं गण्हि । सा
जातकाले खुब्बा अहोसी ति खुज्जुत्तरातेवस्सा नामं अकंसु ।
सामावती पि देवलोकतो चवित्वा भद्वतियरट्ठे भद्वियनगरे
भद्वतियसेट्ठिस्स गेहे पटिसन्धिं गण्हि । सामातिस्सा^{१३} नामं अकंसु ।
अपरभागे तस्मिं नगरे छातकभयं उप्पज्जि । मनुस्सा छातकभयभीता येन 20
वा तेन वा गच्छन्ति । तदा अयं भद्वतियसेट्ठि भरियाय सद्धिं मन्तेसि—
‘भदे, इमस्मिं^{१४} छातकभयस्स अन्तो न पञ्जायति, कोसम्बिनगरे

- १-१. ठपेन्तो पविसा ति—रो० ।
३. सेट्ठिकुमारो पि—सी०, रो० ।
५. रो० पोत्थके नत्थि ।
७. जानथा ति—रो० ।
९. अलभिम्हा—सी० ।
११. उत्तरा—सी०, रो० ।
१३. सामावती तिस्सा—रो० ;
सामा ति—स्या० ।

२. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
४. लञ्चं—सी०, स्या०, रो० ।
६. सकपुत्तभावं—रो० ।
८. सकपुत्तभावं—सी०, रो० ।
१०. तासं—रो० ।
१२. घोसितसेट्ठिस्स—सी०-एवमेव ।
१४. इमस्स—रो० ।

अम्हाकं सहायकस्स घोसकसेट्ठिस्स सन्तिकं गच्छाम, न सो अम्हे दिस्वा पमज्जिस्सती' ति । तस्स किर सो सेट्ठि अदिट्ठसहायको अहोसि^१, तस्मा एवमाह । सो सेसजनं निवत्तापेत्वा^२ भरियं च धीतरं च गण्हित्वा कोसम्बिनगरस्स मगं पटिपज्जि । ते तयो पि अन्तरामग्गे
5 महादुक्खं अनुभवन्ता अनुपुब्बेन कोसम्बि पत्वा एकाय सालाय निवासं अकंसु ।

घोसकसेट्ठि पि खो अत्तनो घरद्वारे कपणद्धिकवनिब्बकयाचकानं महादानं दापेसि^३ । अथायं भद्दवतियसेट्ठि चिन्तेसि—'न सक्का अम्हेहि इमिना व कपणवेसेन सहायकस्स अत्तानं दस्सेतुं', सरीरे
10 पाकतिके जाते सुनिवत्था सुपारुता सेट्ठि पस्सिस्सामा' ति । ते उभो पि धीतरं घोसकसेट्ठिस्स दानगं पहिणंसु । सा अत्तनो भत्तं आहरणत्थाय भाजनं गहेत्वा दानगं गन्त्वा एकस्मि ओकासे लज्जमानरूपा अट्ठासि । तं दिस्वा दानकम्मिको चिन्तेसि—'सेसजना^४ सम्मुखसम्मुखट्ठाने केवट्ठा मच्छविलोपे विय महासद्दं कत्वा गण्हित्वा
15 गच्छन्ति, अयं पन दारिका कुलधीता भविस्सति, उपधिसम्पदा पिस्सा अत्थी' ति ।

B. 331
R. 431

ततो नं आह—'त्वं अम्म कस्मा सेसजनो विय गण्हित्वा न गच्छसी' ति ? 'तात, एवरूपं सम्बाधट्ठानं किन्ति कत्वा पविस्सामी' ति । सो तयो भत्तपिण्डे अदसि । सा तं भत्तं मातापितुनं अदासि ।
20 पिता दीघरत्तं छातकत्ता^५ अतिरेकं भुज्जित्वा कालमकासि । सा^६ पुन-दिवसे गन्त्वा द्वे येव भत्तपिण्डे गण्हि । तं दिवसं सेट्ठिभरिया भत्तेन च किलन्तताय सेट्ठिनो च मरणसोकेन रत्तिभागसमनन्तरे कालमकासि । सा^७ पुनदिवसे सेट्ठिधीता एकमेव भत्तपिण्डं गण्हि । दानकम्मिको तस्सा किरियं उपधारेत्वा, 'अम्म, तया पठमदिवसे

१. होति—रो० ।

३. दापेति—रो० ।

५. छातज्झतो—रो० ।

७. रो० पोत्थके नत्थि ।

२. निवत्तेत्वा—रो० ।

४. सेसजनो—सी० ।

६. रो० पोत्थके नत्थि ।

तयो पिण्डा गहिता, पुनदिवसे द्वे, अज्ज एकमेव गण्हसि^१, किं नु खो कारणं" ति पुच्छि । सा तं कारणं कथेसि । 'कतरगामवासिनो पन अम्म तुम्हे' ति ? सा तं पि कारणं निप्पदेसतो कथेसि । 'अम्म एवं सन्ते त्वं अम्हाकं सेट्ठिधीता नाम अहोसि, मय्हं च अज्जा दारिका नत्थि, त्वं इतो पट्टाय मम धीता अम्मा' ति तं 5 धीतरं कत्वा गण्हि ।

सा उट्ठाय समुट्ठाय दानग्गे महासद्दं सुत्वा, कस्मा अयं तात उच्चासद्दमहासद्दो' ति आह । 'अम्म महाजनस्स अन्तरे नाम अप्पसद्दं कातुं न सक्का' ति । 'अहं एत्थ उपायं जानामि ताता' ति । 'किं कातुं वट्ठति अम्मा' ति ? 'समन्ता वट्ठि कत्वा द्वे द्वारानि योजेत्वा 10 अन्तो भाजनानि ठपापेत्वा एकेन द्वारेन पविसित्वा भत्तं गण्हित्वा एकेन द्वारेन निक्खमनं करोथ ताता' ति । 'साधु^२ अम्मा' ति, पुनदिवसतो पट्टाय तथा कारेसि । ततो पट्टाय दानग्गं पटुमस्सरं^३ विय सन्निसिन्नसद्दं अहोसि ।

ततो घोसकसेट्ठि पुब्बे दानग्गस्मि उच्चासद्दमहासद्दं सुत्वा तदा 15 तं असुणन्तो दानकम्मिकं पक्कोसापेत्वा^४ पुच्छि—'त्वं अज्ज दानं न दापेसी' ति ? दिन्नं अय्या' ति । 'अथ कस्मा पुब्बे दानग्गे सद्दो न सुय्यती' ति ? 'आम अय्य एका मे धीता अत्थि, अहं ताय कथित-उपाये ठत्वा दानग्गं निस्सद्दमकासि' ति । 'तव धीता नाम नत्थि, कुतो ते धीता लद्धा' ति ? सो वज्जेतुं असक्कुण्येय्य भावेन सेट्ठिस्स सब्बं 20 धीतु आगमनविधानं कथेसि । 'कस्मा पन भो त्वं एवरूपं भारियं कम्ममकासि । त्वं एत्तकं अद्धानं मम धीतरं अत्तनो सन्तिके वसमानं नारोचेसि, वेगेन तं अम्हाकं गेहं आणापेही' ति । सो तस्स वचनं सुत्वा

R. 432

B. 332

१. गण्हसि—सी०, रो० ।

२. सो—स्या० ।

३. पक्कधूपनं—सी०, रो० ।

४. पक्कोसित्वा—रो० ।

अकामको आणापेसि । ततो पट्टाय सेट्ठि तं धीतुद्वाने^१ ठपेत्वा,
'धीतु सक्कारं करोमी' ति अत्तनो समानजातिकेहि कुलेहि धीतु
समानवयानि पञ्च कुमारिकसतानि तस्सा परिवारमकासि ।

- अथेकदिवसं उदेनो राजा नगरे अनुसञ्चरन्तो तं सामावति ताहि
5 कुमारीहि परिवारितं कीळमानं^२ दिस्वा, 'कस्सायं दारिका' ति
पुच्छित्वा, 'घोसकसेट्ठिस्स^३ धीता' ति सुत्वा सस्सामिकअस्सामिक-
भावं^४ पुच्छि । ततो अस्सामिकभावे कथिते, "गच्छथ, सेट्ठिनो
कथेथ, 'तुम्हाकं धीतरं राजा इच्छती' ति" । तं सुत्वा सेट्ठि,
'अम्हाकं अञ्जा दारिका नत्थि, एकधीतिकं सपत्तिवासे दातुं न
10 सक्कोमा' ति । राजा तं कथं सुत्वा सेट्ठि च सेट्ठिभरियं च बहि
कत्वा सकलगेहं लञ्छापेसि । सामावती बहि कीळित्वा आगच्छन्ती
मातापितरो बहि निसिन्नके दिस्वा, 'अम्मताता, कस्मा इध^५
निसिन्नत्था' ति^६ । ते तं कारणं कथयिंसु । "अम्मताता, कस्मा
तुम्हे इमं पटिवचनं न जानाथ—'मम धीता सपत्तिवासे वसन्ती
R.433 15 एकिका वसितुं न सक्खिस्सति, सचस्सा परिवारा पञ्चसता
कुमारियो वसापेथ, एवं वसिस्सती' ति, इदानि^७ एवं कथापेथ ताता"
ति । 'साधु अम्म, मयं तव चित्तं न जानिम्हा' ति वत्वा^८ ते^९
तथा कथयिंसु । राजा उत्तरितरं पसीदित्वा, 'सहस्सं पि होतु, सब्बा
आनेथा' ति आह । अथ नं भद्दकेन नक्खत्तमुहुत्तकेन^{१०} पञ्चमातुगाम-
20 सतपरिवारं^{११} राजगेहं नयिंसु । राजा ता पञ्चसता पि तस्सा येव
परिवारं कत्वा अभिसेकं कत्वा^{१२} विसु^{१३} एकस्मि पासादे वसापेसि ।

१. धीतुद्वाने—रो० ।

३. घोसिकसेट्ठिस्स—रो० ।

५. बहि—सी०, रो० ।

७. इदानि पि—सी०, रो० ।

८. आह—स्या० ।

१०. नक्खत्तमुहुत्तकेन—रो० ।

१२. वत्वा—सी०, रो० ।

२. कीळयमानं—रो० ।

४. अस्सामिकभावं—स्या० ।

६. ० आह—सी०, रो०; निसीदथा ति
आह—स्या० ।

९. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

११. पञ्चगामातुसतपरिवारा—सी० ।

१३. सेट्ठिधीतरं—सी०, रो० ।

तेन च^१ समयेन कोसम्बियं घोसकसेट्टि कुक्कुटसेट्टि पावारिक-
सेट्टी^२ तयो^३ जना अञ्जमञ्जं सहायका होन्ति । ते तयो पि
जना पञ्चसते तापसे पटिजगन्ति । तापसा पि चत्तारो मासे तेसं
सन्तिके वसित्वा अट्ट माने हिमवन्ते वसन्ति । अथेकदिवसं ते तापसा
हिमवन्ततो आगच्छन्ता महाकन्तारे तसिता किलन्ता एकं महन्तं^४
वटस्खलं पत्वा तत्थ अधिवत्थाय देवताय सन्तिका सङ्गहं^५
पच्चासीसन्ता^६ निसीदिसु । देवता सब्बालङ्कारविभूसितं हत्थं
पसारेत्वा तेसं पानीयपानकादीनि दत्वा किलमथं पटिविनोदेसि ।
ते देवताय^७ आनुभावेन विम्हिता पुच्छिसु—‘किं नु खो देवते कम्मं
कत्वा तया अयं सम्पत्तिं लद्धा’ ति ? देवता आह—‘लोके बुद्धो^८
नाम भगवा उप्पन्नो, सो एतरहि सावत्थियं विहरति, अनाथ-
पिण्डिको गहपति तं उपट्ठाति^९, सो उपोसथदिवसेसु अत्तनो भतकानं
पकतिभत्तवेतनमेव दत्वा उपोसथं कारापेसि, अथाहं एकदिवसं
मज्झन्तिके^{१०} पातरासत्थाय आगतो^{११} कञ्चि भतकं कम्मं करोन्तं^{१२}
अदिस्वा^{१३}, ‘अञ्ज मनुस्सा कस्मा कम्मं न करोन्ती’ ति पुच्छि, तस्स^{१४}
मे एतमत्थं^{१५} आरोचेसु, अथाहं एतदवोचं, इदानि उपड्ढदिवसो
गतो, सक्का नु खो उपड्ढउपोसथं कातु’ ति ? ततो सेट्टिस्स पटिवेदेत्वा,
‘सक्का कातु’ ति^{१६} आह^{१७}, स्वाहं उपड्ढदिवसं उपोसथं समादियित्वा
तदहेव कालं कत्वा इमं सम्पत्तिं पटिलभिं’ ति ।

B. 333

10

15 R.434

20

अथ ते तापसा, ‘बुद्धो किर उप्पन्नो’ ति सञ्जातपीतिपामोज्जा
ततो सावत्थि गन्तुकामा हुत्वा पि, ‘बहूपकारा नो उपट्ठाकसेट्टिनो,
तेसं पि इममत्थं आरोचेस्सामा’ ति कोसम्बि गन्त्वा सेट्टीहि
कतसक्कारबहुमाना, ‘तदहेव मयं गच्छामा’ ति आहंसु । ‘किं भन्ते

१. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. सेट्टिनो च ०-सी०, रो० ।

५. ताय-स्या० ।

७. मज्झन्तिके-रो० ।

१०-११. अकरोन्तं दिस्वा-सी०, रो० ।

११. करोतु ति-रो० ।

२. पवारिकसेट्टी ति-रो०-एवमेव ।

४. पच्चासिसन्ता-रो० ।

६. उपट्ठहति-रो० ।

८. उपगतो-स्या० ।

१०. तमत्थं-स्या० ।

१२. आहंसु-स्या०, रो० ।

तुरित्तथ, ननु तुम्हे पुब्बे चत्तारो पञ्च मासे वसित्वा गच्छथा' ति^१ वुत्ता तं पवत्ति आरोचेसुं । तेन हि भन्ते सहेव गच्छामा' ति च वुत्ते, 'गच्छाम मयं, तुम्हे सणिकं आगच्छथा' ति सावत्थि गन्त्वा भगवतो सन्तिके पब्बजित्वा अरहत्तं पापुणिसु ।

- 5 ते पि सेट्ठिनो पच्छा^२ पञ्चसतपञ्चसतसकटपरिवारा^३ सावत्थि गन्त्वा जेतवनतो अविदूरे ठाने खन्धावारं बन्धित्वा सत्थु सन्तिकं गन्त्वा पञ्चपतिट्ठितेन वन्दित्वा एकमन्तं निसीदिसु । सत्था तेसं चरियावसेन^४ धम्मं देसेसि । देसनापरियोसाने तयो पि सोतापत्तिफले पतिट्ठाय स्वातनाय निमन्तेत्वा पुनदिवसे बुद्धप्पमुखस्स^५ भिक्खु-
 10 सङ्घस्स^६ महादानं दत्त्वा तेनेव नियामेन अज्जतनाय स्वातनाया ति निमन्तेत्वा अद्धमासं^७ खन्धावारभत्तं नाम^८ दत्त्वा सत्थारं अत्तनो नगरं आगमनत्थाय याचिसु । सत्था, 'सुञ्जागारे तथागता^९ अभिरमन्ती' ति^{१०} कथेसि । ते 'अञ्जातं भन्ते' ति वत्वा, 'तुम्हे अम्हेहि पहितसासनेन आगच्छेय्याथा' ति^{११} वत्वा सत्थारं वन्दित्वा तिवखत्तुं
 B. 334 पदविखणं कत्वा अत्तनो नगरमेव आगच्छन्त्वा^{१२} तयो पि जना सके
 R. 435 15 सके उय्याने विहारे कारापेसुं । घोसकसेट्ठिना कारितो घोसितारामो नाम जातो, कुक्कुटसेट्ठिना कारितो कुक्कुटारामो नाम जातो, पावारिकसेट्ठिना कारितं पावारिकम्बवनं नाम जातं, ते विहारे कारापेत्वा^{१३} सत्थु दूतं पहिणिसु—'सत्था अम्हाकं सङ्गहं कातुं इमं
 20 नगरं आगच्छतु' ति । सत्था, 'कोसम्बि गमिस्सामी' ति महाभिक्खु-सङ्घपरिवारो चारिकं निक्खमन्तो^{१४} अन्तरामग्गे मागण्डियब्राह्मणस्स^{१५}

१. ० च—सी०, रो० ।

३. चरियवसेन—रो० ।

५. अद्धमासं—स्या०, रो० ।

७. तथागतानं—सी०, स्या०, रो० ।

९. आगच्छेय्याथा ति—रो० ।

११. कारेत्वा—रो० ।

१३. मागण्डियब्राह्मणस्स—सी०, रो० ;

एवमेव ।

२-२. पञ्चसतसकटपरिवारा—रो० ।

४-४. बुद्धप्पमुखस्स सङ्घस्स—सी०, रो० ।

६. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

८. अभिरतिभावं—सी०, रो० ।

१०. गन्त्वा—सी०, रो० ।

१२. निक्खमन्तो—रो० ।

अरह
नाम

पाते

पिण्ड

सो

सदि

गहि

मम

ब्राह्म

चित्त

नाम

सीध

व

पावि

अन्त

अदि

पपञ्च

'ब्राह्म

दिस

'भदे

अथ

१.

३.

५.

अरहत्तूपनिस्सयं दिस्वा गमनं विच्छिन्दित्वा कुरुरद्वे कम्मासदम्भं^१
नाम निगमं अगमासि ।

तस्मिं समये मागण्डियो सब्बरत्ति बहिगामे अग्गि जुतित्वा^२
पातो व अन्तोगामं पविसति । सत्था पि पुनदिवसे अन्तोगामं
पिण्डाय पविसन्तो पटिपथे मागण्डियब्राह्मणस्स अत्तानं दस्सेसि । 5
सो दसबलं दिस्वा चिन्तेसि—‘अहं एत्तकं कालं मम धीतु रूपसम्पत्तिया
सदिसं दारकं परियेसन्तो चरामि, रूपसम्पत्तिया च^३ सति पि एवरूपं
गहितपब्बज्जमेव पत्थेसि^४ । अयं खो पन पब्बजितो अभिरूपो दस्सनीयो
मम धीतु येव अनुच्छविको’ ति वेगेन गेहं अगमासि । तस्स किर
ब्राह्मणस्स पुब्बे एको पब्बजितवंसो अत्थि, तेनस्स पब्बजितमेव दिस्वा 10
चित्तं नमति । सो ब्राह्मणिं आमन्तेसि—‘भद्रे मया एवरूपो पब्बजितो
नाम न दिट्ठपुब्बो सुवणवण्णो ब्रह्मवण्णो मम धीतु येव अनुच्छविको,
सीघ्रं मे धीतरं अलङ्करोही’ ति । ब्राह्मणिया धीतरं अलङ्करोन्तिया
व सत्था अत्तनो ठितट्ठाने पदचेतियानि दस्सेत्वा अन्तोनगरं
पाविसि । 15

अथ ब्राह्मणो ब्राह्मणिया सद्धिं धीतरं गहेत्वा तं ठानं आगच्छन्तो
अन्तोगामं पविट्ठकाले आगतत्ता इतो चित्तो च ओलोकेन्तो दसबलं
अदिस्वा ब्राह्मणिं परिभासति—‘तव कारणं भद्दकं नाम नत्थि, तयि
पपञ्चं करोन्तिया व सो पब्बजितो निक्खमित्वा गतो’ ति ।
‘ब्राह्मण^५ गतो ताव होतु, कतरदिसाभागेन गतो’ ति ? ‘इमिना 20
दिसाभागेना’ ति, सत्थु गतट्ठानं^६ ओलोकेन्तो व^७ पदचेतियानि दिस्वा,
‘भद्रे इमानि तस्स पुरिसस्स पदानि, इतो गतो भविस्सती’ ति आह ।
अथ ब्राह्मणी सत्थु पदचेतियं दिस्वा चिन्तेसि—‘बालो वतायं ब्राह्मणो,

R. 436

20

B. 335

१. कम्मासधम्मनिगमं—रो० ।

२. व—रो० ।

३. ब्राह्मणो—सी०, स्या० ;

रो० पोत्थके नत्थि ।

४. जुहित्वा—रो० ।

५. पत्थेमि—सी०, रो० ।

६. गमनट्ठानं—रो० ।

७. ओलोकेन्तो—रो० ।

अत्तनो गन्धमत्तस्सा पि अत्थं न जानाती' ति, तेन सद्धि परिहासं^१ करोन्ती आह—'याव, बालो चासि^२ ब्राह्मण, एवरूपस्स नाम पुरिसस्स धीतरं दस्सामी' ति वदसि^३ । रागेन हि रत्तस्स दोसेन दुट्ठस्स मोहेन मूळहस्स पुरिसस्स^४ पदं नाम एवरूपं न होति । लोके
5 पन विवटच्छदस्स^५ सब्बज्जुबुद्धस्स एतं पदं पस्स ब्राह्मण—

“रत्तस्स हि उक्कुटिकं पदं भवे,
दुट्ठस्स होति अव कड्डितं पदं ।
मूळहस्स होति सहसानुपीळितं,
विवटच्छदस्स इदमीदिसं पदं” ति ।

10 सो ब्राह्मणिया एत्तकं कथेन्तिया पि असुत्वा, 'त्वं नाम चण्डा^६ मुखरा^६ ति आह । तेसं द्वित्रं पि अज्जमज्जं विवादं^७ करोन्तानं येव सत्था पिण्डाय चरित्वा सद्धि भिक्खुसङ्घेन कतभत्तकिच्चो ब्राह्मणस्स दस्सनूपचारेनेव निक्खमि ? ब्राह्मणो सत्थारं दूरतो व आगच्छतं
R. 437 दिस्वा ब्राह्मणि अपसादेत्वा, 'अयं सो पुरिसो' ति हट्ठपहट्ठो^८
15 दसवलस्स पुरतो ठत्वा, भो पब्बजित, अहं पातो व पट्टाय तं परियेसन्तो चरामि, इमस्मि जम्बुदीपे मम धीताय समानरूपा इत्थी नाम नत्थि, पुरिसो पि तया सद्धि समानरूपो नाम नत्थि, मम धीतरं तुय्हं पोसन्तथाय दम्मि, गण्हाहि नं' ति आह । अथ नं सत्था, अहं ब्राह्मण कामग्गवासिनियो उत्तमरूपधरा नानावण्णं कथं कथेन्तियो मम
20 पलोभनत्थमेव आगन्त्वा सन्तिके ठिता देवधीता पि न इच्छि, किमज्झं पन इमं गणिहस्सामी' ति वत्वा इमं गाथमाह—

“दिस्वान तण्हं अरतिं रगञ्च^९,
नाहोसि छन्दो अपि मेथुनस्मि ।

१. परिभासं—रो० ।

२. चासि—सी०, रो० ।

३. विवटच्छदस्स—रो०—एवमेव ।

४. वादपट्टिवादं—सी०, रो० ।

५. रागं—स्या०; रागञ्च—रो० ।

६. चासि—सी०; असि—रो० ।

७. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

८. मुखरा—सी०; चण्डमुखरा—रो० ।

९. हट्ठपहट्ठो—सी०, रो० ।

किमेविदं मुत्तकरीसपुण्णं,
पादा पि नं सम्फुसितुं न इच्छे'
(सु० नि० ३९८) ति ।

मागण्डिया^१ चिन्तेसि—“अनत्थिकेन नाम ‘अलं’ ति वत्तुमेव
वट्ठति, अयं पन मम सरीरं मुत्तकरीसपुण्णं नाम कत्वा, पादा पि नं 5
सम्फुसितुं न इच्छे’ति अवोच^२, एकं इस्सरियट्ठानं लभन्ती अन्तरमेवस्स^३ B. 336
पस्सिस्सामी” ति आघातं बन्धि । सत्था तं अमनसिकत्वा चरियवसेन
ब्राह्मणस्स धम्मदेसनं आरभि । देसनापरियोसाने^४ उभो पि
जायम्पतिका^५ अनागामिफले पतिट्ठाय, ‘इदानि अम्हाकं घरावासेन
अत्थो नत्थी’ ति धीतरं मागण्डियं चूळपितरं सम्पटिच्छापेत्वा उभो 10
पि पब्बजित्वा अरहत्तं पापुणिंसु ।

अथ राजा उदेनो चूळमागण्डियेन सद्धि वोहारं कत्वा मागण्डिय- R. 438
दारिकं राजानुभावेन गेहं आनेत्वा अभिसेकं कत्वा तस्स पञ्च-
मातुगामसतपरिवाराय वसनट्ठानं^६ विसुं पासादं अदासि ।

सत्था पि खो अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो^७ कोसम्बिनगरं 15
सम्पापुणि । सेट्ठिनो सत्थु आगमनं सुत्वा पच्चुग्गमनं कत्वा पञ्च-
पतिट्ठितेन वन्दित्वा एकमन्तं निसिन्ना^८ भगवन्तं एतदवोचुं—‘इमे
भन्ते तयो विहारा तुम्हे उद्दिस्स कता, पटिग्गण्हथ^९ भन्ते विहारे
चातुद्दिस्स सद्धस्स सद्धहत्थाया’ ति । पटिग्गहेसि भगवा विहारे ।
ते पि सेट्ठिनो सत्थारं स्वातनाय निमन्तेत्वा अभिवादेत्वा घरं 20
अगमंसु ।

मागण्डिया पि खो सत्थु आगतभावं सुत्वा छिन्नभिन्नके धुत्ते^{१०}
पक्कोसापेत्वा तेसं लज्जं दत्वा, ‘तुम्हे समणं गोतमं इमिना इमिना

१. मागण्डिया—रो०—एवमेव ।

२. सत्थुमेव—स्या० ।

५. जयम्पतिका—सी०, रो० ।

७. चरन्तो—रो० ।

९. पटिग्गण्हथ—रो० ।

२. अवच—सी०, रो० ।

४. देसनावसाने—रो० ।

६. वसनत्थाय—सी०, रो० ।

८. निसीदिमु एकमन्तं ०—सी०, रो० ।

१०. रो० पोत्थके नत्थि ।

च नियामेन अक्कोसथा' ति व्रत्वा उय्योजेसि । ते सत्थु अन्तोगामं पविसनवेलाय सपरिवारं नानाविधेहि अक्कोसेहि अक्कोसिसु । आयस्मा आनन्दो सत्थारं आह—'भन्ते एवरूपे अक्कोसनट्टाने न वसिस्साम, अञ्जं नगरं गच्छामा' ति । सत्था^१, 'आनन्द तथागता नाम अट्टहि
 5 लोकधम्मोहि न कम्पन्ति, अयं पि सट्ठो सत्ताहं नातिकमिस्सति, अक्कोसकानं येव उपरि पतिस्सति, त्वं मा वितक्कयित्था' ति । ते पि तयो नगरसेट्ठिनो^२ महासक्कारेण भगवन्तं पवेसेत्वा महादानं अदंसु । तेसं अपरापरं दानं ददन्तानं येव मासो अतिकमि । अथ नेसं एतदहोसि—'बुद्धा नाम सब्बलोकं अनुकम्पमाना उप्पज्जन्ति, अञ्जेसं
 10 पि ओकासं दस्सामा' ति । ततो ते^३ कोसम्बिनगरवासिनो पि जनस्स ओकासं अकंसु । ततो पट्ठाया नागरा पि^४ वीथिसभागेन गणसभागेन महादानं देन्ति ।

B. 337

R. 439

अथेकदिवसं सत्था भिक्खुसंङ्घपरिवृतो मालाकारजेट्टकस्स^५ गेहे निसीदि । तस्मिं खणे सामावतिया उपट्ठायिका खुज्जुत्तरा अट्ट
 15 कहापणे आदाय मालत्थाय तं गेहं अगमासि । मालाकारजेट्टको तं दिस्वा, अम्म उत्तरे अज्ज तुम्हं^६ पुष्फानि दातुं खणो नत्थि, अहं बुद्धप्पमुखं भिक्खुसंङ्घं परिविसामि, त्वं पि परिवेसनाय सहायिका होहि, एवं इतो परेसं वेय्यावच्चकरणतो मुच्चिस्सती' ति^७ आह । ततो खुज्जुत्तरा अत्तना लद्धं भोजनं भुञ्जित्वा बुद्धानं भत्तगो वेय्यावच्चं
 20 अकासि । सा सत्थारा उपनिसिन्नकथावसेन^८ कथितं धम्मं सब्बमेव उगगण्हि, अनुमोदनं पन सुत्वा सोतापत्तिफले पतिट्ठासि ।

सा अञ्जेसु दिवसेसु चत्तारो व^९ कहापणे दत्वा पुष्फानि गहेत्वा गच्छति । तस्मिं पन दिवसे दिट्ठसच्चभावेन परसन्तके चित्तं

१. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. सेट्ठिनो—रो० ।

३. रो० पोत्थके नत्थि ।

४. नागरा—रो० ।

५. मालाकारजेट्टकस्स—रो० ।

६. तुम्हं—रो० ।

७. मुच्चिस्सती ति—रो० ।

८. उपनिसिन्नकथावसेन—रो० ।

९. चत्तारो—रो० ।

अनुप्पादेत्वा सब्बे व अट्ठ कहापणे दत्त्वा पच्छि पूरेत्वा पुष्फानि
आदाय सामावतिया सन्तिकं अगमासि । अथ नं सा पुच्छि—‘अम्म
उत्तरे त्वं अञ्जेसु दिवसेसु न बहूनि पुष्फानि आहरसि, अज्ज पनं
बहुकानि, किं नो राजा उत्तरितरं पसन्नो’ ति ? सा मुसावादे
अभब्बताय अतीते अत्तना कतं अनिगुहित्वा सब्बं कथेसि । ‘अय 5
कस्मा अज्ज बहूनि पुष्फानि^१ आहरसी’ ति वुत्ता च^२ एवमाहु—
‘अहं अज्ज दसबलस्स धम्मं सुत्वा अमतं सच्छाकासि, तस्मा तुम्हे
न वञ्चेमी’ ति । तं सुत्वा, ‘अम्म उत्तरे तया लद्धं अमतधम्मं
अम्हाकं पि देही’ ति सब्बा व हत्थं पसारयिंसु । ‘अय्ये एवं दातुं
न सक्का, अहं पन सत्थारा कथितनियामेन तुम्हाकं धम्मं देसेस्सामि, 10
तुम्हे अत्तनो हेतुम्हि^३ सति तं^४ धम्मं लभिस्सथा’ ति । ‘तेन हि
अम्म उत्तरे कथेही’ ति । ‘एवं कथेतुं न सक्का, मय्हं उच्चं आसनं
पञ्चापेत्वा तुम्हे नीचासनेसु निसीदथा’ ति आह । ता पञ्चसता पि
इत्थियो खुज्जुत्तराय उच्चासनं दत्त्वा सयं नीचासनानि गहेत्वा
निसीदिंसु । खुज्जुत्तरा पि सेक्खपटिसम्भिदासु ठत्वा तासं धम्मं 15
देसेसि । देसनापरियोसाने^५ सामावति जेट्टिकं कत्वा सब्बा व
सोतापत्तिफले पतिट्ठहिंसु । ततो पट्ठाय खुज्जुत्तरं वेय्यावच्चकरणतो
अपनेत्वा, त्वं सत्थु धम्मकथं सुत्वा आहरित्वा अम्हे सावेही’ ति
आहंसु । खुज्जुत्तरा पि ततो पट्ठाय तथा अकासि ।

R. 440

कस्मा पनेसा दासी हुत्वा निब्बत्ता ति ? सा किर 20 B. 338
कस्सपदसबलस्स सासने एकाय सामणेरिया अत्तनो वेय्यावच्चं
कारेसि । तेन कम्मेन पञ्च जातिसतानि परेसं दासी येव हुत्वा
निब्बत्ति । कस्मा पन खुज्जा^६ अहोसी ति ? अनुप्पन्ने किर^७ बुद्धे
अयं बाराणसिरञ्जो^८ गेहे वसन्ती एकं राजकुलूपकं^९ पच्चेकबुद्धं
खुज्जधातुकं दिस्वा अत्तना सहवासीनं मातुगामानं पुरतो परिहासं 25

१. रो० पोत्थके नत्थि ।

३-३ सोतम्हि पतितं—स्या० ।

५. एसा—रो० ।

७. बाराणसियं—रो० ।

२-२. आहरित्था ति च वुत्ता—सी०, रो० ।

४. देसनावसाने—रो० ।

६. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९. राजकुलूपकं—रो० ।

करोन्ती खुब्जाकारेण विचरि । तस्मा खुब्जा हुत्वा निब्बत्ति । किं पन
कत्वा सा^१ पञ्चवन्ती^२ जाता ति ? अनुपपन्ने बुद्धे अयं^३ बाराण-
सिरञ्जो गेहे वसन्ती^४ अट्ट पच्चेकबुद्धे राजगेहतो उण्हपायासस्स
पूरिते पत्ते गहेत्वा गच्छन्ते दिस्वा, एत्थ ठपेत्वा गच्छथ भन्ते' ति
5 अट्ट सुवण्णकटके ओमुश्चित्वा अदासि । तस्स कम्मस्स निस्सन्देन
पञ्चवन्ती^५ हुत्वा निब्बत्ति ।

अथ खो ता सामावतिया परिवारा पञ्चसता इत्थियो पटिविद्ध-
सच्चा पि समाना रञ्जो अस्सद्धभावेन कालेन कालं सत्थु सन्तिकं
गन्त्वा बुद्धदस्सने^६ न लभन्ति । तस्मा दसबले अन्तरवीथिं पटिपन्ने
10 वातपानेसु नप्पहोन्तेसु^७ अत्तनो^८ अत्तनो गब्भेसु छिद्दं कत्वा तेहि^९
R. 441 ओलोकेन्ति । अथेकदिवसं* मागण्डिया अत्तनो पासादतलतो
निक्खमित्वा चङ्कममाना तासं वसनट्टानं गन्त्वा गब्भच्छिद्दं दिस्वा,
'किमिदं' ति पुच्छि^{१०} । ताहि तस्सा सत्थरि बद्धाघाततं अजानन्तीहि,
'सत्था इमं नगरं आगतो, मयं एत्थ ठत्वा सत्थारं पस्साम चेव पूजेम
15 चा' ति वुत्ते, 'इदानिस्स^{११} कत्तब्बं जानिस्सामी^{१२}, इमा पि तस्स
उपट्टायिका, इमासं पि कत्तब्बं जानिस्सामी' ति चिन्तेत्वा गन्त्वा
रञ्जा^{१३} सद्धिं रहोगतकाले^{१४}, 'महाराज सामावतिमिस्सकानं बहिद्धा
पत्थना अत्थि, कतिपाहेनेव ते जीवितं मारेस्सन्ति* । सामावती^{१५}
सपरिवारा तुम्हेसु सिनेहं वा पेमं वा न करोति, समणं पन गोतमं
20 अन्तरवीथिया गच्छन्तं दिस्वा वातपानेसु अप्पहोन्तेसु तानि
खण्डित्वा पि^{१६} ओकासं कत्वा ओलोकेन्ती' ति^{१७} आह ।

१-१. सपञ्जा—सी०, रो० ।

३. निक्खसन्तित्वा—स्या० ।

५. बुद्धदस्सनं—स्या०, रो० ।

७-७. तानि खण्डित्वा पि ओकासं कत्वा—

सी०, रो०; अत्तनो अत्तनो गब्भेसु

छिद्दं कत्वा—स्या० ।

१०-१०. रञ्जो आरोचेसि—स्या० ।

१२. खण्डित्वा—सी० ।

२. सी० पोत्थके नत्थि ।

४. सपञ्जा—रो० ।

६. अप्पहोन्तेसु—स्या० ।

८. पुच्छित्वा—स्या० ।

- सी०-रो० पोत्थकेसु न दिस्सति ।

९-९. स्या० पोत्थके नत्थि ।

११. यागन्दिया तं तासं कारणं दिस्वा
रञ्जा सद्धिं रहोगतकाले, 'महाराज
—सी०, रो० ।

राजा*, 'न ता एवरूपं करिस्सन्ती' तिन सदहति^१ । पुन वुत्ते पि न
सदहति येव । अथ नं तिक्खत्तुं वुत्ते पि अस्सदहन्तं, 'सचे मे^२ वचनं^३
न सदहसि, तासं वसनट्ठानं गन्त्वा उपधारेहि महाराजा' ति आह ।
राजा गन्त्वा गम्भेसु छिद्दं दिस्वा 'इदं किं' ति पुच्छित्वा तस्मिं अत्थे
आरोचिते तासं अक्कुज्झित्वा किञ्चि अवत्वा छिद्धानि पिदहापेसि* । 5 B. 339
राजा ततो पट्ठाय तासं पासादे उद्धच्छिद्दकजालवातपानानि^३
कारेसि ।

सा तेन कारणेन राजानं कोपेतुं असक्कोन्ती, 'देव एतासं तुम्हेसु
पेमं अत्थि वा नत्थि वा ति जानिस्साम^४, अट्ठ कुक्कुटे पेसेत्वा तुम्हाकं
अत्थाय पचापेथा' ति आह । राजा तस्सा वचनं सुत्वा, 'इमे पचित्वा 10
पेसेतू' ति सामावतिया अट्ठ कुक्कुटे पहिणि । सोतापन्ना अरिय-
साविका जीवमाने कुक्कुटे किं पचिस्सति, अलं ति वत्वा पन^५ हत्थेन
पि फुसितुं न इच्छि । मागण्डिया, 'होतु महाराज, एते येव च^६
कुक्कुटे समणस्स गोतमस्स पचनत्थाय पेसेही' ति । राजा तथा
अकासि । मागण्डिया अन्तरामग्गे येव^७ कुक्कुटे मारापेत्वा, 'इमे^८ 15
कुक्कुटे पचापेत्वा समणस्स गोतमस्स देतू' ति पहिणि । सा तेसं^९
मतभावेन^९ दसबलं च उद्दिस्स पहितभावेन पचित्वा दसबलस्स
पेसेसि । मागण्डिया, 'पस्स महाराजा' ति वत्वा एत्तकेन पि^{१०} राजानं
कोपेतुं नासक्खि । R. 442

अयं पन उदेनो तासु एकेकिस्सा वसनट्ठाने^{११} सत्त सत्त दिवसानि 20
वसि^{१२} । अथायं मागण्डिया एकं कण्हसप्पपोतकं वेळुपब्बे^{१३} पक्खिपापेत्वा

१. सदहि—स्या० ।

२-२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

*. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. छिद्दकजालवातपानानि—स्या० ।

४. जानिस्सामा ति—स्या० ।

५. पुन—स्या० ।

६. स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७. अन्तरामग्गे ते—स्या० ।

८. ० किर—रो० ।

९-९. तथा सणिभावेन—स्या० ।

१०. एत्तकेन च—सी०, रो० ।

११. वसनट्ठानं—सी०, रो० ।

१२. गच्छति—सी०, रो० ।

१३. वेणुपब्बे—सी०, रो० ।

अत्तनो वसनट्टाने ठपेसि । रञ्जो च^१ यत्थ कत्थचि गच्छन्तस्स
हत्थिकन्तवीणं आदाय येव गमनं आचिण्णं । मागण्डिया रञ्जो
अत्तनो सन्तिकं आगमनकाले तं सप्पपोतकं अन्तोवीणाय^२ पक्खिपित्वा
च्चिदं पिदहापेसि । अथ नं सामावतिया सन्तिकं गमनकाले, 'महाराज

5 सामावती नाम समणस्स गोतमस्स पक्खा, तुम्हे न गणेति, यं किञ्चि
कत्वा तुम्हाकं दोसमेव चिन्तेति, अप्पमत्ता होथा' ति आह । राजा
सामावतिया वसनट्टाने सत्ताहं वीतिनामेत्वा पुन सत्ताहे मागण्डियाय
निवेसनं अगमासि^३ । सा तस्मिं आगच्छन्ते येव, 'कच्चि ते महाराज
सामावती ओतारं न गवेसती' ति कथेन्ती^४ विय रञ्जो हत्थतो
10 वीणं गहेत्वा चालेत्वा, 'किं नु खो महाराज एत्थ अब्भन्तरे विचरती'
ति वत्वा सप्पस्स निक्खमनोकासं कत्वा, अब्भुम्मे अन्तो सप्पो' ति
वीणं छुट्टेत्वा पलायि । तस्मिं काले राजा पदित्तं^५ वेळुवनं^६ विय
पक्खित्तलोणं उद्धनं विय च दोसेन^७ तटतटायन्तो, 'वेगेन सपरिवारं
B. 340 सामावति पक्कोसथा' ति आह । राजपुरिसा गत्त्वा पक्कोसिसु ।

15 सा रञ्जो कुद्धभावं अत्वा सेसमातुगामानं सञ्जं अदासि—
'राजा तुम्हे घातेतुकामो पक्कोसति, अज्ज दिवसं ओदिस्सकेन
R. 443 मेत्ताफरणेन राजानं फरथा' ति आह । राजा ता इत्थियो पक्कोसापेत्वा
सब्बा व पटिपाटिया ठपेत्वा^८ महाधनुं आदाय विसपीतकण्डं सन्नग्रिहत्वा
धनुं पुरेत्वा^९ अट्टासि । तस्मिं खणे सब्बा व^{१०} ता सामावतिप्पमुखा
20 इत्थियो ओधिसो मेत्तं फरिसु । राजा कण्डं नेव खिपितुं^{११} न अपनेतुं
सक्कोति, गत्तेहि सेदा मुच्चन्ति, सरीरं वेधति, मुखतो खेलो पतति,
गहेतब्बगहणं^{१२} न पस्सति । अथ नं सामावती, किं महाराज

१. रञ्जो पि—स्या० ।

३. आगमि—सी०, रो० ।

५. आदित्तं—सी०, रो० ।

७. रोसेन—सी०, स्या०, रो० ।

९. पुरेत्वा—सी०, रो० ।

११. पक्खिपितुं—सी०, रो० ।

२. अन्तोवीणाय—स्या० ।

४. कथयन्ती—रो० ।

६. वेणुवनं—रो० ।

८. ठपापेत्वा—सी०, रो० ।

१०. सब्बा—स्या० ।

१२. गहेतब्बगहणकं—सी०, रो० ।

किलमसी' ति आह । 'आम देवि किलमामि, अवस्सयो^१ मे होही'
ति । 'साधु महाराज, कण्डं महापथविमुखं करोही' ति । राजा तथा
अकासि । सा, 'रञ्जो हत्थतो कण्डं मुच्चतु' ति अधिद्वसि ।
तस्मिं खणे कण्डं मुच्चि । राजा^२ तं खणं येव उदके निमुज्जित्वा
आगम्म अल्लकेसो अल्लवत्थो सामावतिया पादेसु पतित्वा, 5
'खम देवि मय्हं, भेदकानं मे वचनेन अनुपधारेत्वा एतं कतं' ति आह ।
'खमामि देवा' ति । साधु देवि, एवं^३ तया मय्हं^४ खमितं नाम होति^५,
इतो पट्टाय तुम्हाकं यथारुचिया दसबलस्स दानं देथ, पच्चाभत्तं
विहारं गन्त्वा धम्मकथं सुणाय, अज्ज^६ वो^६ पट्टाय परिहारं दम्मी'
ति । 'तेन हि देव अज्ज^७ पट्टाय एकं भिक्खुं याचित्वा आनेथ, यो^८ 10
नो धम्मं वाचेस्सती' ति । राजा सत्थु सन्तिकं गन्त्वा याचन्तो
आनन्दत्थेरं लभि^९ । ततो पट्टाय ता पञ्चसता^{१०} इत्थियो थेरं
पक्कोसापेत्वा सक्कारसम्मानं कत्वा कतभत्तकिच्चस्स थेरस्स सन्तिके
धम्मं परियापुणन्ति ।

ता एकदिवसं थेरस्स अनुमोदनाय पसन्ना थेरस्स पञ्च उत्तरा- 15 R.444
सङ्गसतानि अदंसु । थेरो किर पुब्बे तुन्नवायकाले एकस्स पच्चेक-
बुद्धस्स एकाय सूचिया सद्धिं हत्थतलमत्तं^{११} चोळखण्डं^{१२} अदासि । सो
सूचिया फलेन इमस्मिं अत्तभावे महापञ्जो अहोसि, चोळखण्डस्स
फलेन इमिना व नियामेन पञ्चसतकखत्तुं दुस्सानि पटिलभि^{१३} ।

ततो मागण्डिया अञ्जं कातब्बं अपस्सन्ती, 'उय्यानं गच्छाम 20 B. 341
महाराजा' ति आह । 'साधु देवी' ति । सा^{१३} रञ्जो सम्पटिच्छित्तभावं

१. साधु अवस्सया—स्या० ।

२. राजा पि—सी०, रो० ।

३. एतं—स्या० ।

४. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. होती ति—स्या० ।

६-६. अज्जतो—सी०, स्या०, रो० ।

७. अज्जतो—सी०, स्या०, रो० ।

८. सो—सी०, रो० ।

९. याचि—स्या० ।

१०. स्या० पोत्थके नत्थि ।

११-११. हत्थतलचोळखण्डं—स्या० ।

१२. लभि—रो० ।

१३. ० च—स्या० ।

अत्वा चूळपितरं पक्कोसापेत्वा^१ आह—“अम्हाकं उय्यानं गतकाले
सामावतिया वसनट्टानं गन्त्वा सामावति सपरिवारं अन्तोकरित्वा,
'रञ्जो आणा' ति वत्वा द्वारं पिदहित्वा पलालेन पलिवेठेत्वा गेहे
अग्निं देथा” ति । मागण्डियो^२ तस्सा वचनं सुत्वा तथा अकासि ।

- 5 तस्मिं दिवसे सब्बा पि ता इत्थियो पुब्बे कतस्स उपपीळककम्मस्सानु-
भावेन समापत्तिं अप्पेतुं नासक्खिसु, एकप्पहारे नेव भुसमुट्ठि विय
भायिसु । तासं आरक्खपुरिसा रञ्जो सन्तिकं गन्त्वा, 'देव इदं नाम
करिसू' ति आचिक्खिसु ।

- 10 राजा, 'केन कतं' ति परियेसन्तो मागण्डियाय कारितभावं
अत्वा तं पक्कोसापेत्वा, 'भद्दे भद्दकं तया कम्मं कतं मया कातब्बं
करोन्तिया, उट्ठाय समुट्ठाय मय्हं वधाय परिसक्कमाना घातिता,
पसन्नोस्मि, तुय्हं सम्पत्तिं दस्सामी ति^३ तव आतके पक्कोसापेही' ति
आह^४ । सा रञ्जो कथं सुत्वा अञ्जातके पि आतके कत्वा
पक्कोसापेसि । राजा सब्बेसं सन्निपतितभावं अत्वा राजङ्गणे गलप्प-
15 माणेषु आवाटेसु निखनित्वा उपरि ठितानि सीसानि भिन्दापेन्तो
R. 445 महन्तेहि अयनङ्गलेहि कसापेसि^५ । मागण्डियं पि खण्डाखण्डिकं
भिन्दापेत्वा पूवपचनकटाहे^६ पचापेसि^७ ।

- किं पन सामावतिया सपरिवाराय अग्निना भ्रापनकम्मं ति ।
सा किर अनुप्पन्ने बुद्धे तेहेव पञ्चहि मातुगामसतेहि सद्धिं गङ्गायं
20 कीलित्वा बहितिथे^८ ठिता सीते जाते अविदूरट्टाने पच्चेकबुद्धस्स
पण्णसालं दिस्वा अन्तो असोधेत्वा व^९ बहि अग्निं दत्वा विसिब्बेसुं^{१०} ।
अन्तोपण्णसालाय पच्चेकबुद्धो निरोधसमापत्तिं समापजित्वा निसिन्नो ।
ता जालासु पच्छिन्नासु पच्चेकबुद्धं दिस्वा, 'किं अम्हेहि कतं, अयं

१. पक्कोसित्वा—रो० ।

३. दस्सामि—स्या०, रो० ।

५. कसापेत्वा—सी०, रो० ।

७. भज्जापेसि—रो० ।

९. असोधेत्वा—स्या० ।

२. मागण्डिको—रो० ।

४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

६. ० व—सी०, रो० ।

८. बहि तीरे—सी०, रो० ।

१०. विसीवेसुं—रो० ।

पच्चेकबुद्धो रञ्जो कुलूपको, इमं दिस्वा राजा अम्हाकं कुञ्जिस्सति,
इदानीं नं^१ सुञ्जापितं कातुं वट्टती' ति अञ्जानि पि दाखुनि
पक्खित्वा अग्गि अदंसु । पुन जालाय पच्छिन्नाय पच्चेकबुद्धो
समापत्तितो बुद्धाय तासं पस्सन्तीनं येव चीवरानि पप्फोटेट्वा^२ वेहासं^३
उप्पत्तित्वा गतो^३ । तेन कम्मेन निरये पच्चित्वा पक्कावसेसेन इमं व्यसनं 5 B. 342
पापुणिसु । चतुपरिसमज्झे पन कथा उदपादि—'बहुस्सुता वत
खुज्जुत्तरा, मातुगामअत्तभावे ठत्वा पञ्चन्नं मातुगामसतानं धम्मं
कथेत्वा सोतापत्तिफले पतिट्ठापेसि । सामावती पि रञ्जा^४ अत्तनो
अप्पितं^५ कण्डं मेत्ताफरणेन फरित्वा पटिवाही' ति तस्सा पि^६
महाजनो गुणं कथेसि । एवमेतं वत्थु समुट्ठितं । अथ सत्था अपरभागे 10
जेतवने निसिन्नो तदेव कारणं अट्ठुप्पत्ति कत्वा खुज्जुत्तरं बहुस्सुतानं,
सामावति मेत्तविहारीनं अगगट्ठाने ठपेसी ति ।

(५) उत्तरानन्दमातावत्थु

५. पच्चमे भायीनं (अं० नि० १.१४, ७.५) ति भानाभिरतानं R. 446
उपासिकानं उत्तरानन्दमाता अग्गा ति दस्सेति ।

सा किर पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे निब्बत्ता सत्थु 15
धम्मकथं सुणन्ती सत्थारं एकं उपासिकं भानाभिरतानं अगगट्ठाने
ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं^७ कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । सा
कप्पसतसहस्सं देवमनुस्सेसु संसरित्वा इमस्मिं बुद्धुप्पादे राजगहनगरे
सुमनसेट्ठि निस्साय वसन्तस्स पुण्णसीहस्स नाम भरियाय कुच्चिस्मिं
पटिसन्धि गण्हि । उत्तरातिस्सा नामं अकंसु । 20

अथेकस्मिं नक्खत्तमहदिवसे राजगहसेट्ठि पुण्णं पक्कोसापेट्वा
आह—“तात पुण्ण नक्खत्तं^८ वा उपोसथो वा दुग्गतस्स किं करिस्सति,

१. तं०—सी० ।

३-३. ततो—स्या० ।

५. कुप्पितं—स्या० ।

७. अधिकारं—सी०, रो० ।

२. फोटेट्वा—सी०, रो० ।

४. रञ्जो—सी०, स्या०, रो० ।

६. तस्सा—रो० ।

८. नक्खत्तो—स्या० ।

एवं सन्ते पि वदेहि, 'किं नक्खत्तपरिब्बयं गहेत्वा नक्खत्तं कीळिस्सति^१, बलवगोणे च फालं^२ च नङ्गलं च^३ गहेत्वा कसिस्ससी' ति" । 'मम भरियाय सद्धिं मन्तेत्वा जानिस्सामि अय्या' ति, तं कथं भरियाय आरोचेसि । 'सेट्ठि नाम अय्यो इस्सरो, तस्स तया सद्धिं कथेन्तस्स
 5 कथा सोभति, त्वं पन अत्तनो कसिकम्मं मा विस्सज्जेसी' ति आह । सो तस्सा वचनं सुत्वा कसिभण्डं आदाय कसितुं गतो ।

तं दिवसं च सारिपुत्तथेरो निरोधसमापत्तितो वुट्ठाय, 'कस्स अज्ज मया सङ्गहं कातुं वट्ठती' ति आवज्जेन्तो इमस्स पुण्णस्स उपनिस्सयं दिस्वा भिक्खाचारवेलाय पत्तचीवरमादाय पुण्णस्स
 10 कसनट्टानं गच्छन्तो अविदूरे अत्तानं दस्सेसि । पुण्णो थेरं दिस्वा कसिं ठपेत्वा थेरस्स^४ सन्तिकं गन्त्वा^५ पञ्चपटिद्वितेन वन्दि । थेरो तं ओलोकेत्वा उदकसभागं पुच्छि^६ । तस्स एतदहोसि—“अय्यो मुखं धोवितुकामो भविस्सती' ति । ततो वेगेन गन्त्वा दन्तकट्टं आहरित्वा^७ कप्पियं कत्वा थेरस्स अदासि । थेरे दन्तकट्टं खादन्ते पत्तेन सद्धिं
 15 धम्मकरणं^८ नीहरित्वा उदकस्स पूरेत्वा आहरि । थेरो मुखं धोवित्वा भिक्खाचारमगं^९ पटिपज्जि । पुण्णो चिन्तेसि—‘थेरो^{१०} अज्जेसु दिवसेसु इमं मगं न पटिपज्जति, अज्ज पन मय्हं सङ्गहत्थाय पटिपत्तो भविस्सति, अहो वत मे भरिया ममत्थाय आहरणकं आहारं थेरस्स पत्ते पटिद्वपेय्या' ति ।

20 अथस्स भरिया^६, 'अज्ज नक्खत्तदिवसो' ति पातोव अत्तनो लभनकनियामेन खादनीयभोजनीयं संविधाय गहेत्वा सामिकस्स कसनट्टानं आगच्छन्ती^{१०} अन्तरामग्गे थेरं दिस्वा चिन्तेसि—अज्जेसु दिवसेसु मय्हं थेरं दिस्वा देय्यधम्मो न होति, देय्यधम्मे सन्ते पि मम

१. किलिस्ससि—रो० ।

२-२. फासुकं नङ्गलञ्च—रो० ।

३-३. आगन्त्वा—सी०, रो० ।

४. पटिपुच्छि—सी०, रो० ।

५. सी०-रो० पोट्ठकेसु नत्थि ।

६. धम्मकरणं—रो० ।

७. भिक्खाचारवेलाय मगं—सी०, रो० । ८. ० नाम—सी०, रो० ।

९. सा०—स्या० ।

१०. आगच्छित्वा—स्या० ।

अय्यं न पस्सामि, अज्ज पन द्विन्नं पि सम्मुखीभावो जातो, मम
सामिकस्स पुन सम्पादेत्वा आहरिस्सामि, इमं ताव आहारं थेरस्स
दस्सामी' ति तीहि चेतनाहि सम्पयुत्तं^१ कत्वा तं भोजनं सारिपुत्त-
थेरस्स पत्ते पतिट्ठपेत्वा, एवंविधा दुग्गतजीविता मुच्चामी' ति आहं ।
थेरो पि, 'तव अज्जासयो पूरु' ति तस्सानुमोदनं कत्वा ततो 5
निवत्तित्वा विहारं अगमासि ।

सा पि पुन अत्तनो गेहं गत्वा सामिकस्स आहारं सम्पादेत्वा
आदाय कसतट्ठानं गत्वा सामिकस्स कुज्झनभावतो भीता, सामि अज्ज
एकदिवसं तव मनं सन्धारेही' ति आह । 'किं कारणा' ति ? 'अहं
अज्ज ताव^२ आहारं आहरन्ती अन्तरामग्गे थेरं दिस्वा तव भागभत्तं 10
थेरस्स पत्ते पतिट्ठपेत्वा पुन गेहं गत्वा आहारं पचित्वा आदाय
आगताम्ही' ति^३ । 'मनापं ते भद्दे कतं, मया पि पातो व थेरस्स
दन्तकट्ठं च मुखोदकं च दिन्नं, अज्ज अम्हाकं सुप्पभातं^४, सब्बं पि
थेरस्स अम्हाकं सन्तकमेव जातं' ति द्विन्नं पि जनानं एकसदिसमेव
चित्तं अहोसि । अथ पुण्णो आहारकिच्चं कत्वा भरियाय उरुम्हि सीसं 15
कत्वा मुहुत्तं निपज्जि । अथस्स निदा ओक्कमि । सो थोकं निदायित्वा
पबुद्धो कसितट्ठानं ओलोकेसि । ओलोकितोलोकितट्ठानं महाकोसातकि-
पुप्फेहि^५ सम्परिकिण्णं विय अहोसि । सो भरियं आह—'भद्दे
किन्नामेतं अज्ज इदं^६ कसितट्ठानं सुवण्णवण्णं हुत्वा खायती' ति ?
अय्य अज्ज ते सकलदिवसं^७ किलन्तताय अक्खीनि मज्जे भमन्ती' 20
ति । 'भद्दे मय्हं अस्सद्दहन्ती सयं ओलोकेही' ति । तस्मिं काले सा
ओलोकेत्वा, 'सभावं अय्य कथेसि, एवमेतं भविस्सती' ति ।

R. 448

B. 344

१. सम्पयुत्तकं—रो० ।

३. आगतम्ही ति—स्या;

आगतम्ही ति—रो० ।

६. मम—सी०, रो० ।

८. असद्दहन्ती—रो० ।

२. तव—सी०, रो० ।

४. समभागं—स्या० ।

५. महाकोसातकीपुप्फेहि—रो० ।

७. सकलदिवसे—स्या० ।

पुण्णो उट्ठाय एकं कट्टिं गहेत्वा नङ्गलसीसे पहिरि, गुळपिण्डो विय नङ्गलसीसे अल्लीयित्वा अट्ठासि । सो भरियं पक्कोसित्वा आह^१ —‘भदे अज्जेसं वपितवीजं^२ नाम तीहि वा चतूहि वा मासेहि फलं देति, अम्हाकं पन अय्यस्स सारिपुत्तथेरस्स अन्तरे रोपितेन
 5 सद्धाबीजेन अज्जेव अवस्सं^३ फलं दिन्नं, इमस्मिं करीसमत्ते पदेसे आमलकमत्तो पि पंसुपिण्डो^४ असुवण्णो^५ नाम नत्थी’ ति । ‘इदानी किं करिस्साम अय्या’ ति ? भदे इमं एत्तकं सुवण्णं थेनेत्वा^६ खादितुं नाम^७ न सक्का’ ति भरियं तस्मिं ठाने ठपेत्वा भत्तस्स पूरेत्वा आभतं पाति सुवण्णस्स पूरेत्वा गत्त्वा रज्ज्वा आरोचापेसि—‘एको मनुस्सो सुवण्णपाति गहेत्वा ठितो’ ति । राजा तं पक्कोसापेत्वा, ‘कहं ते तात लद्धं’ ति पुच्छि । ‘देव मय्हं एकं कसितट्ठानं सब्बं सुवण्णमेव जातं, पहिणित्वा आहरापेथा’ ति आह^८ । ‘त्वं किन्नामोसी’ ति^९ ? ‘पुण्णो नाम अहं देवा’ ति । ‘गच्छथ भणे सकटानि योजेत्वा पुण्णस्स कसितट्ठानतो सुवण्णं आहरथा’ ति ।

R.449 10

15 सकटेहि सद्धिं गतराजपुरिसा, ‘रज्ज्वा पुज्जं’ ति वत्वा सुवण्णपिण्डे गण्हन्ति । गहितगहितं पि^{१०} कसितलेडु येव होति । ते गत्त्वा रज्ज्वा आरोचेसु । ‘तेन हि भणे गत्त्वा, ‘पुण्णस्स पुज्जं’ ति वत्वा गण्हथा’ ति । गहितगहितं सुवण्णमेव होति । ते सब्बं पि तं सुवण्णं आहरित्वा राजज्जणे रासिं अकंसु । रासि उब्बेधेन तालप्पमाणो
 20 अहोसि । राजा वाणिजे पक्कोसापेत्वा, ‘कस्स गेहे एत्तकं सुवण्णं अत्थी’ ति पुच्छि । ‘नत्थि देव कस्सची’ ति । ‘एत्तकस्स पन धनस्स सामिनो किं कातुं वट्ठती’ ति ? ‘धनसेट्ठि नाम नं कातुं वट्ठति

१. सी० पोत्थके नत्थि ।

२. स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. असुवण्णं—सी०, रो० ।

४. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. को नाम ताता ति—सी०, रो० ।

२. सप्पे वपिते बीजं—सी०, रो० ।

४. पंसुचुण्णो—सी०, रो० ।

६. नेत्वा—स्या० ।

८. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१०. तं गहितं—स्या० ;

गहितगहितं—रो० ।

देवा' ति । 'तेन हि पुण्णं इमस्मिं नगरे धनसेट्ठिं नाम करोथा' ति सव्वं तं सुवण्णं तस्सेव दत्त्वा तं दिवसं येवस्स^१ सेट्ठिट्ठानं अदासि । सो सेट्ठि मङ्गलं करोन्तो सत्ताहं बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स महादानं अदासि । सत्तमे दिवसे दसबलस्स भत्तानुमोदनाय पुण्णसेट्ठि पि भरिया पि धीता पि सब्बे सोतापत्तिफले पतिट्ठहिंसु ।

B. 345

5

अपरभागे राजगहसेट्ठि 'पुण्णसेट्ठिनो वयप्पत्ता दारिका अत्थी' ति सुत्वा अत्तनो पुत्तस्स कारणा तस्स गेहं पेसेसि । सो तस्स सासनं सुत्वा, 'नाहं धीतरं दस्सामी' ति पटिसासनं पेसेसि । सुमनसेट्ठि पि पुन पेसेसि—'त्वं मम गेहं निस्साय वसित्वा इदानि एकप्पहारेनेव इस्सरो हुत्वा मय्हं दारिकं^२ न देसी' ति । ततो पुण्णसेट्ठि आह—
'इमं ताव तुम्हाकं सेट्ठिसभावमेव कथेसि, पुरिसो^३ नाम^४ सब्बकाले एवंविधो येवा ति न सल्लक्खेतब्बो, अहं हि इदानि तादिसे पुरिसे दासे कत्वा गहेतुं सक्कोमि, तुय्हं पन जातिं वा गोत्तं वा न^५ कोपेमि^६, अपि च खो मम धीता सोतापन्ना अरियसाविका देवसिकं कहापणग्घनकेहि पुप्फेहि^७ पूजं करोति^८, तमहं तुम्हादिसस्स मिच्छादिट्ठिकस्स गेहं न पेसेस्सामी' ति^९ । एवं पुण्णसेट्ठिस्स पटिबाहकभावं^{१०} अत्वा राजगहसेट्ठि पुन सासनं पेसेसि—'पोराणकं विस्सासं मा भिन्दतु^{११}, अहं मय्हं सुणिसाय देवसिकं द्वित्रं कहापणानं अग्घनकानि^{१२} पुप्फानि सज्जापेस्सामी' ति^{१३} । सो, 'साधु' ति सम्पटिच्छित्त्वा धीतरं तस्स घरं पेसेसि ।

10

R. 450

15

20

अथेकदिवसं सा पुण्णसेट्ठिनो धीता उत्तरा अत्तनो सामिकं एवमाह—'अहं^{१४} अत्तनो कुलगेहे मासस्स अट्ठ दिवसानि निबद्धं

१. तं दिवसं येव—स्या० ।

२. दारिकं पि—रो० ।

३. पुरिसो पन—सी०, रो० ।

४. सी० पोत्थके नत्थि ।

५-५. नप्पहोमि—स्या० ।

६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

७. अकासि—स्या० ।

८. पट्ठिणस्सामी ति—रो० ।

९. पुण्णसेट्ठिस्स—सी०, रो० ।

१०. पटिसेधनभावं—सी०, रो० ।

११. मद्दतु—सी०, रो० ।

१२. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१३. सज्जानि पेस्सामी ति—सी०, रो० । १४. स्या० पोत्थके नात्थि ।

- उपोसथकम्मं करोमि, इदानीं पि तुम्हेसु सम्पटिच्छन्तेसु उपोसथज्ज्ञानि अधिद्वहेय्यं' ति । सो, 'न सक्का' ति तं न सम्पटिच्छि सा तं सञ्जापेतुं असक्कोन्ती^१ तुण्ही अहोसि । पुन अन्तोवस्से, 'उपोसथिका भविस्सामी' ति तदा पि ओकासं कारेन्ती^२ नेव अलत्थ । सा
- 5 अन्तोवस्से अड्डतियेसु मासेसु अतिकन्तेसु अड्डमासे अवसिट्ठे मातापितुनं^३ सासनं पेसेसि—'अहं तुम्हेहि चारके^४ पक्खित्ता एत्तके अद्धाने एकदिवसं पि उपोसथज्ज्ञानि अधिद्वत्तुं न लभामि, पञ्चदस मे
- B. 346 कहापणसहस्सानि पेसेथा' ति । ते धीतु सासनं सुत्वा, 'किं कारणा' ति अपुच्छित्वा व पहिणिसु । उत्तरा ते कहापणे गहित्वा तस्मिं नगरे
- 10 सिरिमा नाम गणिका अत्थि, तं पक्कोसापेत्वा, 'अम्म सिरिमे अहं इमं अड्डमासं उपोसथज्ज्ञानि^५ अधिद्वहिस्सामि, त्वं इमानि पञ्चदस कहापणसहस्सानि^६ गहेत्वा इमं अड्डमासं सेट्ठिपुत्तं परिचराही' ति ।
- R. 451 सा, 'साधु अय्ये' ति सम्पटिच्छि । ततो पट्टाय सेट्ठिपुत्तो, 'अहं^७ सिरिमाय सद्धिं मोदिस्सामी' ति उत्तराय अड्डमासं उपोसथकम्मं
- 15 सम्पटिच्छि ।

सा तेन सम्पटिच्छितभावं अत्वा दिवसे दिवसे पातो व दासिगण-परिवृता सत्थु सहत्था^८ खादनीयभोजनीयं संविदहित्वा सत्थरि भत्तकिच्चं कत्वा विहारं गते उपोसथज्ज्ञानि अधिद्वाय पासादवरं आरुय्ह अत्तनो सीलानि आवज्जमाना निसीदति^९ । एवं अड्डमासं

20 वीतिनामेत्वा उपोसथं विस्सज्जनदिवसे पातो व यागुखज्जकादीनि संविदहन्ती विचरति^{१०} । तस्मिं समये सेट्ठिपुत्तो सिरिमाय सद्धिं उपरिपासादवरगतो जालवातपानं विवरित्वा अन्तरवत्थुं ओलोकेन्तो अट्टासि । उत्तरा वातपानच्छिद्देन उद्धं ओलोकेसि । सेट्ठिपुत्तो उत्तरं

१. न सक्कोन्ती—सी०, रो० ।

२. करोन्ती—रो० ।

३. मातापितुनं—रो० ।

४. चोरके—स्या० ।

५. उपोसथज्ज्ञं—सी०, रो० ।

६. सहस्सानि कहापणानि—सी०, रो० ।

७. स्या० पोत्थके नत्थि ।

८. रो० पोत्थके नत्थि ।

९. निसीदि—स्या० ।

१०. वरति—सी, रो० ।

ओलोकेत्वा, 'नेरयिकजातिका वत अयं एवंविधं नाम सम्पत्तिं पहाय
उक्खलिकमसिमक्खिता^१ हुत्वा निष्कारणा दासीनं अन्तरे विचरती'
ति सितं^२ अकासि । उत्तरा^३ तस्स पमादभावं अत्वा, 'अयं बालो
नाम^४ अत्तनो सम्पत्तिं सञ्चकालं थावरा ति सञ्जी भविस्सती' ति
सयं पि सितं अकासि । ततो सिरिमा, 'अयं चेटिका^५ मयि ठिताय 5
एवं मम सामिकेन सद्धिं सितं करोती' ति कुपिता वेगेन ओतरि ।
उत्तरा तस्सा आगमनाकप्पेनेव, "अयं बाला अड्डमासमत्तं इमस्मि
गेहे वसित्वा 'मय्हमेवेतं गेहं ति सञ्जी^६ जाता' ति अत्वा^७
तद्धणञ्जेव मेत्ताभानं समापञ्चित्वा अट्टासि । सिरिमा पि दासीनं
अन्तरेण आगन्त्वा उलुङ्कं गहेत्वा पूवपचनट्टाने^८ पक्कथिततेलस्स^९ 10
पूरेत्वा उत्तराय मत्थके आसिञ्चि । मेत्ताभानस्स विप्फारेण उत्तराय
मत्थके आसित्तं पक्कथिततेलं पटुमपत्ते आसित्तउदकं विय विनि- R. 452
वत्तित्वा गतं ।

तस्मिं खणे सिरिमाय^{१०} समीपे ठिता दासियो तं ओलोकेत्वा,
'भो^{११} जे त्वं अम्हाकं अय्याय हत्थतो मूलं गहेत्वा आगता, इमस्मि 15 B.347
गेहे वसमाना अम्हाकं अय्याय सदिसा भवितुं वायमसी' ति
सम्मुखट्टाने^{१२} तं परिभासिसु । तस्मिं खणे सिरिमा अत्तनो आगन्तुक-
भावं अञ्जासि । सा ततो व गन्त्वा उत्तराय पादेसु पतित्वा, 'अय्ये
अनुपधारेत्वा मे कत्तं, खमथ मय्ह' ति आह । 'अम्म सिरिमे नाहं तव
इमस्मिं ठाने खमिस्सामि, अहं सपित्तिका धीता, दसबले खमन्ते येव 20
खमिस्सामी' ति ।

१. उक्खलिकमसिमक्खिका—रो० ।

३. तदा—सी०, रो० ।

५. पेटिका—स्या० ।

७. वत्वा—स्या० ।

९. पक्कथिततेलस्स—सी०, रो०—एवमेव । १०. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

११. होतुं—स्या० ।

२. हसितं—स्या०—एवमेव ।

४. इमं—सी०, रो० ।

६. सञ्जा—सी०, रो० ।

८. पूवपचनट्टाने—रो० ।

१२. सम्मुखसम्मुखट्टानतो उट्ठा—सी०,
रो० ।

सत्था पि खो भिक्खुसंङ्घपरिवारो आगन्त्वा उत्तराय निवेसने
पञ्चत्तासने निसीदि । सिरिमा गन्त्वा सत्थु पादेसु पतित्वा, “भन्ते
मया अय्याय उत्तराय अन्तरे एको दोसो कतो, ‘तुम्हेसु खमन्तेसु
खमिस्सामी’ ति वदति, खमथ मय्हं भगवा” ति । ‘खमामि ते
5 सिरिमे’ ति । सा तस्मिं काले गन्त्वा उत्तरं खमापेसि । तं दिवसं च
सिरिमा दसबलस्स भत्तानुमोदनं सुत्वा—

“अक्कोधेन जिने कोधं, असाधुं साधुना जिने ।

जिने कदरियं दानेन, सच्चेना’ लिक्वादिनं”

(ध० प० ३८) ति ॥

10 गाथापरियोसाने सोतापत्तिफले पतिट्ठिता^१ दसबलं निमन्तेत्वा
पुनर्दिवसे महादानं अदासि । एवमेतं वत्थु^२ समुट्ठितं । अपरभागे पन
सत्था जेतवने निसीदित्वा उपासिकायो ठानन्तरेसु ठपेन्तो उत्तरं
नन्दमातरं भायीनं अगगट्टाने ठपेसी ति ।

(६) सुप्पवासाकोलियधीतावत्थु

६. छट्ठे पणीतदायिकानं (अ० नि० १.१४, ७.६) ति पणीतरस-
15 दायिकानं उपासिकानं सुप्पवासा कोलियधीता अग्गा ति दस्सेति ।

R. 453

सा किर पटुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे निब्बत्ता सत्थु
धम्मदेसनं सुणन्ती सत्थारं एकं उपासिकं पणीतदायिकानं अगगट्टाने
ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । सा
कप्पसतसहस्सं देवमनुस्सेसु संसरित्वा इमस्मिं बुद्धुप्पादे कोलियनगरे
20 खत्तियकुले निब्बत्ति । सुप्पवासा तिस्सा नामं अकंसु । सा वयप्पत्ता
एकस्स सक्ककुमारस्स गेहं गता पठमदस्सने येव सत्थु धम्मकथं सुत्वा
B. 348 सोतापत्तिफले पतिट्ठासि । सा अपरभागे सीवलिं नामं दारकं
विजायि । तस्स वत्थु^३ हेट्ठा वित्थारितमेव ।

१. ० सा—सी०, रो० ।

२. वत्थु—स्या० ।

३. वत्थु—रो० ।

सा^१ एकस्मिं समये बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स नानगरस-
पणीतभोजनं अदासि । सत्था कतभत्तकिच्चो अनुमोदनं करोन्तो
सुप्पवासाय इमं धम्मं देसेसि—‘भोजनं सुप्पवासे देन्ती अरियसाविका
पटिग्गाहकानं पञ्च ठानानि देति : आयुं देति, वण्णं देति, सुखं देति,
बलं देति, पटिभानं देति । आयुं खो पन^२ दत्त्वा आयुस्स भागिनी
होति दिब्बस्स वा मानुसस्स वा...पे०...पटिभानं दत्त्वा पटिभानस्स
भागिनी होति दिब्बस्स वा मानुसस्स वा’ (अं० नि० २.३०७) ति ।
एवमेतं वत्थु समुट्ठितं । अथ अपरभागे सत्था जेतवने निसीदित्वा
उपासिकायो ठानन्तरेसु ठपेन्तो सुप्पवासं कोलियधीतरं पणीतदायिकानं
अग्गट्ठाने ठपेसी ति ।

5

10

(७) सुप्पियावत्थु

७. सत्तमे गिलानुपट्ठाकीनं (अं० नि० १.१४, ७.७) ति^३
गिलानुपट्ठाकीनं उपासिकानं सुप्पिया उपासिका अग्गा ति दस्सेति ।

अयं किर पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे निब्बत्ता अपरभागे
सत्थु धम्मदेसनं^४ सुणन्ती सत्थारं एकं उपासिकं गिलानुपट्ठाकीनं
अग्गट्ठाने ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि ।
सा कप्पसतसहस्सं देवमनुस्सेसु संसरित्वा इमस्मिं बुद्धुप्पादे
बाराणसियं कुलगेहे निब्बत्ति सुप्पिया तिस्सा नामं अकंसु । अपरभागे
सत्था भिक्खुसङ्घपरिवारो बाराणसिं अगमासि । सा तथागतस्स
पठमदस्सने येव धम्मं सुत्वा सोतापत्तिफले पत्तिट्ठासि ।

15 R.454

अथेकदिवसं धम्मस्सवनत्थाय^५ विहारं गता । विहारचारिकं
चरमाना एकं भिक्खुं^६ गिलानं दिस्वा अभिवादेत्वा पटिसन्थारं कत्वा,

20

१. एसा—सी०, रो० ।

२. ० धम्मदानं—स्या० ।

३. गिलानुपट्ठाकानं ति—रो० ।

४. धम्मकथं—सी०, रो० ।

५. धम्मसवनत्थाय—सी०, रो० ।

६. सी०-रो० पौत्थकेसु नत्थि ।

- ‘अय्यस्स किं लद्धुं वट्टती’ ति पुच्छि । ‘रसं^१ लद्धुं वट्टति उपासिके’
ति । ‘होतु भन्ते, अहं पहिणिस्सामी’ ति थेरं अभिवादेत्वा अन्तो नगरं
गन्त्वा पुन दिवसे पवत्तमंसत्थाय दासिं अन्तरापणं पेसेसि । सा
सकलनगरे पवत्तमंसं अलभित्वा अलद्धभावं कथेसि । उपासिका
5 चिन्तेसि—‘अहं अय्यस्स रसं पहिणिस्सामी ति वत्वा सचे न
B. 349 पेसेस्सामी, अय्यो अञ्चतो पि अलभन्तो किलमिस्सति, यं किञ्चि
कत्वा पेसेतुं वट्टती’ ति गन्धं पविसित्वा ऊरुमंसं छिन्दित्वा दासिया
अदासि—‘इदं^२ मंसं गहेत्वा सम्भारेहि योजेत्वा रसं कत्वा विहारं
नेत्वा अय्यस्स देहि, सो^३ चे मं पुच्छति, गिलानाति वदेही’ ति^४ ।
10 सा तथा अकासि ।

- सत्था तं कारणं अत्वा पुन दिवसे भिक्खाचारवेलाय^५ भिक्खुसङ्घ-
परिवृतो उपासिकाय गेहं अगमासि । सा तथागतस्स आगतभावं
सुत्वा सामिकं आमन्तेसि—‘अय्यपुत्त अहं सत्थु सन्तिकं गन्तुं न
सक्कोमि, गच्छ^६ त्वं सत्थारं अन्तो गेहं पवेसेत्वा निसीदापेही’ ति ।
15 सो तथा अकासि । सत्था, ‘कहं सुप्पिया’ ति पुच्छि^७ । ‘गिलाना
भन्ते’ ति । ‘पक्कोसथ नं’ ति । अथ^८ ते^९ गन्त्वा, सत्था तं पक्कोसती’
ति आहंसु । सा चिन्तेसि—‘सञ्चलोकस्स हितानुकम्पको सत्था, न^{१०}
इमं कारणं अदिस्वा^{११} पक्कोसापेस्सती’ ति सहसा मञ्चमहा बुद्धासि ।
R. 455 अथस्सा बुद्धानुभावेन तं खणं येव वणो रुहित्वा सुच्छवि^{१०} अहोसि,
20 सेसट्टानतो अतिरेकतरं विप्पसन्नवणो । तस्मिं खणे उपासिका सितं
कत्वा दसबलं पञ्चपतिट्ठितेन वन्दित्वा एकमन्तं निसीदि । सत्था,
‘इमिस्सा उपासिकाय किं अफासुकं’ ति पुच्छि । सा अत्तना कतकारणं

१. मंसरसं—रो० ।

२. इमं—सी०, रो० ।

३. यो०—स्या० ।

४. पटिवदेही ति—सी०, रो० ।

५. भिक्खाचारवेलायं—सी०, रो० ।

६. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७. आह—स्या० ।

८-९. अथस्सा—रो० ।

१०-११. मे कारणं दिस्वा—स्या० ;

१०. सच्छवि—सी०, रो० ।

न इमं कारणं दिस्वा—रो० ।

सब्बं कथेसि । सत्था कतभत्तकिच्चो विहारं गन्त्वा भिक्खुसङ्घं
सन्निपातापेत्वा तं भिक्खुं अनेकपरियायेन विगरहित्वा^१ सिक्खापदं
पञ्चापेसि । एवमेतं वत्थु समुट्ठितं । अपरभागे^२ सत्था जेतवने
निसिन्नो उपासिकायो ठानन्तरेसु ठपेन्तो सुप्पियं उपासिकं गिलानु-
पट्ठाकीनं अग्गट्ठाने ठपेसी ति ।

5

(८) कातियानीवत्थु

८० अट्टमे अवेच्चप्पसन्नानं (अं० नि० १.१४, ७.८) ति
अधिगतेन अचलप्पसादेन समन्नागतानं उपासिकानं कातियानी
अग्गा ति दस्सेति ।

सा किर पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुलगेहे निब्बत्ता सत्थारं
एकं उपासिकं अवेच्चप्पसन्नानं अग्गट्ठाने ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं^३
कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि । सा कप्पसतसहस्सं देवमनुस्सेसु
संसरित्वा इमस्मिं बुद्धुप्पादे कुररघरनगरे^४ निब्बत्ति^५ । कातियानी
तिस्सा नामं अकंसु ।

B. 350

सा अपरभागे वयप्पत्ता कुररघरिकायं^६ कालिया^६ सहायिका
दळ्हमित्ता अहोसि । यदा पन कुटिकण्णसोणत्थेरो, दसबलस्स^७
कथितनियामेन मय्हं पि धम्मं कथेही' ति मातरा याचितो^८ रत्तिभागे
अन्तोनगरे अलङ्कतधम्मासने निसीदित्वा मातरं कायसक्खि कत्वा
धम्मदेसनं आरभि, तदा अयं कातियानी उपासिका कालिया सद्धि
गन्त्वा परिसपरियन्ते^९ धम्मं सुणन्ती अट्ठासि । तस्मिं समये
फञ्चमत्तानि^{१०} चौरसत्तानि अन्तोनगरे दिवा कतसञ्जाय कोटितो
पट्ठाय उम्मङ्गं^{१०} खनित्वा इमिस्सा कातियानिया घरं सम्पापुणिसु ।

R. 456

१. गरहित्वा—स्या० ।

२. ०पन—रो० ।

३. अधिकारं—सी०, रो० ।

४. कुलघरनगरे—स्या० ।

५. निब्बत्ता—स्या० ।

६-६. कुलघरकालिया—स्या०; कुररघरिकाय

७. याचिते—रो० ।

कालिया—रो० ।

८. परिसति—सी०, रो० ।

९. नवमत्तानि—सी०, स्या०, रो० ।

१०. उम्मङ्गं—सी०, रो० ।

तेसं^१ चोरजेट्टको तेहि सद्धि अपविसित्वा, 'किं नु खो अयं परिसां सन्निपतिता' ति^२ वीमंसनत्थाय^३ सोणत्थेरस्स धम्मकथनद्वानं^४ गन्त्वा परिसपरियन्ते तिट्ठमानो इमिस्सा कातियानिया पिट्ठिपस्से अट्ठासि ।

तस्मिं समये कातियानी दासि आमन्तेसि—'गच्छ जे, गेहं
 5 पविसित्वा दीपतेलं आहर, मयं^५ दीपे जालेत्वा^६ धम्मं सोस्सामा' ति^६ । सा घरं^७ गन्त्वा^८ उम्मज्जे^९ चोरे दिस्वा दीपतेलं अगणिहत्वा व^{१०} आगन्त्वा^{११} अत्तनो अय्याय आरोचेसि—'अय्ये गेहे चोरा उम्मज्जं खनन्ती' ति^{१२} । तं^{१३} सुत्वा^{१४} चोरजेट्टको चिन्तेसि—'सचायं इमिस्सा कथं गणिहत्वा गेहं गमिस्सति, एत्थेव नं असिना द्वेधा
 10 छिन्दिस्सामि, सचे पन^{१५} गहितनिमित्तेनेव धम्मं सुणिस्सति, चोरेहि गहितभण्डकं पि पुन दापेस्सामी' ति । कातियानी पि खो दासिया कथं^{१६} सुत्वा, 'अम्म मा सद्दं करि, चोरा नाम हरन्ता अत्तना दिट्ठमेव हरिस्सन्ति, अहं पन अज्ज दुल्लभस्सवनं^{१७} सुणामि, मा धम्मस्स अन्तरायं करोही' ति आह^{१८} । चोरजेट्टको तस्सा वचनं सुत्वा
 15 चिन्तेसि—'इमिना अज्झासयेन ठिताय नाम गेहे भण्डं^{१९} हरन्तेहि अम्हेहि महापथवी^{२०} पविसित्वा^{२१} भवेय्या' ति । सो तावदेव गन्त्वा चोरेहि गहितभण्डं छट्ठापेत्वा चोरेहि सद्धि आगन्त्वा धम्मं सुणन्तो परिसपरियन्ते अट्ठासि । कातियानी पि उपासिका थेरस्स देसना-परियोसाने सोतापत्तिफले पतिट्ठासि^{२२} ।

B. 351

१. तेसं च—सी०, रो० ।	२. सन्निपातिता ति—रो० ।
३. वीमंसनत्थं—सी०, रो० ।	४. धम्मकथाद्वानं—रो० ।
५. मयं पि—सी०, रो० ।	६-६. जालापेस्साम, सहायिकाय कालिया
७. गेहं—सी०, रो० ।	कुसलकम्मे भागं गणिहत्सामा ति—सी०, रो०
८. दीपं जालेत्वा—स्या०, रो० ।	९. उम्मज्जं—सी०, रो० ।
१०. अगणिहत्वा—स्या० ।	११. स्या० पोत्थके नत्थि ।
१२. खणन्ती ति—सी०, रो० ।	१३. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
१४. पुन—स्या० ।	१५. सद्दं—सी०, रो० ।
१६. दुल्लभस्सवनं—सी०; दुल्लभधम्मसवनं	१७. सी० पोत्थके नत्थि ।
—स्या०; दुल्लभसवनं—रो० ।	१८. भण्डकं—सी०, रो०—एवमेव ।
१९. महापथवी—रो० ।	२०. पविसित्वा—सी०, रो० ।
२१. पतिट्ठहि—सी०, रो० ।	

अथ अरुणे उगगतो चोरजेट्टको गन्त्वा उपासिका पादेसु पतित्वा,
 'अय्ये सब्बेसं येव नो खमाही' ति आह । 'किं पन तुम्हेहि मय्हं कतं
 ति ? सो सब्बं अत्तना कतदोसं आरोचेसि । तेन हि ताता^१ खमामि
 तुम्हाकं' ति । 'अय्ये अम्हाकं एवं खमितं नाम न होति, तुम्हाकं
 पन^२ पुत्तत्थेरस्स सन्तिके सब्बेसं येन नो पब्बज्जं दापेही' ति । सा
 सब्बे पि ते^३ गहेत्वा कुटिकण्णसोणत्थेरस्स सन्तिके पब्बाजेसि^४ । तेपि^५
 खो चोरा^६ थेरस्स सन्तिके पब्बजिता^७ सब्बे व अरहत्तं पापुणिसु ।
 एवमेतं वत्थु^८ समुट्ठितं । अपरभागे^९ सत्था जेतवने विहरन्तो^{१०}
 उपासिकायो ठानन्तरेसु ठपेन्तो कातियानि उपासिकं अवेच्चप्पसन्नानं
 अगगट्टाने ठपेसी ति

R. 457

10

(६) नकुलमातावत्थु

६. नवमे विस्सासिकानं (अं० नि० १.१४, ७.९) ति
 विस्सासकथं कथेन्तीनं उपासिकानं नकुलमाता गहपतानी अग्गा ति
 दस्सेति ।

यं पनेत्थ वत्तब्बं तं सब्बं हेट्ठा उपासकपालियं^{११} वुत्तमेव । केवलं
 इध नकुलमातरं धुरं कत्वा वेदितब्बं ति ।

15

(१०) कालीकुररघरिकावत्थु

१०. दसमे अनुस्सवप्पसन्नानं (अं० नि० १.१४, ७.१०) ति
 अनुस्सवेनेव उप्पन्नेन पसादेन समन्नागतानं उपासिकानं अन्तरे काली
 उपासिका कुररघरिका^{१२} अग्गा ति दस्सेति ।

१. तात रो० ।

३. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. तेन पि—रो० ।

७. पब्बजित्वा—स्या० ।

९. अथ ०—सी०, रो०; अथस्सा०—स्या० । १०. निसिन्नो—सी०, रो० ।

११. उपासकपालिठयं—म० ।

२. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४. पब्बज्जापेसि—सी०, रो० ।

६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

८. वत्थु—स्या० ।

१२. कुलघरिका—स्या० ।

सा किर पदुमुत्तरबुद्धकाले हंसवतियं कुररघरनगरे^१ निब्वत्ता^२
 सत्थु धम्मकथं सुणन्ती सत्थारं एकं उपासिकं अनुस्सवप्पसन्नानं^३
 अगगट्टाने ठपेन्तं दिस्वा अधिकारकम्मं^४ कत्वा तं ठानन्तरं पत्थेसि ।
 R. 458 सा कप्पसतसहस्सं देवमनुस्सेसु संसरित्वा इमस्मिं बुद्धुप्पादे राजगह-
 5 नगरे कुलगेहे निब्वत्ति । काली तिस्सा नामं अकंसु ।

B. 352 सा वयप्पत्ता कुररघरनगरे कुलगेहं गता । अथस्सा संवासेन गब्भो
 पतिट्ठहि । सा^५ परिपुण्णगब्भा, 'परेसं गेहे गब्भवुट्ठानं नाम अप्पतिरूपं
 ति अत्तनो कुलनगरमेव आगन्त्वा रत्तिभागसमनन्तरे अत्तनो
 पासादस्स उपरि आकासे ठितानं सातारिहेमवतानं
 10 रतनत्तयस्स वण्णं कथेन्तानं कथं सुत्वा अनुस्सविकप्पसादं^६ उप्पादेत्वा
 सत्थु अदस्सनेनेव सोतापत्तिफले पतिट्ठासि । अपरभागे पनस्सा
 गब्भवुट्ठानं अहोसी ति^७ सब्बं वत्थु हेट्ठा वित्थारितमेव । अपरभागे
 पन सत्था जेतवने भिक्खुसंङ्घमज्जे निसीदित्वा उपासिकायो ठानन्तरेसु
 ठपेन्तो इमं उपासिकं अनुस्सवप्पसन्नानं अगगट्टाने ठपेसी ति ।

दससुत्तपरिमाणाय^८ उपासिकापाळिया^९ वण्णना निट्ठिता ।

एत्तावता च मनोरथपूरणिया अङ्गुत्तरनिकायट्ठकथाय

सब्बापि एतदग्गपाळिवण्णना^{१०} निट्ठिता ।

१. कुलगेहे—सी०, स्या०, रो० ।

२. निब्वत्तित्वा—स्या० ।

३. अनुस्सवप्पसन्नानं—रो० ।

४. अधिकारं—सी०, रो० ।

५. सी० पोत्थके नत्थि ।

६. अनुस्सविकप्पसादं—रो०

७. अहोसि—स्या० ।

८. रो० पोत्थके नत्थि ।

९. उपासिकापालिवण्णना—रो० ।

१०. एतदग्गवग्गवण्णना—रो० ।

१५. अट्टानपाळिवण्णना

(क) पठमवगवण्णना

१. अट्टानपालियं^१ अट्टानं (अं० नि० १.१५, १.१) ति हेतु-
पटिक्खेपो । अनवकासो ति पच्चयपटिक्खेपो । उभयेन पि^२ कारणमेव
पटिक्खपति । कारणं हि तदायत्तवुत्तिताय अत्तनो फलस्स ठानं ति
च^३ अवकासो ति च वुच्चति^३ । यं ति येन कारणेन । दिट्ठिसम्पन्नो ति
मग्गदिट्ठिया सम्पन्नो, सोतापन्नो अरियसावको । तस्स हि दिट्ठिसम्पन्नो
इति पि, दस्सनसम्पन्नो^४ इति पि^५, आगतो इमं सद्धम्मं इति पि,
पस्सति^५ इमं सद्धम्मं इति पि^६, सेक्खेन^६ बाणेन समन्नागतो इति पि,
सेक्खाय विज्जाय समन्नागतो इति पि, धम्मसोतसमापन्नो इति पि,
अरियो निब्बेधिकपञ्चो इति पि, अमत्तद्वारं आहच्चं तिट्ठति इति पी
ति^७ बहूनि नामानि होन्ति । कच्चि सङ्खारं ति चतुभूमकेसु सङ्खत-
सङ्खारेसु^८ कच्चि एकं सङ्खारं पि । निच्चतो उपगच्छेय्या ति निच्चो ति
गणहेय्य । नेतं ठानं विज्जती ति^९ एतं कारणं नत्थि न उपलब्भति ।
यं पुथुज्जनो ति येन कारणेन पुथुज्जनो । ठानमेतं विज्जती ति एतं
कारणं अत्थि । सस्सतदिट्ठिया हि सो तेभूमकेसु सङ्खतसङ्खारेसु कच्चि^{१०}
सङ्खारं निच्चतो गणहेय्या ति अत्थो । चतुत्थभूमकसङ्खारा पन
तेजुस्सदत्ता दिवसं सन्तत्तो अयोगुळो विय मक्खिकानं, दिट्ठिया वा
अञ्जेसं वा अकुसलानं आरम्भणं न होन्ति । इमिना नयेन कच्चि
सङ्खारं सुखतो ति आदीसु पि अत्थो वेदितब्बो ।

Vol. II
R. 1

5

10

R. 2

15 B.353

१. अट्टानपाळिया—म० ;

अट्टानपाळियं—सी० ;

अट्टानपालिया—स्या० ।

५-५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

७. इति पि—सी०, स्या०, रो० ।

९. विज्जती—रो० ।

२. उभयेना पि—सी०, रो० ।

३-३. वुत्तं—स्या० ।

४-४. सी० पोत्थके नत्थि ।

६. सेक्खेन—सी०, रो०—एवमेव ।

८. सङ्खारेसु—स्या०, रो०—एवमेव ।

१०. किञ्चि—स्या०—एवमेव ।

२. सुखतोउपगच्छेय्या (अ० नि० १.१५, १.२) ति 'एकन्तसुखी अत्ता होति आरोगो परम्मरणा' ति एवं अत्तदिट्ठिवसेन सुखतो गाहं सन्धायेतं वुत्तं । दिट्ठिविप्पयुत्तचित्तेन पन अरियसावको परिळाहा-
भिभूतो^१ परिळाहवूपसमत्थं मत्तहत्थिपरित्तासितो विय चोक्खब्राह्मणो^२

५ गूथं कच्चि सङ्गारं सुखतो उपगच्छति ।

३. अत्तवारे कसिणादिपणत्तिसङ्गहत्थं सङ्गारं ति अवत्वा कच्चि धम्मं (अ० नि० १.१५, १.३) ति वुत्तं^३ । इधा पि अरियसावकस्स चतुभूमकवसेन परिच्छेदो वेदितब्बो, पुथुज्जनस्स तेभूमकवसेन । सब्बवारेसु वा अरियसावकस्सा पि तेभूमक
१० वसेनेव^४ परिच्छेदो वट्टति । यं यं हि^५ पुथुज्जनो गण्हाति, ततो ततो अरियसावको गाहं विनिवेठेति^६ । पुथुज्जनो हि यं यं निच्चं सुखं अत्ता ति गण्हाति^७, तं तं^८ अरियसावको 'अनिच्चं दुक्खं अनत्ता' ति गण्हन्तो तं गाहं विनिवेठेति । इति^९ इमस्मिं सुत्तत्तये^{१०} पुथुज्जनत्तगाहविनिवेठनं नाम कथितं ।

R. 3

१५ ४-६. मातरं (अ० नि० १.१५, १.४-६) ति आदीसु जनिका व^{११} माता, जनको व^{१२} पिता, मनुस्सभूतो व^{१३} खीणासवो अरहा ति अधिप्पेतो । किं पन अरियसावको अज्जं जीविता वीरोपेय्या ति ? एतं पि अट्टानं । सचे पि^{१४} भवन्तरगतं अरियसावकं अत्तनो अरियसावकभावं अजानन्तं पि कोचि एवं वदेय्य—'इमं
२० कुन्थकिपिल्लिकं जीविता वीरोपेत्वा सकलचक्कवाळगम्भे चक्कवत्तिरज्जं पटिपज्जाही' ति, नेव सो तं जीविता वीरोपेय्य । अथा पि नं एवं

१. परिळाहाधिभूतो—सी०, रो० ।

२. वोक्कब्राह्मणो—रो० ।

३. रो० पोत्थके नत्थि ।

४. तेभूमकवसेन—सी०, रो० ।

५-५. हि यं—सी० ।

६. विनिवट्टेति—सी०—एवमेव ;

७. गण्हति—रो० ।

विनिवेधेति—स्या०—एवमेव ।

८. सी० पोत्थके नत्थि ।

९. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१०. सुत्तन्तये—स्या० ।

११. जनिका च—स्या० ।

१२. जनको च—स्या० ।

१३. मनुस्सभूतो च—स्या० ।

१४. सचे हि—स्या० ।

वदेय्युं—‘सचे इमं न घातेस्ससि^१, सीसं ते छिन्दिस्सामा ति । सीसमेवस्स छिन्देय्युं, न च सो तं घातेय्य’ । पुथुज्जनभावस्स पन महासावज्जभावदस्सनत्थं अरियसावकस्स च^२ बलदीपनत्थमेतं वुत्तं । अयं हेत्थ अधिप्पायो—सावज्जो पुथुज्जनभावो यत्र हि नाम पुथुज्जो मातुघातादीनि पि आनन्तरियानि^३ करिस्सति, महाबलो च^४ ५ अरियसावको यो^५ एतानि कम्मनि न करोती ति ।

७. पटुट्ठचित्तो (अं० नि० १.१५, १.७) ति^६ वधकचित्तेन B. 354 पटुट्ठचित्तो । लोहितं उप्पादेय्या ति जीवमानकसरीरे खुद्दकमक्खिकाय पिवनमत्तं पि लोहितं उप्पादेय्य ।

८. सङ्घं भिन्देय्या (अं० नि० १.१५, १.८) ति समानसंवासकं 10 समानसीमाय ठितं पञ्चहि कारणेहि सङ्घं भिन्देय्य । वुत्तं पि^७ चेतं^८, ‘पञ्चहुपालि’ आकारेहि सङ्घो भिज्जति—कम्मेन उद्देसेन वोहरन्तो R. 4 अनुस्सावनेन^९ सलाकगाहेना^{१०}, (परि० ३५२) ति ।

तत्थ ‘कम्मेना’ ति अपलोकनादीसु^{११} चतूसु कम्मेसु अञ्जतरेन कम्मेन^{१२} । ‘उद्देसेना’ ति पञ्चसु पातिमोक्खुद्देसेसु अञ्जतरेन उद्देसेन । 15 ‘वोहरन्तो’ ति कथयन्तो, ताहि ताहि उप्पत्तीहि ‘अधम्मं धम्मो’ ति आदीनि अट्टारस भेदकरवत्थूनि दीपेन्तो । ‘अनुस्सावनेना’ ति, ‘ननु’^{१३} तुम्हे जानाथ मय्हं उच्चाकुला पब्बजितभावं बहुस्सुतभावं च, मादिसो नाम उद्धम्मं उब्बिनयं सत्थु सासनं गाहेय्या ति चित्तं पि उप्पादेतुं न तुम्हाकं युत्तं, किं मय्हं अवीचि नीलुप्पलवनं विय सीतला, किं अहं 20 अपायतो न भायामी’ तिआदिना नयेन कण्णमूले वचीभेदं कत्वा

१. घातेय्यासि—रो० ।

३. अनन्तरियानि—रो० ।

५. रो० पोत्थके नत्थि ।

७-७. वुत्तं हेतं—सी०, रो० ।

९. अनुसावनेन—रो०—एवमेव ।

१०. सलाकगाहेन—रो०—एवमेव ।

१२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४. व—रो० ।

६. दुट्ठचित्तो ति—सी०, रो० ।

८. पञ्चहि उपालि—सी० ;

पञ्चहि खो उपालि—रो० ।

११. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१३. किं ०—स्या० ।

अनुस्सावनेन । 'सलाकगगाहेना' ति एवं अनुस्सावेत्वा तेसं चित्तं
उपत्यम्भेत्वा अनिवर्त्तिधम्मे^१ कत्वा^२, गण्हुथ इमं सलाकं, ति
सलाकगगाहेन ।

एत्थ च कम्ममेव उद्देशो वा पमाणं, बोहारानुस्सावनसलाकगगाहा
५ पन पुब्बभागा । अट्टारसवत्थुदीपनवसेन हि बोहरन्तेन तत्थ रुचिजन-
नत्थं अनुस्सावेत्वा सलाकाय गहिताय पि अभिन्नो व होति सङ्घो ।
यदा पन एवं चत्तारो वा अतिरेका वा सलाकं गहेत्वा^३ आवेणिकं
कम्मं वा उद्देशं वा करोन्ति, तदा सङ्घो भिन्नो नाम होति । एवं
दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो सङ्घं भिन्देय्या ति नेतं ठानं विज्जति । एत्तावता
R. 5 10 मातुघातादीनि पञ्च आनन्तरियकम्मानि दस्सितानि होन्ति, यानि
पुथुज्जनो करोति, न अरियसावको । तेसं आविभावत्थं—

“कम्मतो द्वारतो चेव, कप्पट्ठितियतो तथा ।

पाकसाधारणादीहि^४, विज्जातब्बो विनिच्छयो” ॥

B. 355 तत्थ 'कम्मतो' ताव—एत्थ हि मनुस्सभूतस्सेव मनुस्सभूतं मातरं
१५ वा पितरं वा अपि^५ परिवत्तलिङ्गं^६ जीविता बोरोपेत्तस्स कम्मं
आनन्तरियं होति, तस्स विपाकं पटिबाहिस्सामी ति सकलचक्कवालं^७
महाचेतियप्पमाणेहि पि^८ कञ्चनथूपेहि पूरेत्वा पि सकलचक्कवालं^७
पूरेत्वा निसिन्नस्स भिक्खुसङ्घस्स महादानं दत्वा पि बुद्धस्स भगवतो
संघाटिकण्णं अमुञ्चन्तो विचरित्वा पि कायस्स भेदा निरयमेव^९
२० उपपज्जति^९ । यो पन सयं मनुस्सो तिरच्छानभूतं मातरं वा पितरं
वा सयं वा तिरच्छानभूतो मनुस्सभूतं, तिरच्छानभूतो^९ येव वा
तिरच्छानभूतं जीविता बोरोपेति, तस्स कम्मं आनन्तरियं^९ न होति,

१-१. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. गाहापेत्वा—रो० ।

३. याकतोसाधारणादीहि—स्या० ।

४-४. अपरिवत्त लिङ्गं—सी०, रो० ।

५. सकलचक्कवालं—स्या० ;

६. महाचेतियप्पमाणेहि—रो० ।

सकलचक्कवालं—रो०—एवमेव ।

७-७. निरये व उपपज्जति—सी०, रो० ।

८. तिरच्छानो—रो० ।

९. अनन्तरियं—स्या०—एवमेव ।

भारियं पन होति, आनन्तरियं आहच्चेव तिट्ठति । मनुस्सजातिकानं
व^१ पन वसेन अयं पञ्चो कथितो ।

तत्थ एळकचतुक्कं सङ्गामचतुक्कं चोरचतुक्कं च कथेतब्बं^२ ।

एळकं मारेस्सामी ति^३ अभिसन्धिना पि हि एळकट्टाने ठितं
मनुस्सो मनुस्सभूतं मातरं वा पितरं वा मारेन्तो आनन्तरियं फुसति, 5
एळकाभिसन्धिना^४ मातापितिअभिसन्धिना वा एळकं मारेन्तो
आनन्तरियं न फुसति, मातापितिअभिसन्धिना मातापितरो मारेन्तो
फुसतेव । एस नयो इतरस्मिं पि चतुक्कद्वये । यथा च मातापितूस्स, R. 6
एवं अरहन्ते पि एतानि चतुक्कानि वेदितब्बानि । मनुस्सअरहन्तमेव
च^५ मारेत्वा आनन्तरियं फुसति, न यक्खभूतं, कम्मं पन भारियं, 10
आनन्तरियसदिसमेव । मनुस्सअरहन्तस्स च पुथुज्जनकाले येव
सत्थप्पहारे वा विसे वा दिन्ने पि यदि सो अरहत्तं पत्वा तेनेव मरति,
अरहन्तघातको होति येव । यं पन पुथुज्जनकाले दिन्नं दानं अरहत्तं
पत्वा परिभुञ्जति, पुथुज्जनस्सेव तं दिन्नं होति । सेसअरियपुग्गले
मारेन्तस्स आनन्तरियं नत्थि, कम्मं पन भारियं, आनन्तरियसदिस- 15
मेव । 'लोहितुप्पादे' तथागतस्स अभेज्जकायताय^६ पल्लपक्कमेन
चम्मच्छेदं कत्वा लोहितपग्घरणं नाम नत्थि, सरीरस्स पत अन्तो
येव । एकस्मिं ठाने लोहितं समोसरति । देवदत्तेन पविद्धसिलतो
भिज्जित्वा गता सकलिका पि तथागतस्स पादन्तं पहरि । फरसुना
पहटो विय पादो अन्तोलोहितो येव अहोसि । तथा करोन्तस्स 25
आनन्तरियं होति । जीवको पन तथागतस्स रुचिया सत्थकेन चम्मं
ब्धिन्दित्वा तम्हा ठाना दुट्ठलोहितं नीहरित्वा फासुकमकासि । तथा
करोन्तस्स पुञ्जकम्ममेव होति ।

१. वा—रो० ।

२. वेदितब्बं—रो० ।

३. मारेमी ति—सी०, रो० ।

४. ० पन—सी०, रो० ।

५. स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. अभिज्जे काये—स्या० ।

अथ^१ ये परिनिब्बुते तथागते चेतियं भिन्दन्ति, बोधिं छिन्दन्ति, धातुम्हि^२ उपक्कमन्ति, तेसं किं होती ति ? भारियं कम्मं होति आनन्तरियसदिसं । सधातुकं^३ पन थूपं वा पटिमं वा बाधयमानं^४ बोधिसाखं छिन्दितुं वट्टति । सचे पि तत्थ निलीना सकुणा चेतिये
 R. 7 5 वच्चं पातेन्ति, छिन्दितुं वट्टति येव । परिभोगचेतियतो हि सरीर-
 चेतियं महन्ततरं । चेतियवत्थुं भिन्दित्वा गच्छन्तं बोधिमूलं पि
 छिन्दित्वा हरितुं वट्टति । या पन बोधिसाखा बोधिघरं बाधति, तं
 गेहरक्खणत्थं छिन्दितुं न लभति । बोधिअत्थं हि गेहं, न गेहत्थाय
 बोधि । आसनघरे पि एसेव नयो । यस्मिं पन आसनघरे धातु^५
 10 निहिता होति^६, तस्स रक्खणत्थाय बोधिसाखं छिन्दितुं वट्टति ।
 01 बोधिजग्गनत्थं ओजाहरणसाखं वा पूतिसाखं^७ वा छिन्दितुं वट्टति
 येव । सरीरपटिजग्गने विय पुञ्ञं पि^८ होति ।

‘सङ्खभेदे’ पि सीमट्टकसङ्खे असन्निपतिते विसुं परिसं गहेत्वा
 कतवोहारानुस्सावनसलाकगाहस्स कम्मं वा^९ करोन्तस्स उद्देसं वा
 15 उद्दिसन्तस्स भेदो च^{१०} होति आनन्तरियकम्मं च, समग्गसञ्जाय पन
 वट्टती ति सञ्जाय वा करोन्तस्स भेदो व होति, न आनन्तरियकम्मं ।
 तथा नवतो^{११} ऊनपरिसाय । सब्वन्तिमेन^{१२} परिच्छेदेन नवन्नं जनानं
 यो सङ्खं भिन्दति, तस्स आनन्तरियकम्मं^{१३} होति । तस्स^{१४} अनुवत्तकानं
 अधम्मवादीनं महासावज्जकम्मं, धम्मवादिनो पन^{१५} अनवज्जा^{१६} । तत्थ
 20 नवन्नमेव सङ्खभेदे इदं सुत्तं—“एकतो उपालि चत्तारो होन्ति, एकतो
 चत्तारो, नवमो अनुस्सावेति, सलाकं गाहेति, ‘अयं धम्मो अयं

१. अथस्स—सी०, रो० ।

३. साधुकं—स्या० ।

५. धातुयो—सी०, रो० ।

७. पूतिट्ठानं—रो० ।

९. स्या० पोत्थके नत्थि ।

११. नवक्तो—सी०, रो० ।

१२. आनन्तरियं—स्या० ।

१५. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. धातुं—स्या० ।

४. बाधमानं—रो० ।

६. होन्ति—सी०, रो० ।

८. पुञ्ञं—रो० ।

१०. व—रो० ।

१२. ० पन—सी०, रो० ।

१४. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१६. अनुपवज्जा—रो० ।

विनयो इदं सत्थु सासनं, इमं^१ गण्हथ, इमं^१ रोचेथा' ति । एवं खो
उपालि सङ्घराजि चेव होति सङ्घाभेदो च^२ । नवन्नं^३ वा उपालि
अतिरेकनवन्नं वा सङ्घराजि चेव होति सङ्घाभेदो चा''
(चु० व० ३०५) ति^३ ।

R. 8

एतेसु च^४ पन पञ्चसु सङ्घाभेदो^५ वचीकम्मं, सेसानि कायकम्मानी 5
ति । एवं कम्मतो विज्जातब्बो विनिच्छयो ।

'द्वारतो' ति सब्बानेव चेतानि कायद्वारतो पि वचीद्वारतो पि
समुट्ठहन्ति । पुरिमानि पनेत्थ चत्तारि आणत्तिकविज्जामयप्पयोग-
वसेन^६ वचीद्वारतो समुट्ठित्वा पि कायद्वारमेव पूरेन्ति । सङ्घाभेदो
हत्थमुद्धाय भेदं करोन्तस्स कायद्वारतो समुट्ठित्वा पि वचीद्वारमेव 10
पूरेती ति । एवमेत्थ द्वारतो पि विज्जातब्बो विनिच्छयो ।

B. 357

'कप्पट्टितियतो' ति सङ्घाभेदो येव^७ चेत्य कप्पट्टितियो । सण्ठहन्ते
हि कप्पे वा कप्पवेमज्जे वा सङ्घाभेदं कत्वा कप्पविनासे येव मुच्चति ।
सचे पि हि, 'स्वे कप्पो विनस्सिस्सती' ति अज्ज सङ्घाभेदं करोति,
स्वेव मुच्चति, एकदिवसमेव निरये पच्चति । एवं^८ कारणं पन नत्थि । 15
सेसानि चत्तारि कम्मानी आनन्तरियानेव होन्ति, न कप्पट्टितियानी
ति । एवमेत्थ कप्पट्टितियतो पि विज्जातब्बो विनिच्छयो ।

'पाकतो' ति येन च पञ्चपेतानि कम्मानी कतानि होन्ति, तस्स
सङ्घाभेदो येव पटिसन्धिवसेन विपच्चति, सेसानि, 'अहोसि कम्मं नाहोसि
कम्मविपाको' ति एवमादीसु सङ्घं गच्छन्ति । सङ्घाभेदाभावे 20
लोहितुप्पादो, तदभावे अरहन्तघातो, तदभावे सचे पिता सीलवा
होति, माता दुस्सीला, नो वा तथा सीलवती, पितुघातो पटिसन्धि-
वसेन विपच्चति, सचे^९ माता सीलवती^{१०}, मातुघातो, द्वीसु पि सीलेन

R. 9

१-१. इदं—सी०, रो० ।

२. चा ति—स्या० ।

३-३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

५. ० व—रो० ।

६. आणत्तिविज्जामयप्पयोगवसेन—रो० ।

७. सङ्घाभेदो—स्या० ।

८. एत्थ—रो० ।

९. ० पि—सी०, रो० ।

१०. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

वा दुस्सीलेन वा समानेसु मातुघातो व पटिसन्धिवसेन विपच्चति ।
माता हि दुक्करकारिनी बहुपकारा^१ च पुत्तानं ति । एवमेत्थ पाकतो
पि विज्जातब्बो विनिच्छयो ।

- ‘साधारणादीही’ ति पुरिमानि चत्तारि सब्बेसं पि गहट्टपब्ब-
5 जितानं साधारणानि, सङ्खभेदो पन, न खो उपालि भिक्खुनी सङ्खं
भिन्दति, न सिक्खमाना, न सामणेरो, न सामणेरी, न उपासको, न
उपासिका सङ्खं भिन्दति । भिक्खु खो उपालि पकतत्तो समानसंवासको
समानसीमायं ठितो सङ्खं भिन्दती’ (चु० व० ३०५) ति वचनतो
वुत्तप्पकारस्स भिक्खुनो व होति, न अज्जस्स । तस्मा असाधारणो ।
10 आदिसद्देन सब्बेपेते दुक्खवेदनाय सहगता दोसमोहसम्पयुत्ता चा ति ।
एवमेत्थ साधारणादीहि पि विज्जातब्बो विनिच्छयो ।

B. 358

९. अज्जं सत्थारं (अं० नि० १.१५, १.९) ति, अयं मे सत्था
सत्थु किच्चं कातुं असमत्थो’ ति भवन्तरे पि अज्जं तित्थकरं, ‘अयं
मे सत्था’ ति एवं गण्हेय्य^२, नेतं ठानं विज्जती ति अत्थो ।
15 १०. एकस्सा लोकधातुया (अं० नि० १.१५, १.१०) ति
दससहस्सिलोकधातुया । तीणि हि खेत्तानि जातिखेत्तं आणाखेत्तं
विसयखेत्तं ति । तत्थ जातिखेत्तं नाम दससहस्सी लोकधातु । सा हि
तथागतस्स मातुकुच्छिस्मि ओक्कमनकाले निक्खमनकाले सम्बोधिकाले^३
धम्मचक्कप्पवत्तेन आयुसङ्खारवोस्सज्जने^४ परिनिब्बाने च कम्पति ।
20 कोटिसतसहस्सचक्कवाळं पन^५ आणखेत्तं नाम । आटानाटियपरित्त-
मोरपरित्तधजग्गपरित्तरतनपरित्तादीनं^६ हि एत्थ आणा पवत्तति^७ ।
विसयखेत्तस्स पन परिमाणं नत्थि । बुद्धानं हि, ‘यावतकं आणं
तावतकं जेय्यं, यावतकं जेय्यं त्तावतकं आणं, आणपरियन्तिकं जेय्यं,
जेय्यपरियन्तिकं आणं’ ति वचनतो अविसयो नाम नत्थि ।

१. बहुकारा—सी०, रो० ।

२. गण्हेय्या ति—स्या०, रो० ।

३. बोधिकाले—स्या० ।

४. आयुसंखारोस्सज्जने—सी०, रो० ।

५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

६. आटानाटियमोरपरित्त०—सी० ।

७. वत्तति—सी०, रो० ।

इमेसु पन तीसु खेत्तेसु ठपेत्वा इमं चक्कवाळं अञ्जस्मि चक्कवाळे
बुद्धा उप्पज्जन्ती ति सुत्तं नत्थि, न उप्पज्जन्ती ति पन अत्थि । तीणि
हि^१ पिटकानि विनयपिटकं सुत्तन्तपिटकं अभिधम्मपिटकं । तिस्सो
सङ्गीतियो महाकस्सपत्थेरस्स सङ्गीति, यसत्थेरस्स सङ्गीति,
मोग्गलिपुत्तत्थेरस्स सङ्गीति^२ । इमा तिस्सो सङ्गीतियो आरुळ्हे
तेपिटके बुद्धवचने इमं चक्कवाळं मुञ्चित्वा अञ्जत्थ बुद्धा उप्पज्जन्ती ति
सुत्तं नत्थि, न उप्पज्जन्ती ति पन अत्थि ।

अपुब्बं अचरिमं ति अपुरे अपच्छा । एकतो न उप्पज्जन्ति, पुरे
वा पच्छा वा उप्पज्जन्ती ति वुत्तं होति । तत्थ बोधिपल्लङ्के, 'बोधिं
अप्पत्वा न उट्ठहिस्सामी' ति निसिन्नकालतो पट्टाय याव मातुकुच्छिस्मि
पटिसन्धिगगहणं^३, ताव पुब्बे ति न वेदितब्बं । बोधिसत्तस्स हि
पटिसन्धिक्खणे दससहस्सचक्कवाळकम्पनेनेव खेत्तपरिगगहो कतो ।
एत्थन्तरे अञ्जस्स बुद्धस्स उप्पत्ति निवारिता व^४ होति । परिनिब्बानतो
पट्टाय याव सासपमत्ता पि धातु तिट्ठति, ताव पच्छा ति न वेदितब्बं ।
धातुसु हि ठितासु बुद्धा ठिता व होन्ति । तस्मा एत्थन्तरे अञ्जस्स
बुद्धस्स उप्पत्ति निवारिता व होति । धातुपरिनिब्बाने पन जाते
अञ्जस्स बुद्धस्स उप्पत्ति न निवारिता ।

कस्मा पन अपुब्बं अचरिमं न^५ उप्पज्जन्ती ति ? अनच्छरियत्ता ।
बुद्धा हि अच्छरियमनुस्सा, यथाह—'एकपुग्गलो भिक्खवे लोके^६
उप्पज्जमानो^६ उप्पज्जति अच्छरियमनुस्सो । कतमो एकपुग्गलो ?
तथागतो अरहं सम्मासम्बुद्धो' (अं० नि० १.२२) ति । यदि च द्वे
वा चत्तारो वा अट्ठ वा सोळस वा एकतो उप्पज्जेय्युं, अनच्छरिया
भवेय्युं । एकस्मि हि विहारे द्विन्नं चेतियानं पि लाभसक्कारा^७
उळ्ळारा^७ न होन्ति, भिक्खू पि बहुताय अनच्छरिया जाता, एवं बुद्धा
पि भवेय्युं । तस्मा न उप्पज्जन्ति ।

१. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. सङ्गीती ति—रो० ।

३. पटिसन्धिगगहणं—रो० ।

४. निवारिता—सी०, रो० ।

५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

६-६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

७-७. लाभसक्कारो उळ्ळारो—सी०, स्या०, रो० ।

R. 11

देसनाय च विसेसाभावतो । यं हि सतिपट्टानादिकं^१ धम्मं
 एको देसेति, अञ्जेन^२ उप्पज्जित्वा पि सो व धम्मो^३ देसेतब्बोसिया ।
 ततो अनच्छरियोसिया । एकस्मि पन धम्मं देसेन्ते देसना पि
 अच्छरिया व^४ होति । विवादाभावतो च । बहू सु च बुद्धे सु उप्पन्ने सु
 5 बहू न^५ आचरियानं अन्तेवासिका विय, 'अम्हाकं बुद्धो पासादिको,
 अम्हाकं बुद्धो मधुरस्सरो लाभी पुञ्जवा' ति विवदेय्युं, तस्मा पि
 एवं न उप्पज्जन्ति ।

अपिचेतं कारणं मिलिन्दरञ्जा^६ पुट्टेन नागसेनत्थेरेन वित्थारित-
 मेव । वुत्तं हि तत्थ—

10

“भन्ते नागसेन भासितं पि हेतं भगवता, 'अट्टानमेतं भिक्खवे
 अनवकासो, यं एकस्सा लोकधातुया द्वे अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा अपुब्बं
 अचरिमं उप्पज्जेय्युं नेतं ठानं विज्जती' ति । देसेन्ता^७ च भन्ते नागसेन
 सब्बे पि तथागता सत्तातिसबोधिपक्खियधम्मे देसेन्ति, कथयमाना च
 चत्तारि अरियसच्चानि कथेन्ति, सिक्खापेन्ता च तीसु सिक्खासु

15

सिक्खापेन्ति, अनुसासमाना च अप्पमादपटिपत्ति^८ अनुसासन्ति ।
 यदि भन्ते नागसेन सब्बेसं पि तथागतानं एको उद्देसो एका कथा
 एका^९ सिक्खा^९ एका अनुसिद्धि^{१०}, केन कारणेन द्वे तथागता एकक्खणे
 न उप्पज्जन्ति ? एकेन पि ताव बुद्धुप्पादेन अयं लोको ओभासजातो,
 यदि दुतियो पि बुद्धो भवेय्य, द्विन्नं पभाय अयं लोको भिय्योसोमत्ताय

20

ओभासजातो भवेय्य, ओवदमाना^{११} च द्वे तथागता सुखं अनुसासमाना
 च सुखं अनुसासेय्युं । तत्थ मे कारणं देसेहि^{१२} यथाहं निस्संसयो
 भवेय्यं ति ।

B. 360

१. सतिपट्टानादिभेदं—रो० ।

२. ० हि—स्या० ।

३. सी० पोत्थके नत्थि ।

४. अच्छरिया—रो० ।

५. बहून्नं—रो० ।

६. मिलिन्देन रञ्जा—रो० ।

७. देसयन्ता—रो० ।

८. अप्पमादपटिपत्ति—रो० ।

९-९. रो० पोत्थके नत्थि ।

१०. अनुसन्धि—स्या०; एकानुसन्धि—

११. ओवदन्ता—रो० ।

रो० ।

१२. दस्सेहि—सी०, रो० ।

अयं महाराज दससहस्सीलोकधातु एकबुद्धधारणी, एकस्सेव तथागतस्स गुणं धारेति, यदि दुतियो बुद्धो उप्पज्जेय्य, नायं दस-सहस्सीलोकधातु धारेय्य, चलेय्य कम्पेय्य नमेय्य ओनमेय्य^१ विनमेय्य विकिरेय्य विधमेय्य विद्धंसेय्य, न ठानमुपगच्छेय्य ।

R. 12

यथा महाराज नावा एकपुरिससन्धारणी^२ भवेय्य, एकस्मि 5 पुरिसे अभिरुह्ये सा^३ नावा^३ समुपादिका भवेय्य, अथ दुतियो पुरिसो आगच्छेय्य तादिसो आयुना वर्णेन वयेन पमाणेन किसयूलेन सव्वङ्गपच्चङ्गेन, सो तं नावं अभिरुहेय्य, अपि नु सा महाराज नावा द्विन्नं पि धारेय्या ति ? न हि भन्ते, चलेय्य कम्पेय्य नमेय्य ओनमेय्य विनमेय्य विकिरेय्य विधमेय्य विद्धंसेय्य, न ठानमुपगच्छेय्य, ओसी- 10 देय्य उदके ति । एवमेव खो महाराज अयं दससहस्सीलोकधातु एक-बुद्धधारणी, एकस्सेव तथागतस्स गुणं धारेति, यदि दुतियो बुद्धो उप्पज्जेय्य, नायं दससहस्सी लोकधातु धारेय्य, चलेय्य...पे०...न ठानमुपगच्छेय्य ।

यथा वा पन महाराज पुरिसो यावदत्थं भोजनं भुञ्जेय्य 15 द्वादेतं याव कण्ठमभिरूपयित्वा^४, सो धातो^५ पीणितो परिपुण्णो निरन्तरो तन्दिकतो^६ अनोनमितदण्डजातो^७ पुनदेव तत्तकं^८ भोजनं भुञ्जेय्य^९, अपि नु खो सो महाराज पुरिसो सुखितो भवेय्या ति ? न हि भन्ते, सकिं भुत्तो व मरेय्या ति । एवमेव खो महाराज अयं दससहस्सीलोकधातु एकबुद्धधारणी...पे०...न ठानमुपगच्छेय्या ति । 20

किं नु खो भन्ते नागसेन अतिधम्मभारेण पथवी चलती ति ? इध^{१०} महाराज द्वे सकटा रतनपरिपूरिता^{११} भवेय्युं याव मुखसमा,

१. ओणमेय्य—रो०-एवमेव ।

२. एकपुरिससन्धारणी—रो० ।

३-३. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४. कण्ठमिह पूरयित्वा—रो० ।

५. ततो—स्या० ।

६. तन्दीकतो—रो० ।

७. अनोनमितदण्डजातो—रो० ।

८. तावतकं—रो० ।

९. भुञ्जित्वा—रो० ।

१०. आम महाराज ०—स्या०, रो० ।

११. रतनपरिपूरिता व—रो० ।

एकस्मा सकटतो रतनं गहेत्वा एकस्मि सकटे आकिरेय्युं, अपि नु खो तं महाराज सकटं द्विन्नं पि सकटानं रतनं धारेय्या ति ? न हि भन्ते, नाभि पि तस्स फलेय्य, अरा पि तस्स भिज्जेय्युं, नेमी पि तस्स ओपतेय्युं, अक्खो पि तस्स भिज्जेय्या ति । किं नु खो महाराज
R. 13 5 अतिरतनभारेन सकटं भिज्जती ति ? आम भन्ते ति । एवमेव खो महाराज अतिधम्मभारेन पथवी चलती ति^१ ।

B. 361

अपि च महाराज इमं कारणं बुद्धबलपरिदीपनाय^२ ओसारितं । अञ्चं पि तत्थ अभिरूपं कारणं सुणोहि, येन कारणेन द्वे सम्मासम्बुद्धा एकक्खणे न उप्पज्जन्ति^३ । यदि महाराज द्वे सम्मासम्बुद्धा एकक्खणे
10 उप्पज्जेय्युं, परिसाय विवादो उप्पज्जेय्य, 'तुम्हाकं बुद्धो अम्हाकं बुद्धो' ति उभतोपक्खजाता भवेय्युं । यथा महाराज द्विन्नं बलवा-
मच्चानं परिसाय विवादो उप्पज्जति, 'तुम्हाकं अमच्चो अम्हाकं अमच्चो'
ति उभतोपक्खजाता होन्ति । एवमेव खो महाराज यदि द्वे सम्मा-
सम्बुद्धा एकक्खणे उप्पज्जेय्युं, परिसाय विवादो उप्पज्जेय्य, 'तुम्हाकं
15 बुद्धो अम्हाकं बुद्धो' ति उभतोपक्खजाता भवेय्युं । इदं पठमं कारणं सुणोहि, येन कारणेन द्वे सम्मासम्बुद्धा एकक्खणे न उप्पज्जन्ति ।

अपरं पि महाराज^४ उत्तरिं कारणं सुणोहि, येन कारणेन द्वे सम्मासम्बुद्धा एकक्खणे न उप्पज्जन्ति । यदि महाराज द्वे सम्मासम्बुद्धा एकक्खणे उप्पज्जेय्युं, अगो बुद्धो ति यं वचनं, तं मिच्छा भवेय्य ।
20 जेट्ठो बुद्धो ति...पे०...सेट्ठो बुद्धो ति^५...विसिट्ठो बुद्धो ति...उत्तमो बुद्धो ति...पवरो बुद्धो ति...असमो बुद्धो ति...असमसमो बुद्धो ति...
अप्पटिसमो बुद्धो ति...अप्पटिभागो बुद्धो ति...अप्पटिपुगलो बुद्धो ति यं वचनं, तं मिच्छा भवेय्य । इदं पि खो त्वं महाराज कारणं अत्थतो सम्पटिच्छ, येन कारणेन द्वे सम्मासम्बुद्धा एकक्खणे न उप्पज्जन्ति ।

१. चलति—रो० ।

३. उप्पज्जन्ती ति—रो० ।

५. बुद्धो—स्या० ।

२. बुद्धानं बलपरिदीपनाय—स्या० ।

४. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

अपि च महाराज बुद्धानं भगवन्तानं^१ सभावपकतिका एसा, यं
एको येव बुद्धा^२ लोके उप्पज्जति । कस्मा कारणा ? महन्तत्ता सब्बञ्च-
बुद्धगुणानं । अञ्चं पि महाराज यं महन्तं होति, तं एकं येव होति ।
पथवी महाराज महन्ती^३, सा एका येव^४ । सागरो महन्तो, सो एको
येव । सिनेरु गिरिराजा^५ महन्तो, सो एको येव । आकासो महन्तो 5
सो एको येव । सक्को महन्तो, सो एको येव । ब्रह्मामहन्तो, सो एको
येव । तथागतो अरहं सम्मासम्बुद्धो महन्तो, सो एको येव । यत्थ ते
उप्पज्जन्ति, तत्थ अञ्जेसं ओकासो न होति । तस्मा तथागतो अरहं
सम्मासम्बुद्धो एको येव लोके उप्पज्जती ति । सुकथितो^६ भन्ते नागसेन
पञ्चो^७ ओपम्मेहि कारणेही' (मि० प० २३१-३४) ति । 10

R. 14

10

एकिस्सा लोकधातुया ति एकस्मिं चक्कवाळे । हेट्ठा इमिना व
पदेन दसचक्कवाळसहस्सानि गहितानि, तानि पि एकचक्कवाळेनेव
परिच्छिन्दितुं वट्टन्ति^८ । बुद्धा हि उप्पज्जमाना इमस्मिं येव चक्कवाळे
उप्पज्जन्ती ति^९, उप्पज्जनट्टाने पन वारिते इतो अञ्जेसु चक्कवाळेसु न
उप्पज्जन्ती ति वारितमेव होति ।

B. 362

15

पठमवग्गवर्णना निट्ठिता ।

(ख) दुतियवग्गवर्णना

१. अपुब्बं आचरिमं (अं० नि० १.१५, २.१) ति एत्थ
चक्करतनपातुभावतो पुब्बे पुब्बं, तस्सेव अन्तरधानतो पच्छा चरिमं ।
तत्थ द्विधा चक्करतनस्स अन्तरधानं होति—चक्कवत्तिनो कालकिरियाय
वा पब्बज्जाय वा । अन्तरधायमानं च पन तं कालकिरियतो वा
पब्बज्जतो वा सत्तमे दिवसे अन्तरधायति । ततो परं चक्कवत्तिनो 20
पातुभावो अवारितो ।

20

१. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. महन्ता—सी०, रो०; स्या० पोत्थके ४. • होति—सी०, रो० ।

नत्थि ।

५. सिनेरुगिरिराजसेट्ठो—रो० ।

६-६. सुकथितं भन्ते नागसेन पञ्चं—रो० । ७. वट्टति—स्या० ।

८. उप्पज्जन्ति—रो० ।

कस्मा पन एकचक्रवाळे द्वे चक्रवत्तिनो न उप्पज्जन्ती ति ?
 विवादुपच्छेदतो अच्चरियभावतो चक्ररतनस्स महानुभावतो च । द्वीसु
 हि उप्पज्जन्तेसु, 'अम्हाकं राजा महन्तो, अम्हाकं राजा महन्तो' ति
 विवादो उप्पज्जेय्य, 'एकस्मि दीपे चक्रवत्ती, एकस्मि दीपे चक्रवत्ती'
 5 ति च अनच्चरियो भवेय्य । यो चायं चक्ररतनस्स द्विसहस्सदीप-
 R. 15 परिवारेसु चतुसु महादीपेसु इस्सरियानुप्पदानसमत्थो महानुभावो, सो
 पि परिहायेथ । इति विवादुपच्छेदतो अच्चरियभावतो चक्ररतनस्स
 महानुभावतो च न एकचक्रवाळे द्वे उप्पज्जन्ति ।

२. यं इत्थी अरहं अस्स सम्मासम्बुद्धो (अं० नि० १.१५-२.२)
 10 ति एत्थ तिट्ठतु ताव सब्बञ्जुगुणे निब्बत्तेत्वा लोकनित्थरणसमत्थो
 बुद्धभावो, पणिधानमत्तं पि इत्थिया न सम्पज्जति ।

“मनुस्सत्तं लिङ्गसम्पत्ति, हेतु सत्थारदस्सनं ।
 पब्बज्जा गुणसम्पत्ति, अधिकारो च छन्दता ।
 अट्ठधम्मसमोधाना, अभिनीहारो समिज्झती” ति ॥

B. 363 15 इमानि हि^२ पणिधानसम्पत्तिकारणानि । इति पणिधानं पि
 सम्पादेतुं असमत्थाय^३ इत्थिया कुतो बुद्धभावो ति ? ‘अट्ठानमेतं
 भिक्खवे अनवकासो यं इत्थी अरहं अस्स सम्मासम्बुद्धो’ ति वुत्तं ।
 सब्बाकारपरिपूरो व पुञ्जुस्सयो^४ सब्बाकारपरिपूरमेव अत्तभावं
 निब्बत्तेती ति पुरिसो व अरहं होति सम्मासम्बुद्धो ।

20 ३. न^५ इत्थी^५ राजा अस्स चक्रवत्तीतिआदीसु
 (अं० नि० १.१५, २.३) पि । यस्मा इत्थिया कोसोहितवत्थ-
 गुह्यतादीनं^६ अभावेन लक्खणानि न परिपूरन्ति, इत्थिरतनाभावेन
 सत्तरतनसमज्झिता न सम्पज्जति, सब्बमनुस्सेहि च अधिको अत्तभावो

१. सो—सी० ।

३. असमत्थताय—सी०, रो० ।

५-५. म० पोत्थके नत्थि ।

२. रो० पोत्थके नत्थि ।

४. पुञ्जास्सयो—रो० ।

६. कोसोहितवत्थगुह्यतादीनं — सी०,
 स्या० ।

न होति । तस्मा, 'अट्टानमेतं भिक्खवे^१ अनवकासो यं इत्थी राजा
अस्स चक्खती' ति वुत्तं ।

४-६. यस्मा च सक्कत्तादीनि (अं० नि० १.१५, २.४-६)
तीणि ठानानि उत्तमानि, इत्थिलिङ्गं च हीनं, तस्मा चस्सा^२ सक्कत्ता-
दीनि पि^३ पटिसिद्धानि ।

5

ननु च यथा इत्थिलिङ्गं, एवं पुरिसलिङ्गं पि ब्रह्मलोके नत्थि ?
तस्मा, यं पुरिसो ब्रह्मत्तं कारेय्य, ठानमेतं विज्जती' ति पि न वत्तब्बं
सियाति, नो न वत्तब्बं । कस्मा ? इध पुरिसस्स तत्थ निब्बत्तनतो ।
ब्रह्मत्तं ति हि महाब्रह्मत्तं अधिप्पेतं । इत्थी च इध भानं भावेत्वा
कालं कत्वा ब्रह्मपारिसज्जानं सहव्यतं उपपज्जति^४, न महाब्रह्मानं ।
पुरिसो पन तत्थ नुप्पज्जती ति न वत्तब्बो । समाने पि चेत्थ
उभयलिङ्गाभावे^५ पुरिससण्ठाना व ब्रह्मानो, न इत्थिसण्ठाना । तस्मा
सुवुत्तमेवेतं ।

R. 16

10

७-९. कायदुच्चरितस्सा (अं० नि० १.१५, २.७-९) ति
आदीसु यथा निम्बबीजकोसातकीबीजादीनि^६ मधुरं फलं न
निब्बत्तेन्ति, असातं अमधुरमेव निब्बत्तेन्ति, एवं कायदुच्चरितादीनि
मधुरं विपाकं न निब्बत्तेन्ति, अमधुरमेव निब्बत्तेन्ति । यथा च
उच्छुबीजसालिबीजादीनि मधुरं सादुरसमेव^७ फलं निब्बत्तेन्ति, न
असातं कटुकं एवं कायसुचरितादीनि मधुरमेव विपाकं निब्बत्तेन्ति, न
अमधुरं । वुत्तम्पि चेतं—

25

“यादिसं वपते बीजं, तादिसं हरते^८ फलं ।

कल्याणकारी कल्याणं, पापकारी च पापकं”

(सं० नि० १.२२६) ति ॥

१. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. सक्कत्तादीनि न—स्या० ।

५. उभयलिङ्गाभावे—रो० ।

७. साधुरसमेव—रो० ।

२. तस्सा—रो० ।

४. उपपज्जति—रो० ।

६. निम्बबीजकोसातकीबीजादीनि—रो० ।

८. लभते—स्या० ।

B. 364

तस्मा 'अट्टानमेतं भिक्खवे अनवकासो, यं कायदुच्चरितस्सा' ति आदि वृत्तं ।

- ४-९. कायदुच्चरितसमङ्गी (अं० नि० १.१५, ३.४-९) ति आदीसु समङ्गी ति पञ्चविधा समङ्गिता—आयूहनसमङ्गिता चेतना-
 5 समङ्गिता कम्मसमङ्गिता विपाकसमङ्गिता उपट्टानसमङ्गिता ति । तत्थ कुसलाकुसलकम्मायूहनक्खणे 'आयूहनसमङ्गिता' ति^१ वुच्चति । तथा 'चेतनासमङ्गिता' । याव पन सत्ता^२ अरहत्तं न पापुणन्ति, ताव सब्बे पि सत्ता पुब्बे उपचितचेतनाय* समङ्गिताय चेतनासमङ्गिनो ति वुच्चन्ति । एसा चेतनासमङ्गिता । याव अरहत्तं^३ न पापुणन्ति, ताव सब्बे पि सत्ता पुब्बे* उपचितं विपाकारहं कम्मं सन्धाय कम्म-
 R. 17 10 समङ्गिनो ति वुच्चन्ति । एसा 'कम्मसमङ्गिता' । 'विपाकसमङ्गिता' विपाकक्खणे येव वेदितब्बा । याव पन^४ सत्ता अरहत्तं न^५ पापुणन्ति, ताव तेसं ततो ततो^६ चवित्वा निरये ताव^७ उप्पज्जमानानं अग्गिजालालोहकुम्भिआदीहि उपट्टानाकारेहि निरयो, गम्भसेय्यकत्तं
 15 आपज्जमानानं मातुकुच्छि, देवेषु उप्पज्जमानानं कप्पस्सक्खविमानादीहि^८ उपट्टानाकारेहि देवलोको ति एवं उपपत्तिनिमित्तं^९ उपट्टाति । इति नेसं इमिना उपपत्तिनिमित्तउपट्टानेन अपरिमुत्तता 'उपट्टानसमङ्गिता' नाम । सा चलति, सेसा निच्चला । निरये हि उपट्ठिते पि देवलोको उपट्टाति, देवलोके उपट्ठिते पि निरयो उपट्टाति, मनुस्सलोके उपट्ठिते
 20 पि तिरच्छानयोनि उपट्टाति^{१०}, तिरच्छानयोनिया च^{११} उपट्ठिताय पि मनुस्सलोको उपट्टाति येव ।

तत्रिदं वत्थु—

१. आयुसमङ्गिता—स्या० ।	२. सी० पोत्थके नत्थि ।
३. सत्ता०—रो० ।	*. सी० पोत्थके नत्थि ।
४. च न—स्या० ।	५. स्या० पोत्थके नत्थि ।
६. स्या० पोत्थके नत्थि ।	७. रो० पोत्थके नत्थि ।
८. कप्पस्सक्खविमानादीनं—सी०, रो० ।	९. उपत्तिनिमित्तं—रो०—एवमेव ।
१०. सी० पोत्थके नत्थि ।	११. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

सोणगिरिपादे किर अचेलविहारे^१ सोणत्थेरो नाम एको
धम्मकथिको । तस्स पिता सुनखवाजिको^२ नाम^३ अहोसि । थेरो तं
पटिवाहन्तो पि संवरे ठपेतुं असक्कोन्तो, मा नस्सि वराको' ति
महल्लककाले अकामकं नं^४ पब्बाजेसि । तस्स गिलानसेय्याय
निपन्नस्स निरयो उपट्ठासि । सोणगिरिपादतो महन्ता सुनखा आगन्त्वा 5
खादितुकामा विय सम्परिवारेसुं । सो महाभयभीतो^५ 'वारेहि^६
तात सोण^७, वारेहि तात सोणा' ति आह । 'किं महाथेरा' ति ?
'न पस्ससि ताता' ति तं पवत्ति^८ आचिक्खि । सोणत्थेरो, 'कथं हि
नाम मादिसस्स पिता निरये निब्बत्तिस्सति, पतिट्ठास्स^९ भविस्सामी'
ति सामणेरेहि नानापुप्फानि आहरापेत्वा चेतियङ्गणबोधियङ्गणेसु 10
तलसन्थरणपूजं^{१०} आसनपूजं च कारेत्वा^{११} पितरं मञ्चकेन^{१२} चेतियङ्गणं
हरित्वा^{१३} मञ्चे निसीदापेत्वा, "अयं महाथेर पूजा तुम्हाकं अत्थाय
कता, 'अयं मे भगवा दुग्गतपण्णाकारो' ति वत्वा भगवन्तं वन्दित्वा
चित्तं पसादेही' ति आह । सो^{१४} महाथेरो पूजं दिस्वा तथा करोन्तो
चित्तं पसादेसि । तावदेवस्स देवलोको उपट्ठासि । नन्दनवनचित्तलता- 15
वनमिस्सकवनफारुसकवनविमानानि चेव देवनाटकानि च परिवारेत्वा
ठितानि विय अहेसुं । सो, 'अपेथ सोण, अपेथ सोणा' ति थेरं^{१५}
आह । 'किमिदं महाथेरा' ति ? 'एता ते मातरो आगच्छन्ती' ति ।
थेरो, 'सग्गो उपट्ठितो महाथेरस्सा' ति चिन्तेसि । एवं उपट्ठान-
समङ्गिता चलती ति वेदितब्बा । एतासु समङ्गितासु^{१६} इध आयूहन- 20
चेतनाकम्मसमङ्गितावसेन^{१७} 'कायदुच्चरितसमङ्गी' तिआदि वुत्तं ।

B. 365

10

R. 18

15

20

१. पञ्चलमहाविहारे—सी०, रो० ।
२. सुनखराजिको—स्या० ।
३. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
४. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
५. पन मरणभयभीतो—स्या० ।
- ६-६. स्या० पोत्थके नत्थि ।
७. पवत्ति—स्या० ।
८. पतिट्ठासि तस्स—स्या० ।
९. तलसन्थरणपूजं—रो० ।
१०. करित्वा—स्या० ।
- ११-११. स्या० पोत्थके नत्थि ।
१२. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
१३. रो० पोत्थके नत्थि ।
१४. स्या० पोत्थके नत्थि ।
१५. कायदुच्चरितसमङ्गितावसेन च—स्या० ;
१६. कायदुच्चरितसमङ्गितावसेन—रो० ।

तत्थ एके आचरिया, 'यस्मिं खणे कम्मं आयूहति, तस्मिं येव खणे तस्स सग्गो वारितो' ति वदन्ति । अपरे पन 'आयुहितकम्मं^१ नाम विपाकवारं लभन्तं पि अत्थि अलभन्तं पि, तत्थ यदा कम्मं विपाकवारं लभति, तस्मिं येव काले तस्स सग्गो वारितो' ति वदन्ति ।
 5 सेसं सब्बत्थ उत्तानत्थमेवा^२ ति ।

अट्टानपाळिवण्णना निट्ठिता ।

१६. एकधम्मपाठिवर्णना

(क) पठमवग्गवर्णना

१. एकधम्मपाठियं एकधम्मो (अं० नि० १.१६, १.१) ति एकसभावो । एकन्तनिब्बिदाया ति एकन्तेन वट्टे निब्बिन्दनत्थाय उक्कण्ठनत्थाय । विरागाया ति वट्टे विरज्जनत्थाय, रागादीनं वा किलेसानं विरज्जनाय विगमाय । निरोधाया ति रागादीनं निरोधाय अप्पवत्तिकरणत्थाय, वट्टस्सेव^१ वा निरुज्झनत्थाय । उपसमाया ति किलेसवूपसमनत्थाय, अभिञ्जाया ति अनिच्चादिवसेन लक्खणत्तयं आरोपेत्वा अभिजाननत्थाय । सम्बोधाया ति चतुन्नं सच्चानं बुज्झनत्थाय, 'बोधि वुच्चति चतूसु मग्गेसु जाणं' ति एवं वुत्तस्स वा चतुमग्गजाणस्स पटिविज्झनत्थाय । निब्बानाया ति अप्पच्चयनिब्बानस्स सन्धिक्करणत्थाय ।

R. 19

5

B. 366

10

इति भगवा इमेहि सत्तहि पदेहि बुद्धानुस्सतिकम्मट्टानस्स वर्णं कथेसि । कस्मा ? महाजनस्स उस्साहजननत्थं विसकण्ठकवाणिजो विय अत्तनो पणियस्स । विसकण्ठकवाणिजो नाम गुळवाणिजो वुच्चति । सो किर गुळफाणितखण्डसक्करादीनि^२ सकटेनादाय पच्चन्त-गामं गन्त्वा, 'विसकण्ठकं गण्हथ, विसकण्ठकं गण्हथा' ति उग्घोसेसि । तं सुत्वा गामिका 'विसं नाम कक्खलं घोरं^३, यो नं खादति, सो मरति, कण्ठकं पि विज्झित्वा मारेति, उभोपेते कक्खळा, को एत्थ आनिसंसो' ति गेहद्वारानि थकेसुं, दारके च पलापेसुं । तं दिस्वा वाणिजो, 'अवोहारकुसला इमे गामिका, हन्द ने उपायेन गाहापेमी' ति^४ 'अतिमधुरं गण्हथ, अतिसादुं गण्हथ, गुळं फाणितं सक्करं' 20

15

20

१. वट्टस्स—स्या० ।

२. वाणिजो खण्डसक्करादीनि—स्या० ।

३. गण्हापेमी ति—रो० ।

४. सक्करं—रो० ।

समर्घं लब्धति, कूटमासकूटकहापणादीहि^१ वापि^२ लब्धती, ति उग्वोसेसि । तं सुत्वा गामिका तुट्टपहट्टा^३ वग्गवग्गा^४ गन्त्वा^५ बहुं पि मूलं दत्वा अग्गहेसुं ।

तत्थ विसकण्टकवाणिजस्स^६, 'विसकण्टकं गण्हथा' ति उग्वोसनं
 5 विय भगवतो बुद्धानुस्सतिकम्मट्टानकथनं^७, विसकण्टके वण्णं कथेत्वा
 R. 20 तस्स गहणत्थाय महाजनस्स उस्साहकरणं विय इमेहि सत्तहि पदेहि
 बुद्धानुस्सतिकम्मट्टानस्स वण्णभणनेन तत्थ महाजनस्स उस्साहकरणं ।

कतमो एकधम्मो ति कथेतुकम्यतापुच्छा । बुद्धानुस्सती ति बुद्धं
 आरब्ध उप्पन्ना अनुस्सति, बुद्धगुणारम्भणाय सतिआ एतं अधिवचनं ।
 10 तं पनेतं बुद्धानुस्सतिकम्मट्टानं दुविधं होति—चित्तसम्पहंसनत्थं चैव
 विपस्सनत्थं च । कथं ? यदा हि असुभारम्मणेसु^८ अञ्जतरं^९
 भावेन्तस्स भिक्खुनो चित्तुप्पादो उपहञ्जति उक्कण्ठति निरस्सादो
 होति, वीथिं न पटिपज्जति, कूटगोणो विय इतो चित्तो च विधावति ।
 तस्मिं^{१०} खणे एस मूलकम्मट्टानं पहाय, 'इति पि सो भगवा' ति
 15 आदिना नयेन तथागतस्स लोकियलोकुत्तरगुणे अनुस्सरति । तस्सेवं
 B. 367 बुद्धं अनुस्सरन्तस्स चित्तुप्पादो पसीदति, विनीवरणो होति । सो तं
 चित्तं एवं दमेत्वा पुन मूलकम्मट्टानं येव मनसिकरोति । कथं ? यथा
 नाम बलवा पुरिसो कूटागारकण्ठिकत्थाय महारुक्खं छिन्दन्तो
 साखापलासच्छेदनमत्तेनेव फरसुधाराय विपन्नाय महारुक्खं छिन्दितुं^{११}
 20 असक्कोन्तो पि धुरनिक्खेपं अकत्वा व कम्मरसालं गन्त्वा तिखिणं
 फरसुं कारापेत्वा पुन तं छिन्देय्य । एवं सम्पदमिदं दट्ठब्बं^{१०} । सो एवं
 बुद्धानुस्सतिवसेन चित्तं परिदमेत्वा^{११} पुन मूलकम्मट्टानं मनसिकरोन्तो

१. कूटमासकूटकहापणादीहि—सी०, रो० । २. स्या० पोत्थके नत्थि; पि—रो० ।

३. हट्टातुट्टा—सी०, रो०;

४. सी० पोत्थके नत्थि ।

हट्टपहट्टा—स्या० ।

५. ० तं—स्या० ।

६. वाणिजस्स—सी०, रो० ।

७. ० विय—रो० ।

८-८. असुभसज्जा—स्या० ।

९. ० च—सी० ।

१०. वेदितब्बं—सी०, रो० ।

११. दमेत्वा०—रो० ।

असुभारम्मणं पठमज्झानं निब्बत्तेत्वा भानज्झानि सम्मसित्वा अरिय-
भूमि ओक्कमति । एवं ताव चित्तसम्पहंसनत्थं होति ।

R. 21

यदा पनेस^१ बुद्धानुस्सति अनुस्सरित्वा, 'को अयं इति पि सो
भगवा ति आदिना नयेन अनुस्सरि, इत्थी नु खो पुरिसो नु खो
देवमनुस्समारब्रह्मानं अञ्चतरो नु खो' ति परिगणहन्तो^२, 'न अञ्चो 5
कोचि, सतिसम्पयुत्तं पन चित्तमेव अनुस्सरी' ति दिस्वा, 'तं खो
पनेतं चित्तं खन्धतो विञ्जाणक्खन्धो होति, तेन सम्पयुत्ता वेदना
वेदनाक्खन्धो, तेन सम्पयुत्ता सञ्जा सञ्जाक्खन्धो, सहजाता फस्सा-
दयो सङ्खारक्खन्धो ति इमे चत्तारो अरूपक्खन्धा होन्ती' ति अरूपं
च^३ ववत्थपेत्वा तस्स निस्सयं परियेसन्तो हृदयवत्थुं दिस्वा तस्स 10
निस्सयानि चत्तारि महाभूतानि, तानि उपादाय पवत्तानि सेसउपा-
दारूपानि च परिगगहेत्वा, 'सब्बम्पेतं रूपं रूपक्खन्धो' ति ववत्थपेत्वा,
'इदं च रूपं पुरिमं च अरूपं' ति सङ्खेपतो रूपारूपं^४ पभेदतो^५
पञ्चक्खन्धे पुन, सङ्खेपतो, 'पञ्चपेते खन्धा दुक्खसच्चं' ति दुक्खसच्चं^६
ववत्थपेत्वा, 'तस्स पभाविका तण्हा समुदयसच्चं, तस्स निरोधो 15
निरोधसच्चं, निरोधपजानना पटिपदा मग्गसच्चं' ति एवं पुब्बभागे
चत्तारि च^७ सच्चानि ववत्थपेत्वा पटिपाटिया अरियभूमि ओक्कमति ।
तदास्स^८ इदं^९ कम्मट्ठानं विपस्सनत्थं नाम होति । अयं खो तिआदि^{१०}
अप्पनावारो वुत्तनयेनेव वेदितब्बो ।

२-१०. धम्मानुस्सति आदीसु (अं० नि० १.१६, १.२-१०) 20
पि एसेव नयो । अयं पनेत्थ वचनत्थो—धम्मं आरब्भ उप्पन्ना
अनुस्सति धम्मानुस्सति^{१०}, स्वाक्खाततादिधम्मगुणारम्मणाय^{११} सतिया

१. पन—स्या० ।	२. परिगणहन्तो—रो० ।
३. स्या० पोत्थके नत्थि ।	४-४. रूपारूपपभेदतो—रो० ।
५. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।	६. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
७. तदा सब्बं—स्या० ।	८. इमं—सी०, स्या०, रो० ।
९. ति आदिसु—स्या० ।	१०. धम्मानुसति—रो०—एवमेव ।
११. स्वाक्खातादि०—रो० ।	

B. 368

R. 22

- एतं अधिवचनं । सङ्घं आरब्ध उपपन्ना अनुस्सति सङ्घानुस्सति,
 सुप्पटिपन्नतादिसङ्घगुणारम्मणाय सतिया एतं अधिवचनं । सीलं
 आरब्ध उपपन्ना अनुस्सति सीलानुस्सति, अखण्डतादिसीलगुणारम्मणाय
 सतिया एतं अधिवचनं । चागं आरब्ध उपपन्ना अनुस्सति चागानुस्सति,
 5 मुत्तचागतादिचागगुणारम्मणाय सतिया एतं अधिवचनं । देवता
 आरब्ध उपपन्ना अनुस्सति देवतानुस्सति, देवता^१ सविखट्टाने ठपेत्वा
 अत्तनो सद्धादिगुणारम्मणाय सतिया एतं अधिवचनं । आनापाने
 आरब्ध उपपन्ना सति आनापानस्सति, अस्सासपस्सासनिमित्तारम्मणाय
 सतिया एतं अधिवचनं । मरणं आरब्ध उपपन्ना सति मरणस्सति,
 10 जीवितिन्द्रियुपच्छेदारम्मणाय सतिया एतं अधिवचनं । केसादिभेदं
 रूपकायं गता, काये वा गता ति कायगता, कायगता च सा सति
 चा ति कायगतसती ति वत्तब्बे रस्सं अक्त्वा कायगतासती ति
 वुत्ता । केसादिकायकोट्टासनिमित्तारम्मणाय सतिया एतं अधिवचनं ।
 उपसमं आरब्ध उपपन्ना अनुस्सति उपसमानुस्सति, सब्बदुक्खूपसमा-
 15 रम्मणाय सतिया एतं अधिवचनं । दुविधो वा उपसमो—अच्चन्तूपसमो
 च खयूपसमो च । तत्थ 'अच्चन्तूपसमो' नाम निब्बानं, 'खयूपसमो'
 नाम मग्गो । एवमेतं दुविधं पि उपसमं अनुस्सरन्तस्स उपपन्ना सति
 उपसमानुस्सती ति अयमेत्थ अत्थो । इति इमेसु दससु कम्मट्टानेसु
 आनापानस्सति मरणस्सति कायगतासती ति इमानि तीणि
 20 विपस्सन्तथानेव होन्ति, सेसानि सत्त चित्तसम्पहंसनत्थानि पि
 होन्ती ति ।

पठमवग्गवण्णना निट्ठिता ।

(ख) दुतियवग्गवण्णना

R. 23

१. दुतिये मिच्छादिट्ठो (अं० नि० १.१६, २.१) ति द्वासट्ठि-
 विधाय पि मिच्छादिट्ठिया एतं अधिवचनं । मिच्छादिट्ठिकस्सा ति
 ताय दिट्ठिया समन्नागतस्स ।

२. सम्मादिट्ठी (अ० नि० १.१६, २.२) ति पञ्चविधाय पि सम्मादिट्ठिया एतं अधिवचनं । सम्मादिट्ठिकस्सा ति ताय दिट्ठिया^१ समन्नागतस्स ।

५. अयोनिसोमनसिकारो (अ० नि० १.१६, २.५) ति अनु-
पायमनसिकारो ।

5

६. योनिसोमनसिकारो (अ० नि० १.१६, २.६) ति उपाय-
मनसिकारो । तत्थ अयोनिसोमनसिकारोतो पुब्बे अनुप्पन्ना मिच्छादिट्ठि
उप्पज्जति उप्पन्ना पन याव नियामोक्कमना पवड्ढति । नियामे ओक्कन्ते^२
वड्ढिता नाम होति । योनिसोमनसिकारोतो पुब्बे अनुप्पन्ना सम्मादिट्ठि
उप्पज्जति, उप्पन्ना पन याव अरहत्तमग्गा पवड्ढति । अरहत्तफले पत्ते
वड्ढिता नाम होति ।

B. 369

10

७. मिच्छादिट्ठिया भिक्खवे समन्नागता सत्ता (अ० नि० १.१६,
२.७) ति एत्थ एकच्चा मिच्छादिट्ठि सग्गावरणा चेव होति मग्गा-
वरणा च, एकच्चा मग्गावरणा व^३, न सग्गावरणा, एकच्चा नेव सग्गा-
वरणा न मग्गावरणा । तत्था अहेतुकदिट्ठि अकिरियदिट्ठि नत्थिक-
दिट्ठी ति अय तिविधा सग्गावरणा चेव होति मग्गावरणा च ।
दसवत्थुका अन्तग्गाहिका मिच्छादिट्ठि मग्गावरणा व^४ होति न
सग्गावरणा । वीसतिवत्थुका सक्कायदिट्ठि नेव सग्गावरणा न
मग्गावरणा । इदं^५ पन विधानं पटिक्खित्वा इमस्मिं सुत्ते,
'मिच्छादिट्ठिया भिक्खवे समन्नागता' ति वचनतो^६ अन्तमसो
वीसतिवत्थुकं सक्कायदिट्ठि उपादाय दिट्ठि नाम सग्गं उपनेतुं समत्था
नाम नत्थि, एकन्तं निरयस्मिं येव निमुज्जापेती ति वुत्तं । यथा हि
मुग्गमासप्पमाणा पि पासाणसक्खरा उदके पक्खित्ता उप्पिलवमाना^७
नाम नत्थि, एकन्तं हेट्ठा व^८ पविसति, एवमेवं अन्तमसो सक्कायदिट्ठि

15

20

R. 24

१. स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. एव—स्या०; च होति—रो० ।

५. इमं—सी०, रो० ।

७. उपरिपल्लवमाना—स्या० ।

२. उक्कन्ते—रो० ।

४. स्या० पोत्थके नत्थि; च—रो० ।

६. ...पे०...—स्या०, रो० ।

८. हेट्ठा—रो० ।

पि सग्नं उपनेतुं समत्था नाम नत्थि, एकन्तं अपायेसु येव निमुज्जापेती ति ।

८. सम्मादिट्ठिया समन्नागता (अं० नि० १.१६, २.८) ति एत्थ कम्मस्सकतसम्मादिट्ठि भानसम्मादिट्ठि विपस्सनासम्मादिट्ठि
- 5 मग्गसम्मादिट्ठि फलसम्मादिट्ठि ति पञ्चविधा सम्मादिट्ठि । तत्थ कम्मस्सकतसम्मादिट्ठि सम्पत्तिभवं आकङ्कति, भानसम्मादिट्ठि रूपा-
रूपभवे पटिसन्धि देति, मग्गसम्मादिट्ठि वट्टं विट्ठंसेति, फलसम्मादिट्ठि
भवं पटिबाहति । विपस्सनासम्मादिट्ठि किं करोती ति ? सा पि पटिसन्धि नाकङ्कति । तिपिटकचूळाभयत्थेरो पनाह—‘सचे’ विपस्स-
10 नासम्मादिट्ठि भाविता दिट्ठेव धम्मे अरहत्तं पापेतुं सक्कोति, इच्चेतं कुसलं, सचे न सक्कोति, सत्त भवे देति आवुसो’ ति । एवमयं^२ लोकियलोकुत्तरा सम्मादिट्ठि कथिता । इमस्मि पनत्थे लोकिका^३ भवनिष्फादिका व^४ वेदितब्बा ।

B. 370

९. यं चेव कायकम्मं यथादिट्ठि समत्तं समादिन्नं (अं० नि०-
15 १.१६, २.९) ति एत्थ यथादिट्ठि ति या या^५ दिट्ठि, तस्सा तस्सा^६ अनुरूपं, समत्तं ति परिपुण्णं, समादिन्नं ति गहितं । तदेतं यथादिट्ठियं ठितकायकम्मं, दिट्ठिसहजातं कायकम्मं, दिट्ठानुलोमिकं कायकम्मं ति तिविधं होति । तत्थ, ‘पाणं हनतो अदिन्नं आदियतो मिच्छाचारं’^७
R. 25 चरतो^८ नत्थि ततो निदानं पापं, नत्थि पापस्स आगमो’ ति । यं
20 एवंलद्धिकस्स सतो पाणातिपातअदिन्नादानमिच्छाचारसङ्घातं काय-
कम्मं, इदं ‘यथादिट्ठियं ठितकायकम्मं’ नाम । ‘पाणं हनतो अदिन्नं आदियतो मिच्छाचारं चरतो नत्थि ततो निदानं पापं, नत्थि पापस्स आगमो’ ति इमाय पन लद्धिया इमिना दस्सनेन सहजातं कायकम्मं
‘दिट्ठिसहजातं कायकम्मं’ नाम । तदेव पन समत्तं समादिन्नं गहितं
25 परामट्ठं ‘दिट्ठानुलोमिकं कायकम्मं’ नाम । वचीकम्मादीसु पि एसेव

१. सब्बा—स्या० ।

३. लोकिया—स्या०, रो० ।

४. अयं—सी०, रो० ।

७-७. मिच्छाचरतो—सी०, रो०—एवमेव ।

२. एवं मया—रो० ।

४. भवनिष्फादिका—रो० ।

६. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

नयो
चरत
कम्मे
पलप
सतो
दिट्ठि
पना
सङ्घ
लस्स
ति

अस

गति

‘स

‘पा

१-१

३.

४.

७.

९.

नयो । यथा पनेत्थ, 'पाणं हनतो अदिन्नं आदियतो मिच्छाचारं चरतो नत्थि ततोनिदानं पापं' ति योजना कता, एवं वचीकम्ममनो-
कम्मेसु 'मुसा भणतो, पिसुणं कथेन्तस्स, फरुसं कथेन्तस्स, सम्फं^१
पलपन्तस्स^२, अभिज्झालुनो, ब्यापन्नचित्तस्स, मिच्छादिट्ठिकस्स च
सतो नत्थि ततोनिदानं पापं^३' ति योजना कातब्बा ।

5

या च चेतना ति आदीसु दिट्ठिसहजाता व चेतना चेतना नाम,
दिट्ठिसहजाता व पत्थना पत्थना नाम, चेतनापत्थनानं वसेन चित्तदु-
पना पणिधि नाम । तेहि^४ पन चेतनादीहि सम्पयुत्ता फस्सादयो
सङ्खारा नाम । दिट्ठि हिस्स भिक्खवे पापिका ति यस्मा तस्स पुग्ग-
लस्स दिट्ठि पापिका लामिका^५ । निक्खित्तं ति रोपितं । उपादियती
ति गण्हाति । कटुकत्ताया ति इदं पुरिमस्सेव वेवचनं ।

10

“वण्णगन्धरसूपेतो, अम्बोयं^६ अहुवा पुरे ।
तमेव पूजं लभमानो, केनम्बो कटुकप्फलो ।
पुचिमन्दपरिवारो, अम्बो ते दधिवाहन ।
मूलं मूलेन संसट्ठं, साखा साखा निसेवरे ।
असातसन्निवासेन, तेनम्बो कटुकप्फलो” ति ॥

R. 26

15

आगतद्वाने विय हि इधा पि कटुकं ति तित्तकं^६ वेदितब्बं
असातत्ताया ति अमधुरत्ताय ।

B. 371

इमस्मि^७ पन बीजूपमासुत्ते^८, 'दिट्ठी ति नियतमिच्छादिट्ठि
गहिता' ति पोराणकत्थेरा आहंसु । तं पन पटिक्खपित्वा^९
'सब्बानि पि द्वासट्ठिदिट्ठिगतानि गहितानी' ति वुत्तं । अनन्तरसुत्ते,
'पाणातिपाता विरमन्तस्स अदिन्नादाना विरमन्तस्स मिच्छाचारा

20

१-१. सम्फप्पलापन्तस्स—रो० ।

२. ० नत्थि पापस्स आगमो—रो० ।

३. एतेहि—रो० ।

४. लामका—रो० ।

५. अम्बायं—सी०, रो० ।

६. तित्तिकं—स्या० ।

७. ० च—रो० ।

८. बीजोपमसुत्ते—रो० ।

९. पक्खपित्वा—रो० ।

विरमन्तस्स नत्थि ततोनिदानं पुञ्चं' तिआदिना नयेन यथादिट्ठियं
ठितकायकम्मादीनि योजेत्वा वेदितब्बानि । इध पन सम्मादिट्ठि-
सहजाता चित्तद्वपना व पत्थना ति वेदितब्बा । सम्मादिट्ठि पनेत्थ
लोकियलोकुत्तरा कथिता । सेसं सब्बत्थ उत्तानत्थमेवा ति ।

दुतियवग्गवण्णना निट्ठिता ।

(ग) ततियवग्गवण्णना

- 5 १. ततियस्स पठमे मिच्छादिट्ठिको (अं० नि० १.१६, ३.१)
ति अयाथावदिट्ठिको । विपरीतदस्सनो ति तायेव मिच्छादिट्ठिया
विपरीतदस्सनो । सद्धम्मा बुद्धापेत्वा ति दसकुसलकम्मपथधम्मतो ।
R. 27 बुद्धापेत्वा । असद्धम्मे पत्तिट्ठापेती ति दसअकुसलकम्मपथसङ्घाते
असद्धम्मे पत्तिट्ठापेति । एकपुग्गलो ति चेत्थ बहि सत्थारेहि सद्धि
10 देवदत्तो च^१ अञ्जे एवरूपा वेदितब्बा ।

२. दुतिये सम्मादिट्ठिको (अं० नि० १.१६, ३.२) ति
याथावदिट्ठिको । अविपरीतदस्सनो ति तायेव सम्मादिट्ठिया
अविपरीतदस्सनो । असद्धम्मा ति दसअकुसलकम्मपथतो । सद्धम्मे
ति दसकुसलकम्मपथसङ्घाते सद्धम्मे । एकपुग्गलो ति चेत्थ अनुप्पन्ने
15 बुद्धे चक्कवत्ती राजा सब्बञ्जुबोधिसत्तो ति एवमादयो लब्भन्ति,
उप्पन्ने बुद्धे बुद्धो^२ चेव बुद्धसावका च ।

३. ततिये मिच्छादिट्ठिपरमानी (अं० नि० १.१६, ३.३) ति
मिच्छादिट्ठि परमा एतेसं ति मिच्छादिट्ठिपरमानि । पञ्च हि
आनन्तरियकम्मानि महासावज्जानि नाम, तेहि पि मिच्छादिट्ठि येव
20 महासावज्जतरा ति अधिप्पायो । कस्मा ? तेसं हि परिच्छेदो अत्थि ।
B. 372 चत्तारि हि आनन्तरियकम्मानि निरये निब्बत्तापेन्ती ति वुत्तानि ।
सङ्खभेदकम्मं पि निरये कप्पट्ठितिकमेव होति । एवमेतेसं परिच्छेदो
अत्थि, कोटि पञ्चायति । नियतमिच्छादिट्ठिया पन परिच्छेदो नत्थि ।

सा हि वट्टस्स मूलं । ताय समन्नागतस्स भवतो वुट्ठानं नत्थि । ये तस्स सोतब्बं मञ्जन्ति, ते पि^१ विप्पटिपादेति^२ । ताय च समन्नागतस्स नेव सग्गो अत्थि न मग्गो, कप्पविनासे महाजने ब्रह्मलोके निब्बत्ते पि^३ नियतमिच्छादिट्ठिको तत्थ अनिब्बत्तित्वा^४ पिट्ठिचक्कवाळे निब्बत्तति । किं पन पिट्ठिचक्कवाळं न भायती ति ? भायति, तस्मिं भायमाने पि एस आकासे एक्कस्मि ओकासे पच्चति येवा ति वदन्ति । 5 R. 28

४. चतुत्थे मक्खली (अं० नि० १.१६, ३.४) ति 'मा खली' ति वचनं उपादाय एवंलद्धनामो तित्थकरो । नदीमुखो ति द्विन्नं नदीनं समागतट्ठाने । देसनामतमेवेतं द्विन्नं कन्दरानं द्विन्नं उदकानं समुद्दस्स च लोणिया च समुद्दस्स च नदिया चा ति एतेसं पि यस्स कस्सचि समागतट्ठानं अञ्जं पि तथारूपं उदकं । खिप्पं ति^५ कुमिनं । उड्डुय्या ति ओड्डुय्य । मनुस्सा हि नळेहि^६ वा उच्छूहि वा वेळूहि वा पलासन्तिसलाकाय^७ वा एकं द्वे तयो वा कुम्भे गण्हनप्पमाणकुमिनं कत्वा मुखवट्टिया योत्तेन बन्धित्वा नदीमुखं नेत्वा द्वीसु पस्सेसु खाणुके कोट्टेत्वा योत्तेहि तत्थ बन्धन्ति, तं सन्धायेतं वुत्तं । तस्मिं हि पविट्टस्स खुद्दकस्स मच्छस्सा पि मोक्खो नत्थि । अनयाया ति अवड्डिया^८ । व्यसनाया ति विनासाय । मक्खलि मोघपुरिसो ति अयं मक्खलि गोसालो तुच्छपुरिसो । मनुस्सखिप्पं मञ्जे लोके उप्पन्नो ति महाजनस्स सग्गमोक्खगमनमग्गे तत्थ गमननिवारणत्थं मनुस्स-कुमिनं विय लोके उप्पन्नो । 15 20

५. पञ्चमादीसु^९ दुरक्खाते भिक्खवे धम्मविनये (अं० नि० १.१६, ३.५) ति दुक्खातधम्मविनयो नाम बाहिरकसासनं । तत्थ हि सत्था पि असब्बञ्जू होति, धम्मो पि दुक्खातो, गणो पि दुप्पटिपन्नो । R. 29

१. ते—सी० ।

३. निब्बत्तेन्ते—रो० ।

५. खिप्पं ति—सी०, रो०—एवमेव ।

७. सिन्नसलाकाय—सी०, रो० ;

पलासिन्धिसलाकाय—स्या० ।

२. विप्पटिपादेन्ति—रो० ।

४. अनिब्बत्तित्वा—रो० ।

६. नलेहि—रो० ।

८. अवड्डिया—स्या० ।

९. पञ्चमादीसु—रो०—एवमेव ।

B. 373

यो च समादपेती ति यो आचरियपुग्गलो^१ समादपेति । यं च समादपेती ति यं अन्तेवासिकं समादपेति । यो च समादपितो तथत्ताय पटिपज्जती ति यो अन्तेवासिको आचरियेन समादपितो, तस्स वचनं करोन्तो तथाभावाय पटिपज्जति । बहुं अपुज्जं पसवन्ती
 5 ति समादपको हि पाणातिपातादीसु जङ्घसतं समादपेन्तो तेसं सब्बेसं पि अकुसलेन समकमेव अकुसलं पापुणाति । तेनाह—‘सब्बे ते बहुं अपुज्जं पसवन्ती’ ति ।

६. स्वाक्खाते (अ० नि० १.१६, ३.६) ति सुट्ठु अक्खाते सुदेसिते । एवरूपे हि धम्मविनये सत्था च सब्बञ्जू होति, धम्मो च
 10 स्वाक्खातो, गणो च सुप्पटिपन्तो । सब्बे ते बहुं पुज्जं पसवन्ती ति समादपको हि भिक्खू पिण्डाय पविट्ठे दिस्वा यागुभत्तादीनि समादपेन्तो सब्बेसं पि दायकानं कुसलेन समकं कुसलं पापुणाति । तेन वुत्तं—‘बहुं पुज्जं पसवन्ती’ ति ।

७. दायकेन मत्ता जानितब्बा (अ० नि० १.१६, ३.७) ति
 15 दायकपुग्गलेन पमाणं जानितब्बं, पमाणेन दातब्बं, पूरेत्वा अतिरेकं न दातब्बं । न^२ दातब्बं ति हि अवत्वा पमाणवसेन थोकं^३ दातब्बं ति वुत्तं । कस्मा ? पूरेत्वा अतिरेके दिन्ने पि हि अतिरेका मनुस्स-सम्पत्ति वा दिब्बसम्पत्ति वा निब्बानसम्पत्ति वा नत्थि ? नो पटिग्गाहकेना ति पटिग्गाहकस्स पन मत्तं जानित्वा पटिग्गहणकिच्चं
 20 नाम नत्थि । कस्मा ? तस्स हि मत्तं अत्वा पूरेतब्बा मत्तपटिग्गहण-मूलिका अप्पिच्छपटिपदा नाम नत्थि । यत्तकं पन लभति, तत्तकं गहेतब्बं । अतिरेकग्गहणमूलं हिस्स पुत्तदारभरणं भविस्सति ।

८. पटिग्गाहकेन मत्ता जानितब्बा (अ० नि० १.१६, ३.८) ति पटिग्गाहकपुग्गलेन पमाणं जानितब्बं । कथं ? तेन^४ हि दायकस्स वसो वेदितब्बो, देय्यधम्मस्स वसो वेदितब्बो, अत्तनो थामो
 R. 30 25

१. अरियपुग्गलो—रो० ।

२. रो० पोत्थके नत्थि ।

३. थोकथोकं—सी०, स्या०, रो० ।

४. गणहन्तेन—स्या० ।

वेदितब्बो । यदि हि देय्यधम्मो बहु होति, दायको अप्पं दातुकामो, दायकस्स वसेन अप्पं गण्हितब्बं; देय्यधम्मो अप्पो, दायको बहुं दातुकामो, देय्यधम्मस्स वसेन अप्पं गण्हितब्बं; देय्यधम्मो पि बहु, दायको पि बहुं दातुकामो^१, अत्तनो थामं अत्वा पमाणेनेव गण्हितब्बं । एवं मत्तं अत्वा पटिग्गण्हन्तो हि अप्पिच्छपटिपदं 5 पूरेति । अनुप्पन्नस्स लाभो उप्पज्जति, उप्पन्नो लाभो थावरो व होति । अप्पसन्ना पसीदन्ति, पसन्ना पि भिय्यो पसादमापज्जन्ति, महाजनस्स चक्खुभूतो होति सासनं चिरट्ठितिकं करोति ।

तत्रिमानि वत्थूनि—

B. 374

रोहणजनपदे किर कुटुम्बरियविहारे^२ एको दहरो दुब्भिकखसमये 10 तस्मिं गामे एकस्स कम्मकारस्स^३ गेहे भुञ्जनत्थाय कटच्छुभत्त गहेत्वा गमनत्थाय च कटच्छुभत्तमेव लभति । सो एकदिवसं तस्मिं गेहे एकं आगन्तुकं दिस्वा एकमेव कटच्छुभत्तं गण्हि । अथस्स 'केन^४ कारणेना' ति वुत्ते^५ तमत्थं वत्वा^६ सो कुलपुत्तो पसीदित्वा, 'अम्हाकं कुलूपकमदन्तो एवरूपो नामा' ति राजद्वारे मित्तामच्चानं कथेसि । 15 ते सब्बे पि तस्स अपिच्छगुणे पसन्ना एकदिवसे नेव सट्ठि धुरभत्तानि ठपेसुं ।

एवं अप्पिच्छो अनुप्पन्नलाभं उप्पादेति ।

सद्धातिस्समहाराजा पि^७ चूळुपट्टाकं तिस्स अमच्चं वीमंसित्वा 20 तेन एकं तित्तिरं पचापेत्वा आहरापेसि । अथ परिभोगसमये, 'अग्गं दत्त्वा परिभुञ्जिस्सामी' ति अट्ठकसालपरिवेणे^८ महाथेरस्स भण्डगा- R. 31 हसामणेरस्स^९ तित्तिरमंसं देन्तो तस्मिं थोकं येव पटिग्गण्हन्ते तस्स

१. ० होति—स्या० ।

२. कुटुम्बियविहारे—रो० ।

३. लम्बकण्णकस्स—सी०, रो० ।

४. तेन—सी०, स्या०, रो० ।

५-५. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. पन—रो० ।

७. कत्थकसालपरिवेणे—सी०;

८. भण्डगाहकसामणेरस्स—रो०, सी० ।

कस्सत्थसालपरिवेणे—स्या०;

तत्तकसालपरिवेणे—रो० ।

अपिच्छगुणे पसीदित्वा, 'पसन्नोस्मि तात, अट्ट ते धुरभत्तानि देमी'
ति आह । 'महाराज^१ उपज्झायस्स देमी' ति^२ । 'अपरानि पि अट्ट
देमी' ति । 'तानि अम्हाकं आचरियस्स देमी' ति^३ । 'अपरानि पि
अट्ट दम्मी' ति । 'तानि समानुपज्झायानं^४ दम्मी ति^५ । 'अपरानि
५ पि अट्ट दम्मी' ति । 'तानि भिक्खुसङ्घस्स दम्मी' ति । 'अपरानि
पि अट्ट दम्मी' ति । सामणेरो^६ अधिवासेसी ति^७ ।

एवमस्स उप्पन्नो लाभो थावरो होति ।

अप्पसन्ना पसीदन्ती ति एत्थ पि^८ दीघब्राह्मणो^९ किर^{१०} ब्राह्मणे
भोजेन्तो पञ्चपञ्चभत्तसरकानि दत्वा सन्तप्पेतुं नासक्खि । अथेकदिवसं,
१० 'समणा किर नाम अपिच्छा' ति कथं सुत्वा वीमंसनत्थाय भत्तं
गाहापेत्वा भिक्खुसङ्घस्स भत्तकिच्चकरणवेलाय विहारं गन्त्वा तिस-
मत्तेभिक्खू भोजनसालायं भुञ्जन्ते दिस्वा एकं भत्तसरकं गहेत्वा
सङ्घत्थेरस्स सन्तिकं अगमासि । थेरो अङ्गुलिं चालेत्वा थोकमेव
अगगहेसि । एतेनेव नियामेन एकं भत्तसरकं सब्बेसं सम्पापुणि^{१०} ।
१५ ततो ब्राह्मणो, 'सच्चो येव^{११} एतेसं समणानं गुणो' ति अपिच्छताय
पसन्नो सहस्सं विस्सज्जेत्वा तस्मिं येव विहारे चेतियं कारेसि ।

एवं अप्पसन्ना पसीदन्ति ।

B. 375

पसन्ना^{१२} भिय्यो पसीदन्ती ति एत्थ वत्थुना किच्चं नत्थि ।
पसन्नानं हि अपिच्छं दिस्वा पसादो भिय्यो वड्ढति येव ।

R. 32 20

मज्झन्तिकतस्सत्थेरसदिसे पन अपिच्छे दिस्वा महाजनो
अपिच्छो भवितुं मज्झती ति । अपिच्छो महाजनस्स चक्खुभूतो
नाम होति । 'अपिच्छता भिक्खवे सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय

१. अहं०—सी०, रो० ।

२. दम्मी ति—सी०, रो० ।

५. सो०—स्या० ।

७. एत्थ पन—रो०, सी० ।

९. ० नाम—सी०, रो० ।

११. ० किर—सी०, रो० ।

२. दम्मी ति—सी०, रो० ।

४-५. समानुपज्झानं देमी ति—सी०, रो० ।

६. अधिवासेसि—रो० ।

८. दीघब्राह्मणो—रो० ।

१०. पापुणि—सी०, रो० ।

१२. पसन्ना पि—रो० ।

अनन्तरधानाय संवत्तती' (अ० नि० १.१९) ति वचनतो पन अपिच्छो सासनं चिरद्वितिकं करोति नाम ।

नो दायकेना ति स्वाक्खाते धम्मविनये पन दायकस्स पमाणं भत्वा दातब्बकिच्चं नाम नत्थि । यत्तको देय्यधम्मो अत्थि, तत्तकं अवत्थरित्वा दातुं वट्ठति । अवत्थरित्वा दिन्नकारणा हि एस 5 मनुस्ससम्पत्तिं दिब्बसम्पत्तिं निब्बानसम्पत्तिं च अवत्थरित्वा उत्तरुत्तरि^१ पणीतपणीतमेव लभति ।

९. यो आरद्धवीरियो, सो दुक्खं विहरती (अ० नि० १.१६, ३.६) ति पञ्चातपतप्पनमरूपपातपतनादिच्चानुपरिवत्तनउक्कुटिकप्पधानादीनि^२ अनुयुञ्जन्तो दिट्ठे चेव^३ धम्मे दुक्खं विहरति, तस्सेव, 10 बाहिरसमये समादिन्नस्स तपचरणस्स विपाकेन निरये उप्पज्जित्वा सम्पराये पि दुक्खं विहरति ।

१०. यो कुसीतो, सो दुक्खं विहरती (अ० नि० १.१६, ३.१०) ति अयं पि दिट्ठधम्मे चेव सम्पराये च दुक्खं विहरति । कथं ? यस्स हि पब्बजितकालतो पट्टाय योनिमोमनसिकारो नत्थि, बुद्धवचनं न 15 उग्गण्हाति, आचरियुपज्जायवत्तं न करोति, चेतियङ्गणबोधियङ्गणवत्तं न करोति, जनस्स पन सद्धादेय्यं अपच्चवेक्खितपरिभोगेन परिभुञ्जित्वा दिवसं सेय्यसुखं पस्ससुखं अनुयुञ्जित्वा पबुद्धकाले तयो वितक्के वितक्केति, सो कतिपाहेनेव भिक्खुभावा चवति । एवं दिट्ठधम्मे च^४ R. 33 दुक्खं विहरति । पब्बजित्वा पन समणधम्मस्स सम्मा अकतत्ता च— 20

“कुसो यथा दुग्गहितो, हत्थमेवानुकन्तति ।

सामञ्जं दुप्परामट्ठं, निरयायुपकट्ठती” ति^५ ॥

अपायस्मिं येव पटिसन्धिं गण्हाति । एवं सम्पराये पि दुक्खं विहरति ।

१. उत्तरुत्तरि—सी०, स्या०, रो० ।

२. व—रो० ।

४. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. निरयायूपकट्ठती ति—सी०, रो० ।

३. पञ्चतापतपन ०—सी०, रो० ;

पञ्चातपमरूपपातप्पधानादिच्चानु-

परिवत्तितं उक्कुटिकप्पधानादीनि

—स्या० ।

B. 376

११. यो कुसोतो, सो सुखं विहरती (अं० नि० १.१६, ३.११)
ति कालेन कालं वृत्तपकारे तपचरणे किञ्चि किञ्चि तपचरणं क्त्वा
कालेन कालं ओदातवत्थवसनो मालागन्धविलेपनधरो मधुरभोजनं
भुञ्जन्तो मुदुकासु सेय्यासु सयन्तो दिट्ठधम्मे चेव^१ सुखं विहरति
5 सम्पराये च । सो हि तस्स तपचरणस्स गाळ्हं अगगहितत्ता नातिबहुं
निरये दुक्खं अनुभवति । तस्मा सम्पराये सुखं विहरति नाम ।

१२. यो आरद्धवीरियो सो, सुखं विहरती (अं० नि० १.१६,
३.१२) ति आरद्धवीरियो हि पब्बजितकालतो पट्टाय वत्तेसु
परिपूरकारी होति, बुद्धवचनं उगगण्हाति, योनिसोमनसिकारे कम्मं
10 करोति । अथस्स वत्तपूरणञ्चेव उगगहितबुद्धवचनं च समणधम्म-
किरियं च आवज्जेन्तस्स^२ चित्तं पसीदति । एवं दिट्ठेव धम्मे सुखं
विहरति । दिट्ठधम्मे पन अरहत्तं पापुणितुं असक्कोन्तो निब्बत्तभवे
खिप्पाभिञ्जो होती ति सम्पराये पि सुखं विहरति नाम ।

१३. सेय्यथा पि भिक्खवे अप्पमत्तको पि गूथो दुग्गन्धो होती
15 (अं० नि० १.१६, ३.१३) ति इदं सुत्तं अट्ठप्पत्तियं वृत्तं । कतर-
अट्ठप्पत्तियं ति ? नवकनिपाते सत्तुप्पादसुत्तअट्ठप्पत्तियं । तथागतो हि
तं अत्थं^३ कथेन्तो, 'नव पुग्गला तिरयतो मुत्ता, तिरच्छानयोनितो'
मुत्ता, पेत्तिविसयतो^४ मुत्ता' ति कथेसि । अथस्स एतदहोसि—“सचे
खो पन मे पुत्ता इमं धम्मदेसनं सुत्वा, 'खीणनिरयम्हा खीणतिरच्छा-
20 नयोनिका खीणपेत्तिविसया खीणापायदुग्गतिविनिपाता' ति मज्झ-
माना उपरिमग्गफलत्थाय वायमितुं न मज्जेय्युं, तेसं संवेगं
जनेस्सामी' ति संवेगजननत्थं, 'सेय्यथा पि भिक्खवे' ति इमं
सुत्तमारभि । तत्थ अप्पमत्तको ति थोकमत्तको परित्तप्पमाणो
अन्तमसो कुसग्गेन पि गहेत्वा उपसिद्धियमानो दुग्गन्धो व होति ।
25 अप्पमत्तकं पि भवं न वण्णेमी ति अप्पमत्तकं पि कालं भवे पटिसन्धि

१. च—सी०, रो० ।

३. सुत्तं—सी०, रो० ।

५. पित्तविसयतो—रो० ।

२. आवज्जेन्तस्स—सी०, रो० ।

४. तिरच्छानयोनिया—रो० ।

न वण्णयामि । इदानिस्स उपमं दस्सेन्तो आह—‘अन्तमसो अच्छरा-
सङ्गातमत्तं पी’ ति । सब्बन्तिमेन^१ परिच्छेदेन द्वे अङ्गुलियो एकतो
कत्वा पहरणमत्तं पि कालं ति वुत्तं होति । सेसं सब्बत्थ
उत्तानत्थमेवा ति ।

ततियवग्गवण्णना निट्ठिता ।

(घ) चतुत्थवग्गवण्णना

B. 377

१. चतुत्थवग्गस्स^२ पठमे जम्बुदीपे (अं० नि० १.१६, ४.१) ति 5
जम्बुया पञ्चातो पाकटो दीपो ति जम्बुदीपो । इमस्स किर दीपस्स
सञ्जाणभूता^३ योजनसतुब्बेधा पण्णासयोजनसाखा पञ्चदसयोजना-
वट्ठक्खन्धा हिमवन्तपब्बते जाता कप्पट्टायिनी महाजम्बू नाम अत्थि ।
ताय अयं दीपो जम्बुदीपो ति वुत्तति । यथा च इमस्मि दीपे
जम्बुरुक्खो कप्पट्टायी, तथा अपरगोयाने^४ कदम्बरुक्खो, उत्तरकुरुसु 10
कप्परुक्खो, पुब्बविदेहे सिरीसरुक्खो, असुरानं चित्तपाटलिरुक्खो^५,
सुपण्णानं सिम्बलिरुक्खो, देवानं पारिच्छत्तकोति इमे पि R. 35
कपट्टायिनो व ।

पाटली^६ सिम्बली जम्बू, देवानं पारिच्छत्तको ।

कदम्बो कप्परुक्खो च, सिरीसो भवति सत्तमो ति ॥ 15

आरामरामण्ययकं ति पुष्फारामफलारामानं रामण्ययकं वेळुवन-
जीवकम्बवन-जेतवन-पुब्बारामसदिसं । तं इमस्मि जम्बुदीपे अप्प-
मत्तकं परित्तकं^७, न बहुकं ति अत्थो । सेसपदेसु पि एसेव नयो ।
एत्थ^८ वनरामण्ययकं ति नागवनसालवनचम्पकवनादिसदिसं
वड्ढपब्बत-हिमवन्तपब्बतपदेसादीसु^९ अरञ्जवनं वेदितब्बं । 20

१. एत्थ ०—स्या० ।

२. चतुत्थस्स—स्या० ।

३. पञ्जाणभूता—सी०, रो० ।

४. अमरनोयाने—स्या० ।

५. चित्तपाटलि—स्या० ;

६. पाटली—स्या० ; पाटलि—रो० ।

चित्तपाटलि—रो० ।

७. परित्तं—रो० ।

८. ० पन—सी०, रो० ।

९. ०पदेसादिसु—रो० ।

- भूमिरामण्येयकं ति जेतवनविहारमगधक्खेत्तादिसदिसं समं भूमिट्टानं ।
 पोक्खरणिारामण्येयकं ति जेतवनपोक्खरणि-गग्गरापोक्खरणिसदिसानं
 वट्टचतुरस्सदीघवड्ढादिसण्ठानानं पोक्खरणीनं सन्निवेसनट्टानं^१ ।
 उक्कूलविकूलं ति उक्कूलं च विकूलं च^२ । तत्थ उक्कूलं उन्नतट्टानं,
 5 विकूलं निन्नट्टानं^३ । नदीविदुग्गं ति नदीनं भिन्नट्टानं^४ । तं दुग्गमत्ता^५
 R. 36 नदीविदुग्गं ति वुच्चति । खाणुकण्टकट्टानं^६ ति तत्थजातकानं^७ चेव
 आहरियमानानं च खाणुकण्टकादीनं^८ पतिट्टानट्टानं^९ । पब्बतविसमं
 ति गिरिविसमं ये ओदका ति ये च^{१०} उदके जायन्ति, ते येव बहुतरा ।
 इतो किर सुवण्णभूमि सत्तमत्तानि योजनसत्तानि होति । एकेन वातेन
 10 गच्छन्ती नावा सत्तहि अहोरत्तेहि गच्छति । अथेकस्मिं समये एवं
 गच्छन्ती नावा सत्ताहं पि नन्दियावट्टमच्छपिट्ठेनेव गता । एवं
 ओदकानं सत्तानं^{११} बहुभावो वेदितब्बो ।

- अपि च थलट्टानस्स परित्तभावेन उदकस्स च बहुभावेना पि
 B. 378 अयमत्थो^{१२} वेदितब्बो । यथा हि महातळाके एको व^{१३} उप्पलगच्छो
 15 अस्स, तस्स चत्तारि^{१४} च^{१५} पण्णानि, मज्झे च एकं उप्पलमकुलं अस्स ।
 एवमेवं चत्तारि पण्णानि विय चत्तारो दीपा, मज्झे उप्पलमकुलं विय
 सिनेरुपब्बतो, सेसं उदकं विय उदकपरिक्खित्तो ओकासो । तस्स
 महन्तभावो इद्धिमन्तानं पाकटो होति । तेसं हि आकासेन गच्छन्तानं
 चत्तारो महादीपा चत्तारि पण्णानि विय उपट्ठहन्ति, सिनेरुपब्बतो
 20 मज्झे उप्पलमकुलं विय, सेसं^{१६} उदकं विय उदकपरिक्खित्तो
 ओकासो^{१७} । एवं महन्ते उदके जातत्ता ओदका व बहुतरा वेदितब्बा ।

१. ० वेदितब्बं—सी०, रो० ।	२. ० उक्कूलविकूलं—रो० ।
३. निन्नट्टानं—रो० ।	४-४. दुग्गता—स्या० ।
५. खाणुकण्टकाधानं ति—सी०, रो० ।	६. तत्थजातिमानानं—स्या० ।
७. खाणुकण्टकानं—स्या० ।	८. पतिट्टितट्टानं—सी०, रो० ।
९. रो पोत्थके नत्थि ।	१०. सी० पोत्थके नत्थि ।
११. अयमेत्थ अत्थो—स्या० ।	१२. एको च—रो०; एको—स्या० ।
१३. चत्तारो—सी०, रो०; चत्तारे—स्या० ।	१४. व—स्या० ।
१५-१५. स्या० पोत्थके नत्थि ।	

२. दुतियादीसु अञ्जत्र मनुस्सेही (अं० नि० १.१६, ४.२)
ति इध चत्तारो अपाया अञ्जत्र मनुस्सेही ति अधिप्पेता ।

मज्झिमेसु जनपदेसु ति, 'पुरत्थिमाय दिसाय गजङ्गलं^१ नाम
निगमो, तस्स^२ परेन^३ महासाला, ततोपरा^४ पच्चन्तिमा जनपदा
ओरतो मज्झे । पुरत्थिमदक्खिणाय^५ दिसाय^६ सल्लवती^७ नाम नदी, 5 R. 37
ततोपरा^८ पच्चन्तिमा जनपदा, ओरतो मज्झे । दक्खिणाय दिसाय
सेतकण्णिकं नाम निगमो, ततोपरा^९ पच्चन्तिमा जनपदा ओरतो
मज्झे । पच्छिमाय दिसाय थूणं नाम ब्राह्मणगामो, ततोपरा
पच्चन्तिमा जनपदा ओरतो मज्झे । उत्तराय दिसाय उसीरद्धजो नाम
पब्बतो, ततोपरा पच्चन्तिमा जनपदा ओरतो मज्झे' ति एवं परि- 10
च्छिन्ने जनपदे ति अत्थो । अयं हि^{१०} जनपदो मुदिङ्गसण्ठानो^{११}
उज्जुकेन कत्थचि असीतियोजनो होति, कत्थचि योजनसतिको, कत्थचि
द्वियोजनसतिको^{१२}, मज्झेन^{१३} पन तियोजनसतिको, परियन्तपरिक्खेपेन
नवमत्तयोजनसतिको होति । एत्तके ठाने बुद्धपच्चेकबुद्धा महासावका
बुद्धपट्ठाका बुद्धसावका^{१४} बुद्धमाता बुद्धपिता चक्रवत्ती राजा ति इमे 15
सत्ता निब्बत्तन्ति । अपि च उपादायुपादाया पि मज्झिमपदेसो^{१५}
लब्भति । सकलो पि हि जम्बुदीपो मज्झिमपदेसो नाम, सेसदीपा
पच्चन्तिमा जनपदा । तम्बपण्णिदीपे अनुराधपुरं मज्झिमपदेसो नाम,
सेसो पच्चन्तो ति एवं नयो^{१६} वेदितब्बो ।

३. पञ्चवन्तो अजला^{१७} अनेलमूगा^{१८} (अं० नि० १.१६, ४.३) 20
ति एत्थ कम्मस्सकतपञ्चा भानपञ्चा विपस्सनापञ्चा मग्गपञ्चा

१. कजङ्गलं—सी०, स्या०, रो० ।	२-२. तस्सापरेन—सी०, रो० ।
३. ततोपरं—सी०, स्या०, रो० ।	४-४. पुरत्थिमदक्खिण-अनुदिसाय—रो० ;
५. सल्लवती—सी० ।	पुरत्थिमदक्खिणाय अनुदिसाय—सी० ।
६. ततोपरं—सी०, रो०—एवमेव ।	७. अयं—स्या० ।
८. मुर्तिगसण्ठानो—सी०, रो० ।	९. स्या० पोत्थके नत्थि ।
१०. मज्झे—स्या० ।	११. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
१२. मज्झिमपदेसो—सी०, रो०—एवमेव ।	१३. स्या० पोत्थके नत्थि ।
१४-१४. अजला अनेलमूगा ति—रो० एवमेव ।	

- B. 379 फलपञ्चा ति एताहि समन्नागता पञ्चवन्तो^१ नाम, अमूळहा अजळा नाम । येसं एळा मुखतो न गलति, ते अनेळमूगा नाम । अनेळमूगा निहोसमुखा ति अत्थो । पटिबला ति समत्था, कायबलेन च व आणबलेन च समन्नागता । अत्थमञ्जातुं^२ ति^३ अत्थानत्थं कारणा-
R. 38 5 कारणं जानितुं । दुप्पञ्चा ति अप्पञ्चा निप्पञ्चा । जळा ति^३ मन्दा मोमूहा ।

४. अरियेन पञ्चाचक्खुना (अं० नि० १.१६, ४.४) ति सहविपस्सनेन मग्गेन । अविज्जागता ति अविज्जन्धकारेन समन्नागता ।

- 10 ५. ये लभन्ति तथागतं दस्सनाया (अं० नि० १.१६, ४.५) ति ये तथागतस्स गुणे जानित्वा तथागतं चक्खुविज्जाणेन पस्सितुं लभन्ति ।

६. तथागतप्पवेदितं (अं० नि० १.१६, ४.६) ति तथागतेन पवेदितं पकासेत्वा कथितं । सबनाया ति सोतविज्जाणेन सोतुं ।

- 15 ७. धारेन्ती (अं० नि० १.१६, ४.७) ति^४ न^५ पम्मस्सन्ति ।

८. धातानं धम्मानं अत्थं उपपरिक्खन्ती (अं० नि० १.१६, ४.८) ति पगुणाया पाळिया अत्थानत्थं उपपरिक्खन्ति ।

९. अत्थमञ्जाय धम्ममञ्जाया (अं० नि० १.१६, ४.९) ति अट्ठकथं च पाळि च जानित्वा । धम्मानुधम्मं पटिपज्जन्ती ति
20 अनुलोमपटिपदं पूरेन्ति ।

१०. संवेजनीयेसु ठानेसू (अं० नि० १.१६, ४.१०) ति संवेगजनकेसु कारणेसु । संविज्जन्ती ति संवेगं आपज्जन्ति ।

११. योनिसो पदहन्ती (अं० नि० १.१६, ४.११) ति उपायेन पधानवीरियं करोन्ति ।

७. पञ्चावन्तो—सी०, रो० ।

२. अञ्जातुं—स्या० ।

३. जला ति—रो० ।

४-४. धारेन्ती ति तं न—स्या० ;

धारेन्ति न—रो० ।

१२. ववस्सगारम्मणं (अं० नि० १.१६-४.१२) ति ववस्सगो
वुच्चति निब्बानं, तं आरम्मणं करित्वा ति अत्थो । लभन्ति समाधि
ति मग्गसमाधिं च फलसमाधिं च पापुणन्ति ।

१३. अन्नगरसग्गानं (अं० नि० १.१६, ४.१३) ति उत्तमन्नानं
च उत्तमरसानं च । उञ्छेन कपालाभत्तेन यापेन्ती ति उञ्छाचारेन 5
वनमूलफलाफलेन वा कपालेन आभतभत्तेन वा यापेन्ति । एत्थ च यो
कस्सचिदेव खादनीयस्स^१ भोजनीयस्स^१ अत्थाय चित्ते उप्पन्ने तंखणं
येव न तं लभति, अयं अन्नगरसग्गानं^२ न लाभी नाम । यस्स पि
तंखणं येव लभित्वा ओलोकेन्तस्स वण्णगन्धरसा अमनापा होन्ति,
अयं पि अन्नगरसग्गानं न लाभी नाम । यस्स पन वण्णगन्धरसा 10
पटिलब्धन्ति, मनापा होन्ति, अयं अन्नगरसग्गानं लाभी नाम । सो
उत्तमकोटिया चक्कवत्ती राजा, हेट्ठिमकोटिया धम्मासोको वेदितब्बो ।
सङ्खेपतो हि यस्स भत्तस्स एकपाति सतसहस्सं अग्घति, इदं अन्नग-
रसग्गं नाम । यं पन भिक्खुसङ्घं पिण्डाय चरन्तं दिस्वा मनुस्सा
उत्तमपणीतं भत्तं देन्ति, इदं किं नामा ति ? इदं उञ्छेन कपाला- 15
भत्तेन^३ यापेन्ते उपादाय अन्नगरसग्गं^४ नाम^५ वुच्चती ति ।

१४. अत्थरसस्सा (अं० नि० १.१६, ४.१४) तिआदीसु^६
अत्थरसो नाम चत्तारि सामञ्जसफलानि, धम्मरसो नाम चत्तारो
मग्गा, विमुत्तिरसो नाम अमतनिब्बानं । सेसं सब्बत्थ उत्तानत्थमेवा
ति । 20

चतुत्थवग्गवण्णना निट्ठिता ।

जम्बुदीपपेय्यालो निट्ठितो ।

१-१. खादनीयभोजनियस्स—रो० ।

२. अन्नगरसग्गस्स—सी०, रो० ।

३. कपालभत्तेन—सी०, रो० ।

४. अन्नरसं—सी० ।

५. नामा ति—रो० ।

६. अत्थरसो तिआदीसु—स्या० ।

१७. पसादकरधम्मवग्गवण्णना

- १-१६. अद्धमिदं (अं०नि० १.१७, १.१६) तिआदीसु अद्धं ति^१
 एकंसाधिवचनमेतं । अद्धा इदं लाभानं, एकंसो एस लाभानं ति वुत्तं
 होति । यदिदं आरञ्जिकत्तं ति^२ यो एस आरञ्जिकभावो । इदं वुत्तं
 होति—आरञ्जिकभावो नाम लाभानं एकंसो अवस्सभावित^३ न
 5 सक्का आरञ्जिकेन लाभं न लभितुं ति । आरञ्जिको हि भिक्खु,
 'अत्तनो अरञ्जवासस्स अनुच्छविकं करिस्सामी' ति पापकं नाम न
 करोति । अथस्स, 'आरञ्जिको अयं भिक्खू' ति सञ्जातगारवो
 महाजनो चतुपच्चयेन^४ पूजं^५ करोति । तेन वुत्तं—'अद्धमिदं भिक्खवे
 लाभानं यदिदं आरञ्जिकत्तं' ति । सेसपदेसु पि एसेव नयो । एत्थ
 10 पन बाहुसच्चं ति बहुस्सुतभावो । थावरेय्यं ति चिरपब्बजितता^६
 थावरप्पत्तभावो । आकप्पसम्पदा ति चीवरग्गहणादिनो^६ आकप्पस्स
 सम्पत्ति । परिवारसम्पदा ति सुचिपरिवारता । कोलपुत्ती ति
 कुलपुत्तभावो वण्णपोवखरता ति सम्पन्नरूपता । कल्याणवाक्करणता
 ति वचनकिरियाय मधुरभावो । अप्पाबाधता ति आरोग्यसम्पत्ति ।
 15 अरोगो हि भिक्खु अत्तनो सरीरकल्याणताय^७ विपस्सनाधुरे^८ च गन्धधुरे
 च परिपूरकारी होति, तेनस्स लाभो उप्पज्जती ति ।

सोळस पसादकरधम्मा निट्ठिता ।

१. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. अवस्सभावितता—रो० ;

अवस्सं भावितता—स्या० ।

५. चिरपब्बजितताय—सी०, रो० ।

७. सरीरकल्याणताय—रो० ।

२. आरञ्जिकत्तं ति—सी०, रो०—
 एवमेव ।

४-४. चतुपच्चयपूजं—स्या० ।

६. चीवरग्गहणादिनो—सी०, रो० ।

८. वासधुरे—सी०, रो० ।

१८. अपरअच्छरासङ्घातवगवणना

१. अच्छरासङ्घातमत्तं पी (अं० नि० १.१८) ति^१ इदं
 पि सुत्तं अग्गिक्खन्धूपम (अं० नि० ३.२५१) अट्ठुप्पत्तियं^२ येव
 वुत्तं । अप्पनाप्पत्ताय हि मेत्ताय विपाके^३ कथा^४ येव नत्थि । तस्सा
 येव अट्ठुप्पत्तिया अयं देसना आरद्धा ति वेदितब्बा । तत्थ पठमं ति,
 'गणनानुपुब्बता^५ पठमं, इदं पठमं समापज्जती ति पठमं' ति विभज्जे 5 R. 41
 वुत्तत्थमेव । भानं ति भानं नाम दुविधं—आरम्मणूपनिज्झानं च
 लक्खणूपनिज्झानं चा ति । तत्थ आरम्मणूपनिज्झानं नाम अट्ठ
 समापत्तियो । ता हि पथवीकसिणादिनो आरम्मणस्स उपनिज्झानतो^६
 आरम्मणूपनिज्झानं ति वुच्चन्ति । लक्खणूपनिज्झानं ति विपस्सना-
 मग्गफलानि । विपस्सना हि अनिच्चादिवसेन सङ्खारलक्खणस्स 10
 उपनिज्झानतो लक्खणूपनिज्झानं नाम, विपस्सनाय पन लक्खणूप-
 निज्झानकिच्चं मग्गेन सिज्झती ति मग्गो लक्खणूपनिज्झानं, फलं
 सुञ्जत^७—अनिमित्तअप्पणिहितलक्खणस्स निब्बानस्सेव उपनिज्झानतो
 लक्खणूपनिज्झानं ति वुच्चति । तत्थ इमस्मिं पन^८ अत्थे आरम्मणू-
 पनिज्झानं अधिप्पेतं । को पन वादो ये नं बहुलीकरोन्ती ति ये नं 15
 पठमज्झानं बहुली करोन्ति, पुनप्पुनं^९ करोन्ति, तेषु वत्तब्बमेव
 नत्थि । सेसमेत्थ हेट्ठा वुत्तनयेनेव वेदितब्बं ।

२-८. दुत्तियं (अं० नि० १.१८, २-८) तिआदीसु^६, 'गणनानु-
 पुब्बता दुत्तियं' तिआदिना नयेन अत्थो वेदितब्बो ।

१. अच्छरासङ्घातमत्तं पि—रो० ।

३-३. विपाककथं—सी०, रो० ।

४. गणनानुपुब्बताय—रो० ।

६. सुञ्जता—रो० ।

७. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९. ० पि—रो० ।

२. अग्गिक्खन्धूपम-अट्ठुप्पत्तियं—सी०,
 रो० ।

५. उपनिज्झायनतो—सी०, रो०—
 एवमेव ।

८. पुनप्पुनं—सी०, रो० ।

B. 382

मेत्तं ति सब्बसत्तेसु हितफरणं । चेतोविमुत्तिं ति चित्तविमुत्तिं ।
 इध अप्पनाप्पत्ता व मेत्ता अधिप्पेता । करुणादीसु पि एसेव नयो ।
 इमे पन चत्तारो ब्रह्मविहारा वट्टं^१ होन्ति, वट्टपादा होन्ति, विपस्स-
 नापादा होन्ति, दिट्ठधम्मसुखविहारा होन्ति, अभिञ्जापादा वा
 5 निरोधपादा वा होन्ति^२ । लोकुत्तरा पन न होन्ति । कस्मा ?
 सत्तारम्मणत्ता ति ।

R. 42

९-१२. काये कायानुपस्सी (अं० नि० १.१८, ९-१२) ति
 आनापानपब्बं इरियापथपब्बं चतुसम्पजञ्जपब्बं पटिकूलमनसिकार-
 पब्बं^३ धातुमनसिकारपब्बं नवसिवथिकापब्बानि^४ अज्झत्तपरिकम्म-
 10 वसेन चत्तारि नीलादिकसिणानी ति इमस्मिं अट्टारसविधे काये तमेव
 कायं पञ्चाय अनुपस्सन्तो । विहरती ति इरियति वत्तति । इमिना
 इमस्स अट्टारसविधेन कायानुपस्सनासतिपट्टानभावकस्स भिक्खुनो
 इरियापथो कथितो होति । आतापी ति तस्सेव वुत्तप्पकारस्स
 सतिपट्टानस्स भावनकवीरियेन^५ वीरियवा । सम्पजानो ति अट्टारस-
 15 विधेन कायानुपस्सनासतिपट्टानस्स परिग्गाहिकपञ्चाय^६ सम्मा-
 पजानन्तो । सतिमा ति अट्टारसविधेन कायानुपस्सनापरिग्गाहिकाय
 सतिया समन्नागतो । विनेय्य लोके अभिञ्ज्ञादोमनस्सं ति तस्मिं येव
 कायसङ्घाते लोके पञ्चकामगुणिकतण्हं च पटिघसम्पयुत्तदोमनस्सं च
 विनेत्वा विक्खम्भेत्वा काये कायानुपस्सी विहरती ति वुत्तं होति ।
 20 एत्तावता कायानुपस्सनासतिपट्टानवसेन सुद्धरूपसम्मसनमेव कथितं
 ति वेदितब्बं ।

वेदनासु वेदनानुपस्सी ति सुखादिभेदासु वेदनासु, 'सुखं वेदनं
 वेदियमानो सुखं वेदनं वेदियामी ति पजानाति । दुक्खं, अदुक्खमसुखं,
 सामिसं वा सुखं, निरामिसं वा सुखं, सामिसं वा दुक्खं, निरामिसं वा
 25 दुक्खं, सामिसं वा अदुक्खमसुखं, निरामिसं वा अदुक्खमसुखं वेदनं

१. वट्टा—रो० ।

३. पटिकूल०—सी०, रो० ।

५. भावनकविरियेन—सी०, रो० ।

२. सी०-रो० पौत्थकेसु नत्थि ।

४. नवसीवथिका—सी०, रो० ।

६. परिग्गहणपञ्चाय—सी०, रो० ।

वेदियमानो निरामिसं अदुक्खमसुखं वेदनं वेदियामी ति पजानाती' ति एवं वुत्तं नवविधं वेदनं अनुपस्सन्तो^१ । आतापी तिआदिना^२ पनेत्थ नवविधेन वेदनानुपस्सनासतिपट्टानस्स भावनापरिग्गाहिकानं वीरियपञ्चासतीनं वसेन अत्थो वेदितब्बो । लोको ति चेत्थ वेदना वेदितब्बा ।

R. 43

5

चित्तधम्मेसु पि एसेव नयो । एत्थ पन चित्ते चित्तानुपस्सी ति, 'सरागं वा चित्तं सरागं चित्तं ति पजानाती' ति एवं वित्थारिते सोळसप्पभेदे चित्ते तमेव^३ चित्तं^३ परिग्गाहिकाय अनुपस्सनाय अनुपस्सन्तो ति अत्थो । धम्मेसु धम्मानुपस्सी ति, 'पञ्च नीवरणानि, पञ्चुपादानक्खन्धा, छ अज्झत्तिकबाहिरायतनानि, सत्त बोज्झङ्गा, चत्तारि अरियसच्चानी' ति एवं कोट्टासवसेन पञ्चधा वुत्तेसु धम्मेसु धम्मपरिग्गाहिकाय अनुपस्सनाय ते धम्मे अनुपस्सन्तो ति अत्थो । एत्थ पन वेदनानुपस्सनासतिपट्टाने च चित्तानुपस्सनासतिपट्टाने च सुद्धअरूपसम्मसनमेव कथितं, धम्मानुपस्सनासतिपट्टाने रूपारूपसम्मसनं । इति इमानि चत्तारि पि सतिपट्टानानि लोकियलोकुत्तरमिस्स- कानेव कथितानी ति वेदितब्बानि ।

B. 383

10

15

१३-१६. अनुप्पन्नानं (अं० नि० १.१८, १३-१६) ति अनिब्बत्तानं । पापकानं ति लामकानं । अकुसलानं धम्मानं ति अकोसल-सम्भूतानं लोभादिधम्मानं । अनुप्पादाया ति अनिब्बत्तनत्थाय । छन्दं जनेती ति कत्तुकम्यताकुसलच्छन्दं उप्पादेति । वायमती ति पयोगं परक्कमं करोति । वीरियं आरभती ति कायिकचेतसिकवीरियं करोति । चित्तं पगगण्हाती ति तेनेव सहजातवीरियेन चित्तं उक्खि-पति । पढहती ति पधानवीरियं करोति ।

20

R. 44

उप्पन्नानं ति जातानं निब्बत्तानं । कुसलानं धम्मानं ति कोस-लसम्भूतानं अलोभादिधम्मानं । ठितिया ति ठितत्थं । असम्मोसाया

25

ति अनस्सनत्थं^१ । भिय्योभावाया ति पुनप्पुनभावाय । वेपुल्लाया ति विपुलभावाय । भावनाया ति वड्डिया^२ । पारिपूरिया ति परिपूरण-
त्थाय । अयं ताव चतुन्नं सम्मप्पधानानं एकपदिको अत्थुद्धारो ।

अयं पन सम्मप्पधानकथा नाम दुविधा—लोकिया लोकुत्तरा
5 च । तत्थ लोकिया सब्बपुब्बभागो होति । सा कस्सपसंयुत्त
(सं० नि० २.१६५) परियायेन लोकियमग्गक्खणे येव^३ वेदितब्बा ।
वुत्तं हि तत्थ—

“चत्तारोमे आवुसो सम्मप्पधाना । कतमे चत्तारो ? इधावुसो
भिक्षु, ‘अनुप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा उप्पज्जमाना अनत्थाय
B.384 10 संवत्तेय्यु’ ति आतप्पं करोति, ‘उप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा
अप्पहीयमाना अनत्थाय संवत्तेय्यं’ ति आतप्पं करोति, ‘अनुप्पन्ना
मे कुसला धम्मा अनुप्पज्जमाना^४ अनत्थाय संवत्तेय्यु’ ति आतप्पं
करोति, ‘उप्पन्ना मे कुसला धम्मा निरुज्जमाना अनत्थाय संवत्तेय्यु’
ति आतप्पं करोती” (सं० नि० २.१६५) ति ।

R. 45 15 एत्थ च ‘पापका अकुसला’ ति लोभादयो वेदितब्बा । अनुप्पन्ना^५
कुसला धम्मा’ ति समथविपस्सना चेव मग्गो च । ‘उप्पन्ना कुसला’
नाम समथविपस्सना व^६ । मग्गो पन सकिं उप्पज्जित्वा निरुज्जमानो
अनत्थाय संवत्तनको नाम नत्थि । सो हि फलस्स पच्चयं दत्वा व^७
निरुज्जति^८ । पुरिमस्मि पि^९ वा समथविपस्सना व गहेतब्बा ति
20 वुत्तं । तं पन न युत्तं । एवं लोकिया सम्मप्पधानकथा सब्बपुब्बभागे
कस्सपसंयुत्तपरियायेन वेदितब्बा । लोकुत्तरमग्गक्खणे पनेतं एकमेव^{१०}
वीरियं चतुकिच्चसाधनवसेन चत्तारि नामानि लभति ।

१. अपमुस्सनत्थं—रो० ।

३. लोकियमग्गक्खणे—सी० ।

५. ०मे—रो० ।

७. दत्वा—रो० ।

९. पुरिमस्मि—सी०, रो० ।

२. वुड्डिया—रो० ।

४. नुप्पज्जमाना—रो० ।

६. च—स्या० ।

८. ०उप्पन्ना कुसला नाम—स्या० ।

१०. एकं येव—रो० ।

तत्थ अनुप्पन्नानं पापकानं ति एत्थ, 'अनुप्पन्नो चेव कामच्छन्दो'
तिआदीसु वुत्तनयेन अत्थो वेदितब्बो । उप्पन्नानं पापकानं ति एत्थ^१
चतुब्बिधं उप्पन्नं—वत्तमानुप्पन्नं भुत्वाविगतुप्पन्नं ओकासकतुप्पन्नं
भूमिलद्धुप्पन्नं ति । तत्थ ये किलेसा विज्जमाना उप्पादादिसमञ्जिनो
इदं 'वत्तमानुप्पन्नं' नाम । कम्मे पन जविते^२ आरम्मणरसं अनुभवित्वा 5
निरुद्धविपाको भुत्वा विगतं नाम, कम्मं उप्पजित्वा निरुद्धं भुत्वा
विगतं नाम । तदुभयं पि 'भुत्वाविगतुप्पन्नं' ति सङ्खं गच्छति ।
कुसलाकुसलकम्मं अञ्जकम्मस्स विपाकं पटिवाहित्वा अत्ततो विपा-
कस्स ओकासं करोति । एवं कते ओकासे विपाको उप्पज्जमानो R. 46
ओकासकरणतो पट्टाय उप्पन्नो ति वुच्चति, इदं 'ओकास कतुप्पन्नं' 10
नाम । पञ्चक्खन्धा पन विपस्सनाय भूमि नाम, ते अतीतादिभेदा
होन्ति । तेसु अनुसयितकिलेसा पन अतीता वा अनागता वा पच्चु-
प्पन्ना वा ति न वत्तब्बा । अतीतक्खन्धेसु अनुसयिता पि हि अप्पहीना
व होन्ति, अनागतक्खन्धेसु अनुसयिता पि^३ अप्पहीना व होन्ति^३,
पच्चुप्पन्नक्खन्धेसु अनुसयिता पि अप्पहीना व होन्ति । इदं 'भूमि- 15
लद्धुप्पन्नं' नाम । तेनाहु पोराणा—'तासु तासु भूमीसु^४ असमुग्घात-
गता^५ किलेसा भूमिलद्धुप्पन्ना ति^६ सङ्खं गच्छन्ती' ति ।

अपरं पि चतुब्बिधं उप्पन्नं—समुदाचारुप्पन्नं आरम्मणाधिग्गहि- B. 385
तुप्पन्नं अविक्खम्भितुप्पन्नं असमुग्घातितुप्पन्नं ति । तत्थ सम्पति
वत्तमानं येव^७ 'समुदाचारुप्पन्नं' नाम । सकिं चक्खूनि उम्मीलेत्वा 20
आरम्मणे निमित्ते गहिते अनुस्सरितानुस्सरितक्खणे किलेसा नुप्पज्जि-
स्सन्ती ति न वत्तब्बा । कस्मा ? आरम्मणस्स अधिग्गहितत्ता । यथा
किं ? यथा खीरुक्खस्स कुटारिया आहताहतट्टाने^८ खीरं न निक्ख-
मिस्सती ति न वत्तब्बा । एवं इदं 'आरम्मणाधिग्गहितुप्पन्नं' नाम ।

१. ०पन—सी०, रो० ।

२. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. असमुग्घाटगता—रो० ।

४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. विज्जहनते—स्या० ।

४. भूमिसु—रो०, सी० ।

६. भूमिलद्धुप्पन्नं नामा ति—सी०, रो० ।

८. पहतट्टाने—स्या० ।

समापत्तिया अविक्रमिभित्तकिलेसा पन इमस्मि नाम ठाने न
उप्पज्जिस्सन्ती ति न वत्तब्बा । कस्मा ? अविक्रमिभित्तत्ता । यथा
किं ? यथा^१ खीररुक्खं कुठारिया^२ आहनेय्युं, इमस्मि नाम ठाने खीरं
न निक्खमेय्या ति न वत्तब्बं । एवं इदं 'अविक्रमिभित्तुप्पन्नं' नाम ।
R. 47 5 मग्गेन असमुग्घातित्तकिलेसा^३ पन भवग्गे निब्बत्तस्सा पि उप्पज्जन्ती
ति पुरिमनयेनेव वित्थारेतब्बं । इदं 'असमुग्घातित्तुप्पन्नं' नाम ।

इमेसु उप्पन्नेसु वत्तमानुप्पन्नं भुत्वा विगतुप्पन्नं ओकासकतुप्पन्नं
समुदाचारुप्पन्नं ति चतुब्बिधं उप्पन्नं न मग्गवज्झं, भूमिलद्धुप्पन्नं
आरम्मणाधिग्गहितुप्पन्नं अविक्रमिभित्तुप्पन्नं असमुग्घातित्तुप्पन्नं ति
10 चतुब्बिधं मग्गवज्झं । मग्गो हि उप्पज्जमानो एते किलेसे पजहति ।
सो ये किलेसे पजहति, ते अतीता वा अनागता वा पच्चुप्पन्ना वा ति
न वत्तब्बा । वुत्तम्पि चेत्तं—

“हस्मि अतीते किलेसे पजहति, तेन हि खीणं येव खेपेति, निरुद्धं
निरोधेति, अत्थङ्गतं अत्थङ्गमेति, अतीतं यं नत्थि, तं पजहति^४ ।
15 हस्मि अनागते किलेसे पजहति, तेन हि अजातं पजहति, अनिब्बत्तं
अनुप्पन्नं अपातुभूतं पजहति, अनागतं यं नत्थि, तं पजहति^५ ।
हस्मि पच्चुप्पन्ने किलेसे पजहति, तेन हि रत्तो रागं पजहति, दुट्ठो
दोसं, मूल्हो मोहं, विनिबद्धो मानं, परामट्ठो दिट्ठि, अनिट्ठङ्गतो^६
विचिकिच्छं, थामगतो अनुसयं पजहति, कण्हसुक्का धम्मा युगनद्धा
20 वत्तन्ति, संकिलेसिका^७ मग्गभावना होती ति । ...पे०...^८ तेन हि
नत्थि मग्गभावना, नत्थि फलसच्छिकिरिया, नत्थि किलेसप्पहानं,
नत्थि धम्माभिसमयो ति । अत्थि मग्गभावना ...पे०... अत्थि

१. ०सचे—सी०, रो० ।

२. कठारिया—रो० ।

३. असमुग्घाटित्तकिलेसा—रो० ।

४-५. पजहती ति—रो०, सी० ।

६. अनिट्ठङ्गतो—रो० ।

७. संकिलेसिया—सी०, रो० ।

८. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

धम्माभिसमयो ति^१ यथा कथं विय ? सेय्यथा पि तरुणो रुक्खो
...पे०...अपातुभूता येव^२ न^२ पातुभवन्ती” ति^३ ।

B. 386
R. 48

इति^४ पाळियं अजातफलरुक्खो आगतो, जातफलरुक्खो^५ पन
दीपेतब्बो^६ । यथा हि सफलो तरुणम्बरुक्खो, तस्स फलानि मनुस्सा
परिभुञ्जेय्युं, सेसानि पातेत्वा पच्छियो पूरेय्युं, अथञ्चो पुरिसो 5
तं फरसुता छिन्देय्य । तेनस्स नेव अतीतानि फलानि नासितानि
होन्ति, न अनागतपच्चुप्पन्नानि^७ च नासितानि^८ । अतीतानि हि
मनुस्सेहि परिभुत्तानि, अनागतानि अनिब्बत्तानि, न सक्का नासेतुं ।
यस्मिं पन समये सौं छिन्नो, तदा फलानि येव, नत्थी ति पच्चुप्पन्नानि
पि^९ अनासितानि । सचे पन रुक्खो अच्छिन्नो अस्स, अथस्स पथवीरसं 10
च आपोरसं च आगम्म यानि फलानि निब्बत्तेय्युं, तानि नासितानि
होन्ति । तानि हि अजातानेव न जायन्ति, अनिब्बत्तानेव न
निब्बत्तन्ति, अपातुभूतानेव न पातुभवन्ति । एवमेव^६ मग्गो ना पि
अतीतादिभेदे किलेसे पजहति, ना पि न पजहति । येसं हि किलेसानं
मग्गेन खन्धेसु अपरिञ्जातेसु उप्पत्ति सिया, मग्गेन उप्पज्जित्वा 15
खन्धानं परिञ्जातत्ता ते किलेसा अजाता व न जायन्ति, अनिब्बत्ता
व न निब्बत्तन्ति, अपातुभूता व न पातुभवन्ति । तरुणपुत्ताय इत्थिया
पुन अविजायनत्थं व्याधितानं रोगवूपसमनत्थं पीतभेसज्जेहि^{१०} चा
पि^{१०} अयमत्थो विभावेतब्बो । एवं मग्गो । ये किलेसे पजहति, ते
अतीता वा अनागता वा पच्चुप्पन्ना वा ति वत्तब्बा । न च मग्गो 20
किलेसे न पजहति । ये पन मग्गो किलेसे पजहति, ते सन्धाय,
उप्पन्नानं पापकानं’ तिआदि वुत्तं । न केवलं च मग्गो किलेसे येव

१. धम्माभिसमयो—सी० ।

२-२. अपातुभूतानेव—सी०, स्या०, रो० ।

३. पातुभवन्ति—सी०, रो० ।

४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

५. जातफलरुक्खेन—सी०, रो० ।

६. दीपेतब्बं—सी०, रो० ।

७-७. न पच्चुप्पन्नानि न च अनागतानि—

८. पच्चुप्पन्नानि—स्या० ।

स्या०; अनागता पच्चुप्पन्नानि च
अनासितानि—रो० ।

९. एवमेवं—सी०, रो० ।

१०-१०. पि वा भेसज्जेहि—स्या०;

पीतभेसज्जेहि वा पि—सी०, रो० ।

R. 49

पजहति, किलेसानं पन अप्पहीनत्ता^१ ये उप्पज्जेय्युं उपादिन्नक्खन्धा^२,
ते पि पजहति येव^३ । वुत्तं पि चेतं—‘सोतापत्तिमग्गवाणेन
अभिसङ्खारविञ्जाणस्स निरोधेन सत्त भवे ठपेट्वा अनमतग्गे संसारे
ये उप्पज्जेय्युं नामं च रूपं च, एत्थेते^४ निरुज्झन्ती’ ति वित्थारो ।

5 इति मग्गो उपादिन्नतो^५ अनुपादिन्नतो च^६ वुट्ठाति । भववसेन^६ पन
सोतापत्तिमग्गो अपायभवतो^७ वुट्ठाति, सकदागामिमग्गो सुगतिभवेक-
देसतो, अनागामिमग्गो सुगतिकामभवतो, अरहत्तमग्गो रूपारूपभवतो
वुट्ठाति । सब्बभवेहि वुट्ठाति येवा ति पि वदन्ति ।

अथ मग्गक्खणे कथं अनुप्पन्नानं उप्पादाय भावना होति, कथं
10 वा उप्पन्नानं ठितिया ति ? मग्गप्पवत्तिया एव । मग्गो हि पवत्तमानो
B. 387 पुब्बे अनुप्पन्नपुब्बत्ता अनुप्पन्नो नाम वुच्चति । अनागतपुब्बं हि ठानं
गन्त्वा अननुभूतपुब्बं वा आरम्मणं अनुभवित्वा वत्तारो भवन्ति,
‘अनागतट्ठानं^८ आगतम्ह, अननुभूतं आरम्मणं अनुभवामा’ ति । या^९
चस्स^९ पवत्ति, अयमेव ठिति^{१०} नामा ति, ‘ठितिया भावेती’ ति^{११}
15 वत्तुं वट्ठति । एवमेतस्स भिक्खुनो इदं लोकुत्तरमग्गक्खणे वीरियं,
‘अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मनं अनुप्पादाया’ तिआदीनि
चत्तारि नामानि लभति । अयं लोकुत्तरमग्गक्खणे सम्मप्पधानकथा ।
इमस्मि पन सुत्ते लोकियलोकुत्तरमिस्सकानेव सम्मप्पधानानि
कथितानि ।

20 १७-२०. इद्धिपादेसु^{१२} छन्दं निस्साय पवत्तो समाधि छन्दसमाधि,
(अं० नि० १.१८, १७-२०) पधानभूता^{१३} सङ्खारा पधानसङ्खारा,
R. 50 समन्नागतं ति^{१३} तेहि धम्मेहि उपेतं । इद्धिया पादं, इद्धिभूतं वा पादं

१. सुप्पहीनत्ता—स्या० ।

२. उपादिण्णक्खन्धा—रो०, सी० ।

३. पजहति—स्या० ।

४. एत्थ ते—रो० ।

५-६. उपादिण्ण-अनुपादिण्णतो—सी०, रो० ।

६. सब्बथववसेन—स्या० ।

७. अपायभवतो—रो० ।

८. न०—स्या० ।

९-९. यावस्स—रो०, सी० ।

१०. ठिता—स्या० ।

११. ० पि—सी०, रो० ।

१२. इद्धिपादेसु—सी० ।

१३-१३. पधान संस्कारसमन्नागतं ति—रो० ।

१-१.

३.

५.

ति इद्धिपादं । सेसेसु पि एसेव नयो । अयमेत्थ सङ्खेपो, वित्थारो पन
इद्धिपादविभङ्गे आगतो एव । विसुद्धिमग्गे पनस्स अत्थो दीपितो ।
तत्राय भिक्खु यदा छन्दादीसु एकं धुरं निस्साय विपस्सनं वड्ढेत्वा
अरहत्तं पापुणाति, तदास्स^१ पठमिद्धिपादो^२ पुब्बभागे लोकियो,
अपरभागे लोकुत्तरो । एवं सेसापी ति । इमस्मिं पि सुत्ते लोकिय- 5
लोकुत्तरा व इद्धिपादा कथिता ।

२१-२५. सद्धिन्द्रियं भावेती (अं० नि० १.१८, २१-२५)
तिआदीसु सद्धा व^२ अत्तनो सद्धाधुरे^३ इन्दट्ठं कारेती ति^४ सद्धिन्द्रियं ।
वीरियिन्द्रियादीसु पि एसेव नयो । भावेती ति एत्थ पन आदिकम्मिको
योगावचरो तीहि कारणेहि सद्धिन्द्रियं विसोधेन्तो सद्धिन्द्रियं भावेति 10
नाम । वीरियिन्द्रियादीसु पि एसेव नयो । वुत्तं हेतं—

“अस्सद्धे पुग्गले परिवज्जयतो, सद्धे पुग्गले सेवतो भजतो पयिरु-
पासतो, पसादनीये सुत्तन्ते पच्चवेक्खतो इमेहि तीहाकारेहि^५ सद्धि-
न्द्रियं विसुज्झति । कुसीते पुग्गले परिवज्जयतो, आरद्धवीरिये पुग्गले
सेवतो भजतो पयिरुपासतो सम्मप्पधाने पच्चवेक्खतो इमेहि तीहा- 15
कारेहि वीरियिन्द्रियं विसुज्झति । मुट्ठस्सतीपुग्गले परिवज्जयतो,
उपट्ठितस्सतीपुग्गले सेवतो भजतो, पयिरुपासतो, सतिपट्ठाने पच्चवेक्खतो
इमेहि तीहाकारेहि सतिन्द्रियं विसुज्झति । असमाहिते पुग्गले
परिवज्जयतो, समाहिते पुग्गले सेवतो भजतो पयिरुपासतो, भान- 20
विमोक्खे पच्चवेक्खतो इमेहि तीहाकारेहि समाधिन्द्रियं विसुज्झति ।
दुप्पञ्जे पुग्गले परिवज्जयतो, पञ्जवन्ते पुग्गले सेवतो भजतो
पयिरुपासतो, गम्भीरज्जाणचरियं पच्चवेक्खतो इमेहि तीहाकारेहि
पञ्चिन्द्रियं विसुज्झती’ ति ।

B. 388

R. 51

१-१. तदा समथं पि इद्धिपादो—रो० ।

२. च—स्या० ।

३. सद्धाधुरे—रो० ।

४. करोती ति—सी०, रो० ।

५. तीहि कारणेहि—रो०—एवमेव ।

एत्थ च 'गम्भीरआणचरियं पच्चवेक्खतो' ति सण्हसुखुमं
खन्धन्तरं आयतनन्तरं^१ धातन्तरं^२ इन्द्रियबलबोज्झन्तरं मग्गन्तरं
फलन्तरं च पच्चवेक्खन्तस्सा ति अत्थो । इमेसं हि तिण्णं तिण्णं
कारणानं वसेन अकताभिनिवेशो आदिकम्मिको योगावचरो
5 सद्धाधुरादीसु अभिनिवेशं पट्टपेत्वा भावेन्तो अवसाने विवट्टेत्वा
अरहत्तं गण्हाति । सो याव अरहत्तमग्गा इमानि इन्द्रियानि भावेति
नाम, अरहत्तफले पत्ते भावितिन्द्रियो नाम होती ति । एवं इमानि
पि पञ्चिन्द्रियानि लोकियलोकुत्तरानेव कथितानी ति ।

२६-३०. सद्धाबलादीसु सद्धा येव अकम्पियट्टेन बलं ति
10 सद्धाबलं (अं० नि० १.१८, २६-३०) । वीरियबलादीसु पि एसेव
नयो । एत्थ हि सद्धा अस्सद्धिये^३ न कम्पति, वीरियं कोसज्जे^४ न
कम्पति, सति मुट्ठस्सच्चे^५ न कम्पति, समाधि उद्धच्चे^६ न कम्पति,
पञ्चा अविज्जाय न कम्पती ति सब्बानि पि^७ अकम्पियट्टेन बलानी
ति वुच्चन्ति । भावनानयो पनेत्थ इन्द्रियभावनायं वुत्तनयेनेव वेदितब्बो
15 ति । इमानि^८ लोकियलोकुत्तरानेव कथितानी ति ।

३१-३७. सतिसम्बोज्झं भावेती (अं० नि० १.१८-३१-३७)
ति एत्थ अयं आदिकम्मिकानं कुलपुत्तानं वसेन सद्धि अत्थवण्णनाय
R. 52 भावनानयो । तत्थ सतिसम्बोज्झं तिआदिना नयेन वुत्तानं सत्तन्नं
आदिपदानं ताव अयमत्थवण्णना—सतिसम्बोज्झं ताव सरणट्टेन
20 सति । सा पनेसा उपट्ठानलक्खणा, अपिलापनलक्खणा वा । वुत्तं
पि चेत्तं—

B. 389 "यथा महाराज रज्जो भण्डागारिको रज्जो सापतेय्यं
अपिलापेति—'एत्तकं महाराज हिरज्जं, एत्तकं सुवण्णं, एत्तकं

१-१. स्या० पोत्थके नत्थि;

२. अस्सद्धियेन—सी०, रो० ।

धातन्तरं आयतनन्तरं—सी०, रो० । ३. कोसज्जेन—रो०, सी० ।

४. मुट्ठस्सच्चेन—सी०, रो० ।

५. उद्धच्चेन—सी०, रो० ।

६. सद्धानि पि—रो० ।

७. इमानि पि—सी०, रो० ।

८. हेतं—सी०, रो० ।

सापतेय्य' ति; एवमेव खो महाराज सति उप्पज्जमाना कुसलाकुसल-
सावज्जानवज्जहीनप्पणीतकण्हसुक्कसप्पटिभागे धम्मो अपिलापेति^१—इमे
चत्तारो सतिपट्टाना" (मि० प० ३९) ति वित्थारो । अपिलापनरसा,
किच्चवसेनेव हिस्सा^२ एतं लक्खणं थेरेन वुत्तं । असम्मोसरसा वा,
गोचराभिमुखीभावपच्चुपट्टाना^३ । सति एव सम्बोज्झङ्गो ति 5
सतिसम्बोज्झङ्गवे ।

तत्थ बोधिया, बोधिस्स वा अङ्गो ति बोज्झङ्गो । किं वुत्तं
होति ? या हि अयं धम्मसामग्गी^४ याय^५ लोकियलोकुत्तरमग्गक्खणे
उप्पज्जमानाय लीनुद्धच्चपटिपट्टानायूहनकामसुखअत्तकिलमथानुयोगउच्छे-
दसस्सताभिनिवेसादीनं^६ अनेकेसं^७ उपद्धानं पटिपक्खभूताय सति- 10
धम्मविचयवीरियपीतिपस्सद्विसमाधिउपेक्खासङ्घाताय धम्मसामग्गिया
अरियसावको बुज्झती ति कत्वा बोधी ति वुच्चति, बुज्झती ति^८
किलेससन्ताननिदाय उट्ठहति, चत्तारि वा^९ अरियसच्चानि पटिविज्झति,
निब्बानमेव वा सच्छिक्करोती ति वुत्तं होति । यथाहु—'सत्त R. 53
बोज्झङ्गे भावेत्वा अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो' ति । तस्सा^{१०} 15
धम्मसामग्गिसङ्घाताय बोधिया अङ्गो ति पि 'बोज्झङ्गो' भानङ्ग-
मग्गङ्गादयो विय । योपेसं^{११} यथावुत्तप्पकाराय एताय धम्मसामग्गिया
बुज्झती ति कत्वा अरियसावको बोधी ति वुच्चति, तस्स^{१२} अङ्गो ति
पि 'बोज्झङ्गो' सेनङ्गरथङ्गादयो विय । तेनाहु अट्ठकथाचरिया
"बुज्झनकस्स^{१३} पुग्गलस्स अङ्गा ति वा^{१४} बोज्झङ्गा" ति । 20

१. ० सरापेति—स्या० ।

२. हिस्स—रो० ।

३. गोचराभिमुखभावपच्चुपट्टाना—
सी०, रो० ।

४-४. धम्मसामग्गिया—सी०, स्या०, रो० ।

५. अनेकेसानं—रो० ।

५. लीनुद्धच्चसतिपट्टानायूहनकामसुखत्त०
—रो० ।

६. बुज्झति—सी० ।

६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

७. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१०. सेसं—स्या० ।

११. ० बोधिस्स—सी० ।

१२. ० च—स्या० ।

१३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

अपि च 'बोज्झङ्गा ति केनट्ठेन बोज्झङ्गा ? बोधाय संवत्तन्ती
ति बोज्झङ्गा, बुज्झन्ती ति बोज्झङ्गा, अनुबुज्झन्ती ति^१ बोज्झङ्गा,
पटिबुज्झन्ती ति बोज्झङ्गा^१, सम्बुज्झन्ती ति^२ बोज्झङ्गा' ति
इमिना^३ पटिसम्भिदानयेना पि बोज्झङ्गत्यो वेदितब्बो । पसत्थो
5 सुन्दरो च^४ बोज्झङ्गो सम्बोज्झङ्गो, सति एव सम्बोज्झङ्गो
सतिसम्बोज्झङ्गो, तं^५ सतिसम्बोज्झङ्गं^५ ।

धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं तिआदीसु पि चतुसच्चधम्मे विचिन्ती
ति धम्मविचयो । सो पविचयलक्खणो, ओभासनरसो, असम्मोह-
पच्चुपट्टानो^६ । वीरभावतो, विधिना इरयितब्बतो च वीरियं । तं
B.390 10 पग्गहलक्खणं^७, उपथम्भनरसं, अनोसीदनपच्चुपट्टानं । पीणयती ति^८
पीति^८ । सा^९ फरणलक्खणा, तुट्ठिलक्खणा वा, कायचित्तानं
पीणनरसा^{१०}, नेसं^{११} येव ओदग्गपच्चुपट्टाना^{१२} । कायचित्तदरथप्पस्स-
म्भनतो पस्सद्धि । सा उपसमलक्खणा, कायचित्तदरथमद्दनरसा,
R. 54 कायचित्तानं अपरिप्फन्दनसीतिभावपच्चुपट्टाना^{१३} । समाधानतो
15 समाधि । सो अविकखेपलक्खणो, अविसारलक्खणो वा, चित्तचेत-
सिकानं सम्पिण्डनरसो, चित्तट्ठितिपच्चुपट्टानो । अज्झुपेक्खनतो
उपेक्खा । सा पटिसङ्खानलक्खणा, समवाहितलक्खणा वा ऊनाधिक-
निवारणरसा, पक्खपातुपच्छेदनरसा वा, मज्झत्तभावपच्चुपट्टाना ।
20 सेसं वुत्तनयमेव । भावेती ति ब्रूहेति वड्ढेति, उप्पादेती ति
अत्थो ।

१-१. पटिविज्झन्ती ति बोज्झङ्गा—

स्या० ।

४. च—रो० ।

६. सम्बोधिपच्चुपट्टानो—स्या० ।

८. पीनयती ति—रो० ।

१०. पीननरसा—रो० ।

१२. ओदग्गपच्चुपट्टाना—रो० ।

२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

३. इच्चादिना—सी०, रो० ।

५-५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

७. पग्गहलक्खणं—रो० ।

९-९. पीतिया सा—रो० ।

११. तेसं—रो० ।

१३. अपरिप्फन्दभूत—सीतिभावपच्चुपट्टाना
—रो० ।

तत्थ चत्तारो धम्मा सतिसम्बोज्झस्स उप्पादाय संवत्तन्ती ति वेदितब्बा^१—सतिसम्पज्जञ्चं मुट्ठस्सतिपुग्गलपरिवज्जनता उपट्ठितस्स-
तिपुग्गलसेवना^२ तदधिमुत्तता ति । अभिक्कन्तादीसु हि सत्तसु ठानेसु
सतिसम्पज्जञ्चेन^३, भत्तनिक्खित्तकाकसदिसे मुट्ठस्सतिपुग्गले परि-
वज्जनेन, तिस्सदत्तत्थेर—अभयत्थेरादिसदिसे उपट्ठितस्सतिपुग्गले 5
सेवनेन, ठाननिसज्जादीसु सतिसमुट्ठापनत्थं निन्नपोणपब्भारचित्ताय
च^४ सतिसम्बोज्झस्सो उप्पज्जति ।

तस्मा आदिकम्मिको कुलपुत्तो इमेहि चतुहि कारणेहि
सतिसम्बोज्झस्सं समुट्ठापेत्वा तदेव धुरं कत्वा अभिनिवेसं पट्टपेत्वा
अनुक्कमेन अरहत्तं गण्हाति । सो याव^५ अरहत्तमग्गा^६ सतिसम्बोज्झस्सं 10
भावेति नाम । फले पत्ते भावितो नाम होति ।

सत्त धम्मा धम्मविचयसम्बोज्झस्स उप्पादाय संवत्तन्ति—
परिपुच्छकता वत्थुविसदकिरिया इन्द्रियसमत्तपटिपादना दुप्पज्ज-
पुग्गलपरिवज्जना पञ्चवन्तपुग्गलसेवना गम्भीरआणचरियपच्चवेक्खणा
तदधिमुत्तता ति । तत्थ 'परिपुच्छकता' ति खन्धधातुआयतनइन्द्रिय- 15
बलबोज्झमग्गाङ्गमानसमथविपस्सनानं अत्थसन्निस्सितपरिपुच्छा-
बहुलता । 'वत्थुविसदकिरिया' ति अज्झत्तिकबाहिरानं वत्थूनं
विसदभावकरणं । यदा हिस्स केसनखलोमा^७ दीघा^८ होन्ति, सरीरं
वा उप्पन्नदोसं चेव सेदमलमक्खितं च, तदा अज्झत्तिकं वत्थु अविसदं 20
होति अपरिसुद्धं । यदा पन चीवरं जिण्णं किलिट्ठं दुग्गन्धं वा^९ होति,
सेनासनं वा उक्कलापं, तदा बाहिरं वत्थु अविसदं होति अपरिसुद्धं ।
तस्मा केसादिच्छेदनेन उद्धविरेचनअधोविरेचनादीहि^{१०} सरीरसल्लहुक-
भावकरणेन उच्छादननहापनेन च अज्झत्तिकवत्थु विसदं कातब्बं ।

R. 55

B, 391

20

१. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. उपट्ठितसतिपुग्गलसेवना—रो०

३. सतिसम्पज्जञ्चारहिते—रो०, सी० ।

—एवमेव ।

४. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५-५. येव अरहत्तमग्गे—स्या० ।

६-६. केसनखलोमानि दीघानि—रो० ।

७. रो० पोत्थके नत्थि ।

८. उद्धविरेचन ०—रो० ।

सूचिकम्मधोवनरजनपरिभण्डकरणादीहि बाहिरवत्थु विसदं कातब्बं ।
 एतस्मिं हि अज्झत्तिकबाहिरे वत्थुम्हि अविसदे, उप्पन्नेसु चित्तचेत-
 सिकेसु आणं पि अविसदं^१ होति, अपरिसुद्धं^२ अपरिसुद्धानि दीपक-
 पल्लवट्टितेलादीनि^३ निस्साय उप्पन्नदीपसिखाय ओभासो विय ।
 5 विसदे पन अज्झत्तिकबाहिरे वत्थुम्हि उप्पन्नेसु चित्तचेतसिकेसु आणं
 पि विसदं होति^४ परिसुद्धानि दीपकपल्लवट्टितेलादीनि निस्साय
 उप्पन्नदीपसिखाय ओभासो विय । तेन वुत्तं—‘वत्थुविसदकिरिया
 धम्मविचयसम्बोज्झस्स उप्पादाय संवत्तती’ ति ।

R. 56

‘इन्द्रियसमत्तपटिपादना’ नाम सद्धादीनं इन्द्रियानं समभावकरणं ।
 10 सचे हिस्स सद्धिन्द्रियं बलवं होति, इतरानि मन्दानि, ततो वीरि-
 यिन्द्रियं पग्गहकिच्चं, सतिन्द्रियं उपट्टानकिच्चं, समाधिन्द्रियं
 अविकखेपकिच्चं, पञ्चिन्द्रियं दस्सनकिच्चं कातुं न सक्कोति^५ । तस्मा
 तं^६ धम्मसभावपच्चवेक्खणेन वा, यथा वा^६ मनसिकरोतो बलवं
 जातं, तथा अमनसिकारेण हापेतब्बं वक्कलित्थेरवत्थु चेत्य निदस्सनं ।
 15 सचे पन वीरियिन्द्रियं बलवं होति, अथ नेव सद्धिन्द्रियं अधिमोक्ख-
 किच्चं कातुं सक्कोति, न इतरानि इतरकिच्चभेदं । तस्मा तं
 पस्सद्धादिभावनाय^७ हापेतब्बं । तत्रा पि सोणत्थेरस्स वत्थु दस्सेतब्बं ।
 एवं सेसेसु पि एकस्स बलवभावे सति इतरेसं अत्तनो किच्चेसु
 असमत्थता वेदितब्बा ।

20 विसेसतो पनेत्थ सद्धापञ्जानं समाधिवीरियानं च समतं
 पसंसन्ति । बलवसद्धो हि मन्दपञ्जो मुधप्पसन्नो होति, अवत्थुम्हि
 पसीदति । बलवपञ्जो मन्दसद्धो केराटिकपक्खं भजति, भेसज्जसमुट्ठितो
 विय रोगो अतेकिच्चो होति । चित्तुप्पादमत्तेनेव कुसलं होती ति

- १-१. अपरिसुद्धं होति—सी०, स्या०, रो० । २. दीपकपल्लवट्टितेलादीनि—स्या०,
 ३. ० परिसुद्धं—सी०, रो० । रो०—एवमेव ।
 ४. न इतरानि इतरकिच्चभेदं—सी०, ५. स्या० पोत्थके नत्थि ।
 रो० पोत्थकेसु अधिको पाठो । ६. च—सी०, रो० ।
 ७. सद्धादिभावनाय—स्या० ।

अति धावित्वा दानादीनि अकरोन्तो निरये उप्पज्जति । उभिन्नं समताय वत्थुस्मिं येव पसीदति । बलवसमाधिं पन मन्दवीरियं समाधिस्स कोसज्जपक्खत्ता कोसज्जं अभिभवति । बलववीरियं मन्दसमाधिं वीरियस्स उद्धच्चपक्खत्ता उद्धच्चं अभिभवति । समाधिं पन वीरियेन संयोजितो कोसज्जे पतितुं न लभति, वीरियं समाधिना संयोजितं उद्धच्चे पतितुं न लभति । तस्मा तं^१ उभयं^१ समं कत्तब्बं^२ । उभयसमताय हि अप्पना होति ।

5 B. 392

अपि च समाधिकम्मिकस्स बलवती पि^३ सद्धा वट्टति । एवं हि^४ सद्दहन्तो ओक्कप्पेन्तो अप्पनं पापुणिस्सति । समाधिपञ्चासु पन समाधिकम्मिकस्स एकग्गता बलवती वट्टति । एवं हि सो अप्पन्नं पापुणाति । विपस्सना कम्मिकस्स पञ्चा बलवती वट्टति । एवं हि सो लक्खणपटिवेधं पापुणाति । उभिन्नं पन समताय पि अप्पना होति येव । सति पन सब्बत्थ बलवती वट्टति । सति हि चित्तं उद्धच्चपक्खिकानं सद्धावीरियपञ्चानं वसेन उद्धच्चपाततो कोसज्जपक्खिकेन च समाधिना कोसज्जपाततो रक्खति । तस्मा सा^५ लोणधूपनं विय सब्बव्यञ्जनेसु, सब्बकम्मिको अमच्चो विय च सब्बराजकिच्चेसु, सब्बत्थ इच्छितब्बा । तेनाह—‘सति च पन सब्बत्थिका वुत्ता भगवता, किं कारणा ? चित्तं हि सतिपटिसरणं, आरक्खपच्चुपट्टाना च सति, न विना सतिया चित्तस्स पग्गहनिग्गहो होती’ ति ।

R. 57

10

15

‘दुप्पञ्चपुग्गलपरिवज्जना’ नाम खन्धादिभेदेसु^६ अनोगालहपञ्चानं दुम्मेधपुग्गलानं आरका परिवज्जनं । ‘पञ्चवन्तपुग्गलसेवना’^७ नाम समपञ्चासलक्खणपरिग्गाहिकाय उदयव्यपञ्चाय^८ समन्नागतपुग्गलसेवना । ‘गम्भीरआणचरियपच्चवेक्खणा’ नाम गम्भीरेसु खन्धादीसु

20

१-१. तदुभयं—सी०, स्या०, रो० ।

२. कातब्बं—सी०, रो० ।

३. बलवती—स्या० ।

४. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. स्या० पोत्थके नत्थि ।

६. खन्दादिभेदे—स्या० ।

७. पञ्चावन्तपुग्गलसेवना—सी०, रो० । ८. उदयव्यपञ्चाय—सी०, रो० ।

पवत्ताय गम्भीरपञ्चाय पभेदपच्चवेक्खणा । 'तदधिमुत्तता' नाम
ठाननिसज्जादीसु धम्मविचयसम्बोज्झसमुट्ठापनत्थं निन्नपोणपब्भार-
चित्तता ।

तस्मा आदिकम्मिको कुलपुत्तो इमेहि सत्तहि कारणेहि धम्म-
5 विचयसम्बोज्झसमुट्ठापेत्वा तदेव धुरं कत्वा अभिनिवेसं पट्टपेत्वा
अनुक्कमेन अरहत्तं गण्हाति । सो याव अरहत्तमग्गा धम्मविचय-
सम्बोज्झं भावेति नाम । फले पत्ते भावितो नाम होति ।

एकादस धम्मा वीरियसम्बोज्झस्स उप्पादाय संवत्तन्ति—
अपायभयपच्चवेक्खणता^१ आनिसंसदस्साविता गमनवीथिपच्चवेक्खणता
10 पिण्डपातापचायनता दायज्जमहत्तपच्चवेक्खणता सत्थुमहत्तपच्चवेक्खणता
जातिमहत्तपच्चवेक्खणता सन्नहचारिमहत्तपच्चवेक्खणता कुसीतपुग्गल
R. 58 परिवज्जनता आरद्धवीरियपुग्गलसेवनता तदधिमुत्तता ति ।

B. 393 तत्थ, 'निरयेसु पञ्चविधबन्धनकम्मकरणतो पट्ठाया महादुक्खं
अनुभवकाले पि, तिरच्छानयोनियं जालक्खिपकुमिनादीहि^२ गहितकाले
15 पि, पाजनकण्टकादिप्पहारतुन्नस्स पन सकटवहनादिकाले पि,
पेत्तिविसये अनेकानि पि वस्ससहस्सानि एकं बुद्धन्तरं पि खुप्पिपासाहि
आतुरीभूतकाले पि, कालकञ्जिकअसुरेसु^३ सट्ठिहत्थअसीतिहत्थप्प-
माणेन अट्ठिचम्ममत्तेनेव अत्तभावेन वातातपादिदुक्खानुभवनकाले पि
न सक्का वीरियसम्बोज्झं उप्पादेतुं, अयमेव ते भिक्खु कालो' ति
20 एवं 'अपायभयं^४ पच्चवेक्खन्तस्सा' पि वीरियसम्बोज्झो उप्पज्जति ।

'न सक्का कुसीतेन नव लोकुत्तरधम्मा लद्धुं, आरद्धवीरियेनेव
सक्का, अयमानिसंसो वीरियस्सा' ति एवं 'आनिसंसदस्साविनो' पि
उप्पज्जति । 'सब्बबुद्ध'^५ पच्चवेक्खबुद्धमहासावकेहि गतमग्गो व^६ गन्तब्बो^७,

१. पच्चवेक्खनता—रो०—एवमेव ।

२. जालुक्खिपकुमिनादि—स्या० ।

३. कालकञ्जिकअसुरेसु—सी०, रो० ।

४. अपायं—स्या० ।

५. सब्बब्बाबुद्ध—सी०, रो० ।

६. गतमग्गो—स्या० ।

७. मया ०—स्या० ।

सो च^१ न सक्का कुसीतेन गन्तु^२ ति^३ एवं 'गमनवीथि पच्चवेक्खन्तस्सा'
पि उप्पज्जति ।

“ये तं पिण्डपातादीहि उपट्टहन्ति, इमे ते मनुस्सा नेव आतका,
न दासकम्मकरा, नापि तं निस्साय जीविस्सामा ति ते पणीतानि
पिण्डपातादीनि देन्ति । अथ खो अत्तनो कारानं महप्फलतं पच्चासीस- 5
माना^२ देन्ति । सत्थारा पि, ‘अयं इमे पच्चये परिभुञ्जित्वा कायदट्ठि-
बहुलो^३ सुखं विहरिस्सती’ ति न एवं सम्पस्सता तुय्हं पच्चया
अनुज्जाता । अथ खो, ‘अयं इमे परिभुञ्जमानो समणधम्मं कत्वा
वट्टदुक्खतो मुच्चिस्सती’ ति ते पच्चया अनुज्जाता । सो दानि त्वं R. 59
कुसीतो विहरन्तो न तं पिण्डपातं अपचायिस्ससि । आरद्धवीरियस्सेव 01
हि पिण्डापचायनं^४ नाम होती” ति एवं ‘पिण्डपातापचायनं
पच्चवेक्खन्तस्सा’ पि उप्पज्जति, महामित्तत्थेरस्स विय पिण्डपातिय-
तिस्सत्थेरस्स विय च ।

महामित्तत्थेरो किर कस्सकलेणे नाम पटिवसति । तस्स च
गोचरगामे एका महाउपासिका थेरं पुत्तं कत्वा पटिजग्गति । सा 15
एकदिवसं अरज्जं गच्छन्ती धीतरं आह—‘अम्म असुकस्मि ठाने
पुराणतण्डुला^५, असुकस्मि खीरं, असुकस्मि सप्पि, असुकस्मि फाणितं,
तव भातिकस्स अय्यमित्तस्स आगतकाले भत्तं पचित्वा खीरसप्पि-
फाणितेहि सद्धिं देहि, दत्वा^६ त्वं च भुज्जेय्यासि, अहं पन हिज्जो
पक्कं पारिवासिकभत्तं कज्जियेन भुत्ताम्ही’ ति । ‘दिवा किं भुञ्जिस्ससि 20
अम्मा’ ति ? ‘साकपण्णं पक्खपित्वा कणतण्डुलेहि अम्बिलयागुं
पचित्वा ठपेहि अम्मा’ ति । B. 394

थेरो चीवरं पारुपित्वा पत्तं नीहरन्तो व तं सद्दं सुत्वा अत्तानं
ओवदि—‘महाउपासिका किर कज्जियेन पारिवासिकभत्तं भुञ्जि^७,

१. पन—स्या० ।

२. कायदट्ठिबहुलो—सी०, रो० ।

३. पुराणतण्डुला—सी०, रो० ;

पुराणतण्डुलो—स्या० ।

४. पच्चासिसमाना—सी०, रो०—एवमेव ।

५. पिण्डपातापचायनं—सी०, रो० ।

६. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७. भुञ्जिस्सति—स्या० ।

दिवा पि कणपण्णम्बिलयागुं भुञ्जिस्सति, तुय्हं अत्थाय पन पुराण-
तण्डुलादीनि आचिक्खति, तं निस्साय खो पनेसा नेव खेत्तं न वत्थुं
न भत्तं न वत्थं पच्चासीसति, तिस्सो पन सम्पत्तियो पत्थयमाना
देति, त्वं एतिस्सा ता सम्पत्तियो दातुं सक्खिस्ससि, न सक्खिस्ससी
5 ति, अयं खो पन पिण्डपातो तया सरागेन सदोसेन समोहेन न सक्का
गण्हितुं' ति पत्तं थविकाय पक्खिपित्वा गण्ठकं मुञ्चित्वा निवत्तित्वा
कस्सकलेणमेव गन्त्वा पत्तं हेट्टामञ्चे, चीवरं च^१ चीवरवंसे ठपेत्वा,
'अरहत्तं अपापुणित्वा न निक्खमिस्सामी' ति वीरियं अधिट्ठित्वा
निसीदि । दीघरत्तं अप्पमत्तो हुत्वा निवुत्थभिक्खु विपस्सन् वड्डेत्वा
10 पुरेभत्तमेव अरहत्तं पत्वा^२ विकसमानमिव^३ पदुमं महाखीणासवो
सितं करोन्तो व निक्खमि । लेणद्वारे रुक्खम्हि^४ अधिवत्था देवता—

R. 60

“नमो ते पुरिसाजञ्ज, नमो ते पुरिसुत्तम ।

यस्स ते आसवा खीणा, दक्खिण्यो सि मारिसा” ति ॥,

उदानं उदानेत्वा^५, 'भन्ते पिण्डाय पविट्ठानं तुम्हादिसानं
15 अरहन्तानं भिक्खं दत्वा महल्लकित्थियो दुक्खा मुच्चिस्सन्ती' ति
आह । थेरो उट्ठित्वा द्वारं विवरित्वा कालं ओलोकेन्तो, 'पातो येवा'
ति अत्वा पत्तचीवरं आदाय गामं पाविसि ।

दारिका पि भत्तं सम्पादेत्वा, 'इदानि मे भाता आगमिस्सति,
20 इदानि मे^६ भाता^६ आगमिस्सती' ति द्वारं ओलोकयमाना निसीदि ।
सा थेरे घरद्वारं सम्पत्ते पत्तं गहेत्वा सप्पिफाणितयोजितस्स खीर-
पिण्डपातस्स^७ पूरेत्वा हत्थे ठपेसि । थेरो, 'सुखं होतु' ति अनुमोदनं
कत्वा पक्कामि । सा पि^८ तं ओलोकयमाना व^९ अट्ठासि । थेरस्स हि

१. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. विकसितमिव—स्या० ।

३. उदानेन्ती—सी०, रो० ।

४. भत्तस्स—स्या० ।

५. ओलोकयमाना—स्या० ।

२. पत्तो—स्या० ।

४. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६-६. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

८. सा च—स्या० ।

तदा अतिविय परिसुद्धो छविवण्णो अहोसि, विप्पसन्नानि इन्द्रियानि,
मुखं बन्धना पवुत्ततालपक्कं^१ विय अतिविय विरोचित्थ ।

महाउपासिका अरञ्जतो^२ आगन्त्वा, 'किं अम्म भातिको ते
आगतो' ति पुच्छि । सा सब्बं तं^३ पवत्ति^४ आरोचेसि । उपासिका,
'अज्ज मे पुत्तस्स पब्बजितकिच्चं मत्थकं पत्तं' ति अत्वा, 'अभिरमति 5
ते अम्म भाता बुद्धसासने न उक्कण्ठती' ति आह ।

पिण्डपातिकतिस्सत्थेरवत्थु पन एवं वेदितब्बं—महागामे किर
एको दलिहपुरिसो दारुविक्रयेन जीविकं^५ कप्पेति । सो तेनेव कारणेन
नामं लभित्वा दारुभण्डक-महातिस्सो नाम जातो । सो एकदिवसं
अत्तनो भरियं आह—'किं अम्हाकं जीवितं नाम, सत्थारा दलिह- 10
दानस्स महप्फलभावो कथितो, मयं च निबद्धं दातुं न सक्कोम,
पक्खिकभत्तमत्तं दत्वा पुन उप्पन्नं^६ सालाकभत्तं पि^७ दस्सामा' ति ।
सा, 'साधु सामी' ति सम्पटिच्छित्त्वा पुनदिवसे यथालाभेन पक्खिक-
भत्तं^८ अदासि । भिक्खुसङ्घस्स च पच्चयेहि निप्परिस्सयकालो होति,
दहरसामणेरा पणीतभोजनानि भुञ्जित्वा, 'अयं लूखाहारो' ति तेसं 15 R. 61
पक्खिकभत्तं गहितमत्तकमेव कत्वा तेसं पस्सन्तानं येव छड्ढेत्वा
गच्छन्ति ।

सा इत्थी तं दिस्वा सामिकस्स कथेसि—'मया दिन्नं छड्ढेन्ती'
ति न पन विप्पटिसारिणी अहोसि । तस्सा सामिको आह—'मयं
दुग्गतभावेन अय्यानं^९ सुखेन परिभुञ्जापेतुं नासक्खिम्ह^{१०}, किं नु खो 20
कत्वा अय्यानं मनं गहेतुं सक्खिस्सामा' ति । अथस्स भरिया आह—
किं वदेसि सामि^{११}, सपुत्तका दुग्गता नाम नत्थी ति^{१२} अयं ते धीता,
इमं एकस्मिं कुले ठपेत्वा द्वादस कहापणे गण्हित्वा एकं खीरधेनुं

१. मुत्ततालपक्कं—सी०, रो० ।

२. अरञ्जा—सी०, रो० ।

३. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४. पवत्ति—स्या० ।

५. जीवितं—स्या० ।

६. उप्पन्ने—सी०, रो० ।

७. सालाकभत्तमत्तं पि—सी०, रो० ।

८. पक्खिकभत्तं—सी० ।

९. अरियानं—सी०, रो०—एवमेव । १०. न सक्खिम्ह—रो० ।

११. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

१२. अत्थी ति—सी०, स्या०, रो० ।

आहर, अय्यानं खीरसलाकभत्तं दस्साम, एवं तेसं चित्तं गण्हितुं सक्खिस्सामा' ति । सो 'साधू' ति सम्पटिच्छित्वा तथा अकासि । तेसं पुञ्जेन सा धेनु सायं तीणि माणिकानि^१, पातो^२ तीणि माणिकानि^३ खीरं देति । सायं लद्धं दधि कत्वा पुनरिदमेव ततो 5 गहितनवनीतेन सप्पि कत्वा ससप्पिपरिसेकं^४ खीरसलाकभत्तं देन्ति^५ । ततो पट्टाय तस्स गेहे सलाकभत्तं पुञ्जवन्ता व^६ लभन्ति ।

B. 396

सो एकदिवसं भरियं आह—'मयं धीतु अत्थिताय लज्जितव्वतो च मुत्ता, गेहे च^७ नो भत्तं अय्यानं परिभोगारहं जातं, त्वं याव अहं आगच्छामि, ताव इमस्मिं कल्याणवत्ते मा पमज्जि, अहं किञ्चिदेव 10 कत्वा धीतरं मोचेस्सामी' ति । सो एकं पदेसं गन्त्वा उच्छुयन्तकम्मं कत्वा छहि मासेहि द्वादस कहापणो लभित्वा, 'अलं एत्तकं मम धीतु मोचनत्थाया ति ते कहापणे दुस्सन्ते^८ बन्धित्वा, 'गेहं गमिस्सामी' ति मग्गं पटिपज्जि ।

R. 62

तस्मिं समये अम्बरियमहाविहारवासी^९ पिण्डपातियतिस्सत्थेरो 15 'तिस्समहाविहारं^{१०} गन्त्वा चेतियं वन्दिस्सामी' ति अत्तनो वसन-ट्टानतो महागामं गच्छन्तो तमेव मग्गं पटिपज्जि । सो उपासको थेरं दूरतो व दिस्वा एकको व^{११} अगन्त्वा^{१२}, 'इमिना अय्येन सद्धि एकं धम्मकथं सुणन्तो गमिस्सामि^{१३}, सीलवन्तो हि सब्बकालं दुल्लभा' ति वेगेन थेरं सम्पापुणित्वा अभिवादेत्वा सद्धि गच्छन्तो वेलाय उपकट्टाय 20 चिन्तेसि—'मय्हं हत्थे पुटकभत्तं नत्थि, अय्यस्स च भिक्खाकालो सम्पत्तो, अयं च मे परिब्वयो^{१४} हत्थे अत्थि, एकं गामद्वारं पत्तकाले अय्यस्स पिण्डपातं दस्सामी' ति ।

१. मानिकानि—सी०, रो०—एवमेव । २-२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

३. सप्पिना सद्धि—स्या० ।

४. देति—सी०, रो० ।

५. पुञ्जावन्ता—स्या०; पुञ्जावन्तो व

६. व—स्या० ।

—सी०; पुञ्जावन्तो—रो० ।

७. दस्सन्ते—सी०, रो० ।

८. अम्बरियविहारवासी—सी०, रो० ।

९. महाविहारं—स्या० ।

१०. एकतो व—स्या० ।

११. आगन्त्वा—सी०, स्या०, रो० ।

१२. गच्छिस्सामी—सी०, रो० ।

१३. परिचचयो—स्या० ।

तस्सेवं चित्ते उप्पन्नमत्ते येव एको पुटकभत्तं गहेत्वा तं ठानं
सम्पत्तो^१ । उपासको तं दिस्वा, 'भन्ते थोकं आगमेथा' ति वत्वा तं
उपसङ्कमित्वा आह^२—'कहापणं ते भो पुरिस दम्मि, तं^३ मे^३
पुटकभत्तं देही' ति^४ । सो चिन्तेसि—'इमं^५ भत्तं इमस्मि काले
मासकं पि न अग्घति, अयं च मय्हं एकवारेनेव कहापणं देति, 5
भविस्सतेत्थ^६ कारणं' ति चिन्तेत्वा, 'नाहं कहापणेन देमी' ति
आह । एवं सन्ते द्वे गण्ह, तीणि गण्हाति इमिना नियामेन सब्बे पि
ते कहापणे दातुकामो जातो । इतरो, 'अञ्जे पिस्स अत्थी' ति
सञ्जाय तं^७ 'न देमि' च्चेव आह । अथ नं सो आह—'सचे मे भो
अञ्जे पि^८ अस्सु, ते पि ददेय्यं । न खो पनाहं अत्तनो अत्थाय 10
गण्हामि, एतस्मि^९ मे रुक्खमूले एको अय्यो^{१०} निसीदापितो, तुय्हं
पि कुसलं भविस्सति, देहि मे तं भत्तं' ति । 'तेन हि भो गण्ह, आहर
ते कहापणे' ति कहापणे गहेत्वा पुटकभत्तं अदासि । उपासको भत्तं
गहेत्वा हत्थे^{११} धोवित्वा^{११} थेरं उपसङ्कमित्वा, 'पत्तं नीहरथ भन्ते' ति
आह । थेरो पत्तं नीहरित्वा उपडुभत्ते दिन्ने पत्तं पिदहि । उपासको 15
आह—'अयं^{१२} भन्ते एकस्सेव पटिविसो^{१२}, न सक्का मया इतो भुञ्जितुं,
तुम्हाकं येव अत्थाय^{१३} इमं परियेसित्वा लद्धं, गण्हथ नं मं अनुकम्पं
उपादाया' ति । थेरो 'अत्थि एत्थ^{१४} कारणं' ति गहेत्वा सब्बं
परिभुञ्जि । उपासको धम्मकरणेन^{१५} पानीयं परिस्सावेत्वा अदासि ।
ततो निद्रितभत्तकिच्चे थेरे उभो पि मग्गं पटिपज्जिसु ।

B. 397

R. 63

20

थेरो उपासकं पुच्छि—'केन कारणेन त्वं न भुञ्जसी' ति^{१६} ।
सो अत्तनो गमनागमनविधानं सब्बं कथेसि । थेरो तं सुत्वा संवेगपत्तो

१. पापुणि—सी०, रो० ।	२. अहं—स्या० ।
३-३. एतं मम—रो०, सी०; त्वं मे—स्या० ।	४. ० आह—स्या० ।
५. इमं पि—स्या० ।	६. भविस्सति एत्थ—सी०, रो० ।
७. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।	८. अञ्जे—रो०, सी० ।
९. एकस्मि—स्या० ।	१०. अग्गो—रो० ।
११-११. स्या० पोत्थके नत्थि ।	१२-१२. अयं भन्ते एको व पटिविसो—सी०, रो० ।
१३. मे०—सी०, स्या०, रो० ।	१४. स्या० पोत्थके नत्थि ।
१५. धम्मकरकेन—सी०, स्या०, रो० ।	१६. भुञ्जती ति—रो० ।

- चिन्तेसि—‘दुष्करं उपासकेन कृतं, मया पन एवरूपं पिण्डपातं परि-
 भुञ्जित्वा एतस्स कतञ्चुना भवितव्वं, सप्पायसेनासनं लभित्वा तत्थेव
 छविमंसलोहितेसु^१ सुखन्तेसु पि^२ निसिन्नपल्लङ्केनेव अरहत्तं अप्पत्वा
 न उट्ठहिस्सामी’ ति । सो तस्समहाविहारं गत्त्वा आगन्तुकवत्तं
 5 कत्वा अत्तनो पत्तसेनासनं पविसित्वा पच्चत्थरणं अत्थरित्वा तत्थ
 निसिन्नो अत्तनो मूलकम्मट्टानमेव गण्हि । सो ताय रत्तिया ओभास-
 मत्तं पि^३ निब्बत्तेतुं नासक्खि । पुनदिवसतो पट्ठाय भिक्खाचार-
 पलिबोधं छिन्दित्वा तदेव कम्मट्टानं अनुलोमपटिलोमं विपस्सि ।
 एतेनुपायेन विपस्सन्तो सत्तमे अरुणे सह पटिसम्भिदाहि अरहत्तं
 10 पत्वा चिन्तेसि—‘अतिविय मे किलन्तं सरीरं, किं नु खो मे जीवितं^४
 चिरं पवत्तिस्सति, न पवत्तिस्सती’ ति । अथस्स अप्पवत्तनभावं
 दिस्वा^५ सेनासनं पटिसामेत्वा^५ पत्तचीवरमादाय विहारमज्झं गत्त्वा
 भेरिं पहरापेत्वा भिक्खुसङ्घं सन्निपातापेसि^६ ।

- सङ्घत्थेरो, ‘केन भिक्खुना^६ सङ्घो^६ सन्निपातितो’ ति पुच्छि ।
 15 ‘मया भन्ते’ ति । ‘किमत्थं सप्पुरिसा’ ति । ‘भन्ते, अज्झं कम्मं
 नत्थि, येसं पन मग्गे वा फले वा कङ्खा अत्थि, ते मं पुच्छन्तू’ ति ।
 ‘सप्पुरिस, तादिसा नाम भिक्खू असन्तं गुणं न कथेन्ति, अम्हाकं
 एत्थ कङ्खा नत्थि । किं पन ते संवेगकारणं अहोसि, किं पच्चयं
 कत्वा तया^७ अरहत्तं निब्बत्तं’ ति । ‘भन्ते इमस्मि महागामे
 20 वल्लियवीथियं दारुभण्डकमहातिस्सो नाम उपासको अत्तनो धीतरं
 बहि ठपेत्वा द्वादस कहापणे गण्हित्वा तेहि^८ एकं^८ खीरधेनुं गहेत्वा
 सङ्घस्स खीरभत्तसलाकं पट्टपेसि, सो ‘धीतरं मोचेस्सामी’ ति छ
 R. 64 मासे यन्तसालाय भत्तिं कत्वा द्वादस कहापणे लभित्वा ‘धीतरं

१-१. छविमंसलोहिते सुखन्ते पि—
 सी०, रो० ।

४-४. नियामेत्वा—स्या० ।

६-६. भिक्खुसङ्घो—सी०, रो० ।

८. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. ओभासमत्तकं पि—सी०, रो० ।

३. आयुसङ्हारो—सी०, रो० ।

५. सन्निपातेसि—सी०, रो० ।

७. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

मोचेस्सामी' ति अत्तनो गेहं गच्छन्तो अन्तरामग्गे मं दिस्वा
भिक्षाचारवेलाय सब्बे पि ते कहापणे दत्वा पुटकभत्तं गणित्वा
सब्बं मय्हं अदासि । अहं तं पिण्डपातं परिभुञ्जित्वा^१ इधागन्त्वा
सप्पायसेनासनं लभित्वा, 'पिण्डापचायनकम्मं^२ करिस्सामी' ति
विसेसं निब्बत्तेसि भन्ते ति । तं ठानं सम्पत्ता चतस्सो पि^३ परिसा 5
थेरस्स साधुकारं अदंसु । सकभावेन सण्ठातुं समत्थो नाम नाहोसि ।
थेरो सङ्घमज्जे निसीदित्वा कथेन्तो कथेन्तो व, 'मय्हं कूटागारं
दारुभण्डक—महातिस्सस्स हत्थेन फुट्टकाले येव चलतु' ति अधिद्वाय
अनुपादिसेसाय निब्बानधातुया परिनिब्बायि ।

काकवण्णतिस्समहाराजा, 'एको किर थेरो परिनिब्बुतो' ति 10
सुत्वा विहारं गन्त्वा सक्कारसम्मानं कत्वा कूटागारं सज्जेत्वा थेरं तत्थ
आरोपेत्वा, 'इदानि चित्तकट्टानं^४ गमिस्सामा' ति^५ उक्खिपन्तो^६
चालेतुं नासक्खि^६ । राजा भिक्षुसङ्घं पुच्छि—'अत्थि भन्ते थेरेन
किञ्चि कथितं' ति । भिक्षू थेरेन कथितविधानं आचिक्खिसु । राजा
तं उपासकं पक्कोसापेत्वा, 'तया इतो सत्तदिवसमत्थके कस्सचि 15
मग्गप्पटिपन्नस्स भिक्षुनो पटकभत्तं दिन्नं' ति पुच्छि । 'आम देवा'
ति । 'केन ते नियामेन दिन्नं' ति । सो तं कारणं सब्बं आरोचेसि ।
अथ नं राजा थेरस्स कूटागारद्वानं पेसेसि—'गच्छतं थेरं सज्जान,
सो वा अञ्जो वा' ति । सो गन्त्वा साणि उक्खिपित्वा थेरस्स मुखं
दिस्वा सज्जानित्वा द्वीहि हत्थेहि हृदयं सन्धारेन्तो रञ्जो सन्तिकं 20
गन्त्वा, 'देव मय्हं अय्यो' ति आह । अथस्स राजा महापसाधनं
दापेसि । तं पसाधेत्वा आगतं, गच्छ भातिक महातिस्स मय्हं
अय्या' ति^७ वत्वा^७ कूटागारं उक्खिपा' ति आह । उपासको, 'साधु

१. भुञ्जित्वा—स्या० ।

२. पिण्डपातापचायनकम्मं—सी०, रो० ।

३. चतस्सो—स्या० ।

४-४. चित्तकट्टानं गमिस्सामी ति—स्या० ।

५. उक्खिपन्तो—सी०, रो० ।

६. नासक्खिसु—सी०, रो० ।

७-७. अय्यं वन्दित्वा—सी०, रो० ।

R. 65 देवा' ति गत्वा थेरस्स पादे वन्दित्वा^१ उभोहि हत्थेहि उक्खिपित्वा
अत्तनो मत्थके अकासि । तस्मिं येव खणे कूटागारं आकासे^२
उप्पतित्वा चित्तकमत्थके पतिट्ठासि । तस्मिं काले चित्तकस्स चतूहि
पि कारणेहि सयमेव अग्गिजाला उट्ठहिसू ति^३ ।

5 "महन्तं खो पनेतं सत्थु दायज्जं, यदिदं सत्त अरियधनानि नाम,
तं न सक्का कुसीतेन गहेतुं । यथा हि विप्पटिपन्नं पुत्तं मातापितरो,
B. 399 'अयं^४ अम्हाकं^५ अपुत्तो' ति परिबाहिरं करोन्ति, सो तेसं अच्चयेन
दायज्जं न लभति, एवं कुसीतो पि इदं अरियधनदायज्जं न लभति,
आरद्धवीरियो व लभती" ति 'दायज्जमहत्तं^६ पच्चवेक्खतो' पि
10 उप्पज्जति ।

'महा खो पन ते सत्था । सत्थुनो हि ते मातुकुच्छिम्हि^७ पटिसन्धि
गहणकाले पि अभिनिक्खमने पि अभिसम्बोधिं पि धम्मचक्कपवत्तन-
यमकपाटिहारियदेवोरोहनआयुसह्वारवोस्सज्जनेसु पि परिनिब्बानकाले
पि दससहस्सिलोकधातु^८ कम्पित्थ, युत्तं नु ते एवरूपस्स सत्थुनो^९
15 सासने पब्बजित्वा कुसीतेन भवितुं' ति एवं सत्थुमहत्तं पच्चवेक्खतो'
पि उप्पज्जति ।

20 'जातिया पि त्वं इदानि न लामकजातिको, असम्भिन्नाय
महासम्मत्तपवेणिया आगत—ओक्काकराजवंसे जातोसि, सुद्धोदन-
महाराजस्स च^{१०} महामायादेविया^{१०} च^{११} नत्ता, राहुलभट्टस्स कनिट्ठो,
तया नाम एवरूपेन जिनपुत्तेन हुत्वा न युत्तं कुसीतेन विहरितुं' ति
एवं 'जातिमहत्तं पच्चवेक्खतो' पि उप्पज्जति ।

सारिपुत्त-मोग्गल्लाना चेव असीति सहासावका च वीरियेनेव
लोकुत्तरधम्मं पटिविज्झिसु, त्वं एतेसं सब्रह्मचारीनं मग्गं पटिपज्जसि,

१. विवरित्वा—सी०, रो० ।

२. आकासेन—स्या० ।

३. उट्ठहिसु—स्या० ।

४-४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

५. एवं ०—स्या० ।

६. मातुकुच्छिस्म—सी०, रो० ।

७. दससहस्सिलोकधातु—सी०, रो० ।

८. सत्थु—सी०, रो० ।

९. स्या० पोत्थके नत्थि ।

१०. मायादेविया—स्या० ।

११. स्या० पोत्थके नत्थि ।

न^१ पटिपब्बसी^१ ति एवं 'सब्रह्मचारिमहत्तं पच्चवेक्खतो' पि
उप्पज्जति ।

कुच्छिं पूरेत्वा ठितअजगरसदिसे विस्सट्ठकायिकचेतसिकवीरिये
कुसीतपुग्गले परिवज्जेन्तस्सा पि, आरद्धवीरिये पहितत्ते पुग्गले
सेवन्तस्सा पि, ठाननिसज्जादीसु^२ वीरियुप्पादनत्थं निन्नपोणपब्भार- 5
चित्तस्सा पि उप्पज्जति । तस्मा आदिकम्मिको कुलपुत्तो इमेहि
एकादसहि कारणेहि वीरियसम्बोज्झं समुट्ठापेत्वा तदेव धुरं कत्वा
अभिनिवेसं पट्टपेत्वा अनुक्रमेण अरहत्तं गण्हाति । सो याव अरहत्त-
मग्गा वीरियसम्बोज्झं भावेति नाम । फले पत्ते भावितो नाम
होति^३ ।

R. 66

10

एकादस धम्मा पीतिसम्बोज्झस्स उप्पादाय संवत्तन्ति—
बुद्धानुस्सति, धम्म, सङ्घ, सील, चाग, देवतानुस्सति, उपसमानुस्सति,
लूखपुग्गलपरिवज्जनता, सिनिद्धपुग्गलसेवना^४, पसादनीयसुत्तन्त-
पच्चवेक्खणता^५, तदधिमुत्तता ति ।

बुद्धगुणे अनुस्सरन्तस्सा पि हि याव उपचारा सकलसरीरं 15 B. 400
फरमानो पीतिसम्बोज्झो उप्पज्जति । धम्मसङ्घगुणे अनुस्सरन्तस्सा
पि, दीघरत्तं अखण्डं कत्वा रत्तिखतं चतुपारिसुद्धिसीलं पच्चवेक्खन्तस्सा
पि, गिहिनो दससीलं पञ्चसीलं पच्चवेक्खन्तस्सा पि, दुब्भिकखभयादीसु
पणीतभोजनं सब्रह्मचारीनं दत्वा^६, 'एवं नाम अदम्हा' ति चागं
पच्चवेक्खन्तस्सा पि, गिहिनो पि एवरूपे^७ काले^८ सीलवन्तानं दिन्नदानं 20
पच्चवेक्खन्तस्सा पि, येहि गुणेहि समन्नागता देवत्तं पत्ता, तथारूपानं
गुणानं^९ अत्तनि अत्थितं पच्चवेक्खन्तस्सा पि, समापत्तिया

१-१. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. ठाननिसज्जादिसु—रो० ।

३. होती ति—सी०, रो० ।

४. सिनिद्धपुग्गलसेवना—स्या० ।

५. पसादनियसुत्तन्तपच्चवेक्खनता—सी०, ६. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

रो०; पच्चवेक्खणा—स्या० ।

७-७. एवरूपं—स्या० ।

८. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

विवस्त्रम्भिता^१ किलेसा^१ सट्टि पि^२ सत्तति पि^२ वस्सानि न समुदा-
 चरन्ती ति पच्चवेक्खन्तस्सा पि, चेतियदस्सनबोधिदस्सनथेरदस्सनेसु
 असक्कचकिरियाय संसूचितलूखभावे^३ बुद्धादीसु पसादसिनेहाभावेन
 गद्रभपिट्ठे रजसदिसे लूखपुग्गले परिवज्जेन्तस्सा पि, बुद्धादीसु
 ५ पसादबहुले मुदुचित्ते सिनिद्धपुग्गले सेवन्तस्सा पि, रतनत्तयगुणपरि-
 दीपके पसादनीयसुत्तन्ते पच्चवेक्खन्तस्सा पि, ठाननिसज्जादीसु
 पीतिउप्पादनत्थं निन्नपोणपब्भारचित्तस्सा पि उप्पज्जति । तस्मा
 आदिकम्मिको कुलपुत्तो इमेहि एकादसहि कारणेहि पीतिसम्बोज्झङ्गं
 समुट्ठापेत्वा तदेव धुरं कत्वा अभिनिवेसं पट्टपेत्वा अनुक्कमेन अरहत्तं
 १० गण्हाति । सो याव अरहत्तमग्गा पीतिसम्बोज्झङ्गं भावेति नाम ।
 फले पत्ते भावितो नाम होति ।

R. 67

सत्त धम्मा पस्सद्विसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय संवत्तन्ति—पणीत-
 भोजनसेवनता उत्तुसुखसेवनता इरियापथसुखसेवनता मज्झत्तपयोगता
 सारद्धकायपुग्गलपरिवज्जनता पस्सद्वकायपुग्गलसेवनता तदधि-
 १५ मुत्तता ति ।

पणीतं हि सिनिद्धं सप्पायभोजनं भुञ्जन्तस्सा पि, सीतुण्हेसु च^४
 उत्तुसु ठानादीसु च इरियापथेसु सप्पायउत्तुं च^५ इरियापथं च
 सेवन्तस्सा पि पस्सद्वि उप्पज्जति । यो पन महापुरिसजातिको
 सब्बउत्तुइरियापथक्खमो^६ होति, न तं सन्धायेतं वुत्तं—यस्स
 २० सभागविसभागता^७ अत्थि^८, तस्सेव विसभागे उत्तुइरियापथे वज्जेत्वा
 सभागे सेवन्तस्स उप्पज्जति । मज्झत्तपयोगो वुच्चति अत्तनो च^९ परस्स
 च कम्मस्सकतपच्चवेक्खणा । इमिना मज्झत्तपयोगेन उप्पज्जति । यो
 लेड्डुदण्डादीहि परं विहेठयमानो^{१०} विचरति, एवरूपं सारद्धकायं

१-१. विवस्त्रम्भिते किलेसे—सी०, स्या०, २-२. सट्टि पि सत्तति पि—सी०, रो० ।

रो० ।

३. संसप्पितलूखभावेव—स्या० ।

४. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. ० व—सी०, रो० ।

७-७. सभागता नत्थि—स्या० ।

८. स्या० पोत्थके नत्थि ।

९. ० व—सी०, रो० ।

पुग्गलं परिवज्जेन्तस्सा पि, संयतपादपाणिं पस्सद्धकायं पुग्गलं
सेवन्तस्सा पि, ठाननिसच्चादीसु पस्सद्धिउप्पादनत्थाय निन्नपोणपम्भा-
रचित्तस्सा पि उप्पज्जति । तस्मा आदिकम्मिको कुलपुत्तो इमेहि
सत्तहि कारणेहि पस्सद्धिसम्बोज्झं समुट्ठापेत्वा तदेव धुरं कत्वा
अभिनिवेसं पट्टपेत्वा अनुक्रमेण अरहत्तं गण्हाति । सो याव अरहत्त- 5
मग्गा पस्सद्धिसम्बोज्झं भावेति नाम । फले पत्ते भावितो नाम
होति ।

B. 401

एकादस धम्मा समाधिसम्बोज्झस्स उप्पादाय संवत्तन्ति—
वत्थुविसदकिरियता इन्द्रियसमत्तपटिपादनता निमित्तकुसलता समये
चित्तस्स पग्गण्हनता समये चित्तस्स निग्गण्हनता समये सम्पहंसनता 10
समये अज्झुपेक्खनता असमाहितपुग्गलपरिवज्जनता समाहितपुग्गल-
सेवनता भानविमोक्खपच्चवेक्खणता तदधिमुत्तता ति । तत्थ
'वत्थुविसदकिरियता च 'इन्द्रियसमत्तपटिपादनता' च वुत्तनयेनेव
वेदितब्बा ।

'निमित्तकुसलता' नाम कसिणनिमित्तस्स उग्गहकुसलता । 15
'समये चित्तस्स पग्गण्हनता' ति यस्मिं समये अतिसिथिलवीरियता-
दीहि^१ लीनं चित्तं होति, तस्मिं समये धम्मविचयवीरियपीति-
सम्बोज्झसमुट्ठापनेन तस्स^२ पग्गण्हनं । 'समये चित्तस्स निग्गण्हनता'
ति यस्मिं समये अच्चारद्धवीरियतादीहि उद्धतं चित्तं होति, तस्मिं
समये पस्सद्धिसमाधिउपेक्खासम्बोज्झसमुट्ठापनेन तस्स^३ निग्गण्हनं । 20
'समये सम्पहंसनता' ति यस्मिं समये चित्तं पञ्चापयोगमन्दताय वा
उपसमसुखानधिगमेन^४ वा निरस्सादं होति, तस्मिं समये अट्ठसवेग-
वत्थुपच्चवेक्खणेन संवेजेति । 'अट्ठ सवेगवत्थूनि' नाम जातिजरा-
व्याधिमरणानि चत्तारि, अपायदुक्खं पञ्चमं, अतीते वट्टमूलकं दुक्खं,

R. 68

१. सिथिलवीरियतादीहि—स्या० ।

२. चित्तस्स—स्या० ।

३. चित्तस्स—स्या० ।

४. उपसमसुखानधिगतेन—स्या० ।

अनागते वट्टमूलकं दुक्खं ति^१, पच्चुप्पन्ने आहारपरियेडिमूलकं दुक्खं ति^२ । रतनत्तयगुणानुस्सरणेन च पसादं जनेति । अयं वुच्चति, समये सम्पहंसनता' ति ।

- ‘समये अज्झुपेक्खनता’ नाम यस्मिं समये सम्मापटिपत्ति आगम्म
- 5 अलीनं अनुद्धतं अनिरस्सादं आरम्भणे समप्पवत्तं समथवीथिपटिपन्नं चित्तं होति, तदास्स^३ पग्गहनिग्गहसम्पहंसनेसु न^४ व्यापारं^४ आपज्जति सारथि विय समप्पवत्तेसु अस्सेसु । अयं वुच्चति, ‘समये अज्झुपेक्खना’ ति । ‘असमाहितपुग्गलपरिवज्जनता’ नाम उपचारं वा अप्पनं वा अप्पत्तानं विक्खित्तचित्तानं पुग्गलानं आरका
- B. 402 10 परिवज्जनं । ‘समाहित-पुग्गलसेवनता’ नाम उपचारेण वा अप्पनाय वा समाहितचित्तानं सेवना भजना पयिरुपासना । ‘तदधिमुत्तता’ नाम ठाननिसज्जादीसु समाधिउप्पादनत्थं येव निन्न पोणपब्भारचित्तता । एवं हि पटिपज्जतो एस उप्पज्जति । तस्मा आदिकम्मिको कुलपुत्तो इमेहि एकादसहि कारणेहि समाधिसम्बोज्झं^५ समुट्ठापेत्वा तदेव धुरं
- 15 कत्वा अभिनिवेसं पट्टपेत्वा अनुक्कमेन अरहत्तं गण्हाति । सो याव अरहत्तमग्गा समाधि सम्बोज्झं भावेति नाम । फले पत्ते भावितो नाम होति ।

R. 69

- पञ्च धम्मा उपेक्खासम्बोज्झस्स उप्पादाय संवत्तन्ति—
- सत्तमज्झत्तता सङ्खारमज्झत्तता सत्तसङ्खारकेलायनपुग्गलपरिवज्जनता
- 20 सत्तसङ्खारमज्झत्तपुग्गलसेवनता तदधिमुत्तता ति । तत्थ द्वीहाकारेहि ‘सत्तमज्झत्ततं’ समुट्ठापेति—‘त्वं अत्तनो कम्मेन आगन्त्वा अत्तनो व कम्मेन गमिस्ससि, एसो पि अत्तनो कम्मेन आगन्त्वा अत्तनो व कम्मेन गमिस्सति, त्वं कं केलायसी’ ति एवं कम्मस्सकतपच्चवेक्खणेन च,

१. दुक्खं ति—स्या० ।

२. तदा तस्स—स्या० ।

३. समाधि—सी०, रो० ।

४. दुक्खं—स्या० ।

४-४. अव्यापारं—स्या० ।

‘परमत्थतो सत्तो येव नत्थि, सो त्वं कं केलायसी’ ति एवं निस्सत्तपच्च-
वेक्खणेन चा ति^१ । द्वीहेवाकारेहि^२ ‘सङ्खारमज्झत्तं’ समुट्ठापेति—
‘इदं चीवरं अनुपुब्बेन वण्णविकारं चेव जिण्णभावं च उपगन्त्वा
पादपुञ्चनचोळकं हुत्वा यट्ठिकोटिया छड्ढनीयं भविस्सति, सचे पनस्स
सामिको भवेय्य^३, नास्स एवं विनस्सितुं ददेय्या’ ति एवं 5
अस्सामिकभावपच्चवेक्खणेन च, अनद्धनियं इदं तावकालिकं’ ति एवं
तावकालिकभावपच्चवेक्खणेन चा ति^४ । यथा च^५ चीवरे, एवं
पत्तादीसु पि योजना कातब्बा ।

‘सत्तसङ्खारकेलायनपुग्गलपरिवज्जनता’ ति एत्थ यो पुग्गलो
गिही वा अत्तनो पुत्तधीतादिके, पब्बजितो वा अत्तनो अन्तेवासिक- 10
समानुपज्झायादिके^६ ममायति, सहत्थेनेव नेसं केसच्छेदनसूचिकम्म-
चीवरधोवनरजनपत्तपचनादीनि करोति, मुहुत्तं पि अपस्सन्तो,
‘असुको सामणेरो कुहिं^७, असुको दहरो कुहिं’ ति भन्तमिगो विय
इतो चितो च ओलोकेति, अञ्जेन केसच्छेदनादीनं अत्थाय, ‘मुहुत्तं
ताव असुकं पेसेथा’ ति याचियमानोपि, ‘अम्हे पि तं अत्तनो कम्मं न 15
कारेम, तुम्हे नं गहेत्वा किलमेस्सथा’ ति न देति, अयं ‘सत्तकेलायनो’
नाम । यो पन चीवरपत्तथालककत्तरयट्ठि आदीनि ममायति, R. 70
अञ्जस्स^८ हत्थेन परामसितुं पि न देति, तावकालिकं याचितो, B. 403
‘मयं पि इदं^९ धनायन्ता^{१०} न परिभुञ्चाम, तुम्हाकं किं दस्सामा’ ति
वदति^{११}, अयं ‘सङ्खारकेलायनो’ नाम । 20

यो पन तेसु द्वीसु पि वत्थूसु मज्झत्तो उदासिनो, अयं
‘सत्तसङ्खारमज्झत्तो’ नाम । इति अयं उपेक्खासम्बोज्झो एवरूपं
सत्तसङ्खारकेलायनपुग्गलं आरका परिवज्जेन्तस्सा पि, सत्तसङ्खार-

१. च—सी०, स्या०, रो० ।

२. भविस्स—सी०, रो० ।

३. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

५. इमं—सी०, रो० ।

११. स्या० पोत्थके नत्थि ।

२. द्वीहाकारेहि—सी०, स्या०, रो० ।

४. च—सी०, स्या०, रो० ।

६. समानुपज्झायादिके—सी०, रो० ।

८. अञ्जेसं—स्या० ।

१०. ममायन्ता—स्या० ।

मज्झत्तपुग्गलं^१ सेवन्तस्सा पि, ठाननिसज्जादीसु तदुप्पादनत्थं
 नित्तपोणपब्भारचित्तस्सा पि उप्पज्जति । तस्मा आदिकम्मिको
 कुलपुत्तो इमेहि पञ्चहि कारणेहि उपेक्खासम्बोज्झं समुट्ठापेत्वा तदेव
 धुरं कत्वा अभिनिवेसं पट्टपेत्वा अनुक्कमेन अरहत्तं गण्हाति । सो याव
 5 अरहत्तमग्गा उपेक्खासम्बोज्झं भावेति नाम । फले पत्ते भावितो
 नाम होति ।

इति इमे पि सत्त सम्बोज्झा लोकियलोकुत्तरमिस्सका व
 कथिता ।

३८-४५. सम्मादिट्ठि भावेती (अं० नि० १.१८, ३८-४५) ति
 10 अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स आदिभूतं सम्मादिट्ठि ब्रूहेति वड्ढेति ।

सेसपदेसु पि एसेव नयो ।

एत्थ पन सम्मादस्सनलक्खणा सम्मादिट्ठि । सम्माअभिनिरोपन-
 लक्खणो सम्मासङ्कुप्पो । सम्मापरिग्गाहलक्खणा सम्मावाचा ।
 सम्मासमुट्ठापनलक्खणो सम्माकम्मन्तो । सम्मावोदापनलक्खणो
 15 सम्माआजीवो । सम्मापग्गहलक्खणो सम्मावायामो । सम्माउपट्ठान-
 लक्खणा सम्मासति । सम्मासमाधानलक्खणो सम्मासमाधि ।

तेसु एकेकस्स तीणि तीणि^२ किच्चानि होन्ति । सेय्यथिदं^३,
 सम्मादिट्ठि ताव अज्जेहि पि अत्तनो पच्चनीककिलेसेहि सद्धि मिच्छा-
 दिट्ठि पजहति, निरोधं आरम्मणं करोति, सम्पयुत्त धम्मे च पस्सति
 R. 71 20 तप्पटिच्छादकमोहविधमनवसेन असम्मोहतो । सम्मासङ्कुप्पादयो पि
 तथेव मिच्छासङ्कुप्पादीनि च पजहन्ति, निरोधं च आरम्मण
 करोन्ति । विसेसतो पनेत्थ सम्मासङ्कुप्पो सहजातधम्मे सम्मा^४
 अभिनिरोपेति, सम्मावाचा सम्मा परिग्गण्हाति, सम्माकम्मन्तो
 सम्मा समुट्ठापेति, सम्माआजीवो सम्मा वोदापेति, सम्मावायामो

१. सत्तसङ्खारमज्झत्तपुग्गले—सी०, रो० ।

३. सेय्यथीदं—रो० ।

२. स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४. सी०-स्या०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

सम्मा पग्गण्हाति, सम्मासति सम्मा उपट्ठाति^१, सम्मासमाधि सम्मा पदहति^२ ।

B. 404

अपि चेसा^३ सम्मादिट्ठि नाम पुब्बभागे नानाक्खणा नानारम्मणा होति, मग्गकाले एकक्खणा एकारम्मणा, किञ्चितो पन दुक्खे आणं तिआदीनि चत्तारि नामानि लभति । सम्मासङ्कप्पादयो पि पुब्बभागे नानाक्खणा नानारम्मणा होन्ति, मग्गकाले एकक्खणा एकारम्मणा । तेसु सम्मासङ्कप्पो किञ्चितो नेक्खम्मसङ्कप्पो अविहिंसासङ्कप्पो^४ अब्यापादसङ्कप्पो ति^५ तीणि नामानि लभति । सम्मावाचादयो^६ तयो^६ पुब्बभागे^६ विरतियो पि होन्ति चेतनायो पि, मग्गक्खणे पन विरतियो व । सम्मावायामो सम्मासती ति इदं पि द्वयं किञ्चितो सम्मप्पधानसतिपट्टानवसेन चत्तारि नामानि लभति । सम्मासमाधि पन पुब्बेभागे पि मग्गक्खणे पि सम्मासमाधि येव ।

5

10

15

इति इमेसु अट्ठसु धम्मेसु भगवता निब्बानाधिगमाय पटिपन्नस्स योगिनो बहुकारत्ता पठमं सम्मादिट्ठि देसिता । अयं हि पञ्चापज्जोतो पञ्चासत्थं^७ ति च^८ वुत्ता^९ । तस्मा एताय पुब्बभागे विपस्सनाआण-सङ्घाताय सम्मादिट्ठिया अपिज्जन्धकारं विधमित्वा किलेसचोरे घातेन्तो खेमेन योगावचरो निब्बानं पापुणाति । तेन वुत्तं— 'निब्बानाधिगमाय पटिपन्नस्स योगिनो बहुकारत्ता पठमं सम्मादिट्ठि देसिता' ति ।

सम्मासङ्कप्पो पन तस्सा बहुकारो, तस्मा तदनन्तरं वुत्तो । यथा हि हेरज्जिको हत्थेन परिवत्तेत्वा परिवत्तेत्वा चक्खुना कहापणं ओलोकेन्तो, 'अयं कूटो अयं छेको' ति जानाति, एवं योगावचरो पि पुब्बभागे वितक्केन वितक्केत्वा वितक्केत्वा विपस्सनापञ्चाय ओलोकयमानो, इमे धम्मा कामावचरा, इमे धम्मा रूपावचरादयो

20 R.72

१. उपट्ठापेति—सी०, रो० ।

३. ० पि—सी०, रो० ।

५. ० पि—स्या० ।

७-७. पवत्ता—स्या० ।

२. समादहति—सी०, रो० ।

४-४. आदीनि—सी०, स्या०, रो० ।

६-६. चतस्सो पि—स्या० ।

ति जानाति । यथा वा पन पुरिसेन कोटियं गहेत्वा परिवत्तेत्वा
परिवत्तेत्वा दिन्नं महारूक्खं तच्छको वासिया तच्छेत्वा कम्मे उपनेति,
एवं वितक्केन वितक्केत्वा वितक्केत्वा दिन्नधम्मे योगावचरो पञ्चाय,
'इमे धम्मा कामावचरा, इमे धम्मा^१ रूपावचरा' तिआदिना नयेन
5 परिच्छिन्दित्वा कम्मे उपनेति । तेन वुत्तं—'सम्मासङ्कप्पो पन तस्सा
बहुकारो, तस्मा तदनन्तरं वुत्तो' ति ।

B. 405

स्वायं यथा सम्मादिट्ठिया, एवं सम्मावाचाय पि उपकारको ।
यथाह—'पुब्बे^२ खो गहपति^३ वितक्केत्वा विचारेत्वा पच्छा वाचं
भिन्दती' (म० नि० १.३७२; सं० नि० ३.२६१) ति तस्मा
10 तदनन्तरं सम्मावाचा वुत्ता ।

यस्मा पन इदञ्चिदञ्च करिस्सामा ति पठमं वाचाय संविदहित्वा
लोके कम्मन्ते^४ पयोजेन्ति, तस्मा वाचा कायकम्मस्स उपकारिका ति
सम्मावाचाय अनन्तरं सम्माकम्मन्तो वुत्तो ।

चतुब्बिधं पन वचीदुच्चरितं तिविधं कायदुच्चरितं पहाय उभय-
15 सुचरितं पूरेन्तस्सेव यस्मा आजीवट्ठमकसीलं पूरति^५, न इतरस्स ।
तस्मा तदुभयानन्तरं सम्माआजीवो वुत्तो ।

एवं सुद्धाजीवेन^६ 'परिसुद्धो मे आजीवो' ति एत्तावता परितोसं
कत्वा सुत्तपमत्तेन^७ विहरितुं न युत्तं, अथ खो सब्बइरियापथेसु इदं
वीरियमारभितब्बं ति दस्सेतुं तदनन्तरं सम्मावायामो वुत्तो ।

20 ततो आरद्धवीरियेना पि कायादीसु चतुसु^८ वत्थुसु^९ सति
सूपट्ठिता कातब्बा ति दस्सनत्थं तदनन्तरं सम्मासति देसिता ।

१. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. ० व—सी०, रो० ।

३. ० पुत्त—सी०, रो० ।

४. कम्मन्तं—सी०, रो० ।

५. पूरेति—रो० ।

६. विसुद्धाजीवेन पन—सी०, रो० ।

७. सुत्तपमत्तेन—सी०, रो० ।

८-९. चतुसु वत्थुसु—रो० ।

यस्मा पन एवं सूपट्विता सति समाधिस्स उपकारानुपकारानं^१
धम्मानं गतियो समन्वेसित्वा^२ प्होति एकत्तारम्मणे चित्तं समाधातुं^३,
तस्मा सम्मासतिया अनन्तरं सम्मासमाधि देसितो ति वेदितब्बो ।
इति अयं पि अट्ठङ्गिको मग्गो लोकियलोकुत्तरमिस्सको व कथितो ।

४६-५३, अज्झत्तं रूपसञ्जी (अं० नि० १.१८, ४६-५३) 5
तिआदीसु अज्झत्तरूपे परिकम्मवसेन अज्झत्तं रूपसञ्जी नाम होति ।
अज्झत्तं हि नीलपरिकम्मं करोन्तो केसे^४ वा पित्ते वा अक्खितारकाय
वा करोति, पीतपरिकम्मं करोन्तो मेदे वा छविया वा हत्थपादतलेसु
वा अक्खीनं पीतकट्टाने^५ वा करोति, लोहितपरिकम्मं करोन्तो मंसे
वा लोहिते वा जिह्वाय वा अक्खीनं रत्तट्टाने वा करोति, ओदात- 10
परिकम्मं करोन्तो अट्ठिम्हि वा दन्ते वा नखे वा अक्खीनं सेतट्टाने वा
करोति । तं पन सुनीलं^६ सुपीतं^७ सुलोहितकं सुओदातकं^८ न होति,
अविसुद्धमेव होति ।

एको बहिद्धा रूपानि पस्सती ति यस्सेवं परिकम्मं अज्झत्तं B. 406
उप्पन्नं होति, निमित्तं पन^९ बहिद्धा, सो एवं अज्झत्तं परिकम्मस्स 15
बहिद्धा च अप्पनाय वसेन, 'अज्झत्तं रूपसञ्जी एको बहिद्धा रूपानि
पस्सती' ति वुच्चति । परित्तानी ति अवड्ढितानि । सुवण्णदुब्बण्णानी
ति सुवण्णानि वा होन्ति^{१०} दुब्बण्णानि वा । परित्तवसेनेव इदं
अभिभायतनं वुत्तं ति वेदितब्बं । तानि अभिभुज्या ति यथा नाम
सम्पन्नगहणिको^{११} कटच्छुमत्तं भत्तं लभित्वा, 'किं एत्थ भुञ्जितब्बं 20
अत्थी' ति सङ्कट्टित्वा एककबलमेव^{१२} करोति, एवमेव बाणुत्तरिको
पुग्गलो विसदवाणो, 'किं एत्थ परित्तके आरम्मणे समापञ्जितब्बं

१. उपकारानुपकारानं—सी०, रो० ।

२. समन्वेसित्वा—सी०, रो० ।

३. समाधातुं—सी०, रो० ।

४. केसेसु—स्या० ।

५. पीतट्टाने—सी०, रो० ।

६. सुनीलकं—सी० ।

७. सुपीतकं—सी०, रो० ।

८. सुओदातं—सी०, रो० ।

९. पि—सी०, रो० ।

१०. होन्तु—स्या० ।

११. ० पुरिसो—स्या० ।

१२. एककबलमेव—सी० ।

अत्थि, नायं मम भारो' ति तानि रूपानि अभिभवित्वा समापञ्चति,
सह निमित्तुप्पादेनेवेत्थ अप्पनं पापेती ति अत्थो । जानामि पस्सामी
ति इमिना पनस्स आभोगो कथितो । सो च खो समापत्तितो
वुद्धितस्स, न अन्तोसमापत्तियं । एवंसञ्जी होती ति अभोगसञ्जाय
5 पि भानसञ्जाय पि एवंसञ्जी होति । अभिभवनसञ्जा^१ हिस्स
अन्तोसमापत्तियं पि अत्थि, आभोगसञ्जा पन समापत्तितो
वुद्धितस्सेव ।

अप्पमाणानी ति वड्डितप्पमाणानि, महन्तानि ति अत्थो ।
अभिभुज्या ति एत्थ पन यथा महग्घसो पुरिसो एकं^२ भत्तवड्डितकं
10 लभित्वा, 'अञ्जं पि^३ होतु^३, किं एतं^४ मय्हं करिस्सती' ति तं^५ न
महन्ततो पस्सति, एवमेव जाणुत्तरो पुग्गलो विसदवाणो, 'किं एत्थ
समापञ्चितब्बं, नं यिदं अप्पमाणं, न^६ मय्हं चित्तेकगताकरणे'^७
भारो अत्थी' ति तानि अभिभवित्वा समापञ्चति, सह निमित्तुप्पा-
देनेवेत्थ अप्पनं पापेती ति अत्थो

15 अज्झत्तं अरूपसञ्जी ति अलाभिताय वा अनत्थिकताय^८ वा
अज्झत्तरूपे परिकम्मसञ्जाविरहितो ।

बहिद्धा^९ रूपानि पस्सती ति यस्स परिकम्मं पि निमित्तं पि
बहिद्धा व उप्पन्नं^{१०}, सो एवं बहिद्धा परिकम्मस्स^{११} चेव अप्पनाय
च^{११} वसेन, 'अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको^{१२} बहिद्धा रूपानि पस्सती' ति
20 वुच्चति ।

सेसमेत्थ चतुत्थअभिभायतने वुत्तनयमेव ।

१. अभिभवसञ्जा—सी०, रो० ।
३-३. अञ्जा पि होतु, अञ्जा पि होतु
—सी०, रो० ।

६. ति—सी०, रो० ।
न. अनत्थिकताय—सी०, रो० ।

१०. ० होति—स्या० ।
१२. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. ० च—सी०, रो० ।

४. एसा—सी०, स्या०, रो० ।

५. ० पन—सी०, रो० ।

७. चित्तेकगताकरणे—सी०, रो० ।

९. एको ०—सी०, रो० ।

११-११. परिकम्मस्सेव—सी०, स्या०, रो० ।

इमेसु पन चतूसु परित्तं वितक्कचरितवसेन आगतं, अप्पमाणं मोहचरितवसेन, सुवण्णं दोसचरितवसेन, दुब्बण्णं रागचरितवसेन, एतेसं हि एतानि सप्पायानि । सा च नेसं सप्पायता वित्थारतो विसुद्धिमग्गे चरियनिहेसे वुत्ता ।

B. 407

पञ्चमअभिभायतनादीसु नीलानी ति सब्बसङ्गाहकवसेन^१ वुत्तं । 5
नीलवण्णानी ति वण्णवसेन । नीलनिदस्सनानी ति निदस्सनवसेन,
अपञ्च'यमानविवरात्ति असम्भिन्नवण्णानि एकनीलानेव हुत्वा
दिस्सन्ती ति वुत्तं होति । नीलनिभासानी ति इदं पन ओभासवसेन
वुत्तं, नीलोभासानि^२ नीलप्पभायुत्तानी ति अत्थो । एतेन नेसं
सुविसुद्धतं^३ दस्सेति । विसुद्धवण्णवसेनेव हि इमानि चत्तारि^४ 10
अभिभायतनानि वुत्तानि । 'नीलकसिणं गण्हन्तो^५ नीलस्मिं निमित्तं
गण्हाति पुप्फस्मिं वा वत्थस्मिं वा वण्णधातुया वा' ति आदिकं^६
पनेत्थ^६ कसिणकरणं च परिकम्मं च अप्पनाविधानं च सब्बं विसुद्धि-
मग्गे वित्थारतो वुत्तमेव । इमानि पन अट्ठ अभिभायतनज्झानानि
वट्ठानि पि^७ होन्ति वट्ठपादकानि पि विपस्सनापादकानि पि दिट्ठधम्म- 15
सुखविहारानि पि अभिज्झापादकानि पि निरोधपादकानि पि,
लोकियानेव पन न लोकुत्तरानी ति वेदितब्बानि ।

R. 75

५४-६१. रूपी रूपानी पस्सती (अं० नि० १.१८, ५४-६१)
ति एत्थ अज्झत्तं केसादीसु नीलकसिणादीसु^८ नीलकसिणादिवसेन
उप्पादितं रूपज्झानं रूपं, तं^९ अस्स^९ अत्थी ति रूपी । बहिद्वा रूपानि 20
पस्सती ति बहिद्वा पि नीलकसिणादीनि रूपानि भानचक्खुना
पस्सति । इमिना अज्झत्तबहिद्वावत्थुकेसु कसिणेषु उप्पादितज्झानस्स
पुगलस्स चत्तारि पि रूपावचरज्झानानि दस्सितानि । अज्झत्तं

20

१. सब्बसङ्गाहकवसेन—सी०, रो० ।

२. नीलनिभासानि—सी०, रो० ।

३. विसुद्धतं—स्या० ।

४. स्या० पोत्थके नत्थि ।

५. उगण्हन्तो—सी०, रो० ।

६-६. आदिकम्मिकेनेत्थ—सी०, रो० ।

७. वट्ठप्पि—सी०, रो० ।

८. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९-९. तदस्स—सी०, रो० ; तं तस्स—स्या० ।

अरूपसञ्जी ति अज्भक्तं न रूपसञ्जी, अत्तनो केसादीसु अनुप्पादित-
रूपावचरज्झानो ति अत्थो । इमिना बहिद्धापरिकम्मं कत्वा बहिद्धा व
उप्पादितज्झानस्स पुग्गलस्स^१ रूपावचरज्झानानि दस्सितानि ।

R. 76

सुभन्तेव^२ अधिमुत्तो होती ति इमिना सुविसुद्धेसु नीलादीसु
5 वण्णकसिणेषु झानानि दस्सितानि । तत्थ किञ्चा पि अन्तोअप्पनायं^३
सुभं ति आभोगो नत्थि । यो पन विसुद्धं^४ सुभं कसिणारम्मणं कत्वा
विहरति, सो यस्मा, 'सुभं ति अधिमुत्तो होती' ति वत्तब्बतं आपज्जति,
तस्मा एवं देसना कता । पटिसम्भिदामग्गे पन, 'कथं सुभन्तेव
अधिमुत्तो होती ति विमोक्खो—इध भिक्खु मेत्तासहगतेन चेतसा एकं
B.408 10 दिसं फरित्वा विहरति...पे०...मेत्ताय भावितत्ता सत्ता अप्पटिकूला^५
होन्ति । करुणामुदिता—उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा
विहरति...पे०...उपेक्खाय भावितत्ता सत्ता अप्पटिकूला होन्ति ।
एवं सुभन्तेव अधिमुत्तो होती ति विमोक्खो' ति वुत्तं । सब्बसो
रूपसञ्ज्ञानं तिआदीसु यं वत्तब्बं, तं सब्बं विसुद्धिमग्गे वुत्तमेव ।

15

६२-७१. पथवीकसिणं भावेती (अं० नि० १.१८, ६२-७१)
ति एत्थ पन^६ सकलट्टेन कसिणं । पथवी^७ एव कसिणं पथवीकसिणं ।
परिकम्मपथविया पि उग्गहनिमित्तस्सा पि^८ पटिभागनिमित्तस्सा पि
तं निमित्तं आरम्मणं कत्वा उप्पन्नज्झानस्सा पि^९ एतं अधिवचनं ।
इध^{१०} पन^६ पथवीकसिणारम्मणं झानं अधिप्पेतं । तं हेस^{१०} भावेति ।

20

आपोकसिणादीसु पि एसेव नयो ।

इमानि पन कसिणानि भावेन्तेन^{११} सीलानि सोधेत्वा
परिसुद्धसीले^{१२} पतिट्ठितेन य्वास्स^{१३} दससु पलिबोधेसु पलिबोधो अत्थि,

१. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. सुभन्तेव—सी०, रो०—एवमेव ।

३. अन्तोअप्पनाय—सी०, रो० ।

४. सुविसुद्धं—सी०, रो० ।

५. अप्पटिकूला—सी०, रो०—एवमेव ।

६. सी०-रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७-७. पथवीकसिणारम्मणस्सा पि पठविया

८. उप्पन्नस्स पि झानस्स—सी०, रो० ।

निमित्तस्सा पि—स्या० ।

९-९. इदं—स्या० ।

१०. सी—स्या० ।

११. कसिणानि भावेन्तेन—सी०, रो० ।

१२. सुपरिसुद्धसीले—सी०, स्या०, रो० ।

१३. य्वायं—स्या० ।

तं उपच्छिन्दित्वा कम्मट्टानदायकं कल्याणमित्तं उपसङ्कमित्वा अत्तनो
चरियानुकूलवसेन यं यस्स सप्पायं, तं तेन गहेत्वा कसिणभावनाय
अननुरूपं विहारं पहाय अनुरूपे विहरन्तेन खुदकपलिबोधुपच्छेदं कत्वा
सब्बं भावनाविधानं अपरिहापेन्तेन^१ भावेतब्बानि । अयमेत्थ सङ्खेपो,
वित्थारो पन विसुद्धिमग्गे वुत्तो । केवलं हि तत्थ विज्झाणकसिणं 5
नागतं । तं अत्थतो आकासकसिणे पवत्तविज्झाणं तं च खो
आरम्मणवसेन वुत्तं, न समापत्तिवसेन । तं हि अनन्तं^२ विज्झाणं ति
आरम्मणं^३ कत्वा एस विज्झाणञ्चायतनसमापत्तिं भावेन्तो विज्झाण-
कसिणं भावेतीति वुच्चति । इमानि पि दस कसिणानि वट्टानि पि^४
होन्ति वट्टपादकानि पि विपस्सनापादकानि पि दिट्ठधम्मसुखविहार- 10
त्थानि पि अभिज्झापादकानि पि निरोधपादकानि पि, लोकियानेव
पन न लोकुत्तरानीति ।

७२-८१. असुभसञ्जं भावेती (अं० नि० १.१८, ७२-८१)
ति असुभसञ्जा वुच्चति उद्धुमातकादीसु दससु आरम्मणेषु उप्पन्ना
पठमज्झानसहगता सञ्जा । तं भावेति ब्रूहेति वड्डेति, अनुप्पन्नं 15
उप्पादेति, उप्पन्नं अनुरक्खतीति अत्थो । दसन्नं पन असुभानं
भावनानयो सब्बो विसुद्धिमग्गे वित्थारितो येव ।

मरणसञ्जं भावेतीति सम्मुतिमरणं खणिकमरणं समुच्छेदमरणं
ति तिविधं पि मरणं आरम्मणं कत्वा उप्पन्नकसञ्जं^५ भावेति,
अनुप्पन्नं उप्पादेति, उप्पन्नं अनुरक्खतीति अत्थो । हेट्ठा वुत्तलक्खणा 20
वा मरणस्सति येव इध मरणसञ्जाति वुत्ता । तं भावेति उप्पादेति
वड्डेतीति अत्थो । भावनानयो पनस्सा विसुद्धिमग्गे वित्थारितो येव ।

आहारे पटिकूलसञ्जं भावेतीति असितपीतादिभेदे कबळीकारे^६
आहारे^६ गमनपटिकुलादीनि नव पटिकूलानि पच्चवेक्खन्तस्स उप्पन्न-
कसञ्जं भावेति, उप्पादेति वड्डेतीति अत्थो । तस्सा पि भावनानयो 25

१. अपरिहापन्तेन—सी०, रो० ।

२-२. अनन्तरं विज्झाणं—स्या० ।

३. वट्टम्पि—सी०, रो० ।

४. उप्पन्नं सञ्जां—स्या० ।

५-५. कबळिकाहारे—सी०; कबलिकाहारे—रो० ।

- विसुद्धिमगो वित्थारितो येव । सब्बलोके अनभिरतिसञ्जं भावेती
ति सब्बस्मिं पि तेधातुके लोके अनभिरतिसञ्जं उक्कण्ठितसञ्जं
R. 78 भावेती ति अत्थो । अनिच्चसञ्जं भावेती ति पञ्चन्नं उपादानख-
न्धानं उदयब्बयञ्जथत्तपरिग्गाहिकं पञ्चसु खन्धेसु अनिच्चं ति
5 उप्पज्जनकसञ्जं भावेति । अनिच्चे दुक्खसञ्जं भावेती ति अनिच्चे
खन्धपञ्चके पटिपीळनसङ्घात^१—दुक्खलक्खणपरिग्गाहिकं दुक्खं ति
उप्पज्जनकसञ्जं भावेति । दुक्खे अनत्तसञ्जं भावेती ति पटिपीळनट्टेन
दुक्खे खन्धपञ्चके अवसवत्तनाकारसङ्घातअनत्तलक्खणपरिग्गाहिकं^२
अनत्ता ति उप्पज्जनकसञ्जं भावेति । पहानसञ्जं भावेती ति
10 पञ्चविधं पहानं आरम्मणं कत्वा उप्पज्जनकसञ्जं भावेति ।
विरागसञ्जं भावेती ति पञ्चविधमेव विरागं आरम्मणं कत्वा
उप्पज्जनकसञ्जं भावेति । निरोधसञ्जं भावेती ति सङ्खारनिरोधं
आरम्मणं कत्वा उप्पज्जनकसञ्जं भावेति । निब्बानं आरम्मणं कत्वा
उप्पज्जनकसञ्जं ति पि वदन्ति । एत्थ च सब्बलोके अनभिरतिसञ्जा^३
15 अनिच्चसञ्जा अनिच्चे दुक्खसञ्जा ति इमाहि तीहि सञ्जाहि
बलवविपस्सना कथिता ।

८२-९१. पुन अनिच्चसञ्जं भावेती (अं० नि० १.१८,
८२-९१) तिआदिकाहि दसहि सञ्जाहि विपस्सनासमारम्भो व
कथितो ।

- 20 ९२-१०१. बुद्धानुस्सति (अं० नि० १.१८, ९२-१०१)
तिआदीनि वुत्तत्थानेव ।

१०२-१११. पठमज्झानसहगतं (अं० नि० १.१८, १०२-१११)
ति पठमज्झानेन सद्धिं गतं पवत्तं, पठमज्झानसम्पयुत्तं ति अत्थो ।
सद्धिन्द्रियं भावेती ति पठमज्झानसहगतं कत्वा सद्धिन्द्रियं भावेति^४
25 ब्रूहेति वड्ढेति । एस नयो सब्बत्थ ।

१. पटिपीळनकसङ्घातं—सी० ।

२. अनुपस्सनाकारसङ्घात ०—स्या० ।

३. अनभिरतसञ्जा—सी०, रो० ।

४. ० विसुं भावेति—स्या० ।

१६. कायगतासतिवगवणना

B. 410

१. चेतसा फुटो (अं० नि० १.१९, १) ति एत्थ दुविधं फरणं^१
 आपोफरणं च दिब्बचक्खुफरणं च । तत्थ आपोकसिणं समापज्जित्वा
 आपेन फरणं आपोफरणं नाम । एवं फुटे पि महासमुद्दे सब्बा
 समुद्दङ्गमा कुत्तदियो अन्तोगधा व होन्ति । आलोकं पन वड्डुत्वा
 दिब्बचक्खुना^२ सकलसमुद्दस्सनं दिब्बचक्खुफरणं नाम । एवं फुटे पि
 महासमुद्दे^३ सब्बा^४ महासमुद्दङ्गमा^५ कुत्तदियो अन्तोगधा व होन्ति ।
 अन्तोगधा तस्सा ति तस्स भिक्खुनो भावनाय^६ अब्भन्तरगता व
 होन्ति । विज्जाभागिया ति एत्थ सम्पयोगवसेन विज्जं भजन्ती ति
 विज्जाभागिया, विज्जाभागे विज्जाकोट्टासे वत्तन्ती ति पि विज्जा-
 भागिया । तत्थ विपस्सनाजाणं मनोमयिद्धिं छ अभिञ्जा ति अट्ट
 विज्जा । पुरिमेन अत्थेन ताहि सम्पयुत्तधम्मा पि विज्जाभागिया,
 पच्छिमेन अत्थेन तासु या काचि एका विज्जा विज्जा, सेसा
 विज्जाभागिया ति एवं विज्जा पि विज्जासम्पयुत्तधम्मा पि विज्जा-
 भागियातेव वेदितब्बा ।

R. 79

२-८. महतो संवेगाया (अं० नि० १.१९, २-८) ति महन्तस्स
 संवेगस्स अत्थाय । उपरिपदद्वये पि^६ एसेव नयो । एत्थ च महासंवेगो
 नाम विपस्सना, महाअत्थो नाम चत्तारो मग्गा, महायोगक्खेमो
 नाम चत्तारि सामञ्जफलानि । अथ वा महासंवेगो नाम सह
 विपस्सनाय^७ मग्गो, महाअत्थो नाम चत्तारि सामञ्जफलानि,
 महायोगक्खेमो नाम निब्बानं । सतिसम्पज्जञ्जाया ति सतिया च
 जाणस्स च अत्थाय । जाणदस्सनप्पटिलाभाया ति दिब्बचक्खुजाणाय ।

१. स्या० पोत्थके नत्थि ।
- ३-३. स्या० पोत्थके नत्थि ।
४. भावना—स्या० ।
७. विपस्सनको—रो० ।

२. चक्खुना—स्या० ।
४. सब्बसमुद्दङ्गमा—रो० ।
६. उपरिपदद्वये पि—रो० ।

विदुधम्मसुखविहाराया ति इमस्मिं येव पच्चक्खे अत्तभावे सुखविहार-
 त्थाय । विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियाया ति विज्जाविमुत्तीनं
 फलस्स पच्चक्खकरणत्थाय^१ । एत्थ च विज्जा ति मग्गपञ्चा, विमुत्ती
 ति तंसम्पयुत्ता सेसधम्मा । तेसं फलं नाम अरहत्तफलं, तस्स
 ५ सच्छिकिरियाया ति अत्थो ।

R. 80 ९. कायो पि पस्सम्भत्ती (अं० नि० १.१९, ९) ति नामकायो
 पि करजकायो पि पस्सम्भत्ति, वूपसन्तदरथो^२ होति । वितक्कविचारा
 पी ति एते धम्मा दुतियज्झानेन वूपसम्मन्ति नाम, इध पन
 B. 411 ओळारिकवूपसमं सन्धाय वुत्तं । केदला ति सकला, सब्बे निरवसेसा
 10 ति अत्थो । विज्जाभागिया ति विज्जाकोट्टासिया । ते हेट्ठा विभजित्वा
 दस्सिता व ।

१२. अबिज्जा पहीयती (अं० नि० १.१९, १२) ति अट्टसु ठानेसु
 षट्ठमूलकं बहलन्धकारं महातमं^३ अञ्जाणं पहीयति^४ । विज्जा
 उप्पज्जती ति अरहत्तमग्गविज्जा उप्पज्जति । अस्मिमानो पहीयती ति
 15 अस्मी ति नवविधो मानो पहीयति । अनुसया ति सत्त अनुसया ।
 संयोजनानी ति^५ दस संयोजनानि ।

१३. पञ्जापभेदाया (अं० नि० १.१९, १३) ति पञ्चाय
 पभेदगमनत्थं । अनुपादापरिनिब्बानाया ति अपच्चयपरिनिब्बानस्स
 सच्छिकिरियत्थाय ।

20 १५-१७. अनेकधातुपटिवेधो होती (अं० नि० १.१६, १५-१७)
 ति अट्टारसन्नं धातूनं लक्खणपटिवेधो होति । नानाधातुपटिवेधो^६
 होती ति^६ तासं येव अट्टारसन्नं धातूनं नानाभावेन लक्खणपटिवेधो
 होती । अनेकधातुपटिसम्भवा होती ति इमिना धातुपभेदञ्चाणं^७

१. पच्चक्खकरणत्थाय—सी०, रो० । २. वूपसन्तो—स्या० ।

३. महातमो—रो० ।

४. पहीयती ति—रो० ।

५. संयोजना ति—रो० ।

६-६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

७. धातुभेदञ्चाणं—रो०—एवमेव ।

कथितं । धातुपभेदवाणं नाम, 'इमाय^१ धातुया^२ उस्सन्नाय^३ इदं^४ नाम होती' ति^५ जाननपञ्चा । तं पनेतं धातुपभेदवाणं^६ न सब्बेसं होति, बुद्धानमेव निप्पदेसं होति, तं सम्मासम्बुद्धेन सब्बसो न कथितं । कस्मा तस्मिं कथिते अत्थो नत्थी ति ।

२२-३७. पञ्चापटिलाभाया (अं० नि० १.१९, २२-३७) ति 5
आदीनि सोळस पदानि पटिसम्भिदामग्गे, 'सप्पुरिससंसेवो सद्धम्म-
स्सवनं^६ योनिसोमनसिकारो धम्मानुधम्मपटिपत्ति, इमे खो भिक्खवे
चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता पञ्चापटिलाभाय संवत्तन्ती
...पे०...निब्बेधिकपञ्चताय संवत्तन्ती' ति एवं मातिकं ठपेत्वा
वित्थारितानेव । वुत्तं हेतं— 10

पञ्चापटिलाभाय संवत्तन्ती ति कतमो पञ्चापटिलाभो ? चतुन्नं
मग्गवाणानं चतुन्नं फलवाणानं चतुन्नं पटिसम्भिदावाणानं छन्नं
अभिञ्चावाणानं तेसत्ततीनं वाणानं सत्तसत्ततीनं वाणानं लाभो
पटिलाभो पत्ति सम्पत्ति फस्सना सच्चिकिरिया उपसम्पदा,
पञ्चापटिलाभाय संवत्तन्ती ति अयं पञ्चापटिलाभो । (१) 15 R. 81

पञ्चावुद्धिया संवत्तन्ती ति, कतमा पञ्चावुद्धि ? सत्तन्नं च
सेक्खानं^७ पुथुज्जनकल्याणकस्स च पञ्चा वड्ढति, अरहतो पञ्चा
वड्ढितवड्ढना, पञ्चावुद्धिया संवत्तन्ती ति अयं पञ्चावुद्धि । (२)

पञ्चावेपुल्लाय संवत्तन्ती ति, कतमं पञ्चावेपुल्लं ? सत्तन्नं च
सेक्खानं पुथुज्जनकल्याणकस्स च पञ्चा वेपुल्लं गच्छति, अरहतो 20
पञ्चा वेपुल्लं गता, पञ्चावेपुल्लाय संवत्तन्ती ति इदं पञ्चा-
वेपुल्लं । (३)

महापञ्चताय संवत्तन्ती ति, कतमा महापञ्चा ? महन्ते अत्थे
परिगणहाती ति महापञ्चा महन्ते धम्मे...पे०...महन्ता^८ निरुत्तियो

१-१. इमा धातुयो—स्या० ।

२. उस्सन्ना—स्या० ।

३. स्या० पोदथके नत्थि ।

४. होन्ती ति—स्या० ।

५. ० सावकानं—सी०, रो० ।

६. सद्धम्मसवनं—रो० ।

७. सेक्खानं—सी०, रो०—एवमेव ।

८. महा—रो० ।

महन्तानि पटिभानानि महन्ते सीलक्खन्धे महन्ते समाधि-पञ्चा-
विमुत्ति-विमुत्तिआणदस्सनक्खन्धेन महन्तानि ठानाट्टानानि महन्ता^१
विहारसमापत्तियो महन्तानि अरियसच्चानि महन्ते सतिपट्टाने
सम्मप्पधाने इद्धिपादे महन्तानि इन्द्रियानि महन्तानि^२ बलानि
5 महन्ते बोज्झङ्गे महन्ते^३ अरियमग्गे^४ महन्तानि सामञ्जफलानि
R. 82 महाभिञ्जायो महन्तं परमत्थं निब्बानं परिगणहती ति महापञ्चा,
महापञ्चताय संवत्तन्ती ति, अयं महापञ्चा । (४)

पुथुपञ्चताय संवत्तन्ती ति, कतमा पुथुपञ्चा ? पुथु नानाक्खन्धेसु
आणं पवत्तती ति पुथुपञ्चा । पुथु नानाधातूसु, पुथु नानाआयतनेसु,
10 पुथु नानापटिच्चसमुप्पादेसु, पुथु नानासुञ्जातमनुपलम्भेसु^५, पुथु
नानाअत्थेसु धम्मेषु निरुत्तीसु पटिभानेसु^६ पुथु नानासीलक्खन्धेसु
समाधिपञ्चा-विमुत्ति-विमुत्तिआणदस्सनक्खन्धेसु^७ पुथु नानाठाना-
ट्टानेसु पुथु नानाविहारसमापत्तीसु पुथु नानाअरियसच्चेसु पुथु
नानासतिपट्टानेसु सम्मप्पधानेसु इद्धिपादेसु इन्द्रियेसु बलेसु बोज्झङ्गेसु
15 पुथु नानाअरियमग्गेसु पुथु नानासामञ्जफलेसु पुथु नानाअभिञ्जासु
आणं^८ पवत्तती ति पुथुपञ्चा । पुथु नानाजनसाधारणे धम्मे
समतिकम्म परमत्थे निब्बाने आणं पवत्तती ति पुथुपञ्चा । पुथु-
पञ्चताय संवत्तन्ती ति अयं पुथुपञ्चा । (५)

B. 413

विपुलपञ्चताय संवत्तन्ती ति, कतमा विपुलपञ्चा ? विपुले
20 अत्थे परिगणहती ति विपुलपञ्चा...पे०...विपुलं परमत्थं निब्बानं
परिगणहती ति विपुलपञ्चा, विपुलपञ्चताय संवत्तन्ती ति अयं
विपुलपञ्चा । (६)

गम्भीरपञ्चताय संवत्तन्ती ति, कतमा गम्भीरपञ्चा ? गम्भीरेसु
क्खन्धेसु आणं पवत्तती ति गम्भीरपञ्चा । पुथुपञ्चासदिसो वित्थारो ।

१. महा—सी०, रो० ।

२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

३-३. महन्तं अरियं अट्टङ्गिकं मग्गं—रो० ;

४. नानासुञ्जातमनुपलम्भेसु—रो० ।

महन्तं अरियमग्गं—स्या० ।

५. पुथुनाना ०—सी०, रो० ।

६. पुथुनाना ०—सी० ।

७. आणा—रो० ।

गम्भीरे परमत्थे निब्बाने जाणं पवत्तती ति गम्भीरपञ्चा, गम्भीर-
पञ्चताय संवत्तन्ती ति अयं गम्भीरपञ्चा । (७)

असामन्तपञ्चताय संवत्तन्ती ति, कतमा असामन्तपञ्चा ?
यस्स पुग्गलस्स अत्थववत्थानतो अत्थपटिसम्भदा अधिगता होति
सच्छिकता फस्सिता पञ्चाय, धम्मनिरुत्तिपटिभानववत्थानतो 5
पटिभानपटिसम्भदा अधिगता होति सच्छिकता फस्सिता पञ्चाय,
तस्स अत्थे च धम्मे च निरुत्तिया च पटिभाने च न अञ्जो कोचि
सक्कोति अभिसम्भवितुं, अनभिसम्भवनीयो च सो अञ्जेही ति^१
असामन्तपञ्चो ।

R. 83

पुथुब्जनकल्याणकस्स पञ्चा अट्टमकस्स पञ्चाय दूरे विदूरे 01
सुविदूरे न सन्तिके न सामन्ता, पुथुब्जनकल्याणकं उपादाय अट्टमको
असामन्तपञ्चो, अट्टमकस्स पञ्चा सोतापन्नस्स पञ्चाय दूरे... पे०...
अट्टमकं उपादाय सोतापन्नो असामन्तपञ्चो, सोतापन्नस्स पञ्चा
सकदागामिस्स पञ्चाय, सकदागामिस्स पञ्चा अनागामिस्स
पञ्चाय, अनागामिस्स पञ्चा अरहतो पञ्चाय, अरहतो^२ पञ्चा^२ 15
पच्चेकबुद्धस्स पञ्चाय दूरे विदूरे सुविदूरे न सन्तिके न सामन्ता,
अरहन्तं^३ उपादाय पच्चेकबुद्धो असामन्तपञ्चो । पच्चेकबुद्धं च
सदेवकं च लोकं उपादाय तथागतो अरहं सम्मासम्बुद्धो अगो
असामन्तपञ्चो ।

‘पञ्चापभेदकुसलो पभिनन्नाणो... पे०... ते पञ्हां अभिसङ्खरित्वा 20
अभिसङ्खरित्वा तथागतं उपसङ्क्रमित्वा पुच्छन्ति गुळ्हानि च
पटिच्छन्नानि च, कथिता विसज्जिता च^४ ते पञ्हा भगवता होन्ति
निहिट्टकारणा, उपक्खित्तका च ते भगवतो सम्पज्जन्ति, अथ खो
भगवा^५ तत्थ अतिरोचति यदिदं पञ्चाया’ ति अगो असामन्त-
पञ्चो । असामन्तपञ्चताय संवत्तन्ती ति अयं असामन्तपञ्चा । (८) 25

१. अञ्जो ति—स्या० ।

२-२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

३. अरहन्तं—रो० ।

४. व—सी० ।

५. ० व—रो० ।

B. 414

भूरिपञ्चताय संवत्तन्ती ति, कतमा भूरिपञ्चा ? रागं अभि-
भुय्यती ति भूरिपञ्चा, अभिभविता ति भूरिपञ्चा । दोसं मोहं कोधं
उपनाहं मक्खं पलासं इस्सं मच्छरियं मायं साठेय्यं थम्मं सारम्मं मानं
अतिमानं मदं पमादं सब्बे किलेसे सब्बे दुच्चरिते सब्बे अभिसङ्खारे

5 सब्बे भवगामिकम्मे अभिभुय्यती ति भूरिपञ्चा, अभिभविता ति

R. 84

भूरिपञ्चा । रागो अरि, तं अरिं मद्दनिपञ्चा ति^१ भूरिपञ्चा,
दोसो मोहो...पे०.. सब्बे भवगामिकम्मा अरि, तं अरिं मद्दनिपञ्चा
ति भूरिपञ्चा । भूरि वुच्चति पथवी, ताय पथविसमाय वित्थताय
विपुलाय पञ्चाय समन्नागतो ति भूरिपञ्चो । अपि च पञ्चाय एतं
10 अधिवचनं, 'भूरि मेधा परिणायिका ति^२', भूरिपञ्चताय संवत्तन्ती
ति अयं भूरिपञ्चा । (९)

पञ्चाबाहुल्लाय संवत्तन्ती ति, कतमं पञ्चाबाहुल्लं ? इधेकच्चो
पञ्चागरुको होति पञ्चाचरितो पञ्चासयो पञ्चाधिमुत्तो पञ्चाधजो
पञ्चाकेतु पञ्चाधिपतेय्यो विचयबहुलो पविचयबहुलो ओक्खायनबहुलो
15 समोक्खायनबहुलो^३ सम्पेक्खायनधम्मो विभूतविहारी तच्चरितो
तगगरुको तब्बहुलो तन्निन्नो तप्पोणो तप्पब्भारो तदधिमुत्तो तदाधि-
पतेय्यो, यथा गणगरुको वुच्चति गणबाहुलिको ति, चीवरगरुको,
पत्तगरुको, सेनासनगरुको वुच्चति सेनासनबाहुलिको ति, एवमेवं
इधेकच्चो पञ्चागरुको होति पञ्चाचरितो...पे०...तदाधिपतेय्यो,
20 पञ्चाबाहुल्लाय संवत्तन्ती ति इदं पञ्चाबाहुल्लं । (१०)

सीघपञ्चताय संवत्तन्ती ति, कतमा सीघपञ्चा ? सीघं सीघं
सीलानि परिपूरेती ति सीघपञ्चा । सीघं सीघं इन्द्रियसंवरं भोजने
मत्तञ्जुतं जागरियानुयोगं सीलक्खन्धं समाधि-पञ्चा-विमुत्तिबाण-
दस्सनक्खन्धं^४ परिपूरेती ति सीघपञ्चा । सीघं सीघं ठानाट्टानानि

१. मद्दनिपञ्चा ति—रो० ।

२. ० भूरिपञ्चा—सी०, रो० ।

३. रो० पोत्थके नदिथ ।

४. विमुत्ति ०—सी०, रो० ।

पटिविज्झति^१ । विहारसमापत्तियो परिपूरेति । अरियसच्चानि
पटिविज्झति^२ । सतिपट्टाने भावेति^३ । सम्मप्पधाने इद्धिपादे इन्द्रियानि
बलानि बोज्झङ्गे अरियमग्गं भावेतीति सीघपञ्चा । सीघं सीघं
सामञ्जफलानि सच्छिकरोतीति सीघपञ्चा । सीघं सीघं अभिञ्चायो
पटिविज्झतीति सीघपञ्चा । सीघं सीघं परमत्थं निब्बानं 5
सच्छिकरोतीति सीघपञ्चा । सीघपञ्चताय संवत्तन्तीति अयं
सीघपञ्चा । (११)

R. 85

लहुपञ्चताय संवत्तन्तीति, कतमा लहुपञ्चा ? लहुं लहुं
सीलानि परिपूरेतीति लहुपञ्चा...पे०...लहुं लहुं परमत्थं निब्बानं
सच्छिकरोतीति लहुपञ्चा । लहुपञ्चताय संवत्तन्तीति अयं 10
लहुपञ्चा । (१२)

B. 415

हासपञ्चताय^४ संवत्तन्तीति, कतमा हासपञ्चा ? इधेकच्चो
वेदबहुलो^५ तुट्ठिबहुलो हासबहुलो पामोज्जबहुलो^५ सीलानि परिपूरेती
ति हासपञ्चा...पे०...परमत्थं निब्बानं सच्छिकरोतीति हास-
पञ्चा । हासपञ्चताय संवत्तन्तीति अयं हासपञ्चा । (१३)

जवनपञ्चताय संवत्तन्तीति कतमा जवनपञ्चा ? यं किञ्चि 15
रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं या काचि वेदना या काचि सञ्जा ये
केचि सङ्गारा यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं
वा बहिद्धा वा ओल्लारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे
सन्तिके वा सब्बं विञ्जाणं अनिच्चतो खिप्पं जवतीति जवनपञ्चा,
दुक्खतो अनत्ततो खिप्पं जवतीति जवनपञ्चा । चक्खुं...पे०... 20
जरामरणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अनिच्चतो दुक्खतो अनत्ततो खिप्पं
जवतीति जवनपञ्चा । रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अनिच्चं खयट्ठेन

१. पटिविज्झतीति—सी०, रो० ।

२. पटिविज्झतीति—सी०, रो० ।

३. भावेतीति—सी०, रो० ।

४. हासपञ्चाताय—सी०, रो०—एवमेव ।

५-५. हासबहुलो वेदबहुलो तुट्ठिबहुलो
पामुज्जबहुलो—सी०, रो० ।

दुक्खं भयद्वेन अनत्ता असारकद्वेना ति तुलयित्वा तीरयित्वा विभाव-
यित्वा विभूतं कत्वा रूपनिरोधे निब्बाने खिप्पं जवती ति जवनपञ्चा
...पे०...जरामरणनिरोधे निब्बाने खिप्पं जवती ति जवनपञ्चा । रूपं
...पे०...जरामरणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं? खयधम्मं वयधम्मं
5 विरागधम्मं निरोधधम्मं ति तुलयित्वा तीरयित्वा विभावयित्वा
विभूतं कत्वा जरामरणनिरोधे निब्बाने खिप्पं जवती ति जवनपञ्चा,
जवनपञ्चताय संवत्तन्ती ति अयं जवनपञ्चा । (१४)

तिक्खपञ्चताय संवत्तन्ती ति, कतमा तिक्खपञ्चा ? खिप्पं
किलेसे छिन्दती ति तिक्खपञ्चा । उप्पन्नं कामवितक्कं, व्यापाद-
R. 86 10 वितक्कं, विहिंसावितक्कं, उप्पन्नुप्पन्ने पापके अकुसले धम्मे
नाधिवासेति पजहति विनोदेति व्यन्तीकरोति अनभावं गमेती ति
तिक्खपञ्चा । उप्पन्नं रागं दोसं मोहं...पे०...सब्बे भवगामिकम्मे
नाधिवासेति पजहति विनोदेति व्यन्तीकरोति अनभावं गमेती ति
तिक्खपञ्चा । एकस्मिं^२ आसने चत्तारो अरियमग्गा चत्तारि
15 सामञ्जफलानि चतस्सो पटिसम्भिदायो छ अभिञ्जायो अधिगता
होन्ति सच्चिकता फस्सिता पञ्चाया ति तिक्खपञ्चा, तिक्खपञ्च-
ताय संवत्तन्ती ति अयं तिक्खपञ्चा । (१५)

B. 416 निब्बेधिकपञ्चताय संवत्तन्ती ति, कतमा निब्बेधिकपञ्चा ?
इधेकच्चो सब्बसङ्खारेसु उब्बेगबहुलो होति उत्तासबहुलो उक्कण्ठनबहुलो
20 अरतिबहुलो अनभिरतिबहुलो बहिमुखो न रमति सब्बसङ्खारेसु,
अनिब्बिद्धपुब्बं अप्पदालितपुब्बं लोभक्खन्धं निब्बिज्झति पदालेती ति
निब्बेधिकपञ्चा, अनिब्बिद्धपुब्बं अप्पदालितपुब्बं दोसक्खन्धं मोहक्खन्धं
कोधं उपनाहं...पे०...सब्बे भवगामिकम्मे निब्बिज्झति पदालेती ति
निब्बेधिकपञ्चा, निब्बेधिकपञ्चताय संवत्तन्ती ति अयं निब्बेधिक-
25 पञ्चा । (१६)

१. ० अनिच्चं सङ्गतं पटिच्चसमुप्पन्नं— २. एकस्मिह—सी० ।
सी० ।

एवं पटिसम्भदामगो वृत्तनयेनेवेत्थ अत्थो वेदितब्बो । केवलं हि
तत्थ बहुवचनं, इध एकवचनं ति अयमेव विसेसो । सेसं तादिसमेवा ति ।
इमा च पन सोळस महापञ्चा लोकियलोकुत्तरमिस्सकाय^१
कथिता ।

प्राक्कट्टाकासिद्धात्तु
समाप्तमिच्छात्तु
। अन्तर्गतं च-साधनम्

१. लोकियलोकुत्तरमिस्सका व—सी० ।

२०. अमतवंगवर्णना

- १-१२. अमतं ते भिक्खवे परिभुञ्जन्ती (अं० नि० १.२०, १-१२) ति^१ ते^२ मरणविरहितं^३ निब्बानं परिभुञ्जन्ती ति^४ अत्थो । ननु च निब्बानं लोकुत्तरं, कायगतासति लोकिया, कथं तं परिभुञ्जन्ता अमतं परिभुञ्जन्ती ति ? तं भावेत्वा अधिगन्धव्वतो ।
- 5 कायगतं हि सति भावेन्तो अमतमधिगच्छति, अभावेन्तो नाधिगच्छति । तस्मा एवं वुत्तं । एतेनुपायेन सब्बत्थ अत्थो वेदितव्वो । अपि चेत्थ विरद्धं ति विराधितं^५ नाधिगतं । आरद्धं ति परिपुण्णं ।
- R. 87 पमादिसू ति पमज्जन्ति । पमुट्ठं ति सम्मुट्ठं विस्सरितं नट्ठं वा । आसेवितं ति आदितो सेवितं । भावितं ति वड्ढितं । बहुलीकतं ति
- 10 पुनप्पुनं कतं । अनभिञ्जातं ति आतअभिञ्जाय अजानितं । अपरिञ्जातं ति आतपरिञ्जावसेनेव अपरिञ्जातं । असच्छिकतं ति अपच्चक्खकतं । सेसं^६ सब्बत्थ उत्तानत्थमेवा ति ।

मनोरथपूरणिया अङ्गुत्तरनिकायट्ठकथाय
सहस्ससुत्तन्तपरिमाणस्स
एककनिपातस्स संवण्णना निट्ठिता ।

१. न ०—सी० ।

३. विरहितमरणं—सी० ।

५. विरद्धितं—सी० ।

२. सी० पोत्थके नत्थि ।

४. न ०—सी० ।

६. पच्छक्खकतं ति पच्चक्खकतं—सी० ।

अनुक्कमणिका

(क) संवणितपदानं

(ख) विसेसपदानं

(ग) नामपदानं

(घ) गाथानं

निदेशिका

निदेशिका (क)

निदेशिका (ख)

निदेशिका (ग)

निदेशिका (घ)

(क) संवर्णितपदानं

अ		अनभिञ्जातं	५६४
अकम्मनियं होति	६०	अनभिरतिसञ्जां	५५४
अकुसलभागिया	८०	अनयाय	५०५
अकुसलपक्खिका	८०	अनवसेसापत्ति	१०६
अकुसलानं धम्मानं	५१९	अनाथपिण्डिको, सुदत्तो गृहपति	४०३
अक्कन्तं	६३	अनापत्ति आपत्ति	१०६
अगुत्तं	६२	अनाविलेन	६६
अच्छरासङ्घातमत्तं	७८, ५१७	अनाविलो	६६
अच्छरियमनुस्सो	१२५	अनिच्चसञ्जां भावेति	५५४
अच्छो	६६	अनिच्चे दुक्खसञ्जां भावेति	५५४
अज्झत्तिकं	९५	अनुपादापरिनिब्बानाय	५५६
अज्झत्तं अरूपसञ्जी	५५०-५२	अनुपन्नो वा	३५
अज्झत्तं रूपसञ्जी	५४९	अनुपपन्नानं	५१९
अज्जात्र मनुस्सेहि	५१३	अनुपपन्नानं पापकानं	५२१
अज्जासिकोण्डज्जो	१४८-४९	अनुपपन्नो चेव कामच्छन्दो नुप्पज्जति	५४
अज्जां सत्थारं	४८६	अनुपपन्नो वा कामच्छन्दो नुप्पज्जति	४०
अट्टानं	४७९	अनुपपत्तेति	१९५
अत्तत्थं	६५	अनुपपादाय	५१९
अत्थमज्जातुं	५१४	अनुत्पप्पा होति	१२७
अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय	५१४	अनुयोगो	९१
अत्थरसस्स	५१५	अनुरुद्धो	१९९, २०९
अदन्तं	६२	अनुसया	५५६
अदुट्ठु ल्हापत्ति	१०६	अनुस्सवप्पसन्नानं	४७७-७८
अदुतियो	१२७	अनेकधातुपटिवेधो	१३१, ५५६
अद्धमिदं	५१६	अनेकधातुपटिसम्भवा	५५६
अद्धं	५१६	अन्तमसो अच्छरासङ्घातमत्तं	५११
अधम्मं अधम्मो	१०५	अन्तोगघा तस्सा	५५५
अधम्मं अधम्मो ति दीपेन्ति	९६	अन्नगरसगानं	५१५
अधम्मं धम्मो ति दीपेन्ति	९५	अन्वदेव	८१
अनवकासो	४७९	अपरिञ्जातं	५६४
अननुयोगो	९१	अपायं	६४

अपिच्छता	८३	अविनयो	९६
अपुबं अचरिमं	४८७, ४९१	अवूपसन्तचित्तस्स	४०
अप्पटिकम्मापत्ति	१०६	अवेच्चप्पसन्नानं	४१५, ४१७, ४७५, ४७७
अप्पटिपुगलो	१२८	असच्छिकतं	५६४
अप्पटिभागो	१२८	असन्तुट्ठिता	८६
अप्पमादो	८२	असमसमो	१२८
अप्पटिमो	१२८	असमो	१२८
अप्पटिसमो	१२८	असम्पजञ्जां	८९
अप्पमत्तको	५१०	असम्पजानस्स	८९
अप्पमत्तकं पि भवं न वण्णेमि	५१०	असम्भोसाय	५१९
अप्पमत्तिका	९३	— अन्तरधानाय	९५
अप्पमत्तिका एसा भिक्खवे परिहानि	९२	असहायो	१२८
अप्पमाणानि	५५०	असामन्तपञ्चाताय संवत्तन्ति	५५९
अप्पाबाधता	५१६	असुभसञ्जां भावेति	५५३
अप्पाबाधानं	३२३, ३२९	असुभनिमित्तं	५३
अप्पिच्छस्स	८३	अस्मिमानो पहीयति	५५६
अबहुलीकतं	६१	आ	
अभावितं	६०	आकप्पसम्पदा	५१६
अभावितं अपातुभूतं	६०	आगन्तुकेहि	६८
अभिज्ञादोमनस्सं, विनेय्यलोके	५ ८	आतापी	५१८
अभिनिम्मिनन्तानं	२२७	आपोकसिणादीसु	५५२
अभिभुज्य	५५०	आरञ्जाकानं	२४१, २४८
अमतं ते भिक्खवे परिभुञ्जन्ति	५६४	आरञ्जाकतं	५१६
अमोघं	७९	आरद्धवीरियस्स	५६
अयोनिसोमनसिकरोतो	३४	आरद्धवीरियानं	२५०, २५५, ३४३, ३८५
अरक्खित्तं रक्खित्तं	६२	आरद्धवीरियो	५०९-१०
अरणविहारीनं	२३८, २४१	आरद्धं	५६४
अरति	३९	आरम्भघातु	५६
अरहं सम्मासम्बुद्धो	१२४	आरामरामण्ययकं	५११
अरित्तज्ज्ञानो	७९	आलवको, हत्थको	४०८
अरियसावको	७०	आविलेन	६५
अरियेन पञ्चाचक्खुना	५१४	आविलो	६५
अलमरियञ्जाणदस्सनविसेसं	६६	आसेवती ति	७८
अविज्जागता	५१४	आसेवितं	५६४
अविज्जापहीयति	५५६	आहारे पटिकूलसञ्जां भावेति	५५३
अविज्जं	६३		

इ	उपलवणा	३६३
इत्थिगन्धो	उपालि	३२०
इत्थिफोटुब्बो	उपेक्खा	५२८
इत्थिरसो	उपेक्खासम्बोज्झस्स	५४४
इत्थिरूपं	उरुवेलकस्सपो	३१६
इत्थिरूपं, भिक्खवे, पुरिसस्स चित्तं	ए	
परियादाय तिट्ठति	एकधम्मं पि	३५
इत्थिसद्दो	एकपुग्गलस्स, भिक्खवे, पातुभावा	१२९
इदं अभासितं अलपितं तथागतेन	एकपुग्गलो	१०७
इद्धिपादं	एकरूपं पि	२४
इद्धिमन्तानं	एकिस्सा लोकधातुया	४८६, ४९१
इद्धिमन्तीनं	एको बहिद्धा रूपानि पस्सति	५४९
इन्द्रियेषु गुत्तद्वारानं	एतदगं	१३७, १४८
उ	एतं पतिकिट्ठं	९२
उक्कूलविकूलं	एवं निरये	६४
उगगतो गहपति, हत्थिगामको	एवं सञ्जी होति	५५०
उगगो गहपति वेसालिको	एवं लहुपरिवत्तं	६७
उच्चाकुलिकानं	ओ	
उच्छेन कपालाभतेन	ओदका	५१२
उत्तरानन्दमाता	ओवादपतिकरो	७९
उत्तरि वा मनुस्सधम्मा	क	
उदकरहदो	कह्वारेवतो	२४८, २५०
उद्धच्चकुक्कुच्चं	कञ्चिधम्मं	४८०
— पहीयति	कञ्चि सङ्गारं	४७९
उपविकलिट्ठं	— सुखतो	४७९
उपविकलेसेहि	कतमो एकपुग्गलो	११४
उपट्ठाकानं	करुणादीसु	५१८
उपसेनो	कललीभूतो	६५
उप्पज्जति	कल्याणमित्तता	९१
— उप्पज्जमानो	कल्याणवाक्करणता	५१६
उप्पन्नानं	कल्याणवाक्करणानं	२५५
— पापकानं	कातियानि	४७५
उप्पन्ना च कुसला धम्मा परिहायन्ति	कामच्छन्दो	३५
उप्पन्नो	कायदुक्कचितस्स	४९३
— च कामच्छन्दो पहीयति	काये कायानुपस्सी	५१८
— वा कामच्छन्दो पहीयति	कायो पि पस्सम्भति	५५६

कालकिरिया	१२७	चित्तभावना	७०, ७१
कालिगोधाय पुत्तो	२०९	चित्ते चित्तानुपस्सी	५१९
काली उपासिका कुररवरिका	४७७	चित्तो गहपति	४०४
किसा गोतमी	३९७	चित्तं	६०, ६२, ६७, ६८
कुटिकण्णो	२५६	— पग्गण्हाति	५१९
कुण्डधानत्थेरो	२८०	— भिक्खवे, भावितं बहुलीकतं	६६
कुलप्पसादकानं	३२१, ३२३	चूलपन्थकत्थेरो	२२७
कुसला	८१	चेतसा चेतोपरिच्च	६४
कुसलानं घम्मानं	९१, ५१९	चेतसा फुटो	५५५
कुसीतो	५०९, ५१०	चेतसो अवूपसमो	४०
केवला	५५६	चेतसो च लीनत्तं	४०
को पन वादो ये नं बहुलीकरोन्ती	८०,	चेतोविमुत्ति	५१८
	५१७	चेतोविमुत्ति, मेत्ता	५४
कोलपुत्ति	५१६	चेतोविवट्टकुसलानं	२२७, २३८
कोलियधीता, सुप्पवासा	४७२	छ	
कोलिविसो	२५०	छन्दसमाधि	५२४
कोसज्जं	८२	छन्दं जनेति	५१९
	ख	छन्नं अनुत्तरियानं	१२९
खाणुकण्टकट्टानं	५१२	ज	
खिप्पं	५०५	जम्बुदीपे	५११
खिप्पाभिञ्जानं २९८, ३०२, ३८६, ३९४		जवनपञ्जाताय संवत्तन्ति	५६१
खुज्जुत्तरा	४३८	जळा	५१४
खेमा	३६०, ३६३	जानामि पस्सामि	५५०
	ग	जीवको कोमारभच्चो	४१७
गतिमन्तानं	३०६, ३१६	झ	
गम्भीरपञ्जाताय संवत्तन्ति	५५८	झायिनं	३८२-८३
गरुकापत्ति	१०६	झायीनं	२४८-४९, ४६५
गिलानुपट्टाकीनं	४७३, ४७५	ञ	
गुत्तं	६२	जाणदस्सनप्पटिलाभाय	५५५
गूथो दुग्गन्धो होति	५१०	ठ	
	च	ठानमेतं विज्जति	४७९
चतुन्नं पटिसम्भिदानं सच्चिकिरिया	१३१	ठितिया	९५, ५१९
चतूहि सङ्गहवत्थूहि	४०८, ४१२	त	
चरन्तं पि तिट्ठन्तं पि	६५	तथत्थाय, समादपितो	५०६
चित्तकथिकानं	३०३, ३०५	तथागतप्पवेदितं	५१४
चित्तधम्मेषु	५१९	तथागतेन, भासितं लपितं	९६

तथागतो अरहं सम्मासम्बुद्धो	११५	ध	
तन्दी	३९	धम्मकथिकानं	२२२, ३७९, ३८२,
तपुस्सो	४०१		४०४, ४०७
तस्मा	७०	धम्मचक्कं	१३२
तिक्खपञ्जाताय	५६२	धम्मदिन्ना	३७९
ते चिमं सद्धम्मं अन्तरधापेन्ति	९७	धम्मविचयसम्बोज्झं	५२८
तेजोधातुकुसलानं	३४२, ३४५	धम्मविचयसम्बोज्झस्स	५२९
तं अस्सुतवा पुथुज्जनो	६९	धम्मानुधम्मं पटिपज्जन्ति	५१४
तं च खो	६८	धम्मेषु धम्मानुपस्सी	५१९
थ		धम्मं अधम्मो ति दीपेन्ति	९६
थावरेय्यं	५१६	धातानं धम्मानं अत्थं उपपरिक्खन्ति	५१४
थिनमिद्धं	३९	धारेन्ति	५१४
द		धितिमन्तानं	३०६, ३१६
दक्खिणंय्यानं	२३९ २४१	धुतवादानं	१७६, १९९
दन्तं	६२	— यदिदं महाकस्सपो	१७८
दब्बो	२९२	न	
दायकानं	४०३, ४०४	नकुलमाता गहपतानि	४७७
दायकेनमत्ता जानितब्बा	५०६	नकुलपिता गहपति	४१९
दायिकानं	४२४, ४३८	नदीमुखो	५०५
दारुचीरियो	२९९	नदिविदुगं	५१२
दिट्ठधम्मसुखविहाराय	५५६	नन्दको	३३१
दिट्ठिसम्पन्नो	४७९	नन्दा	३८२
दिब्बचक्खुकानं	२०९, ३८६	नानाधातु पटिवेषो	१३२, ५५६
— यदिदं अनुरुद्धो	१९९	नाहं भिक्खवे	२४
दुक्खे	५०९	निक्कमधातु	५६
दुक्खाधिक्खुं	६१	निक्कतो उपगच्छेय	४७९
दुक्खे अनत्तसञ्जां	५५४	निब्बानं	६३
दुग्गति	६४	निब्बेधिकपञ्जाताय संवत्तन्ति	५६२
दुट्ठुल्लापत्ति	१०६	निरोधसञ्जां भावेति	५५४
दुत्तियं	५१७	नीलनिदस्सनानि	५५१
दुप्पञ्जा	५१४	नीलनिभासानि	५५१
दुरक्खाते भिक्खवे धम्मविनये	५०५	नीलवण्णानि	५५१
दुल्लभो लोकास्मि	१२४	नीलानि	५५१
देवतानं पियमनापानं	२९६, २९८	नेतं ठानं विज्जति	४७९
देवमनुस्सानं	१०३	नो दायकेन	५०९
द्विपदानं अग्गो	१२८	नो पटिग्गाहकेन	५०६

प		परित्तानि	
पगणहाति, चित्तं	५१९	परिभुञ्जति	७९
पञ्चावन्तो	५१३	परिवारसम्पदा	५१६
पञ्चापटिलाभाय	५५७	परिसं सङ्गणहन्तानं	४०८, ४१२
— संवत्तन्ति	५५७	पवत्तितं	१३३
पञ्चापभेदाय	५५६	पस्सद्धि	५२८
पञ्चापरिहानि	९२	पस्सद्धिसम्बोद्धञ्जस्स	५४२
पञ्चाबाहुल्लाय संवत्तन्ति	५६०	पस्सन्नं	६५
पञ्चावुद्धि	९३	पहानसञ्जां	५५४
पञ्चावुद्धियो संवत्तन्ति	५५७	पातुभावो	१२४
पञ्चावेपुल्लाय संवत्तन्ति	५५७	पापकानं	५१९
पञ्चान्द्रियं	५२५	पापमित्तता	९०
पटाचारा	३७५	पारिपूरिया	५२०
पटिग्गाहकेन भत्ता जानितब्बा	५०६	पिण्डोलभारद्वाजो	२१३
पटिवला	५१४	पिलिन्दो	२९६
पटिभानवन्तानं	२८६, २९०	पीति	५२८
पटिभानेयकानं	३४५, ३४९	पुगलप्पसन्नानं	४१७, ४१९
पटिसम्भिदापत्तानं	३०५, ३०६	पुञ्जां पसवन्ति	५०६
पठमं उप्पज्जति	८१	पुण्णो मन्ताणिपुत्तो	२१६
पठमज्ज्ञानसहगतं	५५४	पुथुञ्जो	४७९, ४८१
पठमं सरणं गच्छन्तानं	४०१, ४०३	पुथुपञ्जाताय संवत्तन्ति	५५८
पठमं सरणं गच्छन्तीनं	४२१, ४२४	पुब्बेनिवासं अनुसरन्तानं	३२९, ३३०
पठमं सलाकं गणहन्तानं	२८०, २८६	पुब्बेनिवासं अनुस्सरन्तीनं	३९४, ३९५
पणीतदायकानं	४१२-१३	पोक्खरणिरामण्यकं	५१२
पणीतदायिकानं	४७२-७३	ब	
पथवीकसिणं	५५२	बकुला	३८६
पदहति	५१९	बहिद्धा रूपानि पस्सति	५५०, ५५१
पटुट्टचित्तो	४८१	बहुजनसुखाय	११२
पटुट्टचित्तं	६४	बहुजनहिताय	११२
पधानसङ्घारसमन्नागतं	५२४	बहुलीकतं	५६४
पव्वतविसमं	५१२	बहुस्सुतानं	३०६, ३१६, ४३८, ४६५
पव्वस्सरं	६७	बहुं अपुञ्जां पसवन्ति	५०६
पमादो	८१	बाकुलो	३२३
पमादिसु	५६४	बाहियो	२९९
पमुट्ठं	५६४	बाहिरं	९५
परक्कमघातु	५६	बाहुसच्चं	५१६

बुद्धसति	५२७	मनोमयं कायं	२२७
बुद्धानुस्सति	५५४	मनोपुब्बङ्गमा, सब्बे ते	८१
बोद्धझा	९१	मरणसञ्जां भावेति	५५३
बोद्धझो	५२७	मल्लपुत्तो	२९२
ब्रह्मत्तं	४९३	महतो अनत्थाय	९४
व्यसनाय	५०५	— संवत्तन्ति	६०
व्यापादो	३८	महतो आलोकस्स	१२९
भ		महतो ओभासस्स	१२९
भक्तसम्मदो	३९	महतो चक्खुस्स पातुभावो	१२९
भद्दाकच्चाना	३९५	महतो संवेगाय	५५५
भद्दा कापिलानी	३९४	महाकप्पिनत्थेरो	३३६
भद्दाकुण्डलकेसा	३८६, ३९४	महाकस्सपो	१७८, १९९
भद्दियो	२०९	महाकोट्टित्थेरो	३०५
भल्लिको	४०१	महानामो सक्को	४१२
भावनापारिपुरि गच्छन्ति	९१	महापजापति गोतमी	३५६
भावनाय	५२०	महापञ्जाताय संवत्तन्ति	५५७
भावितं	५६४	महापञ्जानं	१६२, ३६३
भावेति	८०, ५२५, ५२८	महापन्थकत्थेरो	२२७
भासितं लपितं तथागतेन	९६	महापरिसानं	३१६, ३२०
भिक्षुओवादकानं	३३६, ३४२	महाभिञ्जाप्पत्तानं	३९५, ३९७
भिक्षुनोवादकानं	३३१, ३३३	महायोगवखेमो	५५५
भिय्योभावाय	३७, ५२०	महिच्छता	८३
भूमिरामण्यकं	५१२	मातरं	४८०
भूरिपञ्जाताय संवत्तन्ति	५६०	मिच्छापणिहितेन चित्तेन	६३
भेच्छति	६३	मिच्छापणिहितं	६३
म		मुदुताय	६६
मक्खलि	५०५	मेत्तं	५१८
मक्खलिमोषपुरिसो	५०५	मेत्ताचित्तं	७८
मच्छगुम्बं	६५	मेत्ता चेतोविमुत्ति	५४
मज्झिमेसु जनपदेसु	५१३	मेत्ताविहारीनं	४३८, ४६५
मज्जुस्सरानं	२११, २१३	मोगल्लानो	१६२
मत्ता जानितब्बा, पटिग्गाहकेन	५०६	मोघराजा	३४९, ३५५
मनसिकरोति	८०	य	
मनसिकरोतो, योनिसी	५८	यथथिदं	२५
मनापदायकानं	४१३-१४	यथाभतं निक्खित्तो	६४
मनुस्सक्खिण्णं मज्झो लोके उप्पन्नो	५०५	यथाभूतं नप्पजानाति	७०

यथाभूतं पजानाति	८१	वङ्गीसत्थेरो	२८६
यवसूके	६३	वच्छो	२९६
यावञ्च	६७	वण्णपोक्खरता	५१६
ये केचि	८०	वनरामणेय्यकं	५११
ये लभन्ति तथागतं दस्सनाय	५१४	ववस्सग्गारम्मणं	५१५
यो च समादपेति	५०६	वायमति	५१९
योनिं सो पदहन्ति	५१४	विचिकिच्छा	४०
मोनिं सो मनसिकरोतो	५३, ५५, ५८	— पहीयति	५९
यं	४७९	विजम्भिता	३९
यं इत्थी अरहं अस्स सम्मासम्बुद्धो	४९२	विज्जा उप्पज्जति	५५६
यं इत्थी राजा अस्स चक्कवत्ती	४९२	विज्जाभागिया	५५५-५६
यं एवं पुरिसस्स चित्तं परियादाय	तिट्ठति २४	विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियाय	१३२,
यं च समादपेति	५०६	विज्जं उप्पादेस्सति	६३
र		वितक्कविचारा पि	५५६
रट्टपालो	२७१	वित्थारेन अत्थं विभज्जन्तानं	२२२, २२७
रट्टपिण्डं	७९	विनयघरानं	३३०, ३३१, ३७५, ३७९
रतञ्जानं	१४८, ३५६, ३६०	विनयो	९६
राधत्थेरो	३४५	विनिपातो	६४
राहुलो	२७०	विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं	५१८
रक्खजातानं	६६	विपुलपञ्चताय संवत्तन्ति	५५८
रूपसञ्जानं	५५२	विप्पमुत्तं	६८
रूपी रूपानि पस्सति	५५१	विप्पसन्तो	६६
रेवतो खदिरवनियो	२४१	विरद्ध	५६४
ल		विरागसञ्जं भावेति	५५४
लकुण्डकभद्दियो	२११	विसाखा मिगारमाता	४२४
लहुकापत्ति	१०६	विस्सासकानं	४१९, ४२१
लहुपञ्चाताय संवत्तन्ति	५६१	विस्सासिकानं	४७७
लाभीनं यदिदं सीवलि	२६२	विहरति	५१८
लुट्ठितो	६५	वीरियबलादीसु	५२६
लूखचीवरघरानं	३४९, ३५५, ३९७, ४००	वीरियसम्बोज्झाङ्गस्स	५३२
लोकानुकम्पाय	११२	वीरियारम्भो	८३
लोहितं उप्पादेय्य	४८१	वीरियिन्द्रियादीसु	५२५
व		वीरियं	५२८
वक्कलित्थेरो	२६८	— आरभति	५१९
वङ्गन्तपुत्तो	२९०	वूपसन्तचित्तस्स	५८

वेदनासु वेदनानुपस्सी	५१८	समाधिन्द्रियं	५२५
वेपुल्लाय	३७, ५२०	समाधिसम्बोज्झङ्गस्स	५४३
स		समाधि	५१५
सकदागामिफलादीनि	१३२	सम्पज्ज्वां	८९
सक्कत्तं	४९३	सम्पजानस्स	८९
सक्खरकठलं	६५	सम्पजानो	५१८
सगलोकं	६५	सम्मदेव	१३५
सङ्घं भिन्देय्य	४८१	सम्माआजीवो	५४६
सङ्घुपट्टाकानं	४१४-१५	सम्माकम्मन्तो	५४६
सच्छिकरिस्सति	६३	सम्मादिट्ठि	५४६
सञ्जाविवट्टकुसलानं	२३८	सम्मापणिहितं	६३
सतिन्द्रियं	५२५	सम्मावाचा	५४६
सतिमन्तानं	३०६, ३१६	सम्मावायामो	५४६
सतिमा	५१८	सम्मासंकप्पो	५४६
सतिसम्पज्ज्वाय	५५५	सम्मासति	५४६
सतिसम्बोज्झङ्गस्स	५२९	सम्मासमाधि	५४६
सतिसम्बोज्झङ्गे	५२७	सम्मोसाय	९५
सतिसम्बोज्झङ्गं	५२८	सवनाय	५१४
— भावेति	५२६	सागतत्थेरो	३४२
सत्थुसासनकरो	७९	सामावतो	४३८
सद्धम्मस्स	९५	सारिपुत्तो	१६२
सद्धाधिमुत्तानं	२६८, २७०, ४००, ४०१	सालिसूकं	६३
सद्धापव्वजितानं	२७१, २८०	सावसेसापत्ति	१०६
सद्धाबलादीसु	५२६	सिक्खाकामानं	२७०
सद्धाबलं	५२६	सिङ्गालकमाता	४००
सद्धिन्द्रियं	५२५	सिप्पिसम्बुकं	६५
— भावेति	५५४	सीघपञ्जाताय संवत्तन्ति	५६०
सन्तुट्ठस्स	८७	सीवलि, लाभीनं	२६२
सन्तुट्ठिता	८७	सीहनादिकानं	२१३, २१६
सप्पटिकम्मापत्ति	१०६	सुखतो उपगच्छेय्य	४८०
सव्वलोके अनभिरतिसञ्जं भावेति	५५४	सुखं	५१०
सव्वसो रूपसञ्जानं	५५२	सुखाधिवहं	६१
समनुपस्सामि	२४	सुगति	६५
समन्तपासादिकानं	२९०, २९२	सुजाता (नाम) सेनियधीता	४२१
समादपितो तथत्ताय	५०६	सुतवा	७०
समाधि	५२८	सुदत्तो गहपति अनाथपिण्डको	४०३

सुपवासा कोलियधीता	४७२	सोतापत्तिफलसच्छिकिरिया	१३२
सुपिया उपासिका	४७३	संखित्तन भासितस्स	२२२, २२७
सुभनिमित्तं	३८	संयोजनानि	५५६
सुभन्त्वेव अधिमुत्तो होति	५५२	संविज्जन्ति	५१४
सुम्बटो	४१५	संवेजनीयेसु ठानेसु	५१४
सुवण्णदुव्वण्णानि	५४९	स्वाक्खाते	५०६
सेनासनपञ्जापकानं	२९२, २९५		
सेनियधीता, सुजाता	४२१		
सेय्यथापि	६३		
सोणा	३८३		
सोणो	२५०, २५७		
— कुटिकण्णो	२५६		
— कोलिविसो	२५०		

(ख) विसेसपदानं

अ		अट्टविधपानानि	४३८
अकम्पियलक्खणं	१२०	अट्टसमापत्तियो	१६८, २०८, २१७,
अकिरियदिट्ठि	५०१		२३९, ३४३, ५१७
अकुसलपक्खिका	८१	अट्टसंवेगवत्थूनि	५४३
अकुसलभागिया	८१	अट्ठहिं गरुधम्मेहि पब्बज्जं च	
अग्गभावस्स सच्चकारो	१७९	उपसम्पदं	३६०
अग्गसावकानं	१६६	अट्ठानं	४७९
अग्गि	४३०, ४३४	अट्ठारसवत्थुदीपनवसेन	४८२
अग्गिक्खन्धोपमधम्मदेसनं	७७	अट्ठारसविधेन कायानुपस्सनासति-	
अग्गिक्खन्धोपमसुत्तन्तअट्ठुप्पत्तियं	७१	पट्टानभावकस्स	५१८
अग्गिक्खन्धोपमसुत्तन्तं	७५	अट्ठुप्पत्तिको	२३
अग्गिसालं	३२५	अट्ठुप्पत्तितो	१३७
अङ्गववत्थाने	२२८	अतिमानं	५६०
अङ्गसंखित्ते	२२८	अत्तकिलमथानयोगं	१७७
अङ्गुलिमुदिकं	२३७	अत्तकिलमथानुयोगविवज्जनं	१८
अङ्गं	९५	अत्तज्ज्ञासयो	२३
अचित्तरुपटिसन्धि, असञ्जिभावे	३२९-	अत्तत्थचरियं	१११
	३०	अत्थपटिसम्भिदा	१३१, ५५९
अच्छरासङ्घातमत्तं	७९-८०	अत्थरसो	५१५
अज्झत्तिकवाहिरायतनानि, छ	५१९	अदिट्ठजोतनापुच्छा	११४-११५
अज्झुपेक्खनता	५४३-४४	अधम्मो	९६
अट्ठकथायं	३८	अधिगमअन्तरधानं	९७-९८
अट्ठकथं	५१४	अधिगमअपिच्छो	८५-८६
अट्ठ कुटुम्बिके	४३०, ४३३	अधिगमव्यत्तिसिद्धि	१२
अट्ठङ्गसमन्नागतं ब्रह्मस्सरं	१४८	अधिगमो	९७
अट्ठङ्गिको मग्गो	९५, ५४९	अधिपतिलक्खणं	१२०
अट्ठङ्गिकं मग्गं	११६	अनग्गपाको	२७२
अट्ठ परिक्खारा	१६७	अनत्ता	४१७
अट्ठवरे	३१४-१५	अननुञ्जातं	२५४
अट्ठविज्जा	५५५	अननुभूतारम्मणवसेन	३७, ४०
अट्ठविधं पानकं	२४६	अन्तरायेनस्स	२१९

अनभिरतिसञ्ज्ञा	५५४	अन्तेवासिका	१६६
अनवतिवत्तनलक्खणं	१२०	अन्तेवासिकानं	३४२
अनागतं सञ्ज्ञाणं	१६८	अन्तेवासिके	९९, २३९
अनागामिकलक्खणे	११२	अन्तेवासिकेहि	२१८
अनागामिकलं	१३४	अन्तो अग्निं	४३०
अनागामिमग्गे	१४०	अन्नभारो	२०१-३, २०५
अनागामिमग्गेन	११८	अपण्णत्तिकभावं	१७१
अनागामिमग्गो	५२४	अपायो	६४
अनागामिमग्गं	१३४	अप्पच्चयनिब्बानस्स सच्छिक्खणत्थाय	४९७
अनागामिनो	७६, ७७, ९८	अप्पटिहत्तसब्बञ्ज्ञा तुञ्ज्ञाणं	८०
अनिच्चसञ्ज्ञा	२४, ५२४	अप्पना	७८, ५३१
अनिच्चा	४१७	अप्पनाविधानं	५५१
अनिबद्धा उपट्ठाका	३१२	अप्पनं	५५०
अनियता	९७	अप्पमादपटिपत्तियं	४८८
अनुञ्ज्ञातो	२६६	अप्पिच्छतो	१७७
अनुत्तरियानि, छ	१३१	अप्पिच्छपटिपदा	५०६
अनुत्तरियानं, छ	१२९	अप्पिच्छा	८४
अनुपरिवेणं	७५	अप्पिच्छो चतुर्विधो	८५
अनुपस्सनालक्खणं	१२०	अग्गोकासम्भि	१७९
अनुपादिसेसाय निब्बानधातुया	१२२, १५२, १६१, १८९	अग्गोकासरुक्खमूलादीसु	८८
अनुपायमनसिकारो	५०१	अग्गोपादसङ्कपो	५४७
अनुमतिपुच्छा	११४	अभिञ्ज्ञा ९७-९८, १३३, १४२, २१७	
अमुलोमपटिपदं	५१४	अभिञ्ज्ञापादकं चतुत्थज्ज्ञानचित्तमेव	६६
अनुसया	९६, ५५६	अभिञ्ज्ञापादकं चतुत्थज्ज्ञानं	२८६
अनुसासनिकारो	७९	अभिञ्ज्ञायो	५६१-६२
अनुसासनी	७९	अभिधम्मकथं	१३८
अनुसिद्धि	४८८	अभिधम्मं	१३३
अनुस्सतानुत्तरियं	१२९, १३१	अभिनिक्खमनसमयो	१४
अनुस्सावनविपत्ति	९६	अभिनिम्मिनन्तानं	२२७-२८
अनुस्सावनसम्पत्ति	९६	अभिनिवेशं	११८
अनुस्सावनेन	४८१-८३	अभिनीहारो	४९२
अन्तरधानानि पञ्च	९७	अभिभवनसञ्ज्ञा	५५०
अन्तेवासिकभावं	१६२	अभिसमयो	१६७
अन्तेवासिकवासो	१७५	अभिसम्परायं	४२०
अन्तेवासिकसद्धिविहारिकानं	६८	अभिसम्बोधिसमयो	१४
		अमत्तं	५६

अनुवर्कमणिका

५७९

अमितभोगविन्दनकुलं	४२६	अलाबुपत्तं	१००
अमोहे	१७७	अलोभे	१७७
अम्बिलयागुं	५३३	अविकल्पिभृतुपन्नं	५२१
अयोनिमोमनसिकारं	३६, ३८, ४०	अविकल्पेपलवखणं	१२०
अरणविहारिअङ्गेन	२४०	अविचिमहानिरयं	१३९
अरणविहारो	२३९	अविज्जाय	११९
अरति	३९	अविज्जं	११७
अरति	४५६	अविहिंसासङ्कपो	५४७
अरहत्फलवखणं	११२	असज्जिभावे अचित्तकपटिसन्धि	३२९-३०
अरहत्फले	५०१	असमाहितपुग्गलपरिवज्जनता	५४३-४४
अरहत्तमगवखणं	११२	असमुधातितुपन्नं	५२१-२२
अरहत्तमगा	५०१	असमुदाचारवसेन	४०
अरहत्तमगे	१४०	असामन्तपञ्जा	५५९
अरहत्तमगेन	११२	असीतिअनुव्यञ्जनानि	१०२
अरहत्तमगो	५२४	असीतिहत्थाघनबुद्धरस्मियो	१९७
अरहत्तूपनिस्सयं	२४०, ४५५	असुचिखादको	४३३
अरहत्ते	७२	असुभकम्मट्टानं	४६
अरहत्तं	७४, ७६, १७५, १९९, २३४, २७०, ४९४	असुभारम्मणं पठमज्ज्ञानं	४९९
अरहन्तधातको	४८३	असेनासनिक्केन वस्सं	३५६
अरहन्तधातो	४८५	अस्सानीका	१९३
अरहद्वजे	१५८	अस्सामिकभावपच्चवेवखणेन	५४५
अरहं	१२२	अहेतुकदिट्ठि	५०१
अरियभूमि	४९९	अहेतुकपटिसन्धियं	३४७
अरियमगा	५६२	आ	
अरियमगं	५६१		
अरियवंसा	१३५	आकासधातुया	११८
अरियसच्चानि	१२०, १३५, ४८८, ४९९, ५१९, ५६१	आकासानञ्चायतनसञ्जां	११८
अरियसाविका	४६९	आकासानञ्चायतनसमापत्तिया	११८
अरियअट्ठङ्गिको मगो	९५	आकासो	२५
अरियं अट्ठङ्गिकं मगं	११६	आकिञ्चञ्जायतनसञ्जां	११८
अरूपसञ्जी	२५	आकिञ्चञ्जायतनसमापत्तिया	११८
अरूपसमापत्तिलाभी	१४२	आकिञ्चञ्जायतनस्स	१४२
अरूपावचरज्ज्ञानानं	२२७, २३२	आगतपाको	२७१
अरूपावचरे	१४२	आगन्तुकवत्तं	५३८
		आगन्तुकेहि	९७
		आगमनतो	१३७
		आगमव्यत्तिसिद्धि	१२

आचरियपुग्गलो	५०६	आरोहनियहत्थो कण्डको	३२०
आचरियवत्तं	१७३	आलम्बनफलकं	१८९
आचरियुपज्झायवत्तं	५०९	आवाहसक्कारं	४३१
आचरियुपज्झायानं	२४४, २७१, २७८	आसनघरे	४८४
आचरियो	२१८	आसयसुद्धिसिद्धा	११
आजीवं	२५८	आसयानुसयञ्जाणं	२३४
आणाक्खेत्तं	४८६	आसयानुसयवसेन	३१
आधिपतेत्थलक्खणं	१२०	आसवानं खयो	३८
आनन्तरियकम्मानि	४८२, ५०४	आसवेहि	७५
आनन्तरियकम्मं	४८४		
आनन्तरियसदिसं	४८४	इ	
आनन्तरियं	४८३	इज्जनलक्खणं	१२०
आपोकसिणज्झानं	३०९	इणपरिभोगो	७९
आपोकसिणं	५५५	इत्थिगन्धो	३०, ३१
आपोधातुया	११८	इत्थिफोटुब्बो	३१
आभस्सरब्रह्मलोके	१४२	इत्थिरसो	३१
आभिदोसिकं कुम्मासं	२७९	इत्थिरूपं	२५
आभोगसञ्जा	५५०	इत्थिसहो	२७
आयतनानं	१२०	इदमट्टिता ञ्जाणमेव	१७७
आयतनलक्खणं	१२०	इद्धिपाटिहारियेहि	२०७
आयाचना, चतस्सो	३१५	इद्धिपाटिहारियं	२१५
आयुहितकम्मं नाम विपाकवारं	४९६	इद्धिपादविभङ्गे	५२५
आयुहनचेतनाकम्मसमङ्गितावसेन	४९५	इद्धिपादा, चत्तारो	९५
आयूहनं	११८	इद्धिपावानं	१२०
आरञ्जाका	२४०	इद्धिपादे	११६, ५६१
आरञ्जाकानं	२४२	इद्धिमन्तानं	१६५
आरञ्जाकभावो	५१६	इद्धिमयपत्तचीवरधरो	२२४, २२९
आरम्भो	१६९	इद्धिमयपत्तचीवरं	१७६
आरम्भणववत्थाने	२२८	इद्धिमयपरिक्खारा	२४०
आरम्भणस्स, पथवीकसिणादिनो	५१७	इद्धिविधञ्जाणादीनि	११२
आरम्भणसंखिते	२२८	इन्दलीलस्स	७२
आरम्भणाधिगहितुप्पन्नं	५२१-२२	इन्द्रियसमत्तपटिपादनता	५४३
आरम्भणूपनिज्झानं	५१७	इण्द्रियानि	९५, ५६१
आरम्भणं	१७१	इन्द्रियानं	१२०
आरामिको	१२९	इन्द्रियेसु गुत्तद्वारानं	३३४, ३३६
आरोग्यसालं	३२५	इरियापथविहारो	७९
		इरियापथसूखसेवनता	५४२

इसकं	२१५	उपमायो	३३२
इसिपव्वज्जं	१६३, २३९	उपवत्ते	२५९
इस्सं	५६०	उपसमानुस्सति	५४१
उ		उपसमी	५००
उग्गण्हवीरियं	३०६	उपसम्पदं	२४९, २६०, ३३२
उग्गहनिमित्तस्स पि	५५२	उपसम्पदं, ओवादेहि	१९८
उतुसुखसेवनता	५४२	उपसम्पादेवा, तीहिओवादेहि	१४७
उत्तरसाटकं	२०३	उपसेट्टिस्स	२५२
उत्तरासङ्गं	७४	उपसम्पन्नो	२४१
उत्तरिमनुस्सधम्मं	२१५	उपादानक्खन्धानं	५५४
उदकसभागं	२४२	उपादानस्स	११९
उद्देसेन	४८१	उपादाना, चत्तारो	९६
उद्देसो	४८२, ४८८	उपादारूपानि	४९९
उद्देसं	४४, ४६, ४८२, ४८४	उपादिक्खन्धा	५२४
उद्धच्चकुक्कुच्चं	११७	उपासकधम्मं	७६
उन्नति	१९८	उपासको	१३५
उपड्डुउपोसथं	४५३	उपासिका	१३५
उपचारो	७८	उपाहनं	२४७
उपज्झायस्स	५०८	उपेक्खापारमी	१११
उपज्झायं	२२०, २५९	उपेक्खासम्बोज्झस्स	११९
उपट्टाका	३०६	उपेक्खासम्बोज्झङ्गो	५४५-४६
— अनिबद्धा	३१२	उपोसथकम्मं	३०९, ४७०
उपट्टाकेन	७४	उपोसथक्खन्धक	१००
उपट्टाको	७४, ३०७	उपोसथअङ्गानि	१७८, १८८
उपट्टाकं	२७४	उपोसथदिवसे	८६
उपट्टानवीरियं	३०६	उपोसथागारभोजनसालादीनि	३७
उपट्टानलक्खानं	१२०	उपोसथागारे	२१०
उपधिसम्पदा	४५१	उपोसथागारं	२८२, ३२५
उपनाहं	५६०, ५६२	उपोसथो	२८१, ४६५
उपनिधा-पञ्चाति	१०	उपोसथो पन्नरसो	२५८
उपनिस्सयचित्तसन्तानानि	७२	उपोसथं	२८२, २८५, ४५३
उपनिस्सयवसेन	४०, ८१	उप्पन्नं, चतुब्बिधं	५२१
उपनिस्सयसम्पत्ति	४२५	उप्पादकट्टाने	३१७
उपनिस्सयो	२१४	उप्पादं	४४८
उपनिस्सयं	२२५, ४२३, ४६६	उम्मङ्गं	४७५
उपपारमियो, दस	१११, ११५, १३३	उम्मारब्भन्तरे	१८४

उलुङ्कयागु	२०४	कप्पं	१०१
उलुङ्केन	२३६	कवळीकारे आहारे	५५३
ए		कम्मकारस्स	५०७
एकरसलक्षणं	१२०	कम्मट्टाने	२५४
एकासनिकत्था	८६	कम्मट्टानेसु	५००
एतदग्गसन्धिनिक्खेपो नाम	१३७	कम्मट्टानं	२०, ४२, ७३-४, २०८,
एहिभिव्खूपव्वज्जाय	२०७		२१३, २४४, २४९, २५५,
ओ			२५९, २६६, ३३०-३१,
ओकास	२२१		३४७, ३६०, ४९९
ओकासकतुप्पन्नं	५२१-२२	कम्मतो	४८२
ओकासलोको	११०	कम्मन्तिकं	४४२, ४४६-४७
ओदातकसिणकम्मं	२२९	कम्मविपाको	२८४
ओदातव सिणं	१४४	कम्मस्सकतपञ्जा	५१३
ओदातपरिकम्मं	५४९	कम्मस्सकतपञ्जादीनं	९३
ओवादेहि उपसम्पदं	१९८	कम्मस्सकतपञ्जाय	९२
ओवादो	७९	कम्मस्सकतसम्मादिट्ठि	५०२
ओवादं	३३२-३३, ४३०, ४३४	कम्मेन	४८१
ओसारणकाले	२८१	कम्मं	४८२, ४८४
ओहीनकभिव्खू	२४५	कम्मं पन भारियं	४८३
क		करजकाये	७५, ५५६
ककुटपादीनं	३३६	करुणाकिच्चसमयो	१५
कञ्जियेन	५३३	कल्याणमित्ता	३०८
कटच्छुभिव्खा	२०४	कल्याणमित्तं	२७३, ५५३
कणतण्डुलेहि	५३३	कसावरसपीतानि	१९५
कतरयट्ठिउपाहनातेलनालिच्छत्तानं	२४७	कसिकम्मं	४६६
कतरयट्ठि	२४७	कसिणनिमित्ते	२५
कथावत्थु	९९	कसिणपरिकम्मं	१४२, १६३, २१७
कथावत्थूनि, दस	१४७	कसिणानि, दस	५५३
कथेतुकम्म्यतापुच्छा	११४-१५	कसिणारम्मणं	५५२
कपणद्धिकवणिब्बकयाचकानं	२०१, ३५२,	कसिणं	३४४, ५५२
	४५०	कसिभण्डं	४६६
कपणयाचकानं	१८८	कहापणे	२२५, २३६
कप्पट्टितियो	४८५	कहापणं	२०३, २६३, ३२६, ५३७, ५४७
कप्पियकारको	१२९	काकणिकं	२३६
कप्पियकुटि	३२५	कामगुणेसु	८२
कप्पे	३०६	कामच्छन्दो	३७

अनुवकमणिका

५८३

कामरागं	२४	खन्धके	४२४
कामसुखलिकानुयोग	१८, १७७	खन्धको	१००
कामावचरदेवलोके	१७०	खन्धधातुआयतनपञ्चयाकार-	
कामावचरा	५४७-४८	सतिपट्टानादीसु	६९
कायकम्मानि	४८५	खन्धधातुआयतनानि	१०८
कायकम्मं, दिट्ठानुलोमिकं	५०२	खन्धपरिनिब्बानं	१०२
—, दिट्ठिसहजातं	५०२	खन्धावारभत्तं	३०९, ४५४
—, भेत्तं	१७९	खन्धावारं	१३९, ४५४
कायगतासति	५६४	खयूपसमो	५००
कायपटिबद्धं	१७७	खयो, आसवानं	३८
कायबन्धनं	७१, ७४	खीणासवस्स	७९
कायवितक्कं	५६२	खीणासवो	८५, ४८०
कायवेय्यावतिककम्मं	३२५	खुदानुखुद्दकानि	९८
कायसमाचारं	२५८	— सिक्खापदानि	७६
कायानुपस्सनासतिपट्टानभावकस्स	५१८	खेत्तपरिग्गहो, दससहस्सचक्कवाल-	
कारणाकारणकुसले	४२६	कम्पनेनेव	४८७
कारणाकारणेषु पन कुसलता	४२५	खेत्तानि, तीणिहि	४८६
कारणाकारणं	४२७	ग	
कारणानि	३३२	गणेन, विनयधरपञ्चमेन	२६०
कालसम्पत्ति	१७	गणो	५०५
किञ्चं, पञ्चविधं	७१	गणं	२५९
किलेसपरिनिब्बानं	१०२	गन्धधुत्तङ्गसमाधिविपस्सना-	
किलेसानं	४९७	नवकम्मादीनं	३५
किलेसे	५६२	गन्धधुरं	४२, ३३१
किलेसो	३५, ३७, ४१, ४४	गन्धवसेन	४४
कुटि	३५७	गन्धकुटितो	९२, १९७
कुटिलेणमण्डपे	३१०	गन्धकुटिपरिवेणं	७४
कुटेन	२३६	गन्धकुटिपरिवेणं	३१६
कुटं	४१	गन्धकुटियं	१९६, ३०९
कुण्डिकाय	१७३	गन्धकुटि	७३, २४६, ३०८, ३१०
कुम्मासं, आभिदोसिकं	२७९	गन्धव्वदेवपुत्तो	१३९
कूटमासकूटकहापणादीहि	४९८	गन्धमण्डलमाळो	७३
कोधं	५६२	गन्धोक्कन्तिसमयो	१४
ख		गम्भीरञ्जाणचरियपञ्चवेवखणा	५३१
खणिकमरणं	५५३	गम्भीरपञ्जा	५५८
खणो	१३	गरुकापत्ति	९८

मनोरथपुरणियं

५८४

गरुधम्मेहि पञ्चजं	३६०	चतुर्थज्ज्ञानं, अभिज्ञापादकं	२८६
गामन्तसेनासने	१७९	चतुर्नं सच्चानं	४९७
गिलानपञ्चये यथाबलसन्तोसो	८९	चतुर्नं सम्मपधानानं	५२०
गिहिलिङ्गं	४२३	चतुपञ्चयसन्तोसभावनाराम-	
गिही	७०, ७१	पटिमण्डितं महाअरियवंस-	
गुणातिरेकतो	१३७	पटिपदं	२०, २०८
गुळकीलं	४४५	चतुपञ्चयेन	५१६
गुळदधिवारकं	२६२	चतुपरिसमज्ज्ञे	१४८, १७५
गुळर्दधि	२६२-६३	चतुपारिजुञ्जापटिमण्डितं	२८०
गुळपिण्डो	४६८	चतुपारिसुद्वितीयलमत्तं	९८
गेयं	१२२	चतुर्विधो अपिच्छो	८५
गोत्तवसेन कञ्चानो	२२३	चतुर्विधं उप्पन्नं	५२१
		चतुभूमककुसलचित्तं	२४
घ		चतुभूमकवसेन परिच्छेदो	४८०
घनसञ्ज्ञं	११८	चतुभूमका	८१, ९१
		चतुमधुरस्स	१८३
च		चतुमधुरं	१५७
चक्करतनपातुभावतो	४९१	चतुमहाभूतिककायपरिगहं	१४१
चक्करतनस्स अन्तरधानं, द्विधा	४९१	चतुमहाराजदत्तियेन सेलमयेन पत्तेन	२६४
चक्कवत्तिनो	३५९	चतुरङ्गसमन्नागतं वीरियं	१६०
चक्कवत्तिनो पन इत्थिरतनस्स	३०	चतुरासीतिधम्मवखन्धसहस्सानि	१५२
चक्कवत्तिरञ्जो	१२७, १६७	चतुरिद्विपादपटिलाभस्स	
चक्कवत्तिसम्पत्तिया	६७	पुब्बनिमित्तं	११६
चक्कवत्ती	१५८	चतुसच्चवम्मे	५२८
चक्कवत्ती राजा	२१७, ५०४, ५११, ५१३	चतुसमुद्धानिकं रसायतनं	३१
चक्कवत्ती सत्तरतनसमन्नागतो	२०७	चतुसमुद्धाने रूपायतनसङ्घाते वण्णे	२५
चक्कवाळगिरिसिनेरुपव्वते	१९६	चतुसु, अपायेसु	४५
चक्कवाळे	४९१	चतुसु ठानेसु कपणद्विकादीनं	२७१
चक्खुधातु	१३१	चतुसु दीपेसु	४२२
चक्खुविञ्जाणं	२५, ६७	चतुहि पञ्चयेहि १५४, २८५, ३०८, ३२९	
चङ्कमनं	१८९, २५१	चत्तारि अरियसच्चानि	१२०, ४८८, ४९९, ५१९
चत्तस्सो आयाचना	३१४		
— पटिसम्भदा	३०५	— पि रूपावचरज्ज्ञानानि	५५१
— निधिकुम्भियो	३२०	— पि सतिपट्टानानि	५१९
— हि पटिसम्भदायो	१३१	— महाभूतानि	४९९
चतुक्किञ्चसाधनवसेन, वीरियं	५२०	— सामञ्जाफलानि	५१५, ५५५
चतुत्थज्ज्ञानेन	११८		

अनुवकमणिका

५८५

चत्तारो पञ्चया	२६७, ४१८	चूळकालं, महाकालकुटुम्बिको	१५६
—ब्रह्मविहारा	५१८	चेतना	५०३
—ब्रह्मविहारे	१७०	चेतसिकरोगो	४४६
—मग्गा	५५५	चेतसिका	८१
—महाराजानो	२७३	चेतियङ्गणबोधियङ्गणवत्तं	५०९
—लोकपाला	४२२	चेतोविवट्टकुसलानं	२३८
—सतिपट्टाना	५२७	चेतोविवट्टकुसलो	२२७-२८
—सतिपट्टाने	११६	चोरचतुक्कं	४८३
—सुत्तनिक्खेपा	२३		
—हि बुद्धा	१२७	छ	
—हि सुत्तनिक्खेपा	२३	छ अञ्जत्तिकबाहिरायतनानि	५१९
चन्दनसारपत्तं	२१५-१६	छ अभिञ्जा	२३४, ५५५
चन्दसदिसी, चातुद्दसियं	३३३	छद्दन्तुपागमि	२६७
—, पन्नरसियं	३३३	छन्दरागो	३४१
चरणब्राह्मणको	३५३	छन्दस्स	१२०
चरितवसेन	४२५	छन्दो	४५६
चरियनिद्देसे, विसुद्धिमग्गे	५५१	छब्बण्णे बुद्धरस्मियो	१८२
चरियवसेन	४५७	छन्नं खत्तियानं	३३०
चरियानुरूपं	७३	छवसीसमन्तं	२८६-८७
चाग	५४१	छळभिञ्जा व	२७४
चातुद्दसिय चन्दसदिसी	३३३	छातकभयं	४४९
चातुमहाराजिकभवनं	७३	ज	
चिण्णवसितो	१३७	जटिला	१६३
चित्तत्थरणं	२४२	जटिलानं	३५१
चित्तसन्तानस्स	१०, ११	जन्ताघरं	३२५
चित्तसम्पहंसनत्थानि	५००	जरामरणं	५६१-६२
चित्तसम्पहंसनत्थं	४९८-९९	जराय	११९
चित्तानुपस्सनासतिपट्टानं	५१९	जलपथकम्मिकेन	२३७
चित्तेकग्गताय	११९	जवनक्खणे	६८-९
चित्ते, सोळसप्पभेदे	५१९	जवनपञ्जा	५६१-६२
चीवरग्गहणं	१००	जातिक्खेत्तं	४८६
चीवरविचारणादिसमणकम्मं	२४४	जातिया	११९
चीवरं	७१, ८७	जातिसमयो	१४
—, तीहि लूखेहि समन्नागतं	३५५	जोतिको	४२५
चुदितकत्थेरो	१८३	ज्ञ	
चुद्दसमहावत्तानि	३५	ज्ञानकीळं	१८९
		ज्ञानज्ञानि	४९९

ज्ञानपञ्चा	५१३	तापसा	४५३
ज्ञानपञ्चाय	९२	तावकालिकभावपञ्चदेवखणेन	५४५
ज्ञानपरिकम्मं	२४९	तिक्खपञ्चा	५६१
ज्ञानविपस्सनं	८२	तिचीवरानि	१७९
ज्ञानविमोक्खपञ्चदेवखणता	५४३	तिथीवरं	२५२
ज्ञानसमापत्तियो	२४८	तिन्नं रतनानं	२५७
ज्ञानसम्मादिट्ठि	५०२	तिन्दुकाचीरे	१४
ज्ञानं नाम दुविधं	५१७	तिरच्छानयोनि	४९४
		तिरच्छानयोनितो मुत्ता	५१०
ञा		तिविधा सग्गावरणा	५०१
जातिविपत्ति	९६	तिलक्खणविपस्सनं	३४५
जातिसम्पत्ति	९६	तिस भद्दवग्गिये	११३
जाणसमनुपस्सना	२४	तिसमत्ते भद्दवग्गिये	१६१
जातत्थचरियं	१११	तिस्सो सङ्गीतियो	४८७
		— सिक्खा	१३०
ठानन्तरपत्थनं	२४०	तीणि परिनिब्बानानि	१०२
ठित्तायकम्मादीनि	५०४	— पिटकानि	२१९, ४८७
		— रतनानि	३२३
त		— हि खेत्तानि	४८६
तच्चपञ्चककम्मट्ठानं	४२, २३२, २४४,	तीहि ओवादेहि उपसम्पादेत्वा	१४७
	२६६	— उपसम्पदं	१९८
तण्हा	४९९	तीहि पिटकेहि सम्मसित्वा	४५
तण्हाय	११९	— लूखेहि	३५५
तण्हं	४५६	तुट्ठिबहुलो	५६१
तत्तियज्ज्ञानेन	११८	तेजोधातुकुसलानं	३४५
तत्तियं ठानं	४३	तेजोधातुया	१८
तत्तुत्तरियलक्खणं	१२०	तेजोधातुसमापत्तिया	३४२
तथधम्मा	१२०	तेपरिवट्ठधम्मचक्कप्पवत्तनसुत्तन्त-	
तथलक्खणं	१२०	परियोसाने	१५२
तथागतो	१२०	तेपरिवट्ठधम्मचक्कप्पवत्तनसुत्तन्त	१६१
तदधिभुत्तता	५३२, ५४१-४२, ५४४	ते पिटका	२७४
तन्दी	३९	तेपिटकं	९८, १०३, १६७, २३४, २४०
तयो वितथके	५०९	तेरस धुत्तगुणे	१९९
— वेदे	१४१, १५७, २१४, २१६,	— धुत्तङ्गगुणे	३६, ४८
	२३९, २६८, २८३, २८६,	— धुत्तङ्गवरानं	१७९
	३०५, ३१८, ३५०	— धुत्तङ्गानि	३६
तट्ठणविपस्सना	७१		

अनुवर्कमणिका

५८७

तेवाचिकसरणे	४२३	दायजपरिभोगो	७९
तेविजो	२०८	दायादो	३२७
थ		दासिकम्भं	३५७
थम्भं	५६०	दिट्ठधम्मसुखविहारसमयो	४
थविकाय	१९५	दिट्ठधम्मिकसम्परायिको	६५
थिनमिद्धे	४३, १७६	दिट्ठधम्मिको	२२६
थिनमिद्धं	११७, ३१६	दिट्ठसंसन्दना पुच्छा	११४-१५
थितं	३९	दिट्ठानुलोमिकं कायकम्भं	५०२
थूलसाटके	४२९	दिट्ठिसहजातं कायकम्भं	५०२
जेय्यपरिभोगो	७९	दिट्ठिसमनुपस्सना	२४
द		दिट्ठि	५२२
दक्खिणेत्यङ्गेन	२४०	दिब्बचक्खुस्स परिकम्भं	२०१
दण्डकमधुं	२६२	दिब्बसम्पत्ति	५०६, ५०९
दसअकुसलकम्मपथो	५०४	दिवाधम्मकथिको	४५
दसकथावत्थूनि	२२०	दीघचङ्कमं	३२५
दसकसिणानि	५५३	दीपेसु, चतुसु	४२२
दसकुसलकम्मपथधम्मतो	५०४	दुक्कटस्स	३५६
दसकुसलकम्मपथसङ्खाता	६५	दुक्करकारिकसमयो	१४
— मनुस्सधम्मा	६६	दुक्खवेदना	३४७
दसकुसलकम्मपथा अधम्मो	९५	दुक्खसच्चं	४९९
दसवत्थुका अन्तग्गाहिका मिच्छादिट्ठि	५०१	दुक्खसञ्जा	५५४
दससहस्सचक्कवाळकम्पनेनेव		दुक्खा	४१७
खेत्तपरिग्गहो	४८७	दुविधो वा उपसमो	५००
दससहस्सचक्कवाळे	१०२	दुविधं, ज्ञानं नाम	५१७
दससहस्सीलोकधातु	४८९, ५४०	दुस्सकोट्टागारं	४२९
दससहस्सीलोकधातुया	४८६	दुस्सयुगं	४१८
दससीलानि	२७७	देवतानुस्सति	५४१
दससुकम्मट्टानेसु	५००	देवमनुस्समारब्रह्मानं	४९९
— पलिबोधेसु	५५२	देसकसम्पत्ति	१७
— सीलेसु	२३२	देसनासमयो	१४
दस्सनलक्खणं	१२०	देसनासम्पत्ति	१७
दस्सनानुत्तरियं	१२९	देसभासाकुसलो	१०७
दस्सन्नं पारमीनं	१०९	दोसक्खन्धं	५६२
दानकम्मिको	४५०	दोसो	३५५
दानकम्मिकं	५५१	दोसं	५२२, ५६०, ५६२
दानपारमि	१११, ११५, १२२	द्वित्तिसमहापुरिसलक्खणसिरिया	१९७

द्वतिसमहापुरिसलक्खणानि	२७४	धातुकम्मट्ठानं	१७६
द्वादसङ्गं, पटिच्चससुग्गादं	११२	धातुपभेदजाणं	५५७
द्वारकोटुकं	३१०	धातुपरिनिब्बाने	४८७
द्वारतो	४८५	धातुपरिनिब्बानं	१०२
द्वासट्ठिदिट्ठिगतानि	५०३	धातूनं	१२०
द्वासट्ठिविधायपि मिच्छादिट्ठिया	५००	धारणवीरियं	३०६
द्विधा चक्करतनस्स अन्तरधानं	४९१	धुतगुणे, तेरस	१९९
द्वीहेवाकारेहि	५४५	धुतङ्गअप्पिच्छो	८५
द्वेअसीति खुदकवत्तानि	३५	धुतङ्गगुणे, तेरस	३६, ४८
द्वे समनुपस्सना	२४	धुतङ्गधरानं, तेरस	१७९
— साटके	३११	धुतङ्गधरो	३६
ध		धुतङ्गवसेन	४७
धमकरणा	२६५	धुतङ्गानि	३६, ४७, १७६
धमकरणेन	५३७	धुतङ्गेन	१७७
धम्म	५४१	धुतङ्गं	८६
धम्मकथिकत्थेरानं	१०४	धुतधम्मा	१७६-७७
धम्मकथिकवट्ठं	२१०	धुतधरो	१४७
धम्मकथिका	१०४	धुतवादानं	१७९
धम्मकथं	४३७	धुतवादं	१७८
धम्मचक्कप्पवत्तनं	२३, १२६, २०६	धुतो	१७६
धम्मचक्कं	२५६	धुरभत्तानि	५०७-८
धम्मधातुया	८०	धुवसज्जां	११८
धम्मवेसनाभियोगं	१८	न	
धम्मपटिसम्भवा	१३१	नक्खत्तमहदिवसे	४६५-६६
धम्मबीजनियो	२१०	नग्गपरिसा	४३६
धम्मभण्डागारिकत्तं-सिद्धि	११	नग्गसमणके	४३१
धम्मरसो	५१५	नग्गसमणा	४३२, ४३६
धम्मविचयसम्बोज्झस्स	११९	नत्थिकदिट्ठी ति	५०१
धम्मसङ्गहो	९२	नवकम्मस्स	२४६
धम्मा	४२४	नवकम्मिकभिक्खु	२४६
धम्मासनानि	२१०	नवकम्मिको	३७
धम्मिककथासमयो	१५	नवङ्गं	१२९
धम्मो	९५-६	नवपटिकूलानि	५५३
धरमानकमातापितूनं	४३३	नव पुगला निरयतो मुत्ता	५१०
धातुअन्तरधानं	९७, १०२, १०३	नवविधो मानो	५५६
धातुकथा	९९	नवविधं पाटिकुल्यं	२०३

नवविधं वेदनं	५१९	निरयो	४९४-९५
नाटकानि	३२८	निरुत्तिपटिसम्भिदायो	१३१
नानपकारपटिवेधाभावतो	१७	निरोधसच्चं	४९९
नानाकारनिद्देसो	११	निरोधसमापत्तितो	२०५, ४६६
नामकायगुणेहि	१०९	निरोधसमापत्तिसमापज्जनं	२१९, २४०
नामकायो	७५, ५५६	निरोधसमापत्ति	१६६, २०२
नामस्स	११९	निरोधा	२४०
नामं	५२४	निवासनवत्थं	१८७
निकाये, पञ्च	१२७	निवासनसाटको	१८०
निक्किलेसविहारे	२३९	निस्सग्गिया पाचित्तिया	९७
निगण्ठसमणा	१००	निस्सयं	४९९
निगण्ठानं	४३६	निस्सितको दिघ्नो	३४७
निगण्ठेहि	४३२	निस्सितकं	३२०
निगण्हनता	५४३	नीवरणानि	९६, ५१९
निद्देसो, भुम्मवचनेन	१५	नीलपरिकम्मं	५४९
निधिकुम्भियो, चतस्सो	३२०	नेवखम्मसङ्कप्पो	५४७
निबद्धपट्टाको	३१५	नेवसञ्जानासञ्जायतनसमापत्तिया	११८
निबद्धपट्टाकं	३१३	नेवसञ्जी नासञ्जी	१४४
निब्बानधातुया, अनुपादिसेसाय	१२१, १५२, १६१, १८९	नेसादकुले	४१
निब्बानसम्पत्ति	५०६, ५०९	न्हानकोट्टकं	७४
निब्बानस्स	१२०	प	
निब्बानारम्मणाय फलसमापत्तिया	१६०		
निब्बाने, रूपनिरोधे	५६१	पक्खिकभत्तं	५३५
निब्बानं	५००, ५१४, ५५४-५५	पग्गण्हनता	५४३
— लोकुत्तरं	५६४	पच्चत्थरणानि	२१०
—, मरणविरहितं	५६४	पच्चपटिक्खेपो	४७९
—, परमत्थं	५६१	पच्चयअप्पिच्छो	८५
निब्बेधिकपञ्जा	५६२	पच्चयपूजाय	३१७
निमित्तकुसलता	५४३	पच्चयभूतान	३४५
निमित्तं	३८, ५५०	पच्चया	४०
नियतमिच्छादिट्ठि	५०३	—, चत्तारो	२६७, ४१८
नियमिच्छादिट्ठिया	५०४	पच्चये	९९
निय्यानलक्खणं	१२०	पच्चयेहि	१८९
निरयतो मुत्ता, नव पुग्गला	५१०	पच्चयेहि, चतुहि	१५४, २८५, ३०८, ३२९
निरये	५०४, ५०९-१०	पच्चयं	१८८
		पच्चेकबुद्धा	७०
		पच्चेकबुद्धो	१२७

पच्छाभक्तकिच्चं	७१, ७३	पञ्चावलस्स	११९
पच्छिमयामकिच्चं	७४	पञ्चापटिलाभो	५५७
पञ्चअभिञ्जा	१६३, २१७	पञ्चा बाहुल्लं	५६०
— अमितभोगा	४२५	पञ्चाय	१२०
— आनन्तरियकम्मानि	४८२	पञ्चावुद्धि	५५७
— कटुकं	२६३	पञ्चावेपुल्लं	५५७
पञ्चक्खन्धा	४१७, ५२१	पञ्चान्द्रियस्स	११९, २१६
पञ्चक्खन्धे	४९९	पञ्हसाकच्छं	१७२
पञ्चगरुकजातकवसेन	३२	पञ्हं, पुथुज्जनपञ्चकं	१४०
पञ्चगरुकवसेन	३२	पटिकूलानि, नव	५५३
पञ्चनिमित्तानि	३८	पटिघनिमित्तं	३८
पञ्चपण्णसालासतानि	१८९	पटिघसम्पयुत्तदोमनस्सं	५१८
पञ्चपतिट्ठितेन	१७४, १९६, ३११, ३१९, ४२०	पटिच्चसमुप्पादे ङाणं	१६०
— वन्दित्वा	२२६, ४३७, ४५४, ४५७, ४७४	पटिच्चसमुप्पादं द्वादसङ्गं	११२
पञ्चमहापुञ्जा	४२५	पटिपत्तिअन्तरधानं	९७-८
पञ्चमहाविलोकनं	१२६, १३३	पटिपत्ती ति	१०४
पञ्चमहाविलोकितं	१११	पटिभागनिमित्तस्सा पि	५५२
पञ्चवगियवभन्तरो	१७२	पटिभानपटिसम्भदा	१३१, ५५९
पञ्चवगिया	१६१	पटिलाभो	१४
— थेरा	११२	पटिवेधो	१४
— भिक्खु	१६०	पटिसङ्खानं	१८३
पञ्चवगिये थेरे	३१८	पटिसन्धारकरणं	९७
पञ्चवण्णा पीति	१८१	पटिसन्धारं	२६०, ३०९
पञ्चविधाय पि सम्मादिट्ठिया	५०१	पटिसन्धि	५०९
पञ्चविधासमङ्गिता	४९४	पटिसम्भदा	९७, ३०५
पञ्चविधासम्मादिट्ठि	५०२	पटिसम्भदाप्पत्ता	२७४
पञ्चविधं किच्चं	७१	पटिसम्भदायो	१३१, ५६२
पञ्चविधं राजककुधभण्डं	१८६	पटिसम्भदाहि	७६
पञ्चाभिञ्जा	२३९	— अरहत्तं	३२८
पञ्चिन्द्रियानि	११६	पटिस्सवा ति	३३६
पञ्चिन्द्रियं	५२९	पटिहारकस्स	३३७
पञ्चुपादानक्खन्धा	५१९	पट्टनं	२३७
पञ्चावन्तपुग्गलसेवना	५३१	पठमज्झानादिसु	३६
पञ्चा	१६७	पठमज्झानेन	११७
		पठमज्झानं	५१७
		पठमज्झानं, असुभारम्मणं	४९९

अनुक्कमणिका

५९१

पठमं सरणं गच्छन्तीनं	४२४	परिब्बाजकपीठकं	१७३
पणामितो	२३३, २६९	परिब्बाजका	१०१, १७३
पणामेति	२६९	परिभोगरसो	३१
पणीतसेनासनानि	८८	परिभोगा, चत्तारो	७९
पत्ते	७५	परियत्ति	९९, १००, १०४
पत्तं	७२, १६९, १८९, ३२३	परियत्तिअन्तरधानं	९७, १००, १०३
पत्ति	२०३, २३७	परियत्ति अप्पिच्छो	८५-६
पत्थना	५०४	परियत्ती ति	९८
पथवीकसिणादिनो	५१७	परियादानं	२४
पथवीधातुया	११८	परियोसानलक्खणं	१२०
पदहनलक्खणं	१२०	परिवेण	३०९
पधानपहित्तं	१६०	परिवेणानि	२७७
पधानं	९८, २५५	परिवेसकट्टाने	३१७
पन्नरसो उपोसथो	२५८	परिसविपत्ति	९६
पब्बजितो	७१, २७५	परिससम्पत्ती ति	९६
पब्बज्जं	३३२	परिहारमग्गो	२४५
—, अट्टहि गरुधम्महि	३६०	परिहारं	४६३
पमादो	८२	पलासं	५६०
पमादं	५६०	पवत्तमंसत्थाय	४७४
पमुखलक्खणं	१२०	पवत्तितचित्तसद्धारो	६७
पयोगसुद्धि	११	पवारितकाले	२५२
परज्झासथो	२३	पविवेकता	१७७
परमत्थकथा	१०७	पसादनीयसुत्तन्तपच्चवेक्खणता	५४१
परमत्थञ्च	१०८	पस्सद्धकायपुग्गलसेवनता	५४२
परमत्थदेसना	१०७	पस्सद्धिलक्खणं	१२०
परमत्थपारमियो, दस १११, ११५, १३३		पस्सद्धिसम्बोज्झङ्गस्स	११९
परमत्थं निब्बानं	५६१	पस्सद्धिसम्बोज्झङ्गं	५४३
परहितपटिपत्तिसमयी	१५	पस्ससुखं	५०९
परिक्खारा, अट्ट	१६७	पहानसञ्जां	५५४
परिक्खारं, लावुभाजनादि	२७२	पहानं	१४
परिकम्मसञ्जा	५५०	पाकतो	४८५
परिकम्मं	५५०	पाकारपरिक्खेपं	३१०
परिकम्मं, दिव्वक्खुस्स	२०१	पाचित्तियथुल्लच्चयानि	९८
परिच्छेदो, चतुभूमकवसेन	४८०	पाटिकुल्यं, नवविधं	२०३
परिनिब्बानसमयो	१५	पाटिभोगो	३३५
परिनिब्बानानि, तीणि	१०२	पाटिहारियेहि	७१

पातिमोक्खं	२८१	पुटकभत्तं	५३६-३७, ५३९
पादपीठे	७३	पुथुज्जनपञ्चकं पञ्हुं	१४०
पानकं, अट्टविधं	२४६	पुथुज्जना	७०
पानीयमाळके	४१	पुथुज्जनो	७०, ८६, ४८०
पामोज्जबहुल्लो	५६१	पुथुतिथिया	७०
पारमियो, दस १११, ११५, १२२, १३३		पुथुपञ्चा	५५८
पारमीनं	१०९, ३१६	पुब्बनिमित्तं	११६-१७
पाराजिकमत्तमेव	९८	पुब्बेनिवासञ्चाणलाभी	३३२
पाराजिका	९७	पुब्बेनिवासञ्चाणलाभीनं	३२९
पाराजिकं	७६	पुब्बेनिवासञ्चाणे च चिणवसी	३३१
पारिचरियानुत्तरियं	१२९, १३०-३१	पुराणं खादति	४३२
पारिवासिकभत्तं	५३३	पुरिमयामकिच्चं	७१, ७४
पारुपनपिलोतिकसङ्घाटि	१९८	पुरेभत्तकिच्चं	७१, ७३
पारुपनं	१८०	पेतिविसयो मुत्ता	५१०
पाळि	९८	पेलनाळि	२४७
पाळिवसेनेव	९९	पेसकारगामे	३५८
पाळियं	२५४	पंसुकूलिकभिक्खूनं	२४३
पाळि	५१४	पंसुकूलिकत्थेरा	१०४
पिट्ठिचक्कवाळे	५०५	पंसुकूलं	१९८, ३४९
पिण्डचारिको	४३२	फ	
पिण्डपातनीहारिकेन	७७		
पिण्डपातिकत्थेरे	४३३	फलपञ्चा	५१४
पिण्डपातं	८७	फलपञ्चाय	९९
पिण्डापचायनकम्मं	५३९	फलसमाधि	५१५
पीतकसिणं	१४४	फलसम्मादिट्ठी	५०२
पीतपरिकम्मं	५४९	फलानि	९७
पीति, पञ्चवण्णा	१८१	फस्सस्स	११९
पीतिया	११९	फाणितं	२३६
पीतिसम्बोज्झस्स	११९	फलं	२५५
पीतिसम्बोज्झं	५४२	ब	
पीति	११८		
पुग्गलकथं	१०८	बच्चकुटि	३२५
पुग्गलकिच्चनिद्दे सो	१०	बलानि	९५, ११६, ५६१
पुच्छा च नामेसा पञ्चविधा	११४	बलानं	१२०
— दिट्ठसंसन्दना	११४-१५	मलिकम्मं	३४३, ४२१
पुच्छावंसिको	२३	बहिअग्गि	४३०
		बीजूपमासुत्ते	५०३
		बुद्धकिच्चानि	७१

बुद्धन्तरं	५३२	व्यापादं	११७
बुद्धवचनं	१६७	भ	
बुद्धवेनेय्यपुगले	२३४	भगवा	१६
बुद्धा	७०	भण्डागारिकपरियत्तियं	३०६
—, चत्तारो हि	१२७	भक्तकिच्चं	३२२
बुद्धानुससति	५४१	भक्तच्छेदे	२७५, २७७
बुद्धानुससतिकम्मट्टानस्स	४९७-९८	भक्तसम्मदो	३९
बुद्धानुससतिनिद्देसे	१६	भत्तुद्देसको	२३३
बुद्धानुससति	४९९	भत्तं	३१५, ३२२
बुद्धिचरियाय	११६	भद्दयुगं	१७५
बुद्धे नादिच्चबन्धुमा	७०	भद्दवग्गिये	१६१, ३१८
बोज्झङ्गा	९१, ९५, ५१९	भवगामिकम्मे	५६२
बोज्झङ्गानं	१२०	भवङ्गचित्तं	६७-७०
बोज्झङ्गे	११६-१७, ५२७-२८, ५६१	भवस्स	११९
बोधि	४९७	भारियं	४८३
बोधिघरं	४८४	— कम्मं	४८४
बोधिपक्खियधम्मा	९५	भिवखाचारपलिबोधं	५३८
बोधिपक्खियधम्मेसु	१३५	भिवखाचारसभागं	२४२
बोधिमण्डतो	१५३	भिवखु	१३५
बोधिमण्डवरगतो	१३४	भिवखुदायिका	४२४
बोधिमण्डे	१९, १६०	भिवखुनि उपस्सयं	३४१
बोधिमण्डं	४२३	भिवखुनी	१३५, ४२४
बोधिरुक्खो	३२०	भिवखुनोवादकानं	३३१
बोधिसत्तस्स	१५८	भुत्वाविगतुप्पन्नं	५२१
बोधिसत्तो	१५९	भुम्मदेवता	२८१, २८३
ब्रह्मचरियं	३३५	भुम्मवचनेन निद्देसो	१५
ब्रह्मत्तं	१६७	भुमत्थरणं	२५१, २६०-६१
ब्रह्मलोका आगतो मुद्धसत्तो	३७	भूमिलद्धुप्पन्नं	५२१-२२
ब्रह्मविहारा, चत्तारो	५१८	भूरिपञ्चा	५६०
ब्रह्मविहारे	१७०, २०९	भेदकरवत्थूनि	१६१
ब्रह्मानो	४९३	भेदो	४८४
ब्रह्मस्सरं, अट्ठङ्गसमन्नागतं	१४८	भोजनसप्पायं	३४७
ब्राह्मणे	१०७	भोजनसालं	३२५
ब्राह्मणं	२६६	भोजनसेवनता	५४२
व्यापादनीवरणं	३८	म	
व्यापाद वितक्कं	५६२	मक्खं	५६०

मगपञ्जा	५१३	महापधानं	१५९
मगपञ्जाय	९२	महापरिच्चागे, पञ्च	१११, ११६
मगफलपटिवेधं	१७५	महापवारणाय	८६
मगसच्चं	४९९	महापुरिसलक्खणानि	१०२
मगसम्मदिट्ठि	५०२	महापुरिसवितक्के	२०८
मगसमाधि	५१४	महाब्रह्माकोटीहि	१६१
मगरस	१२०	महाभिनिव्वसनं	१५८, २०६, ३०७
मग्गा	९७, ५६५		३१८, ३५९
मग्गावरणा	५०१	महाभूतानि, चत्तारि	४९९
मग्गो	५००	महाभूतानं, चतुन्नं	१२१
मग्गं	२२५	महाराजानो, चत्तारो	२७३
मङ्गलकिरियं	४४८	महालतापसाधनेन	४३०
मङ्गलसक्कारं	४४८	महालतापसाधनस्स	४३१
मङ्गलं	३५९, ४४७, ४६९	महालतापसाधनं	४३७
मच्छरियं	१८१, ५६०	महाविपस्सनासु	३६
मज्झत्तपयोगता	५४२	महासाला	११०, ५१३
मज्झिमभाणका	३२६, ३२८	महासावज्जकम्मं	४८४
मज्झिमयामकिच्चं	७१, ७४	महिच्छता	८४
मत्तिकापत्ते	१९५	माणिकानि	५३६
मदं	५६०	मातुगामा	४२७
मधु	२६२-६३	मानत्थद्धो	३५४
मनुस्सधम्मा, दसकुसलकम्मपेथसङ्खाता	६६	मानो, नवविधो	५५६
मनुस्ससम्पत्ति	५०६, ५०९	मानं	३५५, ५१०, ५२२
मनोकम्मं, मेत्तं	१७९	मायं	५६०
मनोमयिद्धि	५५५	मारब्रह्मसम्पत्ति	३११
मनोमयं कायं	२३८	मारविजयसमयो	१४
मनोमयकायो	२२७	मारानं, तिण्णं	१२१, १२७
मनोमयज्ज्ञानलाभी	२३४	मारो	१३५, ४१७
मनोसमाचारं	२५८	मासकं	५३७
मरणविरहितं निब्धानं	५६४	मिगचीरं	२६०
मरणस्स	११९	मिच्छता	९६
महाअरियवंसपटिपदं	२०८	मिच्छादिट्ठि	४०१
महाकरुणासमापत्तितो	३४०	मिच्छादिट्ठि, दसवत्थुकाअन्तर-	
महाकालकुटुम्बिको चूळकालं	१५६	ग्गाहिका	५०१
महानिरयो	४२	मिद्धं	३९
महापञ्जा	५५७, ५६३	मुण्डको	३४३

अनुक्कमणिका

५९५

मुद्धफालनपञ्चं	३५३	रागं	५२२, ५६०, ५६२
मुद्धफालनं	३५३	राजककुधभण्डं, पञ्चविधं	१८६
मुपावादे अब्भताय	४५९	रूपकायगुणेहि	१०९
मूलकम्मट्टानमेव	५३८	रूपवखन्धो	२५
मूलकम्मट्टानं	४९८	रूपवखन्धो	४९९
मूलवखणं	१२०	रूपगरुक्कस्स	३१
मेत्ताचित्तं	७९, ८०	रूपधातु	१३१
मेत्ताज्झानं	२३९, २४१	रूपनिरोधे निब्बाने	५६२
मेत्तं कायकम्मं	१७९	रूपसञ्जापटिघसञ्जानानत्त-	
— मनोकम्मं	१७९	सञ्जायो	११८
— वचीकम्मं	१७९	रूपस्स	११८-११९
मोक्खधम्मं	१७१-७२	रूपादिआरम्मणं	३७
मोहवखन्धं	५६२	रूपायतनं	१२१
मोहं	५२२, ५६०, ५६२	रूपावचरज्झानानि	५५१-५२
य		रूपावचरज्झानानं	२२७
यथादिट्ठियं ठित्तायकम्मं	५०२, ५०४	रूपावचरा	५४८
यथावलसन्तोसो	८७-८९	रूपावचरादयो	५४७
यथालाभसन्तोसो	८७-८८	रूपपजीविनियो	४१८
यन्तसालाय	५३८	रूपं २४-२५, ११४, १२१, ५२४, ५६१	
यमकपटिहारियदिवसे	११३	ल	
यमकं	९९	लवखणत्तयं	४९७
यागु	२१५	लवखणमन्तानं	१५७
यागुभिव्खं	२८३	लवखणूपनिज्झानं	५१७
युगनट्टानं	१२०	लहुपञ्जा	५६१
योनिमोमनसिकारे	२३२	लाबुभाजनादिपरिक्खारं	२७२
र		लाभानुत्तरियं	१२९-३०
रजनलूखं	३४९	लिङ्गअन्तरधानं	९७
रजोहरणं	२३४	लीनत्तं	४०
रज्जामागधेन	१५८-५९	लूखचीवरधरानं	३५५
रतनत्तयगुणप्पकासनत्थं	१७२	लूखपुगलपरिवज्जनता	५४१
रतनानि, तीणि	३२३	लोकत्थचरियं	१११
रतनानं, तिण्णं	२५७	लोकनाथस्स	७१
रथानीका	१९३	लोकपाला, चत्तारो	४२२
रसं	४७४	लोकानुकम्पाय	११२
रागचरितो	४६	लोकियलोकुत्तरमिस्सको	६५
रागट्टानियं आरम्मणं	३८	लोकुत्तरं, निब्बानं	५६४

लोको, तयो	११०	विज्ज्ञाणकिञ्चनिद्देसो	१०
लोभखन्धं	५६२	विज्ज्ञाणकसिणं	५५३
लोभो	८६	विज्ज्ञाणखन्धो	४९९
लोहितपक्खन्दिकरोगं	४४८	विज्ज्ञाणञ्चायतनसञ्ज्ञां	११८
लोहितपरिकम्मं	५४९	विज्ज्ञाणञ्चायतनसमापत्तिया	११८
लोहितुप्पादे	४८३	विज्ज्ञाणञ्चायतनसमापत्ति	५५३
लोहितुप्पादो	४८५	विज्ज्ञाणधातुया	११८
व		विज्ज्ञाणस्स	११८-१९
वचीकम्म	१७९, ४८५	विज्ज्ञाणं	५६१
वचीकम्मादीमु	५०२	वितक्कविचारं	११८
वट्टुविट्टुमेव	६६	वितक्कस्स	११८
वत्तमानुप्पन्नं	५२१-२२	वितक्के, तयो	५०९
वत्तसम्पन्नो	३५, ४२	वितक्को	४५
वत्तं	१६१	विनयधरपञ्चमेन गणेन	२६०
वत्थानि, कसावरसपीतानि	१९५	विनयधरानं	३३०
वत्थुविपत्ति	९६	विनयपरियायेन	९६-७
वत्थुविसदकिरियता	५४३	विनयो	९६, १०४
वत्थुसम्पत्ति	९६	विपस्सनत्थानेव	५००
वरपोत्थकचित्तत्थरणं	२५३	विपस्सनत्थं	४९८-९९
ववस्सग्गो	५१४	विपस्सना	५१७, ५३७, ५५५
वसनपण्णसालं	२५१	विपस्सनाकम्मं	३७
वस्सावासे	१४२	विपस्सनाकुसलताय	२२८
वस्सावासं	९७	विपस्सनाञ्जाणं	५५५
वस्सं, असेनासनिकेन	३५६	विपस्सनाधुरं	४२, ३३१
वायोधातुया	११८	विपस्सनापञ्चा	५१३
वारभिक्षं	३५८	विपस्सनापञ्चाय	९२
विकखम्भितकिलेसो	४३	विपस्सनाय	३८ २५४
विगतुप्पन्नं	५२२	— च कम्मं करोति	४४
विचारस्स	११९	— भूमि	५२१
विचकिञ्छानीवरणं	४०	विपस्सनालक्खणे	२२८
विचिकिञ्छं	११७, ५२२	विपस्सनासम्मादिट्ठि	५०२
विजम्भिता	३९	विपस्सनं	२४१, २४५, २५९, २७९, ३३०, ३३६
विजातपरिहारं	४३३	विपाकवारं, आयुहितकम्मं नाम	४९६
विज्जमान-पञ्चात्ति	१०	विपाको	४१
विज्जा	९७-८, ५५६	विपुलपञ्चा	५५८
—, अट्ट	५५५		

विमतिच्छेदनापुच्छा	११४-१५	सकदागामिमग्गवखणे	११२
विमुक्तिपरिपोचनीया धम्मा	२३	सकदागामिमग्गेन	११८
विमुक्तिया	१२०	सकदागामिमग्गो	५२४
विमुक्तिरसो	५१५	सकदागामिमग्गं	१३४
विमुक्ती	५५६	सकलदससहस्रिलोकघातुदेवतायो	७४
विवेकाधिमुक्ति	१८	सककत्तं	१६७
विसयवखेत्तं	४८६	सक्कायदिट्ठि	५०१
विहारसमापत्तियो	५६१	सग्गावरणा	५०१
विहिंसावितक्कं	५६२	सग्ग	५०१
वीणोवादेन	२५५	सङ्खारवखन्धो	४९९
वीरियबलस्स	११९	सङ्खारमज्झत्तता	५४४
वीरियसमथयोजनत्थाय	२५५	सङ्खारलोको	११०
वीरियसम्बोज्झङ्गस्स	११९	सङ्खारा	५६१
वीरियसम्बोज्झङ्गं	५४१	सङ्खारानं	११८-१९
वीरियिन्द्रियस्स	११९	सङ्खार	४७९
वीरियिन्द्रियं	५२५	सङ्गामचतुक्कं	४८३
वीरियं	७८, २५५	सङ्गीति, महाकस्सपत्थेरस्स	४८७
— चतुकिच्चसाधनवसेन	५२०	—, मोग्गलिपुत्तत्थेरस्स	४८७
वीसतिवत्थुकासक्कायदिट्ठि	५०१	—, यसत्थेरस्स	४८७
वेदत्तये	३२३	सङ्ख	५४१
वेदना	५६१	सङ्खत्थेरस्स	१८९
वेदनावखन्धो	४९९	सङ्खत्थेरो	८४
वेदानुपस्सनासतिपट्टाने	५१९	सङ्गनवकस्स	१८९
वेदनाय	११८-२०	सङ्खभेदकम्मं	१०८, ५०४
वेदनं, नवविधं	५१९	सङ्खभेदे	४८४
वेदबहुलो	५६१	सङ्खभेदो	४८५
वेदत्तलं	१२२	सङ्खराजि	४८५
वेदानं	१०७	सङ्खाटि	८७
वेदे, तयो	१४१, १५७, २१४, २१६, २३९, २६८ २८३, २८६, ३०५, ३१८, ३५०	सङ्खादिसेसं	७६
वोहरन्तो	४८१	सङ्खो	१७५, ४८१
स		सङ्खं	१०१
सकदागामिनो	७६-७, ९८	सच्चकारो	२३६
सकदागामिफलवखणे	११२	सच्चानं	१२०, ४९७
सकदागामिफलं	१३४	सज्झायनवीरियं	३०६
		सज्झा	३४८, ५६१
		सज्झावखन्धो	४९९

सञ्ज्ञाय	११८	सन्तोसो, द्वादसविधो	८७
सञ्ज्ञावरणा, तिविधा	५०१	सप्पुरिसभूमि	१२
सञ्ज्ञाविवट्टकुसलानं	२३८	सब्बञ्जातुञ्जाणादि	११२
सञ्ज्ञाविवट्टकुसलो	२२७-२८	सब्बञ्जातुञ्जाणं	१६०
सति	५३१	सब्बञ्जाबुद्धो	१२७
सतिन्द्रियस्स	११९, २१६	सब्बसङ्खारेसु	५६२
सतिन्द्रियं	५३०	समङ्गिता, पञ्चविधा	४९४
सतिपट्टाना	९५, ११४, ५२७	समचित्तपटिपदाया	११३
सतिपट्टानानि, चत्तारि पि	५१९	समणकपब्बज्जं	१९०
सतिपट्टानादिकं	४८८	समणगुत्ता	४२४
सतिपट्टाने	११६, ५६१	समणी	४२४
सतिबलस्स	११९	समथविपस्सना	५२०
सतिवोस्सगं	३६	समथविपस्सनानं	१२०
सतिमम्बोज्झङ्गस्स	११९	समथविपस्सनावसेन	६६
सतिसम्बोज्झङ्गे	५२६	समयं	१५
सतिसम्बोज्झङ्गं	५२९	समवायो	१३
सति	७८	समाधिकुसलताय	२८८
सत्तप्पकरणानि	१३९	समाधिन्द्रियस्स	११९, २१६
सत्तप्पकरणं	११३	समाधिन्द्रियं	५३०
सत्तमज्झत्तता	५४४	समाधिबलस्स	११९
सत्तमहापुरिसलक्खणपटिमण्डितं	१९८	समाधिलक्खणे	२२८
सत्तरतनसमन्नागतो, चक्कवत्ती	२०७	समाधिसम्बोज्झङ्गं	५४४
सत्तलोको	११०	समाधिस्स	१२०
सत्तसङ्खारकेलायनपुग्गल-		समाधि	२४४
परिवज्जनता	५४४-४५	समानसंवासकं	४८१
सत्तसङ्खारमज्झत्तपुग्गलसेवनता	५४४	समानुपज्झायातं	५०८
सत्तविमुद्धिकम्भं	२२१	समापत्तितो	२३९
सत्थलूखं	३४९	समापत्तियो, अट्ट	१३३, १४२, १६८, २०८, २१७, २३९, ३४३, ५१७
सद्धा	४२	समापत्तिमुखं	१४३
सद्धाबलस्स	११९	समाहितपुग्गलसेवनता	५४३-४४
सद्धाबलादीसु	५२६	समुच्छेदमरणं	५५३
सद्धाय	७८	समुच्छेदलक्खणं	१२०
सद्धिन्द्रियस्स	११९	समुट्ठानलक्खणं	१२०
सद्धिन्द्रियं	५२५, ५३०	समुदयसच्चं	४९९
सन्तिकावचरो	३१६	समुदारूपपन्नं	५२१
सन्तुट्ठिता	११७		

अनुक्रमिका

५९९

समुद्गर्भिकसहायको	२३७	सलाकं	२८५
समूहो	१३	सल्लेखता	१७७
समोधानलक्षणं	१२०	सवनरसो	३१
समोसरणलक्षणं	१२०	सवनानुत्तरियं	१२९-३०
सम्पराये	५०९-५१०	सहजातसंसृष्टसम्पयुता	८१
सम्पहंसनता	५४३-४४	सहपटिसम्भिदाहि अरहत्तं	४३-४
सम्मम्पधानवीरियस्स आरम्भो	८३	सहस्सनयसम्पन्ने	१५२, १७४
सम्मम्पधानानि	५२४	सळायतनस्स	११९
सम्मम्पधानानं	१२०, ५२०	साकपण्णं	५३३
सम्मम्पधाने	११६, ५६१	सागरो	४९१
सम्माआजीवस्स	११९	साटके, द्वे	३११
सम्माआजीवो	५४६	साठेय्यं	५६०
सम्माकम्मन्तस्स	११९	साधु-कीळितं	१९०
सम्माकम्मन्तो	५४६, ५४८	सामञ्जाफलानि	५१५, ५५५, ५६१-६२
सम्मादिट्ठि	५०२, ५०४, ५४७	सामणेरभूमियं	७६
सम्मादिट्ठिया	११९, ५०१	सामणेरा	२८३
सम्मावाचाय	११९	सामणेरी	४८६
सम्मावाचा	५४६	सामणेरे	४२
सम्मावायामस्स	११९	सामणेरो	४८६, ५०८
सम्मावायामो	५४६-४८	सामिपटिभोगो	७९
सम्मासङ्कप्पस्स	११९	सारद्धकायपुगलपरिवज्जनता	५४२
सम्मासङ्कप्पो	५४६-४८	सारम्भकथा	२८४
सम्मासति	५४७-४८	सारम्भं	५६०
सम्मासतिया	११९	सारलक्षणं	१२०
सम्मासमाधि	५४७-४८	सारूप्यसन्तोसो पि	८७
सम्मासमाधिस्स	११९	सावकपारमिञ्जाणस्स	१६७, १७६
सम्मासम्बुद्धो	१२२	सावकयुगं	१७५
सम्मुतिकथा	१०७	सावकसम्पत्ति	१७
सम्मुतिदेसना	१०७	सिक्काय	१०१
सम्मुतिमरणं	५५३	सिक्खमाना	४८६
सम्मुत्ति	१०८	सिक्खा	४८८
सरणगमनेसु	७२	सिक्खानुत्तरियं	१२९-३०
सरभाणको	४५	सिक्खापदानि	१५, ३१७
सरीरकिच्चं	४४९	सिक्खापदं	२१५, ४७५
सलाकगाहेन	४८१-८२	सिनिद्धपुगलसेवनता	५४१
सलाकभत्तं	५३५-३६	सिवेय्यकं	४१८

सोधपञ्चा	५६०-६१	सोतविञ्जाणादिभिञ्जाण-	
सीमटुकसङ्घे	४८४	किञ्चनिदस्सनं	९
सीमासम्पत्ति	९६	सोतापत्तिफलवखणं	११२
सीलपारमी	१११	सोतापत्तिफले	१५२, १६१, १७६
सीलेसु	७२	सोतापत्तिफलं	१३४
सीलविमुद्धिया	१२०	सोतापत्तिमग्गेन	११८
सीलानि	७६-७, ३११, ३१७, ५६१	सोतापत्तिमग्गो	५२४
सीलं	९८, ३०४	सोतापत्तिमग्गं	११२, १३४
सीहसेय्यं	७३-४, २६०	सोतापत्तिसकदागामिअनागामिफलानं	७२
सुक्कलूखं	३४९	सोतापन्ना	७६-७, ९८, ४६९
सुखदुक्खं	११८	सोतापन्नादीसु	८६
सुखस्स	११९	सोळसन्नं माणवकसहस्सानं	३५०
सुखं	२७३	सोळस महापञ्चा	५६३
सुञ्जातालवखणं	१२०	सोळस-सहस्सजटिला	३५४
सुञ्जागारे	३१०	संघाटि	७५
बुतबुद्धो	१२७	संघादिसेसा	९७
सुत्तनिक्खेपा	२३	संयोजनानि	५५६
सुत्तनिक्खेपा, चत्तारो हि	२३	संवरलवखणं	१२०
सुत्तन्तपरियायेन	९५-७	संवेगवत्थूनि, अट्ट	५४३
सुत्तन्ता	१०४	संवेगसमयो	१४
सुत्तवितक्को	३३७		
सुत्तानि	२६०	ह	
— अट्टकवग्गियानि	२६०	हत्यकम्मं	२५७, ३५६
सुत्तं	१२१, ३१५	हत्थानीक	१९३
सुवण्णभिज्जारं	१८७	हृदयवत्थुं	४९९
सुवण्णसिक्कासतानि	१७०	हरितालमनीसिलापिण्डं	१८४
सेक्खपटिसम्भिदासु	४५९	हरितालमनोसिलं	१८५
सेक्खानं	७९	हरितुपलितं	१८९
सेक्खो	८६	हासपञ्चा	५६१
सेतच्छत्तं	१८६	हासबहुली	५६१
सेनासनसप्पायं	३४६	हेतु	१३
सेनासनं	८८, २६०	हेतुना	१३५
सेय्यसुखं	५०९	हेतुपटिक्खेपो	४७९
सेलमयेन पत्तेन, चतुमहाराजदत्तियेन	२६४	हेतुलवखणं	१२०

(ग) नामपदानं

अ		अनोजादेविया	३३८
		अनोतत्तदहे	१८९
अङ्गरुहे भदियनगरे	४२४	अनोमत्थेरो	१६४, १६७
अङ्गुत्तरनिकायो	९९	अनोमदस्सिदसबलस्स	३२३
अङ्गुत्तरागमो	६	अनोमदस्सिबुद्धस्स	१६८
अङ्गुत्तरे	२७९	अनोमदस्सी	१६३, ३२३
अचिरवति	२६७	अनोमदस्सी नाम बुद्धो	१६९
अचेलकस्सपस्स	३२९	अनोमानदीतीरे	१११, १३४, १५८
अचेलविहारे	४९५	अन्धभासादीसु	१०७
अजपालनिग्रोधं	१६०	अन्धवनं	२२१
अजितमाणवस्स	३५४	अपण्णकजातकं	१००
अजितमाणवो	३५४	अपरगोयाने	५११
अज्जुकवत्थुं	३३०	अभयत्थेरादिसदिसे	५२९
अज्जुनरुक्खो	१६४	अभयो राजकुमारो	४१८
अञ्जाकोण्डञ्जात्थेरं	१३४	अभिधम्मपिटकं	९९, १३८, ४८७
अञ्जासिकोण्डञ्जात्थेरादयो	१४८	अभिधम्मे	११३
अञ्जासिकोण्डञ्जात्थेरो	२२०	अमिता	३०७
अञ्जासिकोण्डञ्जो	१४९, १६१	अमितोदनसक्कस्स	३१२
अट्ठकवगियानि सुत्तानि	२६०	अमितोदनसक्कस्स	२०६
अट्ठकसालपरिवेणे	५०७	अम्बतित्थनागस्स	३४२
अनङ्गणजातकं	१४४	अम्बतित्थनागो	३४४
अनत्तलक्खणमुत्तन्तपरियोसाने	११२, १६१	अम्बथले, चेतियगिरिम्हि	२६
अनाथपिण्डकस्स	४३८	अम्बरियमहाविहारवासी	५३६
अनाथपिण्डको	२४१, ४५३	अम्बलट्टियराहुलोवादं	२७८
अनुपियम्बवने	३३०	अरुणवत्तियमुत्तन्तं	४३
अनुपियम्बवनं	२०७, २०८	अल्लकप्परुहे	४३९
अनुराधपुरप्पमाणा	१९३	असमा	३०७
अनुराधपुरे	५१३	असोकत्थेरं	२१२
अनुरुद्धत्थेरो	२०८	असोकस्स धम्मरञ्जो	७४
अनुरुद्धत्थेरं	१३८	अस्सकरञ्जो	३५१
अनुरुद्धो	१९९, २०६, २०९	अस्सजित्थेरेन	१७४
अनोजा	३४१	अस्सजित्थेरो	१६१, १७२

आ	उपतिस्सो	१७०-७१, १७३, १७५, २४४
आदित्तपरिषायसुत्तपरियोसाने ११३	उपतिस्सं १७१	
आदित्तपरिषायसुत्तं ३१९	उपनन्दत्थेरो १७७	
आनन्द ७५, ७७, ११६, ३१४	उपरिट्टपच्चेकबुद्धस्स २०२-३	
आनन्दत्थेरस्स, धम्ममण्डागारिक ३१६	उपरिट्टपच्चेकबुद्धो ३०२	
आनन्दत्थेरो ७५, ७७, १२९, १३०, २०८, २४५, ३१४, ३६०	उपरेवत्तामणेरं २७४-७५	
आनन्दत्थेरं २६०, २८५, ४६३	उपरेवतो २७५	
आनन्दसेट्ठीसमागमे ११३	उपवानो ३१२	
आनन्देन ६, २१	उपालि ४८४, ४८६	
आनन्दो ७, १२, १८, ९८, १६८, ३१२, ४५८	उपालित्थेरो ३३०	
आळारुदकानं १६०	उपालिदारको ३३०	
इ	उपासिका, विसाखा २४७	
इसिपत्ते २५६, ३५६	उपासको, विसाखो २७७	
इसिपत्ते भिण्णदाये १३४, २०६, ४२३	उपासकं, विसाखं ९२	
इसिपत्तनं ११२, १५९, १६१	उपलवण्णा ३४१, ४२४	
उ	उम्मतकचित्तत्थेरो २६	
उगगनगरे २८५	उरुवेलकस्सपस्स ३१८-१९	
उगगनगरं २८०	उरुवेलकस्सपो १७८, ३१२, ३१६	
उज्जेनिनगरे २२३	उरुवेलं १५९, ३१८	
उज्जेनिनगरं २२६	उरुवेलायं सेनानिगमे ४२१	
उज्जेनि २२४	उसीरद्धजो ११०, ५१३	
उत्तरकुमारो ३०७	ए	
उत्तरकुल्लु ५११	एकसाटकब्राह्मणो १८०	
उत्तरा ४६५, ४६९, ४७०-७१	एकसाटकब्राह्मणस्स १८२	
— नन्दमाता ४६५	एळकचतुष्कं ४८३	
उत्तरे ४५८-५९	क	
उत्तरे नन्दमातरे ४७२	ककुसब्धो ११५	
उदायित्थेरो ३२२	कङ्गारेवतो २४८-४९	
उदायी ३२०-२२	कञ्चानपेय्याल २२७	
उदिच्चब्राह्मणमहासालकुले १४१	कञ्चानब्राह्मणो २२३	
उदेनो ४४१, ४५२, ४५७, ४६१	कञ्चानो २२३-२४	
उपट्ठाकं सुमनत्थेरं २७४	कञ्चानो, पुरोहितो २२६	
उपतिस्सगामे १७०	कञ्चनमाणवो २२३	
उपतिस्सपरिब्बाजको १७३	कञ्चनवनुय्याने २२६	
	कट्टवाहननगरे ३५०	

कटुवाहनराजा	३५०	कस्सपसम्मासम्बुद्धस्स	२०१
कणिकारवालिक्समुह्विहारं	८६	कस्सपसंयुत्तं	१९९
कण्डको, आरोहनियहत्थी	३२०	कस्सपो	११५-११७
कण्डम्बरवल्मूले	१३८	काकवण्णतिस्समहाराजा	५३९
कन्थकं	१११, १५८	काकवलियसेट्ठि	९३
कपिलब्राह्मणस्स	१९०, १९२	काकवलियो	४२५
कपिलवत्थु	२७७, ३१२, ३५९	कातियानी	४७५-७६
कपिलवत्थुनगरस्स	१५७, २२०	कापिलानी, भद्दा	१९०, १९५, १९७
कपिलवत्थुनगरे	२०६, २११	कापिलानिया, भद्दाय	१९४
कपिलवत्थुनगरं	३२२	कालकञ्चिकअसुरेसु	५३२
कपिलवत्थुपुरे	१५७, ३३४	कालचम्पानगरे	२५२
कपिलवत्थुपुरं	२०७	कालदीघवापिगामद्वारविहारं	२७
कपिलवत्थुस्मि	३२०	कालामा	७
कप्परुक्खविमानादीहि	४९४	कालिङ्गरुहे	३५२
कप्परुक्खा	१८८	कालिउपासिकाय	२५७
कप्परुक्खो	१११	काळिगोघा	२०९
कप्पासिकवनसण्डे	११३, १६१	काळिगोघायपुत्तो भद्दियत्थेरो	२११
कप्पिनउपासकं	३३६	कालिया नाम कुररघरिकाय	२५६
कप्पिनकुमारो	३३७	काली	४७८
कम्मासदम्भं	४५५	काली उपासिका	२५९
कलहविवादसुत्तपरियोसाने	३५९	काळुदायित्थेरेन	२०७
कल्याणियमहाविहारतो	२७	काळुदायित्थेरो	२२४
कल्लबामकेमण्डलाराममहाविहारे	४४	काळुदायी ति	३२०
कल्लगामजनपदे	१०३	काजुदारि	३२१
कल्लवालगामकं	१७६	कालेन नागराजेन	१६०
कस्सकलेणमेव	५३४	कालो	१३, १४
कस्सकलेणे	५३३	कासिरञ्जो	४२४
कस्सपदसबलस्स	१०१, १८३, २१०, २६८, २७०, ३५०, ४३९	—, किकिस्स	२७७
कस्सपदसबले	२५०	कासिरुहे	१४१
कस्सपदसबलो	१८४, ३५०	किकिस्स	४२४
कस्सपबुद्धकाले	२२३, २८०, ३११, ३२४, ३२५	किकिस्स कासिरञ्जो	२७७
कस्सपभगवतो	२२९	किमिलत्थेरो	२०८
कस्सपसम्मासम्बुद्धकाले	१८४, २१२, ३३६	कुक्कुटसेट्ठि	४५३
		कुक्कुटारामो	४५४
		कुटागारसालायं	३५९
		कुटिकणसोणत्थेरो	४७५-७६

गुत्तिलवीणावादको	३२	चन्दपदुमा	४२५
गोचरगाममहाविहारे	४३	चन्दवती	१६३
गोट्टकदासी	३५७	चन्दाभजातकं	१४४
गोतमतापसो	२१८	चित्तत्थेरो	२६
गोतमतापसस्स	२१७	चित्तपत्तकोकिलो	२१२
गोतमतापसं	२१९	चित्तपरियादानसुत्तं	६
गोतमबुद्धस्स १६८ १७०, २४२, २५६,		धित्तलपव्वतमहाविहारे	४३
२७५, ३१७, ३१९		चुन्दो समणुद्देशो	३१२
गोतमस्स नाम बुद्धस्स १६९, २७५		चूलअनाथपिण्डको	१३९
गोतमस्स बुद्धस्स २६२		चूळच्छरासङ्घातसुत्तं	७८
गोतमी ४२४		चूळकालो	१५३
गोतमो ११७, २११, २१६,		चूलमागण्डियेन	४५७
२१८, २२०		चूळपन्थकत्थेरो २२७-२८, २३४	
गोतमो नाम बुद्धो १५०, १६८, १८०,		चूळपन्थकत्थेरं	२३८
२००, २१०, २११,		चूळपन्थकसामणो रो	२२२
२१९, २२३, २२९, २४९		चूळपन्थको २२९-३०, २३३-३५	
गोतमं २५८		चूळपिण्डपातिकित्सत्थेरो	४१
गोघा २०९		चूळराहुलोवादे	११३
गोधावरितीरे ३५१		चूळसेट्ठि २३६, २३८	
गोपालकुमारो २२६		चेतियरट्ठे २०८	
गोपालमाता २२६		चेतियगिरिम्हि अम्बत्थले २६	
गोसालो, मक्खलि ५०५		चोक्खब्राह्मणो ४८०	
घ		छ	
घटिकारमहाब्रह्मना १५८		छद्दन्तदहं १६२, २२०	
घटीकारकुम्भकारो ८६		छन्नसहायो १११, १५८	
घोसककुमारं ४४४-४४६		छन्नं ३३०	
घोसकदारकस्स ४४४		छातपव्वतवासी दहरो ३०	
घोसकदेवपुत्तो ४४१		ज	
घोसकसेट्ठि ४४९-५१, ४५३		जन्तुगामं ३१३	
घोसकसेट्ठिना ४५४		जम्बुकआजीवकसमागमे ११३	
घोसितारामो ४५४		जम्बुदीपपत्तले १६१	
च		जम्बुदीपे १८०, २८७, ४२७	
चण्डपज्जोतराजा २२३		जम्बुदीपो १७२, ५१३	
चण्डपज्जोतस्स ४१८		जातककथा ९७	
चण्डपज्जोतो २२६		जातकं ९९, १००, ३१५	
चतुसच्चबुद्धो १२७		जालिकुमारसदिसं १२६	

जीवककम्बवन	५११	थ	
जीवककम्बवने	२३३	युल्लकोट्टितनिगमे, कुरुरट्टे	२७७
जीवकवत्यु खन्धके	४१९	युल्लकोट्टितं	२७९
जीवको	२३३-३५, ४१८, ४८३	यूणं	११०
जीवको कोमारभञ्चो	४१७	द	
जूजकब्राह्मणस्स	३५२	दक्खिणमलयजनपदं	१०३
जेतराजकुमारस्स	२४१	दमिलदेवी	२६
जेतवनमहाविहारे	७१, १३७, १६२, २०९, २१३, २२१, २४६, २८७	दमिलभासाय	१०७
जेतवनविहारमगधक्खेत्तादिसदिसं	५१२	दसबलो, महागोतमो	४१७
जेतवनविहारे	३३६	दहरो, छातपब्बतवासी	३०
जेतवने	१७, १७६, २२६, २५५, ३१६, ३२०, ३३५, ३४१, ३४५, ४१९, ४२१, ४६५, ४७३-७४, ४७८, ५११	दारुभण्डक-महातिस्सो	५३५, ५३८
त		दीघनखपरिब्बाजकस्स	१७६
तक्कसिलं	४१८	दीघनिकायटुकथाय	६
तम्बपण्णिदीपे	१०२, ५१३	दीघब्राह्मणो	५०८
तालट्टिवने	११३	दीपकमिगपक्खिनो	४२
तावतिसपुरे	४४१	दीपङ्कुरपादमूलतो	१११
तावतिसभवने	११३, १३८	दीपङ्कुरपादमूले	१३३
तावतिसभवनं	२७३	देवदत्तेन	४८३
तिपिटकचूळ नागचूळाभयत्थेरा	३१	देवदत्तो	२०८, ५०४
तिपिटकचूळाभयत्थेरो	५०२	देवदहनगरे	३५८
तिस्समहाविहारे, महागामे	४७	देवदूतसुत्ते	४२
तिरोकुड्डअनुमोदनावसानं	११३	देवपुरे	१५३, २९९
तिस्सत्थेरं	१५४	देवपुरं	२७५
तिरसदत्तत्थेरं	५२९	देवराजस्स, सकस्स	२७३
तिस्सभूतित्थेरो	४५	देवराजा, सक्को	१३९
तिस्समहाविहारं	५३६, ५३८	देवराजा, सुयामो	१३९
तिस्सं	१५३	देवलो	३०७
तुसितपुरा	१५३, १५७, २०६	देवलोको	४९४-९५
तुसितपुरे	१११, १३३, ३१२, ३५९	देवसङ्घा	७७
तुसितभवने	१२६	दोणवत्थुब्राह्मणगामे	१५७, २२०
तेलपनालि	२२४	दोणवत्थुब्राह्मणगामं	१६२
वोदेयपुत्तो, सुभो माणवो	७	दोणो	१३२
		ध	
		धनञ्जयसेट्टिनो	४२५
		धनञ्जयसेट्टिनो धीतरं विसाखं	४२८
		धनञ्जयसेट्टिस्स	४२८-२९, ४३१

घनञ्चयसेट्टिस्स, साकेते	४२८	नन्दमातरे, उत्तरे	४७२
घनञ्चयसेट्टि, मेण्डकसेट्टिनो पुत्तं	४२६	नन्दमातरं, उत्तरं	४७२
घनञ्चयो	४२५	नन्दमूलकपणभारतो	३५६
घनपालकसभागमे	११३	नन्दरञ्जो	१८८
घनसेट्टि	२३१	नन्दराजा	१८९
घनसेट्टिकुलस्स	२२९	नन्दो	३०७, ३३५
घम्मकथिकनन्दको	३३२	नन्दोपनन्दसदिसं	१४६
घम्मचक्कप्पवत्तनमुत्तन्तं	१३४	नागदत्तदेवराजा	२६७
घम्मचक्कप्पवत्तनमुत्ते	११२	नागदीपे	१०२
घम्मदिन्ना	४२४	नागराजेन, कालेन	१६०
घम्मपदे	२६६, २७०, २८८,	नागसमालो	३१२
	३४२, ३४९	नागसेन	४८८
घम्मपदं	४७	नागसेनत्थेरं	६७
घम्मभण्डागारिक-आनन्दत्थेरस्स	३१६	नागितो	३१२
घम्मसेनापति	१६८, २४४	नालकब्राह्मणगामे	२४२
घम्मसेनापतिना	८, १४६	नालन्दाय	१९७
घम्मसेनापति सारिपुत्तत्थेरस्स	१४५	निग्रोधं	२६७
घम्मसेनापति सारिपुत्तत्थेरो	१४०	निसभत्थेरो	१६४, १६७-६८
घम्मसेनापति सारिपुत्तो	२६६	निसभत्थेरं	१६७, १६९
घम्मासोको	५१५	निसभो	१७८
घानमाणवो	२८३	नीलवाहिनी	३४०
न		नेरञ्जराय नदिया तीरं	४२३
नकुलपिता गहपति	४१९-२०	प	
नकुलमाता	४२०, ४७७	पञ्चसिखो	१३९
नदीकस्सपो	१७८, ३१८	पटाचारा	४२४
नन्दकस्स	३३३	पटिसम्भदामग्गे	५६३
नन्दकुमारो	३३४, ३५९	पट्टानमहापकरणं	९९
नन्दकुमारं	३३४	पठममहासङ्गीति	६
नन्दकोवादधुत्तपरियोसाने	३६०	पण्डवपण्डितच्छायाय	१५८
नन्दतापस्स	२४०	पण्डवपण्डितं	२६७
नन्दतापसो	२४०	पण्डुकम्बलसिलातो	१३८
नन्दत्थेरो	३३३, ३३५-३६	पण्डुकम्बलसिलाय	११३
नन्दत्थेरं	३३५	पथविन्धरकुमारो	२७७
नन्दनवन	४९५	पथविन्धरनागराजस्स	२७२
नन्दनवनचित्तलतादिपटिभागं	२४८	पथविन्धरनागराजा	२७३
नन्दमाता, उत्तरा	४६५	पथविन्धरभवने	२७३

पथविन्धरो	२७४-७५	पासाणचेतिये	३५४
पदुमवतिया	१८९, ३५८	पिट्टिपासाणे	१६१
पदुमुत्तरदसवलस्स	२१६	पिण्डपातियतिसस्सत्थे रस्स	५३३
पदुमुत्तरबुद्धकाले	२१०, २११, २१३, २१७, २२८, २४२, २४९, २५०, २५६, २६१, २६८, २७१, २७३, २७४, २८०, ३०५, ३१७, ३२४, ३२९, ३३१, ३३३, ३३६, ३४३, ३४६, ३५०, ३५६, ३६०, ४१८, ४१९, ४२१, ४२४, ४३८, ४६५, ४७३, ४७४, ४७८,	पिण्डपातियतिसस्सत्थेरो	५३६
		पिण्डोलभारद्वाजो	२१३, २१५
		पिप्पलिमाणवस्स	१९१-९२
		पिप्पलिमाणवेन	१९३
		पिप्पलिमाणवो	१९०, १९७
		पुग्गलपञ्चात्ति	९९
		पुण्णत्थेरो	२२१
		पुण्णमाणवो	१६२, २२०
		पुण्णवड्डुनकुमारो, मिगारसेट्ठिनो पुत्तो	४२६
		पुण्णवड्डुनस्स	४२८
पदुमुत्तरभगवन्तं	३०८	पुण्णसीहस्स	४६५, ४६९
पदुमुत्तरसम्मासम्बुद्धकाले	२२२	पुण्णसेट्ठि	९३, ४६९
पदुमुत्तरसम्मासम्बुद्धो	१५०	पुण्णस्स मन्ताणिपुत्तस्स	३१२
पदुमुत्तरस्सेव	२००	पुण्णादासि	४२२
पदुमुत्तरे	२३९	पुण्णो	२१६, २२१, ४२५, ४६६-६८
पदुमुत्तरो	१४९-५०, १७८, २४०, ३०७	पुब्बविदेहे	५११
पपञ्चसूदनिया	१८	पुब्बारामविहारे	४३८
पयगिपतिट्ठानतित्थे	२४२	पुब्बारामसदिसं	५११
परिवारो	१००	पुराणजटिले	१६१
पसेनदिकोसलो	३३	पुरोहितपुत्तं, तिससं च	१५३
पसेनदिकोसलरज्जो	३५१	पुरोहितो कञ्चानो	२२६
पाचीनपव्वतपस्से	४३		फ
पाचीनवंस-मिगदायं	२०८	फुस्सबुद्धस्स	३१७
पाचीनवंसे मिगदाये	३१३	फुस्सबुद्धं	२७६
पादमूलिकेहि	२७६	फुस्समित्तत्थेरो	६६
पायासिरज्जो	३०५	फुस्सो	२७६
पारायनसुत्तन्तकथादिवसे	११३		ब
पारायने	३५५	बन्धुजीवकपुण्डवणो	२५२
पारिच्छत्तको	५११	बन्धुमति	१८०
पावारिकम्बवनं	४५४	बन्धुमतीनगरतो	२६२
पावारिकसेट्ठिना	४५४	बन्धुमतीनगरवासिकेहि	२६३
पावारिकसेट्ठी	४५३	बन्धुमतीनगरस्स	१५२
पासाणकचेतिये	११३	बन्धुमतीनगरे	१५३, ३२४

बन्धुमतीनगरं	३२४	बुद्धो, अनोमदस्सी नाम	१६९
बन्धुमराजा	१८१	बोधिराजकुमारसुतवर्णनायं	४४१
बन्धुमस्स	१५३	ब्रह्मदत्तो	२३६
बन्धुलमल्ल-सेनापति	९२	ब्रह्मपारिसज्जानं	४९३
बहुपुत्तकनिग्रोधमूलतो	१९८	ब्रह्मलोकतो	१४३
बहुपुत्तकनिग्रोधरुक्खमूले	१९७	ब्रह्मलोके	१७०, १९०, २४१, ३२४,
बाकुलकुमारो	३२७		३२५, ४९३, ५०५
बाकुलत्थेरो	१७७	ब्रह्मा	१३५, ४९१
बाकुलत्थेरं	३२९	भ	
बाकुलसुत्तं	३२९	भगुत्थेरो	२०८
बाकुलो	३२३, ३२८	भग्गरट्ठे	४१९
बाराणसितो	१८५, २३७	भद्वग्गिये	११३, १६१
बाराणसिनगरवासिनो	३२६	भद्वत्तियरट्ठे	४४९
बाराणसिनगरे	१८६, २३६	भद्वत्तियसेट्ठिस्स	४४९-५०
बाराणसिया	३५८	भद्दा कापिलानी	१९०, १९५, १९७
बाराणसियं	१४१, १८३, १८४,	भद्दायकापिलानिया	१९४
	२०१, २१०, २२३, २५०,	भद्दालि	१३
	३२५, ३२७, ३२८, ३३६,	भद्वियत्थेरो	१६१, २०८, २११
	३५६, ४७३	भद्वियनगरे	४२४, ४२६, ४४९
बाराणसिरज्जो	४५९-६०	भद्वियनगरे, अज्जरट्ठे	४२४
बाराणसिराजा	३११	भद्वियो	२०९, २१३
बाराणसिवासिकेहि	३२८	भारद्वाजो	२१४, २१६
बाराणसि	२३८, २५१	भारुकच्छकवत्थु	३३०
बावरिब्राह्मणस्स	३५१-५२	भिक्षुनी विभज्जो	१००
बावरिब्राह्मणो	३५१, ३५३	भेसकलावनमेव	२०८
बावरिमाणवो	३५०	भेसकलावने	४१९
बावरिम्हि	३५२	भोगगामं	३०७
बावरिस्स	३५३	म	
बावरी	३५२	मक्खलिगोसालो	५०५
बाहिया	१९	मगवक्खेत्ते	२४२
बिम्बिसारप्पमुखा	११३	मगघनाळिया	१९३
बिम्बिसारप्पमुखानि	१६१	मगघरट्ठे	१७६, १९०, १९२
बिम्बिसारमहाराजस्स	४२५	मज्झलसुत्तन्ते	११३
बिम्बिसारविसाखरट्ठपाला	३१७	मज्झन्तिकत्तिसत्थेरसदिसे	५०८
बिम्बिसाररज्जो	३१९, ४१८	मज्झन्तिकत्थेरो	८४
बिम्बिसारो	२७७	मज्झिमवुक्कथाय	१८

मज्झिमदेसतो	३५१	महागोतमो दसवलो	४१७
मज्झिमदेसं	३५०	महाचेतियङ्गणे	३१
मज्झिमनिकायो	९९	महाचेतियं	१०२
मज्झिमपण्णासके बोधिराजं		महाजम्बू	५११
कुमारसुत्तवण्णनायं	४४१	महातित्थगामे	१९२
मज्झिमपदेसो	५१३	महातित्थब्राह्मणगामे	१९०
मण्डलाराममहाविहारे, कल्लगामके	४४	महातिस्स	५३९
मण्डलारामविहारं	१०३	महादाठिकनागराजा	२६
महरट्ठे	१९०	महादेव	४४
महरट्ठं	१९१	महावेवलत्थेरो	२१८
महीदेविसदिसं	१२६	महानामत्थेरो	१६१
मधुपिण्डकमुत्तं	२२७	महानामसक्कस्स	२०६
मन्ताणिपुत्तस्स, पुण्णस्स	३१२	महानामो	२०७
मन्ताणिपुत्तो	२२१	महानिसभत्थेरो	१७९
मन्ताणिपुत्तो, पुण्णो	२१६, २२०	महानिसभत्थेरं	१७८
मलयवासी-महासङ्घरक्खित्तवत्थेरस्स	४६	महापजापति	३६०
मलियदेवत्थेरो	४४-४५	महापजापति गोतमिया	३३४,
मल्लरट्ठे	२०७	—गोतमि	३५९,
मल्लिकाय	१४	—गोतमी	३५६
महाकच्चानत्थेरो	२५९	महापजापति	३३२
महाकच्चानत्थेरं	२२४	महापदुमपच्चैकबुद्धो	१८९
महाकप्पिनराजा	३३७	महापन्थकत्थेरो	२२७
महाकप्पिनो	३४०	महापन्थकस्स	२२९
महाकस्सपत्थेरस्स सङ्गीति	४८७	महापन्थको	२२८, २३०, २३३
महाकस्सपत्थेरो	१४७, १७७, १८०,	महाबोधिपलङ्कतो	१४९
	१९७, ३३६, ३४२	महाबोधिमण्डत्थाय	१३३
महाकस्सपस्स	१९८	महाबोधिमण्डे	११२, १२२, १२६
महाकस्सपो	१७८, १९९	महाबोधिमण्डं	१११, १६०
महाकालकुटुम्बिको	१५६	महाब्रह्मा	१३९, ४२२
महाकालो	१५३	महाब्रह्मना	१५३, १६०
महाकोट्टित्थेरो	३०५	महाब्रह्मानं	४९३
महाकोसातकिपुण्डेहि	४६७	महाभूति	४६
महागङ्गावकीवङ्के	३१८	महामाया	१६८, ४२४
महागङ्गाय	२४२	महामायादेविया	१११, ५४०
महागामे	५३५, ५३८	महामायाय	३५९
—तिस्समहाविहारे	४७	महामित्तत्थेरस्स	५३३

महामोगल्लान्त्ये रस्स	१२९, १३८-३९	मेण्डकसेट्टिनो पुत्तं वनञ्चयसेट्ठि	४२६
महामोगल्लान्त्ये रो	१४६	मेण्डको	४२५
महामोगल्लानो	१४०, १४७, १७६	मेण्डको गहपति	४२५
महामोगल्लानं	१४०, ३१४	—सेट्ठि	४२५
महायमुनाय	३२६	मोघराजा	३४९
महाराहुलोवादमुत्तन्तं	२७९	मोघराजमाणवो	३५०-५१, ३५४
महाविभङ्गो	१००	मोघराजत्थेरं	३५५
महावेदल्लमुत्तं	३०६	मोघराजत्थे रो	३५५
महासमणो सक्कपुत्तो	१७३	मोघराज	३५५
महासमयमुत्तन्ते	११३	मोगल्लाना, सारिपुत्त	५४०
महासमयमुत्तं	३३२	मोगल्लाने	१६३
महासुप्पबुद्धस्स	३५८	मोगल्लानो	१६८
महासुभदा	२८५	मोगलिपुत्तत्थेरस्स सङ्गीति	४८७
महासुभदाय	२८०	मोगलिब्राह्मणिया	१७०
महिन्वराजा	३१७	य	
महिन्दो	२७६	यसत्थेरस्स सङ्गीति	४८७
मळ्हकरञ्जो	३५१	यसदारकप्पमुत्ते	११२, १६१
मागण्डियदारिकं	४५७	यसवन्तो	१६३
मागण्डियब्राह्मणस्स	४५४-५५	यसो	४२३
मागण्डिया	४५७, ४६०-६३	यसोघरा	१६४
मागण्डियो	४५५	योनकानं	१०१
मिगजातकं	२७८	र	
मिगदाये, हसिपत्ते	१३४, २०६, ४२३	रट्टपालत्थेरो	२७७
—, खेमे	१७८, १८०	रट्टपालसेट्ठिगेहे	२७७
—, पाचीनवंसे	३१३	रट्टपालो	२७९
मिगारमातरं, विसाखं	४३८	राजकुमारो, अभयो	४१८
मिगारमाता	४३७	राजकुमारं, खण्डं नाम	१५३
मिगारमाता, विसाखा	४२४	राजगहतो	२०७, ३३४
मिगारसेट्ठि	४२८, ४३०, ४३७	राजगहनगरस्स	१७०
मिगारसेट्ठिनो	४३१, ४३७	राजगहनगरे	२१४, २५६, ३३१, ३४६, ४१८, ४६५, ४७८
मिगारसेट्ठिनो, सावत्थिनगरे	४२८	— लट्ठिवनुय्यानं	३१९
मिगारसेट्ठिनो पुत्तो पुण्णवड्डनकुमारो	४२६	राजगहमत्थकेन	२५७
मिलिन्दरञ्जो	४८८	राजगहमनुप्पत्ते	२१५
मेघियत्थेरेन	३१३	राजगहसेट्ठि	४६५, ४६९
मेघियो	३१२	राजगहस्स	११७
मेण्डकसेट्ठि	४२५		

राजगहे	१७१, १७६	वक्कलित्थेरस्स	२७०
राजगहं	१५८, १७२, १७६, १९०, २०६, २२०, २२९, २३३, २४१, २५४, २६९, ३२१-२२	वक्कलित्थेरो	२६८
राजायतनचेतियं	१०२	वङ्कपव्वत	५११
राजायतनमूले	१६०	वङ्गपट्टे	१५०
राधत्थेरो	३४५-४६	वङ्गीसत्थेरो	२८६
राधत्थेरं	३४६	वङ्गीसमाणवो	२८६
राधब्राह्मणं	३४६	वङ्गीसमाणवं	२८७
राधमाणवो	३४६	वङ्गीसो	२८७-८८
राधसंयुत्तं	३४९	वप्पत्थेरो	१६१
राधो	३१२	वरसागरं	२६७
राहुलकुमारस्स	१५८	वरुणत्थेरो	१६४
राहुलकुमारं	२०७, २७७	वसवत्तिभवनं	७३
राहुलत्थेरो	२७९	वसवत्ती महाब्रह्मा	१२९
राहुलत्थेरं	२७०	विनयपिटकं	९९, १००, ३३१, ४८७
राहुलभट्टस्स	१११, ५४०	विनये	३४५
राहुलमाता	३२०	विपस्सिसम्मासम्बुद्धे	१८०
राहुलमाताय	३३४	विपस्सी	११५-१७, १२०, ३२४
राहुलसामणेरो	२७८	विपस्सीदसबलस्स	२६३, २८१, ३२४
राहुलस्स	२३	विपस्सीबुद्धकाले	२६२
राहुलो	१६८, २७८, ३५९	विपस्सीबोधिसत्तो	१५३
राहुलोवादयुत्तं	२३, २७८	विपस्सीसम्मासम्बुद्धकाले	२१२
राहुलोवादो	२७९	विभङ्गे	३९, ५१७
रेवत्तत्थेरस्स	२४७-४८	विभङ्गो	९९
रेवतो	२४३, २४५	— भिक्खुनी	१००
रोहणजनपदे	४१, ५०७	विरूपवखेन	२७५
रोहिणीनदीतीरे	३३२, ३५९	विसकण्टकवाणिजो	४९७
		विसाखपुण्णमदिवसे	१५९, ४२१
		विसाखा	२४७-४८, ४२४, ४२७, ४३१, ४३२, ४३६
ल		विसाखादारिकं	४२५
लकुण्डकभट्टियो	२११	विसाखा मिगारमाता	४२४
लाळुदायी	१७७	विसाखाय	४३१
लिच्छवी, वेसालिके च	९२	विसाखो उपासको	२७७
लुम्बिनिवने	१९	विसाखं उपासिकं	९२
व		विसाखं, धनञ्जय सेट्टिनो धीतरं	४२८
वक्कलि	१६९	विसाखं मिगारमातरं	४३८

विसुद्धिमगो	१६, ११०, १२२, ५२५,	सङ्ख्यभेदकखण्डके	२०८
	५५१-५४	सञ्जयपरिव्राजकस्त	१७५
विस्सकम्मं	१३९	सञ्जयस्त	१७२, १७५
वेदनापरिगहसुत्तन्ते	१७६	सञ्जयो	१७५
वेदेहो	१७८	— परिव्राजको	१७१
वेलुवन	५११	सद्धातिस्समहाराजा	२७, ५०७
वेलुवनमहाविहारे	१९६, २२१, २२९	सब्बासवसुत्तवण्णनायं	१८
वेलुवनमहाविहारं	२२१	ससणुद्देसो, चुन्दो	३१२
वेलुवनमहाविहारादयो	२४६	सरदतापसस्त	१६९
वेलुवनादयो	१०८	सरदतापसो	१६५-६८, १७०
वेलुवने	१७४, ३२१	सरदतापसं	१६४, १६८
वेलुवनं	१७५	सरदमाणवो	१६२-६३
वेसालिके च लिच्छवी	९२	सरभजातकं	१४५
वेसालि	३५९-६०	सल्लवती	११०, ५१३
वेस्सन्तरजातकं	१००	साकियकुले	२०९
वेस्सन्तरत्तभावे	१३३	साकियजनं	२०७
वेस्सन्तरत्तभावं	१११	साकियानियो	३६०
वेस्सभू	११५	साकेततिस्सत्थेरो	८६
स		साकेते धनञ्जयसेट्टिस्स	४२८
सक्कपञ्चसुत्तन्ते	११३	साकेतनगरे	४२६
सक्कभवने	२७३	साकेतनगरं	४२८-२९
सक्क-मार-ब्रह्मसम्पत्ति	१७९	साकेतं	२८०, ४२६
सक्कविमानं	२७३	सागतत्थेरो	३४२
सक्कसम्पत्ति	३११	सागतत्थेरं	३४५
सक्कस्त	२७३, ३३५	सागतमाणवो	३४३
— देवराजस्त	२७३	सागतेन	३४४
सक्को	१३५, १३८, २७५, ४२२, ४९१	सागतो	३१२
— देवराजा	१०३, १३९	सागलनगरे	१९०
सक्ककुमारा	२०८	सागलनगरं	१९१
सक्ककुला	१७३	सातागिरो	२५७-५८
सक्कपुत्तिया	७१	सामा	४४९
सक्कपुत्तो, महासमणो	१७३	सामावतिया	४५८-६५
सक्कमुनि	११६	सामावति	४५२
सक्कयराजा	२०९	सामावती	६०, ६२, ४३८, ४४९
सङ्खस्सनगरद्वारे	१३९	सारिपुत्तत्थेरस्त	१२९, २१८, २४०,
सङ्खदासी	४२४		३४६-४७, ४६७-६८

सारिपुत्तत्थेरो १३५, १३७, १४०, १४३,	सीवल	२४५-४६, २६७
१४६, १७४, १७६, २०१,	सीवलित्थेरो	२६१
३४७, ३४९, ४६६	सीवलिवारको	२६५
—, धम्मसेनापत्ति १४०	सीहनादियत्थेरो	२१५
सारिपुत्त-मोग्गल्लाना ५४०	सुकरखतलेणे	१७६
सारिपुत्तस्स ३४९	सुजातत्थेरि	३६०
सारिपुत्तो १४१, १६८, १७६, २२१,	सुजाता	४२२-२३
२४४-४५, ३१३	सुजाता नाम सेनियवीता	४२१
—, धम्मसेनापत्ति २६६	सुजाताय	१३४, १५९
सारिपुत्तं १९	सुजातो	३०७
सारिब्राह्मणिया १७०, २४२	सुत्तनिपातं	२५९
सालवतिया ४१८	सुत्तन्तपिटकं	४८७
सावत्थिनगरे २४९, ४२८	सुद्धोदनमहाराजस्स २०६, २५७, ३२०,	५४०
सावत्थियं १३, १८, ३३, २१३, २४१,	—पुत्तो सिद्धत्थकुमारो २५७	
२६८, २८३, २८६, ३०५,	सुद्धोदनमहाराजा २०७, ३२१-२२, ३५९	
३२९, ३३१, ३४०, ३४३,	सुद्धोदनो	१६८
३५०, ४२६	सुद्धम्मा	४२४
सार्वत्थि ७१, २६७, २७९, ३३७, ४५४	सुधामुण्डकवासी दहरो	३०
सिखी ११५	सुनवखत्तो	३१२
सिद्धत्थकुमारो ३२१	सुनखवाजिको	४९५
—सुद्धोदनमहाराजस्स पुत्तो २५७	सुनापरन्तजनपदं	२८०
सिनेरुगिरिराजा ४९१	सुन्दरा	१६४
सिनेरुना १३९	सुप्पवासा	२६५-६६
सिनेरुपब्बतो ५१२	—कोलियधीता २६५	
सिनेरुपादे १४८	सुप्पवासाय	२६३-६४
सिनेरु १८१	सुप्पिया	४७३-७४
सिरिमा ४७२	सुभद्	१०४
सिरिवड्डुकुमारो २५०	सुभदाय	२८५
सिरिवड्डुन १६३	सुभूतीतिस्स	२४१
सिरिवड्डुन कुटुम्बियो १६३-६४	सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो	७
सिरिवड्डुनस्स १६८	सुमङ्गलविलासिनिया	६
सिरिवड्डुनो १६८-७०	सुमन	३०९
सिरीसरुवखो ५११	सुमनकुमारो	३०७
सीतवनसुसानं २५४	सुमनत्थेरो	३०८, ३११
सीतवने २४१	सुमनत्थेरं	२७४
सीतवनं २५५		

सुमनदेवी	४२५	सोणो कोळिविसो	२५०
सुमनमालाकारसमागमे	११३	सोभननामस्स	३१०
सुमनसेट्टिस्स	२०३, २४१	सोभित्तथेरो	३२९
सुमनसेट्टि	२०१, २०३=५, ४६५, ४६९	सोभितो	३२९
सुमनस्स	३१०	सोसानिकमहाकुमारत्थेरो	८५
सुमना	१६४	संयुत्तनिकायो	९९
सुमनो	३०७	संयुत्तको	२७९
सुमेधब्राह्मणो	१३३	संयुत्तनिकायं	३४९
सुमेधा	३०७	ह	
सुयामो देवराजा	१३९	हिमवन्ततो	२७२
सुवण्णकक्कटसुवण्णमोरवहर-		हिमवन्तपब्बतपदेसादीसु	५११
भिक्षु आदीनं	२७	हिमवन्तपब्बते	५११
सुसुमारगिरिनगरे	४१९	हिमवन्ते	१८९
सूरम्बटो	४१७	हिमवन्तं	१४२, २५७, २६७
सेतकण्णिकं	११०, ५१३	हेमवतसुत्तन्ते	२५८
सेनानिगमे, उरुवेलायं	४२१	हेमवतो	२५७-५८
सेनियधीता, सुजाता नाम	४२१	हंसवती	३०७
सेपण्णिगच्छमूलं	४६	हंसवतियं	२१३, ३३०, ३३६, ३४३,
सेरिसकविमाने	२७३		३४६, ३५०, ३५६, ३६०,
सेलब्राह्मणस्स	४२५		४१८-४१९, ४२१, ४२४,
सोण	२५४		४३८, ४६५, ४७३-७४, ४७८
सोणकुमारो	२५२	हंसवतीनगरवासिनो	२२८
सोणगिरिपादे	४९५	हंसवतीनगरे	१७८, २११, २१४, २१६-१७,
सोणत्थेरस्स	४७६		२३९, २४२, २७१, २८०,
सोणत्थेरो	२५५, २६०, ४९५		२८६, ३०५, ३१७, ३२०,
सोणदारको	२५९		३२४, ३२९, ३३१
सोणो	२५०, २५६, २५९	हंसवतीनगरं	१५०, २४०

(घ) गाथानं

अ		क	
अकवकसं विञ्जापनि	२९७	कच्चि मनो सुपणिहितो	२५८
अककोधेन जिने कोधं	४७२	कम्मतो द्वारतो चेव	४८२
अग्गिक्खन्धो समुद्दो च	८४	करुणासीतलहृदयं	३
अज्ज पन्नरसो उपोसथो	२५८	किं त्वं नु तत्थेव तदा अहोसि	१४५
अचिन्तितस्मि भवति	१४५	कुसो यथा दुग्गहितो	५०९
अत्थपकासनत्थं	३	ख	
अपनेत्वान ततोहं	३	खेमा उप्पलवण्णा च	४२४
अपेतयं चक्खुमा एकराजा	३०	ग	
अप्पकेन पि मेधावी	२३८	गन्त्वान सो सत्त पदानि गोतमो	११७
अप्पं वा बहुं वा भासस्सु	१७४	गामे वा यदि वारञ्जो	२४८
अय्य न तं जहिस्सामि	२८	च	
आरम्भथ निक्कमथ	४३	चतुमग्गञ्च ङाणञ्च	३४४
अरुलं पलालपुञ्जाहं	४३	चतुग्भि अट्टज्झगमा	१३२
आ		चतुरिद्विपादपादञ्च	३४५
आसीसेथेव पुरिसो...थलमुग्गभतं	१४४	चत्तारो पञ्चआलोपे	५४
आसीसेथेव पुरिसो...तथा अहु	१४४	चन्दाभं सूरियाभञ्च	१४४
इ		चरं वा यदि वा तिठुं	३८३
इच्चेव कतो तस्मा	५	चुति यो वेदि सत्तानं	२८८
इच्छितं पत्थितं तुय्हं	२०३	ज	
इति पन सब्बं यस्मा	४	ङाणञ्च पवरच्छेदं	३४५
इति मे पसन्नमतिनो	३	त	
इदं ते आसनं वीर	१६६	तस्मा बोहारकुसलस्स	१०८
उ		तस्साहं धम्ममञ्ज्जाय	२०९
उद्देतयं चक्खुमा एकराजा	२९	तं तं अत्थमपेक्खिता	१६
उभो पुत्ता कालकता	३७८	तं पुत्तपसुसम्मत्तं	३९९
ए		द	
एककदुकादिपटिमण्डितस्स	३	दिट्ठे धम्मे च यो अत्थो	१४
एतमत्थवसं ङात्वा	३७८	दिस्वान तण्हं अरति रगञ्च	४५६
		दुक्खूपनीतो पि नरो सपञ्जो	१४४
		दुवे पुथुज्जना वुत्ता	७०
		दुवे सच्चानि अवखासि	१०८

ध		मिगं तिपल्लत्थमनेकायं	२७८
धनं युगलं पवरं	३४५	मुहुत्तजातो व गवम्पती यथा	११७
धम्मपीति सुखं सेति	३४२	मम सङ्कप्पमञ्जाय	२०९
न		मसच्चक्खू गोत्रभूञ्जाणे	३४४
न गामधम्मो नो निगमस्स धम्मो	३९९	य	
न चेवहं तत्थ तदा अहोसि	१४५	यदा मे अहु सङ्कप्पो	२०९
नमो ते पुरिसाजञ्जा	५३४	यथेव लोकमिह विपस्सिआदयो	११६
नव लोकुत्तरा दन्ता	३४४	यस्स पुरे च पच्छा च	३८१
नव सुत्तसहस्सानि	६	यादिसं वपते बीजं	४९३
न सन्ति पुत्ता ताणाय	३७८	यानिमानि अपत्तानि	५१
न सो सब्बेसु...विचक्खणा	३९१	याव तिष्ठन्ति सुत्तन्ता	१०४
न सो सब्बेसु...पि चिन्तये	३९१	ये कुलीरा समुद्दिस्मि	२८
नातिसीतं नातिउष्णं	३२२	ये ब्राह्मणा वेदगू सब्बधम्मे	२९
नानापुप्फञ्चं गन्धञ्च	१६६	ये ब्राह्मणा वेदगू सब्बधम्मे	३०
निश्रोधं पठम पस्सि	२६७	ये रागरत्तानुपतन्ति सीतं	३६२
निधीनं व पवत्तारं	३४९	यो इमस्मि धम्मविनये	४३
प		यो च वस्ससतं जीवे...अमृतं पदं	४००
पटिसम्भिदा विमोक्खा च	६४	यो च वस्ससतं जीवे...धम्ममुत्तमं	३८४
पदुमं यथा कोकनदं सुगन्धं	२३३	यो तं विदुग्गा नरका समुद्धरि	१४५
परोसतञ्चे पि समागतानं	१४३	यो पब्बजी जातिसतानि...सारिपुत्तं	
परोसहस्सम्पि समागतानं	१४३	ति	१४१
पवरं पाणुकञ्चेव	३४५	यो पब्बजी जातिसतानि...महाकस्सपं	
पाटली सिम्बली जम्बू	५११	ति	१४७
पामोज्जबहुलो भिक्खु	२७०	यो पब्बजी...मोग्गल्लानं ति	१४६
पुथूनं जननादीहि	६९	योमं पलिपथं दुग्गं	२६६
ब		र	
बुद्धो पि बुद्धभावं	३	रत्तस्स हि उक्कुटिकं पदं भवे	४५६
भ		व	
भगवा ति वचनं सेट्ठं	१६	वण्णगन्धरसूपेतो	५०३
भाग्यवा भगवा युत्तो	१६	वायमेथेव पुरिसो...थलमुब्भतं	१४४
म		वायमेथेव पुरिसो...तथा अहु	१४४
मज्झे विसुद्धिमग्गो	५	वित्थारवसेन सुदं	४
मनुस्सत्तं लिङ्गसम्पत्ति	४९२	विनासयति अस्सद्ध	१३
मावोच फरुसं कञ्चि	२८४	विलिनचित्तं उन्नतं	३४४

स		सावत्थिपभूतीनं	४
सङ्केतवचनं सच्चं	१०८	सिङ्गाभिगो आयतचक्खुनेत्तो	२८
सच्चानि पच्चयाकारदेसना	४	सीलकथा धुतघम्मा	४
सतसहस्रेन मे कीतं	३१०	सीहलदीपं पन आभताय	३
सत्तरत्तिदिवं बुद्धो	१६६	सुगतस्स ओरसानं	३
सद्धम्मदेसनाकाले	३४	सुत्तन्ते रक्खिते सन्ते	१०४
सद्धो सीलेन सम्पन्नो	४०७	सुत्तन्तेसु असन्तेसु	१०४
सब्बा च अभिञ्जायो	४	सुत्तानं पन अत्था	४
समणी समणगुत्ता च	४२४	सुसाने सट्ठि वस्सानि	८५
समयं अविलोमेन्तो	४	सोकातिक्कन्तं वचनं	३४४
समवाये खणे काले	१३	ह	
सरभं गिरिदुग्गस्मि	१४५	हित्वा पुनप्पुनागतमत्थं	४
सहस्रसम्पि चे गाथा	३०२, ३९४	हिरोत्तप्पपंसुकूलं	३४५

